

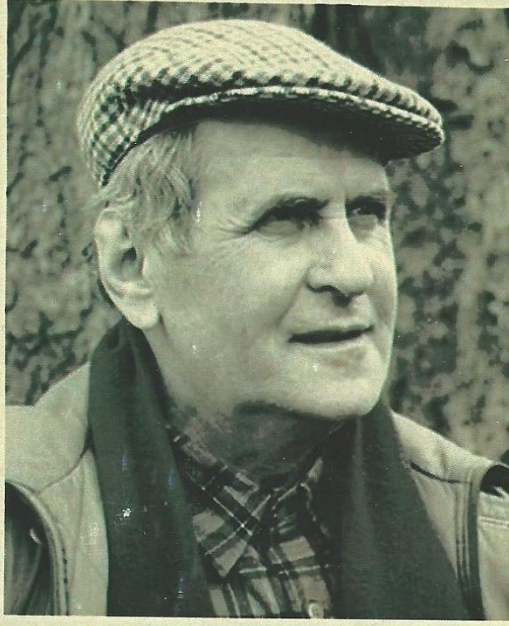
Kuruluşunun 50. yıl dönümünde Türkiye Öğretmenler Sendikası

TÖS

TARİHİ

1965-1971

Belgelerle

2. BASKI

KUZZUN
KİTAP

Yıldırım Koç

KURULUŞUNUN 50. YILDÖNÖMÖNDE
(BELGELERLE)
TÖRKİYE
ÖĞRETMENLER SENDİKASI
TARİHİ
(1965-1971)

2. Baskı

YILDIRIM KOÇ

2015

KUZGUN
KİTAP

Kuzgun Kitap: 140
Akademik

Yazar: Yıldırım Koç
Düzeltili : Ragıp Ergün
Kapak Tasarım : Erdem Özyurt

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

İkinci Basım : Eylül 2015
ISBN : 978-605-9184-10-6
Yayınevi Sertifika No : 26787
Matbaa Sertifika No : 14721

Kuzgun Kitap
bilgi@kuzgunkitap.com.tr / www.kuzgunkitap.com.tr
İhsaniye Mahallesi Mezarlık Sok No: 57/B Nilüfer 16130 Bursa
Telefon : 0 850 840 84 49
facebook : facebook.com/kuzgunkitap1
twitter : twitter.com/KuzgunKitap1

**KURULUŞUNUN 50. YILDÖNÜMÜNDE
(BELGELERLE)
TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI
TÖS
TARİHİ
1965-1971**

Yıldırım Koç

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

I. TÖS'Ü TÖS YAPAN KOŞULLAR

DİSK ve TÖS
Köy Enstitüleri ve TÖS
27 Mayıs ve TÖS
TÖS Hedefi
Hareketli Bir Dünya
Soğuk Savaş ve Türkiye
Türkiye'deki Gelişmeler
TÖS'ün Önemi

II. 624 SAYILI DEVLET GÖREVLİLERİ SENDİKALARI KANUNU

III. 1965 ÖNCESİNDE ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMELERİ: TÖS'ÜN DEVRALDIĞI MİRAS

Öğretmenlerin İlk Örgütlenmeleri
TÖS'ün Devraldığı Miras
27 Mayıs ve TÖDMF
TÖDMF'de Yönetim Değişikliği
Büyük Eğitim Mitingi (1963)
TÖDMF'de Arayışlar
TÖDMF ve Sendikalaşma
Köy Öğretmenleri Ayrı Örgütleniyor
Türkiye Muallimler Birliği

IV. TÖS'ÜN KURULUŞU

V. TÖS'ÜN ÖRGÜT YAPISI VE GENEL KURULLARI

TÖS'ün İlk Yöneticileri
TÖS'ün Amacı ve Yapacağı İşler
TÖS'e Üyelik ve Üyelikten Çıkarılma
Genel Kurul ve Yetkileri
Genel Başkanın Seçimi
Yönetim ve Yürütme Kurulları
1. Olağan Genel Kurul ve Fakir Baykurt'un Genel Başkanlıktan İstifası
1. Olağanüstü Genel Kurul
2. Olağan Genel Kurul

VI. TÖS'ÜN ÇALIŞMALARI

TÖS'ün Örgütlenmesi
Sendikacının Yaşam Tarzı
TÖS'ün Talepleri
Maaş Zamları ve Halka Yük Olma Kaygısı
TÖS Üyelerine Yardım
TÖS'ün Gelir ve Giderleri
Öğretmen Lokalleri
TÖS'ün Yayınları
Devrimci Eğitim Şûrası
TÖS'ün Diğer Çalışmaları
EK 1: TÖS Yardımlar Yönetmeliği
EK 2: Devrimci Eğitim Şûrası Bildirisi

VII. TÖS'ÜN POLİTİKALARI

Öğretmenin görevleri
Atatürkçülük
Ulusal Kurtuluş Savaşı'na Sahip Çıkış
Sömürgecilğe ve Emperyalizme Karşı Tavrı ve Bağımsızlık Vurgusu
Yabancı Üslere Karşı Tavrı
Barış Gönüllüleri
Amerikan Süttozu ve Peyniri
Ulusal Bütünlük-"Kürt Sorunu"
Milliyetçilik

Doğum Kontrolü
Yabancı Dilde Eğitim
Yabancı Devletten Para Almaya Karşı Tavrı
Emperyalist Ülkelerin İşçi Sınıflarının Tutumu ve Uluslararası İlişkiler
“Milli Eğitim” Talebi
TÖS ve 27 Mayıs
Devrimci Mücadele
Gençlik
İrtica ile Mücadele
Faşizmle Mücadele

VIII. TÖS'ÜN EYLEMLERİ

1960'larda İşçi ve Memur Eylemleri
Köylü Eylemleri
TÖS ve Grev Hakkı
Büyük Eğitim Yürüyüşü
Büyük Öğretmen Boykotu
Diğer Eylemler

IX. TÖS İÇİNDEKİ FARKLI GÖRÜŞ VE EĞİLİMLER

TÖS ve TİP
Göstermelik Başkan Projesi Tutmadı
Türkkaya Ataöv Olayı
TÖS ve Türk Solu Dergisi
TÖS'de Kavgaya Varan Anlaşmazlıklar
Devrimci Dayanışma Grubu
TİP'lilerin Son Çıkışı
EK 1: TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi, 25 Mart 1969
EK 2: TÖS Devrimci Dayanışma Gurubu'nun Yapacağı İşler (1969)

X. TÖS'ÜN DİĞER ÖRGÜTLERLE İLİŞKİLERİ

TÖDMF ile İlişkiler
İLKSEN ile İlişkiler
Siyasal Partilerle İlişkileri
DİSK ile İlişkiler
Türk-İş ile İlişkiler
DEV-GENÇ ile İlişkiler
Köylü Birlikleri
İşçi Eylemleri
DEV-GÜÇ ile İlişkiler
“Devrimci Güç Birliği” Girişimi
TÖS Bilimsel Danışma Kurulu
Uluslararası Sendikal Örgütlerle İlişkiler
Diğer Örgütlerle İlişkiler

XI. TÖS'E VE TÖS ÜYELERİNE SALDIRILAR

Anti-Komünizm Histerisi
Saldırıları 1965'ten İtibaren Arttı
TÖS'e Saldırı Biçimleri
TÖS'ün Önlemleri
Akıl Dışı ve Hukuk Dışı Baskılar
Horasan Saldırısı
DİSK'in Açıklama Desteği
Baskılardan Örnekler
Konya Saldırısı
Bolvadin Saldırısı ve Diğer Saldırıları
Birecik Saldırısı
Boğazlıyan Saldırısı
Kayseri Saldırısı
Saldırılarına Karşı Önlemler
Karaman Saldırısı
İslâhiye Saldırısı
Milli Güvenlik Kurulu'na TÖS Muhtırası
Kula Saldırısı
Adapazarı Saldırısı
1971 Ocak-Şubat Saldırıları
TÖS Aleyhinde Yayın Çalışmaları

XII. 12 MART DARBESİ VE TÖS

Darbeye Destek Tartışmaları

Silahlı Eylemler

Darbe Öncesinde Açıklamalar

12 Mart Muhtırası'na İlk Tepki

Daha İhtiyatlı Tavrı ve Ortak Talepler

EK. TÖS'ün Tespit ve Talepleri (TÖS'ün Milli Eğitim Bakanı Şinasi Orel'e Gönderdiği Mektubun Eki,
31 Mart 1971)

XIII. TÖS HAKKINDA AÇILAN DAVALAR

EK. Askeri Yargıtay'ın TÖS Davasına İlişkin Beraet Kararı

SONUÇ: TÖS YENİDEN YARATILABİLİR Mİ?

KAYNAKÇA

SUNUŞ

Türkiye işçi sınıfının yüzyılı epeyce aşkın tarihinde yalnızca 6 yıl ömrü olan bir sendikanın tarihini yazmaya değer mi?

Yaşı 60'ların ortalarına gelmiş bir kişinin yazmayı düşündüğü bunca başka kitap ve yapması gereken bir sürü günlük iş varken, ömrünün geride kalan sınırlı zamanının epeyce bir bölümünü bu örgütün incelenmesi için harcamasına değer mi?

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) için ikisinin de değdiğini düşünüyorum.

Türkiye işçi sınıfı tarihinde, 72 bin üyeye sahipken bu kadar kısa bir süre içinde bu ülkenin toplumsal ve siyasal tarihini böylesine etkileyen başka bir sendikal örgüt veya işçi sınıfı örgütü yoktur. TÖS'ün faaliyet gösterdiği dönemde 658 devlet personeli sendikası, 6 federasyon ve 3 konfederasyon vardı. Bugün bunların hemen hemen hiçbirinin adı bile hatırlanmıyor. Günümüzde daha fazla üyeye sahip sendikalar var. Büyük olasılıkla, bunların hiçbirinin adı 50 yıl sonra hatırlanmayacak. Ama TÖS hatırlanıyor, biliniyor; çünkü köylere kadar uzanan üyeleriyle toplumsal ve siyasal gelişmelere etkili bir biçimde müdahale etti, Türkiye'yi birçok açıdan sarsan kararlı bir mücadele sürdürdü.

Geçmişte ve günümüzde başka hangi örgütün yöneticileri, 72 bin üyeye rağmen altlarına bir araba bile almamışlar, gezilerini sıradan otobüslerle yapmışlar, sendika olanaklarını kişisel çıkarları için kullanmamışlar, görevleri nedeniyle (çok özel istisnalar dışında) maaş almamışlardır?

Hangi sendika, eylemler veya mücadelesi nedeniyle görevden uzaklaştırılan üyelerinin aylıklarını tam olarak ödeyebilmiştir?

Türkiye'de hangi sendika, TÖS ve üyeleri kadar yaygın saldırılara maruz kalmış, hangi sendikanın üyeleri oradan oraya sürülmüş, dövülmüş, katranlanmış, kulağı koparılmış, gericilerin kışkırtmasıyla harekete geçen halk tarafından linç edilmek istenmiş (ve yine de "aldatılmış halka hizmet" etmeye çalışmış) ve tüm bunlara rağmen çalışmalarını sürdürmüştür; "mutsuz halkın mutlu öğretmeni olmayız" demiştir; öğretmen maaşlarına yapılacak zam taleplerinde halkın genel çıkarlarını ön planda tutmuştur?

Bir fabrikanın işçileri bir aradadır; birbirlerinden güç alarak, yapabildiklerini yaparlar. TÖS'ün üyeleri onbinlerce köye, ilçeye, ile yayılmıştı ve her birinin karşısında tüm gerici güçler birlik halindeydi. Günümüzün hangi sendikasının üyeleri, dağ başında tek başına inandığı dava için gecesini gündüzüne katan bir öğretmenin sıkıntılarını yaşamış ve bunlara rağmen mücadelesine devam etmiştir?

Türkiye'de hangi sendikanın üyeleri yaptıkları işi TÖS üyeleri gibi ciddiye almışlar, mesleklerini kimlikleri bilmişler, halka hizmet etmek ve halkı eğitmek için gece gündüz çalışmışlardır?

TÖS, küçük bir sendika olan İLKSEN'le birlikte, 15-18 Aralık 1969 tarihlerinde Büyük Öğretmen Boykotu'nu gerçekleştirdi. Bu tarihte TÖS'ün üye sayısı yaklaşık 70 bin, İLKSEN'inki çok azdı. Eyleme 109 bin öğretmen katıldı. Türkiye işçi sınıfı tarihinde hangi sendika, hükümetin tüm engelleme çabalarına karşın, kendi üye sayısının yüzde 50 fazlasıyla kanun dışı bir genel grev veya genel direniş gerçekleştirebilir?

Türkiye'de hangi sendika, Türkiye'de halkın büyük bölümünün Amerikan hayranı olduğu koşullarda ABD emperyalizmine karşı bayrak açıp istihbaratçı barış gönüllüleri, süttozu, Amerikalı danışmanlar, vb. aleyhinde yaygın ve etkili kampanyalar yürüttü?

Hangi sendikacılar, TÖS'ün 1974 yılında yaptığını yapabilir? TÖS, sıkıyönetim komutanlığı askeri mahkemesi kararıyla kapatılmış ve yöneticileri uzun yıllar hapis cezasına çarptırılmıştı. 1974 yılında af çıktı. TÖS yöneticilerine bu aftan yararlanma olanağı tanındı; böylece hapis cezalarından kurtulacaklardı. TÖS davasında yargılananlar kendilerine sunulan af önerisini reddettiler; TÖS'ün, tarihimize suçlu gibi bir mahkeme kararıyla kapatılmış olarak geçmesine izin vermediler. Dava Askeri Yargıtay'a gitti ve TÖS ile yöneticileri beraat etti. Türkiye'de hangi sendikacı, Fakir Baykurt ve arkadaşlarının yaptığı gibi, örgütünün adını temizle çıkartmak için daha yıllarca hapisteye yatmayı göze alabilir?

TÖS, geçmişin mağrur, kendisini halkın üstünde gören, halka tepeden bakan ayrıcalıklı memuru yerine, sorunlarını halkın sorunlarının parçası olarak gören ve halkla bütünleşmiş bir öğretmen kitlesi yaratmaya çalışıyordu. Bu konu şu biçimde vurgulanıyordu: "Şubelerimizin göğsümüzü kabartan başka bir tutumları da, halkımızla sürekli bir ilişki düzeni kurmaya yönelmiş olmalarıdır. Bu nokta çok önemlidir. Çünkü Sendikamızın en önemli özelliklerinden birisi de halk dostu olmasıdır."¹

Bütün bunlar için, daha başka birçok özellik için, TÖS'ü incelemeye, TÖS hakkında bir kitap yazmaya değer.

Bütün bunlar için, TÖS'ü kuran ve yaşatanların mümkün olduğunca çoğunun unutulmaması için çaba göstermeye değer.

Ayrıca, günümüzde TÖS'ün mirasına sahip çıktığını ileri süren bazı örgütlerin gerçekte TÖS'ün politikalarından nasıl temelden farklı bir çizgi izlediklerinin görülmesi için de bu konuda bir çalışma yapılmasının zorunlu olduğu kanısındayım.

Evet, TÖS gerçekten, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde çok özel bir yere sahip bir örgüttür.

¹ TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Birinci Olağanüstü Genel Kurulu (22-24 Ağustos 1967), Yürütme ve Yönetim Kurulları Çalışma Raporu*, Ankara, 1967, s.34.

Günümüzden 50 yıl önce memurlara 1961 Anayasası ile verilmiş olan sendikalaşma hakkının kullanılmasını düzenleyen 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu kabul edildi. 1965 yılından, Anayasanın ilgili maddelerinin değiştirilip tüm devlet personeli sendikalarının kapatılmasına kadar geçen 6 yıl içinde 658 sendika kuruldu.² 1968 yılına kadar kurulan federasyon sayısı 6, konfederasyon³ sayısı 3 oldu. Bugün çalışma yaşamı ile ilgilenen akademik personel içinde bile bu konfederasyonların adını bir kaynağa bakmadan söyleyebilecek kişi sayısı bir-ikiyi geçmez. Federasyonların adını kimse hatırlamaz. 658 sendikadan ise yalnızca biri hatırlanır: TÖS, Türkiye Öğretmenler Sendikası.

TÖS'ün 6 yılı birkaç ayı aşkın yaşamı sırasında kısa bir süre dışında genel başkanlığını yapmış olan Fakir Baykurt'un anılarının 5. cildine verdiği isimle, *Bir TÖS Vardı*.

Peki, neydi bu TÖS? Kuruluşunun üzerinden 50, faaliyetinin sona erdirilmesinin üzerinden 44 yıl geçmesine karşın, adı niçin unutulmuyor? TÖS niçin gerici güçlerin ve emperyalizmin önde gelen hedefi oldu? 12 Mart 1971 darbesinden sonra DİSK hakkında dava açılmazken, niçin TÖS hakkında dava açıldı? TÖS niçin kapatıldı?

Bu ve benzeri soruların yanıtı, günümüzde sendikacılık hareketinin karşı karşıya bulunduğu sorunların aşılabilmesi açısından yol gösterici olacaktır.

TÖS'le ilgili ilk kitabım, bu konuda verdiğim bir konferanstan sonra, 2006 yılında yayımlandı: *TÖS, Anti-Emperyalist, Ulusalci, Emekten Yana Öğretmen Örgütü* (Ulusal Eğitim Derneği Yay., Ankara, 2006, 118 s.). Bu kitabın ikinci baskısı *TÖS, Antiemperyalist Bir Öğretmen Örgütü* adıyla 2012 yılında Kaynak Yayınları tarafından yayımlandı.

Yayımlanan bu kısa kitabın amacı bir TÖS tarihi yazmak değildi. Amaç, TÖS'ü TÖS yapan özellikler içinde ön plana geçen ve kanımca TÖS'ü unutulmaz kılan özelliklerin temelinde yatan anti-emperyalist, ulusalci ve emekten yana çizginin incelenmesi ve değerlendirilmesiydi.

Şimdi ise, örgütün kuruluşunun 50. yıldönümünde TÖS TARİHİ yazdım.

TÖS'ün kurulduğu yıl, ortaokul son sınıftaydım. TÖS'ün çalışmaları lise yıllarımda ve ODTÜ'deki ilk iki yıлымda gerçekleşti. Babamın evimize aldığı *Yön, Ant, Türk Solu* gibi dergiler ve belirli bir yaştan sonra yakın bir biçimde ilgilendiğim siyasal gelişmeler nedeniyle TÖS'e yabancı değildim. Ancak yıllar sonra, Türkiye işçi sınıfı tarihinin bir parçası olarak bu konuyu kapsamlı bir biçimde incelemeye başladığımda TÖS'ün önemini daha iyi anladım.

Bir örgütün politikalarını sağlıklı olarak incelemenin ve değerlendirebilmenin önkoşulu, örgütün faaliyet gösterdiği dönemde içinde yaşadığı ortamı ve önemli gelişmeleri en azından ana hatlarıyla bilmektir. Ortamın ve gelişmelerin değerlendirilmesinde belirleyici olan iç dinamiklerdir. Ancak, Türkiye gibi jeopolitik konumu son derece önemli olan bir ülkede, iç dinamiklerin biçimlendirilmesinde uluslararası ilişkilerin önemi zannedildiğinden büyüktür. TÖS'ün karşı karşıya bulunduğu sorunlar ancak böyle bir anlayışla kavranabilir. Bu nedenle, 1960'lı yıllarda emperyalizmin ve Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik politikaları ve bunların ülkemize yansımaları da kitapta çok kısa bir biçimde ele alındı. Doğal olarak ülke içindeki ekonomik, siyasal ve toplumsal süreçler de TÖS'ün çalışmalarını doğrudan etkiledi. Üzerinden 50 yıl geçmiş bir dönemin hatırlatılması bu nedenle gerekli oldu.

Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) 4-8 Eylül 1968 günleri Ankara'da bir Devrimci Eğitim Şûrası topladı. Bu Şûra'da yapılan konuşmalar ve sunulan tebliğler, daha sonra bir kitap olarak TÖS tarafından yayımlandı (TÖS, *Devrimci Eğitim Şûrası*, Yay.No.4, Ankara, 1969). Şûra'nın son günü TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'un konuşmasının ardından Türk Edebiyatçılar Birliği adına Şûra'ya katılan Can Yücel kürsüye çağrıldı.

Kitabın bu bölümü şöyledir:

Fakir Baykurt konuşmasını, "*Devrimci Eğitim Şûrası, Türk ulusuna armağan olsun*" diyerek bitirdi.

"Ayakta ve uzun alkışlarla karşılanan kapanış konuşmasından sonra Can Yücel kürsüye çağrıldı. Ayakta ve hep birlikte aşağıdaki ant içildi:

Türküm, doğruyum, devrimciyim.
Yasam, iç ve dış gâvuru dışarı atmak
Yurdumu tez elden kalkındırmaktır.
Ülküm, işçiye iş,
Köylüye toprak,
Bebeye süt,
Yavruya ekmek ve kitap,
Gence gelecek sağlamaktır.
Varlığım ulusal kurtuluşumuza ve
Bağımsızlığımıza armağan olsun.

"Salondan bir ses yükseldi: 'Hocamız Cahit Batmaz kürsüye. Hep birlikte Dağbaşı'nı söyletsin bize'

"Cahit Batmaz sahnenin önüne geldi, ellerini havaya kaldırdı. Dağ Başı Duman Almış marşı coşkunlukla ve gür bir sesle söylendi.

² Demir, Serdar, "Türkiye'de Kamu Görevlileri Dernekleri 1971-1980," *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, Mart 1991, s.58.

³ Türkiye Devlet ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri Personeli Konfederasyonu (Kuruluş: 26.6.1965), Türkiye Kamu Personeli Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-PERSEN, kuruluş: 16.7.1968), Türkiye İktisadi Devlet Teşekkül ve Teşebbüsleri Personel Sendikaları Konfederasyonu (Kuruluş: 24.4.1968).

“Şûra sona erdi.”⁴

TÖS’ün Devrimci Eğitim Şûrası’nda kabul edilen ant, “*Türküm*” diye başlamakta ve ülkemizin ve halkımızın temel taleplerini dile getirdikten sonra, “*varlığım ulusal kurtuluşumuza ve bağımsızlığımıza armağan olsun*” diye bitmektedir.

TÖS’ün başarılarının arkasındaki temel ilkeler, bu antta açıkça ifade edilmiştir.

TÖS’ün anti-emperyalist, ulusalcı ve emekten yana politikasının ve ulusal bütünlüğü savunan, silahlı eyleme karışmayan, illegal yapılarla ilişki kurmayan, din tartışmasına girmeyen ve sendikayı dışarıdan idare ettirmeyen çizgisinin günümüzde sendikacılık hareketi için öğretici olduğu inancıyla, başta Fakir Baykurt olmak üzere, TÖS’ü TÖS yapanları ve Can Yücel’i saygıyla anıyorum.

Bu kitabın yazılmasında kullanılan belgelerin bir bölümünü TÖS ve TÖB-DER üyesi ve 28 Mayıs 1990 tarihinde 12 Mart sonrası ilk kamu çalışanları sendikası Eğitim-İş’in kurucusu ve genel başkanı Dr.Niyazi Altunya ve TÖS eski Genel Başkanı Feyzullah Ertuğrul’dan aldım. Kendilerine teşekkür ediyorum. TÖS’ün bazı yayınları ve bu dönemde yayımlanan diğer birçok yayına da babam Dr.Kemal Koç’un 70 yılı aşkın süre içinde oluşturduğu kütüphane sayesinde erişebildim. Babamın uzun yıllar çok sayıda gazeteden yaptığı özetler ve ayırdığı gazete kesikleri de bu çalışma sürecince çok yararlı oldu. Babama herşey için tekrar teşekkür ediyorum.

TÖS’e ilişkin belgelere ulaşılması genellikle zordur. Bu nedenle, olayların aktarılmasında bu kaynaklardan doğrudan alıntı yöntemine yaygın olarak başvuruldu; kitap neredeyse bir belgeler derlemesi oldu. Burada ortaya çıkan bir sorun, hem bu metinlerdeki yazım hataları, hem de yaklaşık 50 yıl içinde yazım kurallarında yaşanan değişikliklerdir. Metinlerdeki yazım hataları düzeltildi. Ancak değişen yazım kuralları nedeniyle ortaya çıkan sorunlarda bazen metne müdahale edilmedi, bazen günümüzdeki biçim kullanıldı. Cümle ve anlatım bozuklukları ise düzeltilmedi.

1965-1971 dönemi devlet personeli sendikacılığı veya memur sendikacılığı konusunda yapılan çalışmalar çok sınırlıdır. Dr.Niyazi Altunya’nın *Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi, 1908-2008* (Yenilenmiş 2. Baskı, Ürün Yay., Ankara, 2008), TÖS dahil, tüm örgütlenmeler açısından temel önemde bir başlangıç çalışmasıdır.

TÖS’ün çağdaş İLK-SEN konusunda yayımlanmış önemli bir çalışma, Serpil Güvenç’in uzun bir makalesidir: “Türkiye’de Öğretmen Sendikacılığı ve İLK-SEN.” (Eğitim-Sen, *Eğitim, Bilim, Toplum Dergisi*, Bahar 2008, Sayı 22, s.164-187.) Ayrıca Nedim Durmuş’un İLK-SEN konusundaki yayımlanmamış yüksek lisans tezi de önemli bir kaynaktır.

Ancak bu konularda daha kapsamlı ve ayrıntılı çalışmaların yapılması gereklidir.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinin önemli bir parçası, 1965-1971 döneminin “devlet personeli sendikaları”dır. Bu sendikalara ilişkin Devlet Personel Dairesi arşivi kayıptır. Emniyet Genel Müdürlüğü ve istihbarat örgütlerinin arşivleri ise araştırmacılara kapalıdır. Bu sendikalara ilişkin yayımlanmış çalışma çok az ve yetersizdir. Türkiye işçi sınıfı tarihi konusundaki çalışmaların çok büyük bölümü ise “işçi”yi yalnızca bedenen çalışan veya kanunlara göre “hizmet akdi” ile çalışanlar olarak almak gibi çok büyük bir hata yapmış, memurların durumları, mücadeleleri ve örgütlenmelerini işçi sınıfı tarihi dışında tutmuşlardır.

TÖS Tarihi kitabının Türkiye işçi sınıfı tarihinin bu eksik bölümünün doldurulması açısından uyarıcı bir görev yerine getireceğini umuyorum.

I. TÖS’Ü TÖS YAPAN KOŞULLAR

DİSK ve TÖS

TÖS’ü, bu tarihlere büyük ölçüde devletin kontrolünde ve önemli bir ölçüde ABD emperyalistlerinin etkisi altındaki Türk-İş’le karşılaştırmaya gerek yoktur. 1965 yılında kurulan TÖS, 1967 yılında TİP’li sendikacılar tarafından kurulan DİSK ile karşılaştırılabilir.

Hakim sınıflar ve emperyalizm, o tarihlere işçi sınıfı hareketinin en radikal örgütlenmesi gibi gözükten DİSK’ten korkmuyordu; ancak TÖS’ten çok rahatsızdı.

12 Mart Darbesinden kısa bir süre sonra TÖS’ün çeşitli düzeylerdeki yöneticileri ve çok sayıda öğretmen gözaltına alındı ve bunların bir bölümü tutuklandı. DİSK yöneticileri gözaltında çok kısa bir süre kaldılar; ancak TÖS yöneticileri uzun süre tutukluluk yaşadı. DİSK hakkında dava açılmadı; ancak TÖS hakkında dava açıldı. Sıkıyönetim mahkemesi TÖS’ün kapatılmasına karar verdi. TÖS yöneticileri, 1974 affını reddederek Askeri Yargıtay’ın kararını bekledi ve beraat etti.

DİSK o tarihlere ağırlıklı olarak İstanbul’da örgütlüydü; TÖS ülkenin her yerindeydi; başka hiçbir devlet memurunun uğramadığı en ücra köşelerdeki köylerde bile TÖS üyeleri vardı. Sürgün yiyen TÖS üyesi, gittiği yerde de TÖS şubelerini kuruyordu. Ahmet Kaya Turhan TÖS üyesi bir öğretmendi. 1968 yılında Edirne’den Hakkâri’ye tayin edildi. Ahmet Kaya Turhan, tayininden kısa bir süre sonra Milli Eğitim Bakanı’na yazdığı mektupta şunları söylüyordu: “Bakan Beye Rapor: Bendenizi hemşehrlik gayretiyle Edirne’den Hakkâri’nin

⁴ TÖS, *Devrimci Eğitim Şûrası*, 1969, s.505.

Suüstü Köyü'ne tayin etmek lütfunda bulunduğunuz için arzı hürmet ederim beyefendi. Her ne kadar hürmetlerimi takdimde gecikmişsem de, TÖS'ün Yüksekova Şubesi'ni kurmuş olduğumu ve diğer ilçelerde de kurulmak üzere olduğunu bildirdiğim takdirde beni başışlayacağınızı ümit ederim. Edirme'den Hakkâri'ye göndermekle bana ettiğiniz iyiliğe teşekkür ediyorum.”⁵

DİSK yalnızca işyerlerinde örgütlüydü; TÖS ise öğrenciler aracılığıyla milyonlarca eve giriyor, velilerle yakın bağlar kurabiliyordu.

DİSK'e bağlı sendikaların üyelerinin çok büyük çoğunluğunun toplumsal ve siyasal süreçlere müdahale gibi bir anlayışı, niyeti, çabası ve olanağı yoktu. TÖS üyeleri ise “devrim yapmak” gibi bir anlayışla hareket eden, buldukları toplumda saygı gören, büyük çoğunluğu atak aydınlardı.

12 Mart Darbesi öncesinde DİSK ve bağlı sendikaların yöneticilerinin büyük bölümü sendikacılığı meslek olarak kabul eden kimselerdi. TÖS yöneticileri ise sendikacılığı bir “meslek” olarak kabul etmediler; sendikacılıktan maddi çıkar sağlamadılar. Fakir Baykurt, TÖS genel başkanına bir araba alınması önerisini bile reddetti.

12 Mart Darbesi öncesinde DİSK içine kapanık bir örgüttü; önemli bir eylem gerçekleştirmedi. 15-16 Haziran 1970 eylemleri DİSK yönetiminin dışında gelişmiştir. DİSK'i hafızalardaki DİSK yapan, 1975 yılında TKP'nin DİSK yönetimine gelmesi sonrasındaki eylemlerdir. Halbuki TÖS ve şubeleri büyük eylemler yaptı. Türkiye işçi sınıfı tarihinin ilk genel grevini, “Büyük Öğretmen Boykotu” adıyla TÖS gerçekleştirdi.

DİSK'e bağlı sendikaların üyeleri, bu konuları ve sendikal çalışmaları nedeniyle 12 Mart Darbesi öncesinde önemli bir bedel ödemediler. En büyük bedel, işten atılmaktı. Kara liste yayımlanmadığı sürece de, işsizliğin az olduğu bir dönemde bir başka işyerine girip mesleklerinde çalışabildiler. TÖS üyeleri ise büyük baskılar yaşadı ve bu baskılara karşın üyelerin çok büyük bölümü TÖS içindeki mücadelesini sürdürdü. Birçok TÖS üyesi mesleğini bırakmak zorunda kaldı.

DİSK büyük ölçüde içine kapalı bir örgüttü; TÖS ise köylüyü örgütlemeye çalıştı, gençliğin mücadelesine destek verdi.

Bu topraklarda TÖS gibi bir örgüt nasıl doğdu?

TÖS, köy enstitülerinin ve 27 Mayıs Devrimi'nin ürünüydü.

Köy Enstitüleri ve TÖS

Köy enstitüsü mezunları olmasa TÖS olmazdı.

Türkiye'deki öğretmen okullarının mezunlarının büyük bölümü, okul ve ev dışındaki zamanlarını şehirlerdeki öğretmen derneklerinin lokallerinde veya şehir kulüplerinde kâğıt oynayarak geçiren, halkla ilişkisini sınırlı tutan, öğrenciyi yaratıcı ve sorgulayıcı biçimde yetiştirmek ve halkı eğitmek gibi bir derdi olmayan, günün koşullarına göre iyice bir aylık alan bürokratlaşmış öğretmenlerdi.

Halbuki köy enstitülerinin mezunlarının çok büyük bölümü üretken, sorgulayıcı, ekip çalışmasına alıştırmış, dik başlı, özgüvenli, atak, toplumsal sorumluluk duygusu taşıyan, mesleğini çok önemseyip seven, mesleğini kimliği haline getirmiş, Türkiye'nin demokratik devriminin kazanımlarının önemini kavramış öğretmenlerdi. Kendilerinin cumhuriyeti koruma ve halkı eğitime gibi bir misyonlarının olduğuna inanmışlardı ve birçok sorunun çözümünün eğitimden geçtiğini düşünüyorlardı.

Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*'nin 20 Nisan 1868 tarihli sayısında yer alan “17 Nisan'dan TÖS'e” başlıklı başyazısında köy enstitüsü mezunlarının TÖS'deki önemini şöyle anlatıyordu:

“Enstitü çıkışlı öğretmenlerin yetişmesindeki bilinçli metoda bir göz atalım. Bunun Köy Enstitülerinin kapanması sırasında geçmiş çok anlamlı bir hikâyesi vardır. Enstitülü öğretmenleri yetiştiren bilinçli metodu bu hikâye çok iyi anlatıyor.

“1946'larda TBMM'de Toprak Kanununa karşı çıkanlardan birkaç milletvekili, Hasanoğlan'a geliyor. Üretilen dedikoduların belgelerini toplayacaklar. Birkaç gün derslere girip çıkıyorlar, kız erkek ilişkilerine bakıyorlar, havadan orakla çekice benzediği keşfedilen! Yapıları gözden geçiriyorlar. Enstitüleri karalamaya yetecek tutamak bulamıyorlar. Ayrılacakları gün biraz erken kalkıp sabah hayatını da gözlüyorlar. Öyle ‘kaldır kolları, indir kolları’ biçiminde bir kültür-fizik çalışması yok! 1200 öğrenci geniş bir alanda daire olmuşlar. Ortada mandolinler, sazlar ve kocaman bir davul, zeybek oynuyorlar. Oyun başı, ‘Kollar!’ deyince, 1200 kişi kolları kaldırıyor; ‘sek!’ deyince sekiyor, ‘çök!’ deyince çöküyor. Halay horon hep böyle birlik halinde oynanıyor. Sonra türkülere geçiyorlar. 1200 kişi hep bir ağızdan aynı türküyü söylüyor: ‘Atımı bağladım nar ağacına.’

“Hemen Tonguç'a koşuyorlar: ‘Yahu, bunlar her gün bu oyunları böyle oynarlar mı?’ ‘Oynarlar.’ ‘Türküleri söylerler mi?’ ‘Söylerler.’ ‘Bu Enstitülerden kaç tane var?’ ‘20-21.’ ‘Hepsinde de sabahlar böyle mi başlar?’ ‘Evet, böyle başlar!’

“‘Hımmmm’ diyorlar. Hım diye diye Ankara'ya koşup kara kazanların altını ateşliyorlar.

“Köy Enstitüsü çıkışlı 20.000 öğretmenin çoğunluğu bugün TÖS'tedir. Türk halkını körlükten ve sömürülmekten kurtarmak ve gerçek anlamda bir ulusal bağımsızlığın eğitimini yapmak, TÖS içinde bunun mesleki mücadelesini vermek için çaba harcıyorlar. Onlar ortak bir amaç için bütün öteki meslektaşlarıyla bugün bir ağızdan aynı türküyü söylüyorlar ve hiç falso yapmadan aynı zeybeği, halayı, horonu oynuyorlar. Çıkarıcılar ve onların yardımcıları dünkü gibi bugün de boş durmayıp kaza kazanların altını habire ateşliyorlar, TÖS'ü yıkmaya çabalıyorlar.

“Ama nafiyledir. Nafiyledir, çünkü insanlar bir kere aldanırlar.”⁶

⁵ Makal, M., *Zulum Makinası, Öğretmen Kıyımı*, MAY Yay., İst., 1969, s.105.

⁶ *TÖS Gazetesi*, Sayı 5, 20.4.1968.

Köy enstitüsü mezunlarının görev coşkusu Abdullah Kaygısız'ın anılarında görülebilir.

1933 yılında doğan Abdullah Kaygısız 1952 yılında öğretmen oldu. Mezuniyet sonrasındaki anlayışını şöyle anlatmaktadır: “30 Haziranda bütünlemesiz mezun olanlardan biri olmuştum. Göklere uçuyor, hayalimdeki köyü kuruyordum. ‘Tanrının geç kaldığı yere ben gidecektim.’ Bir ara Pazarören Köy Enstitüsü’nün ana merkezinde şöyle bir levha yazılı olduğunu duymuştum. ‘Tanrının geç kaldığı yere biz gideceğiz.’ Tanrı’nın gözden çıkardığı, rızkını vermediği garip köyün kaderini biz değiştirecektik. Bu inanç ve kararlılığı her arkadaş gibi ben de yüreğimde taşıyordum.”⁷

Köy enstitüsü mezunu öğretmenler, diğer öğretmenlerden çok daha zor koşullarda yaşıyorlardı. Bu zor koşullar ve köy enstitüsü sırasında aldıkları eğitim, onları ekonomik-demokratik mücadeleye zorluyordu.

Fakir Baykurt köy enstitülü öğretmenlerin sorunlarını şöyle özetliyordu: “Enstitülerden yetişen öğretmenler, gerçi uzun zaman horlandılar. Bilinen iç ve dış çıkarıcıların, bu öğretmenleri kitle halinde damgalaması, kamuoyunu bir süre yanılttı. Çoğu, yedek subay okullarından çavuş çıkarıldı. Toplumda zanlı kişiler olarak oradan oraya sürüldüler ve süründürüldüler. Milli Eğitim’deki kilit işlerden uzak tutuldular. Enstitü çıkışlıların alınamayacağı dernekler bile kuruldu ve bu dernekleri kuran şarlatanlar terfi ettirilerek yüksek koltuklara oturtuldular.”⁸

Talip Apaydın da yaşanan haksızlıkları ve sorunları şöyle anlatıyordu:

“17 Nisan 1940’ta, 3803 sayılı Kanun ile Köy Enstitüleri kuruldu. Bizim okul da Enstitü oldu. Enstitüyü bitirip öğretmen olanların 20 lira maaş alacağı -o zaman öğretmenler 60 lira alıyorlardı-, 20 sene mecburi hizmet yapacakları, köyde toprak verileceği, köyde hem çiftçilik hem de öğretmenlik yapacakları duyuldu.”⁹

“Hiçbir Köy Enstitüsü mezunu, bugüne kadar komünistlik iddiasıyla mahkûm olmadı, ayrıca biz o yıllarda komünizmin ne olduğunu da bilmiyorduk. Akıldan, bilimden, fakirden ve haktan yanaydık, o kadar.”¹⁰

“Üç yıllık Yüksek Köy Enstitüsünü bir öğrenim derecesi olarak kabul etmiyorlardı. Kursmuş orası! Madem köy enstitüsü mezunuyduk, gidip köylerde, ilkokullarda çalışmalıydık. (...) Meslektaşlar arasında uzun sürecek olan köy enstitüsü düşmanlığı o günlerde iyice belirgindi. Bunu en başta Bakanlık yapıyordu.”¹¹

“Köy enstitüsü çıkışlıların eline 950’li yıllarda 87 lira geçirdi. Öğretmen okulu çıkışlıların 140 kûsur liraydı. Gerçi yaşam ucuzdu. Köylerde yumurtanın üçünü on kuruşa alırdık. Tavuk 50-60 kuruş. On liraya iyice bir kuzu aldığımızı anımsıyorum.”¹²

“Öğretmenlerin sayısı her yıl artıyordu. 950’den sonra öğretmen okullarına dönüştürülen eski köy enstitülerinden geliyordu çoğu. Gene aynı havada idiler. Köy kökenli idiler. Yalnızca maaşları yükseltilmişti. (Sonradan bir yasayla köy enstitüsü çıkışlılar da aynı düzeye getirildi, ama köyde üretim yapmak hakları ellerinden alındı.) Gene de yoksuldular, bin bir zorluk ve yoksunluk içindeydiler. İyi beslenmiyorlardı. Ne kadar özenseler de ayakkabıları çamurlu, giysileri ütüsüz ve saçları tıraşsızdı. Ya okulun lojmanında ya da bir köy evinin toprak odasında, bir yatak bir kilim, yaşamlarını sürdürüyorlardı.”¹³

Ali Bozkurt da 1951 yılında köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin yaşadığı mağduriyeti şöyle anlatıyordu:

“O yıllarda ilkokul müdürlerine ‘başöğretmen’ denirdi. Tek öğretmenli okullara atanan öğretmenler iki görevi birlikte yürütüyorlardı. Bu öğretmenler maaş dışında on lira da makam ücreti alırlardı. Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin maaşları net olarak seksen dokuz lira altmış beş kuruşturdu. Aynı işi yapan öğretmen okulu çıkışlı arkadaşlarımızın maaşları yüz kırk yedi lira yirmi beş kuruşturdu.

“O tarihlerde yatılı okuyan öğrenciler, okudukları sürenin bir buçuk katı kadar bir zaman zorunlu olarak devlete çalışmak mecburiyetindediler. Öğretmen okullarında üç yıl okuyan arkadaşlarımızın mecburi hizmeti dört buçuk yıldır. Köy Enstitülerinde okuyanlar beş yıl yatılı okurlardı. Mecburi hizmetlerinin yedi buçuk yıl olması gerekirken bizim diplomalarımızda yirmi yıl mecburi hizmet yapacağımız yazıyordu. Bu hizmetin hepsini köylerde yapacaktık. Oysaki her işimizi kendimiz yaparak okumuştuk. Yiyeceğimiz buğdayı, sebze, meyveyi, sütü, yoğurdu, hepsini kendimiz üretiyorduk. Binalarımızı, oturduğumuz sıraları, yattığımız ranzaları kendimiz yapıyorduk. Giydiğimiz çamaşır ve elbiseleri de kendimiz dikiyorduk. Açıkçası biz devlete yük olmadan yetişmiştik. Devlet ise bizi üvey evlat görüyordu. Az bir maaşla çok çalışmaya razı olduğumuz halde gene de okullarımızı kapatılmaktan kurtaramadık.”¹⁴

Yolun-izin olmadığı, gazetenin gitmediği, radyonun bile yaygın olmadığı birçok köydeki tek kamu görevlisi ve tek aydın, bu gencecik öğretmenlerdi. Köyde yaşamın çok zor olduğu 1950’li yıllarda 20 yıl süreyle köylerde çalışmak zorundaydılar. Köylü çocuğu olmaları ve köy enstitülerindeki eğitimleri sırasında direnme ve dayanma güçlerinin daha da geliştirilmiş olması, hem bu koşullara, hem de daha sonraki yıllarda karşılaştıkları sürgün ve saldırılara karşı durabilmelerine katkıda bulundu. İlk yıllardaki ücretleri, öğretmen okulu mezunlarının aylıklarının çok altındaydı. Öğretmen okulu mezunu öğretmenler, köy enstitüsü mezunlarına tepeden bakıyordu. Köy enstitüsü mezunlarının önemli idari görevler üstlenmesi de uzun süre engellendi. Bu özellikler, köy enstitüsü mezunu genç öğretmenlerin önce öğretmen dernekçiliğinde, ardından da öğretmen sendikacılığında çok önemli görevler üstlenmelerine yol açtı. Köy enstitüleri kapatıldı; ancak onların yerine oluşturulan öğretmen

⁷ Kaygısız, A., *Ateş Çemberi*, Ankara, 2005, s.24.

⁸ Baykurt, F., “17 Nisan’dan TÖS’e,” *TÖS Gazetesi*, Sayı 5, 20.4.1968.

⁹ Özberk, F., *Ortakçının Oğlu Talip Apaydın*, Kaynak Yay., İstanbul, 2012, s.51.

¹⁰ Özberk, F., a.g.k., 2012, s.97.

¹¹ Apaydın, T., *Akan Sulara Karşı, Öğretmenlik Anıları*, Öğretmen Dünyası Yay., Ankara, 2012, s.21-22.

¹² Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.35.

¹³ Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.36.

¹⁴ Bozkurt, A., *Anılar 1, Köyden Köye*, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2000, s.9-10.

okullarında da köy enstitülerinin geleneği yıllarca devam etti. Bu öğretmen okullarından mezun olan öğretmenler de benzer anlayışları benimsedi. Köy enstitülülük mayası tuttu.

27 Mayıs ve TÖS

27 Mayıs Devrimi olmasa TÖS olmazdı.

Türkiye’de öğretmen dernekçiliği 1960 yılına kadar tam bir teslimiyet içindeydi. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu ancak 27 Mayıs 1960 sonrasında gerçekten öğretmenlerin ekonomik-demokratik çıkarlarını koruyan ve geliştirmeye çalışan bir örgüte dönüştürülebildi. 27 Mayıs’ın ürünü olan 1961 Anayasası ve sağladığı demokratik ortam, sol düşüncenin yaygınlaşmasına ve kitleselleşmesine önemli katkılarda bulundu. TÖS, yaptığı toplumsal ve siyasal çalışmalarda, 1961 Anayasasının ve Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatının temel ilkelerini hayata geçirmeye çalıştı. 27 Mayıs Devrimi ve 1961 Anayasası, Türkiye’nin 1876, 1908, 1919-1938 demokratik devrim sürecinin yeni bir aşamasıydı ve TÖS, bu temelde gelişti ve bu mevziyi korumaya çalıştı.

Fakir Baykurt bu durumu şöyle ifade etmektedir. “27 Mayıs devriminin ve Türk ulusunun değerli bir yapıtı olan 1961 Anayasasını biz öğretmenler, yalnızca kendi yaptığımız gibi bağrımıza bastık. Onun Kurucu Meclis’teki hazırlık çalışmalarına dört temsilcimizi kattık. Halkoymasına sunulması sırasında köy köy dolaşarak erdemini, üstünlüğünü anlattık. (...) İki sefer yüzer binlik ucuz ve cebe girecek küçüklükte baskısını yaptırıp öğretmenlere, öğrencilere, halka dağıttık. (...) İnsanın insanı ezmediği, sömürmediği, insanın insana kul olmadığı yeni bir Türkiye özledik. Herkesin insanca yaşama onuruna kavuştuğu, herkesin iş bulduğu, herkesin ekonomik ve sosyal güvenlik haklarına kavuştuğu, özellikle çocukların ve kadınların ezilmediği bir Türkiye düşledik.”¹⁵

Önce köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin ve ardından tüm eğitim çalışanlarının ekonomik mücadelesiyle, 27 Mayıs Devrimi’nin korunmasında öğretmenlere düşen demokratik mücadele görevi, TÖS’ün çizgisini oluşturdu.

27 Mayıs Devrimi’nin yarattığı özgürlük ortamı TÖS’ü güçlendirdi; ancak aynı zamanda TÖS’ü Türkiye demokratik devriminin karşısında olan güçlerin de hedefi konumuna getirdi. Ayrıca, bu özgürlük ortamı, Türkiye’de ilerici/devrimci hareketlerde bölünmelere de yol açtı. Kemalist çizgiyle sosyalist düşüncenin ayrılması, sosyalist/komünist hareketin gelişmesi ve bölünmesi, TÖS içine de yansdı. Anayasada da yer alan “devrim” sözcüğü bu yıllarda önemli bir içerik ve anlam değişikliğine uğradı. TÖS’ün başında öğretmenler arasında çok sevilen ve sayılan bir kişi olan Fakir Baykurt’un bulunması, bu gelişmelere karşın TÖS’ün dışarıya bütüncül bir görünüm vermesini ve eylemlerde birliğin sürdürülmesini sağladı. Ancak eğer sosyalist sol çok gelişmiş olsaydı, 1975-1980 döneminin TÖB-DER’inde yaşanan sorunların TÖS’te de yaşanması olasılığı yüksekti.

TÖS Hedefi

TÖS ve üyeleri bu yıllarda özellikle dinci çevrelerin saldırılarını yaşadı. TÖS, milliyetçi bir çizgi izliyordu; ancak birçok öğretmen dini konularda çok özenli davranmıyor ve gerekli/gereksiz tartışmalara giriyordu. Türkiye’de demokratik devrimin hedeflerinden biri, din adamlarının insanları kullaştırıcı etkisinin kırılmasıdır. TÖS’ün çizgisi, insanları cehennem korkusuyla etki altına alarak bundan yarar sağlayan kişi ve örgütlerin düzenini bozma tehlikesi yaratınca, TÖS’e yönelik saldırılarda dinciler ve etkileyebildikleri kitle kullanıldı. Bu kitle de bazı durumlarda binlerce kişiden oluştu.

Büyük toprak sahipleri ve dinci çevreler, köy enstitülerinin köylerde kendi kurulu düzenleri açısından yaratacağı büyük tehlikenin farkındaydılar ve bu nedenle köy enstitülerinin kapatılmasını sağladılar. Ancak şimdi TÖS ve üyesi öğretmenler, bu büyük tehlikeyi hayata geçiriyorlar ve hatta köylü dernekleri ve kooperatifleri kurarak daha da ciddi bir tehdit oluşturuyorlardı. Bu durumda TÖS, kırsal bölgelerdeki gerici güçlerin hedefi oldu.

Türkiye’de Amerikan emperyalizmini kitlelere tanıtan TÖS oldu. Türkiye İşçi Partisi’nin TBMM çatısı altında yaptığı işler önemliydi. TİP’in seçim çalışmaları ve il örgütlerinin faaliyetleri de bu konuda önemli katkılarda bulundu. Ancak TÖS’ün 70 bini aşkın üyesiyle yürüttüğü çalışma, özellikle ABD emperyalizminin teşhir edilmesinde, barış gönüllüsü adı altında istihbarat çalışması yapan Amerikalılara karşı tavır alınmasında, ABD karşıtlığının gelişmesinde çok etkili oldu. ABD de, büyük olasılıkla, bağlantıda bulunduğu kontrgerilla ve dinci yapılanmalar aracılığıyla TÖS’ün etkisini kırmaya çalıştı. 12 Mart Darbesi sonrasında TÖS’e yönelik saldırı da büyük olasılıkla bu merkezden yönlendiriliyordu.

TÖS’ün faaliyette bulunduğu 1965-1971 döneminde kapitalizmin Altın Çağı yaşanıyor; sürekli ekonomik büyüme vardı; tam istihdam sağlanmıştı. Türkiye’de de yaşam koşulları iyileşiyordu. Özellikle yurtdışına giden işçilerin gönderdikleri para, birçok aileye önemli katkılarda bulunmuştu. TÖS, özellikle köylerde yüzyıllardır süregelen yoksulluğa karşı mücadele ediyordu; ancak (o yıllarda solda çok yaygın bir hatayı tekrarlayarak) yoksullukla yoksullaşmayı karıştırıyor, yoksullardan yoksullaşanların tepkisinin gelmesini bekliyordu. Halbuki insanlarda geleceğe ilişkin iyimserlik ve umut vardı.

¹⁵ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.69, 70.

Hareketli Bir Dünya

TÖS, dünyada çok önemli dönüşümlerin yaşandığı bir dönemde, 1965-1971 yıllarında faaliyet gösterdi.

Bu yıllarda dünyada önemli gerginlikler yaşanıyor; Türkiye'nin dış politikası yeniden biçimlendiriliyordu.

1965-1971 dönemi, kapitalist ülkeler ile sosyalist ülkeler arasındaki Soğuk Savaş'ın öncelikle az gelişmiş ülkelerde etki kurmak biçiminde sürdürüldüğü yıllardı. Her iki tarafın elinde nükleer silahların bulunduğu koşullarda, Soğuk Savaş'ın meydan muharebeleri az gelişmiş ülkelerde veriliyordu. Türkiye de (özellikle önemli jeopolitik konumu nedeniyle) bu mücadelenin en yoğun biçimde sürdürüldüğü ülkelerden biri oldu.

ABD emperyalizmi 1965 yılında Vietnam bataklığına girdi. Dünyanın birçok ülkesinde ABD karşıtı kitle eylemleri yaygınlaşıyordu. 1968 yılı başlarında Vietnam Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin ordusu ve Vietkong, Tet Saldırısı'nda Amerikan ordusuna çok ciddi kayıplar verdimişti. Bu büyük kayıplar sonrasında ABD'de düzenlenen savaş-karşıtı mitinglere yüz binlerce insan katılıyordu. Zenci lider Martin Luther King'in 4 Nisan 1968 günü öldürülmesi sonrasında ABD'deki siyahların eylemleri militanlaşmıştı; Kara Panterler örgütü etkileyici eylemler gerçekleştiriyordu.

Özellikle Latin Amerika'da ve Asya'da ABD emperyalizmi karşıtı hareketler hız kazandı. Latin Amerika'da Küba Devrimi'nin etkileri, Che'nin mücadelesi ve ölümüyle dalga dalga yayılıyordu. Uruguay'da, Brezilya'da ve diğer bazı Latin Amerika ülkelerinde, Katolik papazlarının bile katıldığı Amerikan karşıtı eylemler ve gerilla hareketleri yükseliyordu.

ABD ise 1950'li yıllarda kendi önderliğinde oluşturduğu anti-komünist cepheyi sürdürme ve daha da güçlendirme çabası içindeydi.

Avrupa'daki emperyalist ülkeler ABD'nin çeşitli alanlardaki dayatmalarına karşı tavır almaya başladı.

Bu yıllarda savaş yıkımını atlatan Avrupa ülkelerinin kendi aralarındaki ilişkiler gelişti; 2000'li yılların Avrupa Birliği'nin oluşturulması doğrultusunda adımlar atıldı. Avrupa'nın bazı emperyalist ülkeleri ABD'nin tahakkümünden ve Avrupa'daki askeri varlığından iyice rahatsız olmaya ve Avrupa'nın güçlenmesinin yolunun Soğuk Savaş yerine sosyalist ülkelerle ilişkilerin yumuşatılmasından geçtiğini savunmaya başladı. Avrupa ülkeleri, 1968 olaylarıyla da bir sarsıntı yaşadı. 1968 yılında Fransa'da başlayan üniversite işgalleri, Fransa tarihinin en geniş katılımlı işçi eylemlerine dönüştü.

Sovyetler Birliği'nde 1964 yılında başlayan Leonid Brejnev dönemi, özellikle Asya ve Afrika'daki Üçüncü Dünya ülkelerini kapitalist-emperyalist bloğun hâkimiyet alanı dışına çıkarma çabasının önde olduğu yıllardı. Sovyetler Birliği bir taraftan Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişkilerde artık su yüzüne çıkan anlaşmazlık ve hatta çatışmalarla uğraşırken, diğer taraftan Üçüncü Dünya ülkelerine önemli askeri ve ekonomik yardımda bulundu. Amacı, "barış içinde bir arada yaşama" ve "kapitalist olmayan yol" tezleri çerçevesinde emperyalist sömürünün sınırlandırılması ve böylece emperyalist ülkelerde sınıf çatışmalarını geliştirmektir.

Çin Halk Cumhuriyeti ise sosyalist/komünist ülkeler üzerinde Sovyetler Birliği'nin tahakkümüne karşı açık bir mücadeleye girerken, 1966 yılından itibaren kendi içinde Kültür Devrimi'nin kargaşasını yaşadı. Çin Halk Cumhuriyeti de emperyalist sömürü ve tahakküme karşı mücadele etti. Ancak izlediği yol farklıydı; Çin Komünist Partisi'nin kongresinde Mao'nun halefi olarak belirlenen ve Mao'nun *Kızıl Kitap*'ının derleyicisi Lin Piao'nun "Yaşasın Halk Savaşının Zaferi" kitabında da açıkça ifade edildiği biçimde, emperyalizme karşı silahlı mücadele öneriliyordu.

Bu yıllarda Üçüncü Dünya ülkelerinde anti-emperyalizm temelinde çeşitli örgütlenmeler gelişti. Bağlantısızlar Hareketi, Latin Amerika Dayanışma Örgütü gibi yapılanmalar önem kazandı. Bağımsızlığını yeni kazanmış eski sömürgeler, emperyalizme karşı tavır alıyordu. Gelişmiş kapitalist ülkeler, geçmişte kolayca kullandıkları Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslararası örgütlerde başarısız kalıyordu. Ayrıca, Üçüncü Dünya'da anti-emperyalist eylemler yaygınlaştı. Arapların 1967 yılında İsrail'e yeniden yenilmeleri sonrasında Filistinliler İsrail'e karşı gerilla eylemini başlattı.

1965-1971 dönemi, kapitalizm - sosyalizm mücadelesinin cephesinin Üçüncü Dünya ülkeleri olduğu yıllardı. Türkiye ise bu koşullarda özel bir konuma sahipti.

Soğuk Savaş ve Türkiye

1965-1971 döneminde Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde de önemli gelişmeler yaşandı. Türkiye - ABD ilişkileri 1962-1964 döneminde önemli bir darbe aldı. Buna karşılık Türkiye-SSCB ilişkilerinde önemli nitelik değişiklikleri yaşandı. Bu dönemin ABD ve SSCB politikaları ve Türkiye ile ilişkileri dikkate alınmadan, iç dinamiklerin kavranabilmesi olanaklı değildir. Özetle, muhafazakâr AP iktidarlarında Türkiye ile SSCB ilişkileri önemli ölçüde gelişti. Bu da ABD'nin çeşitli alanlarda tedbir almasına ve dolaylı müdahalelerde bulunmasına neden oldu.

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde askeri açıdan önemliydi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği kendi çevresinde kendi denetimindeki ülkelerden bir tampon bölge, bir güvenlik bölgesi oluşturmuştu. Bu tampon bölgenin tek açığı, Türkiye ve Karadeniz'di ("Ayının yumuşak karnı Türkiye idi"). Bu yılların silah teknolojisi çerçevesinde, Boğazlar'dan geçecek savaş gemileri veya Karadeniz bölgesine yerleştirilmiş füzeler, Sovyetler Birliği'ne yönelik bir saldırıda çok büyük öneme sahipti.

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde ABD emperyalizmi için istihbarat açısından önemliydi. Uzay çalışmalarında Sovyet-ABD rekabetinin sürdüğü ve uydu aracılığıyla yeterli istihbaratın bulunmadığı bu yıllarda, Karadeniz sahiline yerleştirilmiş ABD radarları ve İncirlik Üssü'nden kalkan istihbarat uçakları önemli bilgiler topluyordu.

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'ni içten çökertmekte kullanılmasına çalışılan Türkçülük ve İslamcılık açısından da bir üs durumundaydı.

Türkiye, Ortadoğu'da Sovyetler Birliği'nin etkisinin her geçen gün arttığı koşullarda, ABD emperyalizminin petrol çıkarlarının korunmasında en önemli müttefikti.

Bu nedenle, 1960'lı yıllarda Amerikan Merkezi İstihbarat Örgütü'nün (CIA) en güçlü olduğu yerlerden biri Türkiye idi. ABD bu yıllarda Türkiye'ye çok "yatırım" yaptı. Yüzlerce bürokrat, sendikacı ve işveren, ABD'nin Uluslararası Kalkınma Teşkilatı (AID) aracılığıyla ABD'ye götürüldü, gezdirildi; bu süreçte bu kişilerin zaafı saptandı ve kullanıldı. "Barış gönüllüleri" adı verilen istihbarat görevlileri, toplumsal yapı ve dokumuzun incelenmesinde temel dayanak oluşturan saha çalışmalarını yaptılar. ABD askerleri NATO ilişkileri aracılığıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nde önemli ilişkiler kurdular. Anti-komünizmden anti-emperyalizm düşmanlığına ve ABD yandaşlığına geçmenin en ilginç örneklerinden birini, 1960'lı yılların genelkurmay başkanı Cemal Tural oluşturmaktadır. Genelkurmay Başkanı Cemal Tural, 1966-67 yıllarında Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yayınladığı bir genelgede, "Amerika'yı sevmemek komünistliktir" diyebiliyordu.¹⁶

Türkiye, Soğuk Savaş'ın Üçüncü Dünya'da en sert biçimiyle sürdüğü 1965-1971 döneminde, ABD'nin kontrolü dışına çıkma çabalarını yoğunlaştırdı. Bu çabalar, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik dostluk mesajlarının yoğunlaştığı ve Üçüncü Dünya ülkelerinin anti-emperyalist mücadelesinin yükseldiği bir döneme denk düştü.

1962 yılında Sovyetler Birliği-ABD ilişkilerinde Küba füze krizi gündeme geldi. ABD, bu krizi çözerken, Sovyetler'e, Türkiye'deki Jüpiter füzelerini Türkiye'nin onayı ve hatta bilgisi olmadan kaldırma sözü verdi. Bu nedenle, 1962 yılında Türkiye-ABD ilişkilerinde sorunlar yaşanmaya başlandı.

1964 yılında ise Kıbrıs'taki katliamı durdurmak için yapılması düşünülen askeri müdahale, Başkan Johnson'un mektubu ile önlendi.

1964 yılındaki Kıbrıs müdahalesi tartışmaları sürecinde Johnson mektubu olayından sonra Türkiye, dış politika seçeneklerini artırma çabasına girdi; Avrupa ile, Sovyetler Birliği ile ve anti-emperyalist Bağlantısızlar Hareketi ile ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. Avrupa ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerde önemli gelişmeler yaşandı.

TÖS, Türkiye'de belirli çevrelerde bu nedenlerle gelişen ABD karşıtlığını bilinçli bir anti-emperyalizme dönüştürmede önemli rol oynadı.

Devletin dış politikasındaki yeni açılımlar o denli kapsamlıydı ki, ABD yönetimleriyle içli dışlı olmakla tanınan Amerikalı gazeteci Sulzberger 1967 yılında Başbakan Süleyman Demirel'i ziyaret etti ve "Türkiye aks mı değiştiriyor?" sorusunu sordu.¹⁷ Soğuk Savaş'ın az gelişmiş ülkeler arenasında tüm şiddetiyle devam ettiği bir dönemde, Türkiye, 1964-65 yıllarında dış politikada yeni arayışlara girince, ABD elindeki geniş ilişkiler ağı ve ayrıntılı istihbaratla karşı saldırıya geçti.

Binlerce bürokrat, sendikacı ve işveren, ABD'nin istihbarat örgütlerinin denetim ve yönlendiriciliğindeki AID (Uluslararası Kalkınma Teşkilatı) aracılığıyla ABD'ye götürüldü.¹⁸ Bu yolla Türkiye'de istihbarat derleme ve yönlendirme açılarından önemli ilişkiler oluşturuldu. Böylece Amerikalılar, birçok Türk'ün erişemeyeceği bilgilere kolayca ulaştılar.

Bu yıllarda çok sayıda ABD'li uzman da kamu kurum ve kuruluşlarında "danışman" adı altında çalıştırılıyordu. Bu "danışman"lar hem istihbarat, hem de yönlendirme çalışması içindeydi. ABD, özellikle Milli Eğitim Bakanlığı'nda bu nitelikte bir çalışma sürdürüyordu.

1960'lı yıllarda ABD'nin en önemli müttefiki, çeşitli nedenlerle Sovyetler Birliği'ne ve komünizme karşı olanlardı. Bu kişi ve örgütler, ABD'ye satılmadan veya ABD ajanı olmadan bu ittifakı benimsediler. Türkçülerin ve İslamcılarının dışında, Atatürk milliyetçiliğini benimseyenlerin büyük bölümü de Sovyetler Birliği'ne ve komünizme karşı tepkiliydi. Bu ittifakların dışında bir de her toplumsal kesimde bulunabilen satılmışlar ve hainler vardı. Bunların bir bölümü bir ABD gezisi, bir bölümü çocuğunun ABD'de eğitim görmesi, bir bölümü para, bir bölümü bürokraside veya kendi siyasi hareketinde yükselmeye yardım sağlanması karşılığında ABD emperyalizminin hizmetine girdi. TÖS'e ve diğer ilerici/devrimci/sosyalist güçlere saldıranlar veya saldırıları örgütleyenler bu kesimlerdi.

ABD emperyalizmi, kendisi açısından son derece önemli bir konumdaki Türkiye'nin kolayca kendi denetimi dışına çıkmasına izin vermedi. 1946 yılından itibaren kurulan ilişkiler ve yapılan "yatırım"lar değerlendirildi, Türkiye'de 1965 yılından itibaren halkın bölünmesi ve birbirine kırdırılması projesi uygulamaya sokuldu. Dünya ölçeğinde sosyalizm-kapitalizm mücadelesi, Türkiye'ye en yoğun bir biçimde yansıtıldı. ABD, Türkiye'de anti-komünist ve Sovyetler Birliği karşıtı kim varsa, onunla bir biçimde ittifaka gitti; herkes birbirini kullanmaya

¹⁶ Arcayürek, C., *Demirel Dönemi, 12 Mart Darbesi, 1965-1971*, Bilgi Yay., Ankara, 1985, s. 166-7.

¹⁷ Arcayürek, C., a.g.k., 1985, s.124.

¹⁸ Bu konuda ayrıntılı isim listeleri için bkz. AID, *Directory of Participants Trained Under Joint Programs of the U.S. and the Turkish Governments 1949-1968*, Ankara, 1968. Bu yayının, daha sonraki yılları da kapsayanı bulunmaktadır.

çalıştı. Türkçüler, Sovyetler Birliği'nde özgür olmadığına inandıkları Türklerle bütünleşmek için, Sovyetler'e düşman olanlarla aynı cephede yer aldı. İslamcılar, "Allahsız Komünistler"e karşı "gâvurlarla" saf tuttu. Türkiye'de sosyalist/komünist solda kendilerini geniş kitlelerden koparacak anlayış ve uygulamalar geliştirdi. ABD emperyalizmi Kürt kartını da kullanmaya başladı.

Bu süreçte tabii ki Sovyetler Birliği de boş durmadı. Ancak onların olanakları, çabaları ve etkileri, ABD'ninkilerden çok daha sınırlıydı. Ayrıca, Sovyetler Birliği, 1945-46 yıllarındaki hatalarını telafi etmeye çalışıyor, Türkiye'yi hiç olmazsa tarafsızlaştırmaya çabalıyordu.

Her iki süper güç de, Türkiye'nin iç dinamiklerini etkilemeye çalıştı.

Türkiye'deki Gelişmeler

Bu yıllar, iç politikada Adalet Partisi'nin (AP) hakim olduğu bir dönemdi. AP, 10 Ekim 1965 seçimlerinde kullanılan oyların yüzde 52,87'sini alarak toplam 450 milletvekilininin 240'ını çıkardı. CHP'nin oy oranı yüzde 28,75 (134 milletvekili), TİP'in oy oranı yüzde 2,97 (15 milletvekili) ve daha sonra MHP'ye dönüşecek olan Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin oy oranı da yüzde 2,24 (11 milletvekili) idi. 5 Haziran 1966 günü Cumhuriyet Senatosu'nun 52 üyeliği için 21 ilde seçim yapıldı. Adalet Partisi yüzde 56,9 oy aldı ve 35 senatör çıkardı. CHP ise yüzde 29,6 oranında oyla 13 senatör alabildi.

Adalet Partisi, dört yıllık tek parti yönetiminin ardından yapılan 12 Ekim 1969 seçimlerinde de Millet Meclisi'nde tek başına çoğunluk sağladı ve kullanılan oyların yüzde 46,55'ini aldı. Milletvekili sayısı 256 oldu. CHP'nin oy oranı yüzde 27,37 (143 milletvekili), MHP'nin oy oranı yüzde 3,02 (1 milletvekili) ve TİP'in oy oranı da yüzde 2,68 (2 milletvekili) düzeyindeydi. Alevi kimliği etrafında örgütlenen Birlik Partisi de yüzde 2,80 oranında (8 milletvekili) oy aldı.

Ancak AP'nin içinde yaşanan bazı sorunlara bağlı olarak, Demirel Hükümeti'nin bütçe tasarısı 11 Şubat 1970 tarihinde reddedildi. 1970 yılı Aralık ayında da 26 milletvekili AP'den istifa ederek Demokratik Parti'yi kurdu. Adalet Partisi içinde Demirel'e karşı muhalefet yürütenlerden Faruk Sükan, "Konyalılar" bürosunda, Sadettin Bilgiç ise Suudi Arabistan Yardımı Derneği bürosunda toplantılar yapıyorlardı.¹⁹

1965-1971 dönemi genel olarak ülkede hızlı bir ekonomik büyümenin yaşandığı yıllardı. Ekonomik büyüme oranı 1963-1967 döneminde yılda ortalama yüzde 6,7 ve 1968-1971 döneminde yılda ortalama yüzde 6,9 oldu. Bu yıllarda yeni yatırımlar yapıldı, yeni istihdam olanakları yaratıldı. Yurtdışına giden işçilerimizin ülkeye gönderdikleri paralar, özellikle kırsal bölgelerde aile gelirlerini önemli ölçüde artırdı. Ancak 1970 yılında ithal ikameci sanayileşmenin yaşadığı tıkanma, yüksek oranlı bir devalüasyonla geçici olarak aşılabildi.

1965 yılında nüfusun yüzde 74,1'lik bölümü 10 binden az nüfuslu yerlerde yaşıyordu. Bu oran 1970 yılında 64,2'ye inmişti. Hükümetlerin uyguladıkları destek politikaları sayesinde köylülüğün gelir düzeyi yükseldi. Ayrıca bu yıllarda köylerin elektrik, yol, su, okul gibi gereksinimlerinin karşılanmasında önemli adımlar atıldı.

1965-1971 dönemi, ülkemizde sendikalı işçi sayısının arttığı, toplu iş sözleşmeleri aracılığıyla sendikalı işçilerin ücretlerinin yükseldiği, çalışma koşullarının iyileştiği yıllardı. Asgari ücrette de önemli artışlar oldu. Gerçek memur aylıkları ise, 1968, 1969 ve 1970 yıllarında geriledi. Memurlar nispi yoksullaşmanın yanı sıra, mutlak bir yoksullaşma ile de karşı karşıya kaldılar.²⁰ TÖS'ün 1969 yılındaki eylemlerinin bir nedeni de bu mutlak yoksullaşmaydı.

TÖS'ü ve çalışmalarını değerlendirebilmek için, bu tarihlere işçi sınıfının genel durumuna bakmak ve o günleri günümüzle karşılaştırmakta yarar vardır.

Devlet memurları veya genel olarak günümüzdeki yaygın ifadesiyle kamu çalışanları, kamu görevlileri veya kamu emekçileri de işgücünü satarak geçimlerini sağlayan insanlardır; diğer bir deyişle, kendi konumları konusundaki algıları ve bilinçleri ne olursa olsun, nesnel olarak işçi sınıfının parçalarıdır.

1965 yılında Türkiye'de nüfus 31,4 milyondur. Nüfusun 66'sı köylerde yaşıyordu. Gelir getirici bir işte çalışanlar 13,0 milyon kişiydi. Bunların yalnızca 3,0 milyonluk bölümü, işgücünü satarak geçimini sağlayan kişilerdi; geniş tanımla işçi sınıfıydı. İşçiler ve memurlar bu gruptaydı. İşçi sınıfının gelir getirici bir işte çalışanlara oranı yüzde 23,0 idi. Ayrıca bu insanların önemli bir bölümü tam anlamıyla mülksüzleşmemiş kişilerdi; ücret gelirlerinin yanı sıra üretim araçları mülkiyetiyle bağlantılı yan gelirleri de vardı.²¹

2013 yılında Türkiye'nin nüfusu 76,7 milyondur. Nüfusun yalnızca yüzde 8,7'si belde ve köylerde yaşıyordu. İl ve ilçelerde yaşayan nüfusun oranı yüzde 91,3 olmuştu. Gelir getirici bir işte çalışanların toplamı 26,2 milyondur. Bunların 17,3 milyonu, diğer bir deyişle, yüzde 66,1'i, işgücü satışı yoluyla geçimini sağlayan ücretlilerdi, işçi sınıfıydı, işçiler, memurlar, sözleşmeli personel ve geçici personeldi. Ayrıca bu ücretlilerin çok büyük bölümününün tek geçim kaynağı, işgücü satışından elde ettikleri ücret, maaş veya aylıktı.

1965 yılında Türkiye, nüfusun büyük bölümününün küçük burjuva olduğu bir köylü toplumdur. 2015 yılında Türkiye, nüfusun çok büyük bölümünü işçi sınıfının oluşturduğu bir kentli toplumdur.

Bu dönemde ücretlilerin eğitim düzeyinde daha da büyük bir değişim yaşandı.

¹⁹ Arcayürek, C., a.g.e., 1985, s.318.

²⁰ Ayrıntılı veriler için bkz. Oksay, K., *Kamu Personeli İstihdam ve Gelir Dağılımı Araştırması*, Cilt 1, DPT:1091 – SPD:236, Ankara, 1971.

²¹ DİE, *Genel Nüfus Sayımı, Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*, 24 Ekim 1965, Yay.No.568, Ankara, 1969.

1965 yılında Türkiye'deki 2.989.321 ücretlinin 614,3 bini (% 20,6) okuma yazma bile bilmiyordu. 441,8 bini (% 14,8) okuma yazma öğrenmişti; ancak ilkokul mezunu bile olamamıştı. Yalnızca beş yıllık ilkokulu bitirenlerin sayısı 1.328,2 bindi (% 44,4) idi. 198,4 bini (% 6,6) 3 yıllık ortaokul, 107,7 bini (% 3,6) 3 yıllık lise mezunuydu. Geride kalan 299 bin (% 10,0) kişi de meslek okulları, yüksek okullar ve fakülteler mezunuydu. Diğer bir deyişle, ücretlilerin yüzde 35,4'ü daha beş yıllık ilkokul mezunu bile değildi ve beşte biri okuma yazma bile bilmiyordu. Öğretmenler bu kitle içinde çok nitelikli bir azınlık oluşturuyordu.

TÜİK verilerine göre, 2013 yılında Türkiye'deki 16 milyon 353 bin ücretlinin yalnızca 238 bini (% 1,5) okuma yazma bilmiyordu. 509 bini (% 3,1) okuma yazma öğrenmişti; ancak ilkokul mezunu bile olamamıştı. Yalnızca beş yıllık ilkokulu bitirenlerin sayısı 4 milyon 265 bindi (% 26,1). 1 milyon 316 bini orta veya dengi okul ve 1 milyon 774 bini ilköğretim (8 yıl) mezunuydu. Böylece toplam 3 milyon 90 bini (% 18,9) bu durumdaydı. Yüzde 12,3'ü (2 milyon 7 bin kişi) lise ve dengi okul mezunuydu. Yüksekokul veya fakülte mezunlarının sayısı 4 milyon 294 bin, bunların toplam ücretliler içindeki oranı ise yüzde 26,3 idi.

1960'lı yıllarda esnaf-sanatkâr da durumunu iyileştirdi. Özellikle Halk Bankası kredileri toplumun bu kesimine önemli yararlar sağladı.

1960'lar halkın tüketim kalıbında önemli değişikliklerin de yaşandığı yıllardı. Buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon, tüp gaz bu yıllarda yaygınlaştı. Köylerde traktör sayısı arttı. Özel araç sahipliği ve kullanımı yaygınlaştı. Sağlık ve eğitim hizmetleri de gelişti. Birçok köye elektrik götürüldü.

1965-1971 döneminde yoksulluk vardı; ancak bu yoksulluk yüzlerce yılın birikiminin sonucuydu ve insanlar yoksulluk konusunda öncelikli olarak Cumhuriyet Halk Partisi'ni (CHP) suçluyordu. 1929 Dünya Buhranı'nın Türkiye'ye yansıdığı 1930'lu yıllarda ve büyük yokluğun yaşandığı İkinci Dünya Savaşı döneminde iktidarda CHP vardı. İnsanlar, muhafazakâr AP döneminde yaşam düzeylerindeki yükselme nedeniyle geleceğe umutla bakıyordu. Yoksulluk insanları isyan ettirmiyordu; AP döneminde yoksulluğun azalması, onları daha da muhafazakârlaştırıyordu. Yoksulluklarının azalma umudunu taşıdıkları bir dönemde yoksulluğa dayalı propagandalar etkili olmuyordu.

Türkiye'deki Kürt milliyetçileri 1965 yılından itibaren önemli bir atılım yaptılar, çeşitli biçimlerde örgütlenmeye başladılar.

1965-1971 dönemi ülkemizde İslamcı hareketlerin gelişimi açısından da önemlidir. Bu yıllarda hem tarikat-cemaat ilişkileri gelişmiş, hem de siyasal parti örgütlenmesine gidilmiştir. Ayrıca, alevilerin 1966 yılında Birlik Partisi'ni kurmaları da önemlidir. Bu yıllarda Kuran'ı Kerim meallerinde yapılan tahrifatlar da kullanılarak, Müslümanlar arasında etkili bir biçimde solculuk karşıtı propaganda yapıldı.

Ülkücü hareketin gelişimi açısından da 1965 yılı bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Alpaslan Türkeş ve arkadaşlarının Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne girmelerinin ardından 1965 kongresinde Alpaslan Türkeş'in CKMP Genel Başkanlığına getirilmesi yeni bir sürecin başlangıcını oluşturdu. CKMP, 1969 Adana kongresinde adını Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirdi. 1968 yılı yaz aylarında da "komando kampları" adı verilen çalışmalar başlatıldı.

İslamcıların ve ülkücülerin ABD emperyalistleriyle anti-komünist cephede kurdukları ittifak, Türkiye'deki İslamcılarının ve ülkücülerinin önemli bir bölümünün, anti-emperyalistlere düşman olmasını, emperyalistlerin politikalarına karşı çıkmamasını ve hatta bazı durumlarda açıkça desteklemesini getirdi. Bu kesimlerin anti-komünistliği, onları anti-emperyalizm karşıtlığına ve hatta emperyalizm yandaşlığına savurdu.

Diğer taraftan, Türkiye İşçi Partisi 1965 genel seçimlerinde, seçim sisteminin de etkisiyle, beklenmedik bir başarı sağladı ve Millet Meclisi'ne 15 milletvekili soktu. 1965-1971 dönemi, sosyalist/komünist hareket açısından da bir nitelik sıçramasının yaşandığı yıllar oldu. Türkiye İşçi Partisi, gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki çalışmalarıyla, gerek parlamento dışı mücadelesiyle, dünyaya ve Türkiye'ye ilişkin birçok gerçeğin kitlelere duyurulmasında belirleyici bir rol oynadı. Anti-emperyalizm Türkiye'ye Türkiye İşçi Partisi ve Doğan Avcıoğlu'nun *Yön Dergisi* kanalından girdi ve yaygınlaştı. Türkiye'de sosyalist/komünist sol ilk kez bu dönemde kitleleşti. Diğer taraftan bazı sosyalistler Kürt milliyetçileriyle ittifaka girdi. Solun bazı kesimlerine mensup bazı kişiler de 1968 yılından itibaren El Fetih'te silahlı eğitim görmeye başladı. Sosyalist/komünist sol ilk kez 1970 yılında, önce Amerikalılara ve bankalara karşı, ardından devlete karşı silahlı eyleme girişti.

Ayrıca, Cumhuriyet Halk Partisi de 1965 yılında "ortanın solu" görüşünü ortaya attı. CHP ayrıca, dış politikada ABD ve Sovyetler Birliği düşmanlığı yapmayan, ABD ile askeri ilişkileri zayıflatmayı amaçlayan bir çizgi savunmaya başladı.

1965-1971 döneminde Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi önemli atımlar gerçekleştirdi.

1961 Anayasası'nda sağlanan haklar ve 1963 yılında kabul edilen 274 sayılı Sendikalar Kanunu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu çerçevesinde 1964 yılından itibaren toplu iş sözleşmeleri yaygın biçimde imzalanmaya başladı. Bu toplu iş sözleşmeleri ile işçilere önemli haklar sağlandı. Ancak, kamu kesiminde geniş imkanların bulunduğu bir dönemde işverenle diyalog içinde ve siyasal alandaki güç hissettirilerek bağitlanan toplu sözleşmelerin, aynı anlayışla özel sektörde gerçekleştirilmesi mümkün olmadı. Özel sektör örgütlenmesi, sınıf mücadelesini temel alan bir anlayışı gerektiriyordu. 1965 genel seçimleri, 1966 TÜRK-İŞ Kongresi ve TİP'in 1966 Malatya Kongresi'nin ardından, 13 Şubat 1967 tarihinde Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) kuruldu. 1968-1970 dönemi, yoğun işçi eylemleriyle geçti. İktidardaki

Adalet Partisi'nin, DİSK'in faaliyetini önlemek amacıyla gündeme getirdiği yasa değişiklikleri ise 15-16 Haziran 1970 olaylarına yol açtı. DİSK'in planladığı toplantı ve gösteri nitelik değiştirerek, sıkıyönetim ilan edilmesine varan olaylara dönüştü.²² Bu yıllarda TÖS kendisini Türkiye işçi sınıfı hareketinin bir parçası olarak görmüyordu; ancak çeşitli konularda DİSK ile işbirliği de yapıyordu.

TÖS'ün Önemi

Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965 yılında böyle bir ortama doğdu. TÖS'ü oluşturan kişiler, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) içinde önemli bir örgütlülük deneyimi birikimi sağlamıştı. TÖDMF, TÖS'ün yaratılmasında belirleyici bir rol oynadı. Ancak, TÖS, TÖDMF'yi aştı. Aradaki fark, birinin dernek, diğerinin sendika olması değildir. TÖS bir sendikaydı; ancak bu yıllarda yürürlükte bulunan 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu'na uygun olarak faaliyet gösteren sendikaların derneklerden fazla bir farkı kalmıyordu.

TÖS'ü TÖS yapan, onu TÖDMF'den ayıran, diğer devlet personeli sendikaları unutulup giderken onu hatırlatan özellikler, 1961 Anayasası'nın sağladığı özgürlükler ortamında yukarıda değinilen ülke içi ve uluslararası etmenlerin sonucunda oluştu. Bu süreçte TÖS'ün nitelikli önder kadrosunun da çok önemli rolü oldu.

TÖS'e damgasını vuran kadro ve özellikler, öğretmen örgütlenmesinde çeşitli saflaşma ve mücadeleler sonucunda oluştu.

1950'li yıllarda TÖDMF bünyesindeki öğretmen örgütlenmesi hükümetlerin çizgisinde, lokallerin kahvehane gibi kullanıldığı bir yapıydı. Köy enstitüsü mezunu öğretmenler ilk başlarda bu derneklere ve lokallere bile alınmıyordu. Köy enstitülüler alternatif örgütler oluşturunca, TÖDMF kapılarını bu kesime açmak zorunda kaldı. 27 Mayıs Devrimi'nin etkisiyle diğer öğretmenlerin bir bölümü de radikalleşerek harekete geçince, TÖDMF yönetimi, Anayasa savunuculuğu anlamında "devrimci" oldu. Ancak TÖDMF'nin yeni yönetiminin anlayışı, CHP çizgisinde bir Atatürkçülüktü. 1965 yılında TÖS'ün kurulma sürecine TÖDMF'nin verdiği desteğin nedenlerinden biri öğretmen örgütçülüğünde yeni araçların değerlendirilmesiydi. Diğer amaçsa, bu yeni örgütün de CHP çizgisinde kalmasıydı. TÖDMF yöneticilerinden Şükrü Koç 1961-1965 ve 1965-1969 dönemlerinde CHP listesinden milletvekiliydi. 1973-1977 döneminde de aynı görevi sürdürdü. Hayrettin Uysal ise CHP listesinden 1965-1980 döneminde milletvekilliği yaptı. Halbuki TÖS'e hakim olan kesimin anlayışı CHP ile ilişkilerde de bağımsızlık ve ayrıca sosyalizm doğrultusunda etkili bir anti-emperyalist mücadeleydi. 1960'lı yılların ikinci yarısında Türkiye'de anti-emperyalist mücadele gelişirken, CHP bu anlayışın dışında kalmıştı. Bu nedenle, TÖDMF kurultaylarında alınmış kararlara karşın, TÖDMF'nin ve üyesi derneklerin kendilerini feshederek TÖS'e katılmaları TÖDMF yönetimi tarafından önemli ölçüde engellendi. Bunun üzerine TÖDMF içinde CHP ile yakından bağlantılı kesimle, açıkça anti-emperyalist, sosyalizme açık ve emekten yana bir politika izleyen kesim arasında bir saflaşma yaşandı. Bu saflaşmadan ikinci grup galip çıktı. TÖS'lüler TÖDMF yönetimini ele geçirip, bu örgütün kendisini feshederek TÖS'ün güçlendirilmesini 1969 yılındaki kurultayda sağlandılar. Ancak bu arada TÖS içinde Fakir Baykurt ve arkadaşları ile TİP'e daha yakın ve sosyalizmi açıkça savunan kesim arasında bir saflaşma yaşandı. Bu saflaşmadan da Fakir Baykurt ve arkadaşları galip çıktı. TÖS'e damgasını vuranlar, bu üç mücadeleden galip çıkan Fakir Baykurt ve arkadaşları oldu. Bu süreç, aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

TÖS, anti-emperyalist, ulusalcı ve emekten yana bir çizgi izledi. Duyarlılık gösterdiği konularda haklıydı. İzlenen haklı ve akıllı politikanın da büyük katkısıyla, öğretmen kitlesinin yaklaşık yarısını üye yaptı. Ayrıca, 15-18 Aralık 1969 genel grevine ("Büyük Öğretmen Boykotu") Türkiye'de bu dönemde çalışan toplam 156 bin öğretmenin 109 binini katabilecek bir toplumsal itibara, güvene ve güce sahipti. Ancak, TÖS'ün bağımsızlık ve emperyalizme karşı mücadele gibi konulardaki uyarıları geniş kitlelerde fazla bir yankı uyandırmadı. Sürekli ekonomik büyümenin yaşandığı, yurtdışına giden işçilerin işgücü piyasasında yarattığı boşluk ve yeni açılan işyerleri sayesinde insanların kolayca iş bulabildiği, "Almancılar"ın önemli miktarda para gönderdiği, ABD emperyalizminin Dünya Bankası aracılığıyla özellikle kırsal bölgelerdeki küçük üreticiliği destekleyici politikalar uyguladığı, Soğuk Savaş koşullarında Türkiye'nin önemli konumu nedeniyle Türkiye'ye kaynak aktarılması gibi nedenlere bağlı olarak halkın yaşam standartlarının sürekli olarak yükseldiği koşullarda, TÖS'ün uyarı ve çağruları halk kitlelerinde yankı bulmadı.

TÖS farklı bir sendikaydı; toplumsal bir misyonu, "halkı uyandırma" ve mücadeleye katma hedefini benimsemişti. Siyasal parti değildi; bir siyasal partinin görevlerini üstlenme gibi bir amacı, niyeti ve çabası da yoktu. Ancak okuldaki öğretmenliği, toplumda da öğretmenliğe dönüştürmek istiyordu. Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde öğretmenlerin üstlenmiş oldukları aydınlanmacı görevi ve toplumsal önderlik rolünü, aydın sorumluluğu içinde, Türkiye'nin yarı-sömürgeleştirildiği koşullarda yeni bir içerikle sürdürme ve geliştirme çabası içindeydi.

²² 1960-1969 döneminde işçi – memur eylemleriyle ilgili ayrıntılı liste için bkz., Koç, C. – Koç, Y., "Türkiye'de 1960-1969 Döneminde İşçi Sınıfı Eylemleri," *TÜRK-İŞ Yıllığı-1999, I, 1997'den 1999'a Değişimin Dinamikleri*, Ankara, 1999, s.596-639. Bu dönemde işçi sınıfı hareketinin sorunları, durumu ve mücadelesiyle ilgili olarak bkz. Koç, Y., *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi, Osmanlı'dan 2010'a*, EPOS Yay., Ankara, 2010.

Ancak bu kez koşullar farklıydı. Toplumun geniş kesimlerinin durumlarının her gün birazcık da olsa iyileştiği ve bu insanların geleceğe umutla baktıkları bir dönemde, ülkenin bağımsızlığının korunması, onurlu dış politika, ulusal onur, sömürünün önlenmesi gibi konulardaki çağrılar fazla etki yaratmadı. TÖS'lüler, lokallerini halka açmaya, ücret taleplerini gündeme getirirken halka yük oluşturmamaya, halkın içinde erimeye çaba gösterdiler. Ancak, emperyalizmin bu dönemde Türkcülüğü ve İslamcılığı kullanma çabaları ve emperyalistlerin geniş maddi olanakları etkili oldu. TÖS ve TÖS'lüler birçok yerde gerici saldırıların hedefi yapıldı. 12 Mart 1971 darbesinin ardından da, 15-16 Haziran 1970 olaylarının sorumlusu olarak suçlanan DİSK veya TİP'e yakın olduğu bilinen ve ilkokul öğretmenlerinin küçük bir bölümünü örgütlemiş bulunan İLK-SEN hakkında dava açılmadı; ama TÖS hakkında açıldı. TÖS davası beraetle sonuçlansa da, TÖS'lüler aylarca cezaevinde kaldılar.

Emperyalizm demokratik kitle örgütleri içinde en önemli düşman olarak TÖS'ü seçmekte kendi açısından haklıydı; çünkü TÖS o dönemin koşullarında emperyalizmi dünya çapında geriletecek bir strateji ile uyumlu olarak akıllı ve etkili bir çizgi izliyordu. 1965-1971 döneminde ülkemizde ABD emperyalizmine en büyük darbeyi indirenler, silahlı eylem yapanlar değil, TÖS'tü.

TÖS, 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Yasası uyarınca kurulan memur sendikalarının en büyüğü ve en etkili oldu. TÖS'ün gücü ve etkisi, memur konfederasyonlarından bile fazlaydı. TÖS'ün bu başarıları, aralarında bazı öğretmen örgütlerinin de yer aldığı bir cephenin iftiralara ve saldırılara karşı gerçekleştirildi. Bu yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı çok sayıda TÖS üyesinin görev yerini sürgün amaçlı olarak değiştirdi; birçok TÖS'lüyü cezalandırdı. Bazı öğretmen sendikaları ise farklı anlayışlara sahipti ve TÖS'ü zayıflatmak için büyük çaba gösterdi.

TÖS'ün belki en önemli eksikliği, öğretmenlerin gerçekte işçi sınıfının bir parçasını oluşturduğu bilincine varamamasıydı. Bu yıllarda solda hakim olan anlayış, devlet memurlarını küçük burjuvazi içinde değerlendirmektir. Bu anlayışın hakim olduğu koşullarda TÖS yöneticilerinin, öğretmen ve genel olarak eğitim çalışanları kitlesini işçi sınıfı içinde değerlendirmelerini beklemek de haksızlık olacaktır.

TÖS'ün bu başarısının nesnel ve öznel nedenleri ve dayanakları vardı.

1965-1971 dönemi, öğretmenlerin nispi ve bazı yıllarda da mutlak yoksullaşma ve itibar kaybı yaşadıkları bir dönemdi. Ekonomi yüksek oranlarda büyürken, öğretmenlerin gerçek gelirleri bazı yıllarda daha düşük oranlarda arttı; bazı yıllarda ise geriledi. Kamu kesimindeki işçiler 1964 yılından başlayarak imzaladıkları toplu iş sözleşmeleri ile gelirlerini önemli ölçüde artırdılar. Hükümetler, emperyalist politikalara da uygun bir biçimde, küçük üreticiliğin gelir düzeyini yükseltici politikalar izledi. Çalışmak amacıyla Avrupa'ya gidenlerin Türkiye'ye gönderdikleri birikimleri, bu işçilerin ailelerinin yaşam düzeylerinin yükselmesine yol açtı. Öğretmenlerin kitlesel tepkisinin artmasında bu ekonomik etmen büyük rol oynadı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında ve farklı köken ve inançlardan insanlardan bir ulus yaratılmasında öğretmenler önemli görevler üstlenmişti. Bunun karşılığında da kendilerine önemli haklar verilmişti. Bir dönem öğretmenlerin toplumsal itibarı da çok yüksekti. Öğretmen, mesleği gereği, kendisini "aydın" kabul ediyor ve bu toplumsal rolün Türkiye'de düşünülen görevlerini yerine getirmeye çalışıyordu. 1950'li yıllarda bu konumda bir gerileme oldu. TÖS, öğretmenin bu tarihsel misyonunu yeniden gündeme getirdi. Özellikle irtica güçlerinin Cumhuriyet'e saldırılarının yoğunlaştığı bir dönemde, öğretmenlere temel görevlerinden birini hatırlattı ve bu amaçla onları hareket geçirmeye çalıştı. Meslek onurunu ve itibarını hatırlattı ve korudu. 1960 sonrasında gelişen sol hareket de bu süreci güçlendirdi.

Öğretmenin ve TÖS'ün bilinçlendirme görevi TÖS'ün çeşitli belgelerinde aşağıdaki gibi ifade ediliyordu:

"Bugün öğretmenler, bu bozuk düzende egemen olan sınıf ve tabakalarla 'müttefik' değildirler. Öğretmenler, içinden çıkıp geldikleri halk tabakalarıyla, işçi ve köylülerle birliktirler. Kim ki işçi ve köylülerle birliktir, o bir devrimcidir. Bundan dolayı öğretmenler devrimcidirler."

"Elbet toplum ve ülkenin temel ekonomik ve sosyal sorunları çözümlenmeden öğretmenlerin ve eğitimin gündelik sorunları çözümlenemez. Fakat temel sorunların çözümünde öğretmene düşen görev, halkı uyandırma görevidir. Çünkü bu sorunların çözümlenmesi, halkın bilinçli ve istekli gayretini istemektedir. Kurtuluş ve kalkınma, her şeyden önce bir bilinçlenme ve kültür hareketidir. Bu yüzden bir öğretmen sendikası belli başlı etkinlik olarak, uyandırma görevini yüklenmelidir."

"Örgütlenmiş öğretmen gücünün ulusal kurtuluş ve kalkınma eyleminde 'öncülük' rolü oynadığı, oynayacağı görüşü doğru değildir. Öncülük, politik örgütlerin, yani partilerin görevidir. Hiçbir sendikanın iktidara geldiğini, yabancıları yurttan attığını, köklü reformları yaparak anti-demokratik engelleri ortadan kaldırdığını, kalkınmayı başardığını bilmiyoruz. Bu eylemleri siyasal partiler halinde örgütlenmiş halk başarmıştır. Sendikalar bu eyleme, bilinç ve eğitim katkısı yapmak suretiyle yardımcı olabilirler."

"TÖS'ün bu konuda yapacağı, gene üyelerine, öğrencilere ve halka ulusal kurtuluşçu ve devrimci bir politik bilinç kazandırmaktan ibarettir."

"TÖS'lü öğretmen eskiden olduğu gibi eğitim denilince aklına kara tahta ile tebeşiri getirmiyor. Eğitim çabamızı kahvede, meydanda, köyde kentte, dağda belde sürdürüyoruz. Neden geri kaldığımızı, nasıl soyulup sömürüldüğümüzü halka anlatıyoruz. Onlara kalabalık, çalışkan, aydın bir toplum haline gelmekten başka çaremiz olmadığı, Türkiye'nin 100 milyonluk bir insan kitlesini besleyebileceğini, bunu yapmak için toprak reformunun şart olduğunu öğretmen anlatıyor.

"Bugün eğittiklerimizi daha çetin çatışmalara ve Türkiye'nin kaynaklarına sahip çıkmaya hazırlıyoruz. Türkiye'yi sömürecek yerli ve yabancı patronları, demokratik düzenin gerektirdiği çizgi üzerinde hizaya girene kadar uğraşacağız ve baskı gücümüzü kullanarak, onları emeğe karşı saygılı olmaya zorlayacağız. Bunun için kaba kuvvete başvurmadan eğitimi bir kaldıraç gibi kullanacak ve kanunlara saygılı kalacağız. TÖS bir eylem ve demokratik mücadele örgütü, halkın arasından gelme öğretmenlerin birleştiği güçlü bir kuruluş olarak onunla aynı paralelde olan devrimci örgütlerle kanunların müsaadesi nispetinde işbirliği yapacak,

halka dönük ve gücünü halktan alan eylemlerini sürdürecektir. TÖS yönetiminde kaldığımız iki yıl içinde uyduğumuz ve bizi izleyecek yönetimlerin de uyacağı temel ilke bu olacaktır.”²³

1960'lı yıllar, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin sayısal ve eylemsel olarak güçlendiği bir dönemdi. Ayrıca, köylü eylemleri de gelişmeye başladı. Gençlik eylemleri de toplumsal hareketliliği artırıyordu.

TÖS, diğer memur sendikalarından farklı olarak, TÖDMF'nin maddi-manevi birikiminden büyük ölçüde yararlandı.

TÖS, üyelerine bazı hizmetler sağladı ve sendikal çalışmalar nedeniyle açığa alınan veya çeşitli biçimlerde zarar gören üyelerine maddi destek ve avukat yardımı sağladı.

Ancak, bütün bunların ötesinde, TÖS'ün, dünyadaki gelişmelere ve Türkiye'nin çıkarlarına uygun bir programı ve söylemi vardı.

TÖS, anti-emperyalist, ulusalci ve emekten yana bir politika izledi.

TÖS, din tartışmalarına katılmadı; Kürt milliyetçileri ile ittifak kurmadı; yasadışı örgütlenmelerle ilişkiye girmedi; silahlı eylemlere destek vermedi.

TÖS, demokratik bir yapıya sahipti. TÖS'ün yönetimleri ve politikaları, legal veya illegal örgüt veya yapılanmaların aldıkları kararlar ve pazarlıkları ile belirlenmiyordu.

TÖS'ün programı ve çok önemli konularda hata yapmaması, TÖS'ün üye sayısının artmasında, eylemlerine geniş katılımın olmasında ve itibarının yükselmesinde büyük rol oynadı.

TÖS'ün yöneticilerini ve bu üyelerini, bu nedenlerle, kuruluşunun 50. yıldönümünde saygıyla anıyoruz.

II. 624 SAYILI DEVLET GÖREVLİLERİ SENDİKALARI KANUNU

624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu 8.6.1965 günü kabul edildi ve 17.6.1965 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Kanun, “İşçi niteliğinde olanlar dışındaki kamu hizmeti personelinin ortak mesleki, kültürel, sosyal ve iktisadi hak ve menfaatlerini korumak, özellikle, mesleki gelişmeyi ve aralarındaki yardımlaşmayı sağlamak amacıyla kuracakları sendikalar”ın kuruluş ve çalışmalarını düzenliyordu. Bu örgütlere, «sendika» veya «meslek birliği» adı verilebilecekti.

Kanunun 2. maddesine göre, bu örgütler, kamu kurum ve kuruluşlarından emekliye ayrılmış olup da emeklilikten başka bir kanuni veya sözleşmeye dayalı statü içinde bulunmayan kişiler tarafından da kurulabiliyordu. Diğer bir deyişle, emekliler de çalışanlarla birlikte sendikal çalışma içinde yer alabiliyordu.

Sendika kurucusu olanların en az beş yıl kamu hizmetinde bulunmuş olmaları zorunluymdu.

En az iki sendika bir araya gelerek federasyon oluşturabiliyordu. Federasyonlar veya sendikalar da bir araya gelerek konfederasyon kurabiliyordu.

Ancak “devlet personeli teşekkülleri”nin 624 sayılı Kanun kapsamı dışındaki diğer tüzel kişilerle birleşmeleri veya aynı tüzel kişiliğin üyesi olarak bir araya gelmeleri yasaktı.

Devlet personelinin sendikaya üye olmaları veya olmamaları serbestti. Üyelik ve üyelikten ayrılma, yazılı başvuruyla gerçekleşiyordu.

Her düzeydeki yargı mensuplarının; valiler, kaymakamlar ve bucak müdürlerinin; üst düzey devlet memurlarının; askeri şahısların; Emniyet Teşkilatı ve MİT mensuplarının; kanuna göre silah taşıma ve zor kullanmaya yetkili kamu hizmeti personelinin; din ve ibadet işleriyle çalışanların sendika kurmaları ve kurulu sendikalara üye olmaları yasaktı.

Sendika üyelerinin kamu kurum ve kuruluşlarındaki görevlerinin herhangi bir biçimde sona ermesi, sendika üyeliğini de sona erdiriyordu. Ancak bu kişilerin bu sendikalar tarafından kurulan kooperatifler ve yardımlaşma sandıklarındaki üyelik hakları devam ediyordu.

Yasaya göre, devlet personel teşekkülleri, tüzüklerini Devlet Personeli Dairesi Başkanlığı'na vermekle tüzel kişilik kazanmaktaydı. Tüzel kişilik kazanan örgüt, merkezinin bulunduğu yerin en yüksek idari makamına bildirimde bulunmak ve tüzüğünden iki örnek vermek zorundaydı.

Yasa, devlet personel teşekküllerinin gerçekleştirebileceği faaliyetleri sıralamıştı. Bu faaliyetler arasında mesleki meselelerle ilgilenmek ilk başta yer alıyordu. Diğer bazı faaliyetler de şöyleydi:

- Üyelerinin tüketim, kredi ve yapı kooperatifleri kurması için teşebbüslerde bulunmak ve yardım etmek;
- Yardımlaşma sandıkları kurmak;
- Üyeleri adına toplu sigorta sözleşmeleri yapmak;
- Üyelerinin çocukları için kreşler ve yuvalar, emekli üyeleri için ihtiyarlık yurtları ve konutları kurmak ve yönetmek;

- Üyelerinin ve ailelerinin boş zamanlarını ve tatillerini iyi ve faydalı şekilde geçirmeleri ve sağlıkları için, kâr amacı gütmemek şartıyla, dinlenme yerleri ve spor alanları, parklar ve kitaplıklar kurmak ve yönetmek;

²³ TÖS, a.g.k., 1969, s.9, 21, 22, 89.

- Üyeleri arasında iyi münasebetlerin kurulmasını ve devam ettirilmesini sağlayacak toplantılar ve eğlenceler tertiplemek.

Devlet personeli teşekküllerine yasak olan faaliyetlerin başında siyasetle uğraşmak geliyordu (M.14): “Devlet personeli teşekkülleri herhangi bir suretle siyasi faaliyette bulunamazlar; siyasi partilerden veya onlara bağlı teşekküllerden, herhangi bir suretle maddi yardım kabul edemez; onlara maddi yardım yapamaz ve onların teşkilâtı içerisinde yer alamazlar; bir siyasi partinin adı altında kurulamazlar; hiçbir siyasi teşekkülün leh veya aleyhinde herhangi bir davranışta bulunamazlar.”

Devlet personeli sendikalarının, işçi sendikalarından ve TMMOB gibi kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından maddi yardım alması da yasaklanmıştı. Bu sendikaların, üyelerine doğum ve ölüm halindeki dinî törenler için gerekli sosyal yardımların yapılmasından başka herhangi bir dinî faaliyette bulunması da yasaktı. Sendikalar, grev teşebbüs ve faaliyetlerini destekleyici davranışlarda bulunamıyordu. Organların toplantı ve çalışmalarının kamu işyerlerinde yapılması yasaktı. Sendikaların, Devlet personeli hukukuna veya kamu hizmeti görevlilerine ilişkin mevzuatın uygulanmasına dair isteklerini açıklamak veya desteklemek amacıyla açık yer toplantıdan ve gösteri yürüyüşleri yapmaları da yasaklanmıştı. Sendikalar, Bakanlar Kurulu’ndan bir kararnameyle izin almadıkça dış kaynaklardan hiçbir suretle yardım kabul edemiyordu. Bakanlar Kurulu’ndan bir kararnameyle izin almadıkça uluslararası örgütlere katılmaları da yasaklanmıştı.

Devlet personeli teşekküllerinin gelirleri aidatlar, faaliyet gelirleri ve bağışlardan oluşuyordu. Sendika aidatları kamu işvereni tarafından üyelerin aylık veya ücretlerinden kesilerek sendikaya ödeniyordu.

14.7.1965 gün ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 23.7.1965 günlü *Resmi Gazete*’de yayımlandı.

Kanuna göre, “Devlet memurları, özel kanununda belirtilen hükümler uyarınca sendika ve meslek birlikleri kurabilir ve bunlara üye olabilirler. Bu meslek teşekkülleri, özel kanunundaki hükümler uyarınca mesleklerinin ve üyelerinin müşterek hak ve menfaatlerini yetkili merciler önünde ararlar.” (M.22)

Kanuna göre, “Devlet memurlarının kamu hizmetlerini aksatacak şekilde memurluktan birlikte çekilmeleri yasaktır.” (M.26) Ayrıca, “Devlet memurlarının greve karar vermeleri, grev tertiplemeleri, ilân etmeleri, bu yolda propaganda yapmaları yasaktır. Devlet memurları, herhangi bir greve veya grev teşebbüsüne katılamaz, grevi destekleyemez veya teşvik edemezler” (M.27)

Bu dönemde 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanununun 14/i maddesi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildi.

İlgili fıkra şöyleydi: “Devlet personeli teşekkülleri (...) (i) Devlet personeli hukukuna veya kamu hizmeti görevlilerine ilişkin mevzuatın uygulanmasına dair isteklerini açıklamak veya desteklemek amacıyla açık yer toplantıdan ve gösteri yürüyüşleri yapamazlar.”

Türkiye Öğretmenler Sendikası Balıkesir Şubesi üyesi dört öğretmen, tertip heyeti olarak öğretmenlerin görevlerine ilişkin mevzuatın uygulanması ile ilgili isteklerini açıklamak ve desteklemek amacıyla gösteri yürüyüşü hazırladılar ve 2 Şubat 1969 günü 170 kadar öğretmenle birlikte Balıkesir’de Atatürk Anıtına kadar yürüdüler. Bunun üzerine 624 sayılı Kanunun 14. maddesinin (i) bendine aykırı davranışta buldukları iddiasıyla aynı kanunun 22. maddesinin I no. lu bendi uyarınca cezalandırılmaları için haklarında dava açıldı. Kamu davasının duruşmasında sanıklar vekilleri tarafından 624 sayılı Kanunun 14. maddesinin söz konusu (i) bendi hükmünün Anayasa’ya aykırı bulunduğu öne sürüldü ve Balıkesir Asliye Ceza Mahkemesince de bu iddianın ciddi olduğu kanısına varılarak Anayasa Mahkemesine başvurulmasına karar verildi.

Anayasa Mahkemesi, 11.11.1969 gün ve esas no.1969/27 karar no. 1969/64 kararıyla “17/6/1965 günlü ve 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanununun 14. maddesinin (i) bendinin Anayasa’nın 28. ve 46. maddelerine aykırı olduğuna ve iptaline üyelerden Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Halit ZARBUN’un karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile 11/11/1969 gününde karar verildi.” Anayasa Mahkemesi’nin gerekçeli kararı 17.12.1970 tarihli *Resmi Gazete*’de yayımlandı.

Buna karşılık, Büyük Öğretmen Boykotu sonrasında 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunundaki grev teşvik yasağının iptali için yerel mahkemelerce Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvurular reddedildi.

III. 1965 ÖNCESİNDE ÖĞRETMEN ÖRGÜTLENMELERİ: TÖS’ÜN DEVRALDIĞI MİRAS

Öğretmenlerin İlk Örgütlenmeleri

Öğretmenler Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarında örgütlenmeye başladılar. İkinci Meşrutiyet sonrasında ortaya çıkan göreceli özgürlük ortamında, diğer işçilerin yanı sıra, benzer sorunları paylaşan öğretmenler de örgütlendi.²⁴

²⁴ Daha geniş bilgi için bkz. Altunya, N., *Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi, 1908-1998*, Ürün Yay., Ankara, 1998; Kaynak, S., "Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi," *Demokratik Eğitim Kurultayı*, TÖB-DER Yay., s.93-107; Işık, Alpaslan, "Dünyada ve Türkiye’de Öğretmen Sendikacılığı," A.Ü.S.B.F., *Kanun-u Esasi’nin 100. Yılı Armağanı*, Ankara, 1978, s.497-499.

Öğretmenler Birinci Dünya Savaşı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda büyük özveri gösterdiler; ancak ekonomik sıkıntıları da olağanüstü düzeylere ulaştı. Bunun sonucunda, İstanbul'daki ilkokul öğretmenleri 1920 yılında bir grev yaptı.²⁵

Türkiye Komünist Fırkası'nın kurucularından ve 28/29 Ocak 1921 günü katledilen Ethem Nejat, 1919/1920 yıllarında yayınlanan "Darülmualiminli Gençlere" yazısında, öğretmenlerin sınıfsal özelliğini şöyle ön plana çıkarıyordu:

"Darülmualimin'li genç! Sen kendin çok iyi biliyorsun ki sen proleter evlâdısın.

"Baban nasıl kolunun kuvvetiyle çalışıyor ise, sen de günde on onbeş saat kafanı yorarak, beynini çatlatarak çalışacaksın. Bugün daha pek genç ve mektep talebesi isen, yarın bugünkü tarzı hükümetin muhakir gördüğü bir iptidai mektebin mürebbisi olacaksın. Ve muallimlerin çektiği azabı, açlığı çekmeye ve mektebin ve talebelerle devletluların mektebi yanında hakir kalmaya mahkûm olacaksın.

"O halde ey genç! Ey yarının mürebbisi! Şimdiden menfaatini bil! Sen gündelikle çalışan işçiden başka bir şey değilsin! Koluyla çalışan, uzvi faaliyetini bir lokma yiyeceğe hasreden, bu haksız ve hain cemiyet içinde ilimden, fenden hisse ve kısmet alamayan biçare işçi gençler ile bir sırada, bir halde, bir endişede olduğunu idrak et. Onlarla elele ver, 'yevm-i cedit, rızkı cedit' (yeni gün, yeni azık, Y.K.) yaşayan sınıfın gençleri, çocuklarıyla birlikte çalış, yarının inkılâp hazırlıkların yap!"²⁶

Öğretmenler Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde (diğer memurlar gibi) önemli parasal haklara kavuştular. 31.3.1926 tarihinde kabul edilen 788 sayılı Memurun Kanunu memurların çalışma koşullarını düzenledi. 3.4.1926 gün ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun ile öğretmenlerin maaşlarına her üç sene bir yüzde 10 ile yüzde 15 oranında zam yapılması karara bağlandı. Ayrıca ilkokul öğretmenlerine 5 liradan az ve 10 liradan çok olmamak üzere ev kirası, müdürlere de makam ödeneği getirildi. 2.7.1927 günü kabul edilen 1108 sayılı Maaş Kanunu ile de memur maaşlarından kesilmekte olan bütün vergiler (damga resmi ve pul vergisi dışında) kaldırıldı.

Öğretmenler, diğer memurlar gibi ve onlardan daha inançlı bir biçimde, kurulmasına katkıda buldukları Cumhuriyet'e sahip çıktılar. Devletin sağladığı maddi olanaklar da günün koşullarında son derece önemliydi. Yoksul aile çocukları için "okuyabilmek," "devlet kapısına girebilmek", sıkıntılardan kurtulmak anlamına geliyordu.

Bu dönemde genel olarak memurlar ve özel olarak da öğretmenler Türkiye'de bir işçi aristokrasisi oluşturdu. Kendilerini beden işçilerinin ("amelelerin") üstünde ve devletin temsilcileri olarak gördüler. Öğretmenlerin ve diğer memurların örgütlerinin büyük bir bölümü 1930'lu ve 1940'lı yıllarda varlığını sürdürdü. Öğretmenlerin örgütlenmelerinin büyük bir bölümü diğer memurlarla birlikteydi ("Memurlar Kulübü"). Ancak öğretmenlerin meslek örgütlenmeleri ve yardımlaşma sandıkları da vardı.²⁷

Bu dönemde ilgi çekici bir durum, 19.1.1928 tarihinde kurulan İzmir Esnaf ve Ahali Bankası T.A.Ş.'nin kurucularından birinin, Muallimler Cemiyeti Reisi İbrahim Etem Bey, 16.5.1928 tarihinde kurulan Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası T.A.Ş.'nin kurucularından birinin de Muallimler Birliği olmasıdır.²⁸

1929 ekonomik bunalımından sonra, 1931 yılından itibaren memur aylıklarından çeşitli vergiler kesilmeye başlandı. Ancak bu dönemde memur statüsünde çalışanların gelirleri, işçi statüsünde çalışanların, esnafın ve köylülüğün büyük kesiminin gelirlerinin üzerindeydi. Bu da, memurların "işçi aristokratı" konumunun ve tavrının sürmesinde etkili oldu. 1939 yılında kabul edilen 3656 sayılı Devlet Memurları Aylıklarının Tevhid ve Teadülüne Dair Kanun ile ücretler yeniden düzenlendi.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında öğretmenlerin net aylıklarının satınalma gücü düştü. 1951 yılına gelindiğinde, 8. derecedeki bir memurun eline ayda net 295 lira geçiyordu. Halbuki 1939 yılındaki yaşam düzeyinin korunabilmesi için ödenmesi gereken miktar 420 liraydı.

Bu dönemde öğretmenlerin örgütlenmesinde yeni bir aşamaya geçildi.

TÖS'ün Devraldığı Miras

1946 yılından itibaren hemen hemen tüm illerde ve hatta ilçelerde öğretmen dernekleri kuruldu. Bunların bir bölümü salt yerel amaçlı yapılanmalardı. Bir bölümü ise yardımlaşma sandığı, eğitim ve kültür etkinlikleri amaçlıydı.²⁹

²⁵ Bkz. Göldaş, İ., *İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin Grevi*, İstanbul, 1984.

²⁶ "Darülmualimin" 1848'de Sultan Mecit döneminde İstanbul'da Fatih civarında kurulmuş bulunan erkek öğretmen okuluydu. TÜSTAV, *Mustafa Suphi ve Yoldaşları*, İstanbul, 2004, s.115-117.

²⁷ Bkz. Koç, Y., "1947 Yılında Sendika Dışı İşçi Örgütlenmeleri," *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Yapraklar*, Atalol Yay., İstanbul, 1992.

²⁸ Ökçün, G., "1920-1930 Yılları Arasında Anonim Şirket Olarak Kurulan Bankalar," Okyar, Osman (ed.), *Türkiye İktisat Tarihi Semineri*, Ankara, 1975, s.451 ve 453-454.

²⁹ Yerel dernekler, TÖDMF ve TÖS'ün kısa tarihçeleri için bkz. Altunya, N., *Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesi, 1908-1998*, Ürün Yay., Ankara, 1998, s.49-119. Bu konuda ayrıca kaynak belirtilmediyse, Sayın Niyazi Altunya'nın kitabından yararlanılmıştır.

1961-1972 döneminde Türkiye'deki öğretmenlerin sayıları aşağıda verilmektedir:³⁰

Öğretim Yılı	İlkokul	Ortaokul	Genel Lise	Mesleki ve Teknik Okul
1960/61	62.526	12.080	4.219	8.333
1961/62	68.888	13.269	4.654	8.817
1962/63	73.256	15.538	5.820	9.500
1963/64	76.544	15.059	6.097	10.220
1964/65	82.781	14.340	5.259	10.464
1965/66	89.105	15.084	5.994	11.104
1966/67	97.220	16.813	6.619	11.611
1967/68	105.841	18.753	7.512	13.572
1968/69	115.876	21.335	8.099	14.783
1969/70	125.610	22.613	8.661	15.132
1970/71	132.577	28.452	11.219	15.021
1971/72	146.286	24.116	11.156	15.450

TÖS, iki önemli kaynaktan, TÖDMF ve Köy Öğretmenleri Dernekleri Federasyonu'nun mirasından yararlandı. 1950'li yıllarda faaliyet gösteren Türkiye Muallimler Birliği'nin TÖS'e bir katkısı olmadı.

Ankara Öğretmenler Yardımlaşma Derneği, 1948 yılı Ocak ayında yapılan genel kurulunda, tüm öğretmen derneklerinin bir üst birlik çatısı altında toplanması için girişimlerde bulunulması kararını aldı. Bu girişimler sonucunda 1948 yılı Ağustos ayında yapılan toplantıya 32 yerel dernekten 39 temsilci katıldı. Bu derneklerde 8 bin dolayında öğretmenin örgütlü olduğu tahmin edilmektedir. Bu toplantı sonucunda, 15 Ağustos 1948 günü Öğretmen Yardımlaşma Dernekleri Birliği kuruldu. Birlik'in kurucuları Milli Eğitim Bakanlığı üst düzey yöneticileri ve müfettişlerdi. Örgütün adı 1950 yılında Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Birliği ve 1954 yılında da Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu oldu.

Federasyon'un ilk sayısı 1958 yılında çıkan *Birlik, Birlik Kuvvettir* Dergisinde örgüt şöyle tanımlıyordu: "Bütün memlekete yayılan öğretmen dernekleri, çalışmalarını daha verimli hale getirmek ve merkezi teşekkül etrafında toplanmak gayesiyle Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nu kurmuşlardır. Merkezi Ankara'da olan bu Federasyona bağlı 172 öğretmen derneği vardır. Üye sayısı da 30 binin üstündedir. Federasyonun en büyük organı, üye derneklerin temsilcilerinden meydana gelen Temsilciler Kurulu'dur."³¹

27 Mayıs ve TÖDMF

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) ve bağlı dernekler, 27 Mayıs 1960 Devrimi öncesinde öğretmenlerin hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için etkili bir mücadele vermedi.

Talip Apaydın, 27 Mayıs Devrimi öncesinde bu örgütlerin durumunu şöyle anlatmaktadır: "O güne değin il ve ilçe merkezlerindeki dernekler sadece birer lokaldi, çay içilen, kağıt oynanan yerlerdi. Derneklerin birleşmesinden oluşan Federasyon, Bakanlığa saygılar sunan, oradan emir bekleyen başkan ve yönetim kuruluydu."³²

Öğretmen örgütlenmesinde önemli bir isim olan Hürrem Arman da 27 Mayıs'la ortaya çıkan durumu şöyle anlatmaktadır:

"27 Mayıs 1960'a kadar derneklerin, etkili bir çalışma yönünde olmadıkları görülür. 1946-1950 arasında, Atatürk ilkelerini hiçe sayan iki Bakanın olumsuz uygulamalarına ve 1950'den sonraki dönemde eğitimde yaratılan teröre bu kuruluşlardan hiçbir tepki gelmemiş, aksine, yöneticilerin Bakanlıkla en olumsuz uygulamalarda işbirliği yaptığı görülmüştür.

"Federasyon Başkanlığına gelen birkaç yöneticinin, bütün olanakları kendi çıkarlarına kullanarak, bir milletvekilliği kapma yolunu tuttukları, gününe göre hatta öğretmenler lehine gibi göstererek, döğüşüklü danışıklı, sert çıkış numaralarıyla bunu başardıkları bile görülmüştür.

"27 Mayıs'tan sonra gerçek bir örgütlenme başlamıştır. Unutturulmaya çalışılan Atatürk ilkeleri, 27 Mayıs devrimi ve yeni Anayasa köy köy gezilerek açıklanmıştır. Ankara Derneği'ne ve Federasyon'a dört elle sarılan eski devir çıkarıcıları, mehkemelere kadar gidilerek bu kurumlardan uzaklaştırılabilmiştir. (...) Federasyon birkaç yıl içinde 65 bin üyeli 450 federe dernekle dev bir kuruluş haline gelmiştir."³³

"27 Mayıs'tan sonra öğretmen örgütlenmesi hızla gelişti. Öğretmenler uydu duruma sokulan örgütlerine sahip çıkarak, bu örgütleri çıkarıcıların ve karşı devrimcilerin egemenliğinden kurtardılar."³⁴

"Aydın Kurultayına gelinceye değin Federasyon, öğretmen topluluğunu temsil etmekten yoksun, kişiliksiz, uydu bir nitelik taşıyordu. Özellikle Bakanlık çevrelerinden gelen yöneticiler, federasyonu yerlerini sağlamlaştırma aracı olarak kullanıyorlardı. Öğretmen haklarını savunma, alma, eğitim görüşü bildirme gibi çalışmalar yoktu. 15. Kurultay bu duruma bir son vermek istedi. Çok

³⁰ DİE, *İstatistik Göstergeler, 1923-1998*, Ankara, 2001, s.63-69.

³¹ Kazmaz, S., "Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu Çalışmaları," *Birlik, Birlik Kuvvettir*, Sayı 1, Ankara, 1958, s.8-9.

³² Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.136.

³³ Arman, H., "Öğretmen Örgütlerinin Gelişimi," *İmece Dergisi*, Sayı 76, Ağustos 1967, s.27-36.

³⁴ Arman, H., "Boykotun Sonuçları ve Düşündürdükleri," *İmece Dergisi*, Sayı 105, Ocak 1970.

çetin bir savaştan sonra eski, tutucu ve engelleyici kadroyu devirerek; devrimci, savaş gücü diri, eğitim görüşü çağdaş bir ekibi işbaşına getirdi!”³⁵

“27 Mayıs’tan sonra gerçek bir örgütlenme başlamıştır. Unutturulmaya çalışılan Atatürk ilkeleri, 27 Mayıs devrimi ve yeni Anayasa köy köy gezilerek açıklanmıştır.”³⁶

“27 Mayıs’tan sonra öğretmen örgütlenmesi hızla gelişti. Öğretmenler uydu duruma sokulan örgütlerine sahip çıkarak, bu örgütleri çıkarıcıların ve karşı devrimcilerin egemenliğinden kurtardılar.”³⁷

TÖDMF’de Yönetim Değişikliği

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu’nun 1962 yılında yapılan 15. Kurultay’ında bir yönetim ve ardından bir politika değişikliği yaşandı. 1960 ve 1961 kurultaylarında genel başkanlığa Turhan Feyzioğlu seçilmişti. 1961 kurultayında yönetime Şükrü Koç, Mahmut Makal ve Talip Apaydın da girmişti. 1962 kurultayında genel başkanlığa Şükrü Koç getirildi.

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu’nun 15 Temmuz 1963 tarihinde Antalya’da toplanan 16. Kurultay’ına ilişkin yayında, genel sekreter Hayrettin Uysal örgütün 1962 yılına kadarki çalışmaları konusunda aşağıdaki değerlendirmeyi yapıyordu:

“Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu, 1948 yılında kurulmuştur. 16 yıl, kısa sayılamayacak kadar uzun bir süredir bir kuruluşun hayatında. Ancak, önemli olanı bu süreyi olumlu bir yönde kullanabilmek ve değerlendirebilmektir. Bu gibi kuruluşlar, demokratik düzenin bir gereği olmakla beraber, etkin bir çalışma gösterebildikleri oranda yararlı olabiliyorlar.

“Türk Öğretmenlerinin organı saydığımız Federasyon da, çok yıllar varlığı ile yokluğu arasında bocalıyan bir örgütten öte geçemedi. Gücü yitik, çabası soluksu, tek adı olan bir kuruluş olarak kaldı.

“Demokratik kuruluşlara içtenlikle bağlı Türk Öğretmenlerinin eleştirilerine kulak asmaksızın, bir partinin iktidarına kaderlerini bağlayan bazı insanlar, Federasyonu güdümlü bir örgüt haline getirdiler. Bu uzun yıllar içinde birtakım Milli Eğitim Bakanları da Federasyon’un olumsuz bir yola sokulması için gayret gösterdiler. Diri kişilerin sesleri, çeşitli nedenlerle boğdurulmaya çalışıldı. Öğretmenlerin ekmekleriyle oynandı; sürgün, görevden alınma cezaları uygulandı. Yönetim kurulları kendi aralarından kurbanlar verdiler. Oysa, Federasyon yöneticiliğini mideleriyle bir tutan bazı kişiler de böylesine kırimda çanak tutmak için birbirleriyle yarış ettiler; alkış tuttular: ‘Hay hay, beyefendi’ diyerekten ‘arzuubudiyet’ bildirileri yayınladılar.

“Bir on yıldan sonra geriye, işlemez, duruk bir Federasyon kaldı. Ama, o vurdumduymaz Federasyon yöneticilerinin de ‘rahatı’ kaçırılmış ‘usları’ tedirgin edilmişti. Bir kez zaman durmuyor; toplum sürekli olarak oluşuyordu. Türk Öğretmenleri, dernekleşmeye gönül vermişti. Savaşlıyordu. Önceleri, 50-60 kişiyi zor toplayan kurultaylarda, 1957’lerden sonra 100’ler görülmeye başladı.

“Federasyon bir güç, gür bir ses olmalıydı. Bu sesi, Sivas, Samsun, Aydın ve Antalya kurultayları, tüm yalınlığı ve olgunluğu ile ortaya çıkardı.”³⁸

TÖDMF, Atatürkçü niteliğini vurgulamakta, Atatürk devrimlerini sahiplenmekteydi. Ancak ülkede yükselen irtica, bu nitelikleri nedeniyle öğretmenleri hedef olarak seçmişti. Öğretmenlere yönelik saldırılar yaygınlaşıyor ve sertleşiyordu. Diğer taraftan, öğretmenlerin aylıkları düşüktü, görevlerine uygun bir yaşam sürmelerine olanak tanımiyordu. Hükümetler, öğretmenlerin sorunlarına gereken önemi vermiyordu. 1962 yılında Türkiye’de henüz 1961 Anayasası’nın özgürlükçü ortamının ürünleri çıkmaya başlamamıştı. Türkiye İşçi Partisi 1962 yılında bir yönetim değişikliği yaşamıştı ve yönetime yeni gelen Mehmet Ali Aybar henüz yeni bir yapılanmayı gerçekleştirememişti. Türkiye’de henüz anti-emperyalist bir hava yaygın değildi. ABD emperyalizmine karşı tepkiler oluşmamıştı. Barış gönüllüleri ülkemize yeni gelmeye başlamıştı. ABD’nin Sovyetler Birliği ile Küba füze krizinin Türkiye’ye etkileri bilinmiyordu. Öğretmen kitlesi, Demokrat Parti döneminde etkisizleştirilmişti. Bunlara ve diğer bazı nedenlere bağlı olarak, TÖDMF’nin çizgisi 1965-1971 döneminin TÖS’ünden çok farklıdır. TÖDMF’nin Atatürkçülüğünde ve milliyetçiliğinde emperyalizm karşıtlığı, ABD karşıtlığı, emekten yana bir çizgi (halkçılık) yoktur.

TÖDMF’nin 30 Temmuz 1962 tarihinde Başbakan İsmet İnönü’ye yaptığı sunuşun sonunda şu değerlendirme yer alıyordu: “Atatürk devrimlerinin yayıcısı, koruyucusu ve Batı uygarlığının savunucuları olan öğretmen kitlemiz ile Bakanlık Merkez Teşkilatında köprübaşı tutmuş bir kısım çıkarıcı, tembel ve gerici idareciler arasındaki mesafe kapanmalı, çalışanla çalıştıran arasında ülkü birliğine dayanan münasebetler kurulmalıdır.”³⁹

1962 yılı Temmuz ayında yapılan Kurultay sonrasında TÖDMF tarafından öğretmenlerin ve kamuoyunun bilgisi için yayımlanan bildiri de şöyle deniyordu: “Biz, Federasyon yöneticileri olarak, öğretmenler arasında yapılmak istenen, ilerici, gerici, devrimci, mürteci, solcu, sağcı, milliyetçi, öğretmen okullu, köy enstitülü, yüksek öğretmenli, fakülteli, eğitim enstitülü gibi nazari, sun’i ve çocukça tasnifleri nefretle reddediyoruz. Türkiye’de hizmet yeri ve menşei ne olursa olsun, hür türlü siyasi davranış ve endişelerin dışında ve üstünde, kendini Büyük Türk Milletinin hizmetine adanmış mütevazı, fedakâr ve gerçek milliyetçi ve Atatürkçü bölünmez bir öğretmen kitlesi vardır.”⁴⁰

³⁵ İmece, “Öğretmen Dernekleri Federasyonunun Onyedinci Kurultayı,” *İmece Dergisi*, Sayı 40, Ağustos 1964, s.33.

³⁶ Arman, H., “Öğretmen Örgütlerinin Gelişimi,” *İmece Dergisi*, Sayı 76, Ağustos 1967, s.28.

³⁷ Arman, H., “Boykotun Sonuçları ve Düşündürdükleri,” *İmece Dergisi*, Sayı 105, Ocak 1970, s.4.

³⁸ TÖDMF, *16. Kurultay Çalışmaları (Antalya, 15.7.1963 – 18.7.1963)*, Yay.No.2, İstanbul, 1964, s.3.

³⁹ TÖDMF, a.g.k., 1964, s.26.

⁴⁰ TÖDMF, a.g.k., 1964, s.34.

Büyük Eğitim Mitingi (1963)

TÖDMF'nin önemli bir eylemi, 20 Şubat 1963 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen Büyük Eğitim Mitingi idi. Talip Apaydın'a göre, "Büyük Eğitim Mitingi, Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu'nun istifasına neden olmuş, maaşlarda artış sağlamıştı."⁴¹

1962 ve sonrasında Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun genel çizgisi CHP'ninkine yakındı. Genel Başkan Şükrü Koç da zaten CHP milletvekiliydi. TÖDMF'nin 1962 yılına kadar taleplerini kabul ettirmede önemli bir eylemi olmadı. 14 Şubat 1962'de Kırıkkale öğretmenlerinin Ankara yürüyüşünün ardından, 20 Şubat 1963 günü, yaklaşık 14 bin öğretmenin katılımıyla, Büyük Eğitim Mitingi düzenlendi.

TÖDMF Yönetim Kurulu, 13 Ocak 1963 günü yaptığı toplantısında miting yapılması konusunda icra komitesini yetkili kıldı. Federasyon yönetimi, üst örgüte bağlı derneklerin yarısından fazlasının mitinge destek vermesi durumunda mitingin yapılmasını kararlaştırdı. Kararın verileceği 6 Şubat 1963 gününe kadar Federasyon'a bağlı 330 dernekten 270'i mitinge katılacağını bildirdi. Ayrıca, diğer derneklerden birçok öğretmen de gruplar halinde mitinge geleceklerini bildirdiler. Aynı gün alınan miting kararında eylem gerekçeleri şu şekilde ifade ediliyordu:

"Öğretmenlerimiz, büyük başöğretmen ATATÜRK tarafından kendilerine verilen yeni nesillerin yetiştirilmesi görevini köyde, kentte mutluluk duyguları içinde yapmağa çalıştıklarını açıkça deyimleyerek, yalnız büyük önderimiz ATATÜRK'ümüzün izinde ve ilkelerinin ışığı altında çalışacaklarını kesinlikle belirtmişlerdir.

"Bu anlam içerisinde:

1 – Öğretmenlik itibarının korunup, meslek değerinin artırılmasını, Türk çocuklarının en iyi şekilde yetiştirilmelerini ve buna da layık olduklarının belirtilmesini,

2 – Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çıkardığı kanunların ve Devlet Planlama Dairesi'nin ortaya koyduğu görüşlerin Türk öğretmenlerinin sesi olan VIInci Milli Eğitim Şurası kararlarının uygulanmasının çabuklaştırılmasını

3 – Öğretmene yapılan saldırıların ve onlar hakkında bulunulan haksız tasarrufların takbih edilmesini,

4 – Öğretmenlerin geçim durumlarının düzeltilmesi çarelerinin aranması için sorumluların göreve çağırılmasını istedikleri görülmüştür."⁴²

20 Şubat 1963 günü Ankara'da büyük bir coşkuyla gerçekleştirilen Büyük Eğitim Mitingi'nde TÖDMF Genel Başkanı Şükrü Koç'un ve Genel Sekreteri Hayrettin Uysal'ın yaptığı konuşmalarda da, CHP'nin o dönemdeki tutucu yorumuyla Atatürkçülük vurgusu egemendi. Hayrettin Uysal, TÖDMF'nin çizgisini şöyle ifade ediyordu: "Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu olarak biz, her türlü kişisel çıkarıcılığın, milli bütünlüğümüzü bölücü, yıkıcı her türlü davranışın: Komünizmin ve faşizmin karşısındayız. Karşısında olacağız. Türk öğretmeninin ışığından korkanlar, perişan olmağa mahkumdur."⁴³

Ancak bu miting için bile yeterince hazırlık yapılmamıştı. TÖB-DER genel başkanlarından Gültekin Gazioğlu 1961 yılında memleketi Trabzon/Maçka'da Merkez İlkokulu'nda göreve başladı. G.Gazioğlu bu süreci şöyle anlatmaktadır: "Derneğimiz TÖDMF'ye bağlı olmakla birlikte, hiçbir örgütsel faaliyet göstermiyor; öğretmenler kahvesi olmaktan öteye gidemiyor. (...) Federasyonun Ankara'da yapmaya hazırlandığı Büyük Eğitim Mitingi öncesinde tartışmalarımız yoğunlaştı. Dernek yönetimindeki meslektaşlarımız, mitinge katılmayı, desteklemeyi istemiyorlardı. Hatta karşı çıkıyorlardı. Tutarlı bir gerekçe gösteremiyorlar, fakat biz seziyorduk. Başbakan İsmet İnönü'yü zor durumda bırakmak istememektir asıl gerekçe. Oysa gericilik yeniden hortlamış, hayat pahalılığı almış yürümüşü. Biz genç kuşak öğretmenler, aramızdan temsilciler seçerek; yolluklarını vererek, bu mitingde 'Maçka Öğretmenleri' pankartı ile kendimizi temsil ettirdik. Arkasından da olağanüstü kongre toplayarak derneğin yönetimine el koyduk. Seminerler, toplantılar, okuma ve şiir geceleri, tartışmalar, vs. Yaşlı kuşak bu girişimlerden hoşlanmadı; şehir kulübüne taşındı."⁴⁴

TÖDMF'de Arayışlar

Öğretmen örgütlenmesinde önemli bir yeri olan *İmce Dergisi*'nde 1964 yılında şu değerlendirme yapıyordu:

"Aydın Kurultayına gelinceye değin federasyon, öğretmen topluluğunu temsil etmekten yoksun, kişilsiz, uydu bir nitelik taşıyordu. Özellikle Bakanlık çevrelerinden gelen yöneticiler, federasyonu yerlerini sağlama amaçlı olarak kullanıyorlardı. Öğretmen haklarını savunma, alma, eğitim görüşü bildirme gibi çalışmalar yoktu. 15. Kurultay bu duruma bir son vermek istedi. Çok çetin bir savaştan sonra eski, tutucu ve engelleyici kadroyu devirerek; devrimci savaş gücü diri, eğitim görüşü çağdaş bir ekibi işbaşına getirdi!

"15. Kurultay yeni yöneticilerine şu ana direktifleri vermişti:

"1) Federasyon artık yeni bir kimlik kazanmıştı. Görevi salt öğretmen haklarını kazanmak ve almak değildir. Türk eğitiminin çözüm bekleyen sorunlarına eğilmeli, görüş saptamalı ve uygulama zorlamaları yapmalıydı. Köy Enstitülerinin kurulması yolunda çaba harcamalıydı.

⁴¹ Özberk, F., a.g.k., 2012, s.116.

⁴² TÖDMF, a.g.k., 1964, s.47.

⁴³ TÖDMF, a.g.k., 1964, s.172-3. Miting konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. TÖDMF, *Büyük Eğitim Mitingi*, Ankara, 1964.

⁴⁴ Gazioğlu, G., *Roman Gibi, Anılar* (Genişletilmiş 2. Baskı), Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2010, 83-84.

“2) Örgütlenmeğe hızla devam etmeli, kısa zamanda Anayasa'nın verdiği yetkiye dayanarak Öğretmenler Sendikası'nı kurmalıydı.

“3) Federasyon, yöneticilerin Bakanlık merkez örgütüne geçmelerine aracılık etmekten kurtulmalıydı.

“4) Federasyonun hiç bir siyasal yönemesi olmamalı, partiler üstü tutulmalı ve sorunların çözümlenmesinde her partinin gücünden yararlanmalıydı.

“5) Bakanlık çevreleriyle ilişkiler konusunda bir kişiliğe kavuşmalı ve öğretmen haklarını savunma, eğitim sorunlarını çözümlenmede ödün (taviz) vermemeliydi.

“6) Bakanlık merkez örgütü öğretmene hizmet güç ve sağduyusundan yoksundu, bir reorganizasyon gerekiyordu.”

Ancak yeni yönetim bu görevleri yerine getiremedi.

“Devrimci kadro bir boşluk içindeydi. Başarısızlığın nedenini araştıranlar, 15. Kurultayda yaptıkları bir hatayı anlamakta gecikmediler: Bir politikacıyı federasyonun başına getirmekle hiç de iyi etmemişlerdi. Başkan, siyasal çıkarları için federasyonu araç olarak kullanıyor, eğitim görüşünün cesurca ortaya konmasına engel oluyordu. (...) 16. Kurultaya, eğitim mitinginden sonra devrilen bakanın yerine geçen Dr.İbrahim Öktem de Bakanlık üst kademeleriyle katılmıştı. Yaptığı konuşmalarda verdiği sözler, işlerin yoluna gireceği umudunu uyandırmıştı. Hocaların sözüne uyuldu ve Şükrü Koç ikinci kez başkanlığa getirildi. Yönetim ve yürütme kurulları bazı değişikliklere uğradı.

“16. Kurultayın seçtiği yöneticiler, Başkan Koç'un bağımsız hareket etme huyunu bırakması, kurullarda işbirliği havası içinde çalışması için çok çaba harcadılar; kâr etmedi. Çağrılara karşı yönetim kurulu toplanmadı. Gereğesi de sudandı: Masraflı olurmuş. (...) Şubat içinde yapılan toplantı sırasında eğitim görüşü saptanırken, köy enstitülerinin yeniden kurulması, din eğitimi konusunda atılmak istenen cesur adımlar başkan tarafından engellenmişti: Başkanın siyasi hayatını tehlikeye düşürmüştü.”⁴⁵

TÖDMF ve Sendikalaşma

16. Kurultayda Sendika Komisyonunca “Türkiye Öğretmenler Ulusal Sendikası” tüzük taslağı hazırlandı. Bu taslak daha sonra TÖS'ün tüzüğünün hazırlanmasında kullanıldı.

13-16 Temmuz 1964 günleri toplanan 17. Kurultay'da da Şükrü Koç başkanlığındaki ekip, Rauf İnan'ın başkanlığındaki liste karşısında başarılı oldu ve TÖDMF yönetimine geldi.

TÖDMF'nin 1964 yılındaki kurultayına sunulan raporda devlet memurları sendikalarına ilişkin kanun konusu da ele alınıyordu: “Sendika Kanununun süratle çıkması için gerekli teşebbüslerde bulunulacaktır. Bunun için: (a) Sendika Kanun Tasarısı üzerindeki görüşümüz saptanacak, basılacak, ilgililere, basına ve derneklere gönderilecek; (b) Sendika kuruluşu ile ilgili yayımlar yapılacak, (c) Sendika Kanun Tasarısında gördüğümüz yetersizliklerin giderilmesi için görüşümüz Parlamento üyelerine iletilecek, görüşmeler yapılacak; (d) 16. Kurultayımızda esasları kabul edilen ve komisyon raporunda belirtilen Sendika Tüzüğü hazırlanacak, basılacak, basın ve derneklere gönderilecek.”⁴⁶

Raporda Atatürkçülük o dönemde tutucu çevrelerde anlaşıldığı biçimde dile getiriliyordu: “Federasyonun Atatürk ilkelerine sıkı sıkıya bağlı yöneticilerine ahlak ve erdem kuralları dışında ‘komünist’ demeğe kadar varan mel'un ve iğrenç teşebbüsler görülmüştür.” “Karacahillikle, gericilikle, şeriatçılıkla, nurculukla ve faşizmle Türk öğretmeninin yaptığı mücadele en başta ve en şiddetle komünizme indirilmiş bir şamardır.”⁴⁷

Raporda TÖDMF'nin irtica karşıtı bir cephe oluşturma çabası da anlatılıyordu:

“Milli Federasyon toplum hayatında, ulusal bütünlüğümüze yönelmiş, Atatürk ilkelerine, devrimlerine karşı birtakım davranışlar karşısında da mücadele zorunluluğunu duymuştur. Zararlı akımların geliştirdiği irtica hareketi gittikçe büyüyen bir tehlike olarak ortaya çıkmıştır. Bu tehlikeye de en çok, halkımıza aydınlık ve uygarlık götürme çabasında bulunan öğretmen topluluğunun hedef olması karşısında, irticaya karşı açtığımız savaşta bütün yurtsever kişilerin, bu kişileri temsil eden sosyal, kültürel ve mesleki kuruluşların bir bütün halinde katılmasını sağlamak amacıyla bir çağrıda bulunulmuştur. Milli Federasyonun düzenlediği bu devrimci kuruluşlar toplantısı, yurt çapında büyük ilgi görmüştür. Toplantıya çağrılan 33 kuruluşun 28'inin delegeleri 1 Nisan 1964 tarihinde Kızılay Genel Merkezi Konferans salonunda toplandılar. Delege olmayan 40-50 kişilik, olay çıkarmaya ve bu gibi fikir toplantılarını her zaman basmaya alışmış bir grup, daha başlangıçta toplantıyı sabote etmeye başlamışlarsa da, polis in müdahalesiyle toplantı yerinden uzaklaştırılmışlardır. Toplantıda konuşan, sosyal ve mesleki kuruluşların delegeleri, irtica tehlikesinin özelliğini, gerek Devletin ve gerekse devrimci kuvvetlerin bu tehlikeyi etkisiz hale getirmek ve yok etmek amacıyla alacağı tedbirler üzerinde düşüncelerini söylemişlerdir. (...)

“Bunun sonucu olarak her türlü zararlı akımlara karşı mücadele eden 28 kuruluş tarafından ‘Atatürk İlkelerine Bağlı Dernekler Daimi Komitesi’ adı altında 850 bin devrimci, aydın yurttaşımızın temsilciliğini yapan bir organizasyon meydana getirilmiştir.”⁴⁸

TÖDMF'nin ilgi alanı içinde olup da TÖS'ün ihmal ettiği bir konu, özel okullarda çalışan öğretmenlerin sorunlarıydı. 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunundan hemen sonra 8.6.1965 gün ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kabul edildi. Bu kanun özel okullarda çalışan öğretmenlerin sendikalaşmasını yasaklıyordu. TÖDMF bu konuda şu çalışmayı yaptığını duyuruyordu: “Özel okullarda çalışan öğretmenlerin toplu sözleşme hakları üzerinde dikkatle durulmuştur. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin bu haklarını

⁴⁵ *İmece Dergisi*, Sayı 40, Ağustos 1964, s.33-34.

⁴⁶ TÖDMF, *17. Kurultaya Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları ve Ekleri (13-16 Temmuz 1964, Eskişehir)*, Ankara, 1964, s.8.

⁴⁷ TÖDMF, a.g.k., 1964, s.11, 12.

⁴⁸ TÖDMF, a.g.k., 1964, s.16. Bu toplantıya ilişkin ayrıntılı bilgi, Şükrü Koç'un 13.11.1964 günü Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada verilmektedir. Bu konuşma TÖDMF, *18. Kurultaya Sunulan Çalışma Raporuna Dört Numaralı Ek* olarak da basılmıştır.

düzenleyecek gerekli hükmün Özel Öğretim Kurumları Kanun Tasarısına konulması sağlanmıştır.”⁴⁹ Ancak tasarıdaki bu hüküm kanunlaşmadı.

Bu konu TÖDMF'nin 18. Kurultaya Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları ve Ekleri (12-15 Temmuz 1965, Adapazarı) çalışmasında da ele alındı: “Özel okullarda çalışan öğretmenlerin toplu sözleşme hakları üzerinde durulacak.”⁵⁰

27 Mayıs Devrimi'nin yarattığı hava ve olanaklarla, TÖDMF'de ve bağlı derneklerde değişimi sağlayan, ağırlıklı olarak köy enstitüsü mezunu öğretmenlerdi. Bu süreci yaşayan (TÖB-DER başkanlarından) Ali Bozkurt şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “1950'lerde, öğretmen derneklerinin başkanları genellikle ya Milli Eğitim Müdürleri yahut da o il ya da ilçenin en etkin okulunun itibarlı (!) müdürleri olurdu. Sıradan öğretmenin, öğretmen örgütünün başkanı olması olanaklı değildi; bunu düşünmek bile kimsenin aklından geçmezdi. Öğretmen örgütlerinin yöneticileri de zaten öğretmenlerin sorunları ile ilgilenmezlerdi. Onların görevi, iyi döşenmiş bir lokal, temiz ve yeni oyun kağıtları, diğer şans oyunu araçlarının temini; yılda birkaç kez de il ya da ilçeye gelen yüksek bürokratların ağırlanması ile sınırlanmıştı. Daha doğrusu öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğretmen örgütçülüğünün böyle olduğunu sanıyordu. (...) Bu durum, Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin 1960'dan başlayarak, öğretmen örgütlerinin yönetimlerine gelmesine kadar devam etti.”⁵¹

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu, 1965 yılında Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın kurulmasına önemli maddi ve manevi katkılarda bulundu. Ancak, TÖS anti-empyralist, ulusalcı ve emekten yana bir çizgide gelişirken, TÖDMF'nin çizgisi eskisi gibi kaldı. Federasyon'un Gaziantep'te 3-5 Temmuz 1966 günleri toplanan 19. Kurultayı'nda Genel Başkan Hayrettin Uysal'ın konuşması, sunulan rapor ve kurultayca kabul edilen dilekler, yalnızca öğretmenlerin özlük haklarına ilişkindir. Özellikle Dilekler Komisyonu Raporu'nda yer alan ve kurultayca onaylanan 50 dilek, bu açıdan çok belirgindir.⁵²

TÖDMF'nin kendisini feshetmesi konusunda ayak sürümesi üzerine, örgütün 1968 yılında gerçekleştirilen 21. Kurultayında TÖDMF yönetimine TÖS'lüler getirildi. TÖS ile TÖDMF arasındaki ilişkiler aşağıda ayrı bir bölümde ele alınmaktadır.

TÖDMF, ancak 1969 yılında Kayseri'de başlayan ve Ankara'da tamamlanan 22. Kurultayı'nda kendisini feshetme ve mallarını TÖS'e devretme kararı alabildi.

TÖDMF'ye bağlı yerel dernek ve bunların toplam üye sayıları aşağıdaki çizelgede sunulmaktadır:

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun Üye Sayıları ⁵³

Yıl	Bağlı Dernek Sayısı	Üye Sayısı
1948	32	8.000
1951	Bilgi yok	11.000
1955	Bilgi yok	15.000
1958	Bilgi yok	12.000
1960	112	18.500
1962	Bilgi yok	21.000
1963	317	41.000
1964	413	60.000
1965	446	65.752
1966	462	72.000
1967	417	Bilgi yok

Köy Öğretmenleri Ayrı Örgütleniyor

1950'li yıllarda öğretmenler arasında etkisini giderek artıran bir örgütlenme ise, köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin kurdukları derneklerdi.

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu bünyesi içindeki yerel derneklere üye olmada çeşitli zorluklarla karşılaştılar.

Köy enstitüsü mezunu Ali Bozkurt yaşananları şöyle anlatmaktadır: “Derneğe gitmek istememin asıl nedeni, Demokrat Parti'nin yönetime gelmesiyle Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlere karşı sürdürülen baskı ve sindirme politikası idi. Bu politika bazı meslektaşlarımız ile öğretmen derneklerini de bizlere karşı cephe alma konumuna getirmişti. Başta İstanbul'da bulunan bir öğretmen derneği olmak üzere, yurdumuzun çeşitli yerlerinde bulunan bazı derneklerin, Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenleri derneklere üye kaydetmediklerinin haberlerini alıyorduk.

⁴⁹ TÖDMF, a.g.k., 1964, s.22.

⁵⁰ TÖDMF, 18. Kurultaya Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları ve Ekleri (12-15 Temmuz 1965, Adapazarı), s.10.

⁵¹ Bozkurt, A., Anılar 2, 12'den 12'ye, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2000, s.6-7.

⁵² TÖDMF, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu 19. Kurultay Çalışmaları (Gaziantep, 3.7.1966 – 5.7.1966), Konuşmalar, Tutanaklar, Komisyon Raporları, Ankara, 1966, özellikle s.89-92.

⁵³ Altunya, N. a.g.k., 1998, s. 67.

İşin daha da kötüsü, İstanbul'daki derneğin giriş kapısında, 'Bu derneğe Köy Enstitüsü mezunları giremez,' yazılmış olmasıydı."⁵⁴

Köy enstitüsü mezunu öğretmenler, 1949 yılında Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği'ni kurdular. Bu dernekler daha sonra diğer bölgelerde de yaygınlaştı ve Köy Öğretmenleri Dernekleri Federasyonu oluşturuldu.

Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği Tüzüğü'ne göre, örgütün amacı ve derneğe giriş koşulları şöyleydi:

"Konu ve Amaç. Madde 2- Esas meslekleri öğretmenlik olanların her türlü fikinsel gelişmelerine yardım etmek, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma esasları dahilinde teşkilât kurmak ve bu suretle öğretmenlik mesleğinin yükselmesine hizmet etmektir.

"Derneğe Giriş. Madde 3- Menşei Köy Enstitüsü olan ve 18 yaşını bitirmiş bilimum öğretmen, gezici öğretmen ve başöğretmen, ilköğretim müfettişleri ile Milli Eğitim'in diğer işlerinde görevli bulunan memurlar derneğe üye olabilirler. Bu vasıfları taşıyanlar derneğe bastırılmış üyelik beyannamesini usule göre doldurarak kaydedilirler."⁵⁵

Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu'nun tüzüğüne göre örgütün amacı şöyleydi: "Gayesi. Madde 2- Köy öğretmen derneklerinin mesleki ve kültürel sahalarda inkişafına çalışmak, öğretmenliğin hak ve hukukunun korunması hususunda derneklere yardımcı olmak, üyeleri arasında yardımlaşma ve dayanışma esaslarına göre teşkilât kurarak daha iyi bir hayat seviyesine ulaşabilmelerini sağlamak, sıhhi durumlarla ilgili teşebbüslerde bulunmak, yurt içinde mesleği ilgilendiren her türlü konferans, kongre ve teşekküllerde üyelerini temsil ve geziler tertip etmek, dernekler arasında vukubulacak anlaşmazlıklarda hakemlik yapmak."⁵⁶

Köy enstitüsü mezunu öğretmenler 1950'li yılların ortalarından itibaren TÖDMF üyesi derneklere alınmaya ve burada yönetimde ağırlıklı olarak temsil edilmeye başladılar. Bu birleşme ile birlikte öğretmen hareketi bir bütün olarak radikalleşti.

Ali Bozkurt'un değerlendirmeleri şöyledir: "Köy Öğretmen Dernekleri, önceleri yalnızca Köy Enstitüsü çıkışlıları üyeliğe kabul ediyordu. Derneğe üyelik, tüzüğün 3. maddesinde şöyle düzenlenmişti: 'Menşei Köy Enstitüsü olan ve 18 yaşını bitirmiş bulunan öğretmen, gezici öğretmen veya başöğretmen, ilköğretim müfettişleri ile milli eğitimin diğer işlerinde görevli bulunan memurlar derneğe üye olabilir.' Aradan uzun zaman geçmeden 'Köy Enstitüsü çıkışlı' olma koşulu kaldırıldı, yerini 'köye hizmet veren' sözlere aldı. Baştan beri ayırmacıya karşı çıkan her kaynaktan öğretmen, bu işe çok sevindi. Akın akın, yeni derneklerine üye olmaya geldiler. Köy Öğretmenleri Dernekleri ve federasyonu olan Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'na (TÖDMF) göre daha aktif çalışıyordu; çünkü Köy Enstitülü çıkışlıların yetişme biçimi, aktif çalışmayı ve her şeyi sorgulamayı gerektiriyordu.

Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu'nun 29-30 Ağustos 1964 günleri İzmir'de yapılan 6. Genel Kurulu'nda "Tahsin Yücel köy öğretmenleri sendikasının kurulmasını savundu. Kanun çıksa da Köy Öğretmenleri Sendikası kurulması ittifakla kabul edildi. Zaten sendika tüzük tasarısı hazırı."⁵⁷ 1965 Temmuz'unda Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) kurulunca, Köy Öğretmen Dernekleri ve federasyonu olan Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu, kendilerini feshettiler."⁵⁸

Türkiye Muallimler Birliği

1950'li yıllardan itibaren İstanbul'da, adı daha sonra Türkiye Muallimler Birliği'ne dönüştürülen İstanbul Muallimler Birliği vardı. İlk kurulduğunda İstanbul Muallimler Cemiyeti olan örgüt, Kadıköy Öğretmenler Derneği ile birleşerek ve Üsküdar'da bir şube açarak, İstanbul Muallimler Birliği adını aldı. İstanbul Muallimler Birliği 1 Ocak 1950 tarihinde merkezi Ankara'da olan Türkiye Öğretmen Dernekleri Birliği'ne, Lozan'daki Muallim Cemiyetleri Milletlerarası Federasyonu'na ve "Vaşington'daki Öğretim Mesleği Dünya Organizasyonu"na üyeydi.⁵⁹ Başbakan Şemsettin Günaltay, İstanbul Muallimler Birliği'nin fahri başkanıydı. 1949 yılında dernek başkanı Prof.M.Şekip Tunç, umumi katibi Prof.Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu idi. İstanbul Muallimler Cemiyeti'nin 1950 yılında yapılan genel kuruluna sunulan çalışma raporundan anlaşıldığına göre, Dernek 1919 yılında kurulmuş ve 30.12.1946 tarihinde kuruluşu yenilenmişti. 1950 yılında üye sayısı ise 1250 idi.⁶⁰ Bu örgüt daha sonra Türkiye Muallimler Birliği adını aldı. 1958 yılında bu Birliğe, İstanbul Muallimler Cemiyeti, Türkiye Muallim Mekteplerini Bitirenler Derneği, Kadıköy Öğretmenler Derneği, Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Derneği, Türkiye Özel Okullar Öğretmenleri Cemiyeti, Türkiye Emekli Muallimler Cemiyeti, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mezunları Cemiyeti ve Türk Astronomi Derneği üyeydi.

⁵⁴ Bozkurt, A., *Anılar 2*, 2000, s.7-8.

⁵⁵ *Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği Tüzüğü*, İzmir, 1949.

⁵⁶ *Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu Tüzüğü*, Zühal Matbaası, 1961.

⁵⁷ *İmece Dergisi*, Sayı 43, Kasım 1964, s.32.

⁵⁸ Bozkurt, A., *Anılar 2*, 2000, s.8-9. Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği konusunda ayrıntılı bir çalışma için bkz. Şahin, M., "Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmelerine Bir Örnek: Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, CiltXIV/28, 2014 Bahar, s.307-328.

⁵⁹ *Yeni Bilgi, Bilgi Yolu ile Birlik, İstanbul Muallimler Birliği Tarafından Neşredilir Aylık Meslek Mecmuası*, Sayı 33, 1 Ocak 1950, İstanbul.
⁶⁰ "İstanbul Muallimler Cemiyeti 31inci Yıllık Kongre Raporu, 7 Ocak 1950," *Yeni Bilgi, Bilgi Yolu ile Birlik*, Sayı 34, 1 Şubat 1950, İstanbul, s.28-29.

Türkiye Muallimler Birliği ise Milletlerarası Muallim Cemiyetleri Federasyonu, Resmi Orta Öğretim Mensupları Beynelmül Federasyonu ve Öğretim Mesleği Dünya Teşekkülleri Konfederasyonu üyesiydi.⁶¹

Bu örgütün TÖS'e bir katkısı olmadı.

IV. TÖS'ÜN KURULUŞU

Merkezi bir öğretmen örgütünün kuruluş çalışmaları 1961 Anayasası'nın kabulünün ardından hemen gündeme geldi. Bu süreçte başı, köy enstitülü öğretmenlerin yönetiminde etkili olmaya başladığı TÖDMF çıktı. "27 Mayıs Anayasasının sağladığı klasik özgürlüklerden sonra hızlı bir örgütlenme dönemi başladı. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu da kısa sürede derlendi, toparlandı, büyük bir devrimci kuruluş olarak ortaya çıktı."⁶²

1961 Anayasası'nda tüm çalışanlara sendikalaşma hakkının tanınmasının ardından, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun 1962 yılında Samsun'da yapılan 15. Temsilciler Kurulu toplantısında bir sendika için gerekli hazırlıkların yapılması kararı alındı. Bu durum, TÖDMF'nin 16. Kurultayı'na sunulan raporda şöyle anlatılmaktadır: "Yeni Anayasamızın kamu görevlilerine sendika kurma hakkı tanınması ve 15. Temsilciler Kurulunun bizi bu konuda hazırlık yapmaya görevlendirmesi üzerine bir yandan bu hakkı nasıl kullanacağımızı saptayacak kanun çıkarılmasına, öte yandan da bize uygun bir tüzük taslağı hazırlanmasına çalışıldı. Kanun çıkmak üzeredir."⁶³

İlgili kanun ancak 1965 yılında kabul edildi ve yürürlüğe girdi.

TÖDMF'nin 1963 yılında toplanan 16. Kurultayı'na sunulan sendika tüzük taslağına göre, kurulacak örgütün amacı şöyle olacaktır:

"Madde 3. Sendikanın amaçları,

a) İnsan haklarını, demokratik ilkeleri, sosyal adaleti, çağdaş dünyanın kültür ve uygarlık gelişmelerini, insanlar ve uluslar arasında içtenlikli bir sevginin gelişmesini, dünya barışının ölümsüzleşmesini temel kabul eden Milli Eğitimin, ulusun bütün bireyleri için eksiksiz olarak gerçekleşmesine,

b) Türk Milli Eğitiminin yurt gerçekleri ve üretimi esas alan metot ve uygulamalarla, çağdaş bilimin ve teknolojinin gereklerine göre düzenlenmesine ve yürütülmesine,

c) Eğitim hizmetinde çalışanların sosyal ve ekonomik haklarını savunmaya, yaşama düzeyini yükseltmeye, çalışma koşullarının düzelmesine, bu kimseler arasında dayanışmanın sağlanmasına, öğretmenlik mesleğinin gelişmesine çalışmaktır."⁶⁴

Kurulması öngörülen, bir meslek sendikasıydı. Hazırlanan tüzük taslağının 5. maddesine göre, sendikaya üye olabilecek kişiler şunlardı:

"a) Her çeşit resmî eğitim kurumlarında ve üniversitelerde fiilen öğretmenlik yapanlar ve eğitimle uğraşanlar,

"b) Öğretmenlik sıfatını kazanmış olup da, Milli Eğitim örgütünün çeşitli kademelerinde çalışanlar ve devlet kuruluşlarında eğitim hizmeti görenler,

"c) a ve b fıkralarındaki özellikleri haiz iken emekliye ayrılanlar,

"d) a ve b fıkralarındaki özellikleri haiz iken görevlerinden istifa edenler veya mahkemelerce karara bağlanmış cezalara dayanmayan sebeplerle görevlerinden çıkarılanlar,

"e) Daha önce kendi istekleriyle sendika üyeliğinden ayrılmış olanlar."

TÖDMF yöneticileri kurulacak sendikanın CHP çizgisinde kalacağı beklentisi içindeydiler. Ancak daha kurucular toplantısında CHP'nin kontrolü dışında kalan ve sosyalist sola açık kesim ağırlık kazandı. Bu süreç, *Yön Dergisi*'nde şöyle anlatılıyordu:

"Sendikanın kuruluş öncesi hazırlıklarını yapmak görevini yüklenmiş olan Federasyon yöneticileri, kurucular toplantısına, öğretmenler arasında bilerek ve bilmeyerek girmiş olan ayrılık tohumlarının her tandansını temsil eden kişileri çağırarak sendikanın bir birleştirici rolde ortaya çıkmasını sağlamak istemişlerdi. Ne var ki birleştirme işinde başarı sağlanamadı. Sendika kurucular toplantısında Federasyon yöneticileri ağır bir hezimetle uğradılar.

"Federasyon içindeki klikleşmeler sendika yöneticilerinin seçimi konusunda açıkça ortaya çıktı ve *İmece Dergisi* etrafında kümelenmiş bir grup, akıllıca bir kulisle ve âdeta darbe tekniği ile Sendika Yönetim Kurulunu ele geçirdi. Federasyonca hazırlanmış ve başında federasyon İkinci Başkanı Hürrem Arman bulunan yönetim kurulu aday listesini tam bir yenilgiye uğrattı. Sendika tüzüğünün hazırlanmasında Hürrem Arman'la birlikte büyük emeği geçmiş Tahsin Saraç da dışarıda kalanlar arasında yer aldı. Sendikanın Yönetim Kurulu hemen tamamı *İmece* etrafında Şükrü Koç Federasyonuna cephe almış kişilerden teşekkül etti."⁶⁵

Türkiye'de memurların sendikalaşma deneyimi yoktu. Geniş öğretmen kitlesinin sendikaya çekilmesinde, sendikanın vitrininde yer alacak genel başkanın önemi büyüktü. Bu göreve Fakir Baykurt getirildi. Fakir Baykurt

⁶¹ Türkiye Muallimler Birliği, *Esas Nizamnamesi*, İstanbul, 1958, s.2-3.

⁶² Akçam, D., "TÖS," *İmece Dergisi*, Sayı 77, Eylül 1967, s.3.

⁶³ TÖDMF, *16. Kurultay Çalışmaları (Antalya, 15.7.1963-18.7.1963)*, Yay.No.2, İstanbul, 1964, s.31.

⁶⁴ TÖDMF, a.g.k., 1964, s.82.

⁶⁵ *Yön Dergisi*, 16.7.1965, s.6.

bu tarihte ünlü bir yazardı; 1961 yılında Yön Bildirgesi'nin (Talip Apaydın ile birlikte) imzacıları arasındaydı. Fakir Baykurt bu göreve talip değildi, ancak epeyce ısrardan sonra bu görevi kabul etti. Talip Apaydın bu süreci şöyle anlatmaktadır:

"Fakir'e 'sen başkan ol' dedik, çünkü o dönem Fakir çok ünlü, Yunus Nadi Ödülü'nü almış, güzel yazılar yazıyor. Ünlü yazarlar onun hakkında övücü yazılar yazıyor. On-on beş öğretmen arkadaş evine gittik, 'sen başkan ol' diye ısrar ettik. 'Sendikacılık nasıl yapılır, bilmiyorum' dedi. 'Öğreneceğiz, hep birlikte yaparak öğreneceğiz' dedik. Hatta o gece beni evlerinde misafir ettiler; salonda yan yana iki yer yatağında yatıyoruz, en sonunda dedim ki: 'Bak seni sabaha kadar uyutmam, evet diyeceksin.' 'Peki, peki' dedi, ondan sonra uyuduk. O başkan oldu, ben de onun ısrarıyla yönetim kuruluna girdim. (...)

"Öğretmenlerin çoğu sendikaya çok yabancıydı, sendikacı olmayı solculuk, sosyalistlik falan zannediyorlardı. Böyle olmadığını ısrarla anlattık. Esas önemli olan, Hükümet ve Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlerin sendikalaşmasına karşı, her gün demeçler veriyor. Bakandan başlayarak idareci takım gittikleri her yerde sendikacı olmayı solculuk, sosyalistlik olarak anlatıyorlar. Öğretmenler tedirgin."⁶⁶

Fakir Baykurt da, "Unutulmaz Bir Eğitimci: İsmail Safa Güner" yazısında TÖS'ün kurulma sürecine dahil edilmesini şöyle anlatmaktadır: "O yıllar Ankara köylerinde ilköğretim müfettişi olarak çalışıyordum. Bir gün içlerinde Veli Demiröz, Talip Apaydın ve Dursun Kut'un da bulunduğu bir arkadaş topluluğu evime gelerek, kurucular arasında yer almamı istedi. Daha önce de açıkladım, kendimi böyle bir göreve istekli duymuyordum. Çoktandır işbölümü çağı yaşayan dünyamızda halka ve yurda olan borçlarımı yazarak ödemek istiyordum. Gücümü bölüp parçalamak istemiyordum. 'Sendikayı yaşlılar ele geçirecek, buna fırsat vermeyelim!' diyerek, Türkçenin o pek anlamlı deyişle 'karga tulumba' ettiler beni, kimliğimi alıp gittiler. (...) Ertesi gün listeyi imzaladım. Sendika kuruldu."⁶⁷

Türkiye Öğretmenler Sendikası TÖS 8 Temmuz 1965 tarihinde Ankara'da kuruldu. TÖS'ün kurucuları şu kişilerdi:

M.Şükrü Koç, Hürrem Arman, Şerif Tekben, Erdoğan Güney, Aydın Aydemir, Süleyman Şimşek, Veli Demiröz, Tahsin Saraç, Sadrettin Eyüboğlu, M.Asım Hışıl, Dursun Akçam, Ahmet Kamacı, Hayrettin Uysal, Ali Mutlu, İsmail Önder, Dursun Kut, Mehmet Emiralioğlu, Kemal Kaymakçı, Osman Bolulu, Abdullah Çelik, İ.Hakkı Kaytanlı, Sami Utku, H.Hüseyin Saygılı, Nuri Çelik, Rifat Sungurtekin, Refet Özkan, Süleyman Gödek, İhsan Güneş, Muammer Tuncer, Hayrettin Özer, Süleyman Kandemir, Talât Akgün, İbrahim Akten, Veli Kaya, Kâzım Yıldız, Mustafa Esen, Şahin Hafızoğlu, İsmet Eren, Mete Sındır, Adil Yazıcı, Necmettin Özdamar, Ahmet Kaya Turan, Musa Erdoğan, Bahattin Uyar, Maksut Doğan, Fahrettin Şener, Seyit Ali Uslu, Ali Güner, Orhan Kâmil Doğan, Selim Adsız, Avni Aytan, Süleyman Özdemir, Kâzım Eke, İ.Safa Güner, Muhlis Ünder, Sait Gürpınar, Ahmet Aygün, Mustafa Ertaş, Davut Aksu, M.Ali Eryiğit, M.Rauf İnan, Galip Oğuz, Mümtaz Akbulut, A.Nuri Macit, Ebdullah Erdoğan, Mehmet Özgüçlü, Yaşar Kibar, Mehmet Karagöz, Ali Canbolat, Cavit Doğan, Elbeyi Aydoğdu, Muzaffer Özer, Mustafa Şanlı, Talip Apaydın, Ahmet Kaya, Ali Çiçekli, Halil Cengiz, Naci Tataroğlu, Mehmet Turan, Mahmut Işık, Şevki Öcal, Mehmet Öcal, Hüseyin Türkay, Mevlüt Kaplan, Halil Akyavaş, Hayrettin Karademir, Feyzullah Ertuğrul, Behzat Ay, Fakir Baykurt, Hidayet Taştekin.⁶⁸

TÖDMF ve TÖS içinde çok saygın bir yeri olan Talip Apaydın, TÖS'ün Amasya Şubesi'nin kuruluşunu şöyle anlatmaktadır: "Amasya şubesini de biz kurduk. İlginçtir, o yılların havası içinde Amasya'ya yeni atanan milli eğitim müdürüyle ben bu işe öncülük ettik. Öğretmenleri toplayıp sendikanın yararlı olacağını anlattık. Bir numaralı üye bu milli eğitim müdürü, iki numaralı üye bendim. (...) Sonra dönem değişti, iktidar değişti. Hava aleyhimize döndü. Bu müdür sandalyesinde kalabilmek için, hatta daha ileri görevlere geçebilmek için TÖS'ten ayrıldı. Karşımıza geçti. TÖS'lü öğretmenlere olmadık işlemler yapmaya başladı."⁶⁹

1980 öncesindeki dönemde TÖB-DER Genel Başkanlığı yapacak olan Gültekin Gazioğlu da bu sürecin Trabzon Maçka'da nasıl geliştiğini şöyle anlatıyordu: "Maçka'da öğretmenlerle seri toplantılar yaptık. Köy ziyaretlerinde bulunduk. Yaşlı kuşağın engellemelerine karşın 75 üye ile TÖS'ün Maçka Şubesini oluşturduk. O sırada ilçemizde toplam 150 öğretmen vardı ve biz bir hamlede % 50'sini örgütleyebildik."⁷⁰

Ancak TÖS'ün kurulmasının hemen ardından sendika içinde sorunlar yaşanmaya başlandı. Farklı kesimlerin farklı hesapları vardı. Bazı gruplar da Fakir Baykurt'un genel başkanlığına geçici bir görev olarak bakıyordu. Örneğin, TÖS'ün ilk genel sekreteri Aydın Aydemir, Fakir Baykurt'a şunları söylüyordu: "Sen sendikacı değilsin! Seni biz niçin getirdik başkanlığa? Adın var. Sendika yerleşinceye kadar kullanacağız. (...) Sen bir adsın. Güç biziz. Seni kullanacağız, rolün bitene kadar!"⁷¹

Talip Apaydın da bu süreci şöyle anlatmaktadır: "Fakir beni evine götürüp ağırladı. Uzun uzun konuştuk. Sendika içinde de sürtüşmeler başlamıştı. Kimi arkadaşlar ölçsüz davranışlarda bulunuyorlar, daha etkin çalışalım derken sendikayı tehlikeli olabilecek çizgilere çekmek istiyorlardı. Fakir, dengeli kişiliği ile bunu önlemek istiyordu. Hatta birisiyle önümde sert bir tartışma yaptılar. Fakir, 'Bana bak, burası parti şubesi değil,

⁶⁶ Özberk, F., a.g.k., 2012, s.119-120.

⁶⁷ Fakir Baykurt, "Unutulmaz Bir Eğitimci: İsmail Safa Güner," *Cumhuriyet Gazetesi*, 8.1.1986.

⁶⁸ Ertuğrul, F., TÖS (Türkiye Öğretmenler Sendikası), *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, C.3, s.275.

⁶⁹ Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.153-154.

⁷⁰ Gazioğlu, G., a.g.k., 2010, s.86.

⁷¹ Baykurt, F., *Özyaşam 5, Bir TÖS Vardı*, Papirüs Yay., İst., 2000, s.60-61.

sendika merkezi!' dedi. 'Git genel başkanına söyle, işimize burunlarını sokmasınlar. Biz mesleğimizin sorunlarını tartışırız, meslektaşlarımızın hakkını savunuruz. Ama bir parti gibi değil, sendika gibi yaparız.' Arkadaş da bunun genel politika içinde yapılabileceğini, TÖS'ü silik bir sendika haline getirmeye hakkı olmadığını falan söyledi. 'Bunu genel kurulda söylersen, ben de kalkar yanıtını veririm. Seçim yapılır, boyunuzun ölçüsünü alırsınız,' deyip kalktı."⁷²

Türkiye'de öğretmen örgütlenmesinin saygın isimlerinden Dursun Akçam da bu gelişmeleri şöyle anlatıyordu: "Haziran 1965 tarihinde Türkiye Öğretmenler Sendikası'nı kurdular. Sonradan kurucular arasında beliren görüş ayrılıkları, politik etkiler yüzünden bu dönüşüm bugüne değin gerçekleşemedi. (...) Son bir yıl içinde bazı strateji ve taktik ayrılıkları yönetici kadro arasında hizipleşmelere sebep oldu. Birinci olağanüstü kongre böyle bir zorunluluğun sonucunda toplandı. Seçimler her ne kadar bir kanadın çoğunluk kazanmasıyla sonuçlandı ise de ikiliğin önüne geçildiği söylenemez."⁷³

TÖS Genel Başkanlığı görevini isteksizce kabul eden Fakir Baykurt, bu görevini ciddi bir biçimde yerine getirmeye çalışmaya başladı. "Fakir, öğretmenlerin sevgilisi olmuştu. Gerçekten etkili konuşmalar yapıyordu. İyice açılmıştı. Bir kez de Adana ve çevresini birlikte dolaştık. Aynı ilgiyi oralarda da gördüm. Hiçbir dönemde olmayan bir öğretmen örgütlenmesi ve bilinci vardı. Fakir sürüklüyordu bunu."⁷⁴

V. TÖS'ÜN ÖRGÜT YAPISI VE GENEL KURULLARI

TÖS'ün İlk Yöneticileri

TÖS'ün kurulmasının ardından kurucular kurulu TÖS Yürütme Kurulu'nun Fakir Baykurt (Genel Başkan), Dursun Kut, Dursun Akçam (Sayman), Feyzullah Ertuğrul ve Hayrettin Uysal'dan oluşmasını kararlaştırdı. Ancak Dursun Akçam bir süre sonra yurt dışına gitti. Hayrettin Uysal da milletvekili seçildi. Dursun Kut ise rahatsızlanınca görevden ayrıldı. Hayrettin Uysal'ın yerine yedekten gelen Tahsin Saraç da işlerinin çokluğu nedeniyle istifa etti. Böylece 1966 yılında 1. Olağan Genel Kurul'a gidilirken TÖS Yürütme Kurulu Fakir Baykurt, Aydın Aydemir, Sadrettin Eyüboğlu, Feyzullah Ertuğrul ve Mehmet Emiralioğlu'dan oluştu.

Yönetim Kurulu da Talip Apaydın, Mehmet Özgüçlü, İ.Safa Güner, Veli Demiröz, Maksut Doğan, Behzat Ay, Mustafa Şanlı, Rafet Özkan, Süleyman Kandemir ve Mevlüt Kaplan'dan oluştu. Denetleme Kurulu üyeliklerine Mahmut Işık, Ahmet Kamacı ve Kazım Eke; Onur Kurulu üyeliklerine de Rauf İnan, İ.Hakkı Kaytanlı ve H.Hüseyin Saygılı getirildi. Yönetim, Denetleme ve Onur Kurullarının üyelerinde bir değişiklik olmadı.⁷⁵

TÖS'ün Amacı ve Yapacağı İşler

TÖS'ün amaçları, Sendikanın 1965 yılında kurulduğunda kullanılan tüzükte şöyle belirtiliyordu:

"Madde 3. a) İnsan haklarını, demokratik ilkeleri, sosyal adaleti, çağdaş dünyanın kültür ve uygarlık gelişmelerini, dünya barışının ölümsüzleşmesini temel kabul eden milli eğitimin, eksiksiz olarak gerçekleştirilmesine,

"b) Yurt gerçeklerini ve üretici eğitim ilkelerini çağdaş bilimin ve teknolojinin gereklerine göre düzenlenmesine ve yürütülmesine,

"c) Eğitim hizmetinde çalışanların sosyal ve ekonomik haklarını savunmaya, yaşama düzeyini yükseltmeye, çalışma koşullarının düzenlenmesine, üyeler arasındaki dayanışmanın sağlanmasına, öğretmenlik mesleğinin gelişmesine çalışmaktır."⁷⁶

TÖS'ün 1966 yılındaki birinci genel kurulunda tüzüğün bazı maddeleri değiştirildi. Kabul edilen tüzükte sendikanın amaçları şu şekilde ifade ediliyordu:

"Madde 3. Sendikanın amaçları üç bölümde toplanır.

"I. Eğitim hizmetinde çalışanların, özellikle üyelerinin, ekonomik, hukuki ve sosyal, kültürel hak ve çıkarlarını korumak ve sağlamak,

"II. Eğitim mesleğinin, çağdaş eğitim-öğretim ilkeleri, öğretmenin mesleğe ilişkin hak ve ödevleri, yurt çıkarları, insan hakları ve ilgili Anayasa hükümleri yönünde gelişmesine çalışmak,

"III. Eğitim mesleğinin gelişmesine, bu meslekte hizmet görenlerin ekonomik, hukuki ve sosyal, kültürel hak ve çıkarlarının korunup çoğalmasına ilişkin genel yurt sorunlarının çözülmesinde, ilgili demokratik kurumlara yardımcı olmak."⁷⁷

TÖS'ün 1967 yılındaki olağanüstü genel kurulunda da tüzükte bazı değişiklikler yapıldı. 1967 yılında kabul edilen tüzükte sendikanın amaçları şu şekilde düzenlenmişti:

"Madde 3. Sendikanın gerçekleştireceği amaçlar şunlardır:

⁷² Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.170.

⁷³ Akçam, D., "TÖS," a.g.m., s.3.

⁷⁴ Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.172.

⁷⁵ TÖS, *İlk İki Yılda TÖS*, Ankara, 1967, s..25.

⁷⁶ TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü*, Şark Matbaası, Ankara, 1965, s.3.

⁷⁷ TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü*, Resimli Posta Neşriyat ve Matbaacılık Ltd.Şirketi, Ankara, 1966, s.2.

“I. Üyelerinin ekonomik, hukuki ve sosyal, kültürel hak ve çıkarlarını korumak ve sağlamak.

“II. Eğitim mesleğinin, çağdaş eğitim-öğretim ilkeleri, öğretmenlerin mesleğe ilişkin hak ve ödevleri, yurt çıkarları, insan hakları ve ilgili Anayasa hükümleri yönünden gelişmesine çalışmak.

“III. Eğitim mesleğinin gelişmesine, bu meslekte hizmet görenlerin ekonomik, hukuki ve sosyal, kültürel hak ve çıkarlarının korunup çoğalmasına ilişkin genel yurt sorunlarının çözümlenmesinde, ilgili demokratik kurumlara yardımcı olmak.

“IV. Anayasamızın koyduğu temel ilkelere uygun şekilde ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak ve bu yönde çaba göstermek.”⁷⁸

1969 yılındaki 2. Olağan Genel Kurul’da tüzüğün “Sendikanın Amaçları” maddesinde bir değişiklik yapılmadı.

Sendika tüzüğünde sendikanın yapacağı işler de sıralanmıştı. “Sendikanın yapacağı işler” en kapsamlı biçimde 1969 yılındaki 2. Olağan Genel Kurul’da kabul edilen tüzükte yer almaktadır. İşçi sendikalarının tüzükleriyle karşılaştırıldığında, TÖS’ün yapmayı düşündüğü işler çok daha karmaşık ve kapsamlıdır. Bu dönemde yürürlükte olan 274 sayılı Sendikalar Kanununa göre, sendikaların üyelerine veya başka kişi ve kuruluşlara maddi yardımda bulunması yasaktı. İşçi sendikalarının tüzüklerinde de bu doğrultuda düzenlemeler yapılmıştı. Halbuki TÖS’ün tüzüğünde üyelere ve hatta üye olmayan eğitimcilere yardım konusunda düzenleme yer almaktadır. Bu konuda ayrıca bir yönetmelik de çıkarılmıştı. TÖS tüzüğünün ilgili maddesi aşağıda sunulmaktadır:

“Madde 4. Sendika, bu amaç ve görevlerini gerçekleştirmek için şu işleri yapar:

“a) Eğitim hizmeti görenleri ilgilendiren meslek sorunlarının çözümlenmesi, mesleki gelişmenin sağlanması, üyelerinin personel hukukundan doğan haklarının üyelerinin yararına en uygun şekilde gerçekleştirilmesi ve bunlardan başka yeni hakların elde edilmesi için çalışmak ve bu hakları en etkin şekilde savunmak,

“b) Adli ve idari işlemler yüzünden dara düşen üyeleri ile bunların yakınlarına, özel yönetmeliğe göre, karşılıklı-karşılıksız maddi yardımlarda bulunmak,

“c) Üyelerinin ortak hak ve çıkarlarının izlenmesinde veya hukuki yardımın gerekli olduğu durumlarda, üyelerini ve mirasçılarını, idari ve kazai her çeşit ve derecedeki merciler önünde temsil etmek, ettirmek, dava açmak ve açılan davalarda husumete ehil olmak,

“ç) Personel hukukunu ilgilendiren mevzuat ve konular üzerinde incelemeler yapmak ve ilgili kurumlara önerilerde bulunmak,

“d) Üyeleri için her çeşit kooperatiflerin ve yardım sandıklarının kurulmasına yardım etmek,

“e) Sendikal çalışmalarından ötürü zarara uğrayan üyelerinin geçim güvenliklerini sürekli olarak sağlamak,

“f) Üyeleri adına toplu sigorta sözleşmeleri yapmak,

“g) Üyelerinin çocukları için kreşler, yuvalar, öğrenci yurtları kurmak ve özel yönetmeliklere göre yönetmek, öğretim bursları vermek; devlete ve özel kurumlara ait kreş, yurt, yuva ve burslardan, üye çocukları için kontenjanlar sağlamak,

“h) Üyeleri ve yakınları için sağlık yurtları, emekli üyeler için ihtiyarlık yurtları ve konutları kurmak ve özel yönetmeliklere göre yönetmek,

“i) Ölüm, kaza, hastalık, tabii ve sosyal felaketler karşısında, üyelerine ve yakınlarına, özel yönetmeliğe uygun olarak karşılıklı ve karşılıksız maddi yardımlar yapmak,

“ı) Üyelerinin ve yakınlarının boş zamanlarını ve tatillerini iyi ve faydalı şekilde geçirmeleri ve sağlıkları için, kâr amacı gütmemek şartıyla dinlenme yerleri, spor alanları, parklar ve kitaplıklar kurmak ve özel yönetmeliklerine göre yönetmek,

“j) Taşınmaz mallar satın almak, yapmak, işletmek,

“k) Gerekli yerlerde bütün üyelerinin ve üye yakınlarının her türlü ortak sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak büyüklük ve nitelikte ÖĞRETMENLER EVİ yapmak ve bunu, özel yönetmeliğine uygun olarak yönetmek,

“l) Üyeler arasında iyi ilişkiler kurulmasını ve devam ettirilmesini sağlayacak toplantılar, eğlenceler düzenlemek,

“m) Çağdaş eğitim-öğretim ilkelerine, öğretmenin meslekle ilgili hak ve ödevlerine, eğitim mesleğine ilişkin yurt çıkarlarına, insan haklarına ve Anayasa ilkelerine aykırı davranış ve uygulamalar karşısında önleyici çabalarda bulunmak,

“n) Eğitim mesleğinin, çağdaş eğitim-öğretim ilkeleri, öğretmen hak ve ödevleri, yurt sorunları, insan hakları ve Anayasa hükümleri yönünde daima gelişebilmesi için incelemeler yapmak, öneriler hazırlamak, bu önerileri ilgili kurumlara ve kamuoyuna kabul ettirmeye çalışmak,

“o) İşyerlerinin hizmete elverişliliği ile ilgili ve sağlık şartlarına ilişkin konularda önerilerde bulunmak, üyeleri ve eğitim hizmetleri yararına sonuçlar sağlamasına çalışmak,

“ö) Kurumların, çalışma yerlerinin ve hizmetlerin verimliliği konularında incelemeler yapmak, görüşlerinin kabulüne ve uygulanmasına çalışmak,

“p) Üyelerinin mesleki bilgilerini ve yeterliklerini, genel kültürlerini geliştirmek amacı ile konferanslar, seminerler ve kurslar düzenlemek ve benzeri etkinliklerde bulunmak,

“r) Örnek teşkil etmek üzere kurslar açmak,

“s) Eğitim mesleğinin gelişmesinde, bu meslekte hizmet görenlerin ekonomik, sosyal, kültürel hak ve çıkarlarının korunup çoğalmasında rolü bulunan, genel yurt sorunlarının çözümlenmesi amacı ile ilgili demokratik kurumlara yardımcı olmak üzere basın toplantıları, konferanslar, açık oturumlar düzenlemek, yayımlar yapmak, başka devlet personeli sendikaları ile yasaların tanıdığı olanaklar içerisinde ortaklaşa eylemlerde bulunmak,

“t) Devlet Personel Dairesinin ilgili kurulunda üyelerini temsil etmek,

“u) Öğretmen sendikacılığının gelişmesi amacı ile kurslar, seminerler düzenlemek, okullar açmak, elemanlar yetiştirmek,

“ü) Anayasanın devlet personeli sendikaları için tanıdığı hakların tümüyle verilmesine çalışmak,

“v) Bütün bu işleri yapabilmek için ihtiyaca göre iş bölümleri kurmak, yönetmelikler, içtüzükler hazırlamak.”⁷⁹

⁷⁸ TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü*, Balkanoğlu Matbaacılık Ltd.Şti., Ankara, 1967, s.2.

⁷⁹ TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü*, TÖYKO Matbaası, Ankara, 1969, s.5-7.

TÖS'e Üyelik ve Üyelikten Çıkarılma

TÖS'ün 1969 yılındaki 2. Olağan Genel Kurulu'nda kabul edilen tüzüğe göre, sendikaya üye olabilecek kişiler aşağıdaki biçimde belirlenmişti:

- “Madde 5: Aşağıda sayılan nitelikleri taşıyanlar sendikaya üye olabilirler:
- “a) Her çeşit resmi eğitim kurumlarında ve üniversitelerde eğitim ve öğretim işleriyle uğraşanlar,
 - “b) Öğretmenlik sıfatını kazanmış olup da Milli Eğitim Örgütünün çeşitli kademelerinde büro hizmeti görenler ve diğer devlet kuruluşlarında eğitim hizmeti görenler,
 - “c) Öğretmenlik sıfatını kazanmış olup da başka devlet hizmetinde çalışanlar,
 - “ç) a, b ve c fıkralarındaki özellikleri haiz iken emekliye ayrılmış olup da, halen emeklilikten başka kanuni veya akdi statü içinde bulunmayanlar,
 - “d) Milli Eğitim Örgütünde ve üniversitelerde çalışan memurlar.”

Tüzüğe (1969) göre, yukarıdaki nitelikleri taşıyan bir kişi TÖS'e üye olabilmek için üyelik giriş bildirisini dolduruluyor ve ödentilerinin mutemetleri tarafından kesilerek sendika şubesine gönderileceğine dair belgeyi imzalayarak bu bildiriye ekliyordu.

Tüzüğün (1969) 10. maddesine göre, üyelikten çıkarılmada gerekçeler ve süreç şu şekildeydi: “Sendikayı yıkıcı faaliyette bulunanlar, Sendika tüzüğü ve buna bağlı yönetmelik hükümlerine aykırı hareket edenler, şube yönetim kurulunun önerisi ile şube onur kurulunca üyelikten çıkarılırlar. Şube onur kurulunun verdiği çıkarılma kararı, TÖS Onur Kurulunca, itiraza ihtiyaç olmaksızın, incelenerek onaylanır veya reddedilir. Şube yönetim kurulu üyeleri ile TÖS Genel Kurulunca seçilen yöneticiler hakkında ancak TÖS Onur Kurulu karar verebilir. Üyelikten çıkarılma kararlarına karşı ilgililer Genel Kurulda itiraz edebilirler.”

Genel Kurul ve Yetkileri

TÖS tüzüğüne göre, genel kurul olağan olarak iki yılda bir toplanmaktaydı. Genel kurul, ayrıca, Genel Yönetim Kurulu kararıyla veya şubelerin 1/5'inin yazılı istekleriyle, en geç iki ay içinde Yürütme Kurulunca olağanüstü toplantıya çağırılıyordu.

TÖS'ün 1969 yılında geçerli olan tüzüğüne göre, genel kurul şöyle oluşuyordu:

“Madde 14: Kuruluş

“Genel Kurul sendikanın en yetkili organıdır. Seçilmiş ve tabii delegelerden kurulur.

“a) Seçilmiş Delegeler: Her şubenin genel kurulu 250 üyeye kadar bir, 500 üyeye kadar iki, 1000 üyeye kadar üç, 2000 üyeye kadar dört ve üye sayısı 2000'den fazla olan şubeler beş delege seçer. Delegeler en geç toplantı tarihinden onbeş gün önce seçilir ve kendilerine Genel Merkezce delege kartı verilir.

“b) Tabii Delegeler: Genel Başkan, Genel Yönetim Kurulu, Yürütme Kurulu, Denetleme Kurulu ve Onur Kurulu üyeleri, Genel Kurulun tabii delegeleridir. Sendika temsilcileri Genel Kurul toplantılarına katılırlar. Söz alma hakları vardır; fakat, delege olmadıkları takdirde oy verme hakları yoktur.”

Genel kurulun görev ve yetkileri de şu şekilde düzenlenmişti (1969):

“Madde 15: Genel Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

“a) Sendikayı ilgilendiren bütün sorunları en yetkili üst organ olarak inceleyip karara bağlamak.

“b) Genel Başkan ile Genel Yönetim, Yürütme, Denetleme ve Onur Kurulları üyelerini seçmek,

“c) Tüzük değişikliği yapmak,

“ç) Yurt içi ve yurt dışı sendikal kuruluşlarla birleşmeye karar vermek,

“d) Çalışma raporlarını incelemek, Genel Başkan ile Genel Yönetim, Yürütme, Denetleme ve Onur Kurullarını aklamak veya haklarında dava açmaya karar vermek,

“e) Bütçeyi ve kadro çizelgelerini kabul etmek,

“f) Sendikanın feshine karar vermek,

“g) Sendikadan çıkarılan üyelerin itirazlarını kesin karara bağlamak.”

Genel Başkanın Seçimi

TÖS'ün iç örgütlenmesinde zaman içinde önemli bir değişiklik, genel başkanın konumu konusunda oldu.

Genel başkan 1969 yılına kadar iki dereceli seçimle belirleniyordu. Bu nedenle genel başkanın gücü ve etkisi sınırlıydı. 1969 yılında tek dereceli seçim yöntemi benimsenerek genel başkanın konumu güçlendirildi.

1965 yılında kuruluşta geçerli olan tüzüğe göre, Yürütme Kurulu, Ankara'da oturan sendika üyeleri arasından genel kurul tarafından seçilen beş üyeden oluşuyordu. Yürütme Kurulu da kendi arasında işbölümü yaparak, bir genel başkan, bir genel sekreter ve bir de sayman seçiyordu. Genel Başkan ise sendikayı birinci derecede temsil ediyordu.

Ancak bu düzenleme ciddi sorunlar yarattı. Sendika yöneticileri emekli öğretmenler veya fiilen öğretmenlik yapması gereken kişilerdi. Sendika yöneticisi seçilenlerin görevlerinden izinli sayılmaları gibi bir düzenleme ve uygulama yoktu. Bu durumda, Yürütme Kurulu'nun çalışan üyelerinin ve özellikle üç ünvanlı kadronun Ankara dışında bir başka ile tayini durumunda, tüzük hükmüne göre, Yürütme Kurulu üyeliği sona eriyordu.

Bu sorun 1966 yılında değiştirilen tüzükte de sürdü. Bu tüzüğe göre, Yürütme Kurulu, Ankara'da oturan sendika üyeleri arasından iki yıl için Genel Kurulca seçilen yedi üyeden oluşuyordu. Ayrıca bir de 20 üyeli Yönetim Kurulu seçiliyordu. Yönetim ve Yürütme Kurullarının ortak toplantısında, Yürütme Kurulu üyeleri arasından bir genel başkan belirleniyordu. Bu düzenlemede de genel başkan ve Yürütme Kurulu'nun diğer üyelerinin Ankara dışında görevlendirilmelerinde sorun çıkıyordu.

TÖS'ün 1967 yılında yürürlüğe giren tüzüğünde de sıkıntı vardı. Tüzüğe göre, Yürütme Kurulu, Ankara merkezinde görevli sendika üyeleri arasından iki yıl için seçilen 9 üyeden oluşuyordu. Yönetim Kurulu da 20 üyeliydi. Yönetim ve Yürütme Kurullarının ortak toplantısında genel başkan ve ikinci başkan seçiliyordu.

1969 genel kurulunda yapılan tüzük değişikliğiyle, genel başkanın tek dereceli seçimle belirlenmesi esası kabul edildi. Böylece genel başkanın durumu güçlendirildi: Madde 22: "Genel Başkan Genel Kurul tarafından salt çoğunlukla iki yıl için seçilir. Kendisine, Genel Kurulca saptanan bir ücret ödenir."

1969 tüzüğüne göre, bir de genel başkan yardımcısı seçiliyordu: Madde 24: "Genel Başkan Yardımcısı, Genel Yönetim ve Yürütme Kurullarının ilk ortak toplantısında, Yürütme Kurulu üyeleri arasından ve katılan üyelerin 2/3 oyuyla, iki yıl için seçilir. İlk iki turda 2/3 çoğunluk sağlanamazsa üçüncü turda en çok oy alan seçilmiş sayılır."

Yönetim ve Yürütme Kurulları

TÖS'te başlangıçtan itibaren bir Genel Yönetim Kurulu vardı. 1969 yılındaki düzenleme sonrasında bu organ sendikanın ikinci derecede yetkili karar organıydı; seçilmiş ve tabii üyelere oluşuyordu. Genel Kurul, 20 asıl ve 10 yedek üye seçiyordu. Asıl üye sayısında azalma olması durumunda, oy sırasına göre yedek üyeler çağırılıyordu. Ayrıca kendi istekleri dışında Ankara dışına nakledilen Yürütme Kurulu üyeleri de görevlerini Yönetim Kurulu üyesi olarak sürdürebiliyorlardı.

1969 tüzüğüne göre (Madde 33), "Yürütme Kurulu sendikanın en yüksek yürütme organıdır. Genel Kurulun Ankara Merkezinde görevli sendika üyeleri arasından iki yıl için seçeceği yedi asıl ve yedi yedek üyeden meydana gelir. Yürütme Kurulu kendi arasında iş bölümü yaparak Genel Başkanın göstereceği üç aday arasından bir Genel Sekreter seçer." Yürütme Kurulu en az 15 günde bir defa olmak üzere ve önceden kararlaştırılan tarihlerde çağrısız olarak toplanıyordu. Özürsüz olarak üst üste üç toplantıya, yılda toplam yedi toplantıya katılmayanlar, üyelikten çekilmiş sayılıyordu. Yürütme Kurulu üyeleri katıldıkları toplantılar için oturum hakkı ve görev gezileri için yolluk alıyorlardı.

1969 yılındaki tüzüğe göre, gerekli şartları taşıyanlar, Sendika Genel Merkezine başvurarak herhangi bir il yada ilçede sendika şubesini kurma isteğinde bulunabiliyordu. Bir il yada ilçede, üye olabilmek şartlarını taşıyan beş kişilik bir müteşebbis kurul, sendikaya girmeye istekli en az on kişinin listesini bir müracaat yazısıyla birlikte Sendika Genel Merkezine göndererek sendika şubesini kurmak istediklerini bildiriyordu. Yürütme Kurulu bu yazıyı aldıktan sonra, gerekli incelemeyi yaparak müteşebbis kurula şube açma yetkisini veriyordu. Aynı zamanda kurucu üye olan beş kişilik müteşebbis kurul üyelerinin hizmet süresi beş yıldan az olamıyordu. Yeni açılan şubelerin ilk genel kurul toplantısı, en geç bir yıl içinde yapılmıyordu. İlk genel kurul toplantısına kadar müteşebbis kurul, şube yönetim kurulu görev ve yetkisini taşıyordu. Diğer taraftan, üye sayısı 15'ten aşağı düşen şube kapanmış sayılıyordu.

1. Olağan Genel Kurul ve Fakir Baykurt'un Genel Başkanlıktan İstifası

TÖS'ün 1. Olağan Genel Kurulu 7 Haziran 1966 tarihinde Ankara'da toplandı.

Genel Kurul'da yapılan seçimlerde Yürütme Kurulu üyeliklerine Fakir Baykurt, Feyzullah Ertuğrul, Sadrettin Eyüboğlu, Aydın Aydemir, Hasan Erdoğan, Ömer Aslan ve İsmet Baran seçildi. Yönetim Kurulu da şu kişilerden oluştu: İ.Safa Güner, Cahit Alican, Mustafa Şanlı, Fevzi Çimen, Mehmet Başaran, Çetin Özek, Maksut Doğan, Mehmet Özgüçlü, Mehmet Öztekinyiğit, Talip Apaydın, Rüştü Bozkurt, Necati Feyzioğlu, Nafiz Şentürk, Fatma Layık, Veli Demiröz, Ahmet Kaya Turan, Nabi Çınar, Tevfik Yılmaz, Hayati Erdönmez, Mehmet Soydaş.

Ancak 1. Olağan Genel Kurul sonrasında TÖS içindeki farklı kesimler arasında sert anlaşmazlık ve tartışmalar yaşandı. Bu tartışmalar sürecinde, Genel Başkan Fakir Baykurt, Yönetim Kurulu'nun Şubat 1967 toplantısında bu görevinden istifa etti. Genel Başkanlık görevine Feyzullah Ertuğrul getirildi.

Fakir Baykurt yıllar sonra yayımlanan kitabında bu süreci şöyle anlatıyordu:

"Yirmi gün sonra Genel Yönetim Kurulu toplantısı var. İllerden gelen yirmi arkadaşla birlikte Yürütme, Denetleme ve Onur Kurulları toplanıyor. Gündem uzun. Hepsini konuşacağız. Birden Yürütme, Yönetim, Denetleme, Onur Kurulu üyelerinin katıldığı her toplantı için 'hakkı huzur' önerisi geldi. Böyle bir parayı, bankaları arpalık yapan iktidar yanlısı yönetim kurulu üyeleri alır. Hakkı huzur almak halk arasında kötü anlama gelir. Bu önerinin TÖS'e yakışmadığını belirttim. 'Çekin bunu!' dedim. Çekmediler. Oyladık. Kabul edildi. Bu kez kim ne kadar alsın'ı tartışmaya başladılar. Genel başkan 200, genel sekreter 300. Nedeni: Genel sekreter çok çalışıyor. Sendikaya çok geliyor. Bir arkadaş, söz alıp 'Allahınızdan korkun!' diye konuştu, etkisi olmadı. Oyladık, bu da kabul edildi. Kalktım: 'Kendinize yeni bir başkan bulun!' deyip dışarı çıktım.

"Ben çıkınca, yeniden görüşme önerisi verilmiş. Görüşmüşler. 'Canım zaten istemiyor. Yapıyor ama gönülsüz! Sanatçılığı bırakmıyor. Bu iş ise başka iş. Yanlış doğru, kendisini iki yıllığına getirdik. O süre doldu!' demiş biri.

“İndir bindir, başka konuşmalar olmuş, oylamışlar, kabul edilmiş. Başka bir arkadaşı getirmişler yerime, ilk yapılacak genel kurula kadar görevi o götürecekti. Anadolu’ya kararı anlatma gezileri yapmaya karar verip dağılmışlar. Benden başka Veli Demiröz’le Başaran da çekilmelerini vermiş.

“Trabzon’da büyük bir Karadeniz toplantısı var. Öğretmenler soruyor: ‘Fakir neden ayrıldı?’ Yanıt veriyorlar: ‘Valla, fazla para istedi, vermedik. Hem de Tiyatro TÖS’le sendikayı zarara soktu. O sanatçı bir adım; sanatçılığına saygılıyız, ama bu iş ayrı!’ Gazeteler, anlatma görevini böyle yaptıklarını yazdı.

“‘Fakir olmasa sendika 40.000 üyeye çıkamazdı!’ diye bağırıp çağırmış öğretmenler. Bir yararı olmamış. Zaten yeri orası değil. Ondan sonra Genel Kurul’u olağanüstü toplama hazırlığına başladılar. İllerden, ilçelerden imza toplanıyor.”⁸⁰

1. Olağanüstü Genel Kurul

Feyzullah Ertuğrul’un genel başkanlığındaki TÖS iç sorunlarını aşamadı. Bu nedenle genel kurulun olağanüstü olarak toplanması kararlaştırıldı.

TÖS’ün 1. Olağanüstü Genel Kurulu 22-24 Ağustos 1967 günleri Ankara’da toplandı. Genel Kurul’a sunulan *Çalışma Raporu*’nda TÖS’ün örgütlülüğü şöyle anlatılıyordu: “Geçen yıl bugünlerde 257 şubemiz ve 21 bin üyemiz vardı. Şimdi ise şube sayımız 440’a, üye sayımız 45.000’e yükselmiştir. (...) Türkiye’de şube açılabilir yerlerin sayısı 668 iken, bunun % 65’ine ulaşılmış, 440 yerde şube açılmıştır. Oysa 45.000 üyemiz, Türkiye’deki bütün öğretmenlerin ancak % 37,5 tutarır.”⁸¹ Sendika personeli hakkında da şu bilgi veriliyordu: “Bir yıl önceki 4 personel yerine bugün Genel Merkezde 12 sürekli eleman çalışmaktadır. (...) Gerek Ankara’da gerekse Türkiye’nin dört bir yanındaki Bölge Hukuk Bürolarında 33 tane avukatımız bulunmaktadır. Ayrıca sağlık servisimizi gönüllü yürüten 6 tane de doktorumuz vardır.”⁸²

1. Olağanüstü Genel Kurul sonrasında yaşanan sıkıntılar ve Genel Kurul sonuçları, TÖS’ün 1969 yılında toplanan 2. Olağan Genel Kurul’a sunulan *Çalışma Raporu*’nda şu şekilde anlatılıyordu:

“Birinci Olağan Genel Kurul toplantımızdan sonra Genel Yürütme ve Yönetim Kurullarımızda beliren anlaşmazlıklar, kurulların kendi içlerinde bir çözüme bağlanamadı. Anlaşmazlıklar bazan sendikamızın kimliğini belirsiz hale getiren sonuçlara kadar varıyor ve çalışmaları aksatıyordu. O zamanki Genel Başkan Fakir Baykurt’un çekilmesi durumu düzeltilmedi. Genel Merkez organlarındaki anlaşmazlıklar, doğal olarak Şubeleri de etkiliyor; birbiriyle uzlaşmaz ve barışmaz klikleşmeler meydana geliyordu. TÖDMF o zaman TÖS’çülerden ayrı bir ekip tarafından yönetiliyordu. İki kuruluşun yöneticileri arasında da anlaşmazlıklar vardı. Her Kurultayda bu anlaşmazlıklar alevleniyor, TÖDMF Kurultayları bir ‘Sendika-Federasyon’ çekişmesi halini alıyordu. Nitekim Federasyon’un Giresun’da yapılan Kurultayında böyle oldu. Giresun’da seçimlere de katılan Genel Merkez, seçimlerden yenik çıkınca, bu yenilginin içerdeki anlaşmazlıkları daha da artıracaklarını hesap ederek ve Şubelerden gelen uyarıları dikkate alarak ‘Olağanüstü Genel Kurul’ toplantısına karar verdi. Genel Kurul, ‘Genel Merkez organlarını yenilemek’ amacıyla toplanmıştı. Üç gün süren çalışmalar sonunda bu yenileme yapıldı. Böylece 1967-1969 arası Sendikayı yöneten ekibimiz işbaşına gelmiş oldu.

“Yeni Genel Merkez organları şöyle oluşuyordu:

“Yürütme Kurulu:

“Fakir Baykurt, İsmail Safa Güner, İsmet Baran, Ahmet Cenar, Murat Şen, Rahim Eren, Fikri Uğur, Ömer Aslan, Türkkaya Ataöv.

“Yönetim Kurulu:

“Ergun Bozбек, Murat Kâhyaoglu, Ziya Akgün, Cahit Batmaz, Ekrem Kabay, Hüseyin Kılıç, Nafiz Şentürk, Şerif Bayındır, Veli Caner, Bekir Durgun, Belgüzar Bulut, Mehmet Özbekinçit, Mehmet Başaran, Nebih Tunçsiper, Kemal Gülbaz, Veli Asan, Mehmet Güner, Veli Demiröz, İbrahim Yaprak, Mustafa Özgür.

“Onur Kurulu:

“Osman K.Akol, Osman N.Koçtürk, Halil Kaya, Cahil Öztelli, Raif Akbulut.

“Denetleme Kurulu:

“Rifat Kelecioğlu, Cevat Geray, Dursun Kut.”⁸³

Ancak bu tartışmalar Genel Kurul sonrasında da devam etti. Fakir Baykurt’a karşı hareket eden grubun önderlerinden Çetin Özek, yakın ilişkide bulunduğu *Ant Dergisi*’nde TÖS içindeki gelişmeleri değerlendirdi:

“TÖS içinde, kesin çizgilerle birbirinden ayrılan iki ayrı görüş ve anlayış varlığı belirlemektedir.

“Görüşlerden biri, sayın Baykurt etrafında biçimlenmektedir. (...) TÖS, önce öğretmen, sonra eğitim, sonra yurt ve en son dünya sorunları üzerine eğilmek zorunluluğundadır. (...)

“İkinci görüş ise, ifadesini eski genel başkan Feyzullah Ertuğrul’un açış konuşmasında bulmuştur. Kişisel olarak bizim de katıldığımız bu görüş sendikacılığı özellikle az gelişmiş ülkelerin sorunları yönünden değerlendirmekte ve sendikaların sınıfsal nitelikte demokratik bir mücadele aracı olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Sendikalar birer öncü olmalıdır. Bu öncülük görevi gereğince, gerek kendi tabanındakileri, gerek tüm olarak toplumu uyarmak ve bilinçlendirmekle yükümlüdür. (...)

“Türkiye’nin tüm sorunu ise, az gelişmişlik ve emperyalist güçlerin ezintisi altında bulunmasıdır. Öyleyse, TÖS, 1921 Halkçılık Bildirisine de uygun olarak, Atatürkçü bir mücadele içinde antiemperyalist mücadelesini gerçekleştirmek, bu temel sorunun çözümünde demokratik bir baskı grubu olmak zorunluluğundadır. Atatürk milliyetçiliği, antiemperyalist bir ekonomik milliyetçiliktir. Atatürkçü TÖS, antiemperyalist mücadelede kendi payına düşeni yapıp başarıya ulaştığında, doğal ve zorunlu olarak öğretmen sorunu da çözümlenmiş olacaktır. Vietnam sorununu çözmeyecek olan TÖS, Türkiye’nin Vietnamlaşmaması için yönünü kesin olarak belirleyecektir. (...)

⁸⁰ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.92.

⁸¹ TÖS, a.g.k., 1967, s.9.

⁸² TÖS, a.g.k., 1967, s.8.

⁸³ TÖS, a.g.k., 1969, s.6-7

“Aradaki bu farklılık bizce temel bir görüş farkıdır. Baykurt’a göre ise taktik farkı.(...)”

“Sendikacılığı gündelik sorunların çözümçüsü olarak görenler, federasyonun kapatılması ve sendikaya dönüşmesi fikrinden vazgeçerek onun desteğine ve yaptığı kulis yardımlarına kavuşmuşlardır. Bu suçlama ve tutumlar, özellikle kulislerde çok daha ötelere, belirli bir partiyle işbirliği yapmak ithamına kadar götürülmüştür. TIP’li olmak, DİSK’le paralellik bir suçlama olarak kullanılmıştır. (...) TÖS’den ayrılarak, Devrimci Öğretmenler Sendikası gibi bir sendika kurmak söz konusu değildir. Böyle bir davranış ilerici güçleri parçalayacaktır.”⁸⁴

Fakir Baykurt, 19 Eylül 1967 tarihli *Ant Dergisi*’nde bu eleştirilere şöyle yanıt verdi:

“Kişileri bir örgütü toplamanın ve tutmanın ilk şartı, onların günlük yaşamaları ve sorunlarıyla yakından ilgilenmektir. (...) Sanıldığı ve yayıldığı gibi TÖS için, önce öğretmen, sonra eğitim, sonra yurt; ve en sonra dünya sorunlarına eğilmek gibi bir sıralama yoktur; olamaz. Büyük sorunlara eğilirken, öğretmenin ufak görülen ve küçümsenen sorunlarını çözümlenemeyecek bir emektir. Vietnam sorununu TÖS Sekreteri elbet çözemez. Kim çözer? Vietnam halkı başta olmak üzere, emperyalizme cephe almış olan siyasi partilerin yaratacağı ‘kamuyu’ ve onun yapacağı ‘mücadele’ çözer. Elbet, TÖS de bu mücadeleye omuz verecek ve bütün demokratik yollardan yararlanacaktır. Hem olağanüstü kurultayda, hem 5 Eylüldeki basın toplantımızda, başka yorumlara yer vermiyecek bir açıklıkta şu görüşümüzü söyledik: TÖS içinde ‘Vietnam’dan bize ne?’ diyen tek kişi yoktur. (...)”

“Öyleyse hangi görüş ayrılığıdır ortada varlığı iddia edilen? Bence halen bir tutum ayrılığından, disiplinsizlikten söz etmek mümkündür. TÖS içinde ilericiler, ılımlılar gibi ayrılıklar vardır gibi bir hava yaratmanın TÖS’e bir yarar getireceğini sanmıyorum.”⁸⁵

Fakir Baykurt’un yazısına Feyzullah Ertuğrul yanıt verdi. F. Ertuğrul, iki dergi sayfası süren yazısını şöyle bitiriyordu: “Bir daha ve kısaca belirtelim ki, Sayın Baykurt, ara sıra yanıltıcı ve avutucu çıkışlarda bulunsa bile, esasta TÖS’ü sadece bir ekonomik çıkar aracı olarak tutmak istemektedir. Buna karşı biz de diyoruz ki, bir ekonomik çıkar aracı olan TÖS, temel tanımıyla sınıfsal bir mücadele aracıdır. Öyleyse tüm eylemleri, yasaların izin verdiği oranda bu temel özelliğince olacaktır.”⁸⁶

1967 sonrasında TÖS yönetim organlarında bazı değişiklikler yaşandı. Bu değişiklikler ve 1969 yılında 2. Olağan Genel Kurul toplanırken bu organlarda görev alanlar, *Çalışma Raporu*’nda şöyle açıklanıyordu:

“Devre içinde, çeşitli sebeplerden dolayı bu organlardan bazı arkadaşlar ayrılmış, bunların yerine yedekteki arkadaşlar göreve çağırılmıştır. Yürütme Kurulundan ayrılanlar: Türkaya Ataöv, Rahim Eren, Fikri Uğur, Ömer Aslan ve yedekten gelenlerden Nuriye Kalın. Bunların yerini alanlar: Mehmet Cihangir, Necati Başak, Necati Cebe, İlyas Pınarbaşı. Daha sonra rahatsızlığı sebebiyle çalışmalara katılmayan İlyas Pınarbaşı da kendi isteğiyle çekilmiş, dokuz kişilik Yürütme Kurulu yedek üye yokluğu yüzünden kısa bir süre sekiz kişi ile çalışmıştır. Yönetim Kurulundan ayrılanlar ise, Belgüzar Bulut ve Murat Kâhyaoğlu’dur. Bunların yeri de yedeklerden Cavit Karayaka ile Hasan Keskin tarafından doldurulmuştur. Onur Kuruluna seçilen Raif Akbulut hiç göreve gelmediğinden, devre boyunca yedekten Mustafa Değirmenci kurul üyeliğini yürütmüştür. Denetleme Kurulunda değişiklik olmamıştır.

“Son duruma göre merkez organlarında başkanlık ve öteki görevleri yürütenler şunlardır:

Genel Başkan: Fakir Baykurt.

İkinci Başkan: İ.Safa Güner.

Genel Sekreter: İsmet Baran.

Genel Sayman: Necati Başak.

Genel Sekreter Yardımcısı: Mehmet Cihangir.

Üyeliklerde: Murat Şen, Ahmet Cenan, Necati Cebe.

Onur Kurulu Başkanı: Osman K.Akol.

Üyeler: Osman N.Koçtürk, Halil Kaya, Cahit Özelli, Mustafa Değirmenci.

Denetleme Kurulu Başkanı: Rifat Kelecioğlu.

Üyeler: Cevat Geray, Dursun Kut.”⁸⁷

2. Olağan Genel Kurul

TÖS bu dönemde gelişmekte olan Türkiye sosyalist hareketinin ilgisini çekiyordu. Milli Demokratik Devrim tezini savunan *Türk Solu Dergisi*’nin 8 Temmuz 1969 tarihli sayısının başyazısı “TÖS Genel Kurulundan Neler Bekliyoruz?” idi. TÖS içinde çok sayıda MDD ve *Türk Solu Dergisi* yandaşı vardı; ancak TÖS bu siyasal yapılanmanın yönlendiriciliğinde değildi. Başyazı şöyleydi:

“TÖS, Türkiye aydınlarının emekçiye en yakın kesimini teşkil eden 120.000 öğretmenin devrimci özlemlerini yansıtan, devrimci güçlerin ön safında yerini alan, bu aydın kitlesinin gerçek temsilcisi olabilen ve toplumsal hayatımızda temsil ettiği güçle orantılı ağırlığı olan bir örgüt haline gelmelidir.

“Her yurtseverin özleyeceği böyle bir amaca ulaşabilmek için bizim başlıca önerilerimiz şunlardır:

“1) Genel kurula eylem raporunu sunacak olan bugünkü TÖS yönetimi olsun, bu yönetime muhalefet edenler olsun, herşeyden önce kendilerinin, Türkiye toplumunun kaderinin tayininde önemli rol oynaması mukadder olan büyük bir potansiyel devrimci güç adına hareket etme durumunda bulduklarının bilincinde olmalıdırlar.

⁸⁴ Özek, Ç., “TÖS Kurultayı Ardından,” *Ant Dergisi*, 5.9.1967, s.13

⁸⁵ Baykurt, F., “TÖS ve Temel Görüş Sorunu,” *Ant Dergisi*, 19.9.1967, s.10-11.

⁸⁶ Ertuğrul, F., “TÖS Üstüne Zorunlu Bir Cevap,” *Ant Dergisi*, 24.10.1967, s.10-11.

⁸⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.6-7.

“Bu arkadaşlar ulu amaçlara yönelmeli, küçük hesapların, ihtirasların üstünde kalabilmeli ve adına hareket ettikleri devrimci kitleye layık olmalıdırlar.

“Birçok değerli unsurların bulunduğu TÖS yönetiminin lehinde söylenecek şeyler olmakla birlikte, bu yönetimin eyleminin temsil ettikleri devrimci güçle kıyaslanamayacağını, Türkiye öğretmenin tarihi gelişmemize gücüyle orantılı bir ağırlık koymaktan uzak olduğunu teslim etmek zorundayız.

“2) Her canlı varlık için zorunlu olan iç dinamizm, TÖS içinde bir iç demokrasi, yüksek seviyede bir eleştiri, özeleştirme ortamı biçiminde tezahür etmelidir. Fikirlerin, değişik tezlerin tartışılacağı böyle sağlam bir ortamın yaratılması ile TÖS, Fakir’i seven klübü ile Fakir’i sevmeyenler klübünün, her çeşit favule başvurarak çarpıştıkları bir alan olmaktan kurtulacaktır.

“Bugünkü TÖS yönetimine karşı olan çeşitli eğitimdeki sendikaların imzaladığı TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi’nde⁸⁸, ‘kişileri sıvırtmek, ya da tepelemekten başka bir sonuç vermeyecek ilkel, seviyesiz, kısır mücadele yollarını kapamak hepimizin ödevidir’ denmektedir. Böyle bir ödevi işaret edilmesini, biz söz konusu ortamın yaratılması yolunda bir gelişme sayıyoruz. Öte yandan bildiriye yönetim adına yayınlanan cevapta ağır başlı bir üslupla muhalefetin eleştirisi hakkının tanınması da olumlu bir gelişmedir. TÖS tabanının kişisel çatışmalardan bıkkınlığı karşısında, biz, her iki tarafın da bu konuda samimi davrandıkları sanındayız.

“3) TÖS’ün ‘niteliğini, amacını, yolunu-yöntemini’ belirleyen bir programın (lafazanlığı saptayan, ama öte yandan gerekli konuları kapsamakta kusur etmeyen bir programın) genel kurulca kabul edilmesinin, TÖS’ün tarihi misyonunun yerine getirilmesinde yararlı olacağı inancındayız.

“Bir meslek örgütü olan ve kanunlar çerçevesi içinde eylemde bulunan TÖS’ün, elbette ki, herhangi bir siyasi partinin organı haline gelmesi düşünülemez. Zaten bugünkü sömürü düzeninin sürüp gitmesinde çıkarı olan çevrelerin bize empoze etmiş olduğu partiler tercihi içinde, bilinçli öğretmenin kayıtsız şartsız destekleyebileceği bir siyasi örgüt yoktur. Bu, CHP için doğru olduğu gibi, siyasi yelpazenin en solunda yer alan ve bağrında birçok gerçek devrimciler barındırdığı halde, şu andaki meselesi başına çöreklenmiş olan oportünist kliği etkisiz hale getirerek partiyi gerçek bir emekçi siyasi örgütü durumuna yükseltmek olan TIP için de doğrudur.

“Ama mevcut siyasi örgütlerle mesafeli kalma zorunluluğu, elbette ki, öğretmen kitlesinin ve dolayısıyla TÖS’ün Türkiye’nin temel davaları karşısında ilgisiz kalmasını gerektirmez. TÖS programı mutlaka devrimci bilinç ışığında kaleme alınmalı ve bu bilimin Türkiye gerçeklerine uygulanmasının sentezi olan Milli Demokratik Devrim amacına yönelmiş bulunmalıdır. Milli Demokratik Devrim, Türkiye’nin bağımsızlık ve demokrasi davası, Türkiye halkının bir parçası olan öğretmen kitlesinin de davasıdır. Ve bu gerçek bu kitleyi temsil etme durumunda olan örgütün programında da yansımalıdır. Ve yansımakla kalmamalı, TÖS, bu davayı benimseyen devrimci güçler safında yerini, kendine layık olan şerefli yeri mutlaka almalıdır. Bu, öteki devrimci güçlerle ve özellikle bağımsızlık ve demokrasi davamızın en fedakâr, en yiğit savaşçısı devrimci gençlikle dayanışma, savaş arkadaşlığı, kader birliği demektir. TÖS verilmekte olan anti-empyralist mücadelede bugünkünden çok daha ilgili ve aktif olmakla yükümlüdür.

“Programda ilke birliği olmalı ve hem gavuru, hem müslümanı memnun etme çabasından kesin olarak kaçınılmalıdır. İmzalayanlar arasında birçok güvenilir gerçek devrimci bulunan Devrimci Dayanışma Bildirisinde ne yazık ki, böyle bir çaba sezilmemektedir. Bir yandan Milli Demokratik Devrim tezini benimsemiş olan proleter devrimcilerinin sloganıyla sona eren bu bildiriye yer yer, Aybar’ın ‘halkçı sosyalizm-halksız sosyalizm’ demagojisine, ya da Küçükömer’in bilim bakımından yanlış, devrim bakımından zararlı ‘kapıkulu’ tezine rastlanmaktadır. Bilim dayanağı sağlam bir yazıda böyle çelişkilerin yeri olamaz.

“4) TÖS, önümüzdeki tarihi dönemde kendisinden beklenen önemli rolü oynayabilmesi için yönetici kadro meselesini doğru olarak çözüme bağlamalıdır. TÖS’ün yönetimi tam temsili nitelik taşımalıdır. Bir küçük burjuva eğilimi olan akademik unvan ve rütbeyle itibar eğiliminden kaçınılmalı ve tabandaki mütevazı ama cevher dolu adamı bulup ön plana getirme yolunda çaba harcanmalıdır. Yönetici organlarda ilkokul öğretmeni oranı mutlaka yükseltilmelidir.

“Grupçuluk, hizipçilik dayanışmasından, kan davası zihniyetinden uzak kalmayı bilmek ve ortak dava için işbirliği halinde çalışmayı başarmak TÖS’lü arkadaşların önde gelen sorumluluğu gibi gözükmektedir. Şimdi yönetimde olsun, muhalifler arasında olsun, değerli, güvenilir unsurlar eksik değildir. Sağ kanatta küslerin barıştığı ve gerici cephenin kurulmakta olduğu bugünde, bunlar, omuz omuza çalışmanın yolunu bulmakla yükümlüdürler. Bu ikisinin dışında, bugüne kadar kulis faaliyetinin, iç çekişmelerin dışında durabilmiş ve TÖS tabanının eğilim ve özelemlerini doğru değerlendirebilecek yeteneğe ulaşmış, çoğu taşralı, genç bir kadro vardır.

“Yönetim organlarında bu kadrodan mümkün olduğu kadar çok sayıda unsurun yer alması TÖS’ü güçlendirecektir. Bu taze kan TÖS’ün özlediğimiz devrimci örgüt payesine ulaşmasına katkıda bulunacaktır.

“5) Bizce TÖS’ün önemli bir meselesi de tüzük meselesidir. TÖS tüzüğü örgüt-içi demokrasiyi perçinlemekle yetinmemeli, örgütü her türlü dış müdahaleye karşı korumalıdır da.

“Bir tüzük, TÖS yöneticisinin iş başında, ya da, başkentte kalıp kalmamasını, dolayısıyla de, TÖS’deki görevine devam edip etmemesini AP iktidarının Milli Eğitim Bakanının bir tek sözüne bağlı kılıyorsa, o tüzük demokratik sayılamaz. Ve böyle bir tüzüğe sahip örgütte son söz, Amerikan empyralizminin ve işbirlikçilerinin politika alanında baş temsilcisi durumunda olan partinin temsilcisine terkedilmiş demektir. TÖS tüzüğü ele alındığında bu acı gerçek göz önünde tutulmalı ve bu örgütün devrimci niteliğiyle çelişen duruma mutlaka son verilmelidir.

“TÖS ve TÖDMF genel kurulundan yüz yirmi binlik öğretmen kitlesinin örgütünü, bu devrimci kitlenin özelemlerini yansıtan, Türkiye’nin cefakar, yiğit, devrimci öğretmenlerinin gerçek temsilcisi ve devrimci güçler safında temsil ettiği büyük güçle orantılı ağırlığı olan özlediğimiz örgüt durumuna yükseltmek için payına düşeni yapmasını bekliyoruz.”⁸⁹

TÖS’ün 2. Olağan Genel Kurulu 7-9 Temmuz 1969 günleri Kayseri’de ve Ankara’da toplandı.

Kongrede divan başkanlığı seçiminde Devrimci Dayanışma Grubu’nun adayı 150 oy alırken, Fakir Baykurt’un ekibinin desteklediği aday 216 oy aldı.

Kongrede yapılan tüzük değişikliğiyle, TÖS genel başkanının seçimi tek dereceli oldu ve genel başkanın Ankara dışında da görev yapabileceği ilkesi benimsendi.

⁸⁸ TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi’nin tam metni ve bu konudaki tartışmalar kitabın “TÖS İçindeki Farklı Görüş ve Eğilimler” bölümünde yer almaktadır.

⁸⁹ Türk Solu Başyazı, “TÖS Genel Kurulundan Neler Bekliyoruz?” *Türk Solu Dergisi*, Sayı 86, 8.7.1969, s.3.

Kongrede dile getirilen isteklerden biri, TÖDMF üyesi yerel derneklerin de kendilerini feshetmesi ve çalışmalarını TÖS içinde sürdürmeleriydi.

Kayseri’de Genel Kurul’a yapılan saldırı kitabın ilgili bölümünde yer almaktadır.

Genel Kurulda seçimlere biri başkansız, biri Feyzullah Ertuğrul, biri de Fakir Baykurt’un başkanlığında üç liste katıldı. Fakir Baykurt’un listesi büyük çoğunlukla seçimleri aldı. TÖS organları aşağıdaki biçimde oluştu:

Genel Yönetim Kurulu Üyeleri: Halil Erdoğan, Niyazi Aygün, Osman Sarıkaya, Settar Başol, Enver Atılğan, Besim Nebioğlu, Pakize Türkoğlu, Hasan Sıtkı Aydın, Şerafettin Kahvecioğlu, Mustafa Kârer, Burhan Bursa, Şadi Karahan, Bahattin Uyar, Mehmet Eyüboğlu, H.Nedim Şahhüseyinoğlu, Bekir Durgun, Ekrem Kabay, Ebubekir Revan, İbrahim Küçük

Yürütme Kurulu Üyeleri: Dursun Akçam (Genel Başkan Yardımcısı), Osman K.Akol (Genel Sekreter), Kasım Taş (Genel Sayman), Mehmet Cihangir, Hulusi Gökçe, Cevat Geray, Halise Apaydın

Denetleme Kurulu Üyeleri: Ahmet Cenana, Rıfat Kelecioğlu, Cahit Özkul

Onur Kurulu Üyeleri: İsmet Baran, Hüseyin Aşık, Muammer Soysal, Hürrem Arman, Durmuş Bozkır⁹⁰

Daha sonraki günlerde Yürütme Kurulu’ndan, çalışma olanağının bulunmadığı gerekçesiyle ayrılan Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden Doçent Dr. Cevat Geray ile Mamak Lisesi öğretmeni Halise Apaydın’ın yerine Devlet Operası’nda görevli Muzaffer Sayyar ile Hıfzıssıhha Okulu öğretim görevlisi sosyolog Veli Kasımoğlu getirildi.⁹¹

12 Mart 1971 Darbesi geldiğinde, TÖS 67 ilin Bitlis dışındaki 66’sında örgütlüydü. TÖS’ün 535 şubesi ve 72 bin üyesi vardı.⁹²

VI. TÖS’ÜN ÇALIŞMALARI

TÖS’ün Örgütlenmesi

Bir sendikanın öncelikli amaçlarından biri, üye sayısını artırarak daha güçlenmek ve böylece hedeflerine daha kolay ulaşmaktır. Ayrıca, üyelerin sendikanın çalışmalarına daha etkin bir biçimde katılmasının sağlanması da sendikayı güçlendirecektir. Sendikanın üye kitlesi dışında toplumsal ağırlığı da gücünü artıracaktır.

TÖS, 6 yıllık kısa ömründe bu konularda önemli adımlar attı, Türkiye’nin en büyük memur sendikası oldu ve Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde özel bir sayfa oluşturdu.

TÖS’ün üye sayısı 1966 yılı Temmuz ayında 21 bindi. Bu tarihte Sendika’nın 252 şubesi vardı. 1967 yılında üye sayısı 45 bine, şube sayısı 442’ye yükselmişti. 1969 yılı Temmuz ayında ise 500 şubede 60 bin eğitim çalışanı örgütlüydü. 15 Ağustos 1970 tarihli *TÖS Gazetesi*’nde 72 bin üye olduğu belirtilmektedir. Diğer taraftan, 5 Mart 1973 tarihli kayyım raporunda üye sayısının 64.133 olduğu ifade edilmektedir. Halim Akgöl’ün bu dönemin TÖS yöneticileriyle yaptığı görüşmelere göre ise, bazı şubeler üye aidatlarının mümkün olduğunca az bölümünü genel merkeze gönderebilmek için üye sayılarını düşük göstermektedir ve TÖS’ün gerçek üyesi sayısı 90-100 bin dolaylarındadır.⁹³

TÖS, üyelerini eylemlere götürebilmeye Türkiye tarihinde hiçbir sendikanın gerçekleştiremediği bir başarı elde etti. TÖS’ün özellikle 15-18 Aralık 1969 Büyük Öğretmen Boykotu’nda sağlanan katılım, benzeri olmayan düzeydedir.

TÖS’ün toplumsal ağırlığı da çok büyüktü.

Bu açılarından bakıldığında, TÖS’ün çalışmaları başarılıdır.

Ancak bu alanlarda eksiklikler de vardı. Örneğin, 1. Genel Kurul’a sunulan *Çalışma Raporu*’na göre, “Büyük şehirlerdeki, özellikle Ankara, İstanbul, Bursa ve Adana’daki meslektaşlarımız, örgütlenme konusunda gereken canlılığı göstermediler. İstanbul şubemiz ilk kongresinden sonra bir hamle yapmışsa da, durum hâlâ parlak sayılmaz. Keza ortaokul ve liselerde çalışan meslektaşlarımız da her yerde aynı canlılığı göstermediler. Yüksek okul ve üniversitelerden de umulan yankıyı duyamadık.”⁹⁴

Bunun bir nedeni, öğretmenlere yönelik saldırıların ve böylece öğretmenlerin kendilerini savunabilmeleri için bir örgüte gereksinimlerinin özellikle bu büyük kentler dışında ortaya çıkmasıydı.

TÖS’ün üye sayısının daha da artmasının önündeki önemli bir engel, sendika yöneticilerinin işyerinde çalışmaya devam etmesi zorunluluğuydu. 624 sayılı Devlet Personeli Kanununa göre, devlet memuriyetinden (emekli olmadan) ayrılanların sendika üyeliği de düşüyordu. Günümüzde yürürlükte bulunan 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanununda sendika yöneticilerine tanınan ücretsiz izin hakkı 1965-1971 döneminde yoktu.

⁹⁰ *TÖS Gazetesi*, Sayı 35, 20 Temmuz 1969 Kongre sonuçları.

⁹¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 40, 5 Ekim 1969.

⁹² Baykurt, F., a.g.k., 1994, s. 9, 21, 65, 109, 120, 122, 179.

⁹³ Akgöl, H., *Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965-1971 (Kuruluşu, Etkinlikleri, Sorunları)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1981, s.12 -13 ve Altunya, N., a.g.k., 1998, s.85.

⁹⁴ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.27.

Bu sorun, 1969 yılındaki genel kurula sunulan *Çalışma Raporu*'nda şöyle ifade ediliyordu: "Genel Merkez organlarında görev almış olan arkadaşlarımız, tıpkı üyelerimiz gibi, buldukları yerlerde Bakanlıkça kendilerine verilmiş olan resmi eğitim öğretim yada yöneticilik görevlerini yürütmekte, sendika hizmetleriyle ancak resmi çalışma saatleri ve günleri dışındaki zamanlarda uğraşabilmektedirler. (...) Resmen izin alma olanakları çok dardır. Anlaşma halinde bulunmadığımız bir yönetimden resmi tatil günleri için bile bazen izin alma zorlukları olduğundan, Ankara dışında çalışan arkadaşlarımız Yönetim Kurulu toplantılarına tam kadro ile katılma olanağı bulamamaktadırlar."⁹⁵

Fakir Baykurt, 2000 yılında yayımlanan anılarında bu sıkıntıyı şöyle aktarıyordu: "Genel başkan, sekreter, sayman tam gün sendikada çalışsa sendikamızın olanakları yeter. Ama mesleği bırakırsak, üyelik hakkımız düşüyor. Üyesi olmadığın sendikamızın yöneticisi de olamıyorsun."⁹⁶

TÖS, bu engeli aşabilmek için, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevinden uzaklaştırılan üyelerden yararlanmaya çalıştı. "Örgütlenme işi için yapılan plânın yürütülmesinde Bakanlık emrine alınan ve işten el çektilen üyelerimizden yararlanmak üzere kendilerine görev verilmiştir. Bu amaçla on arkadaşımıza görev verdik. Arkadaşlarımız daha çok doğu illerine gittiler. Onar gün süre ile oralara şube açacaklar."⁹⁷

Deneyimli örgütçü Talip Apaydın, *TÖS Gazetesi*'nin 20 Mart 1968 tarihli sayısında TÖS'ün örgütlenmede karşılaştığı sorunları "TÖS'e Çelme Atanlar" başlıklı yazısında ele alıyordu:

"Önce Güneydoğu Anadolu'da, sonra Marmara ve Trakya bölgelerinde uzun birer gezi yaptım. TÖS şubelerini ziyaret ettim. Çok sayıda öğretmen arkadaşla konuştum. Teşkilatlanmada önümüze çıkan engelleri inceledim. Sendikamıza atılan çelmelere ait çeşitli hikâyeler dinledim.

"Bazı arkadaşlar ne dostluktan, ne düşmanlıktan, sadece soğukluktan, bilinçsizlikten, sendikal gelişmeye ilgisizdiler. Okumuyorlardı, düşünmüyorlardı. Evden okula, okuldan lokale, üçgen çizip duruyorlar, başkaca hiç bir sorunla ilgilenmiyorlardı. Birleşmek, güçlenmek, meslek ve yurt sorunlarına çıkar yollar aramak akıllarının köşesinden geçmiyordu. Dünyaya 'aman canım bana ne?' der gibi bakıyorlardı. Bir bezginlik, bir kendini salvermişlik içindeydiler. Sınıflara girip çıkmakla görev yaptıklarını sanıyorlardı. Bu tip arkadaşlarımız hemen her yerde sendikacılığa karşı kayıtsızdılar. Ya da sürükleyen birine uyup üye oluyorlardı. Ama etkin değillerdi. İlk fırsatta kopuyorlardı.

"Kimi arkadaşlarımız açıkça TÖS'e karşıydılar. TÖS'ün fikir ortamı kendi yapılarına uygun değildi. TÖS bugünkü eğitim uygulamasını yetersiz buluyordu. Yöneticileri suçluyordu. Toplumdan yana bir eğitim çalışması istiyordu. Oysa o tip arkadaşlarımız bugünkü eğitimin verimliliğini savunamaları bile, gene de baştakilerin tenkit edilmesini doğru bulmuyorlardı. Baştakiler her zaman haklıdır der gibi bir tavır içindeydiler. Öyle alışmışlardı. Eleştirici tarafları gelişmemişti. Tutucu bir kişilik içindeydiler. Bu arkadaşlarımız bizim sendikamıza zaten girmiyorlardı. Bakanlığın tutumunu beğenen öbür sendikalara üye olmuşlardı. Kimisi maddi çıkarlar sağlamıştı. Kimisi hiç beklemedikleri ve lâıyk olmadıkları makamlara getirilmişlerdi. Ya da görev yerleri değişmiş, büyük şehirlere kolaylıkla gelivermişlerdi. Onun için Bakanlıktan yanaydılar, TÖS'e karşıydılar. Kişisel çıkarları bunu gerektiriyordu.

"Kimilerini gördüm, daha çok şaştım. Fikir yapıları aklında TÖS paralelindeydi. Hatta bir zaman TÖS'lüydü. Ama AP iktidarı onları değiştirmişti. Şimdi madem söz onlarındı, onların dediği gibi olmakta sakınca yoktu. Şaşılacak şey, TÖS'e baskı en çok böylelerinden geliyordu.

"Eskiden tanıdığım bir Milli Eğitim Müdürünün şimdiki tutumunu anlattılar. Halk Partisi iktidarı zamanında Halk Partili milletvekillerine yalvararak müdür olmuştu. Bir ilde TÖS şubelerini birlikte kurmuştu. Kendisi de üye idi. Ama şimdi TÖS'ün amansız düşmanı kesilmişti. TÖS'lü arkadaşlarımıza akla gelmedik baskılar yapıyordu. Kendisini yukarıdakilere beğendirebilmek için dünyada veremeyeceği şey yoktu.

"Gene bir ilköğretim müfettişi anlattılar, teftiş yapmıyor, açıkça iktidar propagandası yapıyordu. TÖS üyesi öğretmenlere göze kapalı zayıf rapor dolduruyordu. Her gittiği yerde TÖS'e sövüp sayıyordu. Niyetini herkes biliyordu. Yakında müdür olur diyorlardı.

"Kimisi yapacağını daha bir gizli yapıyordu. Açıkça karşı değildi. 'TÖS'den çık' ya da 'TÖS'e girme' demiyorlardı ama tavırlarıyla, üstü kapalı kelimelerle, ima ederek öğretmenleri TÖS'den koparmağa çalışıyorlardı.

"Partizan yöneticilerin yoğun olduğu illerde arkadaşlarımıza ağır baskılar yapıyordu. Kimisi hiç sebep yokken sorguya çekiliyordu. Kimisi olur olmaz nedenlerle sürülüyordu, açığa alınıyordu. Kimisi bir tertiple zor duruma düşürülüyordu. Kimisine hakkı iken müdürlük verilmiyordu. Kimisi ek ders alamıyordu. Kimisi mutemetlikten düşürülüyordu. Kimisi partilerin egemen olduğu disiplin kurullarında hiç yoktan cezalandırılıyordu. Bu yollarla mesleğe yeni girmiş, ya da ikircikli durumdaki meslektaşlarımız yıldırılmak isteniyordu. Doğrusu başarı sağlanmıyor da denilemez. Pek çok arkadaşımız 'hele şimdilik dursun bakalım, zamanı gelir elbet' deyip TÖS'e üye olamıyordu.

"Ama iyi organize olmuş yerlerde bütün bu baskılar etkisiz kalıyordu. Arkadaşlarımız dirsek dirseğe kenetleniyor ve güçlükleri birlikte göğsülüyorlardı. Öyle yerler gördüm ki bütün arkadaşlarımız, tamama yakın kadro ile TÖS'de toplanmıştı. Kimse onlara bir şey yapamıyordu artık. Çevresel baskılar, merkezden gelen baskılar böyle yerlerde gülünç kalıyordu. Herkes rahat ve etkin çalışıyordu. Her alanda başarı kazanılıyordu.

"Bütün yurt köşelerinde, illerde, ilçelerde bu sendikal birleşim sağlanabilirse yolun yarısı kat edilmiş olacak Türk öğretmeninin gücü boşa harcanmaktan kurtulacak. Eğitim çalışmaları yurt çıkarlarına en uygun biçime girecek.

"Önce şu çelme atanların başlarını yere eğmek gerek."⁹⁸

Sendikacının Yaşam Tarzı

TÖS'ün gücünün bir kaynağı da sendika ödentileriydi. 624 sayılı Kanunda, sendika ödentilerinin devlet tarafından memurun aylığından kesilerek sendika hesabına yatırılması konusunda bir zorunluluk getirilmemişti. Bu durumda aidatların toplanmasında sıkıntılar yaşanıyor. Fakir Baykurt bu sıkıntıyı şöyle anlatmaktadır:

⁹⁵ TÖS, a.g.k., 1969, s.8.

⁹⁶ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.105.

⁹⁷ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.52.

⁹⁸ *TÖS Gazetesi*, Sayı 3, 20.3.1968.

“Yöneticiler yorgunu yokuşa sürüyor. Örneğin, ‘Üye ödentilerini herkes kendi yatıracak!’ diye dayatıyorlar. Biz de diyoruz, ‘Öğretmenler belge imzalasın, sürekli olarak maaşlarından kesilsin!’ Biz bunu sağlamak için bile çok uğraştık. Genel de yurdun her yerinde sağlayamadık. (...) Aylık ödenti beş lira. İki şubede kalıyor, üçü genel merkeze yollanıyor. Şubelerin gereksinimleri olursa genel merkez yardım ediyor. Tüzik böyle.”⁹⁹

TÖS yöneticileri o dönemin ve özellikle günümüzün sendikacılarından çok farklıydı. TÖS yöneticileri işyerinde çalışmayı sürdürüyorlar, aylıklarını bu çalışma karşılığında devletten alıyorlardı. TÖS’ün bu yöneticilere ödediği küçük toplamlar, bu kişilerin sendika için yaptıkları harcamaları genellikle karşılamıyordu. Ayrıca TÖS’te lüks binalar, sendikacıların emrinde özel araçlar yoktu. 70 binin üstünde üyeye sahip TÖS’ün genel başkanı ve diğer yöneticileri, şehirlerarası yolculukları normal otobüslerle yapıyorlardı. Fakir Baykurt, kendisine önerilen görev aracını kabul etmemiştir.

Fakir Baykurt sendikacıların olması gereken yaşam standardını şöyle ifade ediyordu: “Dışarıda sendikacılar tıpkı bakanlar gibi dayalı döşeli yerlerde çalışıyorlar, bol ödenek alıyorlar, pahalı arabalara biniyorlar, böylece bir psikolojik eziklikten kurtuluyorlar’ şeklindeki bir görüş bize uymaz. İnsanları dik tutmak için bol ödenek, döşeli oda, ya da pahalı araba bir faktör değildir. Kanaatimce kaçınmak zorunda olduğumuz asıl Amerikan tipi sendikacılık budur. Evimizde, okulumuzda nasıl mütevazı koşullar içinde çalışıyorsak, sendikacılığı da öyle yürüteceğiz.”¹⁰⁰

TÖS’ün Talepleri

TÖS’ün çalışmalarının bir boyutu, üyelerinin özlük haklarının korunması ve geliştirilmesiydi. TÖS, üyelerinin çalışma ve yaşama koşullarına ilişkin sorunlarının çözümü için girişimlerde bulundu ve bazı konularda kazanımlar elde etti.

TÖS Gazetesi’nin 20 Şubat 1968 tarihli ilk sayısında elde edilen bir kazanım anlatılıyordu:

“TÖS Öğretmen Haklarından Birini Daha Aldı. 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 32. maddesinin d fıkrasının VI. cümlesinde: ‘Oksijen, elektrik kaynağı, keski tabanca ile perçin, takım sertleştirilmesi ve kum püskürtme raspa işlerinde çalışan iştrakeçilerin fiilî hizmet müddetlerine her yıl için 6 ay müddet eklenir’ denmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı sanat okullarında çalışan atölye öğretmenlerine bu hakkı tanımakta idi. Hukuk Büromuz Çorum Erkek Sanat Enstitüsü Demir Atölyesi Öğretmeni Osman Çimen’in müracaatı üzerine Danıştay’da dava açılmış ve açılan davayı kazanmıştır. Danıştay Onuncu Dairesi 1867/2881 sayılı kararında, ‘(...) Erkek Sanat Enstitüsü demir atölyesi öğretmeni olan ve yukarıda zikredilen 32. maddenin (d) fıkrasının I., II. ve VI. bentlerinde yazılı işlerde çalıştığı anlaşılan davacının bu hizmetlerinin hesap edilerek fiilî hizmetine kanunun tayin ettiği nispet ve miktar dahilinde eklenmesi gerekeceği cihetle, davalı idarece hilâfına yapılan muamelelerin iptaline 26.12.1967 tarihinde karar verildi.’ demektedir. TÖS Hukuk Bürosu’nun bu hizmeti sonucunda yüzlerce atölye öğretmeni meslektaşımızın hizmetlerinin yarısı tutarınca emeklilik müddetlerine eklenecektir.”¹⁰¹

20 Şubat 1968 tarihli *TÖS Gazetesi*’nde TÖS’ün talepleri ifade ediliyordu:

“TÖS, 3.10.1967 günlü ve 440 sayılı yazı ile Milli Eğitim Bakanlığı’ndan şunları istedi:

“1) 222 sayılı Kanunun 50. maddesinin yürürlüğe konularak, birleştirilmiş de olsa 40’tan fazla öğrenci ile öğrenim yapan öğretmenlere:

“a) 41-50 çocuğa kadar ayda 50 TL,

“b) 51-60 çocuğa kadar ayda 75 TL,

“c) 61’den fazlası için 100 TL

“2) Birleştirilmiş sınıf okutan öğretmenlere:

“a) İki sınıfı bir arada okutana ayda 100 TL

“b) Üç sınıfı bir arada okutana ayda 150 TL,

“c) Dört sınıfı bir arada okutana ayda 200 TL,

“d) Beş sınıfı bir arada okutana ayda 250 TL.

“3) Görev yeri dışında ayırtmanlık, seminer ya da kurs görevi ile gönderilen öğretmenlere kanuna uygun olarak yolluk ve günlük;

“4) Sınıf dışı görevler yüklendiği halde eğitim ödeneği verilmeyen, fakat gerçekte aynı koşullar içinde çalışan ilköğretim müfettişleri, kitaplık öğretmenleri, eğitmen ve muvakkat öğretmenlere de eğitim ödeneği,

“5) Aktif öğretim yapan, tek ve birleştirilmiş sınıf yöneten ilköğretim öğretmenlerine haftada 18 saatten fazla okuttukları beher saat için 10 TL ek ücret;

“6) İşinde üstün başarı sağlayıp olağanüstü randıman alan öğretmene de yılda bir aylık tutarında ‘üstün başarı primi’ ödenmesi.”¹⁰²

Milli Eğitim Bakanlığı bu taleplere 28 Kasım 1967 günlü yazısıyla şu cevabı verdi: “İlkokul öğretmenlerinin her türlü özlük hakları kanunların teminatı altında bulunmaktadır. Büyük bir fedakârlık ve memleket severlik anlayışı ile hizmetlerini en iyi şekilde ifa etmenin gayreti içinde bulunan ilköğretim öğretmenlerine daha müsait

⁹⁹ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.67.

¹⁰⁰ Baykurt, F., “Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın Tutumu ve Yaptığı Mücadelenin Ana İlkeleri,” Yüksel, T. (ed.), *Sorunlarımız*, TÖS Yayınları, İstanbul, 1967, s.101.

¹⁰¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 1, 20.2.1968.

¹⁰² *TÖS Gazetesi*, Sayı 1, 20.2.1968.

şartların hazırlanması; haklarının korunması yolunda imkân sağlamak üzere kanun ve yönetmelikler üzerinde çalışılmaktadır.”

Bu yıllarda büyük sorunu olan bir kesim de, eğitimcilerdi. “Otuz yıla varan hizmetlerine karşılık her türlü güvenlik haklarından mahrum bırakılan eğitimcilerimizin emeklilik ve özlük haklarını düzenleyen bir kanun teklifini T.B.M.Meclisine intikal ettirmiş bulunmaktayız.”¹⁰³

Muvakkat öğretmenlerin de sorunları vardı: “Kıdem, emeklilik ve terfi gibi her çeşit haktan yoksun olarak çalıştırılmakta olan muvakkat öğretmenlerin durumunu düzeltmek ve bu çalıştırma biçimini ıslah etmek amacıyla parlamentoya intikal ettirdiğimiz kanun teklifi ilgili komisyonlarda bile görüşülemedi.”¹⁰⁴

Maaş Zamları ve Halka Yük

TÖS yöneticileri, öğretmenlerin özlük haklarını savunurken bile halkın çıkarlarını ön planda tutan bir çizgi izlediler. Örneğin, ücret (maaş) artışları söz konusu olduğunda Fakir Baykurt’un yaptığı değerlendirme ilginçtir: “Öğretmenler az maaş alıyor, ama halk daha yoksul. Köylü topraksız. Öğretmenlerin maaşı nasıl artsın? Halk daha fazla vergi veremez. Hem yurt, hem ulus sömürülüyor. Sömürü durmalı ki, ulusal eğitime, öğretmenlere yeterli ödenek ayırma olanağı çıksın. İçinden çıkıp geldiğimiz insanlarla akşam sabah birlikteyiz. Yönetime egemen olan güçlerle birleşip halkı biraz da biz yoksullaştırırsak halkın yüzüne nasıl bakarız?”¹⁰⁵

TÖS’ün Genel Başkan Fakir Baykurt imzasıyla 27 Temmuz 1966 tarihinde yayımladığı bildiri şöyleydi:

“Bir yıllık avutmadan sonra, üstünkörü bir zamla, devlet memurları bir kere daha susturulmak isteniyor. Eğer memur, bitip tükenmez bir geçim şikâyetinin içinde olursa, kamu hizmetleri büyük ölçüde aksar, millet hayatına geniş bir uyumsuzluk çöker ve devlet ciddi bir şekilde halkın gözünden düşer. Yönetimde bir düzeltme yapabilmek için, sadece memur maaşı hakkında kanun çıkarmak yetmez. Bunun için daha köklü tedbirler alınmalıdır. Yarım milyonu bile bulup memurlara dağıtmak mesele olur.

“Önce bu zamların kaynağını araştıralım: (1) Devlet gelirlerini yağmacı ve kaçakçılardan korumak lâzımdır. (2) Milli servetleri içerden ve dışarıdan, özel ve tüzel kişilerin, kurumların sömürmesine engel olmak lâzımdır. (3) Anayasanın istediği reformların hepsini yapmak lâzımdır. (4) Bankacılığın ve dış ticaretin kârlarını devlet hazinesine akıtmak lâzımdır. (5) Kamu harcamalarında son derece tutumlu davranmayı bir gelenek halinde yerleştirmek şarttır.

“Bunlar yapılmadıkça, memura verilecek üç kuruşluk zam, yine halkın lokmasından bölünecek demektir. Biz Türkiye Öğretmenler Sendikası olarak böyle bir zammı faydasız buluyoruz. Bunun devlet hayatına bir canlılık getireceğine inanmıyoruz.”¹⁰⁶

Fakir Baykurt, 1969 yılında yayımlanan *Sendika ve Grev* kitapçığında da şunları yazıyordu: “Ücretine zam alarak pahalılık yaratan işçi, ücretine yaptıracağı zammı halka yükletmemenin yolunu da düşünmeli ve bulmalıdır. Memur da öyle: Memur aylıklarına yapılacak elli liralık zam, halka yüklenen yeni vergilerden çıkmamalıdır. İşçi ücretlerine yapılacak zam sermayedarın kârından, memur aylığına yapılacak zam da devletin daha dikkatle toplanacak ana gelirlerinden çıkmalıdır.”¹⁰⁷

TÖS Üyelerine Yardım

Sendika yöneticilerine, özel bazı durumlar dışında, maaş ödenmediği ve sendika yöneticilerinin yolsuzluk/hırsızlık yapmadığı TÖS’te küçük miktarlardaki aidatlar, mücadele nedeniyle açığa alınan öğretmenlerin aylıklarının ödenmesi için kullanıldı.

624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu, üyelere veya başka kişi ve kuruluşlara para yardımında bulunmayı yasaklamıyordu. Bu nedenle, daha ilk yıllardan itibaren TÖS’e ödünç para talepleri gelmeye başladı. 1966 yılındaki 1. Genel Kurul’a sunulan *Çalışma Raporu*’nda şöyle deniyordu: “Darda kalan meslektaşlarımız sendikadan ödünç para isteğinde de bulunmaktadırlar. Biz bunların bir kısmını karşıladık. Meseleyi ciddi bir şekilde halletmek için daha büyük tedbirlerin alınması, meselâ, bir sandık veya kredi kooperatifinin kurulması yerinde olacaktır.”¹⁰⁸

TÖS’ün yeni üye kazanmasında üyelere sağlanan maddi yardımların çok büyük rolü vardı: “Yardımlar, Sendikamızın en önemli etkinlik konusudur. Çünkü üyelerimizi Sendikamıza bağlayan ve üye olmayanları da çeken en önemli motif ekonomik yardım olanaklarımızın bir hayli gelişmiş olmasıdır. Gerçekten, bugün bu konuda TÖS’ün ulaştığı aşamaya varabilmiş bir tek memur sendikası gösterilemez. Hatta daha doğrusu memur sendikalarının içinde üyelerine az da olsa maddî yardım yapabilen sendikalara örnekler bulmak kolay değildir. Ama bizim Sendikamız, yalnız öğretmen sendikaları içinde değil, bütün memur sendikaları içinde de, çoğu zorunlu durumlarda üyelerinin ekonomik garantisi olabilmiş tek sendikadır. Denilebilir ki, Türk öğretmeni, zor durumlarda başkalarına muhtaç olmaktan ilk kez TÖS ile birlikte kurtulmuştur. (...) Böylece Türk öğretmeni, ilk

¹⁰³ TÖS, a.g.k., 1969, s.47.

¹⁰⁴ TÖS, a.g.k., 1969, s.47.

¹⁰⁵ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.50.

¹⁰⁶ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.73.

¹⁰⁷ Baykurt, F., *Sendika ve Grev*, TÖS Yay., Ankara, 1969, s.20.

¹⁰⁸ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.31.

kez, TÖS ile örgütlü ekonomik dayanışmanın, hem örneğini vermekte ve hem de mutluluk ortamına adımını atmaktadır.”¹⁰⁹

TÖS’ün üyelerine yaptığı yardımlar çok çeşitliydi:

“Üyelerimize yaptığımız yardımlar şu alanlarda olmaktadır:

“1- Sağlık: Sağlık yardımları, üyelerimizin sağlık giderlerini devlet karşıladığından, sadece üyenin bakmak zorunda olduğu kimselere yapılmaktadır.” Hasan Bozyokuş’un İsviçre’de beyin ameliyatı olmasını TÖS sağladı. Rahmi Özer’e Londra’da “modern cihazlarla ayak” taktırıldı. Kanseri olan Ramazan Sezer’in Londra’da tedavisi sağlandı. Süleyman Faik Kocabaş, parmaksız el ve ayaklarına parmak taktırmak için Londra’ya gönderildi.

“Genel Merkezde Sağlık Servisimiz var. Servisimizde, Ankara’daki sağlık hizmetlerini gönülden yürüten 6 doktorumuz vardır. Doktorlarımız üyelerimizi ve onların yakınlarını parasız muayene etmekte ve ayrıca Ankara’nın tedavi imkânları konusunda kendilerine rehberliklerde bulunmaktadır. (...)

“Sağlık servisimizin ilk fırsatta bir kliniğe kavuşturulmasını ve tedavi olanakları geniş ilerimize de yayılmasını tasarlamışızdır.

“Genel Merkezden, Anadolu’dan, her gün hasta üyelerimiz ve onların yakınları geliyorlar. Bunların doktorlarımızla görüştürülmesi, hastanelere yatırılması ve ziyaretleri bir hayli uğraştırıcıdır. (...)

“Tedavi için geldiği Ankara hastanelerinde ölen üyelerimizi ve yakınlarını, defin hazırlıklarını da yaparak, özel bir araba ile, defnedilmek üzere memleketlerine gönderiyoruz. (...)

“Ayrıca ölen üyelerimizin ailesine 1500 lira göndermekte olduğumuzu biliyorsunuz.

“15 yılını doldurmadan malûlen emekliye sevk edilen üyelerimize, 6 ay süre ile ayda 250 lira vermekteyiz. (...)

“Yardım yönetmeliğine göre deprem, sel, yangın gibi tabii afetlerden zarar gören üyelerimize 1000 liraya kadar yardım yapılmaktadır.”¹¹⁰

Doğal afetlerde yapılması öngörülen bu yardım, Hınıs, Varto ve Muş’taki depremlerde sendika üyesi olup olmadıklarına bakılmaksızın tüm öğretmenlere yapıldı.

TÖS’ün Tüzüğü’ne (1969) göre, sendikaya yeni giren üyeler, zorunlu ve geçici durumlar dışında, girişlerinden altı ay sonra sendikanın ekonomik yardımlarından yararlanabiliyorlardı (M.63).

TÖS’ün Gelir ve Giderleri

TÖS’ün 7-9 Temmuz 1969 günleri toplanan 2. Olağan Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda örgütün kuruluşundan 15.6.1969 tarihine kadarki gelir ve giderleri özetlenmiştir.¹¹¹

Dört yıllık dönemde TÖS’ün toplam geliri 3,8 milyon liraydı. Bu toplamın 3,6 milyonluk bölümü üye ödentileriydi

TÖS’ün Kuruluşundan 15.6.1969 Tarihine Kadarki Gelirleri

Üye Ödentileri	3.639.825,39 TL
Yayın Gelirleri	39.890,69
İşletme Gelirleri	274,95
Bağış ve Yardımlar	15.872,70
Banka Faiz ve İkramiyeleri	15.257,65
Sair Gelirler	16.808,27
Rozet Gelirleri	17.968,30
Alınan Vekalet Ücretleri	17.233,80
TOPLAM	3.763.131,75

TÖS’ün Kuruluşundan 15.6.1969 Tarihine Kadarki Giderleri

Kira Giderleri	44.498,00
Yolluk Giderleri	186.233,05
Yönetici Giderleri	48.714,25
Maaş ve Ücretler	396.940,02
Sair Personel Ücretleri	35.999,19
Vergi ve Sigorta	116.065,07
Ölüm Yardımları	273.609,60
Sağlık Yardımları	179.113,25
Hukuk Yardımları	379.063,78
Emeklilik Yardımı	51.778,18
Doğal Afetler	40.275,00
Sair Sosyal Yardımlar	50.644,86
Sair Yardımlar	5.585,80
Araştırma ve Eğitim	210.120,05

¹⁰⁹ TÖS, a.g.k., 1967, s.13.

¹¹⁰ TÖS, a.g.k., 1967, s.15, 17.

¹¹¹ TÖS, a.g.k., 1969, s.156-159.

Temsil ve Ağır lama	13.011,75
İlan ve Reklam	20.592,00
Ulaştırma Giderleri	91.423,19
Tazminatlar	19.151,55
Noter, Harç Giderleri	36.953,92
İdare Giderleri	120.767,47
Sair Giderler	16.638,68
1965-1966 Giderleri	106.804,64
Toplam	2.443.983,30

TÖS bütçesinin bir bölümü TÖS üyelerinin sendikal mücadele sırasında karşılaştıkları sorunlarda sağlanan hukuki yardımlar için harcanıyordu.

TÖS'ün 1969 yılında toplanan 2. Olağan Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'na göre, 1 Ağustos 1967 ile 31 Mayıs 1969 tarihleri arasında adli yargıda 314 dava izlendi; Danıştay'da 220 dava açıldı. Kuruluşundan 31 Mayıs 1969 tarihine kadar, kazanılan ve yürütmeyi durdurma kararı alınan dava sayısı 259; kaybedilen dava sayısı 51; devam eden dava sayısı 758; hepsinin toplamı 1068 davaydı. "Anayasamızın 20. maddesine aykırı olarak fikirlerinden dolayı suçlanan üyelerimiz için genel mahkemelerde açılan ve TCK'nun 141 ve 142. maddelerini ihlâl iddialarıyla yargılanan birçok üyemiz olmuştur. Bu çeşit davalarda mahkûm olan hiçbir üyemiz yoktur, sonuçlanan bütün davalarımızda beraat kararı alınmış bulunmaktadır."¹¹²

TÖS, dönemin diğer sendikalarının büyük çoğunluğundan farklı olarak, doğrudan temsil ettiği üyelerinin çalışma yaşamına ilişkin haklarını koruma ve geliştirme çabasının yanı sıra, ülkenin ve hatta dünyadaki diğer ezilen halkların çıkarlarını korumak için de bir mücadele verdi. Bu nedenle de TÖS üyeleri, saldırılara maruz kaldıklarında onların korunması önemli bir amaçtı. Ayrıca yeni üye kazanmada üyelere doğrudan sağlanan bazı hizmetler de önemliydi.

Öğretmen Lokalleri

Öğretmen dernekleri 1950'li yıllarda lokaller açmışlardı. Genellikle kendi memleketlerinden başka yörelerde görev yapan öğretmenler, kendilerinden epeyce farklı olan veya farklı gördükleri yöre halkının gittiği kahvelere gidip halkla kaynaşmak yerine, kendileri gibi olanlarla birlikte bu lokallerde çay/kahve içmeyi, sohbet etmeyi ve kâğıt oynamayı tercih ediyorlardı. Birçok öğretmenin yaşamı, okul-lokal-ev üçlüsünde dönüyordu.

TÖS bu anlayışı değiştirmeye çalıştı.

Bunun birinci nedeni, TÖS'ün ve TÖS'lü öğretmenlerin kendilerine biçtikleri "halkı uyandırma" göreviydi. Halk "uyandırılacak" ise, halkla doğrudan temas gerekiyordu. Öğretmenlerin kendilerini lokallere hapsedmesi ve halktan kaçması, bu önemli görevin yerine getirilmesini önliyordu. Ya lokaller halka açılmalı, ya da öğretmenler yöre halkının gittiği kahvelere gitmeli, halkla doğrudan ilişki kurmalıydı.

Geleneksel lokal uygulamasının değiştirilmek istenmesinin ikinci nedeni, öğretmenlere yönelik kitlesel saldırıları önlemektir. Öğretmenler kendilerini halkın üstünde görüp ona göre davranınca, halkı öğretmenlere karşı kıskırtmak çok daha kolay oluyordu. Lokallerin öğretmenlerin sığındıkları ve kendilerini halktan tecrit ettikleri mekânlar olmaktan çıkarılması, öğretmenlerin can güvenliği açısından da önemliydi.

TÖS, bu nedenlerle, lokallerin değiştirilmesi gerektiğini sürekli olarak gündemde tuttu.

Ancak bu ilişkinin kurulmasında büyük zorluklar yaşıyordu. Halkın genel örgün eğitim düzeyi çok düşüktü. Ülkedeki ulaşırma olanakları sınırlıydı, yörede yaşayan birçok insan askerlik ve kısa süreli çalışmalar dışında bulunduğu yerin dışına çıkmıyordu. Yerel gelenek-görenekler sürüyordu. Televizyonun etkisi henüz çok sınırlıydı. Halkta yerellik, darbakışlılık, yabancı karşı önyargılar yaygındı. Yerel önder konumundaki ağaların, eşrafın, din adamlarının halkı yabancı öğretmenlere karşı kıskırtması çok kolaydı.

Fakir Baykurt, 1967 yılında yapılan olağanüstü genel kurul sonrasında anlatırken, anılarında bu konuya şöyle değinmektedir: "Oyların yüzde 85'ini alarak yeniden göreve getirildik. (...) Şube örgütlenmesini sürdürmekle birlikte, halkla ilişkilerimizi derinleştireceğiz. Bölge toplantılarımızda yurdun ve toplumun sorunlarını da konuşacağız. Lokalcilik kalkacak, kapılarımızdaki 'üye olmayanlar giremez' levhaları incek. Bölge toplantılarımıza gelirken her üye yanında köylüden, işçiden birer konuk getirecek. Kendi kendimize konuşmayıp sorunları halka mal edeceğiz."¹¹³

Fakir Baykurt, 20 Mayıs 1968 tarihli *TÖS Gazetesi*'nde bu konuda şunları yazıyordu:

"Öğretmen örgütlenmesinde bir eğilimin adı çıktı: Lokalcilik! Devrimci arkadaşlar haklı olarak buna bir küçümseme anlamı katıyorlar. Hele sendikacılığa boş verildiği zaman bu söz bir ayıplamayı da dile getiriyor.

"Biz, böyle zamanda, öğretmenlerin, halktan ayrılıp lokallere çekilmelerine, oyuna, eğlenceye dalmalarına, geç vakitlere kadar kafa çekmelerine iyi gözle bakmıyoruz. Örgütlenmeyi, lokal işletmek biçiminde anlayan ve uygulayan arkadaşlarımızı ayıplıyoruz. Bugün onun günü değildir. Daha uzun zaman onun günü olmayacaktır.

¹¹² TÖS, a.g.k., 1969, s.46.

¹¹³ Baykurt, F., 2000, s.110.

“Dolaşırken görüyorum: Dernekler, sendika şubeleri paraya kıyıp iyi yerler tutmuşlar. Bir bölümü ‘büfe’ bir bölümü ‘oyun yeri’, bir bölümü ‘salon’ yapmışlar. Okuma yeri yok. Bir masa ayırmışlar, gürültüden okumak mesele! Haftada, on beşte bir toplantı sorunlarımızı tartışmak, bir konferans dinlemek yok. Varsa da oyun, yoksa da oyun, içki! Ne anladık biz bu sendikacılıktan? Hani kitap kulüpleri kuracaktık? Hani Çan Yayınlarını % 50 indirilme alacaktık? Çoğu yerde hiçbirinden eser yok.

“Evet, lokallerde toplanalım. Oynayalım ve dinlenelim. Çünkü yoruluyorlar. Çünkü alışmışız. Fakat bir yere kadar! ‘Üye olmayanlar giremez!’ yazıları hemen kalkmalı. Lokallerimize halk da gelmeli. Ve biz halkın kahvesine koşarak gitmeliyiz. Ve biz, lokalciligi bir an önce bırakıp, görevimiz ve sorumluluğumuz olan sendikacılığa girişmeliyiz. Çağımız bunu gerektiriyor. Tarih bunu emrediyor.”¹¹⁴

1968 yılı sonlarında *İmece Dergisi*’nde yayımlanan bir yazıda da lokallerdeki durum eleştiriliyordu: “Öğretmen sendikaları kendi olanaklarını kullanarak, üyelerinin rahatça dinlenebilecekleri birer lokal açmışlardır. Ne var ki sendikalı öğretmenlerin oturup dinlendikleri bu lokaller o il yada ilçede klâsik ‘Kulüp’ kimliğinden kendisini kurtaramamıştır. Bu durumu Türkiye’deki lokaller için genellersek yanlış olmayız. Dışarıdan bakınca sıkı sıkıya çekilmiş perdeler. Giriş kapısının göze batacak yerine asılmış ‘ÜYE OLMAYAN GİREMEZ’ yazısı. Giysisi düzgün olmayan vatandaşa ‘kime baktın’ diyen ocakçının yada odacının sert çıkışı. Gecenin geç saatlerine değin perdelerden sızan ışıklar. Gelen dergilerin, gazetelerin oraya buraya rastgele atılışı, ayaklar altında sürünüşleri. Birbirini kazıklamak için öteki kulüplerde olduğu gibi ‘kareye bir kişi’ diye adam aramaları. Aldığı maaşı evine götüremeyen öğretmenler. Uygusuzluktan şişmiş gözler, uzamış sakallar.”¹¹⁵

Lokaller konusu, TÖS’ün 1969 yılında toplanan 2. Olağan Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda da yer aldı:

“Lokalciligi bugünkü anlamı ile tasvip etmiyoruz. Arkadaşların lokallerde toplanıp kâğıt oyunları ile vakit öldürmeleri çevre tarafından da kınanan bir durumdur. Öğretmenin kendi arasında toplanıp lokallere kapanacak yerde, halkın arasına girmesi ve kahvelerde oturarak halkla konuşması daha yararlıdır. Bu sohbetlerde meselelerimizi onlara daha iyi anlatabiliriz. Halktan gelme kimseler olduğumuz için halkın arasında girmek bizler için zor ve sıkıcı olmaz. Lokalciligi halkı da içine alan bir eğitim çalışmasına gidildiği takdirde tasvip ediyoruz. Lokaller zaman zaman halkın da katıldığı eğitim çalışmalarının yer aldığı merkezler haline getirilmelidir. Lokallerde küçük bir kütüphanenin bulundurulmasını ve oyuna harcanan zamanın azaltulmasını arzu ediyoruz.”¹¹⁶

“Lokallere kapanıp kalmaktan, halkımız için dakikası dünya değerinde olan zamanlarımızı oyun oynamakla, içki içmekle tüketmekten hızla vazgeçmeliyiz. Halkı bu kadar zor durumda olan bir ülke öğretmenlerinin oyun için, içki için harcanacak tek dakikası olmamalıdır. Kendimiz halkın oturduğu kahvelere ve evlere gitmeli, halkı da kendi topladığımız lokallere ve evlerimize getirmeliyiz.”¹¹⁷

Lokallerin önemi 15-18 Aralık 1969 Büyük Öğretmen Boykotu’ndan sonra daha da iyi anlaşıldı. Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*’nin 1 Ocak 1970 tarihli sayısında yer alan “Büyük Bir Eğitim Uygulaması” başlıklı yazısında bu konuyu şöyle vurguluyordu: “Boykot bitmiştir; fakat öğretmenin devrimci meslek savaşı bitmemiştir. (...) En önemlisi halkla olan bağlantılardır. Öğretmen lokalleri kapalı kulüp biçiminden ve sadece oyun yeri olmaktan hızla çıkarılmalıdır. Lokallerimize gelen herkes, bizden en yüksek saygıyı ve ilgili görmelidir. Buralarda toplum ve yurt sorunları tartışılmalı; oyun, içki, kumar içeri bile sokulmamalıdır. Bazı yerlerde halkın öğretmene bu kadar hasım hale getirilmesi karşısında onları haklı davamıza kazandırmak için, gruplar halinde halkın evlerine ziyarete gitmeliyiz.”¹¹⁸

Anlaşıldığı kadarıyla lokallerin bu yapısında, tüm çabalara karşın, büyük değişiklikler yapılamadı. Ancak “TÖS lokallerinden bir kaçında bütünlüme kalan ortaokul ve lise öğrencileri için yetiştirme kursu da düzenlenmiştir.”¹¹⁹

TÖS’ün Yayınları

TÖS, 6 yıllık ömründe, çok sayıda yayın çıkardı. Bu yayınlardan yararlanılanlar Kaynakça’da belirtilmiştir. TÖS’ün önemli işlerinden biri, 1969-1971 döneminde yayımlanan eğitim kitapçıklarıdır:

Baykurt, F., *Öğretmenin Uyandırma Görevi*, No.1, Ankara, 1969.

Baykurt, F., *Sendika ve Grev*, No.2, Ankara, 1969.

Koçtürk, O.N., *Türk Halkının Beslenme Sorunu*, No.3, Ankara, 1969.

Küçük, S., *Toprak ve Tarım Sorunu*, No.4, Ankara, 1969.

Çamlı, İ., *Dünya Olayları ve Dış Politikamız*, No.5, Ankara, 1969.

Özgen, H., *Kredi Yağması*, No.6, Ankara, 1969.

Özgen, H., *Montaj Sanayii*, No.7, Ankara, 1969.

Tunçkanat, H., *Savunma Stratejileri ve Ulusal Ordu*, No.8, Ankara, 1969.

Baykurt, F., *Milli Eğitimde Tutarsız Bir Şûra, Aldatıcı Bir Reform*, No.9, Ankara, 1970.

Baykurt, F., *Türkiye’de Eğitim Çıkmazı ve Öğretmenlerin Savaşı*, No.10, Ankara, 1971.

¹¹⁴ *TÖS Gazetesi*, Sayı 7, 20.5.1968.

¹¹⁵ Duru, Ö., “Sendikalı Öğretmen ve Tersine Gidiş,” *İmece Dergisi*, Sayı 92, Aralık 1968, s.17.

¹¹⁶ TÖS, a.g.k., 1969, s.32.

¹¹⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.41.

¹¹⁸ *TÖS Gazetesi*, Sayı 45, 1.1.1970.

¹¹⁹ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.138.

Devrimci Eğitim Şûrası

TÖS'ün önemli çalışmalarından biri 4-8 Eylül 1968 günlerinde Ankara'da topladığı Devrimci Eğitim Şûrası idi.

10 Haziran 1933 tarih ve 2287 sayılı Maarif Vekâleti Merkez Teşkilâtı ve Vazifeleri Kanununa göre, Milli Eğitim Bakanlığı'nın üç yılda bir Eğitim Şûrası toplayarak meslek sorunlarını görüşmesi gerekiyordu. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı bu yükümlülüğünü yerine getirmeyince, TÖS 1968 yılında Devrimci Eğitim Şûrasını topladı.

Devrimci Eğitim Şûrası'na TÖS Genel Merkez organlarında görev alanlar ve TÖS şubelerinin temsilcilerinin yanı sıra Ankara Üniversitesi, ODTÜ, Basın Yayın Yüksek Okulu, Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği, Fikir Kulüpleri Federasyonu, İTÜ Öğrenci Birliği, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Büro İşçileri Sendikası, Demiryolları İşçi Sendikaları Federasyonu, DİSK, Genel-İş, Ges-İş, Üniversite ve Okul Hademeleri Sendikası, Asistanlar Sendikası, İLKSEN, Toplumcu Avukatlar Derneği, Türk Dil Kurumu, Türk Edebiyatçılar Derneği, Türkiye Teknik Öğretmenler Sendikası, Mimarlar Odası temsilcileri, çeşitli üniversitelerden öğretim üyeleri, bazı bürokratlar ve basın temsilcileri katıldı.¹²⁰

Beş günlük toplantıda eğitim sorunları sunulan tebliğler temelinde yapılan tartışmalarla ele alındı. Şûra'nın sonunda, kitabın bu bölümünün EK'in sunulan, Devrimci Eğitim Şûrası bildirisi kabul edildi.

Geriye dönülp bakıldığında, Devrimci Eğitim Şûrası'nın Türkiye'nin toplumsal tarihinde ve eğitim alanında etkili olmadığı söylenebilir.

TÖS 9-13 Şubat 1971 tarihlerinde ikinci Devrimci Eğitim Şûrası'nı toplamayı kararlaştırdı ve bu konuda gerekli ön çalışmalar yapıldı. Şûra'ya sunulacak tebliğler hazırlandı ve basıldı. Giderek daha da karışık hale gelen siyasi durum nedeniyle bu çalışma ertelendi. Ancak 12 Mart 1971 darbesi sonrasında bu şûra toplanamadı. Şûra için hazırlanmış olup geçici baskıları yapılmış bildirilerin daha sonra TÖB-DER tarafından tıpkıbasımı yapıldı (TÖS, *II. Devrimci Eğitim Şûrası Bildirileri, Genel Kurulda tartışılmak için geçici baskı*, Ankara, 1971).

"9-13 Şubat 1971 günleri arasında toplanması kararlaştırılan 2. Devrimci Eğitim Şûrası'nın hazırlıkları büyük ölçüde tamamlanmış, sunulacak bildirilerin çoğu bastırılmıştır. Kalan hazırlıklar 9 Şubat'a kadar tamamlanacaktır. Fakat yurdun çeşitli yerlerinde ve Başkentte cereyan eden son olaylar, üniversitelere, fakültelere, yurtlara ve toplantılara yapılan saldırılar, her akşam bir yada birkaç yerde duyulan patlamalar, yapılacak Şûra'nın ve Şûra'ya katılacak olanların güvenlikleri konusunda ciddi endişeler duymamıza yol açmıştır. Ayrıca yaşadığımız günlerin olayları, bugünlerde bir Şûra toplayıp, eğitim ve yurt sorunları üstüne hazırlanmış bildirileri dinlemek ve bunları tartışmak gibi bilimsel çalışmaları çok aşmış, sükûnet içinde salim kararlara varma olanaklarını temelli yok etmiştir. Kamuoyunun ve basının cereyan eden olaylara ve gelişmelere çevrilmiş olan dikkatini Şûra konularına çevirmek ve alınacak kararları kamuoyu önünde değerlendirmek de çok zorlaşmıştır. Yürütme Kurulumuz, bütün bunları göz önünde tutarak, 2. Devrimci Eğitim Şûrası'nı ileriki bir tarihe, muhtemelen okulların tatile girdiği zamana, ertelemiştir. Şubelerce seçilen temsilcilere ve öteki delegelere, kesin tarihten bir ay önce basılan bildiriler gönderilecek, böylece Şûra'ya daha hazırlıklı gelmeleri sağlanacaktır."¹²¹

TÖS'ün Diğer Çalışmaları

TÖS'ün önemli çalışmalarından biri, genel merkez yöneticilerinin ve özellikle de açığa alındığı sürelerde Fakir Baykurt ve diğer yöneticilerinin şubeleri dolaşarak, buralarda eğitim toplantıları ve bölge toplantıları yapmaları, halka açık konferanslar düzenlemeleriydi: "Yaptığımız pek çok Bölge Toplantısına kalabalık öğretmen gruplarıyla birlikte çok sayıda halk da katılmıştır. Bu toplantılara köylerden gelen öğretmenler, beraberlerinde köyün muhtarını, liderlik yapabilecek durumda olan kimselerini, hatta köy imamlarını getirmeyi gelenek haline getirmişlerdir. Ve yüzlerce Sohbet Toplantımız, özellikle Genel Başkanın gezilerinde yaptığı sohbetler, her yerde halka açık tutulmuş; bunları etkileri derin olmuştur."¹²²

TÖS, üyelerini bilinçlendirmek ve halkı "uyandırmak" için tiyatroyu da kullanmaya çalıştı. 1966 yılında Sermet Çağan'la işbirliği yapılarak TİYATRO-TÖS kuruldu. 1966 Aralık ortalarına kadar işbirliği yapıldı. Bu tarihte Sermet Çağan'la imzalanmış olan sözleşme feshedildi. Bu süre içinde 67 gün turne yapıldı. 52 yerde Ayak Bacak Fabrikası 74 kez, 29 yerde Sözsüz Oyun 29 gün sergilendi.

1969 yılındaki *Çalışma Raporu*'nda tiyatronun önemli şu şekilde ifade edilmektedir: "Halkla ilişkilerin en etkili araçlarından biri tiyatrodur. Buna sinemayı da eklemek gerekir. Bu etkileme araçlarının baştan beri farkında olan örgütümüz içinde iç anlaşmazlıkları kestiğimiz ve biri birimizle uğraşmayı bıraktığımız zaman yeniden girişilecek olan Tiyatro-TÖS eylemi halkımıza çok faydalı olacaktır. (...) Tiyatro-TÖS'ün attığı iyi tohumlar yeşermeye başlamıştır. Gerede, Sinop, Boyabat, Erfelek, İnegöl, Aydın, Mut ve Samandağ öğretmenlerimizi birer tiyatro kümesi ile eylem halinde görmek fırsatını bulduk. Başka yerlerden de iyi haberler aldık. Şubelerimiz bu çıkışı sürdürmelidir. Genel Merkez onların yardımcısı olmaya devam edecektir."¹²³

¹²⁰ TÖS, *Devrimci Eğitim Şûrası*, Yay.No.4, Ankara, 1969.

¹²¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 71, 1.2.1971.

¹²² TÖS, a.g.k., 1969, s.14.

¹²³ TÖS, a.g.k., 1969, s.41.

TÖS, kurduğunu TÖYKO aracılığıyla çalışmalarını birçok açıdan destekleyecek bir büyük ticari işletme oluşturmaya çalıştı. Bu kooperatif, ders kitap ve araçları üretimi gerçekleştirecek, üyelerine kredi verecek, ihtiyarlık, hayat ve kaza sigortası yapacaktı. TÖYKO'nun bir matbaa satın alması *TÖS Gazetesi*'nin 5 Mart 1968 tarihli sayısında şöyle duyuruluyordu: “Dargelirliler için bayramların pek anlamı yoktur! Çünkü parasız bayram olmaz. Ama bu bayram, tüm öğretmenler sevinebilirler. TÖYKO, 350 bin liraya *Akis Dergisi*'nin matbaasını satın aldı. Müjdeleriz. Artık sizlerin de bir matbaanız var. TÖYKO, bu zorlu teşebbüse girme kararı verirken, üyelerinin ve tüm öğretmenlerin mutlak desteğini göreceğine inanmıştır. Bu inanç elbette boş çıkmayacaktır. Matbaacılık, şüphesiz, ticarettir. Kâr olmadıkça ticaretin gerçekleşmesi düşünülemez. Burada, öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Tüm öğretmenler, TÖYKO matbaasını, kendi güçleriyle desteklemenin yollarını bulmalıydılar.”¹²⁴

TÖS, oluşturduğu KİDA ile kitap temin işine de girdi: “KİDA'nın bu güçlükleri gidereceğini ve öğretmenlere ucuz ve çeşit itibariyle zengin kitaplar sağlayacağını umuyorduk. Olmadı.”¹²⁵ TÖS'ün bazı şubelerinde kitap kulüpleri kuruldu. Kulüplerin amacı, üyelere indirimli ve taksitle kitap sağlamaktır.

TÖS, TÖSGEN-İŞ eliyle tatil kampı işine girdi. Üyelere 1966 yılında Lâpseki'nin Suluca köyünde, 1967 yılında Gemlik'in Narlı köyünde kamp olanağı sağlandı. Kampta 35 çadır vardı.

TÖS anma törenlerini eğitim toplantılarına dönüştürmeye çalıştı. “Bu törenler, bir ağlama, gözyaşı dökme, yada anılarda dövünme toplantıları olmaktan çıkarılmış, yurt ve dünya sorunlarının tartışıldığı, bu sorunların içinde eğitim sorunlarımıza çözüm yolunun arandığı fikir meydanı haline getirilmiştir.”¹²⁶

Saldırıların yoğunlaştığı dönemde, “kahraman öğretmen” ve “kahraman öğrenci” ödülleri verildi:

“Ödülün koşulları şunlardır: (a) Mesleki alanda yada halk içinde örgütlenme; (b) kapitalist düzen uygulamalarına direniş, (c) emperyalizme ve sömürüye karşı çıkma, (ç) tam bağımsızlık görüşünün yayılması, (d) halka dönük ve halk yararına işleyen devrimci eğitim, (e) Anayasanın tam uygulanması. (...)”

“H.Nedim Şahhüseyinoğlu: Malatya TÖS Şube Başkanı, Fırat İlkokulu öğretmeni. Valilikte sendikal sorunları görüşürken, Vali Sabri Sözer'in kaba saldırısına uğradı. Sonra sürgün olarak Bilecik'in Dereli Köyüne gönderildi. Daha buna benzemez pek çok zor koşullara aldırış etmeden Malatya ve çevresinde öğretmen ve halk örgütlenmesine öncülük etti. O çevrede bu çalışmalardan çok iyi sonuçlar alındı. Şahhüseyinoğlu, ayrıca kendisini ve arkadaşlarını yetiştirmede üstün çaba harcayan, alçakgönüllü yılmaz bir devrimci oluşuyla da dikkati çekmiştir. Yeni görev yerinde de aynı etkinlikleri sürdürmektedir.

“Harun Karadeniz: İstanbul Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği Başkanı. Bu gencin niteliği, sadece arkadaşlarına değil, bütün gençliğe bilime uygun biçimde önderlik etmektedir. Karadeniz, bu önderliği arkadaşlarının ve işçilerin desteğini sağlayarak yapmıştır. Geçen yıl, ‘sağ sol yok, boykot var!’ biçimindeki yüzeysel sloganla başlayan gençlik hareketlerini hemen ‘Tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye’, ‘Halka dönük üniversite!’, ‘Demokratik üniversite’, ‘Devrim için eğitim!’ gibi ciddi ve doğru sloganlara bağlamada ve uygulamada başarı göstermiştir.

“Bu yılki TÖS ödüllерinin maddi değeri çok mütevazıdır: Birer bakır tepsisi ve biner liralık kitap!”¹²⁷

Bu yıllarda üniversite sayısı çok sınırlıydı ve işçilerin ve çocuklarının üniversiteye girme olasılığı düşüktü. Osman Nuri Koçtürk “işçi üniversitesi” projesini ortaya atmıştı. Yol-İş Federasyonu da bu konuya sıcak yaklaşmıştı. TÖS de bu anlayışı destekledi:

“TÖS, üniversitelerin sermayeye ve dışa dönük tutumlarından şikâyetçi, halka dönük ilerici bir kuruluş olarak ‘işçi üniversitesi’ fikri ile yakından ilgilenmiş ve bunu benimsemiştir. Yönetim Kurulumuz meseleyi müzakere etmiş ve ‘işçi üniversitesi’nin manevi destekçisi olarak fikri yaymamızı ve desteklememizi uygun bulmuştur. (...) İşçi üniversitesi teklifi verilen bir önerge üzerine Devrimci Eğitim Şurası’nda da genel kurul tarafından müzakere edilmiş ve oy birliği ile benimsenmiştir. Yönetim Kurulumuz bu konudaki görüşlerini bildirirler ve diğer vesilelerle kamuoyuna duyurmuş bulunuyor. Biz sömürülen ve horlanan işçiden, köylüden, halktan yana ilerici bir kuruluş olarak, işçi ve köylü üniversitesinin bir denge unsuru olacağına, işçi ve köylü çocuklarına yüksek öğrenim yapma olanağı hazırlayarak, demokratik yollardan yönetimi ele geçirmeleri için olumlu hizmetler yapacağına inanıyoruz.”¹²⁸

EK 1: TÖS YARDIMLAR YÖNETMELİĞİ

Madde 1- Türkiye Öğretmenler Sendikası üyelerine, bu yönetmelikte saptanan esaslar içinde, karşılıksız yardımlar yapar.

Madde 2- Yardımlar üçüncü maddede yazılı hallerde yapılır.

Madde 3- Yardımların yapılacağı haller:

a) Üyenin adli veya idarî bir işlemle aylığını kaybetmiş olması veya eksik alması halinde;

(Bu hal sendikal eylemlerinden, mesleki çalışmalarından, yurt sorunları ile ilgili çabalarından ileri gelmişse kaybettiği miktarın tamamı, bunların dışında kalan meseleler yüzünden kovuşturmayla uğranılmış ve konu Yürütme Kurulunca yardımı gerektirir bulunmuşsa kaybedilen miktarın ½'si olmak üzere.)

b) Üyenin ölmesi halinde, (ailesine)

c) Statüleri bakımından emeklilik hakkına sahip olanların, hizmet süresi kendisine emeklilik maaşı bağlanmasına elvermeksizin hükmen veya malûlen emekliye ayrılmaları halinde;

¹²⁴ *TÖS Gazetesi*, Sayı 2, 5.3.1968.

¹²⁵ TÖS, a.g.k., 1969, s.31.

¹²⁶ TÖS, a.g.k., 1969, s.56.

¹²⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.57-58.

¹²⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.91-92.

d) Üyenin yangın, deprem, sel, yer kayması gibi tabii afetlerden ve kazalardan (evinin yıkılması veya hasara uğraması, ev eşyalarının hasara uğraması veya kaybolması suretiyle) zarar görmesi halinde;

e) Üyenin hayatı derecede bir hastalığa uğraması ve bunun yurt dışında tedaviyi gerektirir bir hastalık olup yurt dışı tedavi giderlerinin devlet tarafından ödenmemesi halinde;

(Hayatı derecedeki hastalık; Tedavi edilmediği takdirde mutlak ölüm tevlit edecek olan, tedavi edildiği takdirde kişinin kurtarılması büyük bir ihtimal dahilinde bulunan hastalıktır. Bunun Genel Merkezin geçerli sayacağı kurumların raporu ile belgelendirilmesi gerekir.)

f) Üyenin eşi veya çocuğunun hayatı derecede bir hastalığa uğraması ve bunun yurt dışında tedaviyi gerektirir olması halinde, (bu halde masrafların yüzde 50'si ödenir. Eş veya çocuk sendikamıza üye olabilecek iken üye değilse, bu fıkra uygulanmaz.

Madde 4- Üçüncü maddenin (a) bendinde belirtilen yardımın yapılabilmesi üyelikteki kıdemini altı ayı doldurması koşuluna bağlıdır. Zorunlu durumlar ile mesleğe yeni girenlerden mesleğe girişlerinin ilk altı ayı içinde üye olanlar hakkında bu hüküm uygulanmaz.

Madde 5- Üçüncü maddenin (a) fıkrasına göre işlem gören üyelerimiz işine dönüp kayıp haklarını aldıklarında, TÖS'ce kendilerine ödenen karşılıksız yardımın yüzde 60'ını geriye öderler.

Madde 6- Üçüncü maddenin (b) bendinde belirtilen halde üyenin ailesine 1500 lira karşılıksız yardım yapılır. Üye başka bir yerde ölmüşse, cenaze nakil masrafı karşılıksız yardımlar fonundan ödenir.

Madde 7- Üçüncü maddenin (c) bendindeki hallerde en çok altı ay süreyle ayda 250 lira aylık ödenir. Altı aydan evvel iş bulanlara, yapılmakta olan yardım işinden ücret aldığı ayda kesilir.

Madde 8- Üçüncü maddenin (d) bendinde belirtilen hallerde yardıma muhtaç olan üyelere 1.000 liraya kadar yardım yapılır.

Madde 9- Üçüncü maddenin (e) bendinde belirtilen hallerde üyeye tedavi giderlerinin tamamı ödenir. Bu giderlerin devletten tahsil edilmesi halinde tahsil edilen para sendikaya ait olacaktır.

Madde 10- Yardımlar, üyenin bağlı olduğu subeye başvurusu üzerine şubenin yapacağı inceleme ve Yönetim Kurulu kararına dayanılarak yapılır. Üyeler doğrudan doğruya Genel Merkeze başvuramaz.

Madde 11- Yönetmelikteki her türlü yardım hükümleri, TÖS'ün malî imkânlarının yeterliği göz önünde tutularak Yürütme Kurulu tarafından uygulanır.

Madde 12- Bu yönetmelik kabul tarihi olan 6 Ocak 1968 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.¹²⁹

EK 2: DEVRİMCİ EĞİTİM ŞÛRASI BİLDİRİSİ

Türkiye Öğretmenler Sendikası tarafından 1968 yılı Eylül ayının 4-8 günlerinde Ankara'da toplanan Devrimci Eğitim Şûrası'nın 5 günlük yoğun bir çalışma sonunda vardığı sonuçlar aşağıdaki bildiride açıklanmıştır:

Türkiye halkı bugün emperyalist güçlerle birlikte bu ülkeyi sömüren işbirlikçi kapitalistlerin ve toprak ağalarının ekonomik ve siyasal alanda egemen olduğu geri bırakılmış bir toplumsal düzen içinde yaşamaktadır. Bu düzende egemen olan sınıfların dış ve iç sömürüyü sürdürmekten başka bir çıkarları yoktur. Bu nedenle ülkeyi yönetenlerin çıkarları halk kütelerinin çıkarları ile çelişmektedir.

Türkiye'deki bu temel üzerine yerleşmiş olan siyasal ve yöresel düzen ve çeşitli kurumlar bu çelişik yapının niteliklerini yansıtırlar. Bu kurumlardan biri olan eğitim de düzenin bir parçasıdır ve hâkim güçlerin çıkarlarına uygun bir amaca yöneltilmiştir. Bu koşullarda eğitimde devrim yapılması toplumun ekonomik yapısının değişmesine ve siyasal yönetimin haktan yana olan güçler eline geçmesine bağlıdır. Ekonomik ve siyasal bir devrim olmadan eğitimde devrim olamaz.

Bugünkü eğitim düzeni ulusal istekleri karşılamayan ve Türkiye'nin ekonomik ve teknolojik ihtiyaçlarına yönelmeyen gerici bir düzendir. Çünkü Türkiye'deki egemen sınıflar eğitimi dışa bağlı sömürü düzenini sürdürmek üzere bir araç olarak kullanmaktadırlar. Emperyalist güçler ve egemen sınıflar Türkiye eğitim sistemini kendi amaçlarına uygun bir şekilde şartlandırma yönündeki etkilerini gittikçe artırmaktadırlar. Bunun örneklerini ülkemizin değerli insan kaynaklarını dışarıya yöneltecek şekilde ve beyin ihracında aracılık eden dışa bağlı kurumlarda görmekteyiz. Bu kurumlara eğitimimiz gelişmiş kapitalist ülkelerin ihtiyaçlarını karşılayacak tipte insan yetiştirme ve araştırma yapmak için âlet edilmektedir. Eğitim düzenimiz içeride de ülke üretimini artırmak ve Türkiye halkını bilinçlendirmek yerine zenginler için tüketici ve kitleler için uyutucu bir yapıya oturtulmaktadır.

Bu nitelikte bir eğitimin Türkiye'de fırsat eşitliğini sağlaması olanaksızdır. Bugünkü düzende işçiler ve yoksul köylüler eğitilmeye böylece toplumda yeteneklerine uygun işler başarmak olanaklarından yoksun bırakılmaktadırlar. Eğitim düzeni aynı zamanda ırk, din, dil ve bölgeler arasındaki eşitsizlik ile kadın-erkek ayırımının haksız sonuçlarını ortadan kaldıracak nitelikte değildir.

Ülke çıkarlarına yönelmeyen bu düzen eğitimin temeli olan öğretmene ve öğrenciye ulusumuza yararlı olacak yaratıcı ve geliştirici ortamı sağlayamaz. Bunu sağlamak için çaba gösteren öğretmen ve öğrencilere yapılan ağır baskılar bunun en belirgin örneğidir. Bu düzen Anayasa'da öngörülen araştırma, öğretme ve öğrenme özgürlüğünü önleyen, bilgiyi sınırlandıran ve öğretmeni, öğrenciyi, aydını ülke sorunlarına yönelmekten uzaklaştıran ters bir düzendir. Bu düzen aydınların sömürütçülere uşak haline gelmesi ve halka karşı dönmesi için her türlü olanakları kullanan bir düzendir. Bu düzen yararlı bilgi sahibi olanlara ve bu bilgileri yurt yararına değerlendirmek isteyenlere karşıdır. Öğretmenini ve eğitimini her türlü güvenlikten ve olanaktan yoksun bırakır. Öğrencisini de barınma, beslenme ve çalışma bakımından dayanılması güç koşullarda yaşatır. Bugün insan kaynaklarını üretken bir şekilde kullanma olanağında yoksun olan düzen ekonomik gerekçelerle gelecek kuşakları da Türkiye'nin üretim ve savunma gücünü sınırlayacak bir şekilde ve dışarıdan yönetilen Doğum Kontrolü yolu ile planlamaya başlamaktadır.

Ülkemizin bugün içinde bulunduğu koşullarla eğitim devrimini yapmanın olanaksızlığı açıktır. Ancak Türkiye'nin geleceğinden sorumlu olan devrimci güçlerin eğitim alanında bugün yapacakları çeşitli eylemler vardır. Devrimci Eğitim Şûrası bu eylemleri 'devrim için eğitim' görevi olarak saptamıştır.

Devrimci Eğitimin ilk amacı halkın siyasal bilinçlenmesine yardımcı olmaktır. Çünkü devrimci bir yönetimin iktidara gelmesi ancak kütelerin devrim için eğitilmesi ve bilinçlendirilmesiyle mümkün olacaktır. İşçi ve köylülerin siyasal hayata ve yönetime bilinçli bir şekilde ağırlıklarını koymalarını ve kendi çıkarlarına yönelik bir düzen kurmalarını sağlamak eğitimin yerine getirmek zorunda olduğu bir görevdir. Bu bakımdan işçi, öğretmen ve öğrenci örgütlerinin bu yöndeki çabalarını dar anlamda politik bir eylem değil, önceliği olan bir kamu görevi saymak gerekir. Bunu yapmayan kuruluşlar ve kişiler görevlerini yerine getirmemenin sorumluluğunu taşırlar. Devrimci Eğitim Şûrası'na katılmış olan öğretmen, öğrenci ve işçi kuruluşları ve aydınlar bu yöndeki eylemlerini işbirliği içinde düzenleme yönünde olumlu adımlar atmışlardır.

Halkın siyasal bilinçlenmesi için gösterilecek çabalarda üzerinde durulan önemli bir konu da 'Din' sorunu olmuştur. Bu konudaki uzun tartışmalar dinle ilgili bilimsel davranışın saptanmasını sağlamıştır:

Devrimci güçler kişilerin dinsel inançlarına ve kutsal yerlere saygılıdır. Bunun sonucu olarak, Türk halkının dinsel inançlarının bu sömürü düzenini sürdürmek için âlet edilmesine de karşı çıkmaktadırlar. Devrimci güçler Türkiye'deki ekonomik ve siyasal çelişkinin niteliğini saklamak üzere ilerici güçleri halkın dinsel inançlarına karşı gösterme ve dinsel inancı sağcılıkla özleştirme çabalarındaki aldatmayı da ortaya çıkarmışlardır. Devrimcilerin karşısında olan 'Sağ' bugünkü sömürü düzeninin egemen sınıfları, dışa bağlı işbirlikçi

¹²⁹ TÖS Gazetesi, Sayı 1, 20.2.1968.

kapitalistler, toprak ağaları ve bunları yöneten emperyalist güçlerdir. Gerçek gerici bugün sömürülmekte olan dine bağlı yurttaşımız değil, bu bozuk düzenin değişmesini istemeyen kimselerdir.

Devrimci eğitim örgütlerinin bugün yüklenmeleri gerekli bir başka görev daha vardır. Bu ana görev, eğitimde Anayasa ilkelerine, ülke çıkarlarına, bağımsızlığa ve kişi onuruna aykırı uygulamaları önlemek, bunlara karşı direnme görevidir. Çocuklarımızın bu temel ilkelere aykırı çağdışı koşullar altında yetiştirilerek bir azınlığın bulanık emellerine araç edilmesini önlemek Türk eğitimcilerinin görevidir. Devrimci Eğitim Şurası'na katılan güçler bu yöndeki eylemlerini saptamada görüş ortaklığına varmışlardır. Türkiye'de yerli ve yabancı özel okulların kapatılması savaşının yürütülmesindeki işbirliği bunun örneğidir.

Devrimci güçlerin ülke sorunlarının çözülmesini sağlayacak siyasal koşullara ulaşılması yolundaki eylemleri yanında ileride uygulanacak eğitim devriminin hazırlanması için de bugünden çaba göstermeleri şarttır. Ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısının niteliği ve temel çelişkileri üzerindeki bilgilerin geliştirilmesi ve devrimci bir açıdan değerlendirilmesi için araştırma olanaklarına kavuşmak gereklidir. Yurt sorunlarını aydınlatmak, bunların ilerdeki çözüm yollarını aramak ve böylece gelecekteki uygulamalar için hazırlıklı olmak Türk devrimini yaratmaktan sorumlu olanların yerine getirmeleri zorunlu bir görevdir. Sorunların ve çözümlerin açıklığa kavuşturulması aynı zamanda kitleleri bilinçlendirmenin de en etken aracıdır. Bu çeşit yol ve yöntem aramak çabalarından ötede, eldeki olanaklarla bazı uygulamalara da girişmek yararlı olacaktır. Devrimci Eğitim Şurası'na katılanlar bu amaçlara uygun eylemlerle ilgili önemli kararlara varmışlardır. Devrimci Eğitim eyleminin düzenlenmesi ve eğitim devrimi hazırlıklarının yapılması için gerekli araştırma ve planlama çalışmalarının örgütlenmesi bunun başlıca örneğidir. Bugünün sorunlarına gelecekte çözüm getirecek yollar konusunda da somut örnekler üzerinde durulmuştur. Devrimci Eğitim Şurası'nda saptanan eğitim ilkelerine ve amaçlarına uygun eğitim kurumları olan Köy Enstitüleri uygulamasından da yararlanmak gerektiği sonucuna varılmıştır. İşçilerin ve köylülerin devrim ve devrimci eğitim ilkelerine uygun bir şekilde yetiştirilmesini sağlamak üzere geliştirilmesi önerilen İşçi ve Köylü Üniversitesi gibi kurumlar bu çabanın başka örnekleridir. Devrimci Eğitim Şurası'na katılan kuruluşlar bu yöndeki çabalarını işbirliği ve eşgüdüm içinde yürütmek konusunda ortak bir görüşe ulaşmışlardır.

Bu ilkeler, amaçlar ve eylem yöntemleri üzerinde tam bir görüş birliğine varmış olan Devrimci Eğitim Şurası üyeleri ve Şura'ya katılan kuruluşlar yaptıkları çalışmanın Türkiye'de devrimci güçler için önemli bir aşama olduğu inancındadırlar.

Devrimci Eğitim Şurası devrimci güçlerin Türkiye'de bağımsız, demokratik ve sosyalist bir düzen kurmak yönündeki ortak çabalarında ileri doğru atılmış büyük bir adımdır.

Devrimci Eğitim Şurası'nı düzenleyen ve bu girişimin her türlü yükünü taşıyan Türkiye Öğretmenler Sendikası'na bu başarılı çalışması için gönülden kutlamak gerekir.¹³⁰

VII. TÖS'ÜN POLİTİKALARI

Öğretmenin Görevleri

TÖS'ün politikalarının belirlenmesinde hareket noktası, Cumhuriyet Türkiye'sinde öğretmenin görevleriydi. TÖS, öğretmenlerin sınıfsal analizi bilimsel bir biçimde yapamasa da, gerçek yaşamdan hareketle, öğretmenlere önemli görevler yükliyordu. Bu görevler, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen demokratik devrimin veya "Atatürk ilke ve devrimlerinin" kazanımları, 1961 Anayasası ve Milli Eğitim Bakanlığı'na ilişkin mevzuattaki ilericî düzenlemeler temelinde belirleniyordu.

TÖS'ün 1. Olağan Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'nda bu görevler şu şekilde ifade ediliyordu: "Şunu herkese açıkça bildirelim ki bizler çeşitli sebep ve kasıtlarla geri bırakılmış bir ülkenin öğretmenleriyiz. Geri kalmış ülkelerin öğretmenleri, görevlerini, başka ülkelerdeki meslekdaşları gibi, klâsik ölçülerle ele alamazlar. Geri kalmış ülkelerin öğretmenleri, yaptıkları eğitim ve öğretim işiyle, çok daha büyük sorumluluk altındadırlar. Onlar, yurtlarının insan ve tabiat zenginliklerini, yer altı, yer üstü varlıklarını, madenlerini, petrolerini titizlikle korumak ve milli imkânlarla işletmek, bunların kârını milli amaçlar için harcamak tarafısındırlar; bunun için her yerde candan ve yürekten savaş açarlar. Öğrencilerine ve toplumun yetişkin üyelerine bunu anlatırlar, yarın yönetici olacak kimselere bunu öğretirler. Geri kalmış ülkelerin öğretmenleri, yurtlarının bağımsızlığını ve kem gözlerden korunmasını, her şeyin üstünde ve başka hiçbirşeyle kıyaslanamayacak bir görev bilirler. Derslerini buna göre yaparlar, buna göre toplumu ve onun yöneticilerini uyarmaya gayret ederler."¹³¹

Bu görevlerin yerine getirilebilmesi için de zamanın iyi kullanılmasının gereği vurgulanıyordu: "Geri kalmış bir ülkenin öğretmenleri olarak bizim oyunla, içkiyle ziyan edilecek tek dakikamız yoktur."¹³²

TÖS'ün 2. Olağan Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'nda öğretmenlerin görevlerine ilişkin şu belirlenmeler yer alıyordu:

"Öğretmenlerimizin çoğunluğu halk çocuklarıdır. Bunlar hangi okuldan çıkmış olurlarsa olsunlar, küçücük köylerden, kentlerden, yoksul, yada orta halli ailelerden çıkıp gelmişlerdir. Ana babaları, kardeşleri, komşuları, akrabaları hâlâ oralarda ve dayanılmaz koşulların içindedir. Gün kazanıp gün, yıl kazanıp yıl yerler. Beslenmeleri, barınmaları, giyinmeleri, eğitimleri, sağlıkları tam ve düzenli değildir. Dinlenmeleri, eğlenmeleri ya hiç yoktur, ya da rastgeledir. Her hallerinden bir bakımsızlık, bir terk edilmişlik içinde oldukları bellidir. Bundan da öte, kapitalizmin büyük dünya merkezlerinden, doğduğumuz evlerin kilerine kadar uzanan bir sömürü karşısında desteksiz ve yardımsızdırlar. Kendileri ve çoluk çocukları için aktıttıkları alın terleri yerli işbirlikçilerin aracılığı ile birer su kolları halinde birleşe birleşe emperyalistlerin kasalarına kadar çekilir gider.

"İnsan, bu kadar okuyup yetiştikten, kent kasaba gördükten ve devlet hizmetlerine dalıp çıktıktan sonra doğduğu köye, yada bir arkadaşının köyüne vardığı zaman, sanki bütün bu durumun suçlusu kendisi imiş gibi bir duyguya kapılıyor. Yoksulluğun ve bilgisizliğin bu sınıra kadar geldiği bir ülkede acaba biz içinden çıktığımız topluma karşı görevlerimizi tam yapıyor muyuz diye bir soruyu, saklı saklı da olsa kendimize soruyoruz. Kimimiz eski ceketimizi kardeşlerimize veriyoruz. Birine verirsek ötekilere

¹³⁰ TÖS, *Devrimci Eğitim Şurası*, TÖS Yayınları No.4, Ankara, 1969, s.499-502.

¹³¹ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.36-37.

¹³² TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.39.

veremiyoruz. Kimimizi köyümüzden gelen hastaların kılavuzu oluyoruz, alıp hastanesini eczanesini dolaştırıyoruz. Çoğu zaman il ilçe merkezindeki evlerimiz oteller gibi dolup taşıyor. Geride bıraktıklarımızın hükümet kapısındaki bütün işlerine rehberlik etmek durumunda kalıyoruz. Onlar bize: ‘Biz körüz! Biz görmüyoruz. Dağlar bize bakıyor, biz dağlara. Siz olmazsanız biz, bir iğneye iplik geçiremeyiz,’ diyorlar. Sanki uzanan ellerini göstermeden yakamızdan, eteğimizden tutup, alacaklı alacaklı çekiyorlar.’¹³³

“Bütün ilişkileri temelinden bozuk bir ülkede yaşıyoruz. Bu ülke gelişmiş emperyalist ülkeler ve onların içimizdeki işbirlikçileri tarafından yüzlerce yıldır insafsızca sömürülmektedir. Biz, ucuz bir hammadde ülkesiyiz. Biz, pahalı satılan mamul maddeler pazaryız. Biz, sömürgeci Amerika'nın, ateş hattında bir ileri karakoluyuz. Biz, bütün bu bozuk ilişkilerden dolayı geri bırakılmışız. Bu gerçeklerden tam olarak haberli olmayan halkımızı uyandırdığımız, onu bilinçlendirdiğimiz zaman halk bugüne kadar böyle gelmiş olan bu bozuk düzenin, bundan sonra da böyle sürüp gitmesine razı olmaz.

“Bugün öğretmenler, bu bozuk düzende egemen olan sınıf ve tabakalarla ‘müttefik’ değildirler. Öğretmenler, içinden çıkıp geldikleri halk tabakalarıyla, işçi ve köylülerle birliktirler. Kim ki işçi ve köylülerle birliktir, o bir devrimcidir. Bundan dolayı öğretmenler devrimcilerdir. Okuttukları 5 milyon öğrenciyi hayata karşı devrimci tavırlı yetiştirmek, yetiştirme olanaklarına ulaşamamış büyükleri de hayata karşı devrimci tavırlı olacak biçimde uyandırmak öğretmenlerin isteği ve görevidir. Yurdumuz, bir yandan derebeylik düzenininin, bir yandan da sömürücü sermaye düzenininin etkileri altında dayanılmayacak derecede yoksul düşmüş iken öğretmenlerin başka türlü düşünceleri ve davranışları beklenemez.

“Ülkemizin bu durumdan kurtulması için, hızla bu geri üretim ve mülkiyet ilişkilerinden kurtulup Mustafa Kemal'in 1921'lerde işaret ettiği yolda ve yönde, toplumcu bir üretim ve yönetim düzenine geçmesi zorunludur. Bu hareket devrimdir. Ve gerçek devrim ancak budur. Kılıkta, hukukta, yazıda, ölçü ve tartıda, takvimde, politik ve yönetsel kurumlarda yapılan değişiklikler yüzeysel değişikliklerdir, bünyeyi ciddi olarak etkilemezler.

“Eğitimi buna göre uyguladığımız, eğitimin bütün fırsat ve olanaklarını devrim için değerlendirdiğimiz zaman ‘devrimci’ bir çaba harcamış oluruz. Bu çaba ile yaratılan bilinç, kitlelere mal olduğu ve bu oluşum tamamlandığı zaman, halk çoğunluğunun istekleri ‘kanun’ olur, resmî hukuk olur. Buna hiç kimse karşı duramaz. Hiçbir silâh, bu nitelikteki bir eğitimden daha etkili değildir.”¹³⁴

Bu yıllarda sol çevrelerde yaygın görüş, insanların “uyandırılmaya” ihtiyacının olduğuydu. Geniş halk kitlelerinin ülkede yaşanan olumsuzluklar karşısındaki duyarsızlığı, “bilgisizlik” ve “bilinçsizlik” ile açıklanıyordu. Eğer aydınlar halk kitlelerini bilgilendirir ve bilinçlendirirse, halk “uyanacak” ve üzerine düşen tarihsel görevleri yerine getirecekti. Aydınlar içinde en büyük görev de ilerici/devrimci öğretmenlere ve onların en önemli merkezi örgütü olan TÖS'e düşüyordu.

Halbuki halk, yoksul olmasına karşın, geçmişe göre daha iyi durumda olduğunu düşünüyor ve uygulanan politikalarla durumunun daha da iyileşeceğine inanıyordu. TÖS'lülerin ve genel olarak ilerici/devrimci/sosyalist kesimlerin ülkenin bağımsızlığı, Cumhuriyet'in kazanımları ve benzeri konulardaki uyarı ve eleştirileri, gerçekdışı “siyasi önyargılar” olarak değerlendiriliyordu. Demokratik devrimin tamamlanamamış olması nedeniyle, şeyhlerin, din adamlarının, toprak ağalarının, aşiret reislerinin kulluğundan yeterince kurtarılamamış olan kesimler, Soğuk Savaş koşullarının anti-komünizm çılgınlığıyla, TÖS'lülere karşı seferber edilebiliyordu. Dönemin ilerici/devrimci güçleri, yoksulluk ile yoksullaşmanın kitleler üzerindeki farklı etkisini kavrayamıyor, yoksulların tepkisizliğini ve hatta mevcut sömürü düzenine desteğini ve ilerici/devrimci güçlere düşmanlığını “bilgisizlik ve bilinçsizlik” ile açıklayıp, “aydınlatma” görevini çok önemsiyorlar, kendilerini “kurtarıcı” olarak görüyorlardı. Halbuki karşı-devrimci güçler bu yoksullara iş ve aş sağlayabiliyor, yüzbinlerce genç insan, Almanya'ya ve diğer Avrupa ülkelerine düşük ücretli işçi olarak gidip sömürülebilme için çeşitli yolları deniyordu.

TÖS, kapitalizmin Altın Çağı'nın yaşandığı, bağımlılığın insanların somut yaşantılarına açık işgal gibi yansımadağı ve emperyalizm sayesinde insanların yaşam standartlarının yükseldiği bir dönemde halkı emperyalizme ve kapitalizme karşı harekete geçirmeye çalışıyor, bu konuda öğretmenlere büyük ve zor görevler yüklüyordu.

TÖS'ün bu anlayışı 1969 yılındaki *Çalışma Raporu*'nda şu şekilde ifade ediliyordu:

“Elbet toplum ve ülkenin temel ekonomik ve sosyal sorunları çözümlenmeden öğretmenlerin ve eğitimin gündelik sorunları çözümlenemez. Fakat temel sorunların çözümünde öğretmene düşen görev, halkı uyandırma görevidir. Çünkü bu sorunların çözümlenmesi, halkın bilinçli ve istekli gayretini istemektedir. Kurtuluş ve kalkınma, her şeyden önce bir bilinçlenme ve kültür hareketidir.

“Bu yüzden bir öğretmen sendikası belli başlı etkinlik olarak, uyandırma görevini yüklenmelidir. Uyandırma işini sınıf içinde ve sınıf dışında yapmalı, fakat neye nerede, ne zaman ve nasıl öğreteceğine ilişkin pedagojik ve psikolojik ilkeleri de gözden ırak tutmamalıdır. Bunun kaçınılmaz bir görev olduğunu da kabul etmelidir. Ancak, sadece bunlarla uğraşıp öğretmenin gündelik sorunlarını görmezlikten gelmek de olamaz. Milletçe girişilecek büyük eylemde, örgütlü bir öğretmen gücünün eylemde bulunmaması eksiklik olur. Gündelik sorunlarıyla ilgilenilmeyen öğretmenleri hiç değilse başlangıçta örgütlemek çok zorlaşır.

“Örgütlenmiş öğretmen gücünün ulusal kurtuluş ve kalkınma eyleminde ‘öncülük’ rolü oynadığı, oynayacağı görüşü doğru değildir. Öncülük, politik örgütlerin, yani partilerin görevidir. Hiçbir sendikanın iktidara geldiğini, yabancıları yurttan attığını, köklü reformları yaparak anti demokratik engelleri ortadan kaldırdığını, kalkınmayı başardığını bilmiyoruz. Bu eylemleri siyasal partiler halinde örgütlenmiş halk başarmıştır.

“Sendikalar bu eyleme, bilinç ve eğitim katkısı yapmak suretiyle yardımcı olabilir. Bu çalışmanın çok sıkıntılı yanları da vardır. Buna katlanmak gerekir. Yürürlükteki kanunlar, partilerle sendikaların organik ilişkiler kurmalarını yasaklamıştır. Yasaklamayı daha da geniş ölçülerde anlayan ve egemen sınıflar yararına uygulayan yöneticiler, ortaya bir de öğretmenin yasak olan politik faaliyetlere katıldığı demagojisini atmış, bu konuda neredeyse bir ‘taassup’ geliştirmiştir. Üyelerimizi iyice bilinçlendirinceye kadar bununla

¹³³ TÖS, a.g.k., 1969, s.39.

¹³⁴ TÖS, a.g.k., 1969, s.9.

savaşmak zorunluluğu vardır. Bu kritik dönemde çok üyenin başını derde sokma durumu vardır. Bundan korkmuyoruz elbet, fakat korkmuyoruz diye, dikkatle göz önünde tutulması gereken noktaları da gözden kaçıramayız.

“Bunlardan birisi, ’sendikalar partilerin yan kuruluşlarıdır’ görüşüdür. Sendikalar partilerin yan kuruluşları değildir. Bunun açık yada örtülü olarak benimsenmesi, bir sendikayı ikiye üçe bölebilir. Sendikalar, hele bizim sendikamız, halkı kurtuluş ve kalkınma amaçlarımıza doğru uyandırır ve bilinçlendirirken, bunu gelecek seçimler için değil, milletin geleceği için yapmalıdır. Örgüt dışı hiçbir kurum ve merciden, dolaylı dolaysız, direktif kabul etmemek suretiyle bağımsızlığını titizlikle korumalıdır. Bu yapılmadığı takdirde, sendikalar, başka örgütlerin yan kuruluşu durumuna düşerek üyelerini ve etkinliklerini yitirirler.

“Bu görüşleri savunduğumuz ve uyguladığımız için biz, sık sık gerici, oportünist, revizyonist gibi sözlerle nitelendirildik. ‘Vietnam sorununu TÖS Genel Sekreteri çözemez!’ dediğimiz için antiemperyalist mücadeleyi benimsediğimiz biçimindeki yargılara konu olduk. Aslında Vietnam sorununu elbet TÖS Sekreteri çözümler. Vietnam sorununu başta örgütlü ve bilinçli Vietnam halkı, olmak üzere, Vietnam halkıyla kader ortaklığı olan ulusların dayanışması çözümler. Bu konuda da, Türkiye’deki etkinliklerin öncülüğü bir sendikaya değil, bir siyasi partiye, yada başarabilirlerse siyasi partilere düşer. TÖS’ün bu konuda yapacağı, gene üyelerine, öğrencilere ve halka ulusal kurtuluşçu ve devrimci bir politik bilinç kazandırmaktan ibarettir.

“Bizim görevimizi böyle bir çizgiyle deyimlememiz, aynı zamanda eldeki güçleri yerinde kullanmak, onların bir damlasını bile ziyan etmemek gibi bir gerekçeye dayanmaktadır, gerici, oportünist yada revizyonist oluşumuza değil.

“Fakat bütün bu açıklamalar örgüt içindeki bir kısım arkadaşlarımızı kandırmadı. Biz bu konularda, her yaptığımız açıklamada, yada yayınladığımız bildiriye dolaylı mahkemelere taşınırken, gericilik ve oportünizm ithamları sürdü gitti. Sürüp gitmekle de kalmadı, Yürütme Kurulu içinde sürtüşmelere ve geçimsizliklere yol açtı.”¹³⁵

“Bizim halka yapabileceğimiz en gerekli hizmet eğitim hizmetidir. Yeni bir eğitim, yenilikçi bir eğitim. İnsanı değişiklik’çi, devrimci yapan bir eğitim. Uyandıran, bilinçlendiren bir eğitim. ‘Biz körüz’ diyenlerin, demeyenlerin gözünü açan bir eğitim. Bu dünyanın ‘yalan’ olmadığını kavratır, bu dünyada hakkının bu kadar olmamasını sezdirir, bu kadar yoksulluk ve geriliğin doğal olmadığını bildiren, gösteren, insanı eyleme yönelten bir eğitim. Devrimi, düzen değişikliğini halkımız kendisi yapacak. Meclislerimize kendisi gelip oturacak ve konuşacak. Bunu yapacak bir eğitim.

“Bu yüzden, bizim halkla ilişkilerimizin temel amacı, bir eğitim ilişkisi, bir uyandırma ilişkisidir. Biz, görevimizi bir tek sözcüğe indirgeyecek kadar sadeleşmiş buluyoruz: ‘Uyandırmak!’ Biz, ‘Halk, her istediğini yapabilese bile, uyandırılmadıkça ne istediğini bilemez!’ diyoruz. Uyandırma görevimizi devrimci yönde tam olarak yapıp başardığımız zaman halk, bizim eski cekekimize muhtaç olmayacak. Evimizi otel yapmayacak. Hastanede, eczanede, hükümet kapılarında rehberliğimize ihtiyaç duymayacak, kendimizin ve hepimizin rehberi, ‘efendi’si olacak.

“Halkı uyandıracak olan eğitimin ilk görevi, halka politik bilinç kazandırmaktır. Yurdun yönetimi, gelirlerin toplanması ve bölüşülmesi, bütün üretim ilişkilerinin düzenlenmesi gibi yetki ve sorumlulukları kapsayan politikadan halkın habersiz olması düşünülemez. Sadece oy vermekle, hatta sadece egemen sınıfların gösterdiği yönde oy kullanmakla halk yönetime katılmış olmaz. Kazandığı bilinç sayesinde halk önce kendisini ekonomik, sosyal, kültürel, politik bütün kısıtlamalardan arıtmalı ve yurt yönetimi demek olan politikanın gerçek sahibi olabilmelidir. Bugünkü dünyada en ciddi sorun politikadır. Politikayı halkın dev çoğunluğundan kaçırıp küçük bir azınlığın ayağında yuvarlak bir futbol topu sayamayız. Bütün ekonomik ilişkileri eli altına alan politikaya etkin olacak bir bilinç kazandırmadıktan sonra, yaptığımız eğitim neye yarar? Halk bunun zahmetine külfetine niçin katlanır? Niçin buna her yıl milyarlarım verir?

“Halkla ilişkilerimizi sadece onu uyandırmak yönünden düzenlemek yeterli değildir. Kendimiz halka bir şeyler verip onu uyandırırken, aynı zamanda ondan bir şeyler alıp uyanmak da bizim ilkelerimizdendir.”¹³⁶

Fakir Baykurt, 2. Genel Kurul’u açarken yaptığı konuşmada şunları söylüyordu: “Danıştay’da davacı, mahalli mahkemelerde davalı, ‘mahkeme kuşları’na döndük. Bizden, kimisi ağır ve oturaklı olmamızı, kimi ABC’den başka bir şey öğretmekten sakınmamızı; madenlerimizi, petrolümüzü öğretsek bile bunların işletilmesine ve değerlendirilmesine ilişkin düşünceleri yutmamızı ve zinhar politikadan uzak kalmamızı istiyorlar. Bizden içeriksiz, muhtevassız, sarı bir eğitim istiyorlar.”¹³⁷

Fakir Baykurt, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi’nde 9 Ekim 1971 günü verdiği ifadede öğretmenlerin görevlerine ilişkin şu görüşleri belirtiyordu:

“Öğretmenler, suya sabuna dokunmayan, halkın işine yaramayan bilgilerle çocukların kafasını doldurmaktan vazgeçip köylünün, işçinin, yani bütün toplumun, bütün ülkenin ihtiyaç duyduğu bilgileri, beceri ve alışkanlıkları kazandırmanın, Cumhuriyetin kökleşmesi ve yaşaması için gerekli devrimci tavır yaratmanın yolunu bulmalıdır.”¹³⁸

“Milli Eğitim Bakanlığı, plân ve programları mutlaka kendi eğitimcilerimiz tarafından yapılmış; amaçları, kaynakları ve yönetimi kesin olarak ulusal eğitim düzenini kurmak zorundadır. Bu konuda öğretmenler, Bakanlık üzerinde demokratik baskı göstermelidir.”¹³⁹

“Yürürlükte bulunan ilk ve orta dereceli okul Müfredat Programlarının başında ‘Türk Milli Eğitiminin Amaç ve İlkeleri’ yer alır. Bu programlar, geçtiğimiz dönemlerde, yabancı uzmanların da katılımıyla birkaç kez törpülenmiştir! Gene de toplum ve ülkemiz için hayli yararlı kalmıştır.

“Türk Milli Eğitiminin amaç ve ilkelerine göre yetiştirilmiş öğrenci, ‘Atatürk devrimlerine bağlıdır’, ‘ulusal kaynakları korur, değerlendirir ve geliştirir’, ‘içinde bulunduğu koşulları sürekli olarak iyileştirmeye çalışır’, ‘genel refahın bilimsel çalışma ve ilerlemelerle sağlanacağını kavrar’, ‘toplum olaylarıyla ilgilenir ve toplum çıkarlarını kişisel çıkarlarını üstünde tutar’, ‘üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenir’, ‘her kazancın emek karşılığı olması gerektiğine inanır.’ (...)

“Okul Müfredat Programları amaç ve ilke olarak bunları yazmasaydı da, geri ve yoksul bir ülkede öğretmenlerin bu görevleri yapmakla yükümlü olduğunu kabul etmek gerekir. Akli başında hiç kimse bunun aksini savunamaz. Köylere kadar uzanmış tek kamu görevlisi ve aydın olan öğretmenler görevlerini böyle anladıkları ve çalıştıkları için değil, bu anlayışlarını yeteri kadar ısrarla

¹³⁵ TÖS, a.g.k., 1969, s.21-22.

¹³⁶ TÖS, a.g.k., 1969, s.40.

¹³⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.xvii.

¹³⁸ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.62.

¹³⁹ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.64.

uygulamadıkları, bunu başarma yolunda yeteri kadar kurban vermedikleri için kınanmalı ve sorguya çekilmelidir. Çünkü gerek öğretmenlerimizin, gerekse sendikamızın bu doğrultudaki görevleri yeterince yapmış olduğunu savunmak olanaklı değildir. Toplum ve ülkemizin 'ırfan ordusu' olan öğretmenler, arkasız kalsa, müttefikleri tarafından terk edilse de, çok çaba göstermeli, çok kurban vermeliydiler."¹⁴⁰

"Eğer bir sendika; her türlü dış ve iç asalak tarafından madenleri, petroleri sömürülen, maliyesi cansızlaştırılan, kalkınması geciktirilen, halkının yarısından çoğu okuma yazma bilmez ve eğitimsiz, bu yüzden üretimi çok düşük, dışarıdan aldıkları pahalı, sattıkları sürekli ucuza gelen bir ülkede kurulmuşsa, bu sorunlar çözümlenmedikçe, onun kendi üyelerine yeni ekonomik ve sosyal haklar sağlaması hayaldir. (...)

"Asıl sorun: Üretimin artırılması ve sömürünün önlenmesidir. Bunlar yapılmadıkça, bir yanlı olarak 'sağlanan' ekonomik ve sosyal hakların maaşlının, ücretlinin yaşamında fazla anlamı yoktur."¹⁴¹

TÖS, öğretmene ve TÖS'e belirtilen büyük görevleri yüklerken, kendisini diğer sendikalardan temelden ayıran bir özelliği açıklıyordu.

Sendikacılık tarihinde sık sık gündeme gelen bir tercih vardır. Sendikanın faaliyet gösterdiği ülke ve sendika üyelerinin de bir parçasını oluşturduğu halk çeşitli sorunlar yaşayabilir. Bu sorunlar karşısında sendikanın tavrı ne olacaktır? Sendika bu sorunları görmezden gelip, üyelerinin günlük kısa vadeli sıkıntılarına çözüm aramaya mı çalışacaktır? Yoksa ülkenin ve halkın genel sorunlarıyla sendika üyelerinin güncel sorunlarını belli bir denge içinde birlikte mi ele alacaktır?

Türkiye'de TÖS'ün faaliyette bulunduğu dönemde işçi sendikalarının üst örgütleri olarak Türk-İş ve DİSK (kuruluşu 1967) vardı. Bu iki üst örgütün söylemleri farklı olsa da, bu tercihte davranışları pek çelişmiyordu. Türk-İş de, DİSK de, ülkenin ve halkın sorunlarının çözümü konusunda somut adım atmadı, risk almadı, olası tehlikeler konusunda üye kitlesini ve genel olarak halkı duyarlı kılmaya, bilgilendirme, bilençlendirme konusunda dışı dokunur bir iş yapmadı. Memurları örgütleyen diğer devlet personeli sendikaları da aşağı yukarı aynı çizgiyi izledi.

TÖS ise üyelerinin sorunlarına çözüm aramanın ötesinde "yurt sorunları" ile yakından ilgilendi, bu konularda yalnızca kendi üyelerini değil, aynı zamanda tüm emekçi sınıf ve tabakaları bilinçlendirmeye, "uyandırmaya" çalıştı. Hatta dünya sorunlarıyla yeterince ilgilenmediği için de eleştirildi.

Fakir Baykurt, öğretmenlerin okullarda da öğrencileri gereksiz bilgilerle dolduran ve öğrencileri gerektiğinden fazla zorlayan tavırlarına da karşıydı. *TÖS Gazetesi*'nde "Kalanlar Geçenler Üstüne" başlıklı yazısında şunları söylüyordu:

"11 Ekim 1970 günlü *Günaydın Gazetesi*, Levent Lisesindeki Ayla Atlıhan adlı İngilizce öğretmenimizin, 160 öğrencinin 150'sini sınıfta bıraktığı için okula saldıran veliler tarafından dövülmek istendiğini, çok kötü olan bu durumdan ancak polis yardımıyla kurtulabildiğini, beş sütun üzerinden yazı ve resimlerle haber verdi. (...)

"Egemen sınıfların çıkarlarını sürdürecektir uyutucu, hiç değilse uyandırmayıcı birtakım bilgilerden dolayı kılı kırka yarıp öğrenci döktüğümüz zaman aslında çok yanlış bir iş yapmış oluyoruz. 10 üzerinden 3,5 veren öğretmen 4,5 vermeye yanaşmıyor. Bu yöntemleri, bu kitapları, programları biz kendimiz mi geliştirdik? Beğeniyor muyuz bunları? Beğenmiyorsak, nasıl oluyor da halk çocuklarının zararına olarak, egemen sınıfların yararına araç oluyoruz?"

"Bir tarih öğretmeni gördüm, Pers krallığını okutmuştu, sınav kağıtlarını değerlendiriyordu. Verdiği notlar çoğunluk 3, 4, 3, 4 idi. Tek tük 5, 6 vardı. Bence TÖS'lü öğretmenler böyle yanlış bir titizliğe düşmekten kaçınmalıydılar. Bir yıllık sınıfta kalma devlet kadar velilere de pahalıya mal olmaktadır. 160 öğrencinin 150'sini sınıfta bırakan İngilizce öğretmenini hoş görme olanağı yoktur. Ayla Atlıhan eğer TÖS'lüysen TÖS'ten çıkarılacak bir arkadaşımızdır. Bu tutumda olanlar, halkın haklı tepkisini haksız yere öğretmenler, hatta TÖS üzerine çevirmektedirler.

"TÖS'lü öğretmen altı yıldır pek çok üstün nitelikler taşıdığını kamu oyuna kabul ettirmiştir. TÖS'lü öğretmen, bozuk toplum ve eğitim düzenine karşın, öğrencileri yüksek oranda ve seviyede yetiştirmek için çırpırır ve bunu başarır. Başaramazsa, hiç taksiratı olmadığı halde öğrenciyi ve onun yoksul velisini cezalandırır. Bozuk toplum ve eğitim düzeniyle savaşırken desteğine muhtaç olduğu halkı kendisinden uzaklaştırmaz.

"Çok sayıda öğrenciyi sınıfta bırakma, en çok özel dersane işleten açık gözlerin işine yarıyor. Bunlar korkunç bir sömürü şebekesi meydana getirmişlerdir. Halkı ve öğrencileri bunların elinden kurtarmak da TÖS'ün görevlerinden sayılmalıdır. Bu yıl, özel dersane ve kurslara karşı pek çok şubemiz, parasız yetiştirme kursları açtı. Veliler, müdürler buna engel oldular ama çok sayıda yoksul öğrenci buralardan geçerek sınıf kalma felaketinden kurtuldu. Örnek çalışma gösteren şubelerimiz bu çalışmalarını *TÖS Gazetesi*'nde yayınlatabilirlerse hepimizi uyarılmış olacaklardır.

"Öğrenci dökümü, bozuk toplum ve eğitim düzeninin sonucu gelişen bir eğitim hastalığıdır, bununla mutlaka savaşılmalıdır."¹⁴²

Atatürkçülük

TÖS'te hakim olan anlayışın başında ilerici/devrimci yorumuyla Atatürkçülük geliyordu. Özellikle Fakir Baykurt gibi sosyalizm eğilimli kişiler, Atatürkçülüğü daha da geliştirerek koruma gibi, milli demokratik devrim perspektifli bir anlayışa sahipti. TÖS'ün belgelerinde, anlayışında ve davranışlarındaki Atatürkçülük, anti-emperyalist, bağımsızlıkçı, halkçı, laik, devrimci bir düşünce sistemiydi.

TÖS'ün önde gelen yöneticilerinden İ.Safa Güner, 20 Mart 1968 tarihli *TÖS Gazetesi*'nde yer alan Havran Konuşması Özeti'nde bu konuda şu görüşleri ileri sürüyordu:

¹⁴⁰ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.116.

¹⁴¹ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.108.

¹⁴² *TÖS Gazetesi*, Sayı 65, 1.11.1970.

“Milliyetçiliğin, işporta malı gibi sokak pazarlarında satıldığı şu günlerde kimin ne yaptığını bilmek zorundayız. Milliyetçilik taslayanlarla, inançları kalkan yapan sahte dindarlar ve bu gibi uyduruk derneklerin ne yapmak istediklerini bir yana bırakalım. Biz TÖS’ün ne için savaştığını düşünelim.

“TÖS Atatürk’ün 19 Mayıs 1919’da başlattığı Ulusal Kurtuluş Savaşını sürdürüyor. Bu yargıya, delilsiz, dayanaksız varmış değiliz. ‘Akıl yolu birdir.’ Elbirliği ile akıl yolu izlenirse varılacak sonuç aynıdır. ‘TÖS Atatürk’ün savaşını sürdürüyor.’”

“Atatürk’ün savaşı Kurtuluş Savaşı idi. Bu kurtuluş neden ve kimden kurtuluşur:

- a) İstilâcılardan yani emperyalistlerden kurtuluş,
- b) Kula kul edici zihniyetten kurtuluş,
- c) Eylemleri, insana işkence etmekten ibaret olan padişahlıktan kurtuluş,
- d) Yağmacılıktan kurtuluş,
- e) Ulusun silkinip kalkınmasını köstekleyen saplantılardan, yani tutuculuk ve gericilikten kurtuluş,
- f) Efsundan, büyüden ve dini ticaret yapan safsatadan kurtuluş. (...)

“Öğretmen eğitimde eşitlik istiyorsa, ağalığın kula kulluktan doğduğunu öğretiyorsa, Atatürk’ten başka bir şey mi yapıyor? Öğretmen bunu halka anlatmaz da insanın boynunu bir başka insana uzatmasını ve eğilip sırtına başkalarını bindirmesini mi öğretir. Bir kişinin köle ruhu taşıyarak aşağılaşmasından da, bir başkasının insana saygı gösteremeyecek kadar yozlaşmasından da öğretmen sorumludur. TÖS insanların Tanrıca eşit yaratıldığını ve kullarca eşit tutulmak zorunluluğunu öğreten öğretmenin kuruluşudur. Sırtının kamburu gibi ağasını, beyini taşıyacak kadar küçülen insanların vebali öğretmededir.

“Atatürk yağmacılarla, tefecilerle savaştı. Halkı soyan ‘aşarçılık’ı kaldırdı. Vergi düzeni ile savaştı. Bunların bugünkü adı kapitalizmdir. Bu kelime bazılarının hoşuna gitmiyor diye, onu öğrencilerimize ve halka öğretmeyecek miyiz. Karaborsanın, tefeciliğin, alım satım düzenbazlığının iç yüzünü halka göstermeyip, onların çıkarlarını mi söktürelim? (...)

“Atatürk’ün getirdiklerini TÖS savunuyor ve savunacak da! Karşıtları, Atatürk’ün kovduklarıdır. Ve milliyetçi, mücadeleci, mukaddesatçı ve daha bilmem neci taslakları çıkacak ve TÖS ülküsü ile dolu öğretmene çamur atacak. Geç efendim, bu at cambazlarının foyası fazla saklanamaz. TÖS ülküsü Atatürk ülküsüdür. Anayasa ülküsüdür. Bu ülkü, İnönü, Sakarya, Dumlupınar cephelelerinde savaşan Atatürk’ün yedek subaylarının ülküsüdür.”¹⁴³

Türkiye’de sosyalist sol içinde bazı kesimler 1969-1970 yıllarında Atatürk’ü eleştirmeye başladı. Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*’nin 15 Kasım 1970 tarihli sayısında yayımlanan başyazısında bu eleştirilere şu şekilde karşı çıktı:

“Ölümünün 32. yıldönümü olan şu 1970 yılında ülkemizin durumu, O’nun 1919 Samsun’a çıktığı günden farkısızdır. Bilen kimseler, bugün ülkemizi ‘yarı bağımlı, geri ve yoksul bırakılmış’ olarak tanımlıyorlar. Bağımsızlığın yarımı olmaz. Atatürk onu tam olarak koymuştur. Demek ki, malî, ekonomik, askerî, politik, kültürel bakımdan bir gerçek bağımsızlıktan da yoksunuz. Sık sık bir ‘İkinci Kurtuluş Savaşı’ vermekten söz ediyoruz. Böyle bir ortamda, Türkiye devrimcilerinin elindeki en anlamlı ve anlaşılır tutamak, O’nun 1920’lerde belirttiği sağlam görüşlerdir: ‘Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin tek amacı, halkı emperyalizmin ve kapitalizmin zorbalığından ve zulmünden kurtarmaktır.’

“Böyleyken, Atatürk konusunda yapılan tutarsız sağcı eleştirilere paralel olarak, solculuk ve devrimcilik adına birtakım yanlış eleştirilere kalkışmak, boş bulunup bu eleştirileri alkışlamak, bugünkü devrimci eylemlerimizi en gerekli dayanaklarından yoksun bırakmak olur. ‘O’nun devrim diye yapıp bıraktıkları, yazı gibi, ölçü, tartı, takvim gibi, kılık ve Medeni Kanun gibi birtakım üstü yapı değişiklikleridir. Şapka, Türk köylüsünün yaşamını değiştirmemiştir,’ yollu demeçler, politika alanında görülen, gençlik arasında da tek tük destek bulan bir avcılık uygulamasıdır. Bir toplumun, sadece üstyapı değişiklikleriyle kurtulmayacağı, asıl gerekli olanın altyapı devrimleri olduğu görüşü, bazı aydınlarımızın son yıllarda okuyup benimsediği doğru görüşlerdir. Ama bütün bunların kendiliğinden, yada bazı kişilerin immesiyle gerçekleşmeyecek, tersine birtakım tarihsel koşulların oluşması ve devrime elverişli hale gelmesiyle gerçekleşecek köklü eylemler olduğu da unutulmamalıdır. Kişinin tarihteki rolü, sürekli, zorunlu ve durdurulmaz olan akışı hızlandırmak, yada eğer gücü yetiyorsa bir süre yavaşlatmak gibi bir ölçüyle sınırlıdır. Mustafa Kemal’i kendi döneminin koşullarından ayrı düşünemeyiz. Beşte dördü ‘bilfiil işgal edilmiş’ bir ülkede, birbiri ardına gelen savaşlarla, hastalıklarla, sömürücü kötü bir yönetimle, yorgun ve bitkin düşürülmüş bir toplum içerisinde, padişah ordusundan ‘tard’ edilmiş, rütbesiz, hatta tutuklanması ve asılması yolunda ferman çıkarılmış bir adam; dağınık çete güçlerini, ordu artıklarını ve halkı, halka aykırı da olsa şeyh, ağa, eşraf gibi ‘millici’ öğelerle birlikte örgütleyip, ‘ulusal kurtuluş savaşı’ını başarmış, hem ülkesine politik bağımsızlığını kazandırmış, hem de yeryüzünün bütün ‘mazlum uluslar’ı için bir ‘ulusal kurtuluş savaşları’ çıkışı açmıştır.

“Mustafa Kemal, bir ekonomî bilgini, bir kuramcı değildi. Yetişmesi ve hazırlığı da buna göre olmamıştı. Başlıca geleneği ‘yurtseverlik’ ve ‘askerlik’ öğretmek olan Harbokulunda bugünkü askerlerin ve gençlerin öğrenme olanağına sahip olduğu bilimleri O öğrenememişti. Okuyabileceği, okuyabildiği kitaplar da o gün için çok kıt. Ömrünün uzun yıllarını savaş alanlarında geçirmiş bir insan, savaşı geçiren yıllarda da iç karışıklarla uğraşmak zorunda kalmışsa, apayrı bir iş olan bütüncülüğü ve kuram geliştirmeciliği nasıl yüklenebilir? Arkadaşı F. Engels’le birlikte 30 yıldan fazla çalıştıkları halde Marks kuramının bile bugün eksik olduğu tartışılmakta ve Marksçılık eleştirilmektedir. Atatürk’ün günlük yaşantısını saptayan ‘Aydın Tarihi’ yayınları, Köşk Defteri, okuyabildiği kitaplar, bu kitaplarda altını çizdiği cümleler, bilim adamlarımız için dikkatli bir inceleme görevi olmalıdır.

“Böyle olduğu halde, Mustafa Kemal eylemini kuramdan yoksun saymak da yanlış olsa gerekir. Hangi eylem kuramdan kopuk ve rastgeledir? O elbet biliyordu ulusal kurtuluş savaşıyla elde edilen politik bağımsızlığın, içerde, köklü ekonomik reformlarla, altyapı devrimleriyle perçinlenmesi ve bütünleştirilmesi gerektiğini. Fakat bugün önemli ve gerekli olan bunun, bundan ömür boyu, sürgit yarar göreceğ olan emekçi sınıf ve tabakaların öncülüğünde ve desteğinde olacağı gerçeğidir. O gün için kendi ideolojisini gerekli ölçüde bulmamış, bulup uyanmamış, bu yolda örgütlenmemiş temel ihtiyaçlarını ‘istek’ haline getirememiş o günkü emekçi sınıf ve tabakalarla nasıl olurdu bu iş? Ne kadar büyük olursa olsun hiçbir önder, kendisini bilinçle ve şevkle destekleyen emekçi halk kitlelerine dayanmamışsa, o yönde girişeceği devrim denemesi bir çırpınıp olarak kalır. O gün yapılamayan bugün nasıl yapılacaktır? Köklü bir Toprak Reformu O’nun tutkuyla istediği bir değişiklikti. Ölümüne rastlayan son hükümetin çalışma programına da girmişti. Sorumluluk belki o günkü aydınlarındı. Fakat daha çok O’ndan sonraki ve bugünkü aydınlarındı. Okuyan, yetişen, öğrendiklerini topluma mal etme görevini hâlâ yarım elle, elinin ucuyla yürütmektedir. Var mıydı Atatürk’ün bugünkü kadar aydını? Var mıydı bugünkü kadar bilinçli ve birleşik gençliği? Gençlik, daha yeni yeni kurtulmaktadır gerici partilerin güdümündeki gelip geçici eylemlerden ve bugün yönelmektedir asıl iklimi olan halk içi çalışmalara. Asıl görevinin işçileri, köylüleri bilinçlendirmek, onları örgütlemek olduğunu bugün kavramaktadır.

¹⁴³ Güner, İ.Safa, “TÖS’ün Atatürkçülüğü,” *TÖS Gazetesi*, Sayı 3, 28.3.1968.

“Mustafa Kemal, yaptıklarıyla, bıraktıklarıyla yeteri kadar büyüktür. Yanlışlık O'nun yaptıklarına ve bıraktıklarına sahip olamayan, gençliği kendi amaçlarına yabancılaştıran, bu yolda ve yöndeki eğitimi bozan, öğretmenleri baskı altına alan yöneticileridir. Bu yüzden, bugünkü gençlik ve bugünkü devrimciler, bırakmalı Atatürk üstüne yapılan yanlış eleştirileri; toplum ve ülkemizi, O'nun gösterdiği yolda ve yönde ileri üretim ve yönetim aşamalarına ulaştırabilmek için; tam bağımsızlığı yeniden kazanma ve içerde emekçi sınıf ve tabakaların iktidarında, bağımsızlığımızı köklü reformlarla, yani altyapı devrimleriyle perçinleme ve bütünleştirme görevini, halk kitlelerini uyandırıp örgütleyerek başarma işine dört elle sarılmalıdır.

“Mustafa Kemal, bize bunun tutamaklarını ve anahtarlarını da vermektedir. ‘Halkı emperyalizmin ve kapitalizmin zorbalığından ve zulmünden kurtarma’ yolunda, O'nun en örnek alınacak yanı, tam bağımsızlıkçılığıyla devrimciliği ve bilimciliğidir. O'nun devrimciliği, hayatı eskimiş kurumlarından arııp yeni kurumlarına erdirmeye, hayatı değiştirme tavrı olarak özetlenebilirse, bilimciliği daha bir anlamlıdır. O, ‘hayatta en gerçek yol gösterici’ olarak bilimi koymuştur. Yıllarca devrimci gençliğe kapalı tutulan bilim, toplumların devrim aşamalarını çoktan ışıklandırmıştır. Bugünkü aşamada gerekli devrimin itici gücü olan sınıf ve tabakalar çoktan belli olmuştur. Bu yolda ve yönde devrim savaşı vermek, Atatürk yolunca yürümek demektir. Bundan dolayı da Atatürk yeteri kadar büyüktür. Yeni ulusal kurtuluş savaşımızı bu tavır ve ölçüyle başarıya erdirerek onu altyapı devrimleriyle perçinleyip bütünleştirecek olan devrimciler ve onun en gerekli öğelerinden biri olan devrimci gençler de, Atatürk kadar büyük olacaklardır. Sanırım, Atatürk'ün en çok sevineceği gelişme de bu olacaktır.”¹⁴⁴

Fakir Baykurt, 1971 yılında Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde verdiği ifadede de benzer görüşler belirtiyordu: “Biz O'nu kendimize ‘başöğretmen’ seçmişizdir. Düşünce ve davranışlarımızda O bizim ‘biricik’ rehberimizdir. (...) Marks olsun, Lenin, ya da Mao olsun, tarih içinde ve çağımızda belli açılardan dünyayı ilgilendiren, pek tabii bizim aydınlarımızın da dikkatini çeken insanlardır. Bunlar okuma, öğrenme, bilim açısından ele alınabilir, alınmalıdır. Ama biz TÖS olarak hiçbir yayınlımızda, hiçbir konuşmamızda bu kimseleri çocuklarımıza örnek olarak, tapılması gereken insanlar olarak göstermedik.”¹⁴⁵

TÖS genel merkez yöneticilerinin yanı sıra şube yöneticileri de Atatürk konusunda duyarlıydı. 2 Kasım 1969 günü Giresun'un Görele ilçesine bağlı Çanakçı bucağında Atatürk büstüne saldırıldı. TÖS Görele Şubesi'nin yayınladığı bildiri bu konudaki genel tavrın bir örneğidir.

“Karşı Devrim Önlenecektir!

“2 Kasım 1969 Pazar günü gece yarısı Giresun'un Görele ilçesine bağlı Çanakçı bucağında Hükümet Meydanındaki Atatürk'ün büstü gözü dönmüş zavallı kişiler tarafından kaidesinden alınarak yakın bir dere kenarına götürülmüş ve parçalanmıştır. Geri bir anlayışla ve alçakça yaratılan bu olay; Atatürk'e, Türk ulusuna, devrimci Türk Gençliğine, Türk öğretmenine ve tüm devrimcilere karşı öteden beri sürdürülen karşı-devrim zincirinin bir halkasıdır. Cumhuriyetin ilânından bu yana Atatürk ve devrimlerine çeşitli saldırılarda bulunmuş, fakat hepsinde gerçek devrimcilerden ve gerçek Atatürkçülerden gerekli dersi almışlardır. Şimdi de Çanakçı olayı için ilgililerin gerekli titizliği göstererek suçluyu en kısa zamanda bulacaklarına yürekten inanıyoruz.

“Çanakçı'da Ata'ya saldırırlar; öteden beri gizlice beslenen, palazlanan gericilerin ve yobazların Atatürk devrimlerinde anlamını bulduğu lâik Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerine inmek istiyorlarsa aldanyorlar; onlara ihtar ediyoruz: Meydan boş değildir. Biz öğretmenlerin ve tüm devrimcilerin en sağlam ve en bilinçli dayanağı büyük insan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'tür. Onun büstünü kırmakla bizleri onun yolundan döndüremezsiniz.

“Gericiler, karşı-devrimci kitle! Bu böyle biline.

“TÖS Görele Şubesi”¹⁴⁶

Ulusal Kurtuluş Savaşı'na Sahip Çıkış

TÖS'ün ilk kitabı olarak 1967 yılında yayımlanan *İlk İki Yılda TÖS* kitabında Ulusal Kurtuluş Savaşı şu şekilde değerlendiriliyordu: “Atatürk'ün önderliği altında dört yıla yakın süren Kurtuluş Savaşı'nda Türk Ulusu, emperyalist politika ekiplerine unutulmaz bir tokat vurdu. Bu tokadın etkisi öylesine derin, öylesine anlamlı oldu ki, istilâcı devletler, tutarlı ve geçerli sayıp kullandıkları işgal metot ve araçlarını değiştirmek zorunda kaldılar. Öte yandan sömürge yaşamını, doğal bir olgu sanıp katlanan Asya ve Afrika ulusları için, egemenliğe, bağımsızlığa ulaşmanın yolu açıldı. Böylece fakirlik, bilisizlik ve umutsuzluk içine gömülmüş uluslar, Atatürk'ü örnek aldılar ve insanlık onurlarına sahip olma ve haklarını geri alma kavgasına giriştiler. Beş kıtanın beşinde Türk Kurtuluş Savaşı'nın destanı, köleleşmiş insanları silkindirip, tutsaklık boyunduruklarını parçalayacak atılımlara yöneltirken, Türkiye yeniden bir karanlığa itiliyordu. (...) Bir yanda halkın gözünü bağlayıp at oynatan politika bağnazları, bir yanda da özgürlüğün tadını almış Atatürk kuşağı vardı. Türk egemenliğini ve bağımsızlığını gözetmekle yükümlü Türk ordusu vardı. İşte 27 Mayıs'ın güneşi bu ortamda doğdu.”¹⁴⁷

Bu konudaki duyarlılık, TÖS Genel Sekreteri Hasan Erdoğan'ın 22 Nisan 1967 tarihli bildirisinde de görülmektedir: “47 yıl önce bugün, emperyalizme ve onun işbirlikçisi Bizanslı İstanbul saltanatına karşı kurulmuş bağımsız Türk hükümeti olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Ulusal Bağımsızlık Savaşımızın karargahı olmuştur. Bu karargah, hem de topa karşı süngüyle, uçağa karşı kağıyla yenmiştir emperyalizm ahtapotunu. Ama bu ahtapot, daha sinsî yöntemlerle ve daima kuzu postunda görünmeye dikkat ederek, on yıllardan sonra yeniden musallat olmuştur yurdumuza. Yarım yüzyıla yaklaşan Cumhuriyet yönetiminden sonra Türkiye'de emperyalizmin tutunacağını sananlar ve emperyalizme uşaklık edenler bilsinler

¹⁴⁴ Baykurt, F., *TÖS Gazetesi*, Sayı 66, 15.11.1970.

¹⁴⁵ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.70, 73.

¹⁴⁶ *TÖS Gazetesi*, Sayı 43, 1.12.1969.

¹⁴⁷ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.7-8.

ki, ikinci ulusal kurtuluş savaşımız daha zorlu zaferlerle sonuçlanacak, milliyetçi Türk öğretmeni bu yöndeki görevini zafer gününe kadar kusursuz ve korkusuz yapacaktır.”¹⁴⁸

TÖS 1968 yılı başlarından itibaren, Kurtuluş Savaşı anılarının derlenmesi için bir kampanya başlattı. *TÖS Gazetesi*'nin ilk sayısında şu çağrı yer alıyordu:

“Kurtuluş Savaşı Anıları

“Dünyada, emperyalist devletlere karşı verilen ilk ‘ulusal kurtuluş savaşı’ olarak anılan kurtuluş savaşımız ve ondan önceki seferberlik ve Çanakkale savaşlarına kumandan olarak katılanlar, birer ikişer anılarını yazıp yayınladılar. Bunların ulusal tarihimiz için önemli belgeler olduğunu kabul ediyoruz. Ama bu savaşlara birer er ve erbaş olarak katılan köylü askerler anılarını yazmadılar. Yazamazlardı da. Bugün ömürlerinin sonuna gelen bu kahramanlar 4-5 yıl sonra yok olup gidecekler. Bu konuda TÖS, devrimci üyelerini göreve çağırıyor: Sayıları iyice azalmış Kurtuluş Savaşı gazileriyle görüşelim ve yok olup gidecek değerli anılarını hemen zaptedelim. Ulusal tarihimiz için bu anıların değeri, ölçülemeyecek kadar yüksektir. Anıları derleme işi, olan yerlerde teyple yapılabilir. Teyp yoksa dinleyip not almak ve hemen sığacağı sığacağına yazmak, bunu yaparken anlatımı bozmamak gerekir. Anıyı veren gazinin kimliğini saptamakta da fayda vardır. Bu çalışmaya ilgi duyan arkadaşlarımız birer anı toplasalar gene bir hizmettir. Öyle arkadaşlarımız çıkacak ki, bir anıyla değil, hazinelerle karşılaşacaklar. Derlenen anılar TÖS Genel Merkezine gönderilecektir.”¹⁴⁹

Ancak bu girişim TÖS’ün üye tabanında istenen çalışmayı sağlayamadı. TÖS’ün 1969 yılındaki 2. Olağan Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda bu girişim ve sonuçları şöyle ele alınıyordu: “Birinci Kurtuluş Savaşımız, dünyaya önder ve örnek bir Kurtuluş Savaşı’dır. Bu savaşın sonuçları mazlum uluslar üzerinde çok etkili olmuştur. (...) Bu kadar önemli bir savaşın anılarını toplamak ve değerlendirmek TÖS için bir görev olmalıdır. (...) Bu savaşa er ve erbaş olarak katılan işçi ve köylü askerler, elleri kalem tutmadığı için, anılarını yazamadılar. TÖS üyesi öğretmenler bu anıları, yaşayan gazilerin ağzından derleyip yazıya geçirmelidirler. (...) Bu çalışmayı TÖS gazetesinde duyurduk. Şubelere genelge çıkardık. Fakat arkadaşlarımızın ilgisini çekemedik. Konuyu raporumuza alırken, bir uyarma daha yapıyoruz. Kurtuluş Savaşımızın gazileri, ömürlerinin son yıllarını yaşıyorlar. Çok çok, dört beş yılları var. Bu değerli anılar toprağa gömülürse yazık olur. Üyelerimiz, olanak bulunan yerde pilli pilsiz teyple, bulunmayan yerde yazıyla bu anıları saptayıp Genel Merkeze göndermelidirler. Toplanan malzeme değerlendirilerek yayınlanabilir. Bunların, çok değerli birer tarih malzemesi olduğunda birleşerek, çalışmayı önümüzdeki dönemde başarmalıyız.”¹⁵⁰

Sömürgecilğe ve Emperyalizme Karşı Tavr ve Bağımsızlık Vurgusu

TÖS tam bağımsızlıktan yanaydı; sömürgeciliğin ve emperyalizmin her biçimine karşıydı. Bu nedenle de, yabancı devletlere karşı bağımsızlığın korunmasında ideoloji ayrımı yapmıyor, her türlü müdahaleye ve baskıya karşı çıkıyordu. Ayrıca, özellikle ABD emperyalizminin toplumun çeşitli kesimlerini etkisi altına almak için kullandığı yöntemleri çok iyi izliyor ve bunlara karşı açık tavr alıyordu.

1967 yılında Şubat-Ağustos döneminde TÖS Genel Başkanlığı yapan Feyzullah Ertuğrul’un 22 Mart 1967 tarihinde bölge toplantılarına gönderdiği mesajda Türkiye’deki sorunların ana sorumlusu olarak emperyalizm gösteriliyordu: “Arkadaşlar; biliyorsunuz ki, emperyalizmin çağdaş sömürme yöntemleri kıldan ince kılıçtan keskindir. Bizim gibi, geliştirilmemiş ülkelerde, emperyalizmin görünmez yöntemlerini halkımıza anlatmak, namuslu aydınların milliyetçilik görevidir. TÖS olarak biz, bu görevimizi her fırsatta yapmışızdır. Bundan böyle de gözümüzü kırpmadan yapacağız. Çünkü eğitim çıkmazının en önemli nedeni, başımıza Tanzimattan beri musallat olan emperyalizmdir. Eğitimdeki köy-şehir, bölge dengesizliklerinin, kız-erkek eşitsizliklerinin, kısacası korkunç geriliğimizin kökeninde, emperyalizm ahtapotunun kolları vardır.”¹⁵¹

TÖS’ün ABD emperyalizmine ilişkin görüşlerinin özeti, Komer’in arabasının ODTÜ’de yakılması konusundaki değerlendirmesidir: “Resmi makamlardan başka kimseden yüz görmeyen bu adam bugün sınırlarımız dışındadır. İnaniyoruz ki bir gün, emperyalist Amerika da tıpkı büyükelçisi gibi bozguna uğrayacak ve ülkemizi terk etmek zorunda kalacaktır.”¹⁵²

TÖS’ün 1968 yılında yayımlanan *Çalışma Programı*’nda emperyalist sömürü şu biçimde ifade edilmekte ve önemli saptamalarda bulunulmaktaydı: “Kurtuluş Savaşı’ndan sonra Atatürk Türkiye’sinin kaldırdığı kapitülasyonlar, bugün, başta petrolümüz olmak üzere, farklı yollarla, aynı amaçlarla, her alana yeniden el atmaktadır. Yabancıların memleketimizdeki tesis ve fabrikalarının hiçbiri bizim değildir, bunların Türk topraklarında kurulmuş olmaları bu sonucu asla değiştirmez. Türk öğretmenin bilmesi ve yurt sorunlarını değerlendirirken gözden irak tutmaması gereken önemli bir nokta budur: Yabancıların memleketimizdeki tesisleri arttıkça, devlet yönetimi üstündeki baskıları da ağırlaşmaktadır. Tarihte bu türlü ilişkilere giren gelişmemiş ülkelerin ergeç bütünüyle sömürgeleştiği görülmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında Kurtuluş Savaşı Türkiye’sine yaraşmayan böyle bir niteliği reddetmeyi görev biliriz.”¹⁵³

¹⁴⁸ TÖS, *İlk İki Yılda TÖS*, Ankara, 1967, s.77.

¹⁴⁹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 1, 20.2.1968.

¹⁵⁰ TÖS, ag.k., 1969, s.56.

¹⁵¹ TÖS, *İlk İki Yılda TÖS*, Ankara, 1967, s. 89.

¹⁵² TÖS, a.g.k., 1969, s.70.

¹⁵³ TÖS, *1967-1969 Çalışma Programı*, Ankara, 1968, s.37-38.

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt, 15 Şubat 1969 Büyük Eğitim Yürüyüşü'nde yaptığı konuşmada da bu konuya büyük önem veriyordu: "Biz halkımızın yeteneğine, ulusumuzun büyük gücüne inanıyoruz. Onun için eğitimde de yabancı akıl, yabancı tahıl istemiyoruz. Türk eğitimini, eğitimin plan ve programlarını bozan yabancı uzmanları istemiyoruz. Eğitim plan ve programlarını kendi eğitimcilerimiz yapsın diyoruz biz. Yirmi haneli köydeki emektar öğretmenimizi Amerikalı uzman Philip Kenneth Ness'ten üstün görüyoruz. 'Türkçede bilim kitabı yoktur, onun için üniversite öğretimini yabancı dille yapıyoruz' diyen zihniyeti temelinden sakat buluyoruz. Onun için Amerika'nın üretim artışı bayat süttezu, barış gönüllüsünü, daha dün 6. Filo'nun gölgesinde limanlarımıza boşaltılan 25.000 ton artık donyağını istemiyoruz. Türk ekonomisinden eğitimine kadar her alanda Amerikan çıkarlarını kollamak için ikide bir kıyılarımıza yanaşan o katil filoyu istemiyoruz. Emperyalizmin tamamına karşı çıkıyoruz, karşı çıkan bir gençlik yetiştiriyoruz. Sömürgecilik kırılmadıkça, ulusumuzun kalkınmasına ve kurtulmasına olanak göremiyoruz."¹⁵⁴

TÖS'e göre, en önemli emperyalist güç, Amerika Birleşik Devletleri idi. TÖS, bu nedenle ABD emperyalizmini birinci düşman seçmişti ve böylece ABD emperyalizminin ve müttefiklerinin en önemli hedeflerinden biri olmuştu. ABD'nin, emperyalizmi kitlelere teşhir eden TÖS gibi etkili bir örgütün çalışmaları karşısında duyarsız kalacağını sanmak saflık olur. TÖS'e yönelik saldırıların gerisinde NATO'nun uzantısı konumundaki Kontrgerilla ve irtica güçleri vardı ve bunları yönlendiren de ABD idi.

Fakir Baykurt 1969 yılındaki 2. Genel Kurul'u açarken yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Bizim için, ne Amerika, ne Rusya! Biz halkımızın büyük gücüne güveniyoruz. Bugün Amerika politikasının -Halkın değil!- düşmanı olduğumuz doğrudur. Amerika, sömürmekte olduğu bütün ülkelerden ve Türkiye'den üsleri ve tesisleriyle, paktları ve ittifaklarıyla çekilip kendi sınırlarına dönüncüye kadar, bu politikanın ve bu ilişkilerin elbet düşmanı olacağız. Biz, Sovyetler Birliği'nin de yurdumuzda üsleri, tesisleri, barış gönüllüleri, bakanlıklarımızda uzmanları, ajanları ve okullarımızda süttezleri olursa, onun da karşısına çıkmayı biliriz. Bu apaçık bir durumdur. Bunu anlamayacak ne var?"¹⁵⁵ Nitekim, Çekoslovakya'nın Sovyetler Birliği tarafından işgalinden sonra Fakir Baykurt'un yaptığı açıklama bu nitelikteydi: "Sovyetler Birliği ve Çekoslovakya'yı işgal eden dört devlet, blok ve denge hesaplarıyla hareket ederek, tıpkı saldırgan Amerika'nın yaptığını yapmışlardır. Ulusların ve insanların özgürlüğünü herşeyin üstünde tutan biz Türkiye Öğretmenleri, Amerika'yı kınadığımız gibi, Sovyetler Birliği'ni de şiddetle kınıyoruz."¹⁵⁶

TÖS'ün emperyalizm karşıtı görüşleri, özellikle 1969 yılında toplanan 2. Olağan Genel Kurul'a sunulan *Çalışma Raporu*'nda tekrar tekrar ayrıntılı bir biçimde dile getirildi. Bu *Çalışma Raporu*'nda şu değerlendirmeler yer alıyordu:

"Apaçık görülüyor ki, dünya şimdi (kabaca) iki kesimdir: Sömüren kesim, sömürülen kesim. Gelişmiş kapitalist ülkeler sömürmekte, geri bırakılmış ülkeler sömürülmekte."

"Bu sömürü, 'yeni emperyalizm'in sömürüsüdür. Bunun başlıca belirtileri; yabancı sermaye yatırımları, dostluk kredileri, ticari, askeri ve teknik yardımlar, paktlar ve siyasi ittifaklardır."

"Gelişmiş kapitalist ülkelerle, geri bırakılmış ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin sadece bir yanına göz atalım. Zengin ülkeler, yoksul ülkelere sürekli olarak mamul madde satıyorlar, onlardan ham madde alıyorlar. Şimdi dikkat buyurun. 1955'te mamul ve ham madde fiyatlarının her ikisini de 100 kabul edelim ve 10 yıl sonraki duruma bakalım. 1965'te ham madde fiyatları 67, mamul madde fiyatları ise 137 olmuştur. Birincide 33 bir düşme, birinde 37 bir fırlama. Ve ikisinin toplamı (33 + 37) = 70. Sözde, zengin ülkeler yoksul ülkelere yardım ediyor.

"1955-1965 yılları arasında zengin ülkelerin yoksul ülkelere yaptığı bütün yardımların toplamı 30 milyar dolardır. Aynı yıllar içinde yoksul ülkelere kendi ülkelerine transfer ettikleri kârın toplamı 40 milyar doları aşmıştır. Kim kime yardım ediyor?"

"Yoksul ülkeler her yıl daha yoğun bir borç yükünün altına girmekte ve ezilmektedir. (...) Tarihimizin hiçbir döneminde bugünkü kadar borçlu değildik. Kapitülasyonlar, Dünyu Umumiye bile bizi bu kadar borca sokmamıştı."

"Yalın gözle bakıldığı zaman kolayca sezilmeyen, fakat aslında evlerimizin kilerine kadar giren yeni sömürgecilik, kapitalizmin son evresidir. Alinterimiz, emeğimiz, yeraltı, yerüstü servetimiz, altınımız, gümüşümüz, beyin ve kol gücümüz görünür görünmez küçükük çaylardan çıkıp, birleşe birleşe dev ırmaklar halinde sömürgeci ülkelerin kasalarına akmaktadır. İnsanlığın buna dayancası kalmamıştır."¹⁵⁷

"Bütün ilişkileri temelinden bozuk bir ülkede yaşıyoruz. Bu ülke gelişmiş emperyalist ülkeler ve onların içimizdeki işbirlikçileri tarafından yüzlerce yıldır insafsızca sömürülmektedir. Biz, ucuz bir ham madde ülkesiyiz. Biz, pahalı satılan mamul maddeler pazarıyız. Biz, sömürgeci Amerika'nın, ateş hattında bir ileri karakoluyuz. Biz, bütün bu bozuk ilişkilerden dolayı geri bırakılmışız. Bu gerçeklerden tam olarak haberli olmayan halkımızı uyandırdığımız, onu bilinçlendirdiğimiz zaman halk bugüne kadar böyle gelmiş olan bu bozuk düzenin, bundan sonra da böyle sürüp gitmesine razı olmaz."

"Dünyanın hiçbir yerinde sömürücülüğün bu çeşidi görülmemiştir. Emperyalist ülkelerin ilaç endüstrilerine pazar hazırlamak ve aramak için beslenme, barınma, ısınma, aydınlanma, sağlığı koruma, eğitim, dinlenme ve eğlenme koşulları kasıtlı olarak bozulan koca bir toplum, bu yoldan geçertilirken bir taraftan da soyuluyor."

"Amerika'nın önce Türk devlet yönetiminde Amerikancı bir bürokrasi yarattığını, bütün genel müdürleri Amerika'ya götürüp getirmek suretiyle eğittiğini, sonra devlet dairelerini Amerikan uzmanlarıyla doldurduğunu, sendika liderlerini gezdirip tozdurtan ve çeşitli seminerlerden geçirmek suretiyle işçi kitesini etki altına aldığını, gençlik liderlerine el attığını, ordu ve güvenlik kurumlarına girdiğini, Halk Bankası ve AID kredileriyle esnafı elde ettiğini; basına, aydınlara, üniversite öğretim üyelerine binbir çeşit çıkar

¹⁵⁴ TÖS, a.g.k., 1969, s.129.

¹⁵⁵ TÖS, a.g.k., 1969, s.xix, F.Baykurt'un konuşması.

¹⁵⁶ *TÖS Gazetesi*, Sayı 14, 5.9.1968.

¹⁵⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.x-xii, F.Baykurt'un konuşması.

sağlayarak onları kendisine bağladığını görürüz. Ama bu ülkelerde görünürde birer parlamento, bağımsız mahkemeler, bayrak direkleri, ulusal marşlar, sınırlar, sınırlarda askerler, (...) vardır. Fakat hepsinden önce ekonomi bağıdır. Maliye bağıdır. Ekonomi ve malienin bağı olması bütün öteki kurumların ve öğelerin bağımlı olmasına yol açar. Burada, Mustafa Kemal'in daha 1921'de yaptığı 'tam bağımsızlık' tanımını hatırlamak zorundayız. Mustafa Kemal diyordu ki: 'Tam bağımsızlık demek, elbette siyasal, maliye, iktisat, adalet, askeri, kültür gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlıktan yoksunluğu demektir.' "

"Her devlet dairesinde, her dalda ve yaprakta birer uzmanı ve sayısız ajanı bulunan Amerika'nın; ülkemizde milli eğitimin bütçe ve plânlamasına kadar karıştıktan sonra, öğrencileri ve halkı devrimci yönde etkileyen kalabalık öğretmen kitlesini gözden uzak tutacağı sanılamaz."

"Yaşantımızda ve eğitim girişimlerinde varlığını inkar edemeyeceğimiz emperyalist etkiler, yabancıların eski ve köklü çabaları ile hazırladıkları elverişli bir ortama dayanmaktadır. Emperyalistlerin yüz yılda hazırladıkları bu ortam Birinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda yurdun tüm elden çıkmasına gelmiş dayanmışken, Kurtuluş Savaşı ile Türk toplumu bu yabancı boyunduruğu kırıp atmıştır.

"O tarihte silahlı askerlerini Türkiye'den geri çekenler, bir süre sonra silahsız ve üniformasız askerleri ile Türkiye'yi yeniden istila etmeye, özellikle Milli Eğitim örgütlerine sızdırdıkları uzmanlar yardımıyla emperyalist ilişkilere hazır bir ortam yaratmaya koyuldular.

"Türk halkını yumuşak başlı, kolay yönetilir ve kaynakları ile gücüne sahip çıkamayacak bir insan kalabalığı haline getirmek için girilen çok yanlış projelerin Milli Eğitim kesiminde gerçekleştirilecek olanları, hepsinden ağır basıyordu.

"Tarım kesiminde, endüstri kesiminde, hizmetler kesiminde dağılmış yüzlerce proje atbaşı yürütülecek, örneğin 20/30 yıl sonra Türk demokrasi bir Filipin demokrasi haline getirilecek ve halkımız Hintleştirilecekti. Emperyalistlerin bazı sütü bozukların yardımı ile bu hedeflerine bir oran içinde yaklaştıklarını inkar edemeyiz.

"Yıllardan beri açık açık sürdürülen bu oyuna karşı ilk ve en güçlü tepki TÖS'ten geldi. Sendikamızın 1968 Eylül'ünde topladığı Devrimci Eğitim Şurası, kapitalistler ile emperyalistlerin, geri ülkelerde ulaşmak istedikleri amaçlara ulaşmak için izledikleri yolu ve planlarını bütün ayrıntılarıyla gözler önüne serdi. (...)

"Antiemperyalist düşünüş ve eylem Türkiye'de aydın Türk öğretmenlerinden başka, halka, köylüye, işçiye, gençliğe mal olmuş ve işbirlikçilerin oturdukları koltuklar çatırdamaya, huzurları iyiden iyiye kaçmaya başlamıştır."¹⁵⁸

"Gençler, yüreklerinden fıskırıp çıkan birer iletken telle geri bırakılmış ülkelerin, zulüm gören ulusların sorunlarına bağlanıyorlar. Kendi tüketim toplumlarının yabancılaştırıcı yapısına olduğu kadar, hatta bundan daha çok, geri bırakılmış ülkelerin sömürülmesine, Amerikan emperyalizmine ve Vietnam savaşına baş kaldırıyorlar."¹⁵⁹

"Sonora buğdayı, yabancı inek, margarinler, gazozlar, montaj endüstrisi, ilaç tüccarları ve vatandaşlarımızı sağlıklı iken yiyeceği, hasta yatağında amerikan ilacı üzerinden sömüren işbirlikçi zihniyet karşısında hemen daima genç Türk işçisi ve onunla kader birliği yapmış Türk öğrencilerini buldu. Bu çocukları bu ortak hareketlere itekleyen ve Türkiye'ye sahip çıkmalarını sağlayan temel gücün nereden ve kimden geldiğini hatırlatmayı fazla buluyoruz. Atatürk'ün Bursa nutkunu okuyan ve anlayan her insan yaşlı olsa da bu davranışı benimseyecektir. Fakat çağımıza mal olmuş bencil davranış içinde ihtiyarlar gerekeni hiçbir zaman yapamadılar. Genç olmalarına rağmen ihtiyarların çıkarıcı felsefesini benimsemiş veya yabancıya satılmış olanlar da ihtiyarlar gibi hareket ettiler.

"Türkiye'de emperyaliste göğsünü siper eden genç işçi ile Üniversitelinin davranışı, Vietnam'da dünyanın en güçlü ve en azgın sömürücüsüne karşı aç karnına direnen Vietnamlı genci harekete getiren temel güçten farklı değildir. İnsanlar dünyanın her tarafında temelinden bozuk bir düzenden kurtulmak ve ihtiyar kuşağın kurup işletmeye başladığı bu kıyım makinesinin etkilerinden sıyrılmak istiyorlar. Gençler insan olmanın gereği, saydığımız bu haysiyetli davranışın cesur öncülüğünü yapmaktadırlar. İnsanın insana kul olmadan ve başkalarının haklarına el uzatmadan yaşayabileceği mutlu bir dünya yaratmak dünya gençliğinin ortak amacı olmuştur."

"Aslında 6. Filo'yu İstanbul Boğazı'na kadar getirip Taksim'de kardeşe boğazlatan itici gücün, bencil ve yaşlı kafaların ürünü olduğunu herkes biliyor. Dünya denizlerinde Amerikan dolarının bekçiliğini yapan Amerikan filoları insan haysiyetinin, özgürlüğün ve uygarlığın değil, çıkar çevrelerinin jandarmalığını yapmaktadır. Türk gençleri bu gemilerin ve çıplak bacaklı İngiliz kızlarının limanlarımıza neden geldiklerini herkesten iyi anladılar ve herkesten iyi değerlendirdiler."

"Türk toplumunu Yeni Sömürgeciliğin sinsi oyunları ile belirli bir çizgiye kadar getirdiklerini zanneden emperyalistler, isimleri korku yaratmış kişileri Türkiye'ye sokarak zinde güçleri felce uğratabileceklerini ve böylece pasif bir ortam yaratacaklarını ümit ettiler. Vietnam'da 'kasap Komer' olarak isim yapmış eski bir CIA mensubunu büyükelçi olarak Türk halkının ve gençliğinin karşısına dikmek, antiemperyalist güçleri etkisiz hale getirmek için iyi bir çare zannedildi.

"Ünlü bir yazarımızın deyişiyle, Türkiye'ye girdiği gündünden itibaren, züccaciyeci dükkanına girmiş bir katır gibi, çevresinde olaylar yaratan bu zat, gerçek bir sömürgeciymişçesine saygısız davranışlarda bulundu. (...)

"Son yirmi yılda Marshall Planı ile sahneye konmuş ve daha sonra PL 480 ve Barış İçin Gıda Yardımı formülleriyle sömürgeleştirilmiş olan Türkiye'de, başıboş bir ortamda at oynatanın tadını çıkararak Amerikalılar son günlerde karşı karşıya kaldıkları direnmeyi hafifletmek için 6. Filo'nun sahneye çıkarılmasıyla işlerini kolaylaştırmaya çalıştılar.

"Askeri ve ekonomik alandaki üslenmeleri takviye edeceği zannedilen bu tatsız girişim, bize öğrettikleri ve geride bıraktıkları ile gençliğin ve kamuoyunun uyanmasını çabuklaştırmıştır."

"Limanlara filoları ve Parlamentolara antidemokratik ve Anayasa'ya aykırı kanunları getirerek gençliği, basını ve kamuoyunu meşgul etmek, devrimci güçlerle çıkar guruplarını yüzeyde çatışmaya sokarak, perde arkasında toplumu temelinden sarsacak alışverişlere girişmek emperyalist güçlerin Türkiye'de sık sık sahneye koydukları çirkin oyunlar olarak artık iyi tanımlanıyor."

"Yakın zamana kadar gerçek yüzü bilinmeyen ve bir kilise örgütü olan CARE tarafından Türkiye'de yürütülmeye çalışılan yavan süttozu ve üretim artışı kurtlu un yardımları TÖS tarafından kınanmış, bunun sakıncaları sorumlu makamlara duyurulmuştur..

"Sonora-64 buğdayının Türk ekonomisine, tarımına ve halk sağlığına yapacağı kötü etkiler öğretmene ve halka duyurulmuş, savunduklarımız doğru çıkmıştır. (...)

"Yabancı buğday tohumundan sonra 3,5 milyar lira borç altına girerek yabandan inek ithal etmeye kalkışanlar öncelikle teknik kuruluşlar tarafından alenen kınanmışlardır. Vatansız ve ülkücü Türk veterinerlerinin karşı oldukları bu projeye biz de karşı olacağız.

"Türk toplumunu Avrupa ve Amerika'da yapılmış sentetik uyuşturucu maddelerle uyuşturup paramızı bu yoldan kendi kasalarına aktarmak ve afyon gibi bir gelir kaynağımızı kurutmak için yerli taraftarları ile birlikte faaliyete geçen çıkar çevrelerini dikkatle izliyoruz. Bu korkunç oyunun Türkiye'de gerçekleşmesine müsaade etmeyeceğiz."¹⁶⁰

¹⁵⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.9, 80, 61,11, 112.

¹⁵⁹ TÖS, a.g.k., 1969, s.ix, F.Baykurt'un konuşması.

Fakir Baykurt, TÖS'ün eğitim broşürleri arasında yayımlanan *Türkiye'de Eğitim Çıkmazı ve Öğretmenlerin Savaşı* çalışmasında ABD emperyalizmi konusunda şu değerlendirmeyi yapıyordu:

“ABD, Türkiye'nin ekonomisine, politikasına, savunmasına, eğitimine, kültürüne, doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak karışabilmektedir. Bu karışma, kredi, teknik yardım, uzman, paklar ve pek çok proje uygulamalarıyla olmaktadır. Bunların çoğu, hükümetlerarası ikili anlaşmalara dayandırılmaktadır.

“Türk eğitim ve kültürü üzerindeki ABD etkileri, konuyu ayrıntılarıyla bilmeyen bir Türk'e anlatıldığı zaman, şok etkisi yaratmaktadır. (...) Türk eğitiminde Amerikancı akımlar da, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, Marshall Planı ve Truman Doktrini uygulamalarıyla canlanmıştır. Her alanda olduğu gibi, Milli Eğitimde de kilit noktalarını ABD'de 'staj görmüş', orada 'intensive course'larda beyinleri yıkanmış elemanlar ele geçirmişlerdir. Bununla da kalmamış, önce ICA, sonra AID adıyla Ankara'ya yerleşen Amerikan Yardım Örgütü, bu kilit noktalarına birden çok sayıda ABD uzmanı da yerleştirmiştir. Amerikalı uzmanların yönetim ve denetiminde, sadece eğitim alanında 20'den fazla proje uygulanmıştır.”¹⁶¹

TÖS, 1960'lı yıllarda önemleri giderek daha da artan Üçüncü Dünya ülkelerinin anti-emperyalist çizgisini ve mücadelesini de onaylıyordu. Genel Başkan Fakir Baykurt'un TÖS'ün 1969 Genel Kurulu'nu açarken yaptığı konuşmada bu tavır açıkça ifade edilmektedir: “Özünde sömürçülük olmayan, sosyalizmi kuran ve kurmaya başlayan ülkelerin sayısı artmaktadır. Bir yanı feodalizmin geri kalıntıları içinde, bir yanı kapitalizmin sömürsü altında cansız ve kansız düşmüş olan Üçüncü Dünya ülkeleri uyanmakta ve örgütlenmektedir. Şimdi dünyada ağır basan, Birleşmiş Milletler'de sözü geçen onlardır. Kapitalist ülkelerin takım çavuşu durumunda olan Birleşik Amerika kriz içindedir.”¹⁶²

TÖS'ün emperyalizm ve özellikle ABD emperyalizmi karşıtlığı konusundaki bu belgelerden sonra, 12 Mart 1971 darbesi sonrasında DİSK aleyhinde dava açılmazken, TÖS hakkında dava açılması, TÖS yöneticilerinin tutuklanması ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 numaralı Askeri Mahkemesi'nin TÖS hakkında kapatma, yöneticiler hakkında uzun süreli hapis cezaları vermesinin ardındaki güçlerin başında ABD'nin geldiği konusunda kuşku olmasa gerektir.

TÖS'ün durumunu zorlaştıran bir olgu ise, bu yıllarda ana muhalefet partisi olan CHP'nin genel olarak emperyalizme ve özel olarak ABD emperyalizmine, barış gönüllülerine, ABD üs ve tesislerine, vb. karşı çıkmaması, bu konular tartışılırken sessiz kalarak mevcut durumu onaylamasıdır.

Yabancı Üslere Karşı Tavır

1960'lı yıllarda Türkiye'nin birçok yerinde ABD üs ve tesisleri vardı. ABD üslerinin varlığı ve bunların Türkiye açısından yarattığı sakınca ve tehlikeler bu yıllarda Milli Birlik Komitesi eski üyesi ve Cumhuriyet Senatosu üyesi Haydar Tunçkanat ve Türkiye İşçi Partisi tarafından dile getirildi ve kamuoyuna duyuruldu. Demokratik kitle örgütleri içinde bu konuda duyarlılık gösterip açık tavır alan tek örgüt TÖS'tü. TÖS'ün bu konudaki tavrı *1967-1969 Çalışma Programı*'nda aşağıdaki biçimde dile getiriliyordu:

“Hükümetin ilk görevi ulusun bağımsızlık, güvenlik ve toprak bütünlüğünü korumaktır. Ulusal çıkarlara uygun hareket edilip edilmediğinin birinci ölçüsü bağımsızlık ve güvenliğimizi tehlikeye atacak savaşlara sürüklenmemek için gereken tedbirlerin titizlikle alınıp alınmadığıdır. Bu titizliğin gösterilmediği durumlarda, çevresini ve kamuoyunu uyarmak öğretmenin görevlerinden olacaktır. Geçmişte Türk topraklarından kalkan yabancı uçaklar Türkiye'yi, halkımızın sezemediği büyük tehlikelerin yanından geçirmiştir. (...) Bugünkü durumda, Türk toprakları muhtemel bir savaş alanı, Türkiye başka devletlerin çıkarlarının bir karakolu, Türk halkı da kurbanlık durumundadır. (...) Karar yerlerindeki yabancıların istedikleri gibi kullanabilecekleri üsler muhafaza edildiği takdirde, bu tehlikenin oranı dehşet verici bir şekilde büyümektedir. (...) Biz topraklarımıza bu derece tehlikeler davet eden koşullardan kurtulmaya çalışmakla kalmayıp, çevremizin, yani Orta Doğu, Balkanlar ve Doğu Akdenizin de bir barış bölgesi olması için çaba sarfetmek zorundayız. Atatürk'ün barışçı dünya görüşünün bu olduğuna inanmaktayız. Ulusal çıkarlarımızın, hem doğrudan doğruya, hem de dolaylı zararlardan titizlikle uzak durarak korunabileceğine inanıyoruz. (...)”

“İnanıyoruz ki, tam bağımsızlık ve eşitlik bütün uluslar ve halkların temel haklarındandır. Bunlardan ufak bir fedakarlık yapmak, varlığının bilincine ermiş uluslar ve halklar için mümkün değildir. Öğretmen, hem kendi bağımsızlığının titizlikle korunmasının ciddi savunucusudur, hem de öteki ulusların bağımsızlıklarına karşı saygılıdır. Sömürgeci ülkelere karşı ilk kurtuluş savaşını vermiş ulusun çocukları olan öğretmenler, bağımlı ya da yarı bağımlı ulusların kurtuluş savaşlarının desteklenmesinden yanadır. Bu destek hem ulusal çıkarlarımız, hem de ulusal ahlakımız bakımından gereklidir. (...)”

“Bazı andlaşmalar, yabancı devletlerin iç işlerimize karışmaları imkanını sağladığından, ulusal varlığımız bakımından tehlikeli olduğu gerçeğini açıklamayı bir vatan görevi sayarız.”¹⁶³

Haydar Tunçkanat ve TİP'in girişimleri sınırlı etki yaratmıştı. Ancak TÖS'ün bu konuda açık tavır alması, halkın duyarlılığının artırılmasına ve tepkisinin yaratılmasına büyük katkılarda bulundu.

¹⁶⁰ TÖS, a.g.k., 1969, s. 67, 72, 73, 76.

¹⁶¹ Baykurt, F., *Öğretmenin Uyardırma Görevi*, 2000, s.232 (*Türkiye'de Eğitim Çıkmazı ve Öğretmenlerin Savaşı*, TÖS'ün 10 No.lu kitabı, Nisan 1971)

¹⁶² TÖS, a.g.k., 1968, s.xiii, F.Baykurt'un konuşması.

¹⁶³ TÖS, a.g.k., 1968, s.46-48.

Bariş Gönüllüleri

Türkiye'nin ABD ile ilişkileri 1962 yılından itibaren sorunlar yaşamaya başlayınca, Amerikalılar 1960'lı yıllarda Türkiye'nin sosyal, etnik ve dinsel yapısını kavramaya çalıştılar. 1962-1972 döneminde "barış gönüllüsü" adı altında çoğu istihbarat görevlisi 1200'den fazla genç Amerikalı, Türkiye'nin dört bir tarafında (ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da) halkla doğrudan temasa geçti, anketler uyguladı, propaganda yaptı, istihbarat derledi.¹⁶⁴ Bariş gönüllülerine karşı en açık ve kapsamlı tavrı alan örgüt, TÖS idi.

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın tüm önemli belgelerinde Türkiye'deki barış gönüllülerinin köylerden ve okullardan çıkarılması istemi yer almaktaydı. Örneğin, TÖS'ün daha 1967 yılındaki talepleri arasında, "barış gönüllüleri köylerden ve okullardan çıkarılmalıdır" da bulunuyordu.¹⁶⁵

TÖS Genel Başkanı Feyzullah Ertuğrul'un imzasıyla 1967 yılında yeni görevlendirilen Milli Eğitim Bakanı'na verilen muhtıradaki barış gönüllüleri konusu ele alınıyordu:

"Barış Gönüllüleri Köylerden ve Okullardan Çıkarılmalıdır.

"Barış gönüllüleri ilgili Türk yetkililerine bağlı değildirlir. Buldukları yerlerde ve görevlerde onları hiç bir Türk yetkilisi denetleyemez. Onların İstanbul'da Genel Müdürlüğü ve Teftiş Kurulları vardır. Bariş gönüllülerini ancak bu Amerikan kuruluşları denetleyebilirler. Oysa mektup anlaşmasında böyle bir örgütten söz edilmemiştir. Böyle olmasına karşın bu Genel Müdürlük ve Teftiş Kurulu Başkanlığı, ortaokul ve lise müdürlüklerine, valilik ve kaymakamlıklara doğrudan doğruya yazılı emirler yollamaktadırlar.

"Barış gönüllülerinin bir bölümü Köy İşleri Bakanlığı Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü örgütünde köy kalkınmacısı olarak çalışırlar. Kimileri, karı-koca, kimileri bekâr, bir kız bir erkek iki kişi olan bu köy kalkınmacılarının buldukları yerlerde hiç bir yararları olmamıştır. Olamaz da. Ama bunların elinde renkli fotoğraf ve sinema makinaları, ses alma makinaları, radyo verici makinaları vardır. Amerikan Hükümeti bunları elbet süs ve eğlence olsun diye vermemiştir kendilerine. Bu elemanlar her ay bağlı buldukları Genel Müdürlük veya Teftiş Kurullarına ya da bunların bölgelerindeki temsilcilerine uzun raporlar verirler. Posta ile değil, kendileri götürürler. Bu raporlarda neler yazarlar, bilinmez ama, bellidir ne yazacakları.

"Köylerde çalışan barış gönüllülerinin durumu Köy Kanununa aykırıdır. Bu kanunun 88. maddesi şöyledir: 'Ecnebi tebaası köylerde ikâmet etmek için Dahiliye Vekâletinden resmî tezkere alacaklardır. Bu tezkerelerin verilip verilmemesi ve ikâmet müddetlerinin azaltılıp çoğaltılması Dahiliye Vekâletine aittir.' (...)

"Görülyör ki barış gönüllülerinin köy kalkınmacısı olarak köylerde çalışmaları, öğretmen olarak okullarda görevlendirilmeleri, söze edilen kanunlara tüm aykırıdır. O nedenle barış gönüllüleri, okullarımızdan ve köylerimizden mutlaka çıkarılmalıdır."¹⁶⁶

TÖS'ün barış gönüllülerine karşı tavrı yargılandı da. Genel Başkan Fakir Baykurt, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Mahkemesi'nde TÖS hakkında açılan davada verdiği ifadede bu konuda aşağıdaki bilgiyi vermekteydi: "Ankara 4üncü Asliye Ceza Mahkemesince verilmiş, kesinleşmiş olan 2.11.1967 gün ve Es.966/574, K.967/495 sayılı beraat kararını da örnek olarak gösterebilirim. Bu dava, TÖS'ün ilk genel kurul toplantısında, üye Osman K.Akol'un, Türkiye'de bulunan Amerikalıları ve barış gönüllülerini eleştiren bir konuşma yapması, divan başkanı Cemal Başbay'ın Akol'u susturmaması nedeniyle açılmıştı. Mahkeme, Ankara Savcılığı'nın 'siyasi faaliyet yasağını çiğneme' suçlamasını yerinde görmeyip arkadaşlarımızı beraat ettirdi."¹⁶⁷

Amerikan Süttozu ve Peyniri

Bu yıllarda ülkemizdeki tüm ilkokullarda öğrencilere Amerikan süttozu, peyniri, yağı veriliyordu. TÖS'ün bu uygulamaya karşı çıkışındaki asıl neden, bu yolla "ulusal kimliğin bozulması" idi. Bu konu, Fakir Baykurt'un TÖS yayınlarından çıkan bir kitapçığında şu biçimde ele alınıyordu: "Türkiye'nin bütün ilkokullarında uygulanan ve süttozu, yağ, peynir, un gibi maddelerle desteklenen beslenme projesinin yıkıcı etkileri daha fazladır. Beş milyondan fazla ilkokul öğrencisi, ABD'nin üretim artışı bayat gıda maddeleriyle beslenirken, çok sayıda zehirlenme olaylarıyla karşılaşmıştır. (...) 'Beslenme maddelerimizi bile bize ABD veriyor' kanısının sürekli olarak beş milyondan fazla körpe öğrenciye kazandırılması, ulusal kimliğin bozulmasına yol açar."¹⁶⁸

Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*'nin 20 Temmuz 1968 günlü sayısında yayımlanan "Sütbağı" yazısında da şöyle diyordu: "Biz ki bu dünyada tarımcı, hayvancı eski bir halkız. Gelenekli ve görenekliyiz. Çoğunun dedeleri, nineleri sağ olan çocuklarımıza elin bağış olarak verdiği besinleri yedirip içirmekten hiç sıkılmıyor muyuz? Yumurta, tarhana, çökelek, fındık, fıstık yurdumuzda yeteri kadar varken ve sadece tarhana bile bir okul beslenmesi için yetip artacakken niçin ellerin artıkları ile çocuklarımızı zehirliyoruz? Zehirlenen sadece çocuklarımız değil, eski yılmaz ve yıkılmaz benliğimizdir. İlkokullarda yılda 4.000.000 öğrenci okuyor. Öyle bir süt bağı kuruyorlar ki; çocuklarımız tıpkı analarını sevdiği gibi Amerika'yı da sevecekler ve yarın da topu, tüfeği, tankı, vırtı zırtı ondan almaya; pamuğu, tütünü, petrolü, madeni ve üsleri ona vermeye devam edecekler. Süt bağı yoluyla hep bizim ütöldüğümüz bu ilişkiler sürüp gidecek."¹⁶⁹

¹⁶⁴ Bariş gönüllülerinin Türkiye'deki çalışmaları konusunda bkz. Özbalkan, M., *Gizli Belgelerle Bariş Gönüllüleri*, Ant Yay., İstanbul, 1970 ve Erboz, F.-Soydan, M., *1962'de Geldiler, 1972'de Gittiler, Bariş Gönüllüleri, 10 Karanlık Yıl*, Empati Yay., Ankara, 2005.

¹⁶⁵ TÖS, a.g.k., 1967, s.47.

¹⁶⁶ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.102-104.

¹⁶⁷ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.115.

¹⁶⁸ Baykurt, F., *Öğretmenin Uyardırma Görevi*, 2000, s.234.

¹⁶⁹ Baykurt, F., "Süt Bağı," *TÖS Gazetesi*, Sayı 11, 20.7.1968, s.3

Fakir Baykurt bu konuyu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'ndeki ifadesinde de dile getirdi: "Türkiye'nin bütün ilkokullarında, 16 yıl, sürekli olarak uygulanan ve hâlâ kesilmemiş olan beslenme eğitimi projesi bunların en acısıdır. Amerikan Kilise Örgütü olan 'Care' tarafından sağlanan süttozu, un, yağ, peynir gibi maddeler, köyde kentte, sabahçı, öğleci; her yıl 5 milyona yakın ilkokul öğrencisine verilmektedir. Bu maddelerin zaman zaman yol açtığı zehirlenme olayları meslek örgütlerimiz TÖDMF ve TÖS aracılığıyla gazetelere yansıtılmış, ilgili makamlara duyurulmuş, fakat önlenememiştir. Zehirlenme, sonuç olarak, maddi bir zarar sayılır. Süttozu projesinin manevi zararı ise daha büyüktür. Beş milyon öğrencinin her yıl, 'bize beslenme maddelerimizi Amerika veriyor!' demesi, körpe kafalarda ulusal kimliğin zedelenmesine, yabancıya gereğinden fazla hayranlık uyanmasına, koşullanma doğmasına yol açar."¹⁷⁰

Gültekin Gazioğlu da bu konudaki bir anısını şöyle dile getirmekteydi: "Beslenme eğitime karşı çıkıyorduk, niye? Gıda maddeleri ABD'den geliyor, diye. Hiç unutmam, Genel Başkanımız Fakir Baykurt, bir konuşmasında, ABD'den gelen süt tozlarının, çocukları ana babalarına yabancılaştıracağını, zekaca gerileteceğinin, bilimsel olarak ispatlandığını ileri sürmüştü."¹⁷¹

Ulusal Bütünlük-"Kürt Sorunu"

ABD emperyalizmi 1950'li yıllarda Ortadoğu'da Kürt kartını kullanmaya başladı. Kürt aşiretlerinin bir bölümü bu yıllardan başlayarak ABD'nin Ortadoğu'daki en önemli işbirlikçisi oldu. ABD, Ortadoğu'daki Kürt politikasını dönem dönem değiştirdi ve bundan Kürt aşiretleri büyük zarar gördü. Ancak, ABD'nin mandası altında bir devlet kurma çabası Kürt aşiretlerinin önemli bölümünü etkiledi.

Bu yılların diğer bir gelişmesi, ABD'nin denetimindeki Kürdistan Demokratik Partisi'nin Türkiye kanadının 1965 yılında kurulmasıydı. Kürt milliyetçiliği bir taraftan ABD ile bağlantılı olarak, diğer taraftan Türkiye İşçi Partisi içinde ve diğer kanallardan atağa kalktı. 1967 yılında Diyarbakır, Silvan, Siverek, Batman, Tunceli, Ağrı, Ankara ve Suruç'ta, 1969 yılında da Hilvan, Varto, Siverek ve Lice'de Doğu Mitingleri ve ardından çeşitli yerlerde Doğu Geceleri düzenlendi. 1969 yılında da çeşitli illerde Devrimci Doğu Kültür Ocakları kuruldu.¹⁷²

Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın resmi belgelerinde ise "Kürt sorunu" gibi bir konu ve hatta ifade yoktur. TÖS, Güneydoğu Anadolu'da yaşananlara millici ve sınıfsal açıdan bakmakta, toprak ağaları ve şeyhlerle topraksız ve az topraklı yoksul köylülüğün arasındaki sömürü ve baskı ilişkisine karşı çıkmakta ve toprak reformunu savunmaktaydı. TÖS'ün 1969 yılındaki 2. Olağan Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'nda toprak reformu konusunda şu değerlendirme yer alıyordu: "Tarım reformu yoktur, toprak reformu vardır! (...) Toprak reformunun başarılı olması, toprağın en verimli işletilmesi için köylünün kooperatifler yoluyla örgütlenmesini de gerektirmektedir. İşletmenin üretimde kullandığı modern girdilerin sağlanması, pazarlama, satış ve tüketim amaçlarına hizmet eden kooperatifler kurulması, toprak reformunun tamamlayıcı koşullarından biridir."¹⁷³

1965 yılından itibaren Kürt milliyetçiliğinin bir ölçüde solculuk görünümü altında yükseldiği dönemde, TÖS'ün bu hareketten etkilenmemiş olması, ulusal bütünlükten yana çizgisinin bir sonucudur. Nitekim Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki örgütlenme çalışmalarının yoğunlaştırılması gerektiği şu şekilde ifade edilmekteydi: "Örgütlenme çalışmalarının bundan sonra daha çok doğu ve güneydoğu illerine kaydırılması gerekmektedir. Çünkü Sendikamız buralarda yeterince gelişmemiştir."¹⁷⁴

TÖS'ün bu konudaki politikalarına ilişkin yanlış bir bilgi, Abdullah Kaygısız'ın anı kitabında yer almaktadır. Bu kitapta TÖS'ün 2. Olağan Genel Kurulu'nun Kayseri'deki toplantısına ilişkin bilgiler doğru değildir: "Genel Merkez'in salona asılması için hazırladığı afişler ve dövizler yerli yerine yerleşmişti. Aklımda kaldığı kadarıyla dövizlerden; Devrim İçin Eğitim, Demokrasi ve Barış İçin Eğitim, Gericî Şoven Eğitime Son, Emperyalist Eğitime Son, Anadilde Eğitim gibi daha birçok sloganlar salonu süslemişti. (...) Sağcı basın, sütunlarını TÖS'ü karalamakla dolduruyordu. (...) TÖS'ün tek bir suçu vardı. O da eğitimin demokratikleştirilmesi, geniş halk yığınlarının özellikle işçi ve köylü çocuklarının eğitime önem vermesi; aşsız, işsiz insanların ekmeği olsun, aşı olsun, sağlığı güvence altında olsun, insanın insanca yaşamasını istemektir. Gericî, asimilasyoncu eğitime son verilmesini, herkesin ana diliyle eğitim görmesini istiyordu."¹⁷⁵

TÖS'ün hiçbir belgesinde "gericî şoven eğitime son", "asimilasyoncu eğitime son" gibi bir talep yoktur; bu talepler, TÖS'ün genel çizgisiyle taban tabana zıttır.

TÖS'ün tüzük ve diğer belgelerinde bugünkü biçimiyle anadilinde eğitim talebinin yer aldığı iddiası da doğru değildir.

TÖS'ün yukarıda ele alınan 4 tüzüğünde, genel kurul kararlarında, Devrimci Eğitim Şûrası bildirisinde, gazetelerinde de böyle bir talep yoktur.

¹⁷⁰ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.48.

¹⁷¹ Gazioğlu, G., a.g.k., 2010, s.90.

¹⁷² Gündoğan, A.Z., *The Kurdish Political Mobilization in the 1960's: The Case of "The Eastern Meetings,"* Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, 2005; *Devrimci Doğu Kültür Ocakları Dava Dosyası-1*, Komal Yay., Ankara, 1975.

¹⁷³ TÖS, a.g.k., 1969, s.79.

¹⁷⁴ TÖS, a.g.k., 1967, s.10.

¹⁷⁵ Kaygısız, A., a.g.k., 2005, s.72-74.

TÖS belgelerinde bu kavram iki yerde geçmektedir.

TÖS 1971 yılında 2. Devrimci Eğitim Şûrası'nı toplayacaktı; ertelendi. Ancak tartışılmak üzere hazırlanan bildiri metinlerinin geçici baskıları yapılmıştı. Aziz Aysel, Memduh Aytür, Fakir Baykurt, Necati Cebe, Cemil Çakır, Ergün Günçe, Veli Kasımoğlu, Mübeccel Kıray, Hüseyin Öztürk, Tahsin Saraç ve Mümtaz Soysal tarafından hazırlanan “Bu Günkü Eğitim Sisteminin Eleştirisi ve Öneriler” başlıklı 3. No.lu metinde şu talep vardır: “12. Bütün eğitim basamaklarında anadili öğretimine önem verilmelidir. Yabancı dil öğretimi, anadilinden üstün tutulmamalıdır. Herhangi bir yabancı dil, okullarımızda ancak yardımcı bir dil olarak öğretilmelidir. Bu gerekçeyle, asistanlık sınavından yabancı dil kalkmalıdır.” (s.21) Benzer bir talep 1969 yılında yayımlanan “Sürekli Çalışma Programı ve Sendikal Eğitim Planı” kitapçığında da bulunmaktadır. Ancak burada kastedilen anadili, Türkçe'dir. TÖS, yabancı dille eğitime karşıydı, İngilizce eğitimin yapıldığı ODTÜ ve Hacettepe Üniversitesi'ni çok eleştiriyordu; Türkçe eğitim istiyordu.

“Anadil” kavramı ile yabancı dille eğitime karşı Türkçe eğitimin amaçlandığı, 2. Devrimci Eğitim Şûrası için Mehmet Başaran, Azra Erhat, Sabahattin Eyuboğlu ve Vedat Günyol tarafından hazırlanan ve 1971 yılında geçici baskısı yapılan “Devrim İçin Eğitim Açısından Dil Sorunu” bildirisinde de açıkça görülmektedir. Bildiride şöyle denmektedir: “Yirmi beş yıldır süren hükümetlerin tutucu davranışları; Köy Enstitülerini kapatan, dinsel eğitime kapıları açan güçlerin dil devrimine açıkça karşı komaları, bir ara Anayasa'yı bile Teşkilât-ı Esasiye'ye çevirmeleri, eğitim dilini bulandırmaları, anadili savunan öğretmenlerle uğraşmaları düşünülürse, Türkçenin bir ulus dili, halk dili olarak ne değin hızla geliştiği anlaşılır.” (s.5)

Milliyetçilik

TÖS kendisini “milliyetçi” olarak niteliyordu. Bir de Milliyetçi Öğretmenler Derneği vardı ve TÖS'ü suçluyordu. Ancak TÖS'e yönelik saldırılarda halkı galeyana getirip harekete geçirenler genellikle din adamları ve Adalet Partisi'nin yerel yöneticileriydi. Onları yönlendirenler ise devlet içindeki bazı karanlık ilişkiler ve ABD idi.

Bu yıllarda Türkçü cephede de önemli gelişmeler yaşandı.

Sovyetler Birliği içinde Türk soyundan milyonlarca insan çeşitli bölgelere dağılmıştı ve ulusal kimliklerinin korunmasında önemli sorunlar yaşıyorlardı. Çarlık Rusyası döneminde Çarlık'a karşı mücadele eden Türkçüler, Çarlık'a karşı mücadele eden sosyalistlerle işbirliği yapmışlardır.¹⁷⁶ Sovyetler Birliği döneminde ise Türkçülerin müttefiki emperyalist ABD oldu. Türkçüler, emperyalist ABD'nin Türkiye açısından taşıdığı tehlikelerin farkında olsalar da, “gündemdeki düşman”a karşı ittifakı benimsediler.

1944 Türkçülük Davası'nda yargılanan Alpaslan Türkes, 14'lerden bazı arkadaşlarıyla birlikte 30 Mart 1965 günü Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne girdi ve CKMP'nin, 31 Temmuz 1965 tarihinde yapılan kongresinde genel başkanlığa seçildi. Bu kongrede, Muzaffer Özdağ tarafından hazırlanan çok kapsamlı, işçilerin ve köylülerin sorunlarına önemli yer ayıran ve laikliği temel alan bir parti programı kabul edildi.¹⁷⁷

Ancak daha sonraki yıllarda Türkçülük davasında ABD ile işbirliğini reddeden Nihal Atsız bu ilişkilerden çekildi.¹⁷⁸

Türkiye'de sağ-sol kavgasına kesinlikle karşı çıkan ve partinin adının Köylü İşçi Partisi (KİP) olmasını savunan Muzaffer Özdağ da dışlandı ve 12 Mart 1971 öncesinde bazı arkadaşlarıyla birlikte Milliyetçi Hareket Partisi'nden ayrıldı (CKMP'nin 1969 Adana Kongresi'nde örgütün adı MHP olarak değiştirilmişti).¹⁷⁹

1960'lı ve 1970'li dönemlerde MHP içinde yaşayanlar, MHP yöneticilerinin ABD'ye karşı olduğunu; ancak “yakın tehlike” ve “uzak tehlike” ayrımı yaptığını, “Sovyetler Birliği'ni, özellikle Türkleri ezmesi nedeniyle ve Türkiye açısından bir tehdit oluşturduğu için, yakın tehlike olarak gördüğünü” ve “kapitalizmle olan mücadelemizi erteledik” dediğini belirtmektedir.¹⁸⁰ Ancak uygulamada MHP, öncelikli olarak anti-emperyalistlere karşı mücadeleyi tercih etti.

Türkçülerin, komünizme ve Sovyetler Birliği'ne karşı ABD ile aynı cephe içinde yer almasının ardından, Türkiye'de sağ-sol kavgası hızla tırmandı.

Bu yıllarda bazı ülkücüler “komando kampları” adı verilen kamplarda eğitildi.

TÖS ise ırkçılığa karşıydı ve Atatürk'ün ifade ettiği biçimiyle milliyetçiydi. Atatürk, Türk milletini, “Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkı” olarak tanımlamaktaydı. TÖS'ün milliyetçilik anlayışı da bu doğrultudaydı.

Emperyalizme karşı Türkiye'nin bağımsızlığını ve ulusun egemenliğini savunan TÖS, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile de kavgalı değildi. Tam tersine, hükümetlerle çeşitli konularda anlaşmazlık yaşanır ve Türkiye'nin ilk genel grevi yapılırken bile, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne sahip çıkmıştır. Örneğin, Fakir Baykurt'un TÖS

¹⁷⁶ Bkz. Geogon, F., *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Yusuf Akçura, 1876-1935*, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 4. basım, 2005.

¹⁷⁷ CKMP, *Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye İçin CKMP Programı*, Ankara, 1965.

¹⁷⁸ Nihal Atsız'ın ABD karşıtı çok sert ve aşağılayıcı bir yazısı için bkz., Atsız, Nihat, “Mendebur Amerikalı,” *Makaleler – IV*, İrfan Yay., İstanbul, 1997, s.505-514.

¹⁷⁹ Muzaffer Özdağ'la ilgili çok ilginç gözlemler için bkz. Akpınar, H., *Kurtların Kardeşliği, CKMP'den MHP'ye (1965-2005)*, Bir Harf Yay., İstanbul, 3. baskı, 2005, s.70-72.

¹⁸⁰ Ülkücü hareketinin tarihi konusunda çok önemli bir çalışmanın yazarı olan Sayın Hakkı Öznur ile 9 Ağustos 2006 günü Büyük Birlik Partisi Genel Merkezi'nde yapılan görüşme.

Gazetesi'nin 20 Şubat 1968 tarihli 1. sayısındaki "TÖS'te Birleşmek" yazısı "Bu devlet bizim" diyerek bitmektedir.¹⁸¹

Fakir Baykurt, 1971 yılında sıkıyönetim askeri mahkemesindeki ifadesinde şunları söylüyordu: "Bir kısım öğretmenler, daha çok iktidardaki partinin etkisiyle, adlarının başına 'milliyetçi' sıfatını takarak ayrı örgütlenme yoluna giderken TÖS, öğretmenlerin esasta gerçek milliyetçiler olduğunu bilerek, bu sıfatın öğretmenlik sözü içinde zaten yer aldığı bilincini içtenlikle duyarak, böyle bir sıfat takınmayı gereksiz görmüş, tüzük ve programlarının üstünlüğü, ölçüleri ve ilkeleri dolayısıyla öğretmen çoğunluğunu çatısı altında toplamış, yurt yüzeyinde 535 şube açmıştır."¹⁸²

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt, anılarında bir yöreyi anlatırken şunları söylemekteydi: "Buralara Milliyetçiler girememiş. Okulların yönetimi halis milliyetçi TÖS üyelerinin elinde."¹⁸³

Doğum Kontrolü

TÖS, emperyalizmin bir oyunu olduğu düşüncesiyle, 1960'lı yıllarda Türkiye'nin gündeminde önemli bir yer tutan doğum kontrolü tartışmalarında yerini aldı ve doğum kontrolüne karşı çıktı. Bugün geriye dönüp bakıldığında çok anlamlı ve doğru gözükmeyen bu tavır, 1969 yılı Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'nda aşağıdaki biçimde değerlendirilmiştir:

"Doğum kontrolünün Yeni Sömürgeciliğin en korkunç ve en etkin silâhlarından biri olduğu ülkemizde iyi anlaşılmalı, halk tabakalarına da bir oran içinde anlatılmıştır. İlk zamanlar planlı ve hızlı kalkınmanın bir gereği gibi gösterilip, bilim adamlarınıza, kanun yapıcılara ve aydınlara kabul ettirilen bu metod, halkın yanılmaz eleştirisi ve bazı aydınların uyarmaları ile gittikçe etkisini yitirmektedir. (...)

"Doğum kontrolü çalışmaları bazı yabana dönük üniversitelerimizde bazı kimselerin geçim kapısı ve kazanç vesilesidir. Türkiye'deki muhalefeti yenmek için avuç dolusu para harcayanlar, bu yoldan kökümüzü kazıyacıklarını ve Türk anasının doğurganlığını kısıtlayabileceklerini zannediyorlar. Oysa bu mümkün değildir. Türk halkı bir yılda 268 kilo tahılla beslenmeye mecbur edildiği sürece, yüzde 3 hızla artmaya ve varlığını bu suretle korumaya devam edecektir. Bu işte aldanan bir bakıma biz değiliz. Kendini açık göz zannedenler doğa güçleri karşısında yeniktiler ve yenik kalacaklardır.

"TÖS doğum kontrol uygulamalarına ta baştan karşı olmuş ve üyelerini bu konuda uyandırmış bir kuruluştur. TÖS'lü öğretmenlerin bu uygulamaya karşı olmalarının Türkiye'yi uyandırmak ve büyük bir felaketten kurtarmak için yeterli olacağını bilen doğum kontrol uygulayıcıları fikirlerimizi Genel Başkan ağzından ve kaleminden açıkladığımız günlerde büyük bir telaşa düştüler. Emperyalistler özellikle bu kabil uygulamalarda öğretmenlerin uyanıp gerçeği görmelerinden ve genç kuşaklarla halkı uyandırmalarından, yarasaların ışıktan korktukları kadar korkmaktadırlar. Bundan dolayı işsiz bırakılmış, kıyılıp sürülerek çaresizliğe düşürülmüş bazı arkadaşlarımızın etüd ve inceleme bahanesiyle doğum kontrol hizmetlerinde çalıştırılmalarını bir çare gibi gördüler. Bu arkadaşlarımız bilerek yada bilmeyerek bu örgütlerde çalıştıkları için onları kınamıyoruz. Onların sağlam yapılarından ve Türk toplumunun çıkarlarını hiçbir şeye değişmeyeceklerinden eminiz. (...)

"Doğum kontrolünün Türkiye'nin kalkınmasına müsbet etkiler yapacağına inanmıyoruz. Bu bir oyun ve bir aldatmacadır. Söylenenin ve propagandası yapılanın tam tersine. Doğum kontrolü 20 yıl sonra Türkiye'yi sınırlarda savunacak ve tezgahının başında ve tarlasında çalışarak ekonomimizi canlandırarak zinde güçleri yok etmek için girişilmiş bir uygulama, sessiz savaşın en korkunç ve en gayri insani uygulamalarından biridir. (...)

"TÖS'lü öğretmen doğum kontrolüne karşıdır ve karşıt kalacaktır."¹⁸⁴

Yabancı Dilde Eğitim

TÖS yabancı dilde eğitime de karşıydı. 1956 yılına kadar Türkiye'de yalnızca Robert Kolej Yüksek Okulu'nda İngilizce eğitim yapılıyordu; yabancı dilde eğitim yapılan üniversite yoktu. ODTÜ 1956 yılında, ABD'nin NATO ve SEATO'yu tamamlayacak **METO** (Middle East Treaty Organisation, Orta Doğu Antlaşma Örgütü; **METU**: Middle East Technical University, Orta Doğu Teknik Üniversitesi) projesinin idari ve teknik personel gereksinimini karşılamak amacıyla kuruldu ve İngilizce eğitime başladı. Ardından da Hacettepe Üniversitesi İngilizce eğitime geçti. TÖS bu uygulamaya karşı çıkıyordu. 1969 yılında yapılan Genel Kurul'a sunulan *Çalışma Raporu*'nda yabancı dilde eğitim yapan ODTÜ ve Hacettepe Üniversitesi eleştiriliyordu. TÖS, Türkçe eğitim istiyordu: "Amerikan vakıflarının ve yardım kuruluşlarının bağışları ile palazlanıp daha sonra özel kanunlarla dükalkıklar gibi başımıza çöreklenen ve hovardaca harcamaları fakir Türk halkının omuzlarına yüklenen Hacettepe ve Orta Doğu Teknik Üniversitelerinin..."¹⁸⁵

Yabancı Devletten Para Almaya Karşı Tavır

Türkiye'de 1960'lı yıllarda öğretmenlerin geleneksel olarak sürdürdükleri bir çizgi, yabancı kişi ve kuruluşlardan para almaya açıkça karşı olma idi. Bu tavır, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nda da vardı.

1960'lı yılların başlarında öğretmenlerin gerçek ücretleri gerilemeye başlamıştı. Bu durum, Kırıkkale öğretmenlerinin 14 Şubat 1962 günü Ankara'da düzenledikleri yürüyüşle protesto edildi. 20 Şubat 1963 günü ise

¹⁸¹ Baykurt, F., *Öğretmenin Uyandırma Görevi*, 2000, s.296

¹⁸² Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.65.

¹⁸³ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.305.

¹⁸⁴ TÖS, a.g.k., 1969, s.81-84.

¹⁸⁵ TÖS, a.g.k., 1969, s.66-68.

TÖDMF tarafından Ankara’da Büyük Eğitim Mitingi düzenlendi. Bu mitinge yurdun değişik yerlerinden 14.600 öğretmen katıldı. Miting, hükümeti rahatsız etti; Federasyon’a ise büyük saygınlık kazandı. Mitingi izleyen günlerde Maliye Bakanı Ferit Melen ve Milli Eğitim Bakanı Prof.Şevket Raşit Hatipoğlu istifa ettiler. Daha sonraki aylarda ders ücretleri ve eğitim ödeneğine ilişkin yasa çıkarılarak, öğretmenlerin ücretlerinde yüzde 35 artış sağlandı.

Büyük Eğitim Mitingi’nden bir süre sonra, o yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı’nda cirit atan Amerikalılardan birkaç tanesi Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu’nu ziyaret etti ve Genel Başkan Şükrü Koç ile yöneticilere ilginç önerilerde bulundu. “Amerikalılara göre, Federasyonun büyük projeleri vardır ama, parası yoktur. Parayı Amerikan güdümündeki AID bulacak, Federasyonun köhne binasının yerine bir Kültür Sarayı yapılacak, bir katına da AID bürosu yerleşecektir. Bu talep Federasyon yönetimince reddedilmiştir.”¹⁸⁶

Bu çizgi, TÖS döneminde daha da güçlendirilerek sürdürüldü.

TÖS, dış kaynaklardan yardım alınması konusunda son derece duyarlıydı. TÖS’ün 1967 yılında toplanan 1. Olağanüstü Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda, sendikanın maddi gücü anlatıldıktan sonra şu değerlendirme yer alıyordu: “Bu rakamlar, Sendikamızın gücünü ve anlamını en iyi şekilde ortaya koymaktadır. Çok daha önemli olanı şudur: TÖS bu paraları ne devletten, ne yerli ve yabancı özel yada resmi kaynaklardan almış değildir. Bunlar, TÖS’lü öğretmenlerin hırkasından, lokmasından derlenmiş paralardır. Onun için, yapılan yardımların her meteliğinde TÖS’lü öğretmenlerin hem alınteri ve hem de buram buram tüten milliyetçilik ülküleri, meslektaşlık duyguları vardır. Böylece Türk öğretmeni, ilk kez TÖS ile, örgütlü ekonomik dayanışmanın hem örneğini vermekte ve hem de mutluluk ortamına adımını atmaktadır.”¹⁸⁷

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt, 1969 Genel Kurulu’nu açış konuşmasında bu konuda şunları söylüyordu: “Bu örgüt içinde kredi, açık yada örtülü yardım, her ne nam altında olursa olsun yabandan para alıp da işlerini o paralarla görme yanlısı bir tek üye yoktur. Bize gerekli olan akı da her yıl, yada yıl aşırı yaptığımız Genel Kurul toplantılarında öğretmenlerimizin temsilcilerinden almaktayız.”¹⁸⁸

Emperyalist Ülkelerin İşçi Sınıflarının Tutumu ve Uluslararası İlişkiler

TÖS, Türkiye’nin, halkın ve temsil edilen kitlenin sorunlarının çözümünde umudunu enternasyonalizme, uluslararası işçi sınıfı hareketine veya başka ülkelerin işçilerine/memurlarına bağlamamıştı. Bu nedenle emperyalist ülkelerin işçi sınıflarına karşı mesafeli bir çizgi izlendi. 1967 yılında TÖS Genel Başkanlığı görevini üstlenen Feyzullah Ertuğrul bir mesajında şunları söylüyordu: “Biz karnı tok Amerikan, İngiliz ya da Alman halklarının karnı tok sendikacıları değiliz. Alnımızın teri, kıldan ince kılıçtan keskin yöntemlerle sömürülürken ve biz de bunu görebiliyoruz, elbette ki yüzümüz buruk, sesimiz yanık çalacaktır. Bu bizim ulusal özelliğimizdir.”¹⁸⁹

“Milli Eğitim” Talebi

TÖS, “milli” nitelikleri olan bir eğitim düzeni istiyordu. Mevcut düzene ve uygulamalara yönelttiği en önemli eleştiri ise, Türk eğitim sisteminin “milli” niteliklerini yitirmiş olmasıydı.

TÖS’ün 1966 yılındaki 1. Olağan Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’na şu değerlendirme yer alıyordu: “Türk Milli Eğitiminin görünüşü çok genel çizgileriyle şöyledir: 1 – Yabancı ve emperyalist etkiler Türk eğitiminin ‘milli’ özelliklerini her yönde zedelemiş ve gelişmekten alkoymuştur.”¹⁹⁰ “Milli eğitimin en nazik bölgelerine ve konularına, yabancı uzman adı altında yeterli yetersiz kimselerin karıştırılmasından, Türk öğretmenleri olarak üzüntü ve hattâ utanç duymaktayız. Bu konudaki feryatlarımız milli eğitim yöneticilerini uyarmak şöyle dursun, aksine, onları kızdırmaktadır.”¹⁹¹

TÖS Genel Başkanı Feyzullah Ertuğrul’un 22 Mart 1967 tarihinde bölge toplantılarına gönderdiği mesaj da son derece açıktı: “Yurdumuzu ham madde ve açık pazar memleketi olarak tutmaya yarıyan emperyalist devletlere karşı, eğitim kesimini TÖS olarak mücadeleye, kesinlikle kararlıyız. Barış gönüllüsü istemiyoruz. Biz biliriz bizim işimizi; yabancı uzman istemiyoruz. ‘Eğitimde her şeyin en yerlisi, her şeyin en millisi’ ulusal ilkemizdir. Bundan ötesi eğitim farfaracılığıdır; ya da büyük bir ihtimalle memlekete ihanettir.”¹⁹²

TÖS, emperyalizmin eğitim alanındaki müdahalelerine açıkça karşı çıkarak, Türk eğitiminin ulusalcı bir nitelik kazanmasını istiyordu.

Fakir Baykurt 1967 yılında yayımlanan bir yazısında, eğitime “Türk olmayanların karışmamasını” isteyecek kadar duyarlılık göstermekteydi: “Eğitimi millileştirmek istiyoruz. Kaynakları (parası) yerli olsun diyoruz. Programların yapılmasına, kitapların, araçların, metod ve tekniklerin geliştirilmesine öğretmen olmayanlar, hatta

¹⁸⁶ Altunya, N., a.g.k.,1998, s.72.

¹⁸⁷ TÖS, a.g.k., 1967, s.13.

¹⁸⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.xviii.

¹⁸⁹ TÖS, *İlk İki Yılda TÖS*, Ankara, 1967, s. 89.

¹⁹⁰ TÖS, a.g.k., 1967, s.46

¹⁹¹ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.37.

¹⁹² TÖS, *İlk İki Yılda TÖS*, 1967, s. 89.

Türk olmayanlar karışmasını diyoruz. Barış gönüllülerini, yabancı uzmanları, şartlı dış yardımları reddediyoruz.”¹⁹³

TÖS’ün 1968 yayımlanan *Çalışma Programı*’nda öğretmen örgütünün görevleri aşağıdaki biçimde ifade ediliyor ve önemli saptamalarda bulunuluyordu:

“Yabancı nüfuzu, diğer alanlarda olduğu gibi, eğitimde de derhal göze çarpmaktadır. Eğitim felsefesinin saptanmasında, metod ve tekniklerin bulunmasında, araçlarla kitapların hazırlanmasında yabancı uzmanlara sorulduğu kadar, kendi öğretmenlerimize danışılmamıştır. Eğitimin milli olabilmesi için kaynakların da milli olması gerekir. Kendi okullarımızda milli ülkülerimize uygun olarak yetişmiş öğretmenlerle meşhur barış gönüllülerinin değiştirildiği bile olmuştur. Halbuki, devlet iç ve dış sömürücüye karşı çıkan öğretmenlerle övünmeli, kültür emperyalizmini, şartlı dış ‘yardımlar,’ yabancı uzmanları ve barış gönüllülerini istemeyen öğretmenleri kutlamalı ve Türkiye’de millet çoğunluğunun hayatı 1961 Anayasasına uygun olmadığına göre, milleti bu Anayasaya göre hazırlayan öğretmenleri takdir etmelidir.

“TÖS, milli kültürümüzün gelişme imkanlarını yok eden ve onu yozlaştıran kültür emperyalizmi ile bütün gücüyle savaşacaktır. Kültürümüzün, sömürgeci bir üretim sisteminin peyki haline gelişini üzüntüyle müşahade etmekteyiz. Kültürümüzün kendi milli ihtiyaçlarımıza cevap veren, milli olma niteliğini ve bağımsızlığını koruyan yaratıcı ve devrimci bir gelişme içine girmesinde örgütümüze düşen görev yerine getirilecektir.

“Yeni sömürgecilik yöntemlerinin sömürgeci devletlerin hükümet dairelerinden başka, üniversitelerinde de geliştirildiğini biliyoruz. Öyleyse, üniversite öğretim üyeleri ve bilim kurullarımız çalışmalarını, bir yandan da, sömürücü güçlerle mücadeleye yöneltmelidirler. Sendika olarak, üniversitelerimizin tamamını bu ulusal göreve çağırıyor, üniversite öğretim üyelerinin mesailerini bu yönden de değerlendireceğimizi ve fikir kompradorluğuna kesinlikle cephe alacağımızı açıklıyoruz. Bu arada, yabancı uzmanlara pasif davranılarak, bu kişilerle aşırı derecede dostluk ve fikri işbirliği içinde olan Türk uyruklular da kınanacaktır. Fikir kompradorluğunu yapan kişilere sendikamız temsilcilerinin ikazı ve böylelerini basın yoluyla kamuoyuna duyurmak, mücadele yöntemlerimiz arasındadır.”¹⁹⁴

Fakir Baykurt, 15 Şubat 1969 günü gerçekleştirilen Büyük Eğitim Yürüyüşü’nde yaptığı konuşmada da bu konuya büyük önem veriyordu:

“Değerli Arkadaşlarım! Türk ulusuna borçlu olduğumuz bu tarihsel görevi yerine getirebilmemiz için bugünkü eğitimin belli başlı kusurlarını gidermek, bunun için aynı ülkü ve bilinç içinde çok çetin bir meslek savaşı vermek zorundayız. Bugünkü eğitimin belli başlı kusuru, her şeyden önce ulusal olmayışıdır. Ulusal eğitim, ulusumuzun gerçek ihtiyaçlarına cevap veren, planlanması, kaynakları ve yönetimi kesin olarak yerli olan eğitimdir. Bugünkü eğitim, ulusumuzun gerçek ihtiyaçlarıyla ilgili bile değil. Tüketici insanın süs bilgileri, Alman Amerikan standartlarına göre yetiştirilmiş mühendisler, teknisyenler halkımıza lazım değil. Amerikan tekniği için yeni beton metodları, onların füzeleri için barut bulan bilginler bize lazım değil. Bizim çiftçimiz hâlâ Gordiyas’ın sabanyıyla sürüp, Etiler’in kağınsıyla taşıyor. Bu memur fabrikası okulları, hazır yiyici yetiştiren metodları istemiyoruz. Gerçek ihtiyaçlarımız dururken, istihdam edemeyeceğimiz kadar çok imam ve hatip yetiştiren eğitim düzenini istemiyoruz. 14 yılda yirmi tane yabancı proje; böyle montajcı bir eğitimi istemiyoruz. Yabancıların etkilerini mutlaka kırmak, Türk eğitiminde hiçbir yabancıdan sütünü, sütününü bırakmamak zorundayız. Hepsinden önce yabancı uzmanları sürüp çıkarmak zorundayız. Resmî sorumlular belki ne demek istediğimizi anlamazlar diye bunu bir örnekle anlatalım: Hiç kimse kendi evindeki çocuğun eğitimini komşusuna bırakmaz. Çünkü kendi huyuna ve çıkarına göre eğitirler. Zaten uygulamada yaptıkları da budur. Onun için hep beraber haykıralım, iyi işitsinler: YABANCI UZMAN İSTEMİYORUZ.”¹⁹⁵

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt’un 1969 Genel Kurulu’nu açış konuşmasında da aşağıdaki görüşler belirtiliyordu: “En başta, millilik niteliğini yitirmiş, geniş ölçüde yabancı etkilere açık, planlaması bozuk, eşitlikten uzak, kalitesi iyice düşmüş bir eğitimin uygulayıcıları olmaktan eza duymağa başladık.”¹⁹⁶ F.Baykurt, mahkemede ifadesinde de şunları söylüyordu:

“Kuran kursları, imam hatip okulları sayısındaki büyük artış nedeniyle, ulusal eğitim hızla dinsel eğitime dönüşmektedir. Bu yanı sıra Türk eğitimi, demokratik bir eğitim değil, bir ‘kulluk eğitimi’dir. Oysa ulusal eğitim, ‘kul’ değil ‘yurttaş’ yetiştirmek zorundadır. (...) Böyle bir tablo bize açıkça gösteriyor ki, bu eğitim bizim ‘millî eğitim’ diyebileceğimiz eğitim değildir. Bu öyle bir eğitimidir ki, 7 milyon öğrencinin kullandığı kalemler bile dışardan gelmekte, üzerlerinde ‘made in Poland,’ ‘made in Czechoslovakia,’ ‘made in England,’ ‘made in USA,’ ‘made in China’ yazmaktadır. Öğrencilerin kullandığı kalemler bile dışardan gelirse; dış etkilere kurtarılamamış, planlaması toplumun bugünkü, yarınki ihtiyaçlarına uygun olarak yapılamamış, bilgilerin sınırladığı, eşitsiz, verimsiz, kalitesiz bir eğitime nasıl ‘millî eğitim’ denebilir?”

“Millî Eğitim Bakanlığı; plan ve programları mutlaka kendi eğitimcilerimiz tarafından yapılmış; amaçları, kaynakları ve yönetimi kesin olarak ulusal eğitim düzenini kurmak zorundadır. Bu konuda öğretmenler, Bakanlık üzerinde demokratik baskı göstermelidir.”¹⁹⁷

TÖS ve 27 Mayıs

27 Mayıs Devrimi’nin öğretmen örgütlenmesindeki belirleyici etkisi kitabın daha önceki bölümlerinde ele alınmıştı. TÖS, köy enstitülerinin ve 27 Mayıs Devrimi’nin ürünüydü. Bu olgunun farkında olan TÖS, 27 Mayıs’a ve onun ürünü olan 1961 Anayasasına kararlı bir biçimde sahip çıktı.

¹⁹³ Baykurt, F., Öğretmenin Uyardırma Görevi, 2000, s. 64 (*İnce Dergisi*, Sayı 78, Ekim 1967)

¹⁹⁴ TÖS, a.g.k., 1968, s.37-38.

¹⁹⁵ TÖS, a.g.k., 1969, s.129.

¹⁹⁶ TÖS, a.g.k., 1969, s.xix.

¹⁹⁷ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s. 57, 60-61, 64.

1967 yılında yayımlanan *İlk İki Yılda TÖS* kitabında 27 Mayıs şu şekilde değerlendiriliyordu: “1950’de pespebbe, dupduru başlayan demokrasimiz 1960 Türkiye’sini yalanlar, jurnallar ülkesi, özgürlük canbazlarının açık pazarı yapıvermişti. Bir yanda halkın gözünü bağlayıp at oynatan politika bağınazları, bir yanda da özgürlüğün tadını almış Atatürk kuşağı vardı. Türk egemenliğini ve bağımsızlığını gözetmekle yükümlü Türk ordusu vardı. İşte 27 Mayıs’ın güneşi bu ortamda doğdu. Ve 27 Mayıs’ın armağanı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.”¹⁹⁸

27 Mayıs sonrasında öğretmenlere verilen görev, köylere gidip propaganda yapmaktı. Abdullah Kaygısız yaşadığı olayı şöyle anlatmaktadır: “27 Mayıs askeri darbesinden sonra Sarız’a kaymakam olarak atanan bir binbaşı benimle hemen tanıştı. Emrime bir cip vererek köy köy askeri darbeyi anlatmakla görevlendirildi. Çevre ilçelere bile gönderiliyordum. Meydanlarda, kapalı alanlarda 27 Mayıs’ın meşruluğunu anlatıyordum.” Dr.Niyazi Altunya’nın gözlemi de aynı doğrultudadır: “27 Mayıs 1960 müdahalesini yapanlar bunun meşruiyetini genellikle öğretmenlere anlattırmışlar, öğretmen çoğunluğu da bunu gönüllü olarak yapmıştır.”¹⁹⁹

TÖS Gazetesi’nde 1969 yılında 28 Nisan 1960 olaylarının yıldönümü nedeniyle bir yazı yayımlandı.

“27 Mayıs 1960 devrimine ortam hazırlayan Yüksek Öğrenim Gençliğinin 1960 yılında bir aydan fazla süren kanun dışı yönetime direnişlerinin silahlı çatışmalara ve kan dökülmesine uzandı günlerdir 28 ve 29 Nisan günleri.

“Gencecik Cumhuriyetimizin, körpe demokrasimizin varlığını tehlikeye düşüren o zamanki iktidarın tutumuna karşı çıkan İstanbul Üniversitesi gençleri daha Nisan başlarından itibaren protesto gösterilerine başlamışlardır. Atatürk’ün Cumhuriyetini bir diktatöre kaptırmak istemiyorlardı. Bağımsız yargı gücünü egemen partinin militanları elinde soysuzlaştırmaktan kurtarmak istiyorlardı. Himmetdede’de önu kesilen, Uşak’ta başı yarılan, Topkapı’da linç edilmek istenen muhalefet liderinin şahsında devrimlere ve demokrasiye kıyılacak istendiği apaçıktı. Atatürk’ün gençliği kendilerine emanet edilen Cumhuriyeti ve devrimleri koruma görevlerini hatırlamışlar ve işbaşı etmişlerdi. Günler, haftalar sürdü İstanbul’daki gençliğin direniş savaşları ve Turan Emeksiz şehit oldu.

“Ankara Üniversitesinin toparlanamamış güçlerinin birleşmesine ve sabırların taşmasına yol bu olay. 29 Nisan’da kurşunlar sıkıldı, Ankara Üniversitesine. Gençlik zaptolmaz bir güç oldu. Her günün ikindileri gösterilere sahne oldu Kızılay alanı. 555 K’lar yaşandı. Başbakanın yakaları yırtıldı. Kızılay Meydanı ‘Hürriyet Meydanı’ olanadek sürdü bu inanç ve ülkü savaşı. Gençlik yeni şehitler verdi. Gaziler kaldı gerilerde.”²⁰⁰

27 Mayıs’ın onuncu yıldönümünde *TÖS Gazetesi*’nde Dursun Akçam imzasıyla yayımlanan başyazı aşağıda sunulmaktadır:

“27 Mayıs 1960 devriminin 10. yılını kutladık.

“Ak devrimin karşı devrimci, ‘şaiBELİ’ bir iktidar tarafından uygulanma talihsizliği, bu mutlu günümüzü yas günü haline getirmiştir.

“Oysa bu devrim ‘şaiBELİ’ iktidarların davranışlarına, ülkemizi açık pazar haline getiren çete yönetimine son vermek amacı ile yapılmıştı. Ne var ki, bugün 1960 öncesi başarısız karşı-devrim hareketlerinin gerçekleştirilmiş örnekleriyle karşı karşıyayız.

“Lâik öğrenimden kasten yoksun bırakılan milyonlarca yoksul halk çocukları teokratik eğitim kurumlarında morfinlenerek yozlaştırılmağa çalışılmaktadır. Organize faşist çeteler, Atatürk devrimlerine ve her türlü devrimci davranışlara karşı amansız bir cihad açmışlardır. Devrimci Gençler üstünde uygulama alanına konan ‘tenkil’ hareketlerine hükümetin güvenlik kuvvetlerinin de adı karışmaktadır. Çocuklarımız kurşunlanmakta, akla gelmeyen işkenceler halkımıza reva görülmektedir. Üstelik bu utanç tablosunun kahramanları içine, geçmiş şan ve şerefle dolu kahraman ordumuz da itilmektedir.

“İyi bilinmelidir ki, bizim ordumuzun, Güney Amerika’da, İran’da olduğu gibi emperyalizmin ve onun işbirlikçilerinin dümen suyunda, halkımızın, devrimci gençliğimizin karşısına dikilme geleneği yoktur. Profesörleri dövmek, öğrencileri dersanelerde kurşuna dizmek, kız öğrencilere en iğrenç işkenceler yapmak gibi çağımızın utanç verici dramı bizim üniversitemizde asla oynanamayacaktır.

“Bu gün tanığı olduğumuz bir birini izleyen kanlı olaylar elbette halkımızı uyaracaktır. Bu birbirini izleyen kanlı olayların birikimi kurtuluşumuzun nedeni olacaktır.

“Hiçbir tarih zalimlerin ölmezliğini yazmaz. Bizim tarihimiz de yazmayacaktır. Ama ebedi olanın uluslar, mazlum halklar olduğu gerçeğini bütün dünya tarihleri yazar. Bizim tarihimiz de yazacaktır.

“Yüce Atatürk’ün birinci ulusal kurtuluş savaşında söyledikleri kulaklarımıza küpedir: ‘Memleketin dahilinde iktidara sahip olanlar, gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içinde bulunabilirler.’

“Biz bütün bunlardan ders almasını ve olan bitenlerin sonucunun değerlendirilmesini bileceğiz.”²⁰¹

Devrimci Mücadele

1960’lı yıllarda “devrim” ve “devrimci” sözcükleri günümüzdekinden çok farklı bir içeriğe sahipti.

9 Temmuz 1961 günü 334 sayılı Kanunla kabul edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın “Başlangıç” bölümü şöyleydi:

“Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan;

“Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk Milleti;

¹⁹⁸ TÖS, a.g.k., 1967, s.8.

¹⁹⁹ Altunya, N., *Türkiye’de Öğretmen Örgütlenmesi, 1908-2008*, Yenilenmiş 2. Baskı, Ürün Yay., Ankara, 2008, s.140.

²⁰⁰ *TÖS Gazetesi*, Sayı 30, 5.5.1969.

²⁰¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 55, 1.6.1970.

“Bütün fertlerini kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplıyan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk Milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak ve;

“Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesinin, Millî Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk Devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip olarak;

“İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adâleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için;

“Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabûl ve ilan ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete, adâlete ve fazilete âşık evlâtlarının uyanık beççiliğine emanet eder.”

TÖS’ün 1967-1969 *Çalışma Programı* sendikanın mücadelesinde Anayasayı şöyle değerlendiriyordu: “1961 Anayasasını yapan Ulus gücü, temel hak ve özgürlüklerimizi, sosyal devlet ve sosyal adalet ilkelerine göre saptarken, mülkiyet ve miras hakkının kamu yararına aykırı olarak kullanılamayacağını emredici bir şekilde söylerken, elbet mevcut toplum ve ekonomik yapımızın bu ilkelere uymadığını, düzenimizin ileri değil, geri olduğunu bilmekteydi. Bu yüzden, Anayasamız, yapılacak ana reformları bir bir saymaktadır. 1961 Anayasası, bu durumda, henüz kullanılacak bir araç değil, ulaşılmaması gereken bir ülkü, bir ‘Amaç’tır. Onun için tutucular Anayasayı değiştirmek istemekte, devrimciler de onu savunmakta, ona ulaşmayı ve onu tastamam uygulamayı istemektedirler. Böylece, hak savaşı, bir Anayasa savaşı haline gelmektedir.”²⁰²

Bu yıllarda Türkiye’de üretilmesine çalışılan yerli otomobilin markası bile “Devrim” idi.

Türkiye’de sosyalist hareketin gücü ve etkisinin artmasına ve özellikle de kendisini “devrimci” olarak niteleyen gençlerin “ihtilal” amaçlı silahlı eylemlerine kadar, “devrim” sözcüğü, Atatürk döneminin “inkılapçılık” anlayışı olarak algılandı.

Cumhuriyet Halk Fırkası’nın 1931 yılındaki Üçüncü Kurultayı’nda kabul edilen Program’da 6 ilke belirtiliyordu: “Cümhuriyet Halk Fırkası, A) Cümhuriyetçi, B) Milliyetçi, C) Halkçı, Ç) Devletçi, D) Laik, E) İnkılâpçıdır.”²⁰³

CHP Programı’nda yer alan bu ilkeler, 1924 Anayasasının 2. maddesine 5 Şubat 1937 gün ve 3115 sayılı Kanunla eklendi: “Madde 2. Türkiye Devleti Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devrimci, Lâik ve İnkılâpçıdır.”

TÖS’ün kurulduğu yıllarda “devrim” sözcüğüne yüklenen anlam, 13 Şubat 1967 tarihinde kurulan Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun (DİSK) Anütüzüğünde de görülmektedir. Bu metinde, DİSK’in amacı şöyle ifade edilmiştir: “DİSK, işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan kalkınması ve yücelmesi için, öncelikle, Türkiye’nin her bakımdan tam bağımsız olmasını ve hızlı bir kalkınma yoluna girmesini zorunlu görür. Bundan ötürü de, Türk İşçi Hareketinin Anayasa’da öngörülen köklü dönüşümlerin gerçekleşmesini sağlayacak bir devrimci öze kavuşmasını şart sayar.”²⁰⁴

TÖS, ihtilalci değil, ancak devrimciydi; 1961 Anayasası’nın uygulanmasını, sömürsüz bir Türkiye’nin ve dünyanın kurulmasını istiyordu. Bu anlayışını “devrimcilik” olarak ifade ediyordu.

1965-1971 yılları Türkiye’de sosyalist hareketin Cumhuriyet tarihinde ilk kez kitleleştiği dönemdi. Türkiye İşçi Partisi’nin programında ve çalışmalarında anti-emperyalizm önemli bir boyut oluşturuyordu. TİP, Türkiye-ABD ilişkilerini ve özellikle Türkiye’deki ABD üslerini gündeme getirdi. Bu nedenle, ABD’nin ve müttefiklerinin ülkemizdeki en önemli hedeflerinden biri de Türkiye İşçi Partisi oldu.

ABD ile ittifak kurmuş kesimlerin TİP’e yönelik saldırıları 1965 yılından itibaren başladı. 10 Ocak 1965 günü İstanbul’da 150 kişilik bir grup, TİP Genel Yönetim Kurulu toplantısını bastı. TİP örgütlerine ve etkinliklerine yönelik “milliyetçi-muhafazakar-mukaddesatçı” saldırılar 1971 yılına kadar yoğunlaşarak ve sertleşerek sürdü.²⁰⁵

Bu yıllarda sosyalist sol içindeki görüş farklılıkları ayrı örgütlenmeler yarattı. 1968 öğrenci olayları sonrasında sosyalist hareketin üniversite öğrencileri arasındaki etkisi arttı. Aynı dönemde saldırılar sonucunda solda can kayıpları başladı. 1968-1970 döneminde işçi hareketinin yükselmesi ve özellikle 15-16 Haziran 1970 olaylarının arkasından işçi sınıfının sessizleşmesi, sosyalist solda ufak grupların silahlı eylemlerine dayalı stratejilerin benimsenmesinde etkili oldu. Türkiye sosyalist hareketi içinde bazı gruplar ilk kez 1968 yılında El Fetih’te silahlı eğitim görmeye başladı. Ant Yayınları 1968 yılında Alberto Bayo’nun *Gerilla Nedir?* kitabını, 1970 yılında ise Carlos Marighella’nın *Şehir Gerillası El Kitabı*’nı yayımladı. Bu kitaplarda basit biçimde ve şemalarla bomba yapımı öğretiliyor; gerilla savaşına ilişkin temel bilgiler veriliyordu. Silahlı eylemler önce saldırılara karşı korunma biçiminde gelişti. Ardından 1970 yılında adam kaçırmaya ve banka soyuma biçiminde silahlı eylemler ortaya çıktı. Daha sonra da bazı sosyalist örgütlenmelerde devlete karşı silah kullanma anlayışı yerleşti.

Sosyalist hareket TÖS’de etkili olmaya çalıştı; ancak TÖS yönetimi bu müdahaleleri kabullenmedi; soldaki bölünmelerin ve kavgaların TÖS’e yansıtılması büyük ölçüde engellenebildi. TÖS yönetiminin illegal veya legal

²⁰² TÖS, 1967-1969 *Çalışma Programı*, Ankara, 1968, s.2-3.

²⁰³ C.H.F., *Program*, İstanbul, 1931, s.9.

²⁰⁴ DİSK, *Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Ana Tüzüğü*, 1967, çoğaltma, 22 s.

²⁰⁵ Örnekler için bkz., TİP, *Çalışma Raporu, Üçüncü Büyük Kongre, 9-12 Kasım 1968*, Ankara, 1968, s. 76-80.

örgütlenmelerle bağı olmadı. TÖS genel kurulları, çeşitli grup veya partilerin pazarlık alanı haline getirilmedi; TÖS'ün demokratik yapısı korundu.

Bu yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi'nde "ortanın solu" konusunda önemli tartışmalar yaşandı.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Genel Başkanı İsmet İnönü 1965 yılında "ortanın solu" kavramını kullanmaya başladı. İnönü, bu kavramı kullanma nedenini şöyle ifade ediyordu: "Ülke tam sola kayıyordu. Ortanın solunun gerekçesi tam sola gidişin önlenmesidir. (...) Ortanın solu, ortanın çok soluna da, çok sağına da bir duvardır."²⁰⁶

Ancak CHP ülkedeki anti-emperyalist gelişmelerden etkilendi. 23 Mayıs 1965 günü toplanan CHP Ankara Gençlik Kolu Kongresi'nde okunan bildiriye, "emperyalizme ve kapitalizme karşı mücadele edeceğiz" deniyordu.²⁰⁷ CHP'nin 1965 genel seçimleri için hazırladığı seçim bildirgesinde yer alan birçok talep de, Türkiye'nin ABD emperyalizminin etki alanının dışına çıkmasına katkıda bulunacak nitelikteydi.²⁰⁸

1966 yılı Ekim ayında yapılan CHP 18. Kurultayı'ndan sonra genel sekreterlik görevine getirilen Bülent Ecevit daha kapsamlı düşünüyordu. TİP'in ve diğer sosyalist hareket ve dergilerin de etkisiyle, CHP içinde anti-emperyalist bir hareketlilik başladı. Bülent Ecevit'in 1966 yılında yayımlanan *Ortanın Solu* kitabı ile 1969 yılında yaptığı bir konuşma temelinde 1970 yılında yayımlanan *Atatürk ve Devrimcilik* kitabı²⁰⁹, CHP içinde bu çizginin güçlendiğini göstermektedir. Genel Başkan İsmet İnönü de bu gelişmelerden etkilenerek, 1968 yılında şunları söyledi: "CHP, emperyalist saldırılara karşı ülkeyi korumak ve kurtarmak ihtiyacından doğdu. (...) Biz 1918-1923 (askeri), 1923-1930 (iktisadi) ve daha sonraki dönemlerde de anti-emperyalist olduk."²¹⁰

Bu gelişmeler, Cumhuriyet Halk Partisi'nin dış politikada ABD'den uzaklaştığı, Sovyetler Birliği'ne düşmanlıktan özenle kaçındığı bir çizginin izlenmesine yol açtı.

CHP'nin 18 Ekim 1968 günü toplanan 19. Kurultayı'na sunulan Parti Meclisi Raporu'nda bu konuda şu değerlendirme yer alıyordu: "Sayın Genel Başkanımızın Çekoslovakya olaylarının ertesinde yaptığı bir konuşmada belirttikleri gibi, coğrafi durumu bakımından çok nazik bir noktada bulunan Türkiye'nin, ulusal çıkarları açısından, Birleşik Amerika'ya ve Sovyetler Birliği'ne düşmanlığı hoş gören bir politikadan kaçınması gerekir."²¹¹

CHP'nin 1969 genel seçimleri için hazırladığı bildiriye çok kapsamlıydı. Bu anlayış bu bildiriye de yer almaktaydı: "Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı da, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ne karşı da düşmanlık güdülmemelidir."²¹²

Seçim bildirgesinde ayrıca ulusal bir savunma politikası izlenmesi istenmekte, bu açıdan askeri ittifak politikasının ve ikili anlaşmaların bu anlayışla gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi gerektiği belirtilmekteydi.²¹³

CHP'nin 3 Temmuz 1970 tarihinde toplanan 20. Kurultayı'na sunulan raporda da bu açılardan önemli bir politika savunulmaktadır: "Sovyetler Birliği'nin Akdeniz'deki deniz gücünü arttırarak bu bölgedeki kuvvet dengesini değiştirmesi de, Türkiye tarafından üzerinde dikkatle durulması gereken bir gelişmedir. Türkiye, Sovyetler Birliği'ne karşı düşmanca bir politika izleyerek onunla en önde savaşa tutuşacak devletlerden biri olmaktan özenle kaçınmalıdır. İktidar, ikili anlaşmalarda topraklarımızdaki yabancı üsleri mutlak Türk yönetimi ve denetimi altına koyacak yönde değişiklikler yapılmasını mutlaka başarmalıdır. Ortadoğu anlaşmazlığında da, tam bir tarafsızlık politikası izlenmelidir."²¹⁴

TİP ve TÖS düzeyinde ve biçiminde olmasa bile, Cumhuriyet Halk Partisi de bu yıllarda daha bağımsızlıkçı bir çizgiye geldi. TÖS'ün üye kitlesinin önemli bir bölümü CHP'liydi. CHP'deki gelişmeler dolaylı olarak TÖS'ü, TÖS'teki çizgi de dolaylı olarak CHP'yi etkiledi. Ancak bu ilişki kurumsal ve örgütsel değildi.

TÖS Genel Saymanı Ömer Aslan'ın *TÖS Gazetesi*'nin 5 Mart 1968 tarihli sayısında yer alan "TÖS, Devrimci Olmak Zorundadır" yazısında şu görüşler ifade ediliyordu:

"Bir defa, öğretmen, meslekî görevi bakımından halkçı ve devrimci olmak zorundadır: Yani öğretmenin görevi öğretmektir; karanlığa ışık tutmaktır. Karanlık daima hakim sınıfların silâhı olmuştur; aydınlık, daima halk sınıflarının silâhı olmuştur.

"İkinci, öğretmen, sınıf çıkarları bakımından halkçı ve devrimci olmak zorundadır. Bir bütünü nasıl ki çoğunluğu nitelerse, öğretmen kitlesini de Anadolu ve ücra köylerde görevine bırakılmış köy ve ilkokul öğretmenleri karakterize eder. Köy ve ilkokul öğretmenleri halk sınıflarına yapışık bulunmaktadır. Devrimci ve halkçı olmakta, onların yakın ve uzak çıkarları bulunmaktadır.

"İşte biz, TÖS'ün ideolojisini, yukarıda söylediğimiz iki temele dayandırmaktayız: Öğretmenin, işlevi bakımından devrimci olmak zorunda bulunması; sınıfsal kökeni bakımından devrimci olmak zorunda bulunması."²¹⁵

²⁰⁶ Bila, Hikmet, *CHP, 1919-1999*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999, s.219.

²⁰⁷ Bila, H., a.g.k., 1999, s.212.

²⁰⁸ Taleplerin özeti için bkz., Kili, S., *1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler, Siyaset Bilimi Açısından Bir İnceleme*, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1976, s.214-218.

²⁰⁹ Ecevit, B., *Ortanın Solu*, KİM Yay., İstanbul, 1966; Ecevit, B., *Atatürk ve Devrimcilik*, Tekin Yay., İstanbul, 1970.

²¹⁰ Bila, H., a.g.k., 1999, s.230.

²¹¹ CHP, *XXIX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu 18 Ekim 1968*, Ankara, 1968, s.64.

²¹² CHP, *İnsanca Bir Düzen Kurmak İçin Halktan Yetki İstiyoruz, CHP'nin Düzen Değişikliği Programı*, Ankara, 1969, s.42.

²¹³ CHP, a.g.k., 1969, s.42-43.

²¹⁴ CHP, *XX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu (3 Ekim 1970-Ankara)*, Ankara, 1970, s.110.

²¹⁵ Aslan, Ö., "TÖS Devrimci Olmak Zorundadır," *TÖS Gazetesi*, Sayı 2, 5.3.1968.

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt tarafından yazılan ve *TÖS Gazetesi*'nin 5 Haziran 1968 günlü sayısında yayımlanan “Zorunlu Bir Açıklama, TÖS’ün Devrimciliğine Toz Kondurulamaz” başlıklı yazıda TÖS’ün meslek sorunlarıyla ilgilenmesinin onun devrimciliğiyle çelişmediği belirtiliyordu:

“Bütün ‘millici’ güçleri birleştirme ilkesiyle yayına başlayan ünlü *Türk Solu* dergisi, son aylarda, TÖS hakkında gerçeğe uymaz, yanlış yazı ve yorumlar yayınlamaya başladı. 28 Mayıs 1968 günlü sayısında, İstanbul şubemizin olağan genel kurul toplantısı dolayısıyla, gene böyle yanlış bir yorum yer alıyor. TÖS’te, ‘Meslek sorunları!’ ‘Hayır, yurt sorunları!’ diyen iki hizip varmış. Bu hizipler TÖS’ü parçalamak üzereymiş. Hiziplerin biri ayrılıp başka sendika kurmayı düşünüyormuş. Genel Merkez ve Şubeler görevlerine sahip çıkmalıymış.

“Bir parça araştırma yapmadan, olup bitenlerin iç yüzünü bilmeden, amaç alınan kişilerle konuşmadan, sokakta ve kulaktan topladıklarıyla yazılan yazılar böyledir. Yazıp zihinleri bulandırır, sonra da ‘millici’ güçlerin birleşmesine yardım ettiklerini sanırlar.

“Zorunlu olarak bir daha belirtelim: TÖS, yurt sorunlarına sırt dönelim de sadece meslek sorunlarıyla uğraşalım diyen bir görüşe hiçbir zaman sahip çıkmadı. Baştan beri, meslek sorunlarının yurt sorunlarından, (hattâ ekleyelim), dünya sorunlarından ayrılmazlığını iyi bildiği için, yasal koşulları da göz önünde tutarak, Tüzüğünü, Programını ona göre saptadı. Yayınlarında, bildirilerinde bu görüşü dikkatle korudu ve uyguladı.

“Ancak, TÖS’ü bir meslek kuruluğu değil de, iktidara gelme işlekleği olan bir siyasi parti gibi anlamayı da doğru bulmuyoruz. Yurt sorunlarını kenara itmeden, öğretmen sorunlarıyla uğraşmamızın nedeni, bir parti değil, bir meslek kuruluşu oluşumuzdan ileri geliyor. Başka nasıl olacaktı?

“‘Fakir Baykurt’un meslek sorunları tezini savunduğu hatırlardadır!’ diye yazıyor *Türk Solu* dergisi. Hatıralarına karışamayız ama, geçmişte böyle tek yanlı bir savunma hiç olmamıştır. Fakir Baykurt’un imzalı yazıları, binlerce öğretmen önünde yapılmış açık konuşmaları ve önemli değil ama birkaç tane de kitabı vardır. Bakın bakalım, böyle tek yanlı, ‘insan maddedir!’, ‘Yok, insan ruhtur!’ mantığına dayanan bir savunması var mı? Varsa bulun da koyun ortaya, ondan sonra konuşun. Gerçi Fakir Baykurt’un neşeleri kaçırılan bir savunması olmuştur, daha da olacaktır. O da, patavatsızlığa karşı temkin; tekelciliğe karşı değerli olana saygı; her şeyi bilir kompleksine karşı her zaman öğrenmeye hazır tevazu; uydu luğa, peykliğe karşı bağımsızlık; ondan sonra güç birliği, iş birliği.

“‘Sonuçsuz’ denilen direnme kararına gelince: Öğretmenler direnmelerini sürdürmektedirler. Teslim olmuş değildiler, olmayacaklardır. Yapılan plânın son basamağı olarak saptanan boykot hareketini, herkesin keyfine göre başa alıp ona göre bir yargıya varması doğru değildir. 120 yıldır kıpırdamamış öğretmen gücü daha yeni yeni harekete geçirilmekte, direnme sözü, grev sözü edilmektedir. Hem biz de pek çok kararlar ve kampanyalar biliyoruz ki, yıllar geçtiği halde onlar da bir sonuç vermemiştir, ama faydalı olmuşlardır. Toplumsal direncin başka alanlarda belirip etkin olmasına yol açmışlardır. TÖS’ün direnmesini benimseyip aynı kararı alan memur sendikaları vardır. *Türk Solu* dergisinin haberi olmuştur sanırım.

“Son olarak: İstanbul şubemizin iyi kararlarından ve çalışmalarından sevinç duyarız. Tüzüğe uymayan eksik ya da yanlış işleri varsa onları da düzeltmeye çalışırız. Orası bizim bir şubemizdir. Şubelerimizle didişmeyiz. O bize karşı, biz ona karşı, olmayız. Tekelcilik yapmadığımız için bütün öteki şubeler gibi, İstanbul şubemize de güveniriz. Elbet genel tedbirler aldığımız da olur. Genel merkezler trenlerin önündeki lokomotiflere benzerler. Yokuşa gelince çekip götürürler, inişe gelince firen yapıp yavaşlatırlar. Düze gelince, düzde yolculuk kolaydır, *Türk Solu* dergisi gibi rahat koştururlar.”

Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*'nin 5 Ağustos 1968 tarihinde yayımlanan “Umutsuz Olamayız” yazısında o yıllarda Sovyetler Birliği'nin Türkiye gibi ülkelere önerdiği “kapitalist olmayan yol” çizgisini savunuyor ve şunları söylüyordu: “Hızlı bir oluşumun içinde ileri doğru gidiyoruz Sadece bizde değil, dünyanın pek çok ülkesinde doğum öncesinin anlamlı sancıları. Sıkıntı içindeki geniş kitleler, daha iyi bir üretim, yönetim ve yaşama biçiminin savaşını veriyorlar. Kimsenin kimseyi sömürmediği, herkesin iş, ekmek, ilaç, okuma, barınak, dinlenme ve eğlenme olanağı bulabildiği mutlu bir düzen. Buna ulaşmak için kapitalist olmayan bir kalkınma yolu. Çok öncelerden çekirdeği parçalanan bu düşünceler şimdi yeryüzünün her yerinde fıkır fıkır kayıyor ve oluşuyor.”²¹⁶

TÖS’ün devrimcilik konusundaki görüşleri, özellikle Fakir Baykurt tarafından yazılan ve TÖS’ün 1969 yılındaki 2. Olağan Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda yer almaktadır.

Fakir Baykurt’un bu genel kurulu açış konuşmasında şu görüşler ifade edilmektedir:

“Biz, dışarıda sömürücü kapitalist devletlerden yana mıyız, sömürülen uluslardan yana mı? İçerde bu sömürücülerin çıkarlarıyla kendi çıkarlarını uzlaştırmış ağa, büyük tüccar ve yabancıların araçlarından yana mıyız, yoksa işçilerden, işsizlerden ve köylülerden yana mı?”

“Sınıflı bir toplumda ve dünyada kimden yana olduğumuzu saptamak bizim için zor değildir. Biz işçiden, işsizden ve köylüden yanayız. Biz topyekün sömürülen halktan yanayız. Bunun için de devrimciyiz. Devrimci olmanın ilk koşulu budur. Biz öğretmeniz, devlet memuruyuz, ama egemen sınıfların uşağı ve çocuk avutucusu değiliz. (...) Biz, içerdeki egemen sınıfların ve onların dışardaki eklentilerinin yüce çıkarları için halkın gözünü külleyici, tutucu, uyutucu bir eğitimin uygulayıcıları olamayız.

“Düşüncelerinde içtenliğe ermiş, çağdaş toplum, bilim ve ekonomik politik açıdan sınıflın bilincine varmış hiçbir öğretmen yüzyıllardır halkımızı iliklerine ve inançlarına kadar sömürmüş olan bir düzenle birlik olamaz!

“Halkımız, Mustafa Kemal’in komutanlığında başarıya erdirdiği Birinci Ulusal Kurtuluş Savaşı’nı, tıpkı çağdaş ulusal kurtuluş savaşları gibi tamamlamak ve devrimini başarıya erdirmek istek ve özlemindedir. Bizim başta gelen görevimiz; ona, İngiltere’nin ve Amerika’nın coğrafyasıyla, ineklerin ve sineklerin anatomisini öğretmekten önce, geniş anlamıyla ‘politik bilinç’ kazandırmaktır. Görevimizin ve halkımızla ilişkilerimizin özü budur. Türkiye’yi, Mustafa Kemal’in açtığı ışıklı yolda ve yönde üretim ve yönetim aşamalarına ulaştırabilmek için, egemen sınıfların kitap yasaklarıyla, bilgi sınırlamasıyla bugüne kadar ‘sır’ gibi sakladığı bu bilinci halkımıza kazandırdığımız gün, dünyanın dönüşü değişecektir.”

“Öğretmenlerimizin bakımsızlığı, kendileri ve aile bireyleri için devletin yükümlü olduğu sosyal güvenlik hizmetlerinin çoğundan yoksun oluşları ve baskı altında bulunuşları da bizim önemli sorunlarımızdır. Fakat bütün bunların bağlandığı, birleştiği

²¹⁶ Baykurt, F., “Umutsuz Olamayız,” *TÖS Gazetesi*, Sayı 12, 5.8.1968.

bir tek büyük sorun var, o da dünyamızın ve ülkemizin içinde bulunduğu genel ve temel sorundur. (...) Bu ana sorunun çözülmesi ancak devrimle mümkündür. Bu devrim halk tarafından, onun oyu ve kararıyla yapılacak, gerçek devrimdir. Bunun için bize düşen başlıca görevin, eğitimi devrim için uygulamak, halkı uyandırmak, ona politik bilinç vermek olduğunu söyledim.”

“Türk halkının devrimi gerçekleştireceye kadar her çileye katlanmaya, her zorluğa göğüs germeye hazır öğretmenler olarak, buna inanmış, bu yola rahatımızı ve huzurumuzu adanmış kimseleriz.”

“Biz gençlerimizi anlamakta, onları doğru yolda görmekteyiz. Bunu copla, gaz bombasıyla durdurmaya kimsenin gücü yetmeyecektir.

“Bunun bir tek çaresi vardır, o da devrimdir. Devrim, tarihsel koşulların olgunlaştığı dönemlerde olur. Tarihsel koşullar olgunlaşmamışsa devrim olmaz. Bugünkü durum, tarihsel koşulların iyice olgunlaştığını göstermektedir.”

“Bütün bunların ortaya koyduğu yargı şudur: Dünyada bir mevsim değişikliğinin tam eşiğinde bulunmaktayız. Dünya bugünkü üretim biçiminden, daha ileri bir üretim biçimine geçecektir. Köleciliğe kıyasla derebeylik, derebeyliğine kıyasla kapitalizm, kapitalizme kıyasla sosyalizm birer ileri üretim biçimidirler. Eskiyen, dönemini dolduran gider, yenisi gelir. Bütün bilimlerin anası olan tarihin kuralı budur. Bağımsızlıkçı, demokratik ve uyandırılmış halkın özgür kararına dayanan sosyalizme açık olan Anayasamıza kızanlar; ‘Türkiye sosyalist olacaktır’ denildiği zaman cin ifrit kesilenler, boş yere çırpınmaktadırlar. Onların dediği değil, tarihin dediği olacaktır. Yalnız Türkiye değil bütün dünya sosyalist olacaktır. Güya bunu durdurabilmek içindir NATO ve CENTO! Bunu durdurabilmek içindir halkımızın dikkatini saptıran vurumlu kırıklı maçlar ve SPOR-TOTO! Bunun için Akdeniz’de 6. Filo, Vietnam’da 7. Filo! Bunu durdurmak için öldürdüler Bolivya’da Che Guevara’yı! Bunu durdurmak için ‘Voice of America’ dan, ‘Free Europe Radio’ dan ve kapitalizmin bilcümle kanallarından yapılan propaganda! İkili anlaşmalar, üsler, tesisler, uzmanlar, barış gönüllüleri bunun için, bunun için kültür emperyalizmi! Türk Eğitiminin Bütçe ve Plânlama Müdürlüğünde dört tane Amerikalı uzman! Bunun için 1962 taslağı! Bunun için öğretmen kıyımı! Bunun için sözüm ona milliyetçi kuruluşlar çıkartılarak öğretmenlerin parçalanması! Bunun için devrimci işçilerin, işsizlerin horlanması, köylülerin ve gençlerin tutuklanması! Bunun için sendikamıza baskılar! Bunun için yaptığımız her toplantıya polis! Yayınladığımız her bildiriye mahkeme! Bunun için mahkeme koridorları, hapis cezaları!

“Fakat bütün bunlar tarihin akışını durdurmaya yeter mi? Tarihin akışı durdurulur mu? Yapsalar yapsalar hızını keserler: O da ellerinden gelirse! Ama mutlak ve muhakkak olan bir şey var, o da şudur: Tarihin akışı durdurulmaz! Tarihin dediği olur!”²¹⁷

Benzer görüşler, 2. Olağan Genel Kurul’a sunulan *Çalışma Raporu*’nda da yer alıyordu: “Ülkemizin bu durumdan kurtulması için, hızla bu geri üretim ve mülkiyet ilişkilerinden kurtulup Mustafa Kemal’in 1921’lerde işaret ettiği yolda ve yönde, toplumcu bir üretim ve yönetim düzenine geçmesi zorunludur. Bu hareket devrimdir. Ve gerçek devrim ancak budur. Kılıkta, hukukta, yazıda, ölçü ve tartıda, takvimde, politik ve yönetsel kurumlarda yapılan değişiklikler yüzeysel değişikliklerdir, bünyeyi ciddi olarak etkilemezler.”²¹⁸

TÖS, bunun da ötesinde, sosyalizmi savunuyor, sosyalizmin gelişinin kaçınılmaz olduğunu belirtiyordu:

“Sosyalizme açık olan Anayasamıza tahammül edemeyenler, ‘Türkiye sosyalist olacaktır’ dendiği zaman boş yere telaş ediyorlar. Dünyanın hali meydandadır. Yalnız Türkiye değil, bütün dünya sosyalist olacaktır. Baharın ucunun yaz olması gibi, dönemini yaşamış, bunalmaya girmiş kapitalizmin de arı sosyalizmdir. Bu tarih emrini ülkemizde bütün devrimci güçler, tam bağımsızlık ve milletin egemenliği ilkelerine bağlı kalmak suretiyle yerine getireceklerdir.

“Bugün bize düşen bu tahlili halkımıza belletmek ve bir devrimci eğitim uygulamaktır. Öğretmen çoğunluğumuz şimdi bütün gücü ve içtenliğiyle bu görevin üstündedir. Bütün ilişkilerin temelinden bozuk olduğu bir dünyada insanlar, gerilik ve yoksulluğa daha fazla katlanmayacaklardır. Çünkü hergün biraz daha uyanmakta ve bilinçlenmektedirler.”²¹⁹

Bu arada THKO ve THKP’C’nin silahlı eylemleri başlayınca, TÖS bu konuda mütereddit bir çizgi izledi: “Dört Amerikalı Kaçırıldı. 101 Amerikan üslerinin biri olan Başkentteki Mürtet Üssünden 4 Amerikalı Çavuş kaçırıldı. Kaçırılanlar Türkiye Halk Kuruluş Ordusu THKO adına bir bildiri yayınlamaya 6 milyon liralık fidye istedi. THKO şimdilik bilinmeyen bir nedenle Amerikalıları fidye ödenmesi için verilen zaman dolmadan serbest bıraktı. *Amerikalıların kaçırılması bütün dünyada sempati ile karşılandı* ve son günlerin en önemli olayı sayıldı.”²²⁰

Fakir Baykurt tarafından yazılan ve TÖS’ün eğitim broşürleri dizisinde 1971 yılı Nisan ayında yayımlanan “*Türkiye’de Eğitim Çıkmazı ve Öğretmenlerin Savaşı*” çalışmasında da “devrimin programı” özetleniyordu:

“Türkiye öğretmenleri halkın önüne ‘devrim’ önerisiyle çıkıyorlar. Devrimin amacı, sadece öğretmenleri ya da mutlu bir azınlığı refaha kavuşturmak değil, ülkenin tam bağımsızlığını sağlamak, halkın mutluluğunu gerçekleştirmek, ciddi anlamda bir halk yönetimi kurmak, bütün boyutlarıyla çağdaş uygarlık düzeyine bir an önce ulaşmaktır.

“Bu amaca ulaşmak için yapılacak başlıca işler şunlardır:

(1) Modern anlamı bir toprak reformuyla bey, ağa, şeyh, tefeci biçimindeki Ortaçağ kalıntıları yok edilmeli, köylü toprağın sahibi kılınmalı, büyük üretim kooperatifleri yoluyla tarım yenileştirilmelidir.

(2) Yeraltı ve yerüstü servetleri yabancıların egemenliğinden kurtarılmalı; büyük maden ve enerji kaynakları mutlaka devlet eliyle işletilmeli ve değerlendirilmelidir.

(3) Büyük endüstri, devlet eliyle kurulmalı ve devlet elinde kalmalı, küçük özel endüstri de ulusal kalkınma planı içine alınmalıdır.

(4) Sigorta şirketleri ve bankalar devletleştirilmelidir.

(5) Dış ticaret devletleştirilmeli, iç ticarete üretici ve tüketicilerin zararına işleyen aracılığa son verilmeli, bunu sağlamak için modern anlamı alım satım kooperatifleri kurulmalı ve örgütlenmelidir.

²¹⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.xiv-xxii.

²¹⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.9.

²¹⁹ TÖS, a.g.k., 1969, s.62-3.

²²⁰ TÖS Gazetesi, Sayı 74, 15.3.1971.

(6) İnsan sağlığı ticaret konusu olmaktan çıkarılmalı, halkın beslenmesi, bütün ailelerin sağlık kurallarına uygun birer meskene kavuşturulması, mutlaka uygulanacak bir plana bağlanmalı, özel hastanelere, özel ilaç işletmeciliğine, arsa spekülasyonuna, apartman ağalığına, kıyıların yağmalanmasına kesinlikle son verilmelidir.

(7) Bütün irtica yuvaları kurutulmalı ve din ilişkileri; inanç özgürlüğü sınırları içinde tutulmalı ve saygı görmelidir.

(8) Dış politika, bütün devletlerle eşit dostluk ölçülerine göre yeniden düzenlenmeli, ulusal savunma ve ordu, tam bağımsızlığımızı koruyacak, dış ve iç güvenliğimizi bekleyecek ilkelere bağlanmalıdır.

(9) Devlet yönetimi, halkçı bir görüşle, halkın egemen olduğu, kalkınmayı gerçekleştirecek biçimde yeniden düzenlenmeli, emeğin esas alındığı, eşit işe eşit ücret ilkesine dayanan bir personel reformu yapılmalıdır.”²²¹

TÖS’ün bu anlayışı TÖS şubeleri tarafından da paylaşılıyordu. Örneğin, Karadeniz bölgesindeki bazı il ve ilçelerin “devrimci öğretmenleri”nin (Devrimci Çarşamba Öğretmenleri, Devrimci Fatsa Öğretmenleri, Devrimci Havza Öğretmenleri, Devrimci Ladik Öğretmenleri, Devrimci Mesudiye Öğretmenleri, Devrimci Ordu Öğretmenleri, Devrimci Ünye Öğretmenleri, Devrimci Vezirköprü Öğretmenleri) aşağıdaki bildirisi *TÖS Gazetesi*’nin 1 Aralık 1969 tarihli sayısında yayımlanmıştır:

“Halkımıza Duyuru

“Milli Eğitim Bakanlığı, yeni yayınladığı ‘Tayin ve Nakil Yönetmeliği’ne göre, yurt sorunlarına çözüm yolu araştıran öğretmenleri rejim düşmanı olarak nitelermekte ve bu yüzden öğretmenlerin yerini, yılda birkaç kez değiştirebilmektedir.

“HATIRLATIYORUZ

“Anayasa Madde 20- Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Düşünce ve kanaatlerini söz, yazı ile ve başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir, yayabilir.

“ÖYLEYSE

“1) Bizi sömüren Amerika’nın ve yurdumuzdaki ortaklarının egemenliğine son verinceye kadar,

“2) Bizi bağımlı duruma düşüren ikili anlaşmaları feshedinceye kadar,

“3) Fakir halkımızın demokratik haklarını engelliyen tefecilik ve faizcilik müesseseleri yıkılincaya kadar,

“4) Köy çocuklarına okuma imkânı sağlanıncaya kadar,

“5) Yurdumuzdaki işsizlik ve pahalılık sorunu çözülmüncye kadar,

“6) Grev hakkımızı vermeyen ve düşüncelerimize kilit vuran bu düzeni değiştirmeyinceye kadar,

“Devrimci mücadelemize bütün baskılara rağmen devam edeceğimizi DEVRİMCİ ÖĞRETMENLER olarak kamuoyuna duyururuz.”²²²

Fakir Baykurt bu konudaki görüşlerini Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi’nde 1971 yılında verdiği ifadede de dile getirdi:

“Biz öğretmenler ‘devrim’ ve ‘devrim için eğitim’ derken işçilerin ve köylülerin de iktidara gelebilmesini kastediyoruz. (...) İktidarlar, sürekli toplumun bir kesiminden, yani varlıklı olduğu için okuyabilmiş, varlıklı olduğu için seçimlerde aday olabilmemiş kesiminden çıkıyor. İşçi işçiliğinden, köylü köylülüğünden ödün vermeden, yani sınıfını bırakıp öteki sınıfın çıkarları için çalışır hale gelmeden, kolay kolay bu engelleri aşmıyor.”

“Sözlüklerde ‘ihtilâl’ anlamına gelen, fakat genel sözlüklerde ‘inkılâp’ sözünün de karşılığı olan ‘devrim’ sözünü, mutlaka ‘ihtilâl’ anlamında yorumlamak doğru değildir. Devrim sözünü bugün Cumhurbaşkanı dahil, herkes kullanıyor. Devrim diyen herkesi ihtilâlcilikle suçlarsak, o zaman toplum ve ülkemiz, dünkü ve bugünkü durumunda donar kalır, değişmez ve yenileşemez. (...) Bir ülkede devrimin ihtilâl yoluyla mı, yoksa demokratik yoldan, seçimle mi olacağını o ülkenin koşulları belirler. Biz öğretmenler, ülkemizde devrimin mutlaka ihtilâl yoluyla yapılabileceği görüşünde değiliz.”²²³

Gençlik

1968 yılından itibaren Türkiye’nin gündeminin önemli maddelerinden biri, gençlik hareketleriydi. TÖS, gençlik hareketlerini genel “devrimci mücadele”nin bir parçası olarak algıladı ve destekledi. Ancak “gençlik” homojen ve durağan bir kitle değildi. 1969-1971 yıllarında ise gençlik hareketlerinden öne çıkmış bazı gençlerin sosyalist/komünist örgütlerde radikal eylemlere girişmesi TÖS içinde ve TÖS açısından bazı sorunlar yaratmaya başladı.

TÖS gençlik eylemlerini destekliyordu. ABD Büyükelçisi Komer’in arabasının ODTÜ’de yakılması sonrasında *TÖS Gazetesi*’nin 20 Mart 1969 tarihli sayısında yer alan haber, bu desteği açıkça göstermektedir:

“ODTÜ Amerikan B. Elçisinin Arabasını Yakmaktan Sanık Öğrenciler Tutuksuz Olarak Yargılanacaklar

“Geçirdiğimiz 15 gün Sendikamızı ilgilendiren olaylar bakımından zenginedir. Sosyal kavganın birer aşamasını oluşturan bu olaylardan bazılarını okuyucularımızın bilgisine sunuyoruz.

“Tutuklu Gençler Salıverildiler:

“‘Tam bağımsız Türkiye’ sloganı ile antiemperyalist savaşa atılan devrimci gençliğin önderlerinden 25 kadar Üniversiteli bir süredir tutuklu bulunuyorlardı. Bunlar aynı ülkü yolunda sürdürülen savaşın değişim biçimde ve ayrı zamanlarda beliren olayları sonunda yakalanmışlardı. Üç grup olan bu gençlerin öyküsü şöyledir.

“a) Otomobil Olayı

“Uluslararası demokrasibilik oyununun baş aktörü ve çağımız emperyalizminin usta başısı Amerika’nın Ankara’ya bir elçisi geldi. Adı Komer. Bu elçi vaktiyle CIA denilen Amerikan Casusluk Örgütünün Uzmanı olarak çalışmış. Casusluk işi salt gizlice

²²¹ Baykurt, F., Öğretmenin Uyandırma Görevi, 2000, s. 247-9 (*Türkiye’de Eğitim Çıkması ve Öğretmenlerin Savaşı*, TÖS’ün 10 no.lu kitabı, Nisan 1971; yazılış tarihi 24 Aralık 1970)

²²² *TÖS Gazetesi*, Sayı 43, 1.12.1969.

²²³ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.78, 80.

haber alma kavramını çoktan aşmıştır. Şimdi başta gelen işlerindedir, bu denli bozgunculuklar... En kanlı örnekleri Kore ve Vietnam'dır. İşte Komer Türkiye Büyükelçiliğine Vietnam'dan geldi. Uyanık, yurtsever ulusal devrimci gençlerimiz bu elçinin ülkemize gelişine karşı çıkmışlardı. Esenboğa Havaalanında protesto ile karşılandı. Ve gençlere gösterilmeden Ankara'ya kaçırıldı. Gençlik örgütleri bildirilerle durumu kamuoyuna duyurdular. Telgraflarla Cumhurbaşkanından itimatnamesinin kabul edilmesini istediler. Ankara ve İstanbul böylesine kaynayıp dururken Komer 6 Ocak 1969 günü Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörüne öğle yemeğine gitti. Gençler tüm duyarlılıkları ile alay edilircesine yapılan bu ziyarete şiddetli tepki gösterdiler ve otomobilini yaktılar. Bu olayın sanıkları olarak 16 öğrenci tutuklandı.

"b) 13 Şubat günü 3 devrimci genç daha tutuklanmıştı. Bunların suçu başka bir olaydı, ama neden aynıydı. Amerikan emperyalizmine karşı girişilen savaşın bir başka olayıydı bu. Türkiye limanlarını ikide bir ziyaret edip her gelişinde bir veya iki gencimizin canına kıyan 6. Filoya protesto olayları zincirinin bir halkasıydı. Bir gencimiz 6. Filo İstanbul'u terketmediği takdirde kendisini orduvi önünde yakacağını söylemişti. Ülkücü genç dediğini yapmak istedi. Bu yüzden çıkan olaylar sonunda 3 genç daha tutuklanmıştı.

"c) Ve 6 devrimci de 15 Şubat akşamı BÜYÜK EĞİTİM YÜRÜYÜŞÜ bittikten sonra Kızılay'a yürüyen gençler arasından koparıldı, özgürlükleri alındı. Bir hafta önce 15 Şubat'ta tutuklananlar, sonra 13 Şubat sanıkları 12 Martta da otomobil sanıkları serbest bırakıldılar. Her üç olayın duruşmaları yüzlerce devrimci genç tarafından izlendi. Özellikle otomobil olayının duruşması ulusal bağımsızlık duygularının coşkusu içinde geçti. Gençleri 50'ye yakın avukat savunuyordu. Savunma ekibinin sözcülüğünü Sendikamız avukatı Halit Çelenk yaptı. Çelenk ikinci kurtuluş savaşımızın silahsız ordusu olan gençlerin ulusal bağımsızlığımız uğruna giriştikleri çabalarını masumane olduğunu, iki devlet arasındaki ilişkileri bozmaya değil, eşit koşullara kavuşturmaya yöneldiğini açıkladı. Asil Türk yargıçları kararlarını bildirdikleri zaman Ankara Adalet binası yüzlerce gencin söylediği 'Dağ Başını Duman Almış' marşı ile çınladı."²²⁴

Fakir Baykurt, 1969 yılında toplanan TÖS 2. Olağan Genel Kurulu açış konuşmasında şunları söyledi:

"Bizim gençler, önce 'sağ sol yok, boykot var!' diye yola çıktılar. 'Üniversite reformu', 'eğitim reformu' istiyorlardı. İki üç hafta içinde istekleri, 'tam bağımsız ve gerçekten demokratik, devrimci Türkiye!' oldu. Ülkemizin ekonomik ve politik bağımsızlığını, iç ve dış sömürüyü, geri bırakılmışlıktan kurtulmayı; ve 6. Filo'suyla, üsleri, tesisleri, uzmanları ve Barış Gönüllüleriyle sömürgeci Amerika'nın çekilip gitmesini istemeye başladılar. Ankara'daki Amerikan karargâhının bütün camlarının kırılması ve binada yangın çıkarılmasına kadar gelişen olaylarda görüldüğü üzere gençler bu isteklerden vazgeçmiş değildiler. Bu mücadelede şehit verdikleri Vedat Demircioğlu'nun katilleri hâlâ bulunup cezalandırılmadığı halde, döğüşmeye devam ediyorlar. Şimdi bunlardan 100 kadarı tutukludur. Ve en azdan 500 kadarının izinde polis vardır. İçişleri Bakanı bu hareketleri yöneten öğrencilerin cezalandırılması için üniversite rektörlerine sivil ulaklarla çift aylı mektuplar göndermektedir.

"Tedbirler çok sıkı ve çok mükemmeldir! Ama acaba yatıştırıcı olacak mıdır? Asla! Yüz yıl önce bozulan ilişkilerden rahatsız olan aydınları susturmak için padişahlar da böyle yapıyorlardı. Sebepler çok derinlerde olmasa, belki bu mükemmel fakat yüzeysel tedbirler etkili olabilirdi. Halbuki sebeplerde derinlerde; yani temeldedir ve geneldir. Bundan dolayı asıl sebepler ortadan kaldırılıncaya kadar gençliğin ulusal ve evrensel devinimi sürecektir."

"İşte dünyada ve bizde gençlik, bu adaletsizliğe başkaldırmaktadır. Onun 'demokratik üniversite!', 'halka dönük eğitim!' haykırışlarının altında yatan temel istek, bu yamuk, bu adaletsiz durumun değiştirilmesidir. Üniversiteler, bunlara eğilmediği, bunlara çözüm aramadığı için gençlerin sabrı taşmış, sonunda sokağa düşmüş ve eyleme geçmişlerdir. Bu anlaşılmalıdır. Bu değişiklik yapılmadıkça gençliğin bilime ve tarihe uygun savaşı sürüp gidecektir. Bu yüzden biz gençlerimizi anlamakta, onları doğru yolda görmekteyiz. Bunu copla, gaz bombasıyla durdurmaya kimsenin gücü yetmeyecektir."²²⁵

TÖS'ün 2. Olağan Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'nda gençlik hareketleri konusunda aşağıdaki değerlendirmeler yapılıyordu:

"Yalnız tutucu ve geri götürücü davranışa karşı çıkmakla kalmayıp, emperyalist eylemlerin de karşısına dikilen Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrenci kuruluşları, geçen devre içinde dikkati çeken çabalar sarfettiler. Amerikan emperyalizminin Ortadoğu'da gerçekleştirmeye çalıştığı sömürücü şirketler örgütünün mahalli dili iyi konuşan ve İngilizce bilen ucuza çalıştırılabilecek yerli teknisyenlerini yetiştirmek amacı ile kurulduğu bilinen Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, Atatürk ilkelerine bağlı gençler bütün oyunu bozan girişimler yaptılar ve başarıya ulaştılar. CIA'da tecrübe kazanmış ve gücünü Vietnam'daki insanlık dışı girişimleri ile bilemiş ABD elçisi Komer'in arabası bu Üniversite'de yakılmıştır. Komer'i Üniversiteye davet eden, büyük yargıçların yaptığı yürüyüş katılarak Atatürk'ün manevi huzuruna girmek isteyen doktorasız rektör Kurdaş bu öğrenciler tarafından arslanlı kapıdan geri çevrilmiştir.

"Ülkemize Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen günlerde topları ve tüfekleri ile gelip, taşla ve sopayla denize dökülen düşmanlar, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomimizi temelinden çökertmek, görenek ve inançlarımızı yıkarak bizi perişan etmek için, yaşlı kuşağın kolayca anlayıp kavrayamadığı sinsi çarelere başvurdular. Uganda gemisiyle limanlarımıza getirilip milli bayramlarımızda sokaklara dökülen yarı çıplak İngiliz kızları gençlerimizi bozmak için etkin olmadılar. Yüzen üniversitelerin ziyaretlerini Amerikan 6. Filosu izledi. Ülkemizi bir genelev haline getirmek ve haysiyetimizi çiğnemek, ezmek istediler. Bunların hepsi hep bildiğiniz gibi karşısında inançlı Türk gencinin çatık kaşlı yüzünü ve kararlı çehresini buldular. Yaşlı kuşağın çıkarıcı ve tutucu kuklaları olan yobazlar, yabancı savaş gemilerini kendilerine kible yapıp namaz kılarken, kişiliğinin bilincine varmış Türk gençleri yaşlı kuşak tarafından kışkırtılmış azgın kişilerle diş dişe, tırnak tırnağa çatışıyor, böğrüne kancıkça hançer saplanıyordu."

"Ne yaptığını ve niçin yaptığını iyi bilen genç kuşak, Amerikancı Kurdaş'ın kendisini Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne davet ettiği bir sırada Komer'in arabasını yaktı.

"Bundan sonra Kurdaş'ın kişiliğini de ortaya koyan bir olaylar zinciri içinde, Orta Doğu'da kurulacak Amerikan şirketlerinin mahalli dili konuşan Amerikanofil teknisyenleri olarak yetiştirilmek istenen bu gençlerin gerçek ilkelerinin ne olduğunu ve onları Atatürk ilkelerinden kimsenin saptıramayacağını hep beraber yeniden gördük. Komer her kuşun etinin yenilemeyeceğini öğrenerek ayrıldığı Türkiye'den yenik ve üzgün bir şekilde yurduna döndü. Ardında her zamankinden daha güçlü ve daha uyanık bir gençlik bırakarak, ortaklarını ve işbirlikçileri bize daha iyi tanıttı. Hızla gelişen olaylar içinde çok ibret sahneleri açıldı. Komer olayını

²²⁴ TÖS Gazetesi, Sayı 27, 20.3.1969.

²²⁵ TÖS, a.g.k., 1969, s. ix-xii.

izleyen boykotlar sırasında Amerikancı tutumu ile sivriyenlerin nasıl şaşkına döndüklerini yakından gördük. Korkularından kalp krizleri geçirenler oldu.”

“Toplumda zinde güçlerin çekirdiğini teşkil eden gençler, emperyalizme karşı savaş halindedirler. Üniversitelerden iş yerlerine kadar gençlerin yoğunlaştığı bütün çevrelerde antiemperyalist toplu direnmenin en güzel ve en canlı örneklerini görüyor ve ulusal varlığımız için bunu çok önemli bir dayanak sayıyoruz.”²²⁶

Çalışma Raporu’nda, gençlerin işçi örgütleriyle işbirliğine girmesinden övgüyle söz ediliyordu: “Gerici gençlikle yobazların işbirliğine karşı, devrimci gençlerin uyanık ve ilerici işçi kuruluşlarıyla birlikte çalıştıklarına tanık olduk. Bu olumlu işbirliği Türk yüksek öğrenim gençliğinin devrimci karakterinin tamamlamakta ve ona güç katmaktadır. TÖS devrimci bir kuruluş olarak ilerici gençleri sürekli olarak desteklemiş ve onların manevi desteği olmaya çalışmıştır. Türk öğretmeni anasından teslim alıp üniversite sıralarına kadar getirdiği ve devrimci bir kafa yapısı vermeye çalıştığı bu gençlerde kendi emeğinin ürününe görüyor ve doğal olarak buna sahip çıkıyor.”²²⁷

Taylan Özgür’ün İstanbul’da öldürülmesinin ardından TÖS Genel Merkezi aşağıdaki bildiriye yayınladı:

“Bir devrimci genç daha öldürüldü. Mustafa Taylan’ı öldürten eller, Kurtuluş Savaşımızda Mustafa Kemal’e pusu kurduarak öldürmek isteyen gizli ellerin bir uzantısıdır. Dün topu ile, tüfeği ile ülkemizi paylaşmak isteyen emperyalistler, bugün dostluk maskesi altında dolarıyla, uzmanıya, ovamıza, yaylamıza yerleştirdiği üsleriyle Anadolu’ya yeniden yerleşmişler. Kendilerine yerli ortaklar da bularak sömürülerini daha bir sağlama bağlamışlardır. Birinci görevinin Türk bağımsızlığını korumak olduğunu bilen genç öğrenciler, emperyalizme ve onun yerli ortaklarına karşı soylu bir savaş açmışlardır. Türü baskı ve sindirme metodları devrimci öğrencileri susturamayanlar, eğer onları öldürerek susturacaklarını sanıyorlarsa aldaniyorlar. Onlara atılan kurşunlar, devrim ateşini yenileyen kıvılcımlar olacaktır.

“Abdülhamit de emperyalizme karşı çıkan Tıbbiyeli öğrencileri denize döktürmüştü. Ama devrimci kavga bitmedi. Abdülhamit ve onun uşakları kendilerini bekleyen akıbetten kurtulamadılar. Bugün Amerika ile el ele verenler, ondan medet umanlar da aynı sonuçtan kurtulamayacaklardır.

“Bugün bütün dünya gençleri emperyalizme, sömürünün her türüsüne karşı evrensel bir savaş açmışlardır. Kendi düzenlerini kendileri kurmak istiyorlar. Tarih bir devrimler sürecidir. Her düzen yeni bir devrimle doğar, kurulu düzen olur. Sonra o da eskiyerek yeni bir devrimle yıkılır, gider. Gençleri kurşunlatmak bu tarihsel oluşumun yönünü değiştiremez. Onlar yarın mutlu düzenlerini kurdukları gün, onları kurşunlatanların adları da ölüleriyle birlikte yeryüzünden silinmiş olacaktır.

“Bu saldırı, bu kıyım bütün devrimci güçler üstüne denemektedir. Öğretmenler kongre yapmasın, komünistlik olur; yazarlar doğruları yazmasınlar, kafalar bulanır. Gençler sussun, düzen bozulur. Halk uyanmasın, anarşi olur. Beyler, beyefendiler de arsaları, kredileri paylaşsınlar, saltanatlarını sürdürsünler.

“Düzene eleştirici gözü ile bakan gençlere bunun için namlunun gözü ile bakıyorlar. Sömürü babalarının başı püsküllü fetvacıları, polisi kendi öğrencilerinin üstüne saldırmakla bilimin değil, ihanetin bayraktarlığını yapmaktadırlar. Koltuk kapma kavgasında birbirine kıyasıya saldıran politikacılar, bu cinayetler karşısında sessiz kaldıkları sürece suç ortaklığı etmiş sayılırlar.

“Biz devrimci öğretmenler, bu soylu kavgalarında gençlerin yanındayız. Bağımsızlık ateşinin tuttuğu her yerde Mustafa Kemal de devrimcilerle birlikte dir.”²²⁸

Bu dönemde bazı gençlik örgütlerinin özel yüksek okulların kapatılması talebiyle gerçekleştirdikleri bir İstanbul-Ankara yürüyüşü oldu. TÖS bu yürüyüşü destekledi:

“Özel Yüksek Okulların açılması ile dengesi tümüyle bozulmuş olan yüksek öğrenimi rayına oturtmak için bu çocuklar kış kıyamette İstanbul’dan Ankara’ya kadar yürüdüler. Bu yürüyüşte Genel Başkanımız kendilerine katıldı ve Sendikamızın desteğini bildirdi.

“Amerikan vakıflarının ve yardım kuruluşlarının bağışları ile palazlanıp daha sonra özel kanunlarla dükalıklar gibi başımıza çöreklenen ve hovarca harcamaları fakir Türk halkının omuzlarına yüklenen Hacettepe ve Orta Doğu Teknik Üniversitelerinin yönetimini elinde tutan kişileri bu gençler yola getirdiler ve gerçek kişiliklerini ortaya çıkardılar.

“Ayda 250 lira bursla yarı aç yarı tok öğrenimini tamamlamaya, lahmacun ve tost ile karın doyurup ayakta durmaya çalışan bu gencecik insanlar, geçen iki yıl süresince topluma ancak Kurtuluş Savaşı’nda rastlanan kahramanlık örnekleri vererek memleketçi güçleri hareket halinde tuttular.

“Bunların bugün de en geniş anlamı ile Türkiye’nin bekçiliğini yapmakta olduklarını, insanlık ve devrim ilkelerini, inançlarını yitirmeden görevleri başında olduklarını açıklamak bizim için bir mutluluktur.”²²⁹

Gençliğin desteklenmesi konusunda *TÖS Gazetesi*’nde de çeşitli yazılar yayımlandı. TÖS İstanbul Şubesi 2. Başkanı olan ve 12 Mart 1971 darbesi sonrasında Madanoğlu Davası’nda yargılanan Cengiz Ballıkaya’nın 1 Aralık 1969 tarihli sayıda yer alan “Halkın ve Hakkın Savunucusu Gençlik” yazısı bu nitelikte bir örnektir:

“Bilhassa fakir ve dar gelimli vatandaşların çocuklarının önderliğiyle bu düzenin bozukluğu üzerinde titizlikle durulmakta, bunun sonucu olarak halka dönük bir iktidar, halka dönük bir eğitim sistemi, üniversitelerde yönetime katılma, yurt yönetimine halkın gerçek anlamıyla katılmasının gerçekleştirilmesi, dış politikanın haysiyetimizi rencide etmeyecek bir şekilde sokulması, yeraltı ve yerüstü zenginliklerimizi sömüren devletlere verilen imtiyazlara son verilmesi, çalışanların emeklerinin karşılığını alması, düşünce ve kanaatlarından ötürü kimsenin yargılanmaması, kısaca düzenin A’sından Z’sine kadar değişmesiyle tüm ulusun mutluluğa erişeceği yargısı haklı olarak sefaletin içinden gelen her aydın gencin kalbinde doğmaktadır.

²²⁶ TÖS, a.g.k., 1969, s.66-69.

²²⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s. 70.

²²⁸ *TÖS Gazetesi*, Sayı 40, 5.10.1969.

²²⁹ TÖS, a.g.k., 1969, s.68.

“Son olarak Hürriyet Meydanı’nda kurşunlanarak öldürülen Mustafa Taylan Özgür Ankara’da buraya kadar Emniyetçe takip edilmiş, meydanda yakalanmış, bir fırsatını bulup polisin elinden kaçınca on metre gitmeden kurşunlanarak öldürülmüştür. Suçlu yakalanmamıştır. Düşünelim kendi kendimize, polis sefaletin içinde kıvranan insanların ödedikleri vergilerden maaş alıyor.

“Sonuç olarak şunu iyi bil ki, yüce halkım, çağımızın gereği ve demokrasilerin gelişiminde baskı senin öz evlatların her türlü sefaletin içinden sıyrılarak bilimsel mesafeleri katettikçe ve senin haklarını savundukça senin uyanacağından ürktükleri için hayasızca itham edilmektedirler. Güpegündüz senin maaş verdiğin, sözde senin huzurunu sağlamakla görevli kuvvetlerin gözü önünde vurulmaktadırlar. Bunlara kimse ses çıkarmamakta, politikacıların bolca palavra sıktıkları şu günlerde bu olayların gerçek yüzü ele alınıp işlenmemekte, herkes buna sırt çevirmektedir. Sen bu memleketin efendisisin. Nüfusunun % 99’unu teşkil etmekte. Yönetimi bizzat eline almadıkça kendi öz evlatlarını işbaşına getirmediğin sürece sen hep sefaletin içinde kıvranacak, evlatların da hep itham edileceklerdir. Uyan ve kendi davana sahip çık artık. Kendi evlatlarını kendin koru. Senin evlatların senin mutluluğun için her türlü savaşı verirken kötülenmektedirler. Bunu böyle bil.”²³⁰

1970 yılında öğrenci yurtlarına baskınlar başladı. TÖS bu baskınlara karşı çıktı, gençleri savundu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yurduna yapılan baskın sonrasında *TÖS Gazetesi*’nde yer alan haber bu yaklaşımın örneklerinden biridir. Gazetenin birinci sayfasındaki haber aşağıda sunulmaktadır. (Haberde sözü geçen Mustafa Kuseyri’nin arkadaşları tarafından yanlışlıkla öldürüldüğü daha sonra ortaya çıktı):

“Devrimci kıyımı bitmeyecek mi?

“Polis S.B.F. yurdunu bastı. Ertesi gün gerici güçler öğrenci yurduna saldırdı ve Hukuk öğrenci Mustafa Kuseyri öldürüldü.

“Bugün üniversite ve yüksek okullarımızda 100.000 dolayında gencimiz okumaktadır. Bu çocuklarımızın yaklaşık olarak 80 bini erkek, 20 bini kızdır. Türk toplumunun aşağı yukarı binde üçünü içeren bu delikanlılar etkinlik bakımından büyük bir gücü yansıtmaktadırlar. Atatürk’ün Türk Cumhuriyetini emanet ettiği gençleri, işte bu çocuklarımızdır.

“Bu gençleri yalnız yüz bin diye düşünmek doğru değildir. Üniversite ve yüksek okul öğrencilerine bu öğrenim olanağını bulamamış milyonlarca gencimizi de katmak gerekir.

“Dahası var: Bir süre önce bir Amerikan gazetesine verdiği demeçte Süleyman Demirel’in ‘Türk toplumunda gençler çoğunluktadır ve bu gençler Amerika’ya hiç de sempatisi olmayan öğretmenler tarafından eğitilmektedir,’ diye yakındığı bizleri de bu kesimde düşünmek zorunluluğu vardır.

“Şu görüntü karşısında iktidarın üniversite ve yüksek okul öğrencileriyle öğretmenlere yönelttiği öldürme ve kıyım olaylarını devrimci açıdan değerlendirmek yerinde olacaktır.

“Değerli yazar İlhami Soysal, Akşam gazetesindeki köşesinde öldürülen ve katilleri bir türlü bulunamayan gençlerin adlarını sıraladı ve 34 isim saydı döktü. Bunların çoğunluğu üniversite ve yüksek okul öğrencisi idi ama, içlerinde yüksek öğrenim olanağı bulamamış genç işçiler de bir hayli kabarıktı. Bu, hangi aşamada olursa olsun, düzenin adaletsizliğine yumruk sıkan güçleri sindirme amacının izlendiğini, açık seçik gösterir niteliktedir.

“En son olay Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenci yurdunun gece yarısında basılıp aranması, ertesi akşam aynı yurdun, gericilerin saldırısına uğraması ve en sonucunda, Basın Yayın Yüksek Okulunda Hukuk Fakültesi öğrencisi Mustafa Şefik Kuseyrioğlu’nun üç kişi tarafından tabanca ile öldürülmesidir. Bu üç olayı birbirinden ayrı düşünme olanak yoktur.

“400 jandara eri ile güçlendirilmiş 1000 polis, İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu, Ankara Valiliğindeki üstün adaletsizliği pek beğenilerek Emniyet Genel Müdürlüğüne yüceltilen Ömer Naci Bozkurt yönetiminde, yurdu basıyor. Arama, tarama, iyi, kabul ama, arama kararı sözlü ve yazılı isteğe karşın gösterilmiyor. Ertesi akşam silahtan arınmış yurdu komandolar basıyor. Daha ertesi gün üç katil aynı yerde Mustafa Şefik Kuseyrioğlu’nun tabanca ile öldürüyor. Bunlar bir planın uygulanması değilse, ya nedir?

“Ve daha acısı var için: Bir Meclis baskını olayı vardır, Süleyman Demirel iktidarının. O baskın, ‘yarın eşkiyanın ne yapacağı bilinmez,’ diyen en ciddi ve ağır şekilde eleştiren Ana Muhalefet Partisinin, gecenin alaca karanlığında yapılan bu baskın üzerine hiç sesi çıkmıyor. Oysa kız öğrencilerin çılgınlıkları bütün Cebeci semtini yataklarından sıçratmıştır. Ne diyelim, gençliğine böyle düşman bir iktidar tarihte görülmemiştir ve görülemez de!”²³¹

12 Mart Darbesi’nin iyice yaklaştığı günlerde Hacettepe Üniversitesi’ne yönelik saldırılar konusunda da aşağıdaki açıklama yapıldı:

“Siyasal iktidarın üniversitelere karşı açtığı savaş devam ediyor. Polis üniforması giymiş bazı paralı milisler, faşizmin ve emperyalizmin emrindeki gerici güçlerle işbirliği yaparak Hacettepe’de bir Cuma gününü kana boyadılar. Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrenci yurdunda kızlara tecavüze kadar uzanan saldırı planının ikinci bölümü Hacettepe Üniversitesinde yürürlüğe konuldu. Can çekişmekte olan çıkar çevrelerinin son nefesi, bir fırtına görünümünü kazandı. Hükümet göz yaşartıcı bombalar, dinamitler ve sis bombalarının meydana getirdiği toz duman arasında kayboldu. Cop ve dipçik artık demokrasinin vazgeçilmez unsurları oldular. Faşizm iktidara geçtiğini böylece ve açık seçik ispatladı.

“Gene aynı hafta içinde faşizmin vurucu kuvveti kara gömleklili Ülkü Ocaklılar polislerle anlaşarak Ziraat Fakültesine silahla saldırmışlardır. Devrimci öğrenciler faşistlere karşılık verince pusuda bekleyen polis harekete geçmiş, fakülteyi basarak bir grup devrimci öğrenciyi tutuklamıştır. Faşistler aynı anda ellerinde silahları olduğu halde rahatça dağılmışlardır.

“Bu saldırılar ülkemizde gittikçe artan maddi ve sosyal bunalımı halkın gözünden saklamak için düzenleniyor. Bu saldırıların arkasında yeni baskı kanunlarını ve tedbirlerini yürürlüğe koymanın hesabı yatmaktadır. Bizzat düzenledikleri saldırıların amaca gerekeceği olduğu anlaşılmıştır. Bağdat’a varmadan önceki açık olan bu yanlış hesaba bel bağlayanlar büyük yanlışlığa incedirler.

“Halkımızın yurtsever evlatlarına karşı girişilen bu aşağılık savaş er geç kaybedilecektir. Tüm devrimciler, işçiler, köylüler, aydınlar, Anayasanın ve Atatürk devrimlerinin uyanık bekçileri, bu tarihi dönem içinde sorumluluklarını bilmeli, birleşmeli ve emperyalizme, faşizme ve her çeşit sömürüye karşı saf tutmalıdırlar. Yarın ileri sürülecek hiçbir özür bugün bu görevi ihmal etmenin sorumluluğunu hafifletmeyecektir.

“Diğer taraftan bütün yurtta öğretmen arkadaşlarımıza taşlı sopalı saldırılar devam etmiş, birçok üyemiz dövülmüş ve Maraş Şubemizin lokal işbirlikçi AP iktidarının faşist uşakları eliyle tahrip edilmiştir.

²³⁰ *TÖS Gazetesi*, Sayı 43, 1.12.1969.

²³¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 55, 1.6.1970.

“Bütün bu saldırılar bizim mücadele azmimizi ve kararımızı bilemektedir. Yurtsever öğretmenlerin biricik örgütü olarak faşizm yenilinceye dek savaşaçağımızı ilan ederiz.”²³²

İrtica ile Mücadele

1965-1971 döneminde Türkiye’de sol hareketlere karşı saldırılar düzenleyen asıl güç, bazı İslamcı örgütlenmelerdi. Ülkücü hareketin bu sürece katılması 1960’ların sonlarına doğru gerçekleşti. İslamcı hareketlerin önemli bir bölümü bu yıllarda anti-komünist çizgide ABD emperyalizmi ile ittifakı benimsedi ve bu ittifakın gereğini yerine getirerek, komünist olsun olmasın, ABD emperyalizmi karşıtı olanlara karşı mücadeleye girişti. Anti-komünizm temelinde emperyalizmle ittifak, emperyalizm yandaşlığına, anti-emperyalistlere düşmanlığa dönüştü. TÖS ve TÖS’ün yöneticileri komünist değildi; ancak anti-emperyalistti ve özellikle ABD emperyalizmine karşıydı. ABD emperyalistleriyle anti-komünist cephede ittifak, Türkiye’deki İslamcılarının önemli bir bölümünün, anti-emperyalistlere düşman olmasını getirdi.

Sovyetler Birliği uzunca bir süre dünya komünist hareketini temsil ediyordu. Komünistler, 1917 Bolşevik Devrimi sonrasında kısa bir süre emperyalizme karşı İslamcılarla bir ittifak kurmaya çalıştılar. Ancak, çeşitli nedenlere bağlı olarak, bu çabalar 1921 yılında sona erdirildi. İslamcı kesimlerde de, emperyalizme karşı mücadele değil, komünizme ve hatta her türlü anti-emperyalizme karşı mücadele belirleyici oldu.²³³

İslamcı hareketin anti-komünist çizgisini anti-emperyalizm karşıtlığı ve hatta Amerikan yandaşlığı biçiminde somutlaştırması, Türkiye’de Soğuk Savaş’ın başladığı yıllarda önem kazandı. Nurcuların önderi Saidi Nursi 1947 yılında, Soğuk Savaş’ın başladığı dönemde, İçişleri Bakanı Hilmi Uran’a bir mektup yazarak, komünizm tehlikesi konusunda kendisini uyardı. Türkiye 1951 yılında Kore’ye asker gönderdiğinde, Saidi Nursi hükümetin bu kararını destekledi ve öğrencilerinden Bayram Yüksel’i de Kore’ye gönderdi. Kimin aracılığıyla olduğu belirtilmemekle birlikte, Saidi Nursi, Risale Zülfikar isimli yayını Vatikan’a gönderdi. Vatikan, 1951 yılı Şubat ayında bu kitap nedeniyle Saidi Nursi’ye bir teşekkür mektubu ilettili. Saidi Nursi 1953 yılı Nisan ayında İstanbul’a geldi, Fener Rum Patrikhanesi’ni ziyaret etti ve bu ziyaret sırasında, “saldırgan ateizme karşı Müslümanların ve Hristiyanların çabalarını birleştirmeleri gerektiği” görüşünü açıkladı. Saidi Nursi, ABD emperyalizminin NATO’yu ve SEATO’yu tamamlayacak biçimde Ortadoğu’da anti-komünist mücadele için oluşturduğu Bağdat Pakti’nin imzalanmasından sonra, 1955 yılı Şubat ayında, Cumhurbaşkanı’na ve Başbakan’a yazdığı mektuplarda bu olayı kutladı, Bağdat Pakti’nin bölgede barışa hizmet edeceğini, bu sayede Türkiye’nin İslam ülkeleriyle ilişkilerinin yeniden kurulmakla kalmayacağını, Türkiye’nin Hristiyan Batı’nın dostluğunu kazanacağını belirtti.²³⁴

1960’lı yılların ikinci yarısında İslamcılarının önde gelen isimlerinden Mehmet Şevket Eygi, 30 Mart 1969 tarihli *Bugün Gazetesi*’nde şunları yazıyordu: “Rusya ve Çin, Allah’ı inkar ediyor; Amerika ise Allah’a inanıyor. Dini var. Amerika’da İslamiyeti yayabilmek hürriyeti var. Amerika inançlarımıza hürmet ediyor. Amerika ehvendir (zararsızdır), ehafur (hafiftir). Rusya kızıl kafirdir. Amerika ise ehli kitapır.”²³⁵

İslamcılar kendilerini 1960’lı ve 1970’li yıllarda ABD emperyalizminin müttefiki olarak gördüler. Bu dönemde ABD’nin denetimindeki Suudi Arabistan’ın Türkiye’deki İslamcı kesimlerle doğrudan ilişkileri, bu ittifakın ana kanallarını oluşturdu. Diğer bir ifadeyle, İslamcı kanat, “Allahsız”a karşı “gavur”la işbirliğini kabullendi. Ancak uygulamada, anti-emperyalistleri düşman kabul eden bir çizgiye savruldu.

Bu çizgi dönemin çeşitli örgütlenmelerinde açıkça izlenebilir.

Muhafazakar kanadın Aykut Edibali’nin önderliğindeki bir kesimi 1961-1967 döneminde bir ilişkiler ağı kurdular ve 18 Kasım 1967 günü resmen *Mücadele Birliği* adı altında bir örgütlenmeye gittiler. Bu yapılanmaya, çıkardıkları derginin adından dolayı, “Yeniden Milli Mücadeleciler” de deniyordu. Bu örgütlenme 1970’li yıllara kadar Sovyetler Birliği karşıtı mücadelenin önemli araçlarından biriydi. Bazı kişiler bu yapının devletin bazı birimleri tarafından desteklendiğini belirtmektedir. Bu söylentiler ciddi olsa gerektir ki, örgütün kurucularından İrfan Küçükköy yayımlanan anılarında bir bölümü, istihbarat örgütleriyle ilişki konusundaki bu iddiaları reddetmeye ayırmıştır.²³⁶ Bu örgütlenmenin bir bölümü günümüzde çalışmalarına Millet Partisi çatısı altında devam etmekte ve bu iddialara kesinlikle karşı çıkmaktadır. Ancak, İrfan Küçükköy’ün anılarında bu iddiaları doğrular nitelikte bazı bölümler de bulunmaktadır. Bir dönem bu örgütlenme içinde yer alan Cemil Çiçek, *Yeni Şafak Gazetesi*’nden Mustafa Karaalioglu ile yaptığı görüşmede bazı iddialarda bulunmaktadır. “Yeniden Milli Mücadele devletin bilgisi dahilindeydi” başlığı altında, “Sizin eski bir aidiyetiniz var; Yeniden Milli Mücadeleciler hareketi içinde bulundunuz; hâlâ böyle bir işbirliği içinde misiniz?” sorusu üzerine Cemil Çiçek şöyle demektedir: “68 şartlarında, o Soğuk Savaş döneminde devletin yakın ilgisi ve bilgisi dahilinde çalışma

²³² *TÖS Gazetesi*, Sayı 73, 1.3.1971.

²³³ İslamcı örgütlerin sömürgecilğe ve emperyalizme karşı tavrı konusunda çok önemli bir kaynak için bkz. Peters, R., *Islam and Colonialism, The Doctrine of Jihad in Modern History*, Mouton Publishers, The Hague, 1979.

²³⁴ Vahide, Ş., “A Chronology of Said Nursi’s Life,” Ibrahim M.Abu-Rabi (ed.), *Islam at the Crossroads, On the Life and Thought of Bediuzzaman Said Nursi*, State University of New York Press, New York, 2003, s.xxii-xxiii. Şükran Vahide, Saidi Nursi’nin tüm eserlerinin büyük bölümünü İngilizceye çeviren kişidir.

²³⁵ Aktaran, Özakıncı, C., *United States of İrtica 1945-1999*, Otopsi Yay., İstanbul, 1999, s.31.

²³⁶ Küçükköy, İ., *Bir Uyanışın Anatomisi, Mücadele Birliği*, Konya, 2005, s.63-64.

yapan kuruluşlar olduğu anlaşılıyor bunların. Ben orada belli bir süre buldum ve neticede bazı şeyleri de görüp en erken ayrılanlardım.”²³⁷

Yeni Şafak Gazetesi yazarlarında Şamil Tayyar da “Mücadeleciler ve Derin Devlet” başlıklı yazısında, İrfan Küçükköy’ün anlarından örnekler vererek, bu konuyu irdelemektedir.²³⁸

Türkiye’nin Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin yumuşadığı ve hızla geliştiği bir dönemde, 1963 ve özellikle 1965 yılından itibaren, bu ilişkiye karşı olan Komünizmle Mücadele Dernekleri faaliyete geçti ve Türkiye’de sağ-sol kavgasının geliştirilmesinde etkili bir rol oynadı.

Türkiye’de ilk Komünizmle Mücadele Derneği’nin kuruluş başvurusu Zonguldak’ta 1948 yılında yapıldı. Bu dernek ancak 1950 yılında faaliyete geçebildi ve 1953 yılına kadar çeşitli etkinliklerde bulundu. Bu alanda ikinci girişim İstanbul’da gerçekleşti. Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği 7 Aralık 1956 tarihinde İstanbul’da kuruldu ve çalışmalarını 27 Mayıs 1960 sonrasında sona erdirdi. Türkiye çapında anti-komünist çalışmaları en etkili bir biçimde sürdüren üçüncü Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği ise 1963 yılında kuruldu. Derneğin çalışmaları, 1965 yılında genel başkanlığa İlhan Darendelioğlu’nun getirilmesiyle hızla yaygınlaştı. 1965’te 27 olan şube sayısı kısa sürede 110’a çıktı. Dernek, 1965 yılından itibaren İzmir, Antalya, Adana, Erzurum, Kars ve Trabzon’da komünizmi tel’in mitingleri düzenledi.²³⁹ Fethullah Gülen bu yıllarda Erzurum’da Komünizmle Mücadele Derneği’nin kurucuları arasındaydı.²⁴⁰

Dini esaslara dayalı bir Türkiye yaratmak amacıyla, Milli Nizam Partisi’nin kuruluş çalışmaları ise 1966 yılında başladı.²⁴¹ MNP 1970 yılında kuruldu. Milli Nizam Partisi’nin ABD’nin yakın müttefiki Suudi Arabistan ile iyi ilişkileri vardı.

Bu yıllarda Türkiye’de sağ-sol kavgasının yaratılmasında çok etkili olan örgütlerden biri, Milli Türk Talebe Birliği idi. Milli Türk Talebe Birliği’nin yönetimi 1965 yılında “solcular”dan “milliyetçi-mukaddesatçılar”ın eline geçti ve daha sonraki yıllarda MTTB, anti-komünizm temelinde yaygın ve etkili bir çizgi izledi.²⁴²

Bu örgütlenmelerde ve çeşitli tarikat ve cemaatlerde anti-komünizm alanındaki ittifak, ABD emperyalizmi yandaşlığı ve anti-emperyalistlere düşmanlık biçiminde gelişti.

1965 yılından itibaren imam-hatip okullarının ve bu okullardaki öğrenci sayısının hızla artışı da çarpıcıdır. İmam-hatip okullarının orta kısımlarının sayısı 1964-65 öğretim yılında 26 iken, bu sayı 1970 yılında 71’de yükseldi. Öğrenci sayısı ise 9,7 binden 38,5 bine çıktı. İmam-hatip okullarının lise kısmının sayısı ise 1964-65 öğretim yılında 19 iken 1970-71 öğretim yılında 40’a yükseldi. Öğrenci sayısı ise 1,3 binden 6,8 bine çıktı. Bu hızlı büyüme daha sonraki yıllarda da devam etti.²⁴³

Bazı kişiler, anti-komünist mücadelede Kuran-ı Kerim’in mealinde bile tahrifat yoluna başvurdu; 1789 Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan “sağcılık” ve “solculuk” kavramlarını Kuran-ı Kerim’in Türkçe meallerine soktu ²⁴⁴. Bunun en açık örneği, Vakıa Suresi’nin çevirisinin zaman içinde değiştirilmesidir.

Yeni yazıyla ilk Kuran-ı Kerim çevirisi ve tefsiri 1934 yılında *Tanrı Buyruğu* adıyla yayımlandı. 1943 yılında da Ömer Rıza Doğrul’un *Tanrı Buyruğu, Kur’an-ı Kerim’in Tercüme ve Tefsir’i Şerifi* basıldı. Bu çeviri 1947, 1955 ve 1980 yıllarında yeni baskılar yaptı. *Tanrı Buyruğu* adıyla çevrilen metnin 1947 yılında yapılan ikinci baskısında Vakıa Suresi’nin kritik kavramların yer aldığı bazı ayetleri aşağıda sunulmaktadır:

“(5) Dağlar parça parça olup, (6-7) dağılmış toz gibi ufalandığı zaman sizler de üç sınıf olacaksınız. (8) (Biri) uğur sahipleridir. Uğur sahipleri ne kadar bahtiyardırlar! (9) (Diğeri) uğursuzluğa uğrıyanlardır. Uğursuzluğa uğrıyanlar ne kadar bedbahttırlar... (27) Uğur sahiplerine gelince, onlar ne bahtiyardırlar... (40) Uğursuzluğa uğrayan uğursuzlar, ne kadar bedbahttırlar... (51) sonra siz ey sapanlar ve (haklı) yalan sayanlar!... (88-89) Eğer (ölen kimse, Allah’a) yakın olanlardansa onun için rahmet, bereket ve nimet Cenneti vardır. (90) Uğur sahiplerindense: (91) Sana uğurlular tarafından selam! (denecek). (92) (Hakikati) yalan sayanlardansa, (93) ona kaynar su ziyafeti verilir, (94) cehenneme atılır.”²⁴⁵

1943 yılında ilk baskısı yapılan bu tefsirde “sağcılık” veya “solculuk” gibi kavramlar yoktur. Ancak Soğuk Savaş, Kuran-ı Kerim meali ve tefsirlerinde tahrifatın yapılmasına yol açtı. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun 1957 yılında yayımlanan mealinde Vakıa Suresi şöyledir:

²³⁷ *Yeni Şafak Gazetesi*, 16.6.2002.

²³⁸ *Yeni Şafak Gazetesi*, 2.5.2005.

²³⁹ Darendelioğlu, İ., *Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri*, t Yay., 1975, s.243-45, 311-315 ve 386-393; Öznur, H., *Ülkücü Hareket, Cilt 2, Teşkilatlar ve Mücadeleler*, Alternatif Yay., 2. baskı, Ankara, tarihsiz, 2003 veya 2004, s.97-106.

²⁴⁰ Çetinkaya, H., *Fethullah Gülen’in 40 Yıllık Serüveni*, Günizi Yay., İstanbul, 2004, s. 149.

²⁴¹ Çalışlar, O., *Refah Partisi Nereden Nereye*, Pencere Yay., İstanbul, 1997, s.27.

²⁴² Oruç, Z., *Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği*, Pınar Yay., İstanbul, 2005.

²⁴³ Başar, E., *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1960-1971)*, MEB Yay., İstanbul, 1999, s. 79 ve 349.

²⁴⁴ Bu konuda yaklaşık 30 yıl önce yapılan tespit ve eleştiri için bkz. Koç, Y., *Türkiye’de Sınıf Mücadelesinin Gelişimi (1923-1973)*, Birlik Yay., Ankara, 1979, s.248-9.

²⁴⁵ 1934 basımı Tanrı Buyruğu’nu bulmak mümkün olmadı. Ömer Rıza Doğrul’un tefsirinin ikinci ve dördüncü baskıları incelendi. *Tanrı Buyruğu, Kur’an-ı Kerim’in Tercüme ve Tefsir-i Şerifi*, Ahmet Halit Kitapevi, 2. baskı, 1947, s.827-831. İnkılap ve Aka Yayınevleri tarafından 1980 yılında yayımlanan 4. baskıda Vakıa Suresi’nde yapılan tek değişiklik, 92. ayettedir. 1947 baskısında “(Hakikati) yalan sayanlardansa” ifadesi yerine 1980 baskısında “(Hakikati) yalan sayan sapıklardansa,” ifadesi yer almaktadır. *Tanrı Buyruğu Kur’an-ı Kerim’in Tercüme ve Tefsiri*, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul, 1980, s. 601-603.

“Kalkış günü gelince, ki onun geleceğini yalanlıyabilecek bir kimse yoktur. O gün, kimini alçaltacak, kimini de yükseltecektir. Yer bir sarsıntı ile sarsılacaktır. Dağlar paramparça olacak, toz gibi dağılacaktır. O gün siz üçe bölüneceksiniz. Sağcılar! Ne mutlu o sağcılara! Solcular! Ne yazık o solculara! İyilik işlemek inancı ileri olanlar karşılıklıca da ileri olacaklardır. İşte Allah’a yakın olanlar bunlardır. Onlar dirlikli cennetlerdedirler. Bunların birçoğu eskilerdendir. Birazı da sonrakilerdendir. Mücevherlerle işlenmiş tahtlar üzerindedirler. Karşı karşıya yaslanmışlardır. Kocamak nedir bilmiyen oğlancıklar onları dolanacaklar, main şarabından doldurulmuş testiler, ibrikler, bardaklarla. Bunu içtikleri için ne başları ağrıyacak ne de sersemleşeceklerdir. Beğendikleri yiyeşlerle, canlarının istediği kuş etleriyle dolanacaklar. Ceylan gözlüleri vardır, saklı inciler gibi! Bunlar senin işlediklerinin karşılığıdır. Orada ne boş, ne de kışkırtıcı bir söz işitmezler, yalnız birbirlerine ‘esen ol’ dediklerini işitirler. Sağcılar! Ne mutlu o sağcılara! Dikensiz akasyalarla, tepeleri yemiş dolu muz ağaçları arasında, uzayıp giden bir gölgelikte, durmayıp akan suların başında, bol yemişler vardır, tükenmek bilmiyen, yasak edilmiyen yiyeşler! Yatakları kabartılmıştır. İşte Biz onları yepyeni bir yaradılıştta yarattık. Biz onları kız oğlan kız olarak yarattık. Biz onları eşlerine düşkün onlarla yaşıt olarak vattik, sağcılar için... Solcular! Ne yazık o solculara! Onlar kızgın ateşte, kaynar suda, kara bir dumanın gölgesindedirler. O gölge ne serindir, ne de güzeldir. Çünkü onlar bundan önce azgınlıkta ayak direyen kimselerdi, o büyük günahı işlemekte ayak direyip dururlardı da, şöyle derlerdi: ‘Biz ölüp de bir avuç toprak, kemik olduktan sonra gerçekten dirilecekmışiz, öyle mi? Eski atalarımız da dirilecekmış, öyle mi?’ De ki, ‘Evet, hem eskiler, hem de sonrakiler, belli bir günün belli bir vaktinde kesinle toplanacaklardır.’ Sonra gerçekten sizler, ey sapkınlar, ey doğruyu eğri sayanlar! Sizler, ne olursa olsun, zakkum ağacından yiyeceksiniz. Hem de karnımızı onunla dolduracaksınız. Üzerine kaynar su da içeceksiniz. Hem de suya kanmıyan develer gibi içeceksiniz! Karşılık günü üzerine konacaklarınız işte bunlardır... Eğer ölen kimse Allah’ın yakınlarından ise, artık onun için dölenme, güzel kokular, dirlikli cennetler vardır. Eğer o sağcılardan ise... Eğer yalan sayanlardan, sapkınlardan ise, işte ona da kaynar su, bir de Cehennem’e atılma var.”²⁴⁶

Diyanet İşleri Başkanlığı’nda 1956 yılında bir Kuran-ı Kerim meali hazırlamak üzere bir heyet oluşturuldu. Bu heyet 1960 yılına kadar bazı surelerin meallerini hazırladı. Ancak meali tamamlama görevi 1 Kasım 1960 tarihinde Dr.Hüseyin Atay ve Dr.Yaşar Kutluay’a verildi. Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay tarafından hazırlanan mealin birinci baskısı 1961 yılında, ikinci baskısı 1973 yılında yapıldı. Mealın birinci baskısı, Diyanet İşleri Başkanı Hasan Hüsnü Erdem ve Müşavere ve Dini Eserler İnceleme Kurulu’ndan Yusuf Ziyaeddin Ersal’ın nezareti altında hazırlandı. Meal, ayrıca bir heyetin redaksiyonundan geçti. Mealın ikinci basımında ise Din İşleri Yüksek Kurulu üyesi Osman Keskinoglu redaksiyon yaptı. 1965-1971 döneminde en yaygın olarak kullanılan, bu meal di. Bu mealde de “sağcılık” ve “solculuk” kavramları kullanılmakta, sağcılardan cennete, solcuların cehenneme gideceği belirtilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın resmi yayını olan mealde Vakıa Suresi’nin bazı ayetleri şöyleydi:

“Kıyamet koptuğunda kimini alçaltacak ve kimini yükseltecek olan o hadisenin yalan olmadığı ortaya çıkacaktır (ayet 1-3). Ey insanlar! Yer sarsıldıça sarsıldığı, dağlar ufalandıkça ufalanıp da toz duman haline geldiği zaman, siz de üç sınıf olursunuz (ayet 4-7). İyi işler işlediklerini belirtmek için, amel defterleri sağdan verilenler; ne mutlu o sağcılara! (ayet 8) Kötülük işlediklerini belirtmek üzere, amel defterleri soldan verilenler; ne yazık o solculara! (ayet 9).” İyilik işlemekte önde olanlar, karşılıklarını almakta da önde olanlardır (ayet 10). Nimet cennetlerinin gözdeleri onlardır (Ayat 11-12)... Ölümsüz gençler yanlarında, baş ağrısı ve dönmesi vermeyen bembeyaz bir kaynaktan doldurulmuş kaseler, ibrikler, kadehler; seçecekleri meyveler, arzulanacakları kuş eti ile dolaşırlar (ayet 17-21) ... “Defterleri sağdan verilenler; ne mutlu o sağcılara” (ayet 27). Onlar dikensiz sedir ağaçları, salkımları sarkmış muz ağaçları, uzamış gölge altında, çağlayarak akan sular kenarlarında; bitip tükenmeyen ve yasak da edilmeyen bol meyveler arasında; yüksek döşekler üzerindedirler (Ayat 28-34). Biz ceylan gözlüleri, defterleri sağdan verilenler için yeniden yaratmışızdır; onları bakire, eşlerine düşkün ve yaşıtıları kılmışızdır. (ayet 35-38)... “Defterleri soldan verilenler; ne yazık o solculara!” (ayet 41). İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serinliği ve hoşluğu olmayan kara bir dumanın gölgesinde bulunurlar. (ayet 42-44). Çünkü onlar, bundan önce, dünyada, nimet içinde bulunurlar iken, büyük günah işlemekte direnir dururlardı (ayet 45-46)... Eğer ölen o kişi, gözdelerden ise, rahatlık, hoşluk ve nimet cennetindedir (ayet 88-89). Eğer defteri sağdan verilenlerden ise (ayet 90): ‘Ey sağcılardan olan kişi, sana selam olsun!’ denir (ayet 91). Eğer, sapık yalancılardan ise (ayet 92), Ona kaynar sudan konukluk sunulur (ayet 93). Cehenneme sokulur (ayet 94).”²⁴⁷

Türkiye’de anti-emperyalist mücadeleyi en başarılı biçimde veren kitle örgütü TÖS olunca, 1965-1971 döneminde bazı İslamcı örgütlenmelerin temel düşmanı ve hedefi TÖS oldu. İnsanların öğretmenlere karşı tahrik edilmesinde, Kuran-ı Kerim mealinde yapılan bu tahrifat da kullanıldı.

Kemalist devrimin en önemli unsurlarından biri, irticayla mücadeledir. 1960’lı yılların ikinci yarısında emperyalist güçlerin ve AP ile CKMP’nin (1969 yılında MHP) desteklediği irtica, Türkiye’de solun güçlenmesinin önlenmesinde ana araç olarak kullanıldı. TÖS üyelerine ve şubelerine yönelik saldırıların büyük bölümü de bu kesim tarafından gerçekleştirildi. TÖS, varlığı ve çalışmalarıyla, irticayla mücadelede önemli görevler üstleniyordu; bu nedenle de irticanın hedefi oldu.

TÖS’ün çeşitli vesilelerle bu konuda yaptığı açıklamalardan örneklerin başında, Yargıtay Başkanı İmran Öktem’in cenaze töreninde yaşananlar hakkındaki bildiri gelmektedir.

²⁴⁶ Kur’an, Türkçeye çeviren: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Ankara, 1957, s. 455-8.

²⁴⁷ Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.No.90, Ankara, 1973, s.533-536. Sayın Halil Altuntaş ve Sayın Muzaffer Şahin tarafından hazırlanan ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2006 yılında yayımlanan Kur’an-ı Kerim Meal’inde ise bu tahrifat düzeltilmiştir. Surenin bazı bölümleri şöyledir: “Kessin gerçekleşecek (olan Kıyamet) koptuğu zaman, onun kopuşunu yalanlayacak kimse olmayacaktır (ayet 1-2). Yeryüzü şiddetle sarsıldığı, dağlar parça parça dağılıp saçılmış toz olduğu ve siz de üç sınıf olduğunuz zaman, O, (kimini) yükseltir, (kimini) alçaltır (ayet 3-7). Ahiret mutluluğuna erenler var ya; ne mutlu kimselerdir! (ayet 8). “Kötülüğe batanlara gelince; ne mutsuz kimselerdir!” Mealı hazırlayanlar 8. ayet’in “defterleri sağ tarafından verilenler var ya, ne mutlu kimselerdir amel defterleri sağ tarafından verilenler”; 9. ayet’in de “amel defterleri soldan verilenler var ya, ne mutsuz kimselerdir amel defterleri soldan verilenler!” şeklinde de çevirebileceğini dipnotta belirtmektedirler.

İmran Öktem Yargıtay Birinci Başkanıydı ve 6 Eylül 1966 günü adli yılı açarken yaptığı konuşmada gerici ve sağcı akımların çok güçlendiğini belirtti. 1 Mayıs 1969 günü öldü. Cenazesi 3 Mayıs 1969 günü Ankara Maltepe Camiinden kaldırılıyordu. Cami imamı, öğle namazı sırasında “münafıkların namazı kılınmaz” dedi. Cenaze namazı sırasında bir grup da “bu dinsiz komünistin namazı kılınmaz” diye bağırды ve aralarında da İsmet İnönü’nün de bulunduğu bir gruba saldırdı. İsmet İnönü’yü, tabancasını çeken General Nabi Alpartun koruyabildi. Bu konuda TÖS’ün açıklaması aşağıda sunulmaktadır:

“31 Mart Kapıda.

“Önceki gün Yargıtay Birinci Başkanı Sayın İmran Öktem’in cenaze töreni sırasında yobazların gösterdiği cüret ve girişikleri saldırı İslâm dinini de lâik devletimizin tarihini de lekelemiştir. Bu iğrenç saldırı, irticain örgütlenip azgınlaştığının belirtisidir. Karanlık emeller güruhunun, bizzat onları okşayıp kışkırtıcı tavır takınanlar için tehlike olduğu anlaşılıp ibret alınmalıdır. İfade bir en yetkili ağızdan ‘irtica yoktur’ deyip işi hafife almanın devletin varlığı, demokrasinin geleceği için korkunç bir canavar beslemek olduğunu görmezden gelmek Cumhuriyete, Anayasaya ve devrimlere yönelen saldırı suçuna ortak olmaktadır.

“Çağdaş fikir akımlarının korkusu ile orta çağın teokratik gücünden umanlar gafletten sıyrılıp doğru yolu bulmalıdırlar.

“Mustafa Kemal’in Türkiye’inde camiler devrimler için pusu haline getirilemez. Koltuklarında sopalarla ibadet evine girenler din için değil de kin için müslüman görünenler her şeyden önce Tanrı buyruğuna baş kaldırmışlardır. Bu türlü iğrenç hareketler kutsal yerleri kirletir.

“İmran Öktem’in kişiliğinde adalet örgütüne yapılan hakareti ve devrimlere yönelen saldırıyı devrimci öğretmen topluluğu nefretle karşılar. Bu olay göstermiştir ki lâikliği, devrimleri, anayasayı ve Cumhuriyeti yok etmeye kararlı bir örgüt vardır. Görev yapmaktan çekinen imanın durumunu kesin delildir. Ayak üstü öğretmen kıyma geleneğine sahip olanların soruşturma lâfazanlığı ile savuşturma yolunu bırakıp görev yapmaları öncelikle kendi çıkarları için gereklidir.”²⁴⁸

TÖS, çok sayıda imam hatip okulu açılmasına da demokratik devrim anlayışıyla karşı çıktı: “Kuran kursları, İmam Hatip okulları sayısındaki büyük artış nedeniyle ulusal eğitim hızla dinsel eğitime dönüşmektedir. Bu yanı sıra Türk eğitimi, demokratik bir eğitim değil, bir ‘kulluk eğitimi’dir. Oysa ulusal eğitim, ‘kul’ değil ‘yurttaş’ yetiştirmek zorundadır.”²⁴⁹

Kemalist Devrim’in kazanımlarına yönelik saldırılardan biri, başörtülü bir öğretmen vesilesiyle gündeme geldi. TÖS’ün bu konudaki tavrı da Kemalist Devrim anlayışı kapsamındaydı. Bu konu, TÖS’ün 1969 yılındaki 2. Olağan Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda şu şekilde ele alındı:

“Urfa Cumhuriyet İlkokulu öğretmeni Melâhat Armağan ders vermek üzere öğrencilerinin karşısına, üzerindeki rahibe kıyafetini bir de başörtü ile tamamlayarak çıkmaktadır. Denetlemeleri sırasında durumu gören Urfa’nın uyanık Milli Eğitim Müdürü Selâhattin Güvenç bu rahibe kılıklı öğretmene kıyafetindeki anormallığı uygun bir dille anlatır ve düzeltilmesi için uyarır. Bu normal uyarı; sağcı basın ile çıkarıcı çevrelerin sıkı bir ittifak içinde hücumu geçmelerine yetmiştir. İlim ve Fikir Yayma Cemiyeti Urfa Şubesi, Urfa İlk-Sen bu olay üzerine bir gecede kurulan Urfa Milliyetçi Öğretmenler Sendikası feodal ağaların yürüttüğü mücadele, *İttihat*, *Bugün* ve *Babiali’de Sabah* gibi şeriatçı yayın organlarıyla desteklenmiş, Milli Eğitim Müdürlüğü’nün kişiliğinde Atatürk’e ve devrimlere saldırı adamakıllı geliştirilmiştir.

“Bu olaylar sırasında devrimci Milli Eğitim Müdürünün yanında yer alan Urfa Valisinin görev yeri değiştirilmiş, Emniyet Müdürü uzaklaştırılmış ve Selâhattin Güvenç’in de müdürlük görevi alınarak, başka bir ile atanmıştır. Böylece Bakanlık da emperyalist-komprador-feodal ağa ittifakının yanında yerini almış bulunmaktadır. Olayların kahramanı başörtülü ve rahibe kılıklı öğretmen Melâhat Armağan ‘Cumhuriyet’ adını taşıyan okulunda görevine devam etmiş, Bakanlığın ona gücü yetmemiştir. Bu konuda Danişay’dan alınan yürütmenin durdurulması kararları dikkate alınmamıştır. (...)

“Görünürde başörtü olayı önemli değildir. Fakat belirli bir sınıfın siyasi iktidarı elinde bulundurduğu düzenlerde eğitimin de bu düzenden yana işleteceği doğaldır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde eğitim sınıfsal niteliktedir. Çünkü emperyalizmin boyunduruğu altındaki az gelişmiş ülkelerde düzen belirli egemen sınıflar dışındaki sınıfların siyasi iktidarına açık değildir. Başörtülü öğretmen olayı şeklinde ortaya çıkan durum egemen sınıfların egemenliğini sürdürmek için din duygularını istismar etmesinin bir görüntüsüdür. Biz halkımızın dinî inanç ve duygularına son derece saygılı, fakat bunun istismarına şiddetle karşıyız.”²⁵⁰

TÖS, din tartışmalarından kaçmıyor, dini inançlara saygı gösteriyordu.²⁵¹ Bu politikası 1969 yılında şöyle ifade ediliyordu: “Biz halkımızın dini inanç ve duygularına son derece saygılı, fakat bunun istismarına şiddetle karşıyız.”²⁵²

TÖS Yürütme Kurulu, irtica hareketlerini 1968 yılı başlarında yayınladığı bir bildiriyle eleştiriyordu:

²⁴⁸ TÖS Gazetesi, Sayı 30, 5.5.1969.

²⁴⁹ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.57.

²⁵⁰ TÖS, a.g.k., 1969, s.84-85.

²⁵¹ Fakir Baykurt anılarında Burdur’un Genceli Köyü’nde yaşadığı bir olayı şöyle anlatmaktadır: “Namaz vakti yaklaştı. Ekrem’in öğrencilerinden biri hoca olmuş. Ezan okumaya başladı. Kalktık birlikte, aptes alıp camiye girdik. Önce hutbeyi dinledik. Sonra cumayı kıldık. Çıkıp geldik gene aynı kahveye. Kaldığımız yerden sürdüreceğiz. Biri sordu: ‘Senin için aynı zamanda din düşmanı diyorlar. Niçin bizimle cuma kıldın?’ (...) ‘Ben buraya siz çağırduğunuz için geldim, oy istemeye gelmedim. Ama niçin kalkıp Cuma kıldım sizinle? Soru böyleydi. Ankara’da kılmyorum. Burda size katıldım. Neden? Size olan saygımdan. Beni seven insanlarsınız. Hatırım için harmanı bırakıp geldiniz. Ben de sizin hatırım için kalkıp Cuma kıldım, çok mu? Kılmasam gücenirdiniz. Durduğum yerde niçin gönülünüzü yıkayım? Doğru bu. Bunda bir kötülük yok. Kötülük din ile halkı uyutup soyanda. Nasıl soyduğuna da anlatırım isterseniz. Allah diye geliyor, oylarınızı aldı mı yallah diye gidiyor.’” Baykurt, F., a.g.k., 2000, s. 316.

²⁵² TÖS, a.g.k., 1969, s.85. Ayrıca bkz. s.110-111.

“Anayasa ve Lâik Düzeni Haçerlemek İsteyenlere Karşıyız: Milletın öğretmenleri olarak, dindarlık ve milliyetçilik maskesine bürünmüş düzenbazların artan taşkınlıklarını kamuoyunun dikkatine sunmayı görev bilmekteyiz. İç ve dış sömürüye yardımcılığı meslek edinenlerin kurduğu, yuvalandığı birtakım dernekler Bursa’da toplanmışlardır. Efendilerinin, sadece keseleri değil, vicdanları, beyinleri daha rahat sömürecekleri bir ortam yaratmak için birlikte çaba harcamak, aldıkları kararlar arasındadır.

“Sömürgeciliğin Aracı: Emellerini açıkça ortaya koymak çüretini göstermişlerdir. Devletin temel düzenini, dinî kurallara dayandırmak, dinî asıl amacından saptırıp yeni sömürgeciliğin aracı haline getirmek, lâik düzeni ve Anayasa’yı haçerlemek. Sanki inanç özgürlüğüne karşı çıkılıyormuş gibi ve sanki yurdun temel sorunu, bunalmın nedeni dine inanmamak imiş gibi bir hava yaratıp, görünüşte din adına, fakat aslında sömürünün zaferi için temiz vicdanları saflarına çağırarak başvurdıkları taktiktir.

“İnanç Sömürücülerini: Bu taktikle yüzyıllardan beri sık sık ortaya çıkan karanlıkçı kuvvetler; her defasında hüsrana uğrayıp inlerine çekilmiş uygun zaman kollayarak beklemişlerdir. Davranmak için bugünleri seçişleri sebepsiz değildir. Bir bakan, Türkiye’de huzurun inanç sömürücüsü derneklerin güç birliği yapmasına bağlı olduğunu söyler; bir vali Atatürk’ün Bursa Nutku’nun Stalin’e ait olduğunu iddia eder; M.Eğitim Bakanı lâik devlet düzenini ve Anayasa’yı savunan öğretmenleri kıyar ve kalkar ‘hedefimiz her ilde bir İmam-hatip okulu açmaktır’ derse; yüksek yönetim mevkiinde bulunanlar lâikliği zedelemekte yarışa çıkarlarsa, beslemelerin ve besleme derneklerin taşkınlıkları doğal bir sonuç olarak belirir.

“Köy Enstitüleri: Vicdansızlar; vicdan terbiyesinden dem vurarak, Atatürk’e Türk Devrimine, Anayasa’ya küfür ederler, dilimizi öz benliğine kavuşturmak yolunda büyük görevler yapan Türk Dil Kurumu’na, halk uyanışını gerçekleştirmek için kurulmuş ve onbinlerce şerefli yurtsever yetiştirmiş Köy Enstitülerine hayasızca saldırırlar. Atatürk devrimlerini çağdaş bilimin verilerine göre geliştiren halk katlarında gerçekleştirmek isteyen gerçek milliyetçi kişileri, kuruluşları halkın gözünden düşürmek için her türlü yalana dolana başvururlar.

“Anayasa Madde 19: Sorumlulara, Anayasayı, özellikle 19. maddesini dikkatle okumalarını, kişisel ve siyasal çıkar sağlamak amacıyla kutsal duyguları sömürmeyi vicdan ve din özgürlüğü olarak göstermek çaba ve gafletinden kendilerini kurtarmalarını salık veririz. İnanç sömürücülerine ve bunlara göz kırpanlara, yakalarını Türk Halkından, Türk Hakiminden kurtarmayacaklarını hatırlatırız. Çünkü Türk Halkı, yurdun temel sorunlarının sosyal ve ekonomik yapı değişikliği olduğunu artık bilmektedir. Dikkatini asıl sorunlardan başka yönlere saptırmak için vicdanlara uzatılan kirli elleri kırarak güçtedir. Halktan yana öğretmenin temsilcisi olan TÖS, lâik eğitim yerine din eğitimini, lâik devlet düzeni yerine şeriat devletini getirmek, devrimci gidişini yavaşlatmak, sömürünün ömrünü uzatmak isteyen düşünce ve eylemlere karşı savaşını sürdürmeye kararlıdır.

“Bütün devrimci güçleriyle Türk Halkının, sömürünün hizmetindeki karanlıkçı kuvvetlere son ve yok edici darbeyi indireceği gün uzak değildir. Aydınliğın kesin zaferine inancımız tamdır.”²⁵³

Faşizmle Mücadele

TÖS ülkede demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılabilmesi, kazanılmış hakların korunması ve Anayasanın uygulanması için büyük çaba gösteriyordu. Ancak Türkiye’de hükümetin ve emperyalistlerin destek ve yönlendirmesindeki gerici güçlerin saldırıları, karşı-devrimin daha da yoğunlaşmasına yol açtı. 1960’ların son yıllarında Türkiye’de faşizm konusu tartışılmaya başlandı. 1971 yılının ilk aylarında ise 12 Mart Darbesi’ne doğru adım adım ilerlendiğinin ipuçları vardı.

Fakir Baykurt’un *TÖS Gazetesi*’nin 15 Ocak 1971 tarihli sayısındaki başyazısı bu gelişmeleri özetliyordu:

“Tartışıyoruz, geldi, geliyor, gelecek. Halbuki geleceği filân kalmamıştır. Gelmiştir ve köşe başlarında, okul kapılarında takır tukur adam vurmakta, Meclis’te milletvekili dövmetedir faşizm! O kadar gelmiştir ki, lokaller yakılıp yıkılıyor, valinin kaymakamın önünde toplantılar dağıtılıyor. Hak diyenin ağzı kapatılıyor, halkın gözünü açmak isteyen boğazı sıkılıyor. Öyle iller, ilçeler var ki oralarda temel hak ve özgürlükleri kullanmak kolay değil artık, zorbalar binaları kuşatıyor, yedi sekiz saat ‘mahsur’ kalıyorsunuz. Saldırgan, silâhını sallıyor elinde, kimse sen demiyor ona, senin elinde bir turnak çakısı görölse suç oluyor, sorguya hizaya çekiliyorsun. Nedir zaten faşizm? Kapitalizmin ve emperyalizmin eli sopalı düzeni değil mi? Bu daha da beteridir, eli bıçaklı, tüfeklidir. Tam ‘demir ökçe’dir, bu sesler onun sesidir, geldi, geliyor, gelecek dediğimiz odur, gelmiştir.

“Şimdi siyasal iktidar, kolunu çarşafa dolaştırdı, ne devalüasyonu önleyebildi ne enflasyonu. Ne Personel Kanununu yoluna koyabildi, ne hayat pahalılığını durdurabildi. İhracat gittikçe azalıyor, ithalât artıyor. Dış ödemeler dengesi bozuk, bütçe her yıl açık veriyor. İşçiler iş bırakıyor, işyerlerini işgal ediyor. Köylüler bey topraklarına yürümüş. Teknik personel direnişte. Sağlıkçılar, toplum polisi direnişte. Valiler, kaymakamlar, müdürler direnişte.

“Öğretmenler huzursuz. Yüksek öğrenim gençliği turnaklarını yiyor. Ordu huzursuz. Yurdun orası burası, her gün zelzele oluyor gibi sarsılmakta. Kaynaşan topluma dur diyorsun, durmuyor, sus diyorsun susmuyor. Günlük hayatımıza kadar karışan zorbalık, yani faşizm, yani o demir ökçe, son çaresidir kapitalizmin ve emperyalizmin! Onun için yumruğunu sıkıp sıkıp saldırmaktadır üstümüze. Onun için gençleri vurmakta, işçileri öldürmektedir. Bundan iyi alâmet olur mu? Geliyor, geleceği yoktur, gelmiştir.

“Nedir öyleyse siyasal iktidarın ve onunla birlik olanların yaptığı? Neden böyle kafa kafaya verdiler, günler boyu fısıs fısıs? Faşizm geldi ama kılıfı yok, onu getirecekler. Onun için bu tasarılar, bu taslaklar. Sanki soru sadece bir üniversite sorunu imiş gibi üniversiteyi susturacaklar. Sanki bunalan sadece gençlermiş ve gençlik kendi çıkarları, yada ‘dümen’i için kaynıyormuş gibi onu sindirecekler. ‘Otuz yıl önce çıktı’ diye Cemiyetler Kanunu’nu değiştirecekler. Ama elli yıllık zor kanunları varmış, onlar kalacak: Anayasa ki, ancak on yıllık, onu da değiştirecekler. Başka bir hukuk giydirecekler topluma. Böylece faşizmin kılıfını da bulmuş olacaklar.

“Fakat sökecek mi? Biraz tarif bilseler, biraz ekonomi, biraz ekonomi politik bilseler, bilim bilseler, bu çürük, bu üç günde çatır çatır kırılacak dallara sarılmazlar. Anarlar ki suç gençlerde, üniversitelerde, yürüyen işçilerde, topraksız köylülerde, direnen kamu personelinde, hattâ valilerde, kaymakamlarda değil, ülkeyi dışardan ve içerden sömürenlerdedir, kendilerindedir. Anarlar ki bu eski, müzeli yapı, toplumu bunaltmaktadır. Biraz tarih, biraz bilim bilseler, bırakırlar faşizmi falan da, kitlelerin demokratik isteklerine yol verirler.

“Bilmedikleri için başlarını taştan taşa vuracaklar, yıkılan yapının altında kalacaklar. Önümüzdeki sorun çok çapraşık değildir. Bakınca aynı gibi görüyor insan geleceği: Faşizm sökmeyecektir. Faşizm uyanan topluma üç yıl bile dayanmayacaktır. Ve dünya

²⁵³ TÖS Gazetesi, Sayı 4, 5.4.1968.

âlem görecektir ki, bir sefer daha tarihin dediği olmuş, zorbalar silinip gitmiş, halk bu hengameden de muzaffer çıkmıştır. Olacak olan budur.”²⁵⁴

TÖS Gazetesi'nin 1 Şubat 1971 tarihli sayısının manşeti “Bütün Yurtseverler! Birleşiniz!” idi. Gelişmeler şu şekilde değerlendiriliyordu:

“Ülkemizin içinde bulunduğu bunalım gittikçe artarken, egemen sınıf ve tabakaların siyasal iktidarı ve onunla birlik olanlar da baskıları artırmışlar, sahneye koydukları faşist uygulamalara hukukî kılıflar hazırlamaya girişmişlerdir. Bu amaçla hazırlanan yeni tasarıların kanunlaştırılması için dikkatlerin başka olaylara sapıtılması gerekmektedir. Ayrıca Personel Kanunu uygulamaları, içinden çıkılmaz hale gelmiş, birbirine eklenen grevler gittikçe yayılmış, tutucu bir konfederasyon olan TÜRK-İŞ bile genel grevden söz etmeye başlamış ve ‘partilerüstü politika’yı bırakıp ‘demokratik sosyalizm’i benimseme tartışmalarına girişmiştir. Öte yandan 1971 bütçesi TBMM’ye gelmiş, görüşmeler başlamıştır. Bütçe açıklarını kapatmak, devalüasyonun meydana getirdiği fiyat farklarını karşılamak, yapılması zorunlu yeni zamları daha fazla geciktirmek bir türlü mümkün olmamaktadır. Amerikan 6ncı Filosuna bağlı savaş gemileri de durmadan kıyılarımıza gelip gidip durmakta, üniversitelerle öğrenci kuruluşlarındaki tepkiler gittikçe sertleşmektedir. Demokratik eylemler, yer yer köylere sıçramakta, toprak işgallerinin ardı gelmemektedir. Bunlardan dolayı da dikkatleri başka noktalara kaydırmaya ihtiyaç vardır. Egemen sınıf ve tabakaların siyasal iktidarı ve onların birlik olanlar işte şimdi bunu yapmaktadır.

“Önce bir banka soygunu işi ortaya atılmış, yakalamak istediklerini en geç bir haftada yakalayan ve aradıklarını dileyince iki günde bulan polis, üç haftadır bir aramaya koyulmuş ve kamuoyunun dikkatini bu aramalara çekmeyi başarmıştır. ‘Banka soygunu’ olayı, ayrıca, hükümetin, öğrencilerinin tamamı devrimci olan ODTÜ’ni aramasına da imkan vermiş, fakal sanıldığı ve savunulduğu gibi ODTÜ’nün bir silâh ve cephaneye deposu olmadığı anlaşılmıştır. Bu olayın tepkileri tavsarken Siyasal Bilgiler Fakültesi yurdu basılmış, ortaklık bir sefer daha velveleye verilmiştir.

“24 Ocak 1971 günü Kurtuluş’taki Niğde Öğrenci Yurdunda dernek toplantısı vardı. Seçimler sırasında olay çıktı gerekçesiyle polis toplantıyı basmış ve bazı gençlerin havaya silah ata ata ‘yakındaki SBF yurduna girdiklerini’ söylemiş, 2000 kişilik silâhlı polis gücüyle yurdu kordon altına almış ve arama yapmak istemiştir. Elde mahkeme kararı ve Dekanlığın aramadan haberi olmadığı için öğrenciler direnmişlerdir. Nitekim saat 16.00 sıralarında ancak biten aramalardan üç saat sonra Ankara 10. Sulh Ceza yargıçlığından arama kararı alınmış ve SBF Dekanı Prof.Cahit Talas da geç vakit haberdar edilmiştir. Arama sırasında öğrenciler döğülmüş, kızlar hakarete ve satışmaya uğramış, kapı, pencere, dolap kırılmış, bir hayli de para ve eşya kaybolmuştur. Daha sonra yayınlanan İstanbul Üniversitesi Bildirisinde: ‘SBF düşman karargâhı gibi basıldı’ diye yazılmıştır. SBF Genel Kurulu da baskından üç gün sonra yayınladığı bildiri de durumu şöyle saptamıştır:

“1) Yurtta silâh bulunamamıştır. 2) Arama, mahkeme kararı olmadan, yasadışı yapılmıştır. 3) Aramada kız öğrencilere vahşice ve ahlaksızca davranılmıştır. 4) Yurttaki eşyalar tahrip edilmiş ve çalınmıştır. 5) Öğrenciler polisçe gözüaltına alındıktan sonra da döğülmüştür. 6) Olay, ‘karanlık sonuca yönelmiş gidişin yeni bir aşamasıdır.’ 7) Olay, Anayasanın ortadan kaldırılmasına kadar vardırılabilecek oyunun bir parçasıdır.

“Aramadan sonra 350 öğrenci götürülmüş, bunlardan 51 tanesi mahkemeye sevk edilmiş, sabahlara kadar süren ve polislerin savunma avukatlarına hakaret etmesiyle geçen ilk duruşmadan sonra 10 öğrenci tutuklanmıştır. Olayın yankıları ve yorumları sürüp giderken, en ilgi çekici açıklamayı Niğde Öğrenci Yurdu yöneticileri yapmışlar, yurttaki dernek toplantısında, polisin verdiği bilginin tersine, seçimleri, devrimci öğrencilerin kazandığını, toplantı bittikten iki saat sonra komandolarla polisin birleşerek tertip hazırladığını, İbrahim Karyagdı adlı bir komandonun yurda dinamit atıp kaçtığını ve bundan sonra polisin SBF yurduna doğru hücum geçtiğini bildirmişlerdir. Polis yetkilileri, bu açıklamayı yalanlamışlardır.

“Bundan sonra da Ankara, İstanbul ve İzmir’deki üniversite ve fakültelerin öğretim üyeleri, hükümetin üniversitelerle ilgili olarak hazırladığı iki kısıtlayıcı tasarımı tartışmaya ve saldırıları protesto etmeye devam etmişlerdir. Bu arada Erdal İnönü, Muammer Aksoy, Mümtaz Soysal ve Rauf Nasuhioğlu adlı profesörlerin evlerine patlayıcı maddeler atılmıştır.

“Patlayıcı madde atma işi başka yerlere de yayılmış, özellikle sendikamız şubelerinde yoğunlaştırılmıştır. Konya, Eskişehir, Aybastı, Maraş, Sivas ve Dinar şubelerimizin lokalleri böylece tahrip edilmiş, ayrıca, pek çok öğretmen arkadaşımızın yolları kesilmiş ve evlerine girilmek istenmiş yada evlerine gene dinamit atılmıştır. Memleket gerçekten bir mayın tarlasına döndürülmüştür. 28.1.1971 gecesi Amasya TİP il başkanı Şerafettin Atalay kaçırılarak öldürülmüş ve şube başkanımız Fikret Benli’nin evine ‘sıra sende!’ diye mektup bırakılmıştır. Suçlular yakalanmamıştır. Tehdit mektup ve telefonları genel merkez yöneticilerimize de yöneltilmiş ve sıklaştırılmıştır. Nitekim Bütçe dolayısıyla Senato’da 28 Ocak gecesi bir konuşma yapan kontenjan senatörü Cemal Madanoğlu: ‘Kurulu düzenin yıllardır oluşturageldiği çağdışı güçler, tam yolla eyleme geçmiş bulunmaktadırlar. Sapık akımlarla beslenen güdümlü örgütler, üniversiteye, öğretmenlere ve gençliğe kudurganca saldırmaktadırlar,’ demiştir.

“Biz öğretmenler, TÖS içindeki yerimizi sınıksız koruyarak, halkımızın uyanmasına yönelik pedagojik görevlerimizi, devrim savaşının bir parçası olarak, eksiksiz yapmaya devam edeceğiz.”²⁵⁵

TÖS, Adalet Partisi iktidarının faşizm uyguladığı ve kabul edilecek yeni düzenlemelerle faşizmin daha da kurumsallaştırılacağı kaygısını taşıyordu. TÖS’ün 12 Mart Darbesi’ne yaklaşımı değerlendirilirken bu kaygıyı da dikkate almak gereklidir.

VIII. TÖS’ÜN EYLEMLERİ

1960’larda İşçi ve Memur Eylemleri

1965-1971 dönemi Türkiye’nin çok çeşitli eylemlerle tanıştığı ve sarsıldığı yıllardı.

²⁵⁴ *TÖS Gazetesi*, Sayı 70, 15.1.1971.

²⁵⁵ *TÖS Gazetesi*, Sayı 71, 1.2.1971.

1961-1971 dönemi, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin ülke çapında ve tüm işkollarını kapsayacak biçimde gerçekleştirdiği eylemlerle doludur. Yasal grevler ise ikincil önemdedir.

1961 yılının en önemli eylemi, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin sendikal haklar için 31 Aralık günü İstanbul'da düzenlediği Saraçhane mitingiydi. Miting, 31 Aralık 1961 günü Saraçhane Meydanı'nda yapıldı. İstanbul'da ilk defa yaklaşık 100 bin kişilik bir işçi mitingi gerçekleştirildi.

Türk-İş 22 Aralık 1962 günü Ankara'da bir komünizmi tel'in mitingi düzenledi. Tandoğan Meydanı'nda gerçekleştirilen mitinge ülkenin çeşitli yörelerinden gelen 20 bin dolayında işçi katıldı. İşçilerin taşıdığı pankartlarda şunlar yazıyordu: "Türk aleminin en büyük düşmanı komünizmdir, her görüldüğü yerde ezilmelidir," "her şeyden önce vatan," "komünizm insanlığın baş belasıdır," "hür dünyadan komünizm mezalimi altında hürriyet diye inleyenlere selam," "insanlık idealinin bekçisi ve koruyucusu NATO ve CENTO'yu destekliyoruz," "İslamiyet komünizmi reddeder," "kızıl Moskofa lanet," "ezan sesleri Moskof nefesini keser," "demokrasi cennet, komünizm cehennemdir." Miting sırasında Ankara Gazeteciler Sendikası Başkanı Beyhan Cenkeçi ve tabii senatörlerden Mucip Ataklı, konuşmalarından komünizmin yanı sıra faşizmden de söz edince, belirli gruplar tarafından protesto edildi ve "faşizm yok, komünizm var" sloganı atıldı.²⁵⁶

İşçiler aynı gün İstanbul ve İzmir'de de yürüyüş yaparak komünizmi lanetlediler.²⁵⁷

24 Ağustos 1969 günü ise Ankara'da Türk-İş tarafından sosyal sigorta hakları için bir miting yapıldı.

1960'lı yılların başlarında çeşitli işyerlerinde sakal boykotları yapıldı.²⁵⁸ 1960'lı yıllarda İzmir ve Adana gibi illerde araçlara, kasaplara ve manavlara karşı et ve sebze boykotları düzenlendi.

Bu dönemin ilginç ve önemli eylemlerinden biri, Fukara Tahir olarak tanınan Tahir Öztürk'ün başkanlığındaki Yapı İşçileri Federasyonu'nun örgütlediği 5000 dolayındaki inşaat işçisinin 3 Mayıs 1962 TBMM'ye yaptığı yürüyüşü ("Açların Yürüyüşü" ve "İşsizlerin Yürüyüşü").

1962 yılında Beyoğlu, Üsküdar ve Eminönü mahalle bekçileri, Kuledibi'nden Taksim'e yürüdü.

1963 yılında Kavel işçilerinin 36 günlük direnişi, işverenin 1963 yılında ikramiye ödememe ve ücretleri düşürme kararına karşı, Türkiye Maden-İş Sendikası'nın ve işçilerin Anayasa'da yer alan grev hakkını kullanmalarını sağladı.

1960'lı yıllarda kamu çalışanları içinde öğretmenler özellikle faaldi. Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu tarafından 20 Şubat 1963 günü Ankara'da düzenlenen Büyük Eğitim Mitingi, 292 öğretmen derneğinin desteği ve 14 bin dolayında öğretmenin katılımıyla gerçekleştirildi.

1965 yılında Ereğli Kömür İşletmesi Kozlu Bölgesindeki işçiler büyük bir eylem başlattı. İki işçinin vurularak öldürüldüğü olaylar ancak büyük çabalar sonucu engellenebildi.²⁵⁹ Bu eylemde de sorun, işyerinde primlerin dağıtılması sırasında mühendislere fazla pay verilmesiydi. Diğer bir deyişle, eylemde hedef, sermayedar sınıf veya hükümet değil, işçi sınıfının "memur" statüsünde istihdam edilen mühendis kesimiydi.

1966 Paşabahçe grevinin ise DİSK'in kurulmasında (genellikle abartılan) bir etkisi oldu.

Çorum Belediyesi'nde çalışan ve Türk-İş'e bağlı Genel-İş Sendikası'na üye işçiler işten çıkarılınca, 1966 yılı Temmuz-Ağustos aylarında Çorum-Ankara-İstanbul yürüyüşü gerçekleştirildi. Manisa Belediyesi'nde çalışan Genel-İş üyesi işçiler de 1967 yılı Temmuz ayında Manisa-Ankara yürüyüşünü yaptı.

1968 yılının ilginç olaylarından biri, sendikal mücadelede tüketici boykotunun kullanılmasıydı. Kimya-İş Sendikası İstanbul'da Birleşik Alman İlaçları Ltd.Şti.'nde 17 Şubat 1968 günü işyerinde çalışan sendika yöneticilerini, temsilcilerini ve bazı üyeleri işten çıkardı. Kimya-İş Sendikası da şirket tarafından üretilen ilaçların tüketilmemesi için bir kampanya başlattı. Bu kampanyaya Maden-İş Sendikası da katıldı.²⁶⁰ Ancak bu kampanyanın bir etkisi herhalde olmadı.

1968 yılından başlayarak, üniversite öğrencilerinin boykot ve işgallerinden büyük ölçüde etkilenen fabrika işgalleri dönemi yaşandı. 1968-1969 yıllarında şu işyerleri işçilerce işgal edildi: Akiş Dokuma, Altınel Pres, Bell Kimya, Çelik Halat, Deniz Nakliyat, Alpagut Kömür İşletmesi, Derby Lastik, Diyarbakır Belediyesi, Emayetaş, Gabriyel Gavriyelioğlu Dokuma, Güven Boya ve Apre, Kavel Kablo, Krom Manyezit, Perşembe Fındık Tarım Satış Kooperatifi, Singer, Tekel Çamaltı Tuzlası, Executor Gemisi, Türk Demir Döküm, Yarımca Seramik, Şehzadebaşı Sineması ve Şişli'deki Ekmek Fabrikası.²⁶¹

İşgallerin amacı, işyeri sorunlarının çözülmesi ve işyerinde sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılmasıydı. İşgallerin siyasal bir amacı yoktu. İşgallerin en ilginçlerinden biri de Alpagut Kömür İşletmesi'nde gerçekleşti. Çorum Özel İdare Müdürlüğü Alpagut Kömür İşletmesi'nde çalışan ve Çorum ve

²⁵⁶ *Cumhuriyet Gazetesi*, 23.12.1962.

²⁵⁷ *Yeni İstanbul Gazetesi*, 23.12.1962.

²⁵⁸ Koç, Y., "1961 Yılında Sakal Grevleri," a.g.k., 1996, s.257-259.

²⁵⁹ Bu konuda ilk yapıt ABD'de Purdue Üniversitesi'nde 1967 yılında kabul edilmiş bir doktora tezidir. Bkz. Roy, Delwin Adams, *The Zonguldak Strike: A Case Study of Industrial Conflict in Turkey*, 543 s. İkinci çalışma ise ancak bundan 30 yıl sonra eylemin gerçekleştirildiği ülkemizde yapıldı: Çatma, E., *1965 Madenci Direnişinin Öyküsü, Kömür Tutuşunca*, Evrensel Basım Yayın, 1997, 160 s.

²⁶⁰ *Ant Dergisi*, Sayı 60, 20 Şubat 1968, s.3.

²⁶¹ 1960-1969 grev ve grev-dışı eylemlerin ayrıntılı dökümü için bkz. Koç, C.-Koç, Y., "Türkiye'de 1960-1969 Döneminde İşçi Sınıfı Eylemleri," Türk-İş, *Türk-İş Yıllığı '99, Cilt 1, 1997'den 1999'a Değişimin Dinamikleri*, Ankara, 1999, s.597-639; 1963-1968 dönemi grevlerinin dökümü için bkz. Fişek, K., *Türkiye'de Devlet-İşçi İlişkileri Açısından Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili*, AÜ SBF Yay.No.274, Ankara, 1969; 1963-1971 dönemi grevlerinin analizi için bkz., Güzel, Ş., *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yay., İstanbul, 1984, s.1860-1862.

Havalisi Birleşik Maden İşçileri Sendikası üyesi olan 786 işçi, ücretlerini aylarca alamayınca 1969 yılı Haziran-Temmuz aylarında üretime ve yönetime el koyarak, satıştan elde ettikleri gelirle işçi alacaklarını ödediler.

27 Kasım 1969 günü Ankara'da polisler boykota gitti. Boykot gerekçelerinden biri, "iktidarın değil, halkın polisi olmak istiyoruz" idi.²⁶²

Türkiye Personel Sendikaları Konfederasyonu'na (Türk Persen) bağlı 11 kamu personeli sendikasının 28 Aralık 1969 günü İstanbul'da düzenlediği yürüyüş Hürriyet Meydanı'nda başladı ve 5000'den fazla memur Sultanahmet Meydanı'na kadar yürüdü.²⁶³ Türk Persen 17 Ocak 1970 günü de Ankara'da bir miting düzenledi.²⁶⁴

29 Aralık 1969 günü gerçekleşen Gamak olaylarında Şerif Aygün vurularak öldürüldü. Grevlerde, mamul madde çıkışını ve hammadde girişini önlemek amacıyla yapılan müdahaleler sırasında olaylar yaşandı. Yapı İşçileri Sendikası'nın Aliğa Petrol Rafinerisi inşaatında başlatılan grevi sırasında 22 Ağustos 1970 günü ise Necmettin Giritlioğlu öldürüldü.²⁶⁵

15-16 Haziran olayları bu hareketlenmenin zirvesiydi.²⁶⁶

15-16 Haziran 1970 gösterileri, çeşitli açılardan Türkiye işçi sınıfı tarihinin en önemli eylemlerinden biridir.

Eylemin amacı veya programı, siyasaldı. TBMM'de görüşülmekte olan bir tasarının içeriği yeterince bilinmese bile, "bunlar sendikaları kapatmaya gidiyorlar" gibi bir anlayışla değerlendirilmiş ve buna tepki gösterilmişti. 15-16 Haziran eylemcilerinin programı çok netti. Millet Meclisi'nde kabul edilen metnin Cumhuriyet Senatosu'nda reddedilmesi isteniyordu. Bu anlamda talep olarak o tarihe kadar Türkiye işçi sınıfı tarihinin en ileri taleplerinden biriydi. 15-16 Haziran'da bu talep ifade edilirken önemli olan nokta, işçinin önemli bir bölümünün Cumhuriyet Halk Partili ve Adalet Partili olmasıdır. Ancak bu işçiler, Adalet Partisi'nin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin olumlu oy verdiği tasarıya karşı sınıf kimliği ve bilinciyle hareket ettiler; destekledikleri, oy verdikleri siyasal partinin çizgisini izlemediler. Onlarla ters düşen bir sınıf çizgisi içine girdiler. Bu da bu eylemi Türkiye işçi sınıfı tarihinde ön plana çıkaran nedenlerden biridir. İlk kez 15-16 Haziran'da çeşitli işkolları ve illerdeki 100 bin dolayında işçi işyeri sorunlarını aşarak ortak bir eylem gerçekleştirdi.²⁶⁷

1970 yılı Kasım ayında Adana'da Bossa fabrikasındaki işgal eylemi ve çatışmanın ardından, işçi eylemlerinde 3-4 yıl süren bir sessizlik yaşandı.

Gençay Şaylan ve Erkan Oyal'ın yaptığı bir araştırmaya göre, 1965-1971 döneminde memur sendikaları 37 kez protesto yürüyüşü düzenledi.²⁶⁸

Çalışma Bakanlığı verilerine göre, 1963-1971 döneminde en fazla sayıda işçinin greve çıktığı yıl, 21.156 işçiyle 1970 yılı ve grevde geçen işgününün en yüksek olduğu yıl, 430 bin işgünüyle 1966 yılı idi.

1963-1971 döneminde yasal grevlere katılan işçi ve grevde geçen işgünü sayıları aşağıda verilmektedir.

Greve Katılan İşçi ve Grevde Geçen İşgünü²⁶⁹

Yıl	Greve Katılan İşçi	Grevde Geçen İşgünü (000)
1963	1.514	19,7
1964	6.640	238,3
1965	6.593	336,8
1966	11.414	430,1
1967	9.463	344,1
1968	5.179	175,3
1969	20.162	323,2
1970	21.156	220,2
1971	10.916	476,1

Bu dönemde yürürlükte bulunan 275 sayılı Yasa, hükümetlere "memleket sağlığını veya milli güvenliği bozucu" nitelikte gördüğü grevleri önce 30 gün, sonra da ayrıca 60 gün süreyle erteleme yetkisini veriyordu. Bu sürelerin sonunda grevin yeniden başlaması olanaktıydı. Grev ertelemeleri konusunda en güvenilir toplu kaynak, Tunç Tayanç'ın çalışmasıdır.²⁷⁰ Bu çalışmaya göre, 1963-1975 döneminde hükümetler 50 grevi 30 gün süreyle erteledi. Bu 50 grevin 26'sı, 60 gün süreyle daha ertelendi.

²⁶² Genç, S., *12 Mart'a Nasıl Gelindi*, İleri Yay., Ankara, 1971, s.284.

²⁶³ *Ant Dergisi*, Sayı 158, 6 Ocak 1970.

²⁶⁴ *Ant Dergisi*, Sayı 160, 20 Ocak 1970, s.4.

²⁶⁵ Demir, İ., *Grev ve Direnişler Üzerine Anılar-Deneyler, İşçi Sınıfı Mücadelesinden Bir Kesit, 1962-1975*, İstanbul, 1980, s.57-67.

²⁶⁶ 15-16 Haziran olaylarıyla ilgili olarak bkz. Koç,C.-Koç,Y., a.g.k.,2008, s.136-166.

²⁶⁷ Koç, Y., 15-16 Haziran Olayları," a.g.k., 1992, s.177-181.

²⁶⁸ Şaylan, G.-Oyal, E., *Türkiye'de Memur Sendikacılığı*, TODAİE Yay., Ankara, 1971. (Çoğaltma).

²⁶⁹ Çalışma Bakanlığı, *Çalışma Dergisi*, Yıl 1972, Cilt 1, Sayı 2, s.191; Çalışma Bakanlığı, *Çalışma Dergisi*, Yıl 1974, Cilt 1, Sayı 1, s.198-201; Çalışma Bakanlığı, *Çalışma Dergisi*, Yıl 1977, Cilt 1, Sayı 1, s.130.

²⁷⁰ Tayanç, T., "Geciktirilen Grevler Üzerine Bir Değerlendirme," *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1/2, 1980, s.67-97.

Köylü Eylemleri

Bu dönemde köylü eylemleri de ortaya çıktı. 26 Temmuz 1967 günü Beyceli köyü işçileri Ordu Valiliği'ne yürüdü. 11 Eylül 1967 günü Fatsa'da köylü yürüyüşü oldu. 5 Ağustos 1968 ve 8 Temmuz 1970 günleri Karadeniz'de fındık mitingleri düzenlendi. 1969 yılı Ocak ayında Torbalı ilçesine bağlı Atalan köylüleri toprak işgaline geçti. 16 Nisan 1969 günü Söke'de 5000 köylü Toprak Reformu ve Bağımsızlık mitingini gerçekleştirdi. 7 Şubat 1969 günü Akhisar'da ve 10 Şubat 1969 günü Ödemiş'te düzenlenen toprak reformu mitinglerine toplam 10 bin kişi katıldı. 1969 yılı Nisan ayında Gaziantep'te ve Mayıs ayında Torbalı'da toprak işgalleri yapıldı.²⁷¹

Bu dönemde öğrenci olayları, üniversite işgalleri, öğrencilerin protesto yürüyüşleri de yoğundu.

Tüm bunlar dikkate alındığında, TÖS genel merkezinin pek de "eylemci" olmadığı sonucuna varılabilir. Diğer taraftan, 15-18 Aralık 1969 tarihlerinde "Büyük Öğretmen Boykotu" adı altında uygulanan genel grev, TÖS'e Türkiye işçi sınıfı tarihinde özel bir yer kazandırmaktadır.

TÖS ve Grev Hakkı

TÖS 1965-1971 döneminde hem saldırılara karşı kendisini ve üyelerini korumak, hem daha güçlenmek, hem de gücünü artırarak üyelerinin yaşama ve çalışma koşullarını iyileştirmek, yurt sorunlarına çözüm aramak ve halkı "uyandırmak" için sürekli mücadele etti. Bu süreçte bazen TÖS genel merkezi, bazen de şubeler çeşitli eylemler düzenledi. Bu konuda bu tarihlerde yürürlükte bulunan 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanununun getirdiği çeşitli kısıtlamalar çalışmalarda zorluklar yarattı. Ancak TÖS'ün çabaları sonucunda bu kanunun bir fıkrasının Anayasa Mahkemesi tarafından iptali de sağlandı (Anayasa Mahkemesi'nin 11.11.1969 günlü iptal kararı 17.12.1970 tarihli *Resmi Gazete*'de yayımlandı).

TÖS'e yönelik saldırılar artınca ve TÖS tabanında iş durdurma eğilimi güçlenince, bazı istifalar da gündeme geldi. Fakir Baykurt 9 Aralık 1968 tarihli *TÖS Gazetesi*'nde şunları yazıyordu: "Daha önce yazmışım, gene yazıyorum: Türkiye'de korkmayan, pısmayan, yüreksiz ve ödlele olmayan, seçim önceleri artan baskılara eyvallah etmeyen binlerce öğretmen var ve bunlar çoğalmaktadır. Ama korkanlar ayrılıyor. Yüreksizler başka sendikalar kurup şimşeklerden korunuyor. Mübarek ola! Mert dayanır namert kaçır! Biz bu davaya inanarak girdik; sürgün, kıyım, maaş kesimi; direniyoruz. Teslim olan olur. Biz ta baştan: 'Pazara kadar değil, mezara kadar' dedik. Daha yarı yola varmadan pazara sapanlar varmış: Mübarek ola! ... Pazar ola!..."²⁷²

TÖS, tabandaki direniş eğiliminin yol açabileceği sakıncaları asgariye indirebilmek için grev hakkının yasal hale getirilmesi çabalarını sürdürdü. 1969 yılındaki *Çalışma Raporu*'nda bu konu şu şekilde ele alınıyordu: "Öğretmenler bugünkü sendika kanununda bulunmayan grev hakkını yasal hale getirmeli ve bunun için de, bıkmadan girişimlerde bulunmalıdırlar. (...) Bunun için biz yoğun bir eğitim dönemi geçirmek zorundayız. 121 yıllık resmi geçmiş olan mesleğimizin mensupları topluca ilk defa bu dönemde grev istediklerini söylemeye başladılar. (...) Bir etkili grevden sonra masaya oturulduğu zaman, seksen sorun birden ele alınıp karara bağlanabilir, bu kararlar uygulamaya sokulabilir. TÖS köktenci dünya görüşüne sahip bir sendika olarak, sorunların çözümünü bu yoldan mümkün görmektedir. Çok çileye ve zamana mal olsa da, bu yoldan ayrılmayacaktır. (...) Bu mücadelenin en ağır riski açığa alınmak ve sürgün edilmektir. Fakat düşünülün ki, haksız yönetim, bütün öğretmenleri açığa alamaz. Bütün öğretmenleri süremez. Hepimiz bir olduğumuz gün hiçbirimize dokunamaz."²⁷³

Bu çaba 1970 yılında da devam etti. Anayasa Mahkemesi, bazı yerel mahkemelerin başvurusu üzerine memurların grev yapmasını yasaklayan kanun hükümlerinin iptali talebini reddetti. Bu kararlara yanıt olarak, *TÖS Gazetesi*'nin 1 Temmuz 1970 tarihli sayısında "Grev Hakkımızı Alacağız" başlıklı bir yazı yayımlandı:

"Memurlar Grev Yapamaz Hükmü Anayasamızda Yoktur.

"Anayasa Mahkemesi'nin kararı bizim demokratik haklarımızı elimizden almış değildir. Bu karar bazı kanun maddelerinin yorumlanmasından ibarettir.

"Biz Anayasanın getirdiği özerk kuruluşlara, bağımsız yargı organlarının kararlarına saygılıyız. Öğretmenler Anayasayı savunmakta ve bu yolda ciddi mücadeleler vermektedir. Bu yüzden Anayasanın tersine düşen iktidar, öğretmenleri sürekli bir kıyım ve zulüm altında tutmaktadır.

"Bizim şikâyetimiz Anayasanın ve bağımsız yargı organlarının verdiği kararların uygulanmaması, yasa dışı işlemlerin ve kuvvetlerin öğretmenler üstünde yoğunlaştırılmasıdır.

"Anayasa Mahkemesi'nin kararı, memur grevinin Anayasaya aykırı olduğu yolunda değildir, sözü edilen kanun maddelerinin Anayasaya aykırı olmadığı yolundadır.

"Anayasamız, kamu görevlileri grev yapamaz diye bir hüküm getirmemiştir. Bir kanunla düzenlenir denmektedir. Bu bakımdan Anayasamız bu konudaki iradeyi TBMM'sine vermiştir. Bir meclis bu hakkı almışsa bir başka meclis verebilir. Bu da Anayasaya aykırı düşmez. Nitekim Anayasa Mahkemesinin kararı da bu yoldadır.

"Bizim grev hakkını alma yolundaki demokratik mücadelemiz bitmiş değildir. Esasen grevsiz bir sendika olamaz. Sendika kurma hakkımız var oldukça grev hakkımız da var olacaktır.

²⁷¹ Aksu, A., "Osmanlı'dan Günümüze Köylü Mücadeleleri," Aysu, A.-Kayaoğlu, S. (der.), *Köylülükten Sonra Tarım, Osmanlı'dan Günümüze Çiftçinin İlgası ve Şirketleşme*, epos Yay., Ankara, 2014, s.613-670.

²⁷² *TÖS Gazetesi*, Sayı 20, 9.12.1968.

²⁷³ TÖS, a.g.k., 1969, s.14-15.

“Boykot, yürüyüş, açık yer toplantıları gibi etkinliğimizi gösterebileceğimiz demokratik hakkımız vardır. Anayasa Mahkemesi boykot’un Anayasaya aykırı olduğu yolunda bir karar vermemiştir. Boykot’un mevcut yasalar içinde demokratik bir hak olduğu bütün bağımsız yargı organlarınınca tescil edilmiştir.

“Şimdilik grev hakkımız olmasa bile öbür haklarımızı kullanarak demokratik mücadelemizi sürdüreceğiz.”²⁷⁴

TÖS’ün tarihindeki iki büyük eylem 1969 yılında gerçekleştirildi.

Büyük Eğitim Yürüyüşü

Önce Balıkesir öğretmenleri 2 Şubat 1969 tarihinde bir yürüyüş düzenledi.

Ardından 15 Şubat 1969 Büyük Eğitim Yürüyüşü oldu.

Yürüyüşün nedenleri şöyle ifade ediliyordu: “15 Şubat Büyük Eğitim Yürüyüşü, yaygın bir modaya ayak uydurmak için yapılmış değildir. Bu hareket, Türkiye’de öğretmen topluluğunun sabrının tükenmiş olduğunun ve bir kitle patlamasının arifesine gelindiğinin belirtisidir.”²⁷⁵

TÖS ve TÖDMF Genel Merkezleri’nin 25 Ocak 1969 tarihli ortak genelgesinde, eylemin amacı şu şekilde ifade ediliyordu:

“Gösterinin Amacı:

(a) Her yönüyle çıkmaza sokulmuş bulunan bozuk eğitim düzenini, kesin kanun hükümlerine rağmen savsaklanan halk ve köy eğitimini, köy okullarının ve öğretmenlerinin perişan halini ve genel olarak eğitim mesleği ve öğretmenlerimiz üzerinde günden güne artan siyasi, idari ve mali baskıları ve tertipleri protesto etmek ve kınamak;

(b) Mesleki görevlerini yapamaz hale düşürülen örgüt ve öğretmenlerimiz üzerindeki bu baskıları kamuoyuna duyurmak ve resmi ilgilileri bir kez daha uyarmak.”²⁷⁶

624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu, sendikaların açık yer toplantıları ve gösteri yürüyüşü yapmalarını yasaklıyordu. Bu nedenle yürüyüş bir tertip heyeti tarafından düzenlendi ve bu süreçte 27 Mayıs Milli Devrim Derneği önemli katkılarda bulundu. Tertip heyeti, İ.Safa Güner, Hürrem Arman, Cemal Başbay, Nevzat Helvacı ve İsmail Gökalp’ten oluştu. Ancak TÖS ve TÖDMF yöneticileriyle tertip heyeti üyeleri Ankara Valiliği tarafından Cumhuriyet Savcılığı’na verildi.

Bu arada mitingin ertelendiği yolunda haberler yayılmaya çalışıldı. Bazı il ve ilçelerde, yürüyüş için hazırlık yapan öğretmenlere baskı uygulandı.

Bu baskılar üzerine, 27 Mayıs Milli Devrim Derneğinden tabii senatörler Mucip Ataklı, Haydar Tunçkanat ve Kadri Kaplan, Ankara Valiliği’ne 11 Şubat 1969 tarihinde bir bildirimde bulunarak, 15 Şubat 1969 günü Ankara’da bir miting düzenlediklerini resmen duyurdular. “Devrimci Güçler İcra Kurulu Başkanı Senatör Kadri Kaplan da yayınladığı bildiriye mitingi desteklediklerini açıkladı. DİSK ve Türkiye İlkokul Öğretmen Sendikaları Federasyonu da yayınladıkları bildirimlerle mitinge destek verdi.

Mitinge katılmaları için 89 öğretmen örgütüne çağrıda bulunuldu. Bunlardan yalnızca İLKSEN çağrıya olumlu yanıt verdi.

Yürüyüşe, öğretmen örgütlerinden 21.400 kişi, diğer kuruluşlardan gelenlerle birlikte toplam 40.000 kişi katıldı.

Katılımcılar Tandoğan Meydanı’nda toplandı. Anıtkabir ziyaret edildi. Tertip heyeti adına Anıtkabir özel defterine şunlar yazıldı: “Huzurunuzda bulunan biz Devrimci Türk Öğretmenleri, Ulusumuzu geri kalmışlıktan kurtarmak için var gücümüzle çalışacağız. Halkımızı dış ve iç sömürden kurtaracağız. Ülkemizi senin gösterdiğinden yönde üretim ve yönetim aşamalarına ulaştıracağız. Bütün karşı güçlere rağmen tarihsel görevimizi başarıyla yapacağımıza ant içeriz.”

Anıtkabir’den dönenler yeniden Tandoğan Alanı’nda toplandı. İstiklal Marşı söylendi. Saygı duruşunda bulunuldu.

Mitingde ilk konuşmayı, yeni tertip heyeti başkanı tabii senatör Mucip Ataklı yaptı. Arkasından Fakir Baykurt konuştu. Daha sonra da Kenan Keleş, Ahmet Kaya Turan, Gülten Gönenc, Nedim Şahhüseyinoğlu, Şihça Yavuz konuşma yaptı; Mehmet Başaran da kendi yazdığı bir şiiri okudu. Ardından yürüyüş başladı. Samanpazarı üzerinden Dikimevi’ne ve oradan Gürsel Meydanı’na ulaşıldı.

Büyük Eğitim Yürüyüşü’nde aşağıdaki sloganlar kullanıldı:

1.000 Daniştay’a dava açmak zorunda kalan öğretmen. 12.000 okulsuz köy, 2.000.000 okula gidemeyen çocuk. 13.000 okulsuz köy. 14.000.000 milyon okuma bilmeyen vatandaş. 500 TL öğretmen aylığı. Adalette yargı, yaramıza sargı. Aynı işe farklı para, yüreklerle yara. Bağımsız Maliye, özgür eğitim. Bakan nutuk çeker, on üç bin köy okul bekler. Bakanın yükü çokmuş, kıyım olmasa işi yokmuş. Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar. Biz halkız. Borçla geldik Ankara’ya, nifak sokmayın araya. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz (Anayasa, M.21). Devrim için eğitim. Devrimciyiz biz, siz necisiniz? Edirne Hakkâri, öğretmen işyeri. Emeye denk, yemek. Ertem’in eğitim reformu, yüz puanlı not, diploma ticareti. Grevsiz görev olmaz. Hak dedik, hukuk dedik; validen tokat yedik. Hak isteyen atılmaz, böyle bakanlık yapılmaz. Halk yolundakilere evet,

²⁷⁴ TÖS Gazetesi, Sayı 57, 1.7.1970.

²⁷⁵ TÖS, *Büyük Eğitim Yürüyüşü*, Ankara, 1969, s.5. Ayrıca bkz. *İmece Dergisi*, Sayı 95, Mart 1969.

²⁷⁶ TÖS ve TÖDMF Genel Merkezlerinin Fakir Baykurt imzalı 4 sayfalık bildirisi.

olmayanlara hayır. Halkçı olmayan, devrimci olamaz. Halktan yana demek, O'na hizmet edebilmek. Hep çobanın çocuğu çoban, ağanın çocuğu ağa, beyin çocuğu bey mi olacak? Hepimizi sürmeye harcırahının yetmez. Herkes bilimi serbestçe öğrenme ve öğretme hakkına sahiptir (Anayasa, M.21). Herkesin eşit işe karşı eşit ücret hakkı vardır (İnsan Hakları, M.23). Herkesin sosyal güvenlik hakkı vardır (İnsan Hakları, M.25). İktisadi ve sosyal hayat insanlık haysiyetine yararlı bir hayat seviyesi sağlama amacına göre düzenlenir. İlköğretim yasası var, kendisi yok. İlköğretime 780 milyon verilmesi yasa emriken neden 210 milyon? İş içinde, iş için eğitim. İş içinde, iş ile, iş için eğitim. Kanunu 8 yaşında, köy okulu tamtakır. Kanunu 8 yaşında, Okul Sağlık Örgütü nerede? Kanunu 8 yaşında, yetiştirici ve tamamlayıcı kurslar ve sınıflar Bakanlık dosyasında. Kendimize maaş değil, halkımıza aş isteriz. Ne Amerikan, ne Rus; yabancı uzmana kökten karşıyız. Nutuk değil, hukuk. Okulsuz köy ar olmalı, memur halka yar olmalı. Okulsuz köy okumalı, memur halka yar olmalı. Öğretmen halk elele. Öğretmene "sapık" denemez; bizden kopan bize dönemez. Öğretmene saygı, Anayasaya saygı. Öğretmeni bakan atar, halk başına basar. Öğretmeni halktan koparmağa çalıştık, çalışan yabancı değil bakan. Öğretmeni süren sürünür. Öğretmenin Bakanı var; göreni yok. Örgütümüz sarı değil, bu yürüyen sürü değil. Özel sektöre 2.800.000.000 TL; öğretmene, eğitime kaç? Politikacıya övgü, öğretmene sövgü. Sinop'ta Avni Bayrak, Çayırılı'da Basri Aydın, kim bunlar bir soraydın. Suç yaratır müfettiş, bu ne biçim iş? Suya sabuna dokunmazmış; pise bak. Sürgünün yol parası, hazinenin yarası. Topraksız köylünün okulu olmaz, adaletsiz idarenin aklı olmaz. Türk öğretmeni biz, işbirlikçi değiliz. Unvana değil, insana saygı. Üretim olmayan yerde eğitim yoktur. Vatan savaşta halkın, barışta efendilerindir. Yabancı sütün, öğüdü, ikisi de kötü. Yabancı'nın yardımı, can evine saldırı. Yaşasın hak, güvenimiz halk. Yürüyüş halk için.²⁷⁷

TÖS İkinci Başkanı İ.Safa Güner'in yaptığı konuşmayla miting bitirildi. Mitingin sonunda şu ant hep birlikte okundu:

"Devrimci Türk öğretmeni olarak/ Ulusumuzu/ Geri kalmışlıktan kurtarmak için/ Hep birlikte/Var gücümüzle çalışacağız./ Halkımızı, iç ve dış sömürüden kurtaracağız./ Ülkemizi, Atatürk'ün gösterdiği yönde/ İleri üretim ve yönetim aşamalarına ulaştıracağız / Bütün karşı güçlere rağmen, tarihsel görevimizi/ Başarıyla yapacağımıza ANT içeriz."

Mitingin sonunda gençler Kızılay'a yürüme çağrısı yaptı; ancak TÖS adına Hürrem Arman, Büyük Eğitim Yürüyüşü'nün sona erdiğini tekrarladı.

Yürüyüşün ertesi günü, 16 Şubat 1969'da, İstanbul'da emperyalizme ve sömürüye karşı düzenlenen yürüyüşe Taksim'de gericiiler saldırdı. Kanlı Pazar adı verilen olayda Ali Turgut Aytaç ve Duran Erdoğan bıçaklanarak öldürüldü.

Bu yürüyüşten sonra Mersin öğretmenlerinin 1970 yılı Kasım ayında, Eskişehir öğretmenlerinin de 10 Ocak 1971 tarihinde yürüyüşleri oldu.

Büyük Öğretmen Boykotu

TÖS'ün İLKSEN ile birlikte 15-18 Aralık 1969 tarihlerinde gerçekleştirdiği Büyük Öğretmen Boykotu, Türkiye işçi sınıfı tarihinin ilk genel grevidir. Öğretmenler, kamu görevlilerinin grev yapmasının bile yasak olduğu koşullarda, adını "boykot" koyarak genel grev yaptılar. Bu genel greve, o tarihte çalışan 170 bin dolayında öğretmenin 109 bini katıldı.

Bu genel grev, 15-16 Haziran 1970 olaylarından da, DİSK'in 16-19 Eylül 1976 DGM Direnişi'nden de daha etkili ve başarılı oldu.

Büyük Öğretmen Boykotu, öğretmenlerin artan sorunlarına, öğretmenlere yönelik saldırılara ve özellikle de TÖS'ün 2. Olağan Genel Kurulu sırasında Kayseri'de TÖS'lüleri yakma girişimine bir yanıt olarak gündeme geldi.

Öğretmen boykotu gerçekte iki-üç yıllık bir sürecin sonucunda ortaya çıktı.

İlk direnme kararı 1967 yılında alındı: "Direnme Kararı, 22 Ekim 1967 Pazar günü Antalya'da 8 ilden toplanan 2000 kadar öğretmenin katılımıyla alınmış, 29 Ekim 1967'de Ankara'da kesinleşmiştir. Hatırlanacağı üzere, 1967 Eylül ve Ekim ayları öğretmen kıyımının çok yoğun olduğu aylardır. Yurdun birçok yerinde öğretmenler haksız olarak, savunmaları bile alınmadan oradan oraya sürüldüler."²⁷⁸

Ardından Ankara'da yapılan toplantıda bu karar daha kapsamlı hale getirildi:

"Merkezimiz, TÖDMF Genel Merkezi ve Antalya'daki örgütlerimizle birlikte bir bölge toplantısı düzenlendi. Bu toplantıya Genel Başkanla birlikte, İkinci Başkan İ.Safa Güner, Yürütme Kurulu Üyeleri Ahmet Cenani ve Türkkaya Ataöv, Hukuk Bürosu Müdürü Nevzat Helvacı ile TÖDMF Genel Başkanı Bahri Savcı, Genel Sekreter İ.Hakkı Kaytanlı katıldılar. Antalya'da durum gözden geçirildi, sürülen öğretmenler ve bütün konuşmacılar konuştuktan sonra hazır bulunanların oybirliği ile Direnme Kararı verildi ve and içildi: 'Anayasaya, halkımıza ve demokratik eğitim ilkelerine bağlılıktan dönmeyeceğiz. Toplumun asıl kaynağı olan halkımızın mutluluğu ve yükselmesi için -her çeşit baskıya rağmen- bilinçle hizmete devam edecek, asla yılmayacağız. Bütün baskı girişimleri, karşısında daima gücünü Türk halkından ve Anayasadan alan örgütlü ve kararlı Türk öğretmenini bulacaktır.'

"TÖS ve TÖDMF'nin Genel Yönetim ve Yürütme Kurulları Ankara'da toplanarak Antalya'da alınan Direnme Kararı'nı onayladı ve bunu ortak bir bildiri ile kamuoyuna açıkladılar."

TÖS ve TÖDMF yetkili organlarının ortak bildiri aşağıda sunulmaktadır:

"Türkiye'de 120 yıllık bir geçmişi olan öğretmenlik mesleği, bugün yoğun bir baskı altına alınmıştır. Bu baskı, öğretmenin düşünce, söz ve öğretme özgürlüğünü, dernek ve sendika çalışmalarını boğmak amacını taşımaktadır. Bu baskı, idareden, politik

²⁷⁷ TÖS Gazetesi, Sayı 26, 5.3.1969; Sayı 27, 20.3.1969; TÖS, *Büyük Eğitim Yürüyüşü*, 1969, s.46-48.

²⁷⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.15.

çevrelerden, iç ve dış çıkar guruplarından gelmektedir. Millet hayatını 1961 Anayasasının amaçlarına göre geliştirmek emelinde olan öğretmenler Cumhuriyet ilkelerini gerçekleştirici, işe yarar, uyarıcı bir eğitim uygulamak istiyorlar. Bu eğitim, başta millî bağımsızlığın, millet servetlerinin, millet emeğinin ve bütün millî çıkarların korunmasına yarayacaktır. Müzmin bir ekonomik ve sosyal yapı bozukluğu içinde çırpınan milletimiz, iç ve dış çıkar guruplarının bozucu tertipleriyle böyle bir millî eğitim hizmetinden yoksun bırakılmaktadır. Türk Öğretmeni bugünkü bunalımın nedenlerini kişisel değil, son tahlilde ekonomik bir düzen sorunu olarak değerlendirmenin bilincine varmıştır.

“Esefle ifade edelim ki, Millî Eğitim Bakanlığının tutum ve tasarrufları da Türk Eğitimine böyle ters bir etki yapmaktadır.

“Son yıllarda öğretmenler üzerinde denenen baskı işlemleri, Bakanlıklar ve il emrine almak şeklinde belirliyordu. Yeni ders yılı başladıktan sonra, baskı işlemleri meslek örgütlerinin yöneticilerine ve bütün devrimci öğretmenlere uygulamak suretiyle onları evlerinden, eşlerinden ve okuyan çocuklarından ayırmak şekline çevrilmiştir. Kendileri için hiçbir şey istemeyen bu öğretmenler, böyle küçültücü ve kırıcı cezalara asla müstahak değildiler. Her parçası aynı derecede kutsal olan yurt köşelerine hizmet götürmenin ciddi ve adil yolları bulunup uygulanmalıdır.

“Biz, bu konudaki en haksız işlemleri sorumlu Millî Eğitim Bakanına ve yetkili Devlet ve Hükümet ileri gelenlerine defalarca duyurduk, bunların düzeltilmesini ve durdurulmasını resmen talep ettik. Taleplerimiz her zaman karşılıksız kaldı.

“Bunun üzerinedir ki, örgütlerimizin yetkili kurulları, bu günden itibaren bir direnme uygulamasına girişmeye karar vermişlerdir. Bu direnme Türk milletine ve onun çocuklarına daha faydalı bir eğitim sağlamak için yapılacaktır. Bu direnme, eli, kolu ve dili bağlanmak istenen öğretmenlerimizin daha verimli çalışmalarını sağlayacaktır. İlan ediyoruz ki, kendileri hür olmayan öğretmenler, fikri hür, vicdani hür, irfanı hür nesilleri yetiştiremezler. Bu direnme, Türkiye'nin geleceğini yükseltecektir.

“Bundan böyle, üzerimizdeki esef verici baskılar kalkıncaya kadar:

“1) Temsil ettiğimiz öğretmenler, öğrencilerine, velilerine ve bütün Türk Milletine bu haksızlıkları ve bunların yaratıcılarını bir bir tanıttık ve onları en açık şekillerde teşhir edeceğiz.

“2) Öğrenci ana babalarını, kamuoyunu, basını, siyasî ve sosyal kuvvet merkezlerini, kitle haberleşme araçları ve olanaklarıyla bu haksızlıklara karşı en ciddi bir şekilde uyacaklardır.

“3) Kuruluşlarımız, hukuka ve Anayasaya aykırı, meşruiyetsiz fiillere karşı öğretmen kitesinin dayanışma gücünü harekete getirecektir.

“4) Bunlar da gerekli etkiyi sağlamadıkları takdirde bir nefis müdafaası durumuyla karşı karşıya bulunan öğretmenlerimiz ellerindeki en son çareyi kullanacaklardır.

“5) Her zaman, Türk Ekonomisini ve toplumsal hayatını bağımlı duruma getiren gerçek nedenleri bir bir açıklayacaklar ve belleteceklerdir.”²⁷⁹

1968 yılında TÖS'e ve TÖS üyelerine yönelik saldırılar yoğunlaşarak devam etti.

TÖS 16 Şubat 1969 günü Ankara'da düzenlediği Büyük Eğitim Yürüyüşü ile hem bu saldırılara bir yanıt verdi ve öğretmenlerin gücünü sınırdı, hem de epeyce riskli olan iş durdurma eğilimini frenlemeye çalıştı. Yürüyüş başarılı oldu; ancak saldırılar daha da arttı. Yürüyüşün güçlendirdiği özgüven ise direnme eğilimini artırdı.

TÖS üyelerine yapılan baskılar özellikle büyük kentler dışında çok yoğundu. Bu koşullarda Erzurum, Kars, Mersin, Tarsus, Anamur, Silifke öğretmenleri boykot kararı aldı. Genel boykot için genel merkeze on gün süre tanıdılar. “Özellikle taşra örgütünden Genel Merkez'e büyük baskılar geliyordu. Bıçak kemiğe dayanmıştı, sonucu ne olursa olsun, boykot yapılmalıydı. (...) TÖS'ün başvurduğu tüm uyarılara karşın, millî eğitim politikası yozlaştırılmaktadır, öğretmenlere yasal olmayan baskılar sürdürülmektedir.”²⁸⁰

Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*'nin 5 Mayıs 1969 tarihli sayısında yer alan “Öfkeyi İyi Kullanmak” başlıklı yazısında yerel boykotlar ve genel boykot konusunu şu şekilde değerlendiriyordu:

“Birkaç aydır, öğretmenlerimiz yerel boykotlara gidiyorlar.

“Çevresel olayları, müdür öğretmen çatışmalarını, ya da halk adına konuştuğunu ileri süren birkaç patavatsızın davranışını bahane ederek yapılan bu boykotlar üzerinde derin boylu düşünmek zorundayız.

“Bunlar ilk bakışta birer devrimci hareket olarak görünseler de, temelinden yanlış ve sakıncalıdır. Bugün öğretmenlerimizin karşı karşıya olduğu sorun aslında bu kadar küçük olmadığı gibi, bunun çözümü de bu kadar kolay değildir. Çevresel olayların, müdür öğretmen ilişkilerinin ve güya halk adına yapılan patavatsızlıkların kökü elbet daha büyük ve ana nedenlerdir. Ama müdür öğretmen ilişkisini bahane ederek boykota gitmek, halkı ve öteki meslektaşlarımızı hoşnut etmez.

“Öğretmenin ana sorunu, Türkiye'nin ana sorunundan ayrı düşünülemez. Türkiye'nin ana sorunu şudur: Büyük halk kitlelerimizi ezen, yurdu yoksullaştıran iç ve dış sömürüyü kırmak, bunun ekonomi, eğitim ve politikamızdaki bağımlıyıcı etkilerini silmek, Atatürk'ün anlattığı ölçülere uygun ‘tam ulusal bağımsızlık’ denilen ilkeyi gerçekleştirmek ve sonra da, içerde, kapitalist olmayan bir yoldan yurdu bayındırlaştırmak, yoksulluğu yenmektir. Böylece, herkes için adil olan bir düzeni geliştirmektir.

“Her türlü sömürüyü ortadan kaldıran bir düzen geliştirilmedikçe, öğretmen müdür ve bakanlık arası ilişkiler düzelmez. Patavatsızlıkların sonu gelmez. Evlerimiz basılır, camlarımız kurşunlanır. Maaşımız artmaz, çoluk çocuğumuz bakılmaz. Başka türlü düşünür ve davranırsak, korkak hareket edersek, elde edeceğimiz kısa çaplı ödünlerin etkisi beş altı ay içinde silinir gider.

“Bütün devrimci öğretmenleri örgütleyip, bilinçlerini berraklaştırmadan, onları organik olarak birbirlerine sınırsız bağlı hale getirmeden girişilecek yerel boykotlar başarı değil, ancak fiyasko verir. Buna girişen arkadaşlarımız kolayca kurban olurlar, bir etki de yapamazlar.

“Peki, hep böyle susacak mıyız? Her gün artan ve asla eksilmeyen haksızlıklara ilelebet katlanacak mıyız? Hayır! Tepki göstereceğiz. Demokratik baskı yaratacağız. Bunun için grev yapacağız... Hakkımız yokmuş. Bugün o hakkı elde etmiş olan işçilerin de vaktiyle grev hakları yoktu. Mücadele edip alacağız. Mücadele etmeden ne grev hakkı verirler, ne başka bir hak. Doğru dürüst 10 liralık çocuk zammını zamanında veremiyorlar. Bütçede para yok, diyorlar. Bu kadarı yeter, diyorlar. İliklerine kadar sömürülen bir ülkede öğretmen maaşı ile hademe maaşı arasında fark olmaz ve öğretmen de, hademe de geçim sıkıntısı çeker.

²⁷⁹ 29 Ekim 1967 günlü toplantıda kabul edilen bildiri, TÖS, a.g.k., 1969, s.16-18.

²⁸⁰ Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.204.

“Önce şu gerçekler üzerinde birleşelim:

“1) Grevsiz sendika olmaz.

“2) Durduğumuz yerde grev hakkı verilmez.

“3) Çok sendika değil, güçlü ve tek sendika!

“4) Yumuşak, uysal ve korkak mücadele sonuç vermez.

“5) Sendikal mücadele sert ve dövüşçüdür.

“6) Eğitim sorunu, öğretmen sorunu, yurt sorunlarından ayrılamaz. Yurt sorunları da bir ali veli sorunu değil, düzen sorunudur.

“7) Düzenin değişmesinde öğretmenin görevi halkın gözünü açmaktır.

“Öğretmenlerimizin öfkelerini zıyan etmeden, onu çok dikkatli kullanmaları ve her türlü karar ve davranışlarını, merkezi örgüte bağlamaları gerekir. Değilse sonuç başarılı olamaz.”²⁸¹

TÖS Genel Merkezi, tabandan gelen bu eylem baskısı karşısında, geçmişte alınan kararlar doğrultusunda boykot kararı aldı. Fakir Baykurt bu günlerdeki gelişmeleri anılarında şöyle anlatmaktadır: “Tam 800 öğretmeni, kadını kızı, konuğu içinde Bakanlık müfettişleriyle birlikte benzine bulayıp yakmaya kalkan serserilere onar gün ceza, bunu da paraya çevirip, erteleyip. (...) Duyunca deli oldu öğretmenler. Erzurum öğretmenleri toplandı. (...) ‘Dadaşım, valla bizim sendikanın genel merkezinde hiç iş yok! En iyisi başımızın çözümüne kendimiz bakalım’ deyip, ‘bağımsız olarak boykota gidiyoruz!’ kararı aldılar. Tellediler genel merkeze: ‘Size on gün süre! On gün sonra biz gidiyoruz!’ Ardından Kars şubemiz öğretmenlere çağrı çıkardı: ‘Haydin boykota, haydin boykota! Hem de TÖS’çü, İlk-Sen’ci ayrılığı demeden boykota!’ (...) Mersin, Tarsus, Anamur, Silifke öğretmenleri karar aldı. Sanki onların da derdi zoru genel merkez; on gün de onlar verdi.”²⁸²

Bu tarihte öğretmenlerin yaşam koşulları, TÖS Genel Başkan Yardımcısı Dursun Akçam’ın yaptığı basın toplantısında anlatıldı. *TÖS Gazetesi*’nin 15 Aralık 1969 tarihli sayısında yer alan açıklama şöyleydi:

“Öğretmene Dilencinin Kazancı Bile Lâyük Görülmüyor.

“Öğretmenler üstünde gün geçtikçe yoğunlaşan ekonomik sıkıntılarının ve kıyım işlemlerinin ağır baskısı sabır taşını çatlatarak bir kıvama gelmiştir.

“Bugün bir ilkokul öğretmenin aldığı aylık, bir ailenin Ereğli’de tenezül etmeyerek reddettiği ücretin çok üstünde değildir. Hatta eğitimci öğretmenler ayda 400 lira bile alamamaktadırlar. 1938-1940’dan beri çalışan 2448 eğitimcinin aylığı 350-400 liranın üstüne çıkmamıştır. 300’e yakın geçici öğretmen de 8 yıldır 300 lira aylıkla çalışmaktadırlar. Bunlar emeklilik, terfi, kıdem gibi haklardan da yoksundurlar.

“Gün geçtikçe artan hayat pahalılığı öğretmenlerin belini bükmektedir. Çoluk çocuklarıyla sefil bir hayatın içine düşmüşlerdir. İlköğretimde çalışan 118 bin ilkokul öğretmenin 39.700’ü 472 lira, 19.146’sı 522 lira aylık almaktadırlar. Bu aylıklarına ek olarak köyde çalışan öğretmenlere 150, kasaba ve şehirlerdekilere 100 lira ‘Eğitim Ödeneği’ verilmektedir. Bunun dışında ne ‘fazla mesai ücretleri,’ ne ek ödenekleri ve ne de üçte birli, ikili kadroları vardır.

“Yıllardır öğretmenlerin aylık ve ücretleri aynı kaldığı halde bazı tüketim maddelerinde fiyatlar yüzde yüz, yüzde ikiyüz aşmıştır. Öğretmenler ellerine geçen parayla en doğal ihtiyaçlarını dahi sağlayamamaktadırlar. Yemek yerine kepek yeseler bile yine zor geçirirler.

“Köydeki öğretmenler daha bir terk edilmişlik içindedirler. Güvenlikleri yoktur. Yoksul halkımız gibi uygarca yaşamının her türlüşünden yoksundurlar. Buna karşın birkaç sınıfı bir arada okutmak zorundadırlar. Beş sınıfı bir arada okutmak zorundadırlar. Beş sınıfı bir arada okutan köy öğretmenlerinin sayısı 12.700’dür. Birden fazla sınıf okutanların sayısı ise 46.380’i bulmaktadır. Aç karın, yamalı urba ve yamalı ayakkabılarla sınıflara girerek ders vermekteler. Bir de büyük adları var, ‘İrfan Ordusu!’.

“Özellikle ilkokul öğretmenleri bakkala, manava, tüccara, öğrenci velilerine, tefecilere borçludurlar. Mustafa Kemal’in ‘Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak muallimlerdir’ dediği öğretmenler önce yakalarını borçtan kurtaramamaktadırlar. Meslek onurları ayaklar altına düşmüştür.

“Yurt dışı gezilerinde bir günlük yolluğu üç ilkokul öğretim görevlisinin bir aylık maaşları toplamına denk olan Sayın Cumhurbaşkanını, 18 ilkokul öğretmenin aylığını bir ayda cebe indiren bakan, 11 (onbir) öğretmenin toplam aylıklarını bir ayda alan milletvekili, çoluk çocuklarıyla çile dolduran öğretmenlerin şikâyetlerini duymaz görünebilirler. Ama bıçak kemiğe dayanmıştır. Yarın 100 bin öğretmen verilmeyen haklarını almak için fiili bir durumu içine girerlerse boşuna suçlu aramasınlar.

“Onca çileye katlanamayan öğretmenler, birer birer mesleklerinden kopmakta, başka alanlarda ekmek kapıları aramaktadırlar. Yaptığımız bir araştırmaya göre son beş yıl içinde 3840 öğretmen meslekten ayrılmışlardır. Bunlardan 643’ü Almanya’ya, başka yabancı ülkelere işçi olarak gitmek için sıra beklemekteler. Bakanlığımızın bir azizliği olarak yürütülen kıyım işlemleriyle iç göçler, parasızlık ve geçim sıkıntısı yüzünden de yad ellere dış göçler başlamış, öğretmenler birer gurbet kuşu olmuşlardır. Kendileri bir yanda çoluk çocukları bir yanda perişandırlar.

“12 bin köyü okulsuz, 2 milyon çocuğu alfabetik ve 20 milyon insanı okur-yazar olmayan bir ülkede, eldeki öğretmenlerin de işçi olarak yabancı ülkelere göçmesi utanç verici bir manzardır. Öğretmenleri böylesine sefil olan bir ülkenin sanatı da, bilimi de, demokrasisi de sefil olmaktan kurtulamaz. Bu gerçekler karşısında eğitim bakanı olan kişilerin, öğretmenleri kıymak değil, ülkemizi bu utanç verici eğitim görüntüsünden kurtarmak için rahatlarını yitirmeleri, uykularını haram etmeleri gerekir.

“Bu drama bir son vermenin zamanı geçmektedir.

“Geçim sıkıntısı altında böylesine kıvranan öğretmenler, öte yandan yasa-tüzük, aman-zaman dinlemeyen kıyım işlemlerinin altında iyice ezilmektedirler. TÖS Genel Merkezinin dört avukatı, taşrada görevli 64 TÖS avukatı, her gün mahkeme kapılarını aşındırmaktadırlar. Son üç ay içinde 200 öğretmen için dava açılmıştır. Bu davaların 100’e yakını Danıştay davasıdır.

“Şimdiye dek kıyılan öğretmenlerin hemen hemen % 90’ı bağımsız yargı organları önünde aklanmışlar, bakanlığın haksız işlemlerini iptal ettirmişlerdir. Kıyımların tümünün gerekçesi, ‘görülen lüzum üzerinedir.’ Aslında görülmeyen bir lüzum var, o da öğretmenlerin Atatürkçü ve devrimci olmalarıdır. 10 Kasımlarda konuşurlar, Mustafa Kemal Atatürk’ün 50 yıl önce söylediği sözleri bugün söylerler, suçlu olurlar. Bağımsızlık derler, ulusal kaynaklar korunsun isterler, karalanırlar. Halktan yana lâik eğitim derler, eğitimde reform derler, yuhalanırlar. Anayasa, sosyal adalet sözü ederler, fişlenirler. Sonra başlar tutanaklar, kovuşturmalar.

²⁸¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 6, 5.5.1969.

²⁸² Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.326-327.

“Bir partizanın pusulası, bir ağanın, eşrafın işareti öğretmenlerin sürülmesine yetmektedir. Öğretmenlerin hiçbir güvenliği kalmamıştır. Lokalleri, toplantı salonları basılır, yolları kesilerek canlarına kastedilir. Bayan öğretmenler dağa kaldırılır, sorumlular yok, ciddi soruşturmalar yok, suç ortalarında hiç yok!

“Bu olaylar karşısında Milli Eğitim Bakanı olan kişiler, ya sessiz kalmakta ya da saldırganlardan yana bir tutum takınmaktadırlar. Bir derebeyi bile toprağında çalıştırdığı serfleri, başkalarının saldırısına karşı güvenlik altına almıştır. Derebeyi-serf ilişkisinde sağlanan bu güvenlik, insan hakları ve hukuk devleti lâflarının çok edildiği çağımızda, Milli Eğitim Bakanlığı-Öğretmen ilişkisinde sağlanmamış, tam tersine bir görünüm kazanmıştır.

“Sabır taşı çatlamadan:

“1) Ekonomik sıkıntılar içinde bunalan öğretmenlere insanca ve uygarca yaşamının asgari koşulları sağlanmalıdır. Bütün öğretmenlerin aylık ve ödeneklerinin yeni baştan ele alınarak en kısa zamanda düzeltilmesi bir hükümet politikası haline gelmelidir. Personel Kanunu tozlu raflarda daha fazla bekletilmemelidir.

“TÖS’ün ivedilikle hazırlayarak Büyük Millet Meclisi’ne verilmesini sağladığı öğretmenlerin eğitim ödeneklerine dair kanun tasarısı kabul edilmelidir. Bu tasarıda şehir ve kasabalarda çalışan ilkökul öğretmenlerine 500 lira, köyde çalışanlara 600, mahrumiyet bölgesinde çalışanlara 700, mahrumiyet bölgesinde üçten fazla sınıfı bir arada okutan öğretmenlere 800 lira verilmesi öngörülmektedir.

“2) Öğretmenlerin eş çocuklarına, bakmaya mecbur oldukları yakınlarına ilâç, devlet hastanelerinde parasız tedavi olanakları sağlanmalıdır. Ayrıca D.Demir ve D.Deniz yollarında % 50 indirimli gezi hakkı tanınmalıdır.

“3) Yönetimde partizan baskılar, keyfî işlemler kaldırılmalı, hukuk devleti ilkelerine, idarenin hukuka bağlılık prensiplerine uygun bir ortam kurulmalı ve tarafsız yargı organlarının kararlarına aykırı işlemlere son verilmelidir.

“Bu ön isteklerimiz yerine getirilmediği takdirde, öğretmenlerin fiili duruma geçmeleri belki de önlenemeyecektir. Bundan doğacak sorumluluk bugünkü yönetimi elinde tutanlara ait olacaktır.”²⁸³

TÖS 10 Aralık 1969 günü yayımladığı bildiriyle öğretmenleri boykota çağırdı:

“BÜTÜN ÖĞRETMENLER BOYKOTA!..

“Sayın Türkiye Öğretmenleri ve Kamuoyuna

“Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Yürütme Kurulu, bayram için Fevzipaşa’dan Ankara’ya gelen Genel Başkan Fakir Baykurt’un başkanlığında bugün bir olağanüstü toplantı yaparak, bayram ertesi 15 Aralık 1969 Pazartesi’nden itibaren bütün Türkiye’de dört günlük bir ihtar boykotu yapılmasına karar vermiştir. TÖS Genel Merkezi, kararı telgraflarla şubelerine bildirmiştir.

“Boykot, ilk, orta, yüksek, bütün okullarda 15 Aralık 1969 Pazartesi sabahı başlayacak, 18 Aralık 1969 Perşembe akşamı bitecektir. Öğretmenler, 19 Aralık 1969 Cuma sabahı derslere başlayacaklardır.

“TÖS Genel Yürütme Kurulunun Kararı Şöyledir:

“Türkiye eğitiminin ve öğretmenlerinin, içinde bulunduğu bunalım dayanılmaz bir dereceye gelmiştir. Yabancı etkiler altında, sırtı halka dönük, eşitlikten uzak, tüketici, kalitesiz bir eğitim yıllardır, çocuklarımızı, halkımızı ve öğretmenlerimizi biktürmüştür. Bugüne kadar yapılan her uyarıyı ve düzeltici her uygulamayı, türlü çeşitli iftira ve bühtanlarla boğan iç ve dış çıkarıcılar, bu bakımsız ve perişan devlet eğitimini halkın çocuklarına bırakıp, kendi öz çocukları için özel okullar açmışlar ve açmışlardır. Yöneticilerimiz, kendi öz çocuklarını çoğunlukla dış ülkelerde okutmakta, oradan diploma aldırılmaktadırlar. Sömürgeci ülkelerin yolladığı uzman, barış gönüllüsü ve üretim artışı bayat süz tozlarıyla ve bugünkü genel işleyiş ve görünüşüyle böyle bir eğitim, ‘millî’ bir eğitim olma niteliğini yitirmiştir.

“Bunun yanında, yurdun her köşesinde ve her dereceli okulunda çalışmakta olan yurtsever öğretmenlerimiz, sınıflara girmek, sokağa çıkmaktan utanır hale gelmişlerdir. Aldıkları ücret, her gün artan hayat pahalılığına yetişmek şöyle dursun, yaklaşmayı bile başaramamaktadır. Aynı onbeşinden sonra öğretmen resmen aç ve yılın her ayında borçludur. Büyük çoğunluğu, resmî bilim kurumlarının 1968 Temmuz için saptadığı 1941 lira aylık geçim derecesinden iki, üç, dört kat daha az aylık almaktadır. Bu yüzden mesleğini ve memleketini geçici olarak bırakıp Almanya’ya işçi olarak giden öğretmenler vardır. Bunların sayısı, bizim saptayabildiğimiz kadarıyla 6 bini aşkındır. Bu yüzden, bu kutsal mesleği bırakanların sayısı da, son birkaç yılda, 3500’e çıkmıştır.

“Gerek bu durumu, gerekse eğitimin eksik, bozuk ve yanlış işleyişine çare bulmaya çalışan öğretmenler acımasızca cezalandırılmış, susup sinmeyenler, geceleyin çarşıdan evine giderken dövülmüşlerdir. Sürgünler, kıyımlar yeter görülmemiş, kışkırtılmış cahil yurttaşlara kongre ve lokaller bastırılmış, geçen yaz Kayseri’de olduğu gibi, mesleğin 800 resmî temsilcisi yakıtılmak istenmiştir. Dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen bu ve bunun gibi çirkin saldırılara, Milli Eğitim Bakanı ve Başbakan ses çıkarmamış, öğretmenlerin temsil örgütüne bir geçmiş olsun bile dememişlerdir.

“Bundan daha acı ve ağır olanı, haklı direncinde ve kutsal savaşında dağ başlarında yapayalnız, bakımsız baskı altında ve bin bir tehlike içinde görev yapan öğretmene destek olan ve Anayasanın çizdiği sınırlardan çok geri olan bir kanunla çalışan sendikası, sanki kanun dışı bir kuruluş imiş gibi, horlanmış ve bugüne kadar resmen muhatap olarak alınmamıştır. Genel Başkanı dahi bugün Genel Merkezdən uzak bir yerde görev yapmak durumunda bırakılan bu temsil örgütü her fırsatta karalanmış, halkın gözünden düşürülmek istenmiştir. Hükümet, 5 Ekim 1966’da Paris’te imzaladığı ‘Uluslararası Öğretmenler Statüsü’nü öğretmenlerden ve kamuoyundan saklamış, oradaki yükümlerinden hiçbirini uygulamamıştır. Özel sektörü desteklemek uğruna, Anayasaya aykırı olarak büyük milyonlar harcanmış, Personel Kanunu uygulaması için küçük milyonlar bulunamamıştır. Yıllardır sözü edilen ‘Millî Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumu’ kanunu da çıkarılamamıştır. Üstelik bu kurumun kanun tasarısı üzerinde öğretmen temsilcilerinin görüşü de alınmamıştır.

“Bu durumda, mesleğinin şerefini ve gururunu duyan ve hepsi de ağır ve oturaklı olan öğretmenlerimize yakışan tutum, önce dışlerini ve kemerlerini sıkmak, yetkili yöneticileri her fırsatta nezaket ve ciddiyetle uyararak ve onların müzminleşmiş sorunlara çözüm getirmelerini beklemek olmalıydı. Bu yol çok denendiği halde, bu kapılar defalarca açındırıldığı halde, yöneticiler harekete getirilemedi. Bundan sonra öğretmenlerimize düşen, başlarını kaldırmak, tarihin ve Türk milletinin önünde son sözünü söylemektir.

“Çünkü:

“Öğretmen yalvarmaz.

“Öğretmen boyun eğmez.

“Öğretmen el açmaz.

“Öğretmen Almanya’ya, Hollanda’ya işçi çöpçü gitmez.

²⁸³ TÖS Gazetesi, Sayı 44, 15.12.1969.

“Öğretmen dövülmez.
“Öğretmen yakılmaz.
“Öğretmen kıyılmaz.
“Öğretmen sürülmez.
“Öğretmen DERS verir.

“Öğretmen eline teslim edilmiş çocukları ve milletin kendisini EĞİTİR.

“Öğretmen horlanmaz, öğretmene SAYGI duyulur...

“Her milletin terbiyesinde var olan saygı kuralı, Türk milletinin terbiyesinde daha çok vardır. Bu kural, yöneticilere daha açık bir ifadeyle anlatılmalıdır. Artık buna ciddi olarak ihtiyaç ve zorunluluk vardır.

“Bu yüzden biz Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Yürütme Kurulu, yurdun çeşitli yerlerinden başlayan boykotları disipline sokmak ve örgütümüze bağlı öğretmenlerimizin, üzerimizde yoğunlaşan baskılarını dikkate almak zorunda kaldık. Bu amaçla, aşağıdaki hususları bütün şubelerimize ve halkımıza duyurmaya oybirliğiyle karar verdik:

“1) Bütün Türkiye’de ve her dereceli okulda öğretmenler, eğitimci ve eğitim görevi yapanlar, 15 Aralık 1969 Pazartesi sabahından 18 Aralık 1969 Perşembe akşamına kadar dört gün derse girmeyeceklerdir. Dersler 19 Aralık 1969 Cuma sabahı başlayacaktır.

“2) Girişilen bu hareket, sembolik mahiyette bir ihtar boykotudur. İsteklerimiz dikkate alınmadığı takdirde, genel mahiyete ve daha uzun süreli fiili durumlara gidilmesi, vakit geçirilmeden ayrıca düşünülecektir.

“3) İsteklerimiz şunlardır:

“a) Yetkili hükümet temsilcisi, yetkili temsilcilerimizle görüşmeyi ve sonunda bir ortak protokol imzalamayı kabul ve beyan etmelidir.

“b) Bu protokolde ilk iş olarak, yabancı uzmanların ve barış gönüllülerinin bütün eğitim kurumlarından atılacağı ve zehirleyici niteliğini saptadığımız yabancı malzemeli beslenme eğitiminin durdurulacağı belirtilmelidir.

“c) Bu protokolde, bütün öğretmen, eğitimci ve eğitim görevi yapanlara ödenen maaşların günün koşullarına denk duruma getirilmesi için hazırlanmış tasarımların hemen görüşme konusu yapılarak kanunlaştırılacağı belirtilmelidir.

“d) Bu protokolde, özellikle ‘Milli Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumu’ kanun tasarısının, öğretmen temsilcilerinin görüşlerine de yer verilerek, en seri şekilde Meclise verileceği ve kanunlaştırılması için çaba harcanacağı belirtilmelidir.

“e) Bu protokolde Anayasaya aykırı 624 sayılı kanunun değiştirilmesi ve kamu personeli için de özgür sendikacılık olanaklarının sağlanacağı belirtilmelidir. Bu haklar arasında grev hakkının da bulunduğu zikredilmelidir.

“f) Bu protokolde, sendikal çalışmalarından, kanunların suç saymadığı davranış ve görüşlerinden ötürü cezalandırılmış, sürülmüş, çıkarılmış veya kendi isteğiyle ayrılmak zorunda bırakılmış öğretmenlerin, sendikamızca verilecek listelere göre, eski yerlerine veya razı oldukları başka bir göreve döndürülecekleri belirtilmelidir.

“g) Bu protokolde, yedi yıldır toplanmayan resmî Milli Eğitim Şurasının toplanma tarih ve biçimi, temsilcilerimizle görüşülerek ilân edileceği belirtilmelidir.

“h) Bu protokolde, bundan böyle, eğitim öğretim sorunlarının resmî öğretmen temsilcileriyle konuşularak karara bağlanacağı ve uygulanacağı bir ilke olarak benimsenmeli ve bunun kanunlaştırılması için çaba harcanacağı belirtilmelidir.

“i) Bu protokolde, bu boykotlar dolayısıyla meslekî şeref ve gururunu ortaya koymuş olan öğretmenlerimize idarece ceza uygulaması yoluna gidilmeyeceği ilkesi de yer almalıdır.

“4) Dört günlük boykotun disiplin için yürütülmesi için Bölge Temsilcilerimiz, Şube Yönetim Kurullarımız görevli ve yetkilidirler. Sloganlarımız, öğretmenlere ve halkımıza duyurulmalıdır.

“-Gerçekten milli bir eğitim istiyoruz.

“-Eğitimin yönetiminde söz hakkı istiyoruz.

“-Zam değil, âdil ücret istiyoruz.

“-Baskı değil, âdil yönetim istiyoruz.

“-Özgür sendikacılık olanakları istiyoruz.

“-Bütün öğretmenler kol kola.

“-Bütün öğretmenler uygun adım, tek ses!

“-Bütün öğretmenler halkla yan yana, can cana!²⁸⁴

Dikkat edileceği gibi, TÖS’ün talepleri çok iddialıydı.

Daha sonra TÖS ve İLKSEN’in ortak boykot bildirisi yayımlandı. Bildiri, “TÖS ve İLKSEN Boykot Merkez Komitesi Adına İLKSEN Adına Mahittin Çayır ve TÖS Adına Fakir Baykurt” imzalıydı.

“Kamu Oyuna ve Öğretmenlere!

“1) TÖS ve İLKSEN Genel Merkezleri, bütün yurtta ve bütün okullarda dört günlük bir ihtar boykotu kararı almıştır.

“2) Bu boykot, daha iyi bir Toplum ve Eğitim düzeni sağlamak içindir.

“3) Pazartesi sabahından Perşembe akşamına kadar öğretmenler okullara gitmeyeceklerdir. 15 ile 18 Aralık günleri arasında okullarda hiçbir eğitim, öğretim ve yönetim hizmeti yapılmayacaktır.

“4) TÖS ve İLKSEN Genel Merkezleri, birleşik eylem kararı almışlardır. Boykotu bu iki örgütün kurduğu (Boykot Merkez Komitesi) yönetecek ve yürütecektir.

“5) Boykotun Amaçları Şunlardır:

“- Milli Eğitim Bakanı, Hükümetten yetki alarak, boykotçu öğretmenlerin resmî temsilcileriyle görüşmeye oturacak ve bir protokol imzalamaya razı olacaktır.

“- Bu protokolde, öğretmen isteklerinin kabul edildiği, ortaklaşa kararlaştırılacak süre içinde bunların gerçekleştirileceği ve kanunlaştırılacağı ifade edilecektir.

“6) Öğretmen İstekleri Şunlardır:

“- Bütün Milli Eğitimden yabancı uzmanlar ve Barış Gönüllüleri çıkarılacaktır. Çocuklara süttozu verilmeyecektir.

“- Öğretmenlerin, Eğitimci ve Eğitimde hizmet gören herkesin maaşı, bugünkü hayat pahalılığını karşılayacak seviyeye çıkarılacaktır. Bunun için halka vergi yüklenmeyecek, devlet maliyesi sömürülen ve heder edilen milyarlarla canlandırılacaktır.

²⁸⁴ Dr.Niyazi Altunya’dan alınan 3 sayfalık bildiri.

“- Yedi yıldır toplanmayan Milli Eğitim Şurası'nın toplanma gün ve biçimi, temsilcilerimizle görüşülerek ilân edilecektir.
“- ‘Milli Eğitim Mensupları Yardımlaşma Kurumu’ kanun tasarısı, temsilcilerimizin görüşü alınarak yeniden hazırlanacak ve kanunlaştırılacaktır.

“- İdarenin sendikal çalışmalarından, düşüncelerinden ve kanunların suç saymadığı davranışlarından dolayı sürülmüş, çıkarılmış veya istifa zorunda bırakılmış bütün öğretmenler, örgütlerimizin verdiği listeye göre, eski yerlerine döndürülecektir.

“- Bundan böyle, Eğitim ve Öğretmen sorunlarının çözümlenmesinde resmî temsilcilerimizle görüşüp konuşmak ve çözüm getirmek usul olacak ve bu usul kanunlaşacaktır.

“- Anayasaya aykırı olan 624 sayılı Sendika Kanunu değiştirilecek, öğretmenlere grev dahil bütün demokratik sendikal haklar verilecektir, grev, alın teri ve göz nuruyla geçinen herkes için kutsal bir haktır.

“- Bu boykottan dolayı hiç bir öğretmene idarî ceza verilmeyecektir. Aksi halde boykot süresiz olarak uygulanacaktır.

“Bakana Cevabımız:

“Milli Eğitim Bakanı, örgütlerimizin bu kararı üzerine Eskişehir’de bir demeç vermiştir. Bu demeçte söylediklerini geçerli saymıyoruz. Bakanın cevabı, şartlarımıza uygun olmalıdır.

“Bakan, bazı valiler, il, ilçe eğitim müdürleri idarî baskılar yapmaktadır. Bunlar bizim görmediğimiz baskılar değildir. Korkmuyoruz ve dört gün idareyi dinlemiyoruz. Öğretmen yerine vekil atayacaklarını söylüyorlar. Bu anlayış sakattır. Öğretmenin yeri ancak öğretmenle doldurulabilir.

“Boycot süresince Hükümet adına bir görüşme teklifi gelirse dikkate alacağız. Ancak protokol imza edilmeden ve protokol radyoda okunmadan boykot durmayacaktır.

“Görüşmeler mutlaka TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt ile İLKSEN Genel Başkanı Kenan Keleş’in katılımıyla olacaktır.

“Sevgili Arkadaşlarımız;

“Bin bir bunalımın içindesin. Yaptığın eğitim seni, öğrencini ve halkı memnun etmiyor. Hepimiz bu yanlış, eşitsiz, kalitesiz ve körletici eğitimden bıktık. Başımı kaldır ve bütün arkadaşlarımızla kol kola gir. Bütün Türkiye’de tek gövde ve tek ses ol.

“Bil ki, savaşımız bu boykotla sona ermeyecektir. Boykot ötesine de kendini hazırla. Savaşımız, halkımızın bağımsızlıkçı, demokratik ve devrimci Türkiye savaşının mütevazı bir halkasıdır. Boykotumuz, bu savaştan tecrit edilemez. Boykotumuz, anlamını ancak bu savaş içinde bulur. Bunu unutma.

“Bil ki, 121 yıl içinde ilk defa meslekî şerefini ve gururunu ortaya koyuyorsun. Baskılardan ve tehditlerden korkma. Kimse sana dokunamaz. Tek değilsin, çoksun, güçlüsün.

“Boycotun başarılı olsun. Bütün savaşın başarılı olsun. Parolan: Başarana kadar.”²⁸⁵

Fakir Baykurt’un ifadesine göre, TÖS, boykottan önce işçi örgütlerine gidip destek istedi, “sembolik olarak iki saat destekleme grevi yapın!” dedi. Ancak olumlu bir yanıt alınmadı.²⁸⁶

Hükümet boykotu engellemek için büyük bir çaba içine girdi. Boykot öncesinde TRT aracılığıyla öğretmenler tehdit edildi. Boykota ilişkin haberlerin radyoda yayınlanması engellendi. Milli Eğitim Bakanı, eylemi kırmak için, derse girmeyen öğretmenin yerine son sınıf öğrencilerinin ve emekli öğretmenlerin derse sokulmasını istedi.

Boycot haberinin yayımlanmasının ardından çeşitli kuruluşlar yaptıkları açıklamalarla bu eylemi desteklediler.

Açıklama yapanlar boykota herhangi bir eylemle destek vermedi. Ancak özellikle hukukçuların, üniversite öğretim üyelerinin ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü’nün boykot lehindeki açıklamaları, öğretmenlerin boykota katılımını artırdı; okul müdürlerinin, adli ve idari yetkililerin boykotçu öğretmenlere karşı tavrını olumlu doğrultuda etkiledi.

TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aslan yaptığı açıklamada şunları söyledi: “Türkiye’de öğretmenler tümüyle halk çocuklarıdır. Bu soygun ve sömürü düzeninin korkunç cenderesinde ezilen yoksul aile çevrelerinden gelmişlerdir. Kendileri de sarf ettikleri emeğe ve kabiliyetlerine rağmen anaları, babaları ve kardeşleri gibi açlığa, yoksulluğa mahkûm edilmişlerdir. Çeşitli baskılar ve kıyımlarla hayatlarından bezdirilmiş, kendilerinden insanca yaşama imkânları esirgenmiştir. Emperyalizmin etkisinde ve kontrolünde, egemen sınıfların çıkarlarına uygun bir eğitim düzeni kurulmuştur. Öğretmene ulusal olmayan bir eğitim sistemini uygulama görevi verilmek istenmiştir. Aydın halk çocukları elbette buna karşı çıkacaklardır ve çıkmışlardır. Anayasal haklarını kullanarak çeşitli biçimlerde direnme örnekleri vermişlerdir. Bu mücadeleleri, sadece kendileri için değil, çocuklarımız için, tüm Türkiye halkları içindir, bizlerin mutluluğu ve Türkiye’nin tam bağımsızlığı içindir, Anayasanın özü ile uygulanması içindir.”²⁸⁷

Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (DEV-GENÇ), Ortadoğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği, Ankara Üniversitesi Öğrenci Birliği ve Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Birliği, yayınladıkları ortak bildiriye, boykotu desteklediler:

“Gençliğin öğretmen boykotuna desteği.

“Gençliğin Duyurusu: Öğretmenler Boykotunu Destekliyoruz!

“Amerikan emperyalizminin hâkimiyeti altına gün geçtikçe daha çok giden ülkemizde millî uyanış hızlanmaktadır. Çünkü hayat pahalılığı, yoksulluk, işsizlik, baskılar gün geçtikçe daha çok artmaktadır. İşbirlikçi iktidar bir avuç hainin milyonlara gömülmesi pahasına, halkımızın gün geçtikçe yoksullaşmasını sağlayan bugünkü gayri-millî halk düşmanı, anti-demokratik düzeni devam ettirmekte kararlıdır. Bunun için öğretmene karşı her türlü baskı ve yıldırma çabaları sürdürülmekte, bunun için üniversite öğrencisi sokakta kurşunlanmaktadır. İşbirlikçi hainler istemektedirler ki, öğretmen-öğrenci yurtseverlik görevini yerine getirmesin.

²⁸⁵ TÖS Gazetesi, Sayı 44, 15.12.1969.

²⁸⁶ Fakir Baykurt’la Görüşme, Eğitim ve Yaşam Dergisi, TÖS’ün Büyük Öğretmen Boykotu’nun 30. Yılı Özel Sayısı, Sayı 16, Kış 1999, s. 31.

²⁸⁷ Ant Dergisi, Sayı 156, 25.12.1969, s.6.

Bağımsızlığımızı, yoksulluğumuzu, gelecek kuşaklara ve halkımıza açıklamasın. Vatan topraklarını, yeraltı ve yerüstü kaynaklarımızı karış karış satanları, ikili anlaşmalarla ekonomimizi Amerikan emperyalizminin emrine verenleri halkımıza teşhir etmesin. Bütün millî sınıf ve tabakaları Amerikan emperyalizmine ve işbirlikçilerine karşı eylemlere sokmasın.

“Onların öğretmen için reva gördükleri, onların dar gelirlî vatandaşı için reva gördükleri, onların üniversite öğrencisi için reva gördükleri, bugünkü halk düşmanı düzeni karın tokluğuna kabullenmektir. Öğretmenin-öğrencinin, işçinin, köylünün, askerin yaratıcı-geliştirici yurtseverlik görevini körletip, işbirlikçi hainlerin yönetimi, Amerikan emperyalizminin denetimi altındaki bugünkü namussuzluğa halkımızın başkaldırmasını önlemektir istedikleri.

“HALKA VE GELECEK KUŞAKLARA KARŞI SORUMLU ÖĞRETMENLER!

“Girmiş olduğunuz boykotla bu oyunu bozdunuz! Türkiye öğretmenini, onurlu yaşama isteğini, yurtseverlik dileğini, kıyıma ve baskılara karşı baş kaldırışını dile getiriniz!

“Boykotunuzla hainliklere karşı tokat vurdunuz!

“Yaşasın yurtsever öğretmenler!

“Yaşasın öğretmen-gençlik dayanışması!

“YAŞASIN TAM BAĞIMSIZ GERÇEKTEN DEMOKRATİK TÜRKİYE!

“KAHROLSUN AMERİKAN EMPERYALİZMİ VE İŞBİRLİKÇİLERİ!

“KAHROLSUN ÖĞRETMEN KIYAN İKTİDARLAR!”²⁸⁸

Büyük Öğretmen Boykot için, Siyasal Bilgiler Fakültesi Profesörler Kurulu, Türk-Persen, Ankara Üniversitesi Asistanlar Sendikası, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri Öğretim Üyeleri Sendikaları, Türk Hukuk Kurumu ve diğer bazı örgüt ve kişiler destek açıklamaları yaptı.²⁸⁹ Ana muhalefet partisi CHP'nin Genel Başkanı İsmet İnönü de Başbakan Süleyman Demirel'e gönderdiği mektupta Hükümetin Büyük Öğretmen Boykotu'nu engelleme girişimleri konusunda şunları söyledi: “Anayasanın hak istemek için kabul ettiği usule başvurdu diye, iktidarın cezalandırma görüşü, son derece yanlış ve alevletici olur. Başbakan kesin olarak bu gayretleri önlemelidir.”²⁹⁰

Boykot sırasında TÖS Genel Merkezi'nde Veli Kasımoğlu'nun başkanlığında bir boykot izleme kurulu oluşturuldu. Gelen tüm bilgiler bu birimde düzenlendi ve analiz edildi.

Boykotun ikinci günü olan 16 Aralık 1969 günü İstanbul'da Yıldız Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi öğrenci Battal Mehetoğlu faşistler tarafından öldürüldü. Bu cinayet birçok okuldaki boykotlarla protesto edildi.

Boykot sırasında ilginç destekler sağlandı. Örneğin, Fakir Baykurt bu tarihte Fevzipaşa'da sürgündü. O tarihlerde şehirlerarası telefon görüşmeleri çok zordu. TCDD çalışanları, Haydarpaşa ve Ankara Garı özel santrallerinden haberleşme olanağı sağladılar. PTT çalışanları da haberleşmede yardımcı oldu.

Gültekin Gazioğlu bu süreci şöyle anlatıyordu: “1969-70 öğretim yılı gergin bir ortamda başladı. Aralık başında Erzurum öğretmenleri işi bıraktılar. Bu kıvılcım, zaten istim üstündeki tüm bölgeleri ateşledi. Çeşitli bölgelerde yerel inisiyatiflerle boykot komiteleri oluşturuldu. Genel Merkez zorlanmaya başlandı. Nihayet 15 Aralıkta tüm Türkiye genelinde 4 günlük genel boykot başladı. Dört gün süre ile eğitim-öğretim büyük oranda durdu. İşçileri, Milli Eğitim Bakanlarının, Başbakanın boykot öncesi radyodan, çağrılarını, tehditleri; vali ve kaymakamların baskıları para etmedi. (...) İşçi ve emekçi sınıflarımızın tarihinde ilk genel grevdi. (...) Boykot öncesi bölgemizde 60 kadar TÖS ve İlk-Sen Şubesini bir araya getirerek bir komite oluşturduk. Komite, 60 şube başkanının imzasını taşıyan Genel Merkezlere hitap eden bir mektup hazırladı.”²⁹¹ “Sendikalar okul müdürlerinin boykota girmesini yasakladığı için ben görev başında olacağım.”²⁹²

Talip Apaydın'ın boykot sırasında bir yargıcın tavrına ilişkin anısı da şöyleydi: “Yargıçlardan biri lokale uğradı, şöyle baktı duruma. Herkesin yanında söylemek istemedi belli ki, beni bir kıyıya çekti, ‘Korkmayın,’ dedi. ‘Siz bu işte haklısınız. Dava açılır da önüme gelirsiniz, beraat ettirim. Arkadaşlarım da bu kanıdadır. Ama kimseye söylemeyin bunu.’ Gerçekten de sonradan dava açıldı ve biz Amasya'daki boykotçu öğretmenler beraat ettik.”²⁹³

Boykot sırasında Boyabat'ta TÖS'e saldırı düzenlendi.

“Yurt ölçüsünde geniş yankılar yapan Boyabat olaylarının, görevlerini kötüye kullanan kişiler tarafından çıkarıldığı kesinlikle anlaşılmalıdır. Masum halkı, ona gerçekten hizmet edenlere karşı tahrik edenler, adaletin huzurunda bulunmaktadır.

“TÖS'ün kararı üzerine Boyabat'ta görevli 250 öğretmen'den 230'unun boykota başlaması üzerine iktidar mensubu resmî ve resmî olmayan kişiler derhal sindirme ve tedhiş hareketine giriştiler. İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu'nun en yakın dostu olan eski Demokratlardan tüccar ve Şoförler Derneği Başkanı Nazmi Güler, yanında bazı resmî kişiler olduğu halde önce boykottan vazgeçilmesi için TÖS yöneticilerine karşı tehditlerde bulundu.

“Daha sonra A.P. yöneticileri de kendisine katıldılar. Bu tür kişilerden meydana gelme bir kalabalık tehditlerin fayda etmediğini görünce TÖS şubesine gelerek, hemen derslere başlanmasını emir verir gibi söylediler. Bu emirleri de fayda etmeyince, ertesi gün bütün dükkânları zorla kapattırdılar. Halktan küçük bir topluluğu Belediye binası önüne topladılar. İlçenin Emniyet Amiri ile

²⁸⁸ TÖS Gazetesi, Sayı 44, 15.12.1969.

²⁸⁹ Aksoy, M., *Devrimci Öğretmenin Kıyımı ve Mücadelesi*, Cilt 1, Ankara, 1975, s.96, 113-115.

²⁹⁰ Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, 1975, s.104.

²⁹¹ Gazioğlu, G., a.g.k., 2010, s.98-99.

²⁹² Gazioğlu, G., a.g.k., 2010, s.101.

²⁹³ Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.205-206.

Tahrirat Kâtibi, toplanan kalabalığı TÖS binası önüne getirdiler. Bu iki kişi, bir polisin de yardımı ile şube binası önünde TÖS tabelasını koparıp attılar. Bu davranışları halkı tahrik edercesine yapılanlardı.

“Tahrikler dolayısıyla kalabalıktan bir kısmı binanın camlarını kırdı. Halktan bazı kişilerin bu hareketleri tasvip etmemesi üzerine TÖS binasından uzaklaşan kalabalık, tahrikçilerin öncülüğü ile Lise binasına yöneldi. Ancak Lise binası jandarma tarafından güvenlik altına alındığı için buraya da kimse yanaşamadı. Bunun üzerine Emniyet Amiri kalabalığı TÖS’ün yayınladığı gazetenin basıldığı basımevine yöneltti. Basımevi binasının camları kırıldı ve sahibinin evine saldırılar oldu. İşin asıl üzücü yanı, kalabalığı tahrik edenlerin arasında iki emekli öğretmenin bulunmasıydı.

“Oylara adalet örgütü derhal el koydu. Çoğunluğu Adalet Partili olan 27 kişi hakkında giyabî tutuklama kararı verildi. Bunlardan yedisi ilçe sınırları dışına kaçtığı için yakalanamadı. Toplanan kalabalık da 250-300 kişi kadar vardı.”²⁹⁴

Büyük Öğretmen Boykotu, daha önce ilan edildiği gibi, 18 Aralık 1969 tarihinde sona erdirildi. Boykot Merkez Komitesi adına TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt ve İLK-SEN Genel Başkanı Kenan Keleş imzasıyla 18 Aralık 1969 günü yayımlanan 2 no.lu bülten aşağıda sunulmaktadır:

“GENEL ÖĞRETMEN BOYKOTU BİTMİŞTİR:

“Örgütlerimizin kararlaştırdığı ve ortaklaşa yönettiği dört günlük genel öğretmen boykotu bugün saat 17.00’de bitmiştir. Anayasa çerçevesi içinde, demokratik bir anlatım biçimi olarak düzenlenen ve yürütülen bu uyarı boykotu; hükümet yetkililerince gereği kadar anlaşılmasın olsa bile, kamuoyu tarafından çok iyi anlaşılmıştır. Eğitim hizmetinin ve onu yürüten öğretmenlerin, toplumun genel hayatındaki önemini iyi kavrayan kamuoyu, bundan böyle yetkililer üzerinde baskısını daha çok duyuracak ve genel yurt sorunlarının bütünü içinde eğitim sorunlarının çözümlenmesini daha belirgin bir istekle soracaktır.

“15 Aralık Pazartesi sabahı başlayıp bugün saat 17.00’de sona eren boykotumuz boyunca öğretmenler, bütün yurttaki Anayasaya, demokratik saygı kurallarına, sendikal disipline ve meslekî dayanışmaya uyarak çok değerli bir örnek ortaya koymuşlardır. Türk Eğitim Tarihinin bu ilk büyük eyleminde öğretmenlerimizin bilinçli ve olgun davranışları; aynı zamanda onların demokrasi düşmanı yada anarşi isteklisi olmadıklarını çürütülmez bir sağlamlıkla ortaya koymuştur. Yurt ölçüsünde geniş ve dört gün gibi bir süre içinde böyle olgun bir davranışı gördükten sonra, öğretmenlerimize demokrasi düşmanı yada anarşi isteklisi olduklarını söylemek zorlaşacaktır.

“Örgütlerimiz, birleşik olarak, yurt sorunlarının bütünü içinde, eğitim ve öğretmen sorunlarının çözümlenmesi konusunda çalışmalarını hızla sürdürecektir. Örgütlerimiz, öğretmen isteklerinin kabul edilmesi için gerekli bütün çalışmalarını yapma kararından dönmeyeceklerdir. Boykotumuz boyunca öğretmenlerimize yapılan idarî, politik ve her türlü baskıların ve kaba kuvvet zorlamalarının hesabını yarına bırakıyoruz.

“Bütün yurttaki ve bütün okullarda, 19 Aralık 1969 Cuma sabahından itibaren bırakılmış olan dersleri yeniden başlatacağımızı, bir sefer daha kamuoyuna açıklarız.”

Dört günlük Büyük Öğretmen Boykotu’na 109 bin öğretmen katıldı. Bunların 88 bini bu eyleme dört gün süreyle katılırken, 12.100’ü ilk gün katılmayıp, daha sonraki üç gün eylemdeydi. 9.500 öğretmen ise birinci gün boykota katılmasına karşın, diğer günler eylemde yoktu. Boykota hiç katılmayan öğretmen sayısı ise 47 bindi. Eyleme katıldıkları için 50.300 öğretmen hakkında kovuşturmayla gidildi. Bunların 19.250’si takipsizlikle sonuçlandı. 2.118 öğretmen açığa alındı. 65 öğretmen bakanlık emrine alındı. 45.520 öğretmene maaş kesimi cezası, 3.900 öğretmene kıdem indirimi cezası verildi. 590 öğretmen bir başka ile sürgün edildi. 6.600 öğretmen ise il içinde bir başka yere atıldı. 400 müdür görevden alındı. 1200 öğretmene derece indirme cezası verildi. 11 kişi ihraç edildi.²⁹⁵ TÖS, boykot nedeniyle açığa alınan veya görevden el çektirilen öğretmenlerin ücretlerini ödedi

TÖS, boykot dolayısıyla yapılacak sorgulara karşılık verilecek ifadeyi hazırladı ve yayınladı:

“SAVUNMADIR:

“Türk öğretmenlerinin temsilcisi olan iki büyük öğretmen Sendikası, Öğretmenlerin çeşitli meslek ve özlük sorunlarını çözümlenmek amacıyla 4 gün süreli bir UYARMA BOYKOTU YAPILMASINA karar vermiştir. Ben de bir öğretmen olarak sözü geçen ve bugüne kadarki bütün çabalarımıza rağmen çözüme bağlanmamış olan mesleki ve özlük sorunların baskı ve bunalımı içinde bulunduğumdan boykota katıldım.

“Şu nedenlerle hareketimin suç olmadığı inancı içindeyim:

“1) Hukuk, yalnız kanunlardan ibaret değildir. Kanun hükümlerini, hukuk düzeninden kopararak başlı başına yorumlamak mümkün olamaz. Kanunların, Anayasa düzenimizin çerçevesi içinde, yani Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak uygulanmaları gerekir.

“Anayasamızın, 2. maddesi Cumhuriyetin sosyal devlet niteliğini belirtmekle yetinmemiş, 4. maddede iktisadi, sosyal, kültürel hayatın, bütün vatandaşları insan haysiyetine yaraşır yaşama şartlarına kavuşturma amacıyla düzenlenmesini emretmiştir. Öğretmenlerin büyük bir kısmı, toplumun bile altındaki bir yaşama düzeyi içinde sürünmektedir.

“Anayasamız, Hukuk Devleti ilkesini benimsemekle yetinmeyerek, 114, 118 ve 119. maddelerinde tarafsız idare prensibini ilan ettiği halde, Atatürkçü ve milli bağımsızlıktan yana olan en değerli öğretmenlerin, partizan bir zihniyetle Anayasaya ve kanunlara aykırı düşecek surette iktidarcı cezalandırıldığı inkâr edilemeyecek bir gerçektir. En yüksek idari mahkeme olan Danıştay’ın bu konularda verdiği kararlar Anayasanın 132. maddesi de hiçe sayılarak, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kâğıt üstünde bırakılmakta ve böylece Hukuk Devleti ilkesi öğretmenlerin zararına zedelenmektedir.

“2) Demokratik bütün ülkelerde kişi ile devlet arasında pek önemli bir varlık olarak kabul edilen ve Anayasamızın 45. maddesinde benimsenen sendikaların, mesleki alandaki faaliyetlerine ve yetkilerine önem verilmesi ve iktidarın meslekle ilgili her adımda bu

²⁹⁴ TÖS Gazetesi, Sayı 46, 15.1.1970. Ayrıca bkz. Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, s.612-615.

²⁹⁵ Aksoy, M.-Alican, C.-Arman, H.-Koçtürk, O.N.-Talas, C., *Öğretmen Boykotu*, TÖS 2. Devrimci Eğitim Şurası geçici baskısı, Ankara, 1971, s.32-33. Büyük Öğretmen Boykotu ile ilgili olarak bkz. Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.326-348; Aksoy, M., *Devrimci Öğretmenin Kıyımı ve Mücadelesi*, 2 cilt, Ankara, 1975; *Eğitim ve Yaşam Dergisi*, TÖS’ün Büyük Öğretmen Boykotu’nun 30. Yılı Özel Sayısı, Kış 1999; Ertuğrul, F.. Genel Öğretmen Boykotu ve Öğrettikleri, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, Cilt XX, Sayı 188-189, Şubat-Mart 1996, s. 31-53.

kuruluşlarla sıkı bir ilişki içinde bulunması, demokrasinin ve Anayasa düzenimizin kaçınılmaz bir ilkesidir. İktidarın, yüz binden fazla öğretmeni temsil eden iki öğretmen sendikasını, akıl almaz bir inat ve ısrar içinde hasım sayıp onlarla sadece mücadele içinde bulunması ve hele yetmiş bin kişilik bir sendikanın başkanını Ankara dışına atayabilmek niyetiyle mahkeme kararlarına dahi saygı göstermemesi, hukuk esaslarını temelinden baltalayan bir davranıştır.

“3) Anayasamız Milli Devlet ve Atatürk milliyetçiliği ilkesini benimsemiş ve 50. maddesinde milli eğitimi bütün halk için sağlanması gereken bir hizmet olarak ilan etmiş ve nihayet 4. maddede eğitimin iktisadi ve sosyal kalkınmaya hizmet edecek bir biçimde düzenlenmesi gereğini belirtmiştir. Oysa Türk çocuklarının ve gençlerinin topluma faydalı ve milli eğitime kavuşturulmadığı ve geniş kitlelerinin eğitim imkânlarından tamamen yoksun bırakıldığı ve böylece ilgili Anayasa hükümlerinin yine de kâğıt üzerinde kaldığı inkâr edilemez.²⁹⁶ Kültür emperyalizminin öncüleri olan barış gönüllülerine ilişkin anlaşmanın, Anayasaya aykırı bir biçimde Meclis’den geçirilmiş bulunduğu da hukuki bir olgudur.

“4) Anayasa ilkeleri yalnız öğretmenlerin değil, milli eğitimin ve halkın zararına olarak zedelendikçe, yüz bin öğretmenin haklarını savunan ve milli eğitim davasının doğal bekçisi durumunda olan iki öğretmen Sendikasının, iktidarı uyurma ödevlerine devam etmemesi kendilerine düşen görevden kaçınarak davalarına ihanet etme anlamına gelirdi. Bundan önce yıllarca süren sayısız uyarmanın hiçe sayılması baskıların ve gittikçe artması karşısında, Anayasanın ruhuna ve demokratik usullere tamamen uygun düşen pek ölçülü pasif bir direnişi, hukuku zedeleyen bir davranış olarak nitelendirmeğe imkân yoktur.

“Bu nedenlerle, hakkımda uygulanmak istenen kanun maddesi Anayasaya aykırı olduğundan konunun Anayasa Mahkemesi’ne götürülmesini istiyorum.

“5) İktidarın, öğretici boykotları ve işgalleri ve –yine Devlet Memuru olan- Asistanların boykotları karşısında gösterdiği olumlu anlayışı, uyarı görevini yerine getirmek için elinde başka imkân kalmayan öğretmen kuruluşlarının bu medeni tepkileri karşısında da göstermesi, aynı zamanda Anayasamızın eşitlik prensibine de uygun olacaktır.

“6) Ben kanun hükümlerini ihlâl etmek kastiyle değil, yukarıda açıkladığım mesleki ve özlük sorunlarımızın çözülmesi amacıyla hareket ettim. Ayrıca hiç kimseyi bu yönde tahrik ve teşvik de etmiş değilim.

“İfadem bundan ibarettir.

“İMZA

“Not. Bu tip SAVUNMA hem adli ve hem de idari soruşturmalarda ifade olarak verilecektir. Ancak idari soruşturmalarda bu ifadeye aşağıdaki madde eklenecektir.

“7) Suçlanmakta olduğum eylem sendikal bir eylemdir. Sendikal eylemlerden ötürü soruşturma açmaya yetkili merci C.Savcılığıdır. İdarenin bu konuyu C.Savcılığına intikal ettirmesi gerekir.

“İfadem bundan ibarettir.

“İMZA”²⁹⁷

Yapılan soruşturma ve yargılamalarda çok sayıda takipsizlik ve beraet kararı alındı. Bazı okullarda da öğrencilerden aktif destek geldi. Öğrenci velilerinin önemli bölümü de boykotu destekledi; en azından anlayışla karşıladı. Talip Apaydın yıllar sonra bu konuda şu değerlendirmeyi yapıyordu: “Katılım fazla olmasaydı harcanırdık gerçekten. Ama haklı şikayetlerimiz ve katılımın fazla olması, kamuoyunun bizi desteklemesi kurtardı bizleri. Unutulmaz bir olaydır dört günlük öğretmen boykotumuz.”²⁹⁸

TÖS ve İLKSEN tarafından gerçekleştirilen Büyük Öğretmen Boykotu, Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinin en önemli eylemlerinden biridir, ilk başarılı genel grevdir. Ancak bu eylem, başlangıçta gündeme getirdiği taleplerin gerçekleştirilmesini sağlayabildi mi? Bu sorunun yanıtını Fakir Baykurt boykotun üzerinden bir yıl geçtikten sonra yaptığı bir değerlendirmede şöyle vermektedir: “110.000 öğretmen boykot yaptık, somut bir sonuç alamadık. Grev hakkımızı vermediler. Personel Kanunu gene bildikleri gibi çıktı. Ve intibaklar çelişik, dolaşık! Evet! Fakat halkımız da boykota başladı. Köklü çözüm onun yenilmez gücüyle sağlanacaktır. Bizim çıkarımız, halkın çıkarlarıyla bitişik ve kaynaşık. Halkın davası başarıya erdiği gün, halk öğretmenleri olan TÖS üyeleri, toplumun en seçkin saygı ve sevgisine kavuşacaklardır. Maddi ve sosyal istekleri ancak o zaman kolaylıkla ve tamlıkla karşılanacaktır. Geçen yıl uyguladığımız Genel Öğretmen Boykotu’ndan çıkarabileceğimiz başlıca sonuç ve deney şudur bence: Boykot: Evet, fakat tek başımıza değil, Halkımızla birlikte! Boykot: Halk Boykotu!...”²⁹⁹

Fakir Baykurt, Büyük Öğretmen Boykotu’nun hemen arkasından yayımlanan *TÖS Gazetesi*’nin 1 Ocak 1970 tarihli sayısında yaşananları şöyle değerlendiriyordu:

“Boykottan bizim çıkarmamız gereken derslere gelince:

“Boykot bitmiştir, fakat öğretmenin devrimci meslek savaşı bitmemiştir. Bilelim ki, bundan sonrası daha çetindir. Meslek içi örgütlenmeyi ve meslek dışı ilişkileri sıkılaştırmak gerekir. Şube yönetim kurulları bütün okullardan, köy gruplarından birer temsilci şubelerle bağlantılarını geliştirmeli, Genel Merkez ve Şube ilişkileri de sağlamlaştırılmalıdır. İstek, öneri ve eleştiriler en çabuk yoldan gelip gitmelidir.

“En önemlisi halkla olan bağlantılardır. Öğretmen lokalleri kapalı kulüp biçiminden ve sadece oyun yeri olmaktan hızla çıkarılmalıdır. Lokallerimize gelen herkes, bizden en yüksek saygıyı ve ilgiyi görmelidir. Buralarda toplum ve yurt sorunları tartışılmalı, oyun, içki, kumar içeri bile sokulmamalıdır. Bazı yerlerde halkın öğretmene bu kadar hasım hale getirilmesi karşısında, gruplar halinde halkın evlerine gidilmeli, vaktiyle eğitimsiz bırakıldıkları için bugün kolayca kandırılan yurttaşlarımızın, bundan sonraki eylemlerimizde, halk düşmanlarının isteklerine araç olmalarını istemiyorsak, onları eğitim ve bilimin ışığına bir an önce kavuşturmalıyız. Öğretmenlerin gerçek halk dostu, temiz yurt çocukları olduğu, yani gerçeğin ta kendisi bu yurttaşlarımıza bir an

²⁹⁶ Gazetede ki metinde cümle bu biçimde bozuktur.

²⁹⁷ *TÖS Gazetesi*, Sayı.45, 1.1.1970. Ali Bozkurt’un 8 Aralık 1970 günü Ankara 9. Asliye Ceza Mahkemesi’nde yaptığı savunmanın tam metni için bkz.Bozkurt,A., *Anılar-2*, s.41-50.

²⁹⁸ Apaydın, T., “Dört Günlük Öğretmen Boykotu,” *Eğitim ve Yaşam Dergisi*, Sayı 16, s.94.

²⁹⁹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 68, 15.12.1970.

önce ve iyice anlatılmalıdır. Binlerce köyde, kasabada tek halk aydını olan öğretmenin lokalde oturmakla geçirilecek tek dakikası yoktur. Dakikalar gerçekten altındır.”³⁰⁰

Eylemin hemen arkasından kıyım başladı. TÖS de açığa alınan öğretmenlerle dayanışma kampanyası açtı. Yapılan açıklama şöyleydi: “Boykot yüzünden açığa alınan yüzlerce TÖS’lü ve örgütsüz öğretmenlerin Ocak 1970 yılı maaşları TÖS Genel Merkezince eksiksiz olarak ve zamanında ödenmiştir. Açığa alınan öğretmenlerin görevlerine dönünceye kadar maaşları TÖS tarafından verilecektir. Bu amaçla ‘TÖS Dayanışma Komitesi’ kurulmuştur. Yurdun dört bir yanından ‘Dayanışma Kampanyası’na yardımlar gelmektedir. Öğretmenler, öğrenci velileri, işçiler, köylüler ve çeşitli devrimci kuruluşlar katılmaktadır. TÖS Öğretmen Dayanışma Kampanyasına katılanlar yardımlarını Ziraat Bankası Ankara Yenişehir Şubesinde 25700 sayılı hesaba yatırmaktadırlar.”³⁰¹

Boykot sonrasında tartışılan konulardan biri, boykota katılmayanların durumuydu. TÖS yönetimi bu konuda hoşgörülü olma yanlısıydı:

“I) BOYKOTA KATILMAYANLAR NE OLACAK?

“Bazı şubelerimizden Genel Öğretmen Boykotuna katılmayan üyelerin sendikadan çıkarılarak cezalandırılması yolunda birbirini izleyen öneriler gelmektedir.

“İlk bakışta haklı bir yönü görülebilen bu öneriler karşısında Genel Yürütme Kurulumuz konuyu görüşerek bir karara bağlamıştır. Boykota katılmayan üyelerin Sendikadan çıkarılarak cezalandırılması doğru değildir.

“Eğitim tarihimizin ilk toplu eylemi olan ve öğretmenlerimiz açısından başarı ile sonuçlanan Genel Öğretmen Boykotuna katılmayan üyelerin durumu bu seferlik hoşgörü ile karşılanmalıdır. Bu arkadaşların çıkarılması bizi güçlendirmek yerine karşımızdaki güçlerin biraz daha büyümesine yol açabilir. Bu arkadaşlar zaten gereği kadar mahcup olmuş bulunuyorlar. Bizim görevimiz bunları cesaretlendirmek ve gelecekleri eylemlerimize kendilerini aramıza alabilmek olacaktır.

“Buna göre davranılması şube yöneticilerinin görevidir.

“II) BOYKOT ÖTESİ EYLEMLER:

“Genel Öğretmen Boykotu görünüşte hükümet üzerinde uyarıcı bir etki yapmamıştır. Öne sürülen öğretmen isteklerinin dikkate alındığını gösteren belirtiler yoktur. Bu yüzden bazı bölgelerde öğretmenlerimiz grup grup yeni davranışlar gösteriyorlar ve daha genel eylemler için Yürütme Kurulumuza önerilerde bulunuyorlar.

“Genel Yürütme Kurulu her türlü bilgiyi ve durumu dikkate alarak konuyu Şubat 1970 içinde toplanacak olan Genel Yönetim Kuruluna götürmek zorunluluğunu duymaktadır.

“İleride genelleşebileceği ümidi bulursa bile parça bölük çıkışların kamuoyu önünde öğretmenin büyük gücünü sarsacağı her zaman hatırdadır tutulmalıdır.

“Bu bakımdan öğretmenlerimizin ya da şubelerimizin Genel Merkezden habersiz disiplin dışı sayılabilecek davranışlardan dikkatle kaçınmalarını beklemekteyiz.”³⁰²

Diğer Eylemler

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun mali hükümlerine ilişkin Personel Kanunu beklentileri karşılamadı. Bunun üzerine TÖS, 1970 yılının son günlerinde yeni bir eylemi gündeme getirdi.

TÖS Gazetesi’nin 1 Ocak 1971 tarihli sayısında “Uyarma Hakkımızı Kullanmaya Kararlıyız” başlıklı bir yazı manşetten verildi. Yazı aşağıda sunulmaktadır:

“1965’ten beri sürüncemede bırakılan Personel Kanunu, haksızlıklarla dolu ‘intibak’ usulleriyle Aralık 1970’te güçbelâ uygulamaya sokuldu. Fakat bu uygulama sadece yüksek dereceli yöneticilerin ve parlamenterlerin işine yaradı. Orta ve küçük memurlarla öğretmenlerin sorunları askıda kaldı. Maaşlara yapılan cüzi zamlar, fiyatlarda görülen artışı karşılamaktan çok uzak. Üstelik öğretmenler, eski haklarını da kaybettiler: Üç yıl yerine dört yılda bir terfi, baremin birinci derecesine yerine dördüncü derecesine kadar terfi, 15 yıla kadar uzayan yıl kaybı, ders ücretlerinin tehlikeye düşmesi, eğitim ödeneklerinin kaldırılması. Bu durumları düzeltilebilmek için sadece TÖS üyeleri adına 200 bin dava açmak gerekiyor. Çünkü bir öğretmen için 3-4 davaya ihtiyaç var. Bir davanın harcı 145 liraya çıktı. 29 milyon lira gerekiyor. Böyle kanun da olmaz, uygulama da.

“Bu yüzden TÖS Yürütme Kurulu yurt ölçüsünde 16 bölge toplantısı yaparak durumu öğretmenlere anlatmış ve onların isteklerini saptamıştır. Durum, Personel Kanunu ile düzelmeyecek kadar bozulmuş ve Personel Kanunu ise tam anlamıyla arapsaçına dönmüştür. Öğretmen ve memur temsilcilerinin de katılmasıyla yeni bir kanun hazırlanması belki bir çıkar yol olabilir. Fakat asıl çare Türkiye’nin içinde bulunduğu bozuk ve geri ilişkileri değiştirmektir.

“TÖS Yürütme Kurulu, son defa konuyu görüşmüş ve Genel Memur Boykotuna gidilmesi için kuruluşlara çağrı yapılmasına karar vermiştir. Genel Başkan Fakir Baykurt imzasıyla yayınlanan bildiri şöyledir:

“GENEL MEMUR BOYKOTUNA ÇAĞRI

“Beş yıldan beri Devletin her dairesinde, Meclis’te, basında ve halk arasında konuşulan ‘Personel Kanunu’ bugüne kadar maalesef bütün sonuçlarıyla bir kördüğüm haline gelmiştir. Bu kanunun sebep olduğu tevâtürlerle Devlet Maliyesi ve geçim piyasası

³⁰⁰ TÖS Gazetesi, Sayı 45, 1.1.1970.

³⁰¹ TÖS Gazetesi, Sayı 46, 15.1.1970.

³⁰² TÖS Gazetesi, Sayı 46, 15.1.1970. Büyük Öğretmen Boykotu ile ilgili olarak Hürrem Arman, İ.Safa Güner, Osman Nuri Koçtürk, M.Nuri Ayvalı ve diğer bazı kişilerin değerlendirmeleri için bkz. *İnce Dergisi*, Sayı 105, Ocak 1970; Feyzullah Ertuğrul’un “Öğretmen Boykotu ve Ötesi” yazısı için bkz. *Emek Dergisi*, Sayı 19, 12 Ocak 1970; Ali Bozkurt’un boykota ilişkin gözlemleri ve savunmasının tam metni için bkz. Bozkurt, A., *Anılar* 2, 2000, s.38-50.

alabildiğine bozulmuştur. Bugünkü durum, tarihimizin hiçbir döneminde görülmemiş derecede bir çıkmazdır. Bunun sonucu olarak sadece memurların geçimi bozulmakla kalmamış, özellikle yoksul halkın da geçimi iyice darlaşmış ve zorlaşmıştır.

“‘Bunun böyle olması bir rastlantı değildir. Bu, geri bırakılmış Türkiye’imizin dışarıdan ve içeriden sömürülen, yarı bağımlı durumunun kaçınılmaz bir sonucudur. Paranın rakamları arttığı halde, satınalma gücünün durmadan düşmesi bunun apaçık bir belirtisidir. Bu yüzden işçiler, öğrenciler, köylüler ve dar gelirli bütün memurlar geçim zorluğu altında inlemektedir. Boykotlar, işgaller, açık hava gösterileri, yürüyüşler ve benzeri tüm demokratik uyarılar etkisiz kalmaktadır. Meclis verimsiz çalışmakta, Bakanlar Kurulu ve iktidar partisi bütün girişimlerinde başarısız düşmektedir. Bu durum, Türk toplumunun bir talihsizliği değil, kasta yakın ağır bir ihmâl ve beceriksizliğin sonucudur.

“‘Bugün bu tablo karşısında, duygu ve düşünce organları normal çalışan her insan bir direnmeye zorlanmaktadır. Devletin her kurumunda kamu görevi yapmakta olan memur yurttaşlarımızın bu davranışların dışında kalması beklenemez ve hoş görülemez. Zaten yılın yarısında boşa giden ve gerekli ölçüde değerlendirilemeyen kafa gücümüz ve göz nurumuzla böylesine beceriksiz bir siyasal iktidara destek olmanın da bir anlamı kalmamıştır.

“‘Bundan dolayı biz Türkiye Öğretmenler Sendikası, bütün kamu görevlilerine, yurdun her yerinde çalışan memurlara ve onların kuruluşlarına seslenerek bir ‘Genel Memur Boykotu’ önerisinde bulunuyoruz. Bu boykotu görüşmek, oluşturmak ve yönetmek bütün memur kuruluşlarının kaçınılmaz görevi olduğu görüşündeyiz. Toplum olarak çilesini çekmeye mecbur olmadığımız böyle kötü bir çıkmazdan bir an önce kurtulabilmek için de halkımız bu boykotu desteklemelidir.’

“Bildirimizin yayımlandığı 21 Aralık günü Ankara’da Türk-İş Konferans salonunda Türk-Persen’in çağrısıyla toplanan Birinci Memur Kurultayı ancak 22 Aralık günü Genel Memur Boykotu konusunu görüşebildi.

“Memur Kurultayı, beklenen yankıları uyandırmadı. Görüşmeler genel olarak 100 kişinin katılımıyla yapıldı. Zaman zaman mevcut 60’a kadar düştü. Kurultaya katılan delegeler ve Türk-Persen yöneticileri, ‘çekingen ve ricacı’ bir hava içinde görünmektedir. TÖS’ün genel memur boykotuna çağrı yaparak, konuyu Türk-Persen’in elinden kaptığını söyleyenler bile çıkmıştır. Ve TÖS’ün Türk-Persen’e katılmayıp yakınılmıştır.

“Kurultayda TÖS Genel Başkan Yardımcısı Dursun Akçam, beş dakika ile sınırlı bir konuşma yapmış ve memur sorununun yurt sorunlarından soyutlanmayacağını, bu ilkedan hareket edilmedikçe çözüm yolu bulunamayacağını, önce ülkemizin yarım bağımlı olmaktan kurtarılması savaşının verilmesini, malî, siyasal ve kültürel konularda dışa bağlı kaldıkça maaşların yükselmesinin mümkün olmayacağını, yükselse de insan gibi geçinme olanaklarına kavuşulamayacağını, aç ve sefil halk yığınlarının mutlu memurları olma gayretlerinin beyhudeliğini, bu yüzden anti-emperyalist savaş cephesi kurmak ve halkın desteğini sağlamak gerektiğini belirtmiştir. Dursun Akçam’ın konuşmasından sonra yapılan tartışmalar göstermiştir ki, Türk-Persen yöneticileri henüz bu ölçü ve ilkelere uzakta bulunmaktadır.

“Belirtelim ki, bu tutumla ve bu duygularla günümüzde sendikal mücadele yürümez. Türk-Persen, Genel Memur Boykotu kararını geçen yıl da almıştır. Fakat bugüne kadar uygulamamıştır. Biz sadece çağrı yaptık ve kuruluşları uyardık. Bütün memurların katılacağı genel bir eylemde en etkin rolü oynamağa hazırız. Zararı yok bunun öncülüğü ve onuru Türk-Persen’e ait olsun. Nelere değer verdiğimiz, bu haberde yer alan bildirimizde yazılır. Öncülük, artçılık ve hele şeref kapışması gibi davranışlar içinde değiliz. Her şeye karşın, Memur Kurultayında iki günlük Genel Memur Boykotu kararı alınmasını memnunlukla karşıladık. Temenni ederiz ki, bunun zamanının kararlaştırılacak ve yönetimini üstlenecek olan Türk-Persen, bu sefer geçen yıldan beri davrandığı gibi davranmasın ve bütün memurların umutla baktığı bir konuyu bu sefer olsun boşa çıkarmasın

“TÖS’ün Türk-Persen’e katılmasına gelince. Bunun kararını TÖS Genel Kurulu, üç yıl önce almış ve iki yıl önce bir daha yenilemişti. Ancak Yürütme Kurulumuz verilen yetki, koşullar elverişli hale gelince kullanılacaktır. TÖS, henüz bütün bağlı kuruluşların üye sayısı 42.000’den ibaret olan bir Konfederasyona katılmayı uygun bulmamaktadır. Bu haliyle Türk-Persen ‘Tabansız’ bir kuruluştur. Tutumu zigzaktır. ‘Çekingen ve ricacı’ tavırları devam edip gitmektedir. Dileriz ki daha açık seçim olunuz ve Genel Başkan Yardımcımız Dursun Akçam’ın Kurultayda belirttiği gibi anti-emperyalist ve bütün feodal kalıntıları da süpürecek anti-kapitalist bir mücadele ilkesi benimsenir. O zaman TÖS, bağlasalar da dışarıda kalmaz, Türk-Persen’e katılır. Sanırız, örgütsüz memur çoğunluğunun da ortak özlemi budur.”³⁰³

4 Ocak 1971 günü TÖS Eskişehir şubesine bomba atıldı. Bu olay üzerine 10 Ocak 1971 günü Eskişehir’de bir yürüyüş düzenlendi. *TÖS Gazetesi*’nin 15 Ocak 1971 tarihli sayısında bu olay şu şekilde anlatılıyordu:

“4 Ocak Pazartesi günü saat 21.45 sıralarında işbirlikçi iktidarın bir ajanı Eskişehir şubemizin lokaline bir bomba atmıştır. Bomba salonda koridoru birleştiren kapıya çarparak patlamış, patlama sonucu koridorun çevresindeki bütün camlar kırılmıştır. Bomba patladığı anda salonda bulunan otuzdan fazla üyemiz tesadüfen hiçbir yara almadan kurtulmuşlardır. Plastik olduğu sanılan bombadan iz kalmaması ve bombayı atanların ustalıklı kaçmaları olayın çok önceden belirli çevrelerce sıkı sıkıya hazırlandığı kanısını vermektedir.

“Bombalama olayını protesto etmek için şubemiz bir yürüyüş düzenlemiştir. 10 Ocak günü yapılan yürüyüşe öğretmenlerden, halktan ve yurtsever gençlikten 3000 kişi katılmıştır. İstasyon alanından başlayan yürüyüşe ‘HALKA DÖNÜK EĞİTİM,’ ‘KAHROLSUN FAŞİZM,’ ‘DEVİRİM İÇİN DEĞİŞİM,’ ‘KAHROLSUN SABOTAJCILAR’ gibi pankartlar taşındı. Odun pazarına gelindiğinde kalabalık beşbini bulmuştu. Burada Aktif Kutlu, Murat Kahyaoğlu, Ankara şubesi adına Nazım Bayata ve Genel Merkez adına Dursun Akçam konuşmuşlardır. TÖS İkinci Başkanı Dursun Akçam yaptığı konuşmada ‘Türkiye Amerikan emperyalizminin denetimi altındadır. Yeraltı zenginliklerimiz yabancılar tarafından işletilmektedir. Her şeyiyle Amerikan sömürsü altına girmiş bir ülkede yaşıyoruz. Bir memlekette devrimci eğitim yoksa yoksul köylü çocukları okuma olanağından yoksunsa o memlekette öğretmenler savaşmak zorundadır. Biz işte bunun savaşını veriyoruz. Bunun yanı sıra Türkiye’nin bağımsızlığının savaşını veriyoruz, bunun için bize saldırıyorlar,’ demiştir. Bundan sonra olayı telin eden telgraflar okunmuştur. Aynı konuda Genel Merkeze Almanya’dan üç telgraf gelmiştir. Telleri yayınlıyoruz:

“‘TÖS Eskişehir Şubesine yapılan bombalı saldırının karşısında, sizlerin yanındayız. Berlin Türk Talebe Birliği.’

“‘Devrimcilere ve TÖS’e yapılan bu silahlı zorbalıklar faşistlerin sonu olacaktır. Mücadeleye devam. Yanımızdayız. Berlin Türk Toplumcular Ocağı.’

³⁰³ *TÖS Gazetesi*, Sayı 69, 1.1.1971.

“TÖS Eskişehir Şubesine yapılan faşist saldırıların karşısındayız. Mücadeleye devam. Yanınızdayız. Batı Almanya ve Batı Berlin’deki Türkiyeli Öğretmenler Derneği.”³⁰⁴

IX. TÖS İÇİNDEKİ FARKLI GÖRÜŞ VE EĞİLİMLER

TÖS ve TİP

TÖS üzerine siyasi ve hatta kişisel hesaplar ve bunların TÖS’e yansımaları daha TÖS’ün kurulma sürecinde başladı. TÖDMF içinde hakim olan CHP’li ekip TÖS’ü biçimlendirmeye çalıştı. Ancak daha kurucuların belirlenmesi sürecinde bu ekip başarılı olamadı. CHP’nin 1965 yılındaki politikasından daha sol, açık bir biçimde anti-empyralist ve sosyalizme açık olan ekip yönetime geldi.

1965 milletvekili genel seçimlerinde Türkiye İşçi Partisi başarılı bir sonuç elde etti ve seçim propagandaları sırasındaki etkili mücadelesini Millet Meclisi’nde de sürdürdü. TİP yönetiminde belirleyici olan Mehmet Ali Aybar, Behice Boran, Sadun Aren, Nihat Sargin ve bazı başka yöneticiler TKP üyesiydi. TİP’in 1964 yılındaki İzmir Kongresi’nde kabul edilen program, TKP programıyla uyumluydu. Ancak 1965 seçimlerinden sonra, 1969 milletvekili genel seçimlerinde iktidara oynama iddiasına giren M.Ali Aybar ekibi, TKP’den uzaklaştı ve 1966 Malatya Kongresi’nde farklı bir program kabul etti.

TİP’in TÖS içinde belirli bir gücü ve etkisi vardı. 1960’lı yılların ikinci yarısında TÖS içinde TKP’nin önemli bir gücünün olduğu pek düşünülemez; ancak en azından bazı TKP’liler ve TKP ile dirsek temasında olan bazı yöneticilerden söz edilebilir. Özellikle Fakir Baykurt’un izlemeye çalıştığı politika ve o tarihlerde Sovyetler Birliği’nin Türkiye gibi ülkeler için önerdiği “kapitalist olmayan yol” politikasından söz etmesi, böyle bir olasılığı akla getirmektedir.

1965 yılında Niyazi Ağırnaslı, Melih Cevdet Anday, Mehmet Kemal, Mahmut Makal, Fikret Otyam ve Fakir Baykurt Budapeşte’ye gittiklerinde TKP’nin Bizim Radyo ve Budapeşte Radyosu yayınları konusunda görüşmeler yaptılar. Bu görüşmeler TKP görevlisi Osman Rauf Alper tarafından hazırlanan bir raporda değerlendirildi. Rapordan bazı bölümler şöyledir:

“Mahmut Makal, TİP’in durumu hakkında aynı görüşü belirterek, partinin 1969 seçimlerinde başa geçmesinin mümkün olduğunu söyledi. Mahmut Makal, bilhassa Bizim Radyo’nun ve Budapeşte Radyosu’nun Türkiye’de çok dinlendiğini belirtti. (...) Bizim Radyo’nun sık sık Komünist Parti’nin bildirimlerini okumasının olumsuz tesir yaptığını, bu arada İşçi Partisi’ne zarar verici yayınları olduğunu söyledi. (...) Mahmut Makal ayrıca TKP’ye girmek istediğini ima etti. Teşkilatlı çalışmayı bilmediğini, öğrenmek istediğini söyledi. (...) Yazar Fakir Baykurt, aynı konular üzerinde dururken, Bizim Radyo’nun Türkiye’deki ilerici yazar ve aydınlara, siyasetçilere akıl verir, talimat verir mahiyetteki yayınlarının faydadan ziyade zarar getirdiğini, zira Bizim Radyo’nun böyle bir yayından sonra TİP’in de, ilerici basın da bu meseleye değinmesinin zor olduğunu, sağcıların derhal işte delilleri, Bizim Radyo ile TİP’liler, Çetin’ler, İlhan’lar aynı paraleldedir diye yaygarayı bastıklarını, Bizim Radyo’nun komünist radyo olarak ortaya çıkmış olmasının hata olduğunu, yayınlarda fazla yorum verildiğini, Türk dinleyicisinin fazla şarkı, türkü istediğini, Bizim Radyo’nun müzik vermesi gerektiğini, bu şekilde yayınların daha çok dinlenebileceğini belirtti. (...) Fakir Baykurt, Türkiye Komünist Partisi’nin faaliyetinin hissedilmediğinden, yurt dışındaki işçiler arasında çalışılıp çalışılmadığını bilmediğinden yakındı.” Mahmut Makal da şöyle bir not verdi: “Bizim Radyo’nun dinleyicilerine karşı daha inandırıcı ve doğru olması, olaylardan ve de gerçeklerden hareket ederek halkı doğrulara doğru çekmesi gerekir. Bu arada Komünist Partisi’nden ve komünizmden sık sık bahsetmesinin de doğru olmadığını naçizane hatırlatmak isterim.”³⁰⁵

Fakir Baykurt’un romanları sosyalist ülkelerde basılıyordu. Anlaşıldığı kadarıyla, Fakir Baykurt ve Mahmut Makal TKP üyesi değildi; ancak bazı TKP’lilerle dirsek teması içindeydi.

TÖS’ün TİP’le daha yakın ilişki kurmasını talep edenlere karşı çıkan büyük çoğunluk ise Kemalist Devrim’in kazanımlarını savunan ve CHP’nin o dönemde izlediği politikaları eleştirse bile TİP’e de katılmayan ve bu nedenle Fakir Baykurt ekibini destekleyenlerden oluşuyordu.

TÖS Ankara Şube Başkanı ve daha sonraki yıllarda TÖB-DER Genel Başkanı Ali Bozkurt bu dönemki saflaşmanın siyasal temelini şöyle anlatıyordu: “TÖS içerisindeki muhalefetimiz gün geçtikçe güçleniyordu. Genel Merkez genel kurullarında seçim kazanamamak da Ankara Şubesinde güçlü bir ekiptik. 1966’dan itibaren seçimleri hep bizim ekip kazanıyordu. Ekibin lideri Feyzullah Ertuğrul’dur. Politik olarak Türkiye İşçi Partisi’ni, TİP’i destekliyorduk. Ekibimiz, siyasi görüş bakımından homojen değildi. Örneğin benim de içerisinde bulunduğum bir grup, Mihri Belli’nin öncülüğünü yaptığı Millî Demokratik Devrim görüşünü savunuyorduk. Seçimlerde oylarımızı TİP’e veriyorduk; ama partinin yöneticilerini de eleştirmekten geri durmuyorduk.”³⁰⁶

Göstermelik Başkan Projesi Tutmadı

Daha önce de belirtildiği gibi, TÖS içindeki anlaşmazlıklar kuruluştan hemen sonra başladı.

³⁰⁴ TÖS Gazetesi, Sayı 70, 15.1.1971.

³⁰⁵ Akbulut, E. (der.), 1963-1965 TKP Belgelerinde İşçi-Demokrasi Hareketi ve TİP, TÜSTAV Yay., İstanbul, 2003, s.362-368.

³⁰⁶ Bozkurt, A., Anılar 2, 2000, s.22.

Bazı kişiler Fakir Baykurt'u TÖS'ün güçlenmesine kadar vitrinde durup üye kazandıracak göstermelik bir genel başkan olarak kullanmak istiyorlardı. Ancak Fakir Baykurt, büyük ısrarlarla getirildiği genel başkanlık görevini ciddiye aldı ve kendisini kullanmak isteyenlere meydan okudu.

Fakir Baykurt, TÖS'ün 1. Olağan Genel Kurulu'ndan sonra yaşanan iç sıkıntılar sonucu genel başkanlık görevinden istifa etti. Fakir Baykurt, 1967 yılında genel başkanlık görevinden ayrılması sürecinde "haklı huzur" tartışmasının nasıl kullanıldığını şöyle anlatmaktadır.

"Bir süredir sertelen iç çekişmelerde etkin olan Tevfik Yılmaz, Fevzi Çimen gibi Yönetim Kurulu üyeleri, haklı haksız çok üstüme geldiler. Oysa TÖS'ün iyi üyeleri idi ikisi de.

"'Vietnam'da insanlığın onur savaşı veriliyor! Konuşmalarında bir kez olsun bundan söz etmiyorsun! Amerika'ya taş atmıyorsun!' diyorlar. Benim bu derece yüksek bilgilerim mi var? 'Yahu arkadaşlar, biz parti değiliz. Şu kıyılan, evi yakılan, dövülen öğretmenlerin sendikasıyız, biraz sınırlarımızı bilmeyelim mi?' diyorum. Düşünceler gibi saldırılar da birbirine bağlı: 'Korkaksın sen! Yada Amerika'nın adamısın!' diyorlar. Yüzüme karşı, yada kulağım duyacak biçimde. 'Amerika'nın ajanısın!' demiyorlar, 'adamısın' diyorlar. TİP'ten, ulusal artıkların hesaplanmasıyla Meclis'e giren öğretmen kökenli Yusuf Z.Bahadınlı ile sıkı ilişkiler. 'Sendikamızın TİP'e uzak durması yanlıştır! Niçin uzak durmalı ki? Sendikalar açıkça, işçi sınıfı partisinin yan kuruluşudur!' diyorlar.

"Yönetim Kurulu üyesi Doç.Çetin Özek de kendilerini destekliyor. Zayıf yanımı da biliyorlar demek:'Haklı huzur' önerisini getirdiler. Sabredemez yandım? Öneri tartışılırken Feyzullah tepki göstermedi. Fakat tuhaflığa bak, sekreter kalsa 300 alacaktı, başkan oldu 200 alıyor."³⁰⁷

Fakir Baykurt, 22-24 Ağustos 1967 tarihindeki 1. Olağanüstü Genel Kurul'da güçlü bir biçimde yönetime geldi. Ancak tartışmalar devam etti ve bazen tatsız biçimler aldı. Ali Bozkurt, TÖS'ün 2. Olağan Genel Kurul öncesindeki durumla ilgili şu yorumu yapıyordu: "Fakir Baykurt'un ünü bizim doğrularımızı gölgeliyordu. İşimizin iyice zor olduğunu anladım."³⁰⁸

Türkkaya Ataöv Olayı

Fakir Baykurt'un karşısındaki ekip TİP'e yakındı. Türkkaya Ataöv de bu ekibin önde gelen kişilerindendi. Ancak 1968 yılının ilk aylarında Türkkaya Ataöv'ün TÖS Yürütme Kurulu üyeliği sona erdirildi.

"Yürütme Kurulu üyesi Doç.Türkkaya Ataöv, üst üste üç toplantıya katılmadığı ve vaktinde mazeret bildirmediği için TÖS Tüzüğü'nün 33. maddesi gereğince üyelikten düşürülmüştür. 24 Ağustos 1967 Genel Kurul toplantısında tadil edilen tüzüğümüz, Yürütme Kurulu üyelerinin toplantılara düzenli olarak katılmalarını istemektedir. Doç.Ataöv, çok devamsızlık etmiştir. Özürlü olduğunu ve özürünü vaktinde bildirdiği hallerde kendisi izinli sayılmıştır. Ama üst üste üç toplantı ortalıkta görünmediği ve Ankara'da olduğu halde vaktinde özürünü bildirmediği için hakkında Tüzüğü'nün 33. maddesi uygulanmıştır.

"Sayın Doçent, bu konuda *Milliyet* gazetesine verdiği bir demeçle, kamuoyunu yanıltacak şekilde davranmıştır. TÖS mücadelesini 'Bakan-Başkan Mücadelesi' durumuna indirgemek, asla bilimsel değil, ancak uydurma bir yorumdur. Bunca çile, bunca yorgunluk hiç de iki kişi için değildir. Bunca insanın canını dişine takıp çırpınması, mahkeme mahkeme sürünmesi, sürülmesi, işten çıkarılması büyük bir amaç içindir.

"TÖS, baştan olduğu gibi, öğretmen, eğitim ve yurt sorunlarını iyi bilmekte ve bunlar arasındaki bağıntıyı doğru anlamaktadır. Bunun için öğretmeni örgütlemekte, onu sosyal sorumluluğu da olan ciddi bir mesleki mücadeleye hazırlamaktadır.

"Üretim ilişkilerini, sınıf sorunlarını bilmek, bunlar üzerinde spekülâtif tartışmalar yapmak, hiç kimsenin tekelinde değildir. Bu konuları sadece tartışmakla 'İlerici' olmak da mümkün değildir. Çok laf yüzünden memleket neredeyse batmak üzeredir! Sadece 'bilimsel' olmak da yetmez. Gerekli olan örgütlenmek ve Türkiye'nin önündeki ciddi mücadeleye hazırlanmaktır.

"Vermek zorunda olduğumuz ulusal mücadelede, küçümsemeden, kişi ve örgüt olarak yerimizi alıyor muyuz, almıyor muyuz? Paçayı sıvayıp işe ve mücadeleye dalıyor muyuz, dalmıyor muyuz? Devrimci kişiye düşen görev budur!

"Şimdilik bu kadar."³⁰⁹

TÖS Yürütme Kurulu üyesi Doç.Dr.Türkkaya Ataöv'ün üyeliğinin, "mazeretsiz olarak üç toplantıya katılmadığı" gerekçesiyle düşürülmesi üzerine Türkkaya Ataöv, TÖS şubelerine bir mektup gönderdi. Mektupta, üç toplantı için de mazeret bildirdiğini, ancak bu mazeretlerin dokuz kişilik kurulun dört üyesinin oyuyla kabul edilmediğini belirtti ve şunları ileri sürdü: "Öğretmen mücadelesinin şimdiye kadar kendini maalesef pek fazla düşünen bir takım insanların kişisel propagandalarına âlet olduğu açıktır. Bunun tekrarlanmamasını sağlamayı, sendikamızın bir kişinin çiftliği haline gelmesini engellemeyi başlıca görevim bildim. (...) Baykurt, maalesef, öğretmenin gücünü bir Bakan-Başkan çatışması içinde eritmek istiyor. Bu tutumdan sadece bir, iki kişi -o da çok kısa vadede- kazançlı çıkar, o kadar. Yöneticilik titri olan bazı arkadaşların TÖS'ün temel felsefesini bile bilmemeleri bu sendikaya yaraşmayan büyük bir talihsizliktir. Ortaya çıkan fark bir taktik farkı değil, bir görüş, sendikacılık anlayışı ve temel felsefe farkıdır. Bu fark birtakım oyunlarla örtülemez."³¹⁰

Fakir Baykurt'un bu iddialara verdiği yanıtın bir bölümü aşağıda sunulmaktadır:

³⁰⁷ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.98-99.

³⁰⁸ Bozkurt, A., a.g.k., 2000, s.26.

³⁰⁹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 4, 5.4.1968.

³¹⁰ Ataöv, T., "TÖS ve Ataöv'ün Açıklaması," *Ant Dergisi*, 2.4.1968, s.10.

“Türkkaya Ataöv, sadece üç toplantıya değil, Yürütme Kurulu üyesi bulunduğu altı ay içinde yapılan 48 toplantıdan 25 tanesine gelmemiş, bunlardan 16’sı Kurulca görüşülüp izne bağlanmış, kalan 9 toplantı için Ataöv, Sekreterliğe ya da Başkanlığa bilgi vermemiştir. Yürütme Kurulu, üst üste gelmediği üç toplantı için Tüzüğün hükmünü uygulamıştır. Kurulun bu konuyla ilgili toplantısı 8 kişiyle yapılmış; 4 üye Ataöv’ün üyeliğinin düşmesi, 2 üye düşmesi gerektiği yolunda, kalan 2 üye de çekimser olarak oy kullanmışlardır. Durum, kendisinin söylediği gibi 9 üyeden dördünün oyundan doğmamıştır. (...)

“TÖS yönetimine çok istekli olup da durumu sarsılanlar, derhal bir ‘İlericilik-Gericilik’ ve ‘temel felsefe ayrılığı’ ileri sürerler; bununla ilgili bir takım ‘bilimsel gerçek’leri sıralayarak, isteyip istemediğinize bakmadan size ders vermeğe kalkarlar. Bugüne dek bunun benzerlerini çok gördük. (...) Altı ay, şahsen kendisiyle bir hayli konuştum, tartıştım, mizacını ve kişiliğini tanıdım. Başka kişilerin ve kuruluşların etkisinde, hırçın ve geçimsiz bir kimsedir. Vesveselidir. Yürütme Kurulu üyelerinin çoğunu gericilikle, bilgisizlikle, ‘ortanın solu bir politika izlemekle’ suçlayıp durmuştur. Kararlar kendi ağzından ifade edilen görüşlere uymadığı zaman kırılmış ve huzursuz olmuştur. Sanırım böyle bir ruh hali içinde yazdığı bir çekilme mektubunu ilerde ancak mecbur kalırsam ve üzülmeye yayımlayacağım. (...)

“TÖS mücadelesi asla bir Başkan-Bakan mücadelesi değildir. (...) Bizim amacımız seçilmek, milletvekili yada senatör olmak değildir. Gelecek seçimlerle ilgili bir hevesimiz yoktur. Biz partici değiliz, öğretmeniz. Öğretmenliğin şerefini particiliğin şerefinden hiç de aşağı görmüyoruz, hatta üstün görüyoruz. Mesleki mücadelemiz; ulusal bağımsızlıktan, devrimcilikten, Anayasacılıktan, antikapitalist ve antiemperyalist, barışçı dünya görüşünden sapıntıyı hoş görmediği gibi, bilmeden bilir görünmesi, patavatsızlığı ve tekelciliği de kabul etmez.”³¹¹

TÖS ve Türk Solu Dergisi

TÖS içindeki tartışmalar sosyalist solda da tartışılmaya başlandı. MDD çizgisini savunan *Türk Solu Dergisi* 28 Mayıs 1968 tarihli sayısında şu değerlendirmeyi yaptı:

“Türkiye Öğretmenler Sendikası İstanbul Şubesinin Genel Kurulu 20 Mayıs’ta TÖS salonunda yapıldı. Bugün TÖS’ün Türkiye çapında bütün örgütüne hakim olan görünürdeki tartışma, İstanbul kongresinin de görünür tartışması oldu. Kongre, bu genel tartışmaya göre, iki büyük hizbin mücadelesi içinde geçti: TÖS’ün meslek konularından öteye geçmesine karşı çıkanlar ve öğretmen sorunlarının yurt sorunlarından ayrılmazlığı görüşüne sahip çıkanlar.

“Kısa bir süre önce Fakir Baykurt’un başkanlığında devrimci bir görünüş içinde kurulan, daha sonra Baykurt-Feyzullah Ertuğrul gurupları çatışması ile iç meseleleri su yüzüne çıkmaya başlayan TÖS, şimdi devrimci-ilerici niteliği bakımından tam bir yol ayrımında bulunmaktadır. Bir memur sendikası olan TÖS’ü, işçi sendikaları ile karşılaştırdığımızda içinde bulunulan aşama; bugün DİSK ve Türk-İş ayrımı ile belirlilik kazanmış olan işçi sınıfı hareketimizin Türk-İş’in, DİSK’in varlığından önceki, özellikle, 1960-1964 yılları dönemlerini andırmaktadır. Türk-İş’in de geçmişinde, TIP kurucusu sendikacıların da lider kadrosunda önemli görevler aldığı sınırlı da olsa devrimci nitelik gösteren dönemleri göz önünde bulundurulursa, bu benzerlik daha bir önem kazanmaktadır. TÖS’ün içinde zaman zaman pek belirlilik kazanan ve bizzat Fakir Baykurt’u hedef alan ilerici tartışma da, bu benzerliğe güç kazandırmaktadır. Hatta TÖS’ün içindeki; meslek sorunları-yurt sorunları tartışmasını kaybedilmiş farz ederek karamsarca yeni bir sendika kurma görüşünü ileri atabilen öğretmenlerin varlığı durumun önemini gittikçe daha çok ortaya koymaktadır.

“Feyzullah Ertuğrul’a karşı Fakir Baykurt’un ‘meslek sorunları’ tezini savunmuş olduğu hatırlardadır. Fakir Baykurt’un sonuçsuz ‘direnme kararı’ da ilerici öğretmeni karamsarlığa itmekten çok öteye gitmemiştir. TÖS’ün en bilinçli şubesi olan İstanbul’da ilericilerin bu yıl çok daha az bir farkla kongreyi kazanabilmiş olmasını bütün bu yönlerden önemli ele almak herhalde şarttır. Öğretmen aydın ara tabakasının sendikal örgütü olan TÖS kaynağa dönmek, kendini ve devrimci özünü tazelemek bakımından önemli görevlerle karşı karşıyadır. Genel Merkezin, bütün şubelerin ve özellikle İstanbul şubesinin bu görevlerine sahip çıkacaklarına inanıyoruz.”³¹²

Türk Solu Dergisi’nin 2 Temmuz 1968 tarihli sayısında da “TÖS Genel Merkezinde Kaynaşma” başlıklı aşağıdaki yazı yayımlandı:

“TÖS’ün tabanına ve üst kademesine büyük bir iyimserlikle güvenmek, onların devrimci çabalarına inanmak hakkımızdır.

“Türkiye’nin en büyük öğretmen kuruluşu olan TÖS’de geçen hafta yeni bir olay patlak vermiş ve Merkez Yürütme Kurulunda görevli olan üç sendikacı istifa etmiştir. TÖS’den ayrılış nedenlerinin ideolojik olduğunu söyleyen istifacılar, Genel Başkan Fakir Baykurt ve Genel Merkez yöneticilerinden Ahmet Cenan’ı en ağır biçimde suçlamışlardır.

“Bu çeşit istifalar, TÖS bünyesinde ilk defa vuku bulan olaylardan değildir. Daha önce de TÖS’ün üst kademesinde çeşitli ayrılıklar doğmuş ve bunların hemen hepsi ağır suçlamalarla, yıpratıcı davranışlarla son bulmuştur. Tahmin edileceği gibi, devrimci öğretmenlerin kendi aralarındaki bu ayrılıkları, her defasında gericilerin ekmeğine yağ sürmüş, gerici çevreler ve onların uydusu bir kısım basın, hizipleşmeleri daima istismar etmesini bilmiştir.

“TÜRK SOLU, Türkiye Öğretmenler Sendikası gibi ne yaptığını bilen devrimci öğretmenlerin çatısı olan bir kuruluşun iç işlerine karışmak, ya da hizipleşmelerde taraf tutmak gibi yanlış bir davranışa itibar edecek değildir. Ancak, TÖS’ü yıpratıcı bölünmelerin artık son bulması, olayları objektif olarak değerlendiren tüm devrimcilerin hakkıdır ve TÜRK SOLU olarak bu dileğimizi açıklamak yanlış olmasa gerektir.

“Bir ideolojik ayrılıktan söz edilmektedir. Nedir bu ideolojik ayrılık? Elli bin yurtsever öğretmenin tek bir yumruk halinde sendikal hakların verdiği olanaklara da dayanarak, toplumumuzda önemli bir baskı gurubu olmasından daha önemli olan nedir? Vatan yüzeyine yayılmış bulunan binlerce öğretmenin toplumsal haklarını korumak ve toplumumuzu ileriye götürmek yolundaki çabalarını değerlendirmek yanında, ‘ideolojik ayrılıklar’ deyimine saplanarak bir takım varyasyonlar üzerinde kısıp çekişmelere yönelmek midir önemli olan? Eğer TÖS’ün üst kademesindeki yöneticiler bu soruya ‘evet’ diyorlarsa, Türkiye’nin en büyük öğretmen kuruluşundan beklediğimiz tarihsel görev kolayca yerine getirilemeyecektir ve Türk devrimcileri bu konuda hüsrana uğrayacaklardır.

“TÖS’ÜN TABANI

“Umuyoruz ki, yurdun dört bir köşesinde şerefle görev yapan ve gerçek milliyetçiliği temsil eden öğretmenler bu konuda bize hak vereceklerdir. TÖS kongrelerinde Anadolu’nun sesini yansıtan yüzlerce delege, Ankara’daki arkadaşlarına kendilerini temsil

³¹¹ Baykurt, F., “TÖS Başkanı Baykurt Ataöv’e Cevap Veriyor,” *Ant Dergisi*, 16.4.1968, s.11.

³¹² Türk Solu, “TÖS Yol Ayrımında,” *Türk Solu Dergisi*, Sayı 28, 28 Mayıs 1968, s.2.

etme yetkisini verirken, herhalde her üç ayda yeni bir hizipleşmenin gerçekleşmesini istemiyorlardır. Anadolu'nun bağrında halkın sorunlarıyla haşır neşir olan ve bu sorunlara çözüm yolu bulmak üzere entelektüel yaratıcılığını ortaya koyan tüm öğretmenler, 'hizip' kelimesine bile yabancıdırlar. Onlar için önemli olan, köy ve kasaba çevresindeki sorunlara eğilmek, ağalık, tefecilik gibi toplumumuzu kemiren ilkel kurumların gaddar temsilcilerine karşı göğüs germek ve ağır şartlar altında eğitimci olarak, aydın olarak görevini sürdürebilmektir. Öğretmen külesinin çoğunluğunu meydana getiren ilkököl öğretmenleri zaten halkın içinden çıkmışlardır, halk çocuklarıdır, köy çocuklarıdır. Toplumsal karakterleri bakımından köylüyü temsil ederler. Çoğunluğunun ailesi, az topraklı köylülerdir veya kasaba zanaatkârı, esnafıdır. Ve gene bu külenin çoğunluğu, çevresinden, kökünden uzaklaşmamıştır. Türkiye'de köylünün çilesini, toprak meselesini bilmeyen öğretmen yok gibidir. Ya bu meselelerin bizzat içinden gelmişler, köy hayatının çilesini yaşamışlardır, ya da meslek hayatları boyunca bu konularla ister istemez karşı karşıya gelmişlerdir. Türkiye'nin ileriye yönelme çabasında öğretmen külesinin oynadığı rol, başka hiçbir meslek erbabının, hatta hiçbir ara tabakanın gerçekleştiremediği ölçüde önemlidir, büyüktür.

"TÖS'ün tabanını işte böyle bir kütle oluşturmaktadır. Bu tabana büyük bir iyimserlikle güvenmek, onun devrimci çabasına inanmak hakkımızdır.

"Diğer örgütlerde olduğu gibi iç çatışmaların TÖS'te de olması doğaldır. Ve başarılı bir öz eleştiri yönteminin uygulanması halinde bu çatışmalar TÖS'ün canlılığında olsun, etkenliğinde olsun itici bir nitelik kazanacaktır. Aksi halde, yukarıda sözünü ettiğimiz, can sıkıcı olaylar kaçınılmazdır."³¹³

TÖS'de Kavga Varan Anlaşmazlıklar

TÖS'teki anlaşmazlığın 1968 yılında vardığı tatsız nokta, muhalefeti destekleyen *Ant Dergisi*'nde şu şekilde anlatıldı:

"Kayıp çekler-mahsuplar-harcırahlar konusunda Fakir Baykurt ile Muhasebeci Ömer Aslan arasında çıkan kavgada sille, tokat ve tornavida kullanılmış, taraflar kan içinde kalan gömleklerini değiştirmek zorunda kalmışlardır. Kavga burada da kalmamış, Yönetim Kuruluna da intikal etmiştir. Nitekim, Rahim Eren genel sekreterlikten, Fikri Uğur yürütme kurulundan, Nuriye Kalın da yönetim kurulundan istifa etmişlerdir. Bu arada TÖS'te çalışan 12 görevliden beşinin de geçen hafta içinde işlerine son verilmiştir. Muhasebecinin durumu Yönetim Kuruluna getirilmiş ve böylece içinden çıkılması güç bir tartışma açılmıştır. (...)

"İstifa eden Fikri Uğur, Nuriye Kalın ve Rahim Eren, yayınladıkları bildiriye TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'u 'Sendikayı devrimci yörengesinden saptırmak, kişisel ve politik çıkarılara kolayca alet olabilecek oportünist bir kuruluş haline getirmek'le suçlamışlardır. TÖS Genel Başkanı Baykurt ise, istifaların görüş ayrılığından ileri gelmediğini, çeşitli çevrelerin baskısı sonucu böyle gösterilmeye çalışıldığını ve amacın TÖS'ü yıpratmak olduğunu ileri sürmüştür."³¹⁴

TÖS yönetimi de bu konuda bir açıklama yaptı. *TÖS Gazetesi*'nin 5 Temmuz 1968 tarihli sayısında, "TÖS Genel Merkezi" imzalı "Genel Merkezin Durumu" başlıklı aşağıdaki yazı yayımlandı.

"TÖS gibi etkinliği geniş meslek kuruluşlarının dostu kadar hasmı da oluyor. İçerdeki çalışmalarımızı bozmak, kuruluşumuzu zayıflatmak için pek (çok, Y.K.) tertiple karşı karşıya geldik. Yendiğimiz güçlükler oldu, yenemediklerimizle hâlâ uğraşmaktayız.

"Bunlardan biri Genel Merkez Muhasebesinin durumudur. Şubat ayında Muhasebe Müdürlüğünden ayrılan Ümran Baran, Haziran geldi, hesapları kesin olarak devir ve teslim edemedi. Hastalığını öne sürerek, 'bugün, yarın...' diyerek işleri uzattı. Denetleme Kurulu işleri yapabilmek için kayıtları istediği zaman, bazı defterlerin bulunmadığı ortaya çıktı.

"Genel Başkan, 18.6.1969 günü Sayman Ömer Aslan'ı çağırarak defterleri sordu, 'Ümran Baran'ın eksik işleri tamamlamak üzere evine götürdüğünü öğrendi. Yürütme Kurulunun haberi olmadan çıkarılan defterlerin getirtilmesini istediği zaman, 'Ben nereden bulayım, ben jandarma mıyım?' cevabını aldı.

"19.6.1968 günü, Denetleme Kurulu PTT ile gelen gazete paralarının kayıtlarını istedi. Genel Başkan gene saymanı çağırdı. Getirilen kayıtlar düzgün değildi. Eksikti. 'Dün defterler yok, bugün kayıtlar böyle, uzatmadan bunları tamamlayın,' ikazına karşı Genel Sayman asabileşti. 'Uzatsak ne olacak...' diyerek Genel Başkana saldırdı. Olayı ayrıntılı olarak saptayan bir tutanak tanıklarca imzalanmıştır. Ömer Aslan, Tüzük hükümlerine uyularak Onur Kuruluna verilmiştir. Yargılama bittikten sonra gerekirse bu tutanağı bilgimize sunacağız.

"23.6.1968 günü Genel Yönetim Kurulu toplandı. Bu toplantıda Muhasebe için bir komisyon kuruldu. Komisyon, olağanüstü kongreden bu yana bütün hesapları incelemeye başladı. Genel Yönetim Kurulunda Ömer Aslan'ı destekleyen Rahim Eren, Fikri Uğur ve Nuriye Kalın Yürütme Kurulundan ayrıldılar. Genel Başkan ve bazı Yürütme Kurulu üyelerini tehdit eden, sendikayı sarsıcı davranışları görülen Fikri Uğur da Onur Kuruluna verildi.

"Muhasebede yapılan inceleme, hesaplarda bazı tutmazlıklar olduğunu ortaya koydu. Defterler de hâlâ gelmediği için durum C.Savcılığına bildirildi. Ayrıca, olağanüstü kongreden beri işleri aksatan ve sabote eden bazı memurların işine son verildi.

"TÖS üyesi öğretmenlerin birkaç noktayı kesin olarak bilmelerini rica ediyoruz: Son istifalar kamuoyuna, görüş ayrılığı sebebine bağlanarak açıklanmıştır. Güya devrimci ve ilerici olan kimseler, sendikamın gerici, oportünist bir yörengeye kaydırıldığını ileri sürdüler. Biz, ilericilikte ve devrimcilikte çocuk yarışı istemiyoruz. İlericilik gericilik, kuruluşların genel tutumundan ve çalışmalarından belli olmaktadır. TÖS, bugünkü yöneticileriyle Tüzüğünde ve Programında saptanmış ilkelere göre çalışmaktadır. Bu ilkelere sapıntı yapılamaz. Meslek ve yurt sorunları bir bütündür. Biri ötekinden ayrılamaz. Sendikacılık yaparken, asla partililik ölçüleri kullanmıyoruz. Bu ölçüleri hareketlerimize hâkim kılmak isteyenlere fırsat vermiyoruz. Bütün bunlar kadar önemli olan husus, işlerin yürütülmesi ve sendika hesaplarının düzgün ve sağlam tutulmasıdır. Üyelerimizin verdiği üçer beşer liralari elbet korumaya çalışacağız. Bu uğurda saldırıya ve kıyıma uğramak bizi yıldırılmayacak. Zamanı gelince hesaplarımızı alın aklıyla vereceğiz.

"Bu arada olağanüstü kongre girişimleriyle tahammülümüzü zorlayanlara da aldırıyoruz. Dileyen, Tüzük ölçüleri içinde olağanüstü kongreyi toplantıya çağırabilir. Orada kimin saçı ak, kimin saçı kara, görürüz.

³¹³ Türk Solu, "TÖS Genel Merkezinde Kaynaşma," *Türk Solu Dergisi*, Sayı 33, 2 Temmuz 1968, s.3.

³¹⁴ Bartu, O., "Öğretmen Kuruluşlarında Mücadele Şiddetleniyor," *Ant Dergisi*, 2.7.1968, s.6.

“Yürütme Kurulundan boşalan üyeliklere yedekler çağrılmış ve işbölümü yapılmıştır: İsmet Baran Genel Sekreter; Mehmet Cihangir Genel Sekreter Yardımcısı; Necati Başak Genel Sayman olmuşlardır. Necati Cebe ile İlyas Pınarbaşı da üye olarak çalışacaklardır.

“Genel Yönetim Kurulu, 7, 8 ve 9 Temmuz günleri de toplanarak gerekli tedbirleri alacaktır. Gelip geçici olan kişileri değil; örgütümüzü korumaya, onu aldığımızdan daha güçlü olarak teslim etmeye gayret edeceğiz. Bundan bütün üyelerimizin emin olmasını rica ederiz.”³¹⁵

Yukarıdaki açıklamada suçlanan Fikri Uğur’un mahkeme kararıyla gönderdiği tekzip, *TÖS Gazetesi*’nin 20 Ağustos 1968 tarihli sayısında çıktı:

“Gerçek durum şudur

“Bu üzücü kavga olayının, istifamın ileri sürülen yada sürülecek olan nedenleri ne olursa olsun, bunun aslında yanlış ve hatalı sendikal görüş, tutum ve davranışlarla derin bağları vardır. Bu bağların neler olduğunu gerektiğinde ve çoğunlukla belgelere dayalı olarak istifa eden arkadaşlarımla birlikte, daha ayrıntılı biçimde bir bildiri ile kamuoyunun ve TÖS üyelerinin bilgisine sunacağım. Şimdilik konuya ilişkin bazı noktalara değinmekle yetiniyorum.

“Çeşitli konulardaki bildiri, yazı ve eylemleriyle bir çelişki içinde bulunan genel merkez, yeni bir tutarsızlık örneği daha vermiştir. Gerçekleri bir yana iterek uyduruk gerekçelerle ve haksız suç konduklarıyla TÖS üyeliğinden çıkarılmam istemi ile beni Onur Kuruluna sevk etmiştir. Onur Kurulu ise bu istemi 10.7.1968 gün ve 12 sayılı kararı ile reddetmiş, Genel Merkezi utandırıcı bir belgeyi ortaya koymuştur.

“Muhasebe müdürü Şubat 1968 başında görevinden ayrılmıştı. Yapılmayan devir-teslim işinin çözümü için Başkana, kurulca yetki ve görev verilmiş, o da bu görevi üstlenmişti. Aradan aylar geçtiği halde başkan görevini yapmamış, başkalarını suçlama yolunu tutmuştu. Muhasebe defterlerinin İkinci Başkanın emriyle, devir-teslime hazırlık yapılması için Ümran Baran’a verildiği nasıl inkâr ediliyor? Gerçek durum bu iken, kendilerini sorumluluktan kurtarmak için çeşitli tertiplere başvurmaları iyi niyetle bağdaşmaz.

“Böylece öğretmene saygı göstermeyen adam durumuna düşen başkan, kurul üyeleri üzerine ağırlığını koyup Ömer Aslan’ı Onur Kuruluna sevk ettirmiştir. Bu tek yanlı ve haksız işlemin karşısında oldum. Olayın niteliği Ömer Aslan’ı desteklememi gerektirdi.

“Bazı şube ve üyelere gereği gibi yardım yapılmadığı, bazılarına ise kapıların tam açıldığı olmuştur. Bu ayırıcı tutumun daima karşısında oldum. ‘Öğretmenin 3-5 lirasını korumak’ iddiasında olanların istifamdan hemen sonra yönetim kurulu üyesi Ekrem Kabay’ın yeğeni, İkinci Başkanın oğlunu işe almamaları gerekmez mi? Kurulun bilgisi dışında üye olmayan bir öğretmene 800 lira İkinci Başkan tarafından nasıl verilmiştir? Bu mudur öğretmenin 3-5 lirasını korumak?

“Tek sendika-güçlü sendika sözünü edenlerin, samimi iseler, önce birlikte çalıştığı kişilerle işbirliği sağlamak beceri ve anlayışını göstermeleri gerekir. Aksi halde tüm tasarrufları gayrimeşru olmakta devam edecektir. Kendisine ‘İlerici Öğretmen Kitlesinin tek lideri’ dedirtmek, ‘Devrimci Eğitim Şurası’ toplama çabasında bulunmak, başkanın belli olan tutumunu gizlemeye yetmeyecektir.”³¹⁶

Fakir Baykurt ve arkadaşları, TÖS’ün 1969 yılında yapılan 2. Olağan Genel Kurulu’na sundukları *Çalışma Raporu*’nda TÖS içindeki saflaşmalara ilişkin gelişmeleri şu şekilde anlattı:

“Genel Yürütme Kurulunda, örgütümüzün partilerle olan ilişkileri konusundaki tartışmaları yaratan arkadaşımız, kurulun çoğunluğunu bilgisizlik ve gericilikle suçladıktan sonra devam etmemek suretiyle, tüzük gereğince üyelikten düştü. Daha sonra Şubelerimize yolladığı bir teksir mektup, bir dergide çıkarttığı suçlama yazısı zamanında cevaplandırıldı. Öfkesi bir türlü yatışmayan bu arkadaşımız, daha sonra *Forum* dergisinde bir yazı yayınlarak, Genel Başkanın Devrimci Eğitim Şurası açış konuşmasını tahrifle, onun sınıf meselesini bilmediğini ve hele İkinci Başkan İ.Safa Güner’in bir ‘ignomarus’, yani ‘cehalet devi’ olduğunu ileri sürdü. (...)

“Temel görüş konusundaki tartışmaları Doç.Dr.Çetin Özek’le birlikte yürüten eski Genel Başkan F.Ertuğrul, olağanüstü kongrede aynı listede birleştiği arkadaşlarımızla birlikte Hacettepe Üniversitesi’nin Nüfus Planlaması anketçiliğine girişmeleri ve bu anketin uygulamasında Şubelerimizle işbirliğine gidilmesi karşısında kendilerini ve Şube yöneticilerimizi uyaran bir bildiri yayınlamamız, tartışmaları bir daha alevlendirdi. Büyük Eğitim Yürüyüşünden hemen sonra hazırlanan Devrimci Dayanışma Bildirisi’nin yayınlanması suretiyle anlaşmazlık sürdürülmek ve genişletilmek istendi.”³¹⁷

Çalışma Raporu’nda yer alan iddialara göre, TÖS içindeki muhalefet grubu, bazı TÖS çalışanlarının da desteğine sahipti ve bu kişiler TÖS’ün çalışmalarını baltalamışlardı:

“Görev süremizin ilk yılı, Genel Merkez personelinin direnci içinde geçti. Olağanüstü Kongreye gidileceği günlerde personel toplu sözleşme isteğinde bulunmuştu. İlk karşılaşılan zorluk buradan geldi. Sendikamızın devrimciliği personele verilecek ücretler ve öteki ödümlerle ölçülmek istendi. İstedikleri izinler, resmi tatillerle birlikte senede 257 iş gününü buluyordu. Ücretlerin en azı öğretmenlerin başlangıç aylıklarının üstünde idi. Toplumcu ve devrimci oldukları için TÖS’te çalıştığını ileri süren temsilcilerine, öğretmenlerin aylık ortalamalarının, kendilerine asgari ücret sayılması teklifimize karşı ‘sömürü düzeninin benzeri olduğumuz’ cevabını verdiler. (...)

“İçerden böyle olduğu gibi, dışarıda kurulduğu söylenen ‘Gölge Kabine’ de personeli, işleri baltalama telkinleri altına aldılar. Böylece personel Genel Merkezinin işlerini aksattı. Hatta bazı şubelerin telefonla isteklerine aksi cevaplar verdikleri, yöneticiler için ‘bunlardan hayır gelmez, bunlar sendikaya ihanet ediyorlar’ dedikleri saptandı. Yazılı sözlü uyarılara ve eğilimlerini olumlu yöne çevirmek için morallerini yükseltme çabalarımıza karşın bu memurlar, engellemeyi, bizden önceki yönetim ekibine vefakârlık saydılar. Tutumlarını TÖDMF’nun 21. Kurultayında dağıttıkları bildiri ile de belgelediler.”

³¹⁵ Genel Merkezin Durumu, *TÖS Gazetesi*, Sayı 10, 5.7.1968.

³¹⁶ Fikri Uğur, Mahkeme Kararıyla Yayınlanan Tekzip, *TÖS Gazetesi*, Sayı 13, 20 Ağustos 1968

³¹⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.23. Söz edilen yazı, *Forum* Dergisi’nin 15.10.1968 günlü 349. sayısında yayımlandı.

“Bir yanı Gölge Kabineye dayanan bu ithamlar, devrimciliğine, ilericiğine toz kondurulmayan ve eleştirisi yapılmak istendiği zaman buna tahammül gösterilmeyen eski muhasebe müdürünün yolsuzluğa rahatça fırsat bulmasına yol açmıştır. Muhasebe durumu gerçekten üzücü bir şeydir. Kokuşmuş bir düzenin sık sık rastlanan sahnelerinden biri de bizde oynanmıştır. Olay mahkemede bulunduğundan sonucu beklemek zorunluluğu içindeyiz.

“Olağanüstü Kongreden önce başladığı saptanan bu yolsuzluğun sezildiği günlerde Kurul içindeki tartışmalar, muhasebe konusuna yöneldikçe hırçınlıklar gösterildi. Sonra Genel Başkan masasında tecavüze kadar vartırıldı. O zamanın Genel Saymanı Onur Kurulu kararı ile üyelikten uzaklaştırıldı. 1968 Haziran sonlarında Genel Yönetim Kurulumuzun bilgisi ve tasvibiyle personelden beşinin işine son verildi. İlk yılımızın daha çok iç sürtüşmelerin frenleyici zorlukları içinde geçmiş olduğu takdir olunur.”³¹⁸

TÖS’te çalışırken işten çıkarılan Üstün İzat, Halis Keskin, Cumhuriyet Uyar, Orhan Aydın, Zarife Büyüknülü ve Arif Şahin ise ortak imzayla yayınladıkları bildiriye Fakir Baykurt’u eleştirdiler. Fakir Baykurt’un, tüm Yönetim ve Yürütme Kurulu üyeleri için “deh dediğim yerde giderler, çüş dediğim yerde dururlar” dediğini ileri sürdüler.³¹⁹

TİP yanlısı grubun önderi konumundaki Feyzullah Ertuğrul *İmece Dergisi*’nin Ekim 1968 sayısında bu tartışmaya daha açıklık kazandı ve ilişkileri sertleştirdi: “Evet, Sınıfçı İdeoloji. (...) Bu bireysel çabalardan da önemlisi, Sendikamız (TÖS) yoluyla, halkımızı içine alacak genel bir mücadeleye yönelmektir. Görülüyor ki böyle bir mücadele ‘sınıfçı’ olmadan, emekçi sınıfların çıkarını gözetmeden olmaz. Ayrıca ‘sınıfçı’ olmadan da ‘toplumcu’ olunabileceği kanısı uyandırılarak ve hele toplumsuluğun mutlak ‘sınıfçı’ olan ideolojisini de hedef alan ‘sapık ideoloji’ ithamlarında bulunularak, kısacası, ‘mehter takımı’ usulüne değilse bile, ‘bir ileri bir geri’ esasınca yürümeye daima özel bir ‘itina’ gösterilerek, TÖS’ün devrimci varlığına yakışan eylemlerde bulunulamaz. Şunu da hatırlatmakta yarar var: Hem emperyalizme ve kapitalizme ‘karşı’ görünmeye çalışmak ve hem de emperyalizmin, kapitalizmin bam teline basmaktan kaçınmak, genellikle yan yollardan fırsat kollamak, ‘akıllılık’ ve ‘temkinlilik’ adına olayların gerisinden yürümek, devrimcilik değil, oportünizmdir.”³²⁰

Ali Bozkurt’un anlatımlarına göre, “Ankara merkezinde o tarihlerde tek şube vardı. Genel Merkez, daha sonraki yıllarda seçimi bizden alabilmek için ikinci bir şube açılmasına izin verdi. Böylece bölünecek ve gücümüzü kaybedecektik. İkinci şube Altındağ’da açıldı. O şubenin açılmasına Feyzullah Ertuğrul, Haşim Kanar, Mehmet Ali Büklü, Asım Hışıl ve Aziz Aysel gibi arkadaşlarımız öncülük etti. (...) Altındağ Şubesi çok sert bildiriler yayımlayarak Genel Merkezi suçluyordu.”³²¹

Devrimci Dayanışma Grubu

TÖS içindeki siyasi tartışmalar 1969 yılında da devam etti. Aralarında Ahmet Taner Kışlalı, Ali Bozkurt, Cemil Çakır, Çetin Özek, Erdoğan Güçbilmez, Feyzullah Ertuğrul, Hasan Arabacı, Haşim Kanar, İbrahim Türk, Mahmut Makal, Musa Uysal, Nazım Bayata, Süleyman Üstün ve Türkkaya Ataöv’in de bulunduğu çok sayıda TÖS üyesinin imzaladığı “TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi” 25 Mart 1969 günü açıklandı. Ağırlıklı olarak TİP yanlısı TÖS üyeleri 7-9 Temmuz 1969 günleri toplanacak TÖS 2. Olağan Genel Kurulu öncesinde böylece kuramsal bir atak yaptılar. (Devrimci Dayanışma Bildirisi’nin tam metni ve “TÖS Devrimci Dayanışma Grubu’nun Yapacağı İşler” başlıklı 6 sayfalık daktilo metni bu bölümün sonunda “Ek” olarak verilmektedir.)

Feyzullah Ertuğrul, TİP içinde Behice Boran ve Sadun Aren grubunun yayımladığı *Emek Dergisi*’nin 1 Mayıs 1969 tarihinde çıkan ilk sayısında yer alan “TÖS’ün Devrimci Yolu” yazısında TÖS’ün çalışmalarına ilişkin öneriler getirdi:

“Devrimci sendikamız TÖS uzun vadede ne yapmalıdır:

“Devrimin ‘bir üretim biçiminden daha ileri bir üretim biçimine geçmek’ olduğunu saptamalıdır. İşçi ve köylülerin sınıf bilinci ve mücadelesi olmadan özlediğimiz ileri Türkiye düzenine ASLA geçilemeyeceği saptanmalıdır. Giderek, açıkça belirtilmelidir ki, her aydın gibi öğretmen için de devrimci görev, ‘devrim yapmak’ değil, ‘devrim için halka kılavuzluk yapmak’tır.

“Biçimsel devrimciliğe kalma alışkanlıklar hesaba katılarak, öğretmenin devrim için halkı kılavuzluk yapabilecek niteliklerle bezemek gereğine inanılmalıdır. Bu inançla (...) genel bir eğitim sloganı hazırlanmalıdır.

“Türkiye eğitim bölgelerine ayrılmalı, her bölgeden seçilecek temsilciler, örneğin önümüzdeki yaz tatilinde program gereğince iki üç ay kursa tabi tutulmalıdır. Kursu başarıyla bitirenler genel program çerçevesinde kalmak şartıyla ‘TÖS Eğitmeni’ olarak kendi bölge özelliklerine göre, bölge programları yapmalı ve uygulamalıdır.

“Sendikal mücadele ve ‘devrim için halka kılavuzluk’ yeteneği kazanan her TÖS’lünün görevleri genel bir programa bağlanmalı, ona göre mücadele yapılmalıdır.

“Kanımızca, öğretmenin özlük ve meslek sorunlarının temelden çözümünü de kucaklayan DEVRİMCİ YOL budur. Ayrıca bu yol öğretmenin günlük sorunlarına daha büyük bir titizlikle eğilmeye de gerektirir. Çünkü kafası bakkal çakkal hesaplarıyla, hastalık ve benzeri dertlerle dolu bir öğretmenin bu yoldan yürümeye de dermanı olmaz.

“En sonunda diyeceğimiz şu: TÖS’ün önemi Türkiye’de yaygın bir örgüt olmasından, dağ başı köylere dek halkın arasında kök salmış bulunmasından ileri gelmektedir. Sınıf egemenliğini yasaklayan anayasamız, egemen sınıflara karşı mücadele hakkı tanıdığı burda önerilenleri yapmak yalnız gerekli değil, partililik yasağına uymak açısından mümkündür de. O halde devrimci sendikası, TÖS (öğretmenin çıkarının halkın çıkarına bağlı olduğuna gerçekten inanılıyorsa), halkımızın demokratik sınıf

³¹⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.37, 38.

³¹⁹ 1 sayfalık bildiri.

³²⁰ Ertuğrul, F., “Devrimci Eylem Deyince,” *İmece Dergisi*, Sayı 90, Ekim 1968, s.9.

³²¹ Bozkurt, A., *Anılar 2*, 2000, s.25.

mücadelesinde ‘kılavuz’ olmalıdır. Asıl bu yapılmadan, antiemperyalizm ve antikapitalizm söylevleri ile yetinmek (gene de şükre değer olmakla birlikte), avuntudan öteye pek bir şey değildir.”³²²

Ancak TÖS’ün 7-9 Temmuz 1969 günleri Kayseri’de başlayan ve Ankara’da tamamlanan 2. Olağan Genel Kurulu’nda Fakir Baykurt ekibi yeniden yönetime getirildi.

TİP’lilerin Son Çıkışı

1969-1970 yıllarında Türkiye sosyalist hareketi içinde MDD çizgisini savunanlarla TİP’te Behice Boran/Sadun Aren çizgisini savunanlar arasındaki tartışmalar arttı. İLKSEN yöneticilerinin bazıları TİP’e yakındı. TİP’liler, TÖS ile İLKSEN’in birleşmesi durumunda yeni oluşacak örgütte güçlerinin artacağı beklentisi içindeydiler. Ancak, kitabın diğer bir bölümünde ele alınacağı gibi, TÖS ile İLKSEN arasındaki birleşme girişimleri, görünüşte farklı nedenlere bağlı olarak, gerçekleşmedi. Bu dönemde TİP içinde yaşanan sorunlar, bölünmeler ve kavgalar ile 1969 milletvekili genel seçimlerinde TİP’in umulan başarıyı elde edememesi de TÖS içindeki muhalefetin gücünü zayıflattı.

Bu gelişmeler karşısında Feyzullah Ertuğrul ekibinde yer alan Haşım Kanar ve 23 arkadaşı Fakir Baykurt’a, 8 Ağustos 1970 tarihinde bir muhtıra vererek TÖS yönetiminin politikalarını eleştirdiler. Muhtıranın tam metni aşağıda sunulmaktadır:

“Aşağıda imzaları bulunan bizler, TÖS’e ve TÖS’ün örgüt biçimi olan tek sendikaya bağlı öğretmenleriz. Tüm öğretmenlerin tek tip sendika olan TÖS’de birleşmelerinden yanayız. TÖS-İLKSEN Ortak Kurultayında uğranılan başarısızlığı, salt örgüt biçimlerindeki çelişki değil, aynı zamanda devrim stratejilerindeki çelişki de görmekteyiz.

“Bilindiği gibi, içimizden kimi arkadaşlarımız 8 Ağustos 1970 günü yapılan değerlendirme toplantısında, aşağıdaki eleştirileri yöneltmişti:

“Sendikamızın Tezi: Milli Demokratik Devrim stratejisine oturtulmaya zorlanmıştır. Tezimizin 19. sahifesinde ‘Örgütlenmenin Tarihçesi’ bölümünde tarihsel, bilimsel ve kaçınılmaz olan beşinci aşama, ‘sosyalizm aşaması’, bilerek atlanmıştır. Sayın Genel Başkanımız açık konuşmasını, MDD stratejisinin ana sloganı olan ‘Yaşasın tam bağımsız gerçekten demokratik ve ileri Türkiye’ sözleriyle bitirmiştir. MDD görüşünün resmi görüş haline getirilmesi, sendikamızı bölecek ve parçalayacaktır. Bunun sorumluluğu da genel merkezde olacaktır. Sendikamızın yalnız emperyalizme karşıymış gibi gösterilmesi doğru değildir. Emperyalizm, kapitalizmden soyutlanamaz (ayrı olarak düşünülemez). Emperyalizm, kapitalizmin sonucu, son aşamasıdır.

“Buna karşılık yürütme kurulu üyesi Veli Kasımoğlu, arkadaşlarımızı şöyle suçlamıştır: ‘TÖS içinde bir hizip, tezimizde sosyalizmden söz edilmediğini ileri sürmekte, İLK-SEN paraleline düşmektedir. Çünkü İLK-SEN, sosyalizmden çok söz etti.’ Bu suçlama, bir yıl önce İsmet Baran’ın *TÖS Gazetesi*’nde aynı arkadaşlarımıza ağır bir dille saldırmasını andırıyor.

“Değerlendirme toplantısını izleyen Genel Yönetim Kurulu toplantısında, Sayın Genel Başkanın ‘Ben MDD’ci değilim’ demesi; Şubat 1971 dinlenme tatilinde yapılacak İkinci Devrimci Eğitim Şurası için toplanan TÖS bilim kurulunda, ‘Ben ortak kurultayda MDD stratejisinin ana sloganını kullanmakla hata ettim. Arkadaşlarım beni değerlendirme toplantısında haklı olarak sert bir dille eleştirdiler. MDD görüşünün, resmi görüş haline getirilmesinin sendikamıza zarar vereceğini kabul ediyorum,’ diye belirlemesi, üzerimizde olumlu bir etki yarattı.

“Sayın Genel Başkanın bu sözlerinin yeterli olmadığını, *TÖS Gazetesi* yayınları göstermektedir. Örneğin, 8 ay önce ‘Mihri Belli’ imzası ile ‘Milli Demokratik Devrim’ broşüründe, birinci bölüm olarak yayımlanan yazı, 8 ay sonra ‘Mehmet Kabagil’ imzası ile 1 Kasım 1970 tarihli *TÖS Gazetesi*’nin ikinci sahifesinde yeniden yayımlanıyor. 15 Kasım 1970 tarihli *TÖS Gazetesi*’nde MDD’nin vurucu gücü Dev-Genç ile TÖS’ün ortak eylemi, ortak bildirisi, iç sahifede Dev-Genç kurultay haberi; arka sahifede Ankara TÖS Şubesi Başkanı Cemil Çakır’ın MDD’ci bildirisi yer alıyor. Atatürk’ün 1 Aralık 1921 tarihinde TBMM’de söylediği ‘Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı’ sözlerinin yalnız ‘Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı’ bölümü alınarak başlık atılıyor. Değerlendirme toplantısında Dev-Genç eski başkanı Atilla Sarp’ın konuşmasından ve başka kaynaklardan, geçtiğimiz yaz, Dev-Genç üyesi gençlerin yer yer, TÖS üyesi öğretmenlerle şube lokallerinde çalıştıklarını, sendikamız üyesi öğretmenleri dövdüklerini öğrenmiş bulunuyoruz. Bu olaylardan somut bir örnek, Ankara TÖS Şubesi seçimlerinde Dev-Genç’in kendisinden yana MDD’cilerin işbaşına gelmesi için, kimi arkadaşımızı tehdit etmesidir. Dev-Genç’in, sendikamıza bu denli karışmasında, kimi yöneticilerin, özellikle yürütme kurulu üyesi Veli Kasımoğlu’nun etkisi olduğu kanısındayız. Sendikamızın, bir gençlik örgütünün etki alanı haline getirilmesine karşıyız.

“Ayrıca, Birinci Devrimci Eğitim Şurasının ‘İç ve dış sömürüye karşı Sosyalist Türkiye’ yaratma kavgasını öngören kararın ‘Devrim için eğitim’ ilkesini benimsemiş bulunuyoruz. Şubat 1971 ara tatilinde toplanacak 2. Eğitim Şurasında, 1. Şuranın sosyalizme yönelik kararlarını sapırtıcı, MDD görüşüne uygun kararlar çıkartması yolundaki çabalardan kuşku duyuyoruz.

“Sendikamızın tüzüğü gereğince, öğretmenlerin hukuki, sosyal, ekonomik, kültürel haklarını korumak ve arttırmak yolunda vermekte olduğun savaşın ‘Sosyalist Devrim’ görüşünden hareketle, başarıya ulaşacağına inanıyoruz. Halkımızla birlikte öğretmenlerin tüm sıkıntıları, ancak ‘Sosyalist Devrim’ aşamasından sonra sona erecektir, diyoruz. MDD görüşü ise, işçilerimizin, köylülerimizin, az gelişmiş işbirlikçi kapitalizme karşı, yiğitçe vermekte oldukları sınıfsal savaşı görmemezlikten, emperyalizmi ülkemize iç sömürücülerin çağırıldığını bilmezlikten geliyor. Sınıf ve sosyalizm deyimlerini yasaklıyor. Oysa işçi ücretlerini, memur maaşlarını son devalüasyonla kuşa döndüren, Aralık ayı başında alacağımız maaş farklarını fazlasıyla cebimizden çekip alacak olan, emperyalizme açık, işbirlikçi kapitalist düzendir. Kapitalizme karşı savaşılmaya yanaşmayanlar, kapitalist sömürünün ezdiği işçi ve öğretmenleri, tüm emekçileri, yanlarında bulamayacaklardır. 1908 ve 1923 hareketleri ile Demokratik Devrim tamamlanmış, 1960 hareketiyle perçinleşmiş bulunan ülkemizde, etkisi yüzde 3 oranında olan feodal kalıntıları, boy hedefi göstermekle, emperyalizmi kapitalizmden soyutlamakla MDD’ciler, ancak burjuvaya hizmet ediyorlar. Tarihsel gelişim çizgisi daima ileriye doğru, daima devrimci karakterdedir.

“Sendikamızın, tüzüğünün temel görüşünden, Devrimci Eğitim Şurasının ‘Sosyalist Türkiye yaratma kavgası’nı öngören kararlarından sapırtmaya çalışan, Türkiye’nin genel devrimci savaşı doğrultusunda olduğu gibi, sendikamız içinde de bölücü, parçalayıcı, yıkıcı olan MDD toplantısında yapılan uyarıyı tekrarlıyoruz.

³²² Ertuğrul, F., TÖS’ün Devrimci Yolu, *Emek Dergisi*, Sayı 1, 1.5.1969, s.7

“Saygılarımızla.”³²³

Fakir Baykurt bu süreçte TÖS’ün diğer demokratik kitle örgütleriyle ilişkilerini geliştirici girişimlerde bulundu. Ancak sosyalist sol içindeki bölünme ve kavgaların TÖS içinde giderek daha fazla yansması, ülkede siyasal gerginliğin tırmanması ve genel olarak demokratik güçleri ve özel olarak TÖS’ü hedef alan saldırıların artması TÖS’ü zayıflatıyordu. Diğer taraftan, bir darbe olasılığının arttığı koşullarda TÖS’ün iç anlaşmazlıklarının TÖS’ün bütünlüğüne zarar vermesinin önlenmesi gerekiyordu. TÖS yönetimi 12 Mart 1971 öncesindeki aylarda bu çaba içindeydi.

Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*’nin 1 Ocak 1971 tarihli sayısındaki “Akort İhtiyacı” başlıklı yazısında TÖS’ün bütünlüğünü korumaya çalışıyordu:

“Son birkaç yıldır, ülkemizde, devrimci düşünüş ve eylemler hayli genişlemiş; fakat bunlar bir yandan da gittikçe büyüyen parçalanmalar göstermiştir. Siyasal partilerde ve gençlik kesiminde bunun örneklerini çok görmekteyiz. Türk toplumunu, derinden özlediği yeni bir toplum düzenine kavuşturma mücadelesi verilirken; devrimciler, bazen ortak düşmanlarımızı ve savaş konularını bir yana bırakıp, birbirleriyle uğraşıyorlar. Saygı duyulabilir bir muhalefet ölçülerini aşıp doğrudan doğruya ‘klikçi’ diyebileceğimiz davranışlarda bulunuyorlar. Bizim dışımızda sürüp giden bu tartışma ve didişmeler, henüz endişe verici bir derecede görülmemekle birlikte bizim içimize de yansımaktadır.

“Bu yansımaların doğallığını kabul etmek zorundayız. Ancak bütün bunlar şimdilik bilgilerimizin genişlemesine yardım edecek tartışma olanakları olarak değerlendirilmeli, bizlere ‘TÖS’lü’ olduğumuzu unutturmamalıdır. Ve hiç kimse, kendi katıldığı görüşün, bu dönemde resmi TÖS görüşü olarak benimsenip genel temsil organlarımız tarafından ifade edilmesini istememelidir.”³²⁴

TÖS’e saldırıların ve TÖS’ün iç sorunlarının giderek arttığı koşullarda 12 Mart 1971 Darbesi geldi ve belki de TÖS’ü, TÖB-DER’in 1970’li yılların ikinci yarısında yaşadığı iç kavgalardan kurtardı.

EK 1: TÖS DEVRİMCİ DAYANIŞMA BİLDİRİSİ, 25 Mart 1969

Bu bildirin altında imzaları bulunan ve buradaki görüşler çevresinde eylemlerini birleştirmeye karar veren bizler inanıyoruz ki:

Türkiye’de verilmekte ve verilecek olan genel devrimci savaş içinde TÖS, geniş olanakları ile önemli bir yer tutar. Bu olanaklar gerektiği gibi değerlendirilip tabanın devrimci gücü harekete getirildiğinde TÖS, bu genel devrimci savaşta düşen payına düşen görevi yapabilecektir. TÖS’ü bu görevini tastamam yapabilecek niteliğine kavuşturmak, bu günün ilk ve kaçınılmaz devrimcilik ödevidir.

Bu bilinç ve sorumluluk, aşağıdaki nedenlerle bizleri TÖS içinde bir “DEVİRİMCİ DAYANIŞMA” hareketine zorlamaktadır.

TAVSATILAN DEVRİMCİ HEYECAN

TÖS, devrimcilerin umut ve heyecanla kurdukları, destekledikleri bir kuruluştur. Bu umut ve heyecan daha ikinci yılında yerini genel merkezdeki bilinen anlaşmazlıklara bıraktı. Bu anlaşmazlığa çözüm yolu bulup TÖS’ü görevlerini yapmaktan alıkoyan engelleri ortadan kaldırmak amacıyla toplanan olağanüstü kongre beklenen çözümü getiremedi. Üstelik bu kongrede büyük bir çoğunluğun oyları ile aynı listeden seçilen yönetici ekip içinde daha seçim listelerinin mürekkebi kurumadan gene bilinen anlaşmazlıkla parçalanma patlak verdi. Bu sonuç da gösterdi ki, yeni yönetici ekip, (bazılarıyla), devrimci düşüncenin ve eylemlerin istediği ekip değildir.

Bugün artık TÖS’te kuruluş yıllarının devrimci heyecanı tavsatılmıştır. Ulusal geçmişimizde örneklerini gördüğümüz gibi, sınıfsal bilinçlenmeyi geciktirmek, saptırmak ve yozlaştırmak amacıyla ‘devrimci görünme’ yöntemi, TÖS’ün şimdiki yönetiminde de benimsenmiş görünmektedir.

TÖS’ÜN DEVRİMCİ GÜCÜ

Buna karşın TÖS’ün devrimci niteliğini belirleyen taban gücünün büyüklüğünü gösteren somut olaylar vardır:

1- Tabandaki devrimci öğretmen gücü, tavandaki yönetici kliklerin olumsuz tutumlarına karşın bir “dönüşüm aşaması” olarak TÖDMF yönetimini TÖS yönetimine devredebilmiştir.

2- Eğitim tarihimizde önemli bir yer tutacak DEVİRİMCİ EĞİTİM ŞÛRASI tabanın istek ve özlemlerinin sonucudur. Şube temsilcileri ve delegeler ŞÛRA’yı toplayanların amaçlarını aşarak EĞİTİMDE DEVRİM ilkesini tersine çevirmişler, yerine DEVRİM İÇİN EĞİTİM ilkesini koymuşlar ve bu ilkeye uygun kararlar almışlardır.

3- DEVRİM İÇİN EĞİTİM ilkesinden ürkenlerin BÜYÜK EĞİTİM YÜRÜYÜŞÜ adını verdikleri yürüyüşe Türkiye öğretmenleri hiç kuşkusuz ‘devrim için eğitim’ bilinciyle katılmışlardır.

4- TÖS’ün genel yönetiminin kapsamadığı tek tek üye ve şubelerin giriştikleri eylemler de taban gücünün devrimci niteliğini gösteren örneklerdir.

DEĞERLENDİRİLMİYEN GÜÇ VE OLANAKLAR

TÖS’ün bu doğal gücünün ve geniş olanaklarının değerlendirilemediğini ya da yerinde kullanılmadığını doğrulayan örneklerse çoktur:

1- Tam bir başarısızlıkla sonuçlanan halktan kopuk ve güdültülü DİRENME girişimi TÖS’ü işveren bakanlık karşısında güç duruma düşürdükten başka o güne kadarki devrimci birikimin kötüye kullanılması, daha sonra girişilecek bu tür eylemlerin ciddiye alınmaması ve bilinen baskıların öncü kadrolar üzerinde yoğunlaştırılması sonucunu doğurmuştur.

2- Devrimci örgütler gücünü daha çok DİRİ ve MİLİTAN üyelerinden alırlar. Bu üyeler de eylem yaparlarken örgütlerinin sağladığı güvenlik altında bulunurlar. Bu güvence ile eylem alanına atılan devrimci üyeleri egemen güçler kolayca teşhis edip türlü yollarla kıyırlar. ÖĞRETİMEN KİYİMİ’nin niteliği de budur. Bu nedenledir ki, devrimci bir örgüt olan TÖS, kıyılan üyelerinin güvenliğini sağlamak zorundadır. Sağlayamazsa, teker teker üyelerine karşı bu ödevini yapmamış olmakla kalmaz, aynı zamanda bindiği dalı da kesmiş ve devrimci amaçlarına ters düşmüş olur. Yazık ki, bazı yöneticileri TÖS’ü bu tersliğe düşürmektedir. Öğretmen kıyımı sorunu gerektiği önemde ele alınmamakta, bu konuda da kişisel ilişkiler devrimci ilkelere önüne geçmektedir. Öte yandan birtakım işveren yöneticileri değişirse öğretmen kıyımının duracağı sanılmakta, kıyım olaylarının düzene ilişkin yönü değerlendirilememektedir. Kıyım işlemlerine karşı kendi olanakları ile baş başa bırakılan üye ve şubelerimizin ve yer yer onlara katılmaya başlayan halkımızın perakende tepkileri kanalize edilememektedir. Öğretmen kıyımına karşı asıl halkımızın desteğini kazanmak için uğraşılacağına, kıyımından sorumlu tutulması gereken işveren temsilcilerinin ‘ilgi ve insaf’larından medet umulmaktadır.

³²³ Ataer, İ.E., *Kızıl Rapor, 1919-1975, Milli Eğitim’de Olaylar ve Belgeler*, Kıracı Yay., İstanbul, 1975 (?), s.501-502.

³²⁴ *TÖS Gazetesi*, sayı 69, 1.1.1971.

3- Sendikal görev ve hizmetlerde, devrimciliği su götürmez kişi ve çevrelerle İŞBİRLİĞİNDEN KAÇINILMAKTA, hatta bu kişi ve çevrelerin aleyhinde tutum ve davranışlar yürütülmektedir. Arada bir devrimci kişi ve kuruluşlara başvurulması ise görünüşü kurtarma çabalarının bir sonucudur. Bu 'istisnaların kaideyi bozmayacağı' gerçeğini, kendilerine başvuru devrimciler de kuşkusuz anlamaktadırlar.

4- TÖS, devrimci eylemlerin 'EKONOMİK SAVAŞ ARACI' niteliğine bir türlü kavuşturulamamıştır. Ödentilerin toplanması, korunması ve kullanılması konusunda bile yakınmalar sürüp gitmektedir. Devrimci eylemin önemli bir dayanağı olarak kurulan TÖYKO'yu bu görevini yapabilecek güçte bir DESTEK KURULUŞ niteliğine kavuşturma çabası gösterilmemektedir. Öğretmen paraları ile kurulan İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı, Öğretmenler Bankası gibi mali kuruluşların, asıl sahipleri olan öğretmenler yararına işletilmesi için etkili bir çaba gösterilmemektedir. Maaşlarımızdan kesilen % 22'lerle kurulan Emekli Sandığının gerçekleştiremediği sosyal ve ekonomik güvenliğimizi, % 5'lerle kurulacak Öğretmenler Yardımlaşma Kurumunun hiç sağlayamayacağı ortada iken işverenin bu oyununa gelmemek konusunda etkili tedbirler alınmamıştır.

5- TÖS tüzüğü, programı ve yönetmeliklerinde yazılı görevler kâğıt üstünde kalmaktadır. Şubelerde dernekçilik, hatta lokal işletmeciliği alışkanlıkları arasında sendikal uygulamalar kaynayıp gitmektedir. Bunu önlemenin yolu 'kâğıt oynamayacaksınız...' soyundan öğütçülük yapmak değil, disiplinli bir eğitim programı uygulamaktır. Oysa ki kişisel geziler dışında eğitim çalışmaları yapılmamaktadır. Rastlantılara bağlı toplantılarda eğitici SEMİNERLER yerine yakınma söylevleri ile yetinilmektedir. İNCELEME, ARAŞTIRMA, YAYIN çalışmaları yapılmamaktadır. Kullandığı kâğıt ağırlımcı üye ödentisi yiyen TÖS GAZETESİ, devrimci bir örgüte yarayan bir yayın organı olamamıştır. Bildiri, demec ve genelgeler eğitici özelliklerden yoksun olduğu gibi hem birbirleriyle, hem de devrimci görüş ve eylemlerle çelişmektedir. Devrimci Eğitim Şurası'nın kararları uygulanmamaktadır. Eğitim görevinin böylece savsaklanması sonucu, eylemli şube yöneticilerimiz ve üyelerimiz yalnız ve desteksiz fedailer durumunda bırakılmaktadırlar.

6- Formalitecilik ve savsaklamalar yüzünden yakınmalar bitip tükenmemektedir. İşler, devlet dairelerinde olduğu gibi, işi sahibi doğrudan doğruya yada özel araçlarla kovuşturmadan yürümektedir.

7- İlk, Orta, Teknik ve Yüksek öğretim 'ALT ORGANLARININ' kurulamayışı da, her öğretim basamağındaki öğretmenlerin sorunlarının ayrı olduğu gerekçesiyle TÖS'ün 'TEK SENDİKA' görüşüne karşı çıkan çevrelerin yararına olmaktadır.

8- TÖDMF yönetimi TÖS'e yönetimine devredilmiştir ama ileride yeniden ayrılmasını önleyecek tedbirler alınmamaktadır. Bu sakıncayı ortadan kaldıracak ve TÖDMF'nin TÖS'e dönüşümünü sağlayacak hazırlıklar yapılmamaktadır.

9- TÖS, öğretmen sorunlarının halkoyuna mal edilmesi ve çözümlenmesinde önemli rolü olan BASIN'dan, DEVRİMCİ KURULUŞ VE ÇEVRELER'den kopmuş, onların değerli desteğinden yoksun bırakılmıştır. Bu yüzden öğretmenlerle ilgili olay ve sorunlar bugün daha da çoğaldığı halde yankıları ve tepkileri azalmaktadır.

10- Yurt yüzeyinde olagelen devrimci oluşumlarla hiç ilgilenilmemektedir. Elmalı, Atalan, Göllüce köylülerinin, Keban, Lastik-İş, Teksif işçilerinin, İstanbul ve Ankara Teknik Üniversiteleri, Siyasal Bilgiler öğrencilerinin, Bafa balıkçıların... sorunlarına karşı Türkiye öğretmenlerinde uyanan ilgi değerlendirilmemektedir. Faşist kırırdanışlar karşısında da aynı duyarsızlık gösterilmektedir, vb.

Bugün "varlık içinde yokluk" bunalımı geçiren TÖS'ü yukarıdan beri sıralaya geldiğimiz durumundan kurtarıp görevini tam anlamıyla yapabilecek güce kavuşturmak nasıl mümkün olacaktır?

Şöyle: Devrim için bir araç olan TÖS'ün AMACINI, NİTELİĞİNİ, YOLUNU-YÖNTEMİNİ açık seçik saptayıp bu görüşler çerçevesinde birleşecek devrimcileri kadrolaştırmakla.

A. TÖS'ÜN AMAÇLARI

1- Düzene İlişkin Amacı:

Öğretmenin mutluluğu, içinden çıktığı ve iç içe yaşamakta olduğu Türkiye halkının mutluluğuna bağlıdır. TÖS, halkın mutluluğunu sağlayacak düzen değişikliği için verilmekte ve verilecek olan devrimci savaş içindeki yerini alır ve de bu yörüngesinden saptırılmaz.

2- Ulusal Eğitime İlişkin Amacı:

TÖS, Devrimci Eğitim Şurası'nda ayrıntıları saptanan 'devrim için eğitim' ilkesinin ilk, orta, teknik, yüksek öğretim ve halk eğitimi alanlarında uygulanmasını sağlar.

3- Meslek ve Özlük Sorunlarına İlişkin Amacı:

TÖS, üyelerinin mesleki, hukuki, ekonomik, sağlık ve eğitim güvenliğini sağlar.

B. TÖS'ÜN NİTELİĞİ

Bu amaçları gerçekleştirecek bir araç olarak TÖS örgütünün niteliği ne olmalıdır?

1- Genel Olarak Sendika Kavramı:

Sendikalar işçi yararı ile işveren çıkarlarının uzlaşmazlığından doğmuş, işçi sınıfının sömürücü sınıflara karşı yürüttüğü ekonomik, sosyal, demokratik, sınıfsal mücadele araçlarıdır.

2- Memur Sendikası Kavramı:

Memur sendikacılığında işveren devlettir. Fakat sınıflı toplumlarda devlet gerçekte egemen sınıfların yönetiminde olduğundan gerçek işveren gene bu egemen sınıf ve tabakalardır. Bu nedenle memur sendikaları gerçekte işçi sendikalarından apayrı düşünülemez. Ne var ki 624 sayılı Kanun Devlet Personeli Sendikaları'nı, bu bilimsel gerçeğe ters düşen, bu yüzden de demokratik olmayan hükümleriyle bir daha bağlamıştır. Öte yandan yüzyıllardır süregelen Osmanlı 'kapıkulu' memur anlayışı sonucu gerek memurlar, gerek işveren devlet makamları, bu alabildiğine kısıtlanmış sendikal hakların kullanılmasını yadrigamaktadırlar.

3. Öğretmen Sendikacılığı:

Yukarıda açıklanan sendika kavramları öğretmen sendikasının niteliğini de belirler. Ayrıca:

a) Öğretmenler genellikle yoksul halk çocuklarıdır, halkın çocuklarını okuturlar ve halkla iç içe yaşarlar.

b) Sayıca en kalabalık ve yurt yüzeyinde en uzak köylere kadar en çok yayılan memur kitlesi öğretmenlerdir.

c) Öğretmenlik mesleği bürokrasi ilişkilerinin en az olduğu ve okul programlarının niteliği gereği işyerinde özgür davranmaya en elverişli meslektir.

Sınıflı toplumlarda eğitim düzeni, egemen sınıf ve tabakaların kendi çıkar ve felsefelerinin gerektirdiği nitelikte insan yetiştirme düzenidir. Bununla birlikte sınıfsal yapısı, yurt yüzeyine yayılmış olması ve öğretmenlik mesleğinin verdiği olanaklar nedeniyle öğretmen, eğitim görevini yaparken halkın yararına çalışmak zorundadır.

TÖS, işte bu nitelikteki memurların ve böyle bir mesleğin örgütü olduğundan bütün eylemlerinde sendikacılığı böyle anlamak ve bu özden ayrılmamak zorundadır. Gene bu özünlü belirlediği eylemlerle halk ve öğretmen yararına egemen güçlere karşı demokratik bir savaş ve baskı aracı olmalıdır.

4. TÖS'ün Yapısı:

TÖS, ilk, orta, teknik, yüksek öğretim ve halk eğitimi alanlarındaki öğretmen ve görevlilerin tümünün TEK SENDİKA olarak çatısı altında toplamayı amaçlamalıdır. Ancak, üyelerini TÖS'ün amaç bütünlüğüne yöneltmeyi, sayısal büyüme kaygılarından üstün tutmalıdır. Bu ilkenin ışığında:

a) Yetişkin devrimci, militan üyelerini TÖS amaçları yönünde etkin kılmalı, eğitim ve örgütlenme çalışmalarında başta bu üyelerini görevlendirmelidir.

b) Eyleme dönüşmeyen bilincin pratikte bir değeri olmadığını bilerek, TÖS amaçlarının bilincine varmış eylemsiz üyelerini militanlaştırmalıdır.

c) Yapısına kattığı bütün üyelerini TÖS amaçları doğrultusunda bilinçlendirmek için programlı çalışmalar ve yayınlar yapmalıdır.

d) Devrimci eylemlerinden ötürü ya da komplolarla kıyılan üyelerinin uğradığı yıkıntıları onaracak tedbirleri, kıyılma biçimine bakmaksızın günü gününe almalıdır. Bu konudaki en küçük savsaklamalara göz yummamalıdır.

e) Genel Merkez aktarılan sorunları gecikmesiz, sızılısız ve de devrimciliğin gerektirdiği titizlikle ele alıp sonuçlandırarak günlük çalışma düzenini kuralmalıdır.

f) Gerekli iktisadi gücü kazanmadıkça bütün bu güzel tasarıların kâğıt üstünde kalacağını bilerek,

- Ödentilerin toplanması ve değerlendirilmesi,

- Büyük umutlarla kurulan TÖYKO'nun güçlü bir destek kuruluş haline getirilmesi,

- Öğretmen paralarıyla kurulan öteki mali kuruluşların yönetimindeki TÖS'ün etkili kılınması,

- TÖDMF yönetiminin TÖS yönetiminden ayrılması tehlikesinin ortadan kaldırılması ve TÖDMF'nin TÖS'e dönüşümü,

- TÖS güçlerini sabote etme amacıyla kurulmaya çalışılan ekonomik kuruluşların zararlarının önlenmesi konularında en etkili tedbirleri almalıdır.

C) TÖS'ÜN YOLU-YÖNTEMİ

1- Öteki Sendikalarla İlişkiler:

İlk, Orta, Teknik, Yüksek Öğretim ve Halk Eğitimi alanlarında çalışan bütün öğretmen ve eğitim görevlilerinin işvereni 'TEK'dir. 'TEK' işverene karşı 'ÇOK' ve çeşitli sendika kurmak kitle gücünü böler, zayıflatır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde egemen güçler 'BÖL ve VUR' ilkesince ortak çıkarlı işgören yığınlarının ayrı sendikalar kurmalarına uğraşırlar. Bu nedenle çok ve çeşitli sendikacılık anlayışı Türkiye gerçeklerine uymaz. 'Bilimsel' de değildir. Bu anlayışla TÖS 'TEK SENDİKA' görüşünden ayrılmaz. Ancak ilk, orta, teknik, yüksek öğretim sorunlarıyla uğraşacak 'ALT ORGANLAR'ı kendi yapısı içinde kuralmalıdır.

En büyük memur sendikası olarak TÖS, öteki kamu personeli sendikalarının güçlenmesi, yukarıda belirttiğimiz sendika kavramlarına uygun bir birlik kurması, kurulu birliklerini geliştirmesi konusunda öteki sendikalara öncülük etmelidir. TÖS, 624 sayılı Kanunun verdiği olanakları sonuna kadar kullanarak ve bu olanakları genişletecek yasal değişiklikleri yaptırmaya çalışarak yukarıda yazılı amaçları doğrultusunda eylem gösteren bütün işçi sendikalarıyla sürekli dayanışma halinde bulunmalıdır.

2- Partiler ve Devrimci Kuruluşlarla İlişkiler:

TÖS, gene kendi amaçları doğrultusunda eylem gösteren gençlik örgütlerinin ve öteki devrimci kuruluşların birbirleriyle ve kendisiyle devrimci eylem çevresinde işbirliği yapmalarını sağlamalıdır.

TÖS şimdiki yasal koşullarda siyasal partilerle elbet organik bağlar kuramaz. Fakat belirli çevrelerin maksatlı suçlamalarından korkarak yada birtakım yersiz kuruntularla devrimci eylemlerinden geri kalmaz. Siyasal partiler, ülke yönetimini ele geçirmek amacıyla kurulduklarından, gösterdikleri çabaların çerçevesi ülkedeki bütün kişileri ve kuruluşları içine alır. Bu nedenle bütün kişi ve kuruluşların davranış ve eylemleri siyasal partilerin davranış ve eylemlerine kendiliğinden uygun ya da karşıt düşebilir. Bu kaçınılmaz nedenle TÖS'ün de bir takım eylemleri kimi partilerin paralelinde, kimilerinin de karşısında olabilir. Ayrıca TÖS, teker teker üyelerinin mutluluğunu Türkiye halkının mutluluğundan gördüğünden ve de halkı mutlu kılacak düzeni ancak halkın kendi eliyle kuracağına inandığından Türkiye'de bu düzeni kurma çabalarını elbette ki sevgi ile karşılar.

Bu bilimsel gerçekler ve kaçınılmaz nedenlerle devrimci bir örgüt olan TÖS'ün öteki devrimci örgütlerin paralelinde olması doğaldır, olağandır. Asıl TÖS'ü devrimci olmayan örgütlerin paraleline itmek TÖS'ün amaç ve niteliğine aykırı bir zorlamadır. Bir örgütün paralelinde olmakla o örgütün uydusu olmak arasındaki fark iyice bilinirse bu konudaki kaygılara düşülmez.

3- Halkla İlişkiler:

Öğretmenler, yukarıda dediğimiz gibi hemen tümüyle köylü, işçi, esnaf, küçük memur... kısaca halk çocuklarıdır. Bu kökten yetişen öğretmenler gene halkın içine dönüp halkın çocuklarını okuturlar. Yani halkla iç içe halkın sorunlarıyla yüzüzedirler.

Öğretmenin gerek ailesinin gerek kendisinin çıkarları, gerekse görev koşullarının düzelmesi halkı bunaltan sorunların çözümlenmesine bağlıdır. Bundan dolayı öğretmen bu sorunları çözümlenecek düzenden yana olmak zorundadır. Bu zorunluluk, onu halktan kopuk eylemlerden vazgeçerek halka kendi sorunlarını çözümlene yeteneğini kazandıracak çabalara katılmaya götürür.

Bu görevin bilincine varan öğretmen, halkın bilinçlenmesinden ürken sömürücü güçlerin sınıfsal çıkarları için tehlike olmaktadır. Öğretmeni baskı altında tutmak gereği buradan doğmaktadır. 'Öğretmen kıyımı' olayının temel nedeni de budur.

Halk, sınıfsal çıkarlarının bilincine varıp da büyük gücünü kendi çıkarlarından yana koyduğunda öğretmene baskı yapmaya, kıymaya kimsenin gücü yetmeyecektir. Öğretmenin maaş ve ücret sorunları da kesin olarak o zaman çözümlenecektir. Bunun için halkın kendi çıkarlarına ters düşen yanlış ittifaklarını bozmak, halk-öğretmen ittifakını sağlamak TÖS'ün ve teker teker her öğretmenin başlıca görevidir.

Asıl görevi bu olan öğretmenin halkla çatışması büyük bir çelişmedir. Bu çelişmeyi gidermek, halkla barışık yaşamak, ancak öğretmenin devrimciliği doğru anlayıp doğru yorumlamasıyla sağlanabilir: Devrim, bir üretim biçiminden daha ileri bir üretim biçimine geçmektir. Bu günlere değin sandığı gibi halkın sosyal ve ekonomik yaşantısıyla ilgisi olmayan biçimsel değişiklikler değildir.

Ölçü bu olunca halkımızın dinsel inançlarına karşı çıkmak devrimcilerin işi değildir. Hayır, biz camiye gidenlere karşı değiliz. Tersine bizim karşısında olduklarımız camiye gitmezler. Çünkü camiye gidenler köylü, işçi, esnaf, kısaca sömürülen halkımızdır. Onları sömüren patron, tüccar, tefeci, ağa, Avrupa Amerika delisi memur takımı ise barlara, pavyonlara gitmeyi camiye gitmekten üstün tutanlardır. Camilerin önündeki yirtuk pabuçlar ile barların, gece kulüplerinin önündeki özel otomobillerden belli değil mi bu? İşte biz bu gâvurca yaşayıp müslümanca nutuk çekenerle karşıyız. Bir de bu barların, gece kulüplerinin kadın eti, alkol kokan dumanlı havasından pişirilip kotarılan din ticaretinin maşası din tüccarlarına karşıyız. En çok da her geri bırakılmış ülkede sahneye konulan din oyunlarının baş düzenleyicisi emperyalizmin karşısındayız.

Gene halkımızın kendi sorunlarını kendilerinin çözümlenmesine yönelik devrimci eylemlerden yana olmayanlar 'MİLLİYETÇİ' olamazlar. Bu anladaki milliyetçiliğin gereği şudur: Dışarıda emperyalizme, içeride emperyalizmin işbirlikçisi sermaye ve ahlak düzenine karşı olmak... Gerçek milliyetçilik budur.

4- Bakanlıkla İlişkiler:

Öğretmen sendikacılığında Milli Eğitim Bakanlığı devlet adına bir işverendir. Gerek milli eğitim bakanları, gerek bazı il ve ilçe yöneticileri işveren temsilcileri olduklarını hâlâ öğrenememişlerdir. Bu nedenle sınıflarında, görevleri başında olduğu gibi sendikal eylemleri sırasında da öğretmenleri denetleyebileceğini sanmakta; geleneksel kapıkulu memur anlayışı ile sendikal öğretmenleri susta durdurma heveslerine kapılmaktadırlar. Sendikal haklarının bilincine varan öğretmenler ise haklarını, amirlerin insaf ve merhametinden değil, sendikalarının işverene karşı yürüttüğü hak koparma mücadelesinin başarısından beklemektedirler. Gerçek sendikalar, işveren dirense de sendikal hak ve özgürlüklerini yalvarmadan ve de devrimci onurlarına gölge düşürmeden koparmanın savaşını verirler. İşverenin dümen suyunda işverenle uzlaşarak yaşayan sendikalar "SARI SENDİKALARDIR:"

Sendikal eylemlerde öğretmenle bakanlık ilişkilerini Anayasa ile 624 sayılı Kanun düzenler. Sendikacılık çalışmalarını yürütürken öğretmen, işveren temsilcilerinin siyasal yönemeleri ve kişisel tutukları bir yana, işverine ilişkin 'mevzuat'a bile uymak zorunda değildir.

Sendikacı öğretmene bu hakları veren yasaları devlet koymuştur. İşveren bakanlığın görevi bu yasaları yürütmektir. Milli Eğitim Bakanlığı ise yürütmek zorunda olduğu bu yasaları çiğneyerek yasal haklarını kullanan TÖS'lü öğretmenleri kıymayı iş edinmiş bulunmaktadır. Böylece temsil ettiği devleti kendi koyduğu kurallara uymayan bir patron durumuna düşürmektedir.

Bu çelişmeli durumda suçlu kimdir? Yasaları çiğneyen Milli Eğitim Bakanlığı mı? Yasal haklarını çiğnetmemek için çabalayan TÖS ve TÖS'lü öğretmen mi?

Hatta TÖS yalnız yasal haklarını korumaya çabalayan bir 'pasif direnme örgütü' olmayacak; yasal haklarını genişletmeye uğraşan, işveren yöneticileri yasaları tastamam uygulamaya zorlayan bir 'demokratik baskı aracı' olacaktır.

MESLEK VE ÖZLÜK SORUNLARI NASIL ÇÖZÜMLENEBİLİR?

İlk, orta, teknik, yüksek öğretim ve halk eğitimi alanlarında görevli bütün öğretmen ve eğitim görevlilerinin sayısız meslek ve özlük sorunları vardır. Bu sorunları çözümlenmek üzere alt organlar kurulması gerektiğini yukarıda belirtmiştik. Üyelerin bu türlü sorunlarına gerekli önemi ve ağırlığı vermemek TÖS'ün amaçlarına aykırıdır. Çünkü tayin, nakil, terfi, ceza sorunlarıyla bunalan ve kafası aybaşı aysonu hesaplarıyla allak bullak olan öğretmenden ne meslekte başarı ve verimlilik, ne de devrimci eylemde fedakârlık beklemeye hakkımız olamaz. O halde TÖS mevcut düzenin olanaklarını bu konuda öğretmen yararına kullanmanın yollarını arayıp bulmalı, öğretmenin günlük meslek ve özlük sorunlarını önemle kovuşturmalıdır.

Meslek ve öğretmen sorunlarının her birini kendi başına ele alıp perakende çözüm yolları bulmak gerekliyse de bu sorunlara tümden ve kökten çözüm yolu bulunmadan öğretmenin mutluluğu sağlanamaz. Meslek ve özlük sorunlarının kökten ve tümüyle çözümü için harcaacağı çabalar, TÖS'ü ister istemez yurt ve dünya sorunlarıyla yüz yüze getirir. Çünkü öğretmenin sorunları Türkiye'nin sorunlarından, Türkiye sorunları da dünya sorunlarından kopuk değildir.

Bugün artık dünyamız uzay adamlarının ayağına takılmış bir futbol topu gibi küçülmüş bulunmaktadır. Biz Türkiye'de gözlerimizi, kulaklarımızı sıkı sıkıya kapasak da dünyanın bize en uzak bir köşesindeki olaylar göz kapaklarımızı, kulak zarlarımızı delerek beynimize, yüreğimize dolmakta, yurdumuzu bütünüyle etkisi altında bulundurmaktadır. Dünya piyasalarında toslaşan dolar, sterlin, mark ve frankların madeni sesi, Türkiye köylüsünün kesesindeki kuruşçukları şingirdatmaktadır.

Yurdumuzda hangi taşı kaldırsak altından Amerika çıkmaktadır. Amerika Türkiye'de kendi emperyalist amaçları için bulunmaktadır. Türkiye'nin yararı için değil... Amerika 20. yüzyıl emperyalizminin baş temsilcisidir. Sömürebilmek için uyguladığı ekonomik düzenin gereği olarak el attığı ülkeleri geri bırakmak zorundadır. Aya gönderdiği Apollo füzelerinde geri bıraktığı ülkeler halklarının emeği ve alın teri vardır.

Türkiye'de de işçisi, köylüsü, esnafı, memuru için nasılsa öğretmeni için de öyle bir baş belasıdır. Tahıl, tütün, pamuk, fındık, üzüm... üreticilerinin ezilmesinde olduğu gibi öğretmen kıyımında da Amerika'nın dolaylı ya da doğrudan parmağı vardır.

Bu sömürme mekanizmasını kavrayan her öğretmen dünyanın her yerindeki emperyalizme karşı yürütülen ulusal bağımsızlık hareketleri ile ilgilenecektir. Ve de dünyanın her yerinde emperyalizme baş kaldıran halklardan yana olacaktır. Dünya halklarının emperyalizme karşı baş kaldırma hareketini kavrayamayan öğretmen, öğrencilerine ulusal kurtuluş savaşlarının ilki olan Mustafa Kemal hareketini öğretemez: Örneğin: Vietnam'da yürütülen insanlık dışı emperyalist savaşta Türkiye öğretmenleri elbette ortak düşman Amerika'dan değil, kahraman Vietnam halkı ve öğretmenlerinden yana olacaktır.

Gerçi bugün Amerikan askerleri Vietnam'da olduğu gibi Türkiye halkını napalm bombaları ile açıkça öldürmüyor. Fakat Vietnam'daki öldürme düzenini Türkiye'de de kurmuşlar. Bu düzeni işbirlikçi burjuvalar, toprak ağaları ve Amerika delisi bürokrat takımıyla yürütmektedir. Bu düzen Millî Eğitimimizde de ağıni örmüştür. Okul programlarından barış gönüllülerine ve süt tozlarına kadar türlü uygulamalarla Millî Eğitimimizi gayri millî eğitimi durumuna düşürmüşlerdir.

Bu nedenlerle ülkemizden ve millî eğitimimizden bu Amerikan ahtapotunun kolları sökülüp atılmadıkça ve de onun işbirlikçilerine karşı verilmekte olan demokratik ve devrimci savaş kazanılmadıkça, Türkiye öğretmenlerinin hiçbir sorunu kökten çözümlenemeyecektir.

“Yaşasın Türk halkının ve Türkiye öğretmenlerinin devrimci savaşı.

“Yaşasın tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye.”³²⁵

EK 2: TÖS DEVRİMCİ DAYANIŞMA GURUBU'NUN YAPACAĞI İŞLER (1969)

Türkiye öğretmenlerinin eline geçen para bakanlarımızın garsonlara verdiği bahşiş kadar bile değildir. Bugünkü hayat pahalılığı karşısında bu gülünç parayla insan haysiyetine yaraşır bir geçim düzeyi tutturmanın olanağı yoktur. Bu yüzden öğretmenlerimiz evini geçindirememekte, hastasını tedavi ettirememekte, çocuklarını okutamamaktadır. Bakkalından tefecisine kadar, kurda kuşa borçlanmak zorunda kalmaktadır.

Öte yandan program, yönetmelik, teftiş, kovuşturma, tayin, nakil, terfi, ceza vb. sorunları ile bunalmaktadır.

Ana-babasının, kardeşinin-bacısının, tüm yakınlarının, komşusunun, köylüsünün dertleri de öğretmenin dayanaksız omuzlarını büsbütün çöktürmektedir.

BU NEDEN BÖYLEDİR?

Öğretmenin cebine giren para son yıllarda yüzde kırk beş arttığı halde fiyatlar yüzde iki yüz onbeş artmıştır. Bunun anlamı şudur: 1959 yılında yüz kuruşa aldığımız bir malı şimdi üçyüzonbeş kuruşa alabilmekteyiz. Halbuki öğretmenin yüz kuruşu bütün artışlarla birlikte ancak yüz kırkbeş kuruş olmuştur. Yani delik üçyüzonbeş, yama yüz kırkbeş. (Bak *Cumhuriyet Gazetesi*, 20 Haziran 1969)

Bu durum karşısında öğretmen, elbette çoluğu ile çocuğu ile aç kalacak, hastasını tedavi ettiremeyecek, çocuğunu okutamayacak, kurda kuşa borçlanmaktan kurtulamayacaktır.

Ana-babası ve yakınlarının durumuna gelince: Onlar genellikle ya işçidirler, ya köylüdürler. İşçi iseler, öğretmenininkinden daha adaletsiz ve daha insafsız bir ücret düzeni içinde boğulmaktadır. Köylü iseler ve şayet satacak ürünleri varsa, aldığı malların fiyatı hızla arttığı halde sattığı ürünleri fiyatı, bu artışa oranla gittikçe ucuzlamaktadır. Köylü 1964'te yüz kuruşa sattığı malı şimdi doksanbeş, hatta seksenbeş kuruşa satabilmektedir. Buna karşılık 1964'te yüz kuruşa aldığı bir malı şimdi yüzotuzaltı kuruşa alabilmektedir. Yani delik yüzotuzaltı, yama seksenbeş. (Bak *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1969)

Delikle yama arasında gittikçe büyüyen bu fark nereye gitmektedir?

Başta, işbirlikçi sermayenin, ağa ve derebeylik kalıntılarının ve bunlar aracılığıyla ya da doğrudan doğruya emperyalist devletlerin bütçesine gitmektedir. Bunlar öğretmenin, işçinin, köylünün ve onların çoluğunun çocuğunun rızından çaldıkları bu farkla villalı, yatlı, metresli, hizmetçili, gece kulüplü, viskili, süs köpekli, konaklı, atlı, kapatmalı, tutmalı, barlı, pavyonlu bir hayat yaşamaktadırlar. Yani 'LÖKÜS HAYAT.'

İşte öğretmenin ve onun içinden çıktığı ve iç içe yaşadığı işçilerin, köylülerin durumu, işte işbirlikçileri, ağa ve derebeylik kalıntılarının, tefecilerin yanı sıra tümüyle soyguncu ve sömürücülerin durumu.

Kısaca bir yanda sefalet, bir yanda sefahat.

Peki, fakiri böylesine fakir, zengini de böylesine zengin yapan bu gidiş nedendir?

Nedeni şu ki ipin ucu onların elinde. Yani üretim araçlarının sahipleri onlar ve bu yüzden siyasi iktidar onların elinde ve emrinde. Ve de bunlar emperyalizmin ve baş emperyalist Amerika'nın maşasındırlar. Güçlerini büyük ölçüde buradan almaktadırlar. Bunlar Türkiye halkının ekmeğini ve hayatını emperyalistlere peşkeş çekerek karşılığında dolgun bahşiş ve komisyon alırlar. Bu kapkaç düzeninin oyuncuları olan politikacılar ise bu maşaların maşasındırlar.

Türkiye öğretmenleri,

Öyleyse sefaletimizin nedenini bilelim.

EMPERYALİZM-İŞBİRLİKÇİLER-AĞALIK VE DEREBEYLİK KALINTILARI.

³²⁵ Bildirinin yukarıda aktarılan tamamı *TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi* adıyla bir broşür biçiminde yayımlanmıştır. Bildirinin bazı bölümleri için bkz. *Ant Dergisi*, 22.4.1969, sayı 121, s.10-11.

İşte bugün Türkiye’de verilmekte olan devrimci savaş, bu üçlüye karşı verilen anti-emperyalist, anti-kapitalist, anti-feodal ve millici bir savaştır. Bu bir ölüm kalım savaşıdır. Türkiye Öğretmenlerinin meslek ve özlük sorunlarının kökten çözümü de bu savaşın kazanılmasına bağlıdır.

Şunu hiç unutmayalım ki bir de devrimci görünerek devrimci kuruluşların başına çöreklenen ve devrimi baltalayanlar vardır. Bunlar devrimciliğin lafını bol bol eden fakat eylemde devrimi en doğru çizgisinden saptıran, başında ve yönetiminde buldukları devrimci kuruluşları kendi çıkarlarına sinsice alet eden oportünistlerdir. Emperyalizm-işbirlikçileri-ağa ve derebeylik kalıntıları üçlüsüne karşı yürütülen devrimci savaşı kazanmak istiyorsak, görünüşleri ne olursa olsun bütün oportünistleri devrimci örgütlerin başından uzaklaştırmak zorundayız.

Bu savaşta TÖS’ün yeri ve katkısı ne olacaktır? Yani ne yapalım ki öğretmenlerin de mutlu olacağı bir düzen kurulsun?

A) TÖS bu kavgayı elbet de üyeleri ile sürdürecektir. Tayin, nakil, terci ceza ... sorunları ile bunalan ve kafası aybaşı aysonuyla allak bullak olan öğretmenden mesleğinde başarı ve verimlilik beklenemeyeceği gibi bu devrimci savaşta da fedakarlık beklenemez. Öğretmenin meslek ve özlük sorunlarının küçümsenmeden birer birer ele alınıp çözümlenmesi TÖS için işte bu nedenle büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla:

1) Adil ücret, çalışma, dinlenme ve yükselme düzenini gerçekleştirecek bir personel reformunun yapılması için sıkı ve etkin bir mücadele yürüteceğiz.

2) İlkokul öğretmenin gördüğü hizmet, önem, güçlük, vb. yönünden ortaokul, lise, yüksek öğretim öğretmenlerinkinden farklı değildir. Bu nedenle öğretmenler arasındaki farklı ek ders ücreti ve eğitim ödeneği düzenini kaldırıp ilk-orta-lise-yüksek öğretim farkı gözetmeksizin bütün öğretmenlere çalışma koşullarının yetersizliği oranında sürekli eğitim ödeneği verilmesini sağlamaya çalışacağız.

3) Öğretmenin yalnız kendisinin değil, eş ve çocukları ile bakmak zorunda olduğu kimselerin de parasız muayene ve tedavi edilmesini, ilaçlarını parasız almasını sağlayacak yasal ve idari tedbirlerin alınmasına çalışacağız. Üyelerimizin sağlık sorunları ile uğraşacak özel bir büro kuracağız.

4) Üyelerimizin yapı kooperatifleri kurmalarına, bu kooperatiflere yeterli kredi ve finansman kaynakları bulmaya çalışacağız.

5) Görev yerleri dışında çocuk okutmak zorunda olan üyelerimizin çocuklarının yurt, beslenme, boş vakitlerini değerlendirme, okul durumlarını izleme gibi bütün sorunları ile uğraşacak, TÖS’e bağlı bir kurum kuracağız. Ayrıca kredi ve yurtlar kurumu müdürlüğünün yönetiminde söz ve oy sahibi olmaya çalışacağız.

6) Şubelerimiz yolu ile üyelerimizin yiyecek-giyecek ve yakıt ihtiyaçlarının araçılara soyulmadan sağlamlarını düzenleyeceğiz.

7) Türkiye’deki memur lojmanlarının yönetmeliklerine göre işlemleri, yenilerinin yapılması ve bunlardan üyelerimizin yararlanması için gerekli tedbirleri alacağız.

8) Emekli Sandığı memurlar için çok yönlü bir sigorta görevi ile kurulmuştur. Oysa memurların çoluğunun çocuğunun rızkından kestiği paraları lüks otel, motel ve gökdelenler yapmaya yatırmaktadır. Memurların öz malı olan bu sandığı sadece memurların her türlü güvenliğini sağlayacak bir duruma getirmek için çaba harcayacağız, gerekirse fiili durumlar yaratacağız. Bu konuda öteki memur sendikalarını da seferber edeceğiz.

Dünyanın hiçbir yerinde memurların ekonomik güvenliğini sağlamak için maaşlarının yüzde yirmisinden daha fazlası kesilmez. Bizde de Emekli Sandığı genel güvenlik amacıyla, hem de dünya standartlarının azami kesintileri ile kurulmuştur. O bile güvenliğimiz sağlayamaz iken öğretmenlerin maaşından bir miktar daha keserek Öğretmenler Yardımlaşma Kurumu gibi yeni sigorta kurumları kurmaya çalışmam, yeni bir soygun olur. Bu nedenle böyle girişimleri önlemeye çalışacağız.

9) İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı ile Öğretmenler Bankası’nın yönetimini ele geçireceğiz.

10) Üyelerimizin ve onların çoluğunun çocuğunun özlük haklarının en vazgeçilmez CAN GÜVENLİĞİ’dir. Yurdumuzun dört bir yanını saran Amerikan üsleri ya da tesisleri ve NATO’nun nükleer ağı çıkacak bir savaşta Türkiye’deki bütün canlıların bir anda yok olmasına sebep olacaktır. İşte öz varlığımızı canımızı bu büyük tehlikeden kurtarmak için Amerika’ya ve NATO’yu üsleri, tesisleri, nükleer silahları ve askerleri ile, sınırlarımız dışına atmanın amansız mücadelesine var gücümüzle katılacağız.

B) TÖS’ü üyelerini ilgilendiren her konuda istediklerini koparabilecek ve idarenin TÖS’e danışmadan TÖS ve TÖS’lülere ilgilendiren hiçbir karar alamayacağı bir ağırlığa kavuşturmanın mücadelesini vereceğiz. Bunun için:

1) Parasız mücadele yürütülemeyeceğinden üyelerimizden ayrıca toplayacağımız beşer liralara bir MÜCADELE FONU kuracağız.

2) Üye ödentilerinin toplanması, genel merkezin paylarının gönderilmesi ve korunmasını kuracağımız özel bir organla sıkı bir disiplin ve denetim altına alacağız.

3) Aynı disiplin ve denetimle üyelerden toplanan her kuruluşun yerli yerine harcanmasını sağlayacağız.

4) TÖYKO’yu TÖS’ün ekonomik destek kuruluşu haline getirebilmek için:

(a) TÖYKO ve TÖS yönetimi arasında sıkı bir koordinasyon ve uygulamaları arasında paralellik sağlayacağız. (b) İllerde ve ilçelerde kurulu öğretmen kooperatiflerini ve yardımlaşma sandıklarını TÖYKO’nun şubeleri haline getirmeye çalışacağız ve gerekli yerlerde TÖYKO şubeleri açacağız. (c) Ders kitabı, yardımcı ders kitabı, çocuk kitap ve dergileri, basılı evrak ve kırtasiye gibi üyelerimizin kullandığı matbaa ürünlerini hazırlayıp dağıtacağız.

5) TÖS büro hizmetlerini ilkel usul ve usulsüzlükler kargaşasından kurtarıp çağdaş kamu yönetimi ilkelerine göre yeniden düzenleyeceğiz.

6) Kademe sendikacılığını doğuran gerekçeleri ortadan kaldırarak ve kademe sorunlarını TÖS çatısı altında çözümlenecek ilk, orta, teknik, yüksek öğretim ve halk eğitimi ALT ORGANLARI’ni kuracağız ve işleteceğiz.

7) Grevsiz ve gösteri yürüyüşsüz sendikacılıkla dernekçilik arasında özde bir fark olmadığından 624 sayılı Kanunun kısıtlayıcı hükümlerini kaldırmak, gösteri yürüyüşü ve grev hakkını almak için:

(a) Bir değişiklik tasarıyı hazırlayıp kanunlaştırmak için parlamento yolu ile mücadele edeceğiz. (b) Öteki memur sendikaları ile de işbirliği yaparak ve işçi sendikalarının, üniversitelerin, baroların ve hukuk kurumlarının, gençlik örgütlerinin, halkın desteğini sağlayarak siyasal partileri bu yönde zorlayacağız. (c) Bütün öteki çabalarımız umduğumuz sonucu vermezse, fiili durumlar yaratacağız.

C) Bakanlık ve öteki işveren temsilcileri ile her türlü ilişkilerimizi objektif hukuk kurallarına bağlayacağız. Bunun için:

1) İdari soruşturma ve kovuşturmalarda öğretmeni işverenin kuklası müfettiş ve kurulların ellerinden kurtarıp tabii yargıcının önünde yargılanmasını sağlayacak ALT KADEME İDARE MAHKEMELERİ’ni kurulması için en etkili bir biçimde çaba göstereceğiz.

2) Tarafların uyacağı bir protokol hazırlayıp kabul ettireceğiz.

3) Sendikal eylemleri engelleyen, böylece 624 sayılı Kanunda yazılı ağır suç işleyen yöneticileri mahkemeye vereceğiz.

4) Nakil, tayin, terfi, ceza ... işleri ile uğraşan kurullar ile kurultay, program, yönetmelik, tüzük hazırlama kurulları, Talim Terbiye gibi eğitim ve danışma kurullarında TÖS’ün ağırlığına temsil edilmesini sağlayacağız.

5) Kanun, tüzük, yönetmelik ve programlarımızda çağımız gelişmeleri ile meslek ve özlük haklarımıza aykırı hükümlerin kaldırılması için çalışacağız.

6) Milli eğitimimizi “gayri Milli Eğitim” durumuna düşüren Amerikalı uzmanlar, barış gönüllüleri ve süttozu pisliklerinden temizleyeceğiz; eğitim alanındaki ikili anlaşmaları ve de Amerikan eğitim üs ve tesislerinin milli sınırlarımızın dışına atılması için çalışacağız.

7) Her türlü ve her derecede özel okulluk rezaletine son verilmesi için bütün gücümüzü kullanacağız.

D) Devrimci düşünce ve eylemlerden ötürü kıyılan üyelerimizin (üyelik haklarını yitirmiş olsalar dahi) güvenliklerini eksiksiz olarak sağlayacağız.

- 1) Bakanlık emrine ve açığa alınan üyelerimize maaş, ücret, ödenek olarak önceden aldıklarının tamamını ödeyeceğiz.
- 2) Sürülen üyelerimize uğradıkları kayıpları karşılayacak yeterli bir tazminat ödeyeceğiz.
- 3) Kıdem ve derece indirimi, maaş kesimi gibi hallerde uğradıkları kayıpları tamamlayacağız.
- 4) İdari yada adli işlemler sonucu üyelik haklarını yitiren üyelere, mesleğe dönmelerine yada bir iş bulmaları sağlanıncaya kadar maddi destek olmaya devam edeceğiz.
- 5) Bu yardımları alan üyelerimize TÖS’de ve TÜS’ün etkili olduğu kuruluşlarda görev verilmesini sağlayacağız.
- 6) Kıyılan üyelerimizin kıyılma nedenlerini toplantılar düzenleyerek ve başka yollarla halka anlatacağız. Onların tepkilerini değerlendirip devrimci yönde etkin hale getireceğiz.
- 7) Emperyalizmin kıyım olaylarındaki etkilerini halka anlatacağız, her olayda emperyalistlere gerekli tepkiyi göstereceğiz.
- E) DEVRİM İÇİN EĞİTİM ilkesine uygun olarak üyelerimizi anti-emperyalist ve anti-feodal mücadele bilincine ve eylemine sokacak bir sendikal eğitim düzeni kuracağız. Bu amaçla:
 - 1) Genel merkezde, bölgelerde ve şubelerde uygulanacak disiplinli bir seminer ve yayın programı hazırlayacağız ve uygulayacağız.
 - 2) Sendika lokallerini eğitici birer yer haline getireceğiz.
 - 3) Üyelerimizin sınıf içinde öğrencilerine, sınıf dışında halka “Devrim için Eğitim” ilkesine göre neler yapacaklarını planlayacağız.
 - 4) Emperyalizmin, işbirlikçilerinin halkı, kendi çıkarlarına ters yönde şartlandırmalarını önlemek, öğretmen-halk ilişkisini sağlamak için;
 - (a) Temel çelişkinin emperyalistlerle Türkiye halkı, köylü ile toprak ağaları, işçi ile patron arasında olduğu halka anlatılacaktır. (b) Bu temel çelişkiyi gizlemek için halkın din duygularının nasıl istismar edildiğini anlatacağız. (c) Devrimci savaşta, işçinin, köylünün ve bütün emekçilerin yanında olduğumuzu eylemlerimizle göstereceğiz.³²⁶
 - 6) Türkiye’nin temel sorunlarını ve üyelerimizin durumlarını bilimsel şekilde incelemek için bir inceleme ve araştırma programı yapacağız.
 - 7) Bilimsel araştırmaları ve devrimci eserleri yayınlayacağız. Bunun için düşünürlerle, yazarlarla, sanatçılarla dayanışma içinde olacağız.
 - 8) TÖS GAZETESİNİ, üyelerimizi ve halkımızı bilinçlendirecek özlü bir eğitim organı, haksızlıklara karşı etkin bir mücadele aracı haline getireceğiz.
 - F) Devrimci örgüt, kuruluş ve halklarla dayanışma içinde olacağız.
 - 1) TÖS’ün devrimci ilkelerinden taviz vermeksizin, bütün kamu personeli sendikalarının tek bir KONFEDERASYON’da birleşmelerini ve bu kuruluşta TÖS’ün etkin ve öncü olmasını sağlayacağız.
 - 2) İşçi sendikalarıyla maddi ve manevi dayanışma içinde olmak için Anayasanın verdiği olanakları sonuna kadar kullanacağız.
 - 3) Siyasi partilerin devrimcilğe ve Türkiye halkının çıkarlarına ters düşen tutumlarının karşısında olacağız.
 - 4) Türkiye’de devrimci yöndeki gençlik hareketlerini destekleyeceğiz.
 - 5) Köylünün, örgütlenmemiş işçi ve zanaatkârın ve küçük esnafın örgütlenmesinde ve kurulmuş örgütlerinin bilinçli dayanışmasında yardımcı olacağız. Demokratik köylü hareketlerini sonuna kadar destekleyeceğiz.
 - 6) Köy, kasaba ve şehirlerde örgütlenmemiş gençliğin örgütlenmesine ve yurt sorunlarına eğilmesine yardımcı olacağız.
 - 7) Emperyalizme ve onun baş temsilcisi Amerika’ya karşı milli kurtuluş savaşı vermekte olan halkları ve onların öğretmen örgütleriyle işbirliği ve dayanışma halinde olacağız.³²⁷

X. TÖS’ÜN DİĞER ÖRGÜTLERLE İLİŞKİLERİ

TÖDMF ile İlişkiler

Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu TÖDMF 1950’li yıllarda hükümet yandaşı bir örgütlenmeydi. 27 Mayıs sonrasında yaşanan süreçte yönetimde CHP’li köy enstitüsü mezunları hakim oldu. TÖS’ün kurulma sürecinde TÖDMF yönetiminin umudu ve beklentisi, oluşturulacak sendikanın yönetimiminin de aynı kadronun elinde olacağıydı. Bu hesaba göre TÖDMF ve bağlı dernekler kendilerini feshedecek ve sendikaya katılacaktı. Ancak daha TÖS’ün kuruluş aşamasında CHP’nin daha solundaki kesimler yönetimde hakim olunca, TÖDMF varlığını koruma çabasına girdi. Ancak bu girişim başarılı olamadı ve TÖDMF’nin 1968 yılındaki kurultayında TÖS ekibi Federasyon yönetimini ele geçirdi ve 1969 yılında da TÖDMF kendisini feshetti; öğretmen örgütlenmesinde TÖS belirleyici oldu.

TÖDMF’nin 18. Kurultayı, TÖS’ün 8 Temmuz 1965 tarihinde kurulmasından birkaç gün sonra, 12-15 Temmuz 1965 tarihlerinde Adapazarı’nda toplandı.

Kurultay’a sunulan raporda şu değerlendirme yer alıyordu:

“Kurulacak sendikanın güçlü bir sendika olabilmesi için, bütün öğretmenlerin tek bir sendika etrafında toplanmalarının zorunlu bulunduğu, bütün derneklerimizin Milli Federasyonla birlikte en kısa bir zamanda sendika haline gelmesinin mesleğin geleceği ve meslektaşlarımızın sosyal güvenliklerini sağlamanın bir yolu olarak görülmesi inancını tekrarlarız. (...)

“En kısa zamanda tüm öğretmenlerin bir tek sendika etrafında toplanmaları için, hukuki temellerini de inceleyerek yaptığımız öneriler şunlardır:

“a) Bütün derneklerin ve federasyonun en kısa bir zamanda bir tek sendikaya dönüşüm yapmaları gerekmektedir. Bunun için federasyon tüzüğünde yapılmasını önerdiğimiz ve aşağıda açıklanan şekilde, her derneğin en kısa bir süre içinde tüzük değişikliği yaparak, sendikaya katılmak için hukuki bir hazırlık yapması ve bütün üleriyle sendikalaşması gerekmektedir.

“Ancak, bu suretle güçlü bir sendika etrafından toplanmak olanağı sağlanacaktır.

“b) Bazı kişiler illerinde çeşitli düşüncelerle, lokal sendikalar kurma gibi yanlış bir yol tutmaları karşısında, sayın kurultay delegelerinin bu gibileri uyarılmalarını, meslek adına rica ediyoruz.

“Az sayıda üyesi bulunan sendikalar hiçbir ekonomik güce sahip olamayacağı için üyelerinin, yukarıda kısaca saydığımız büyük parayı gerektiren ihtiyaçlarını sağlayamaz ve zorunlu olarak ‘Sarı Sendika’ olmaktan kendini kurtaramaz. Sendikalaşmakta en büyük tehlikenin bu cinsten bölünmeler olduğunu, dünyada ve Türkiye’de yapılan deneyler apaçık göstermiştir.

³²⁶ (5) atlanmış.

³²⁷ 6 sayfalık daktilo metin.

“Baş olmak, sendika yöneticilerine verilecek ücretten faydalanmak veya başka etkilerle güç bir sendika kurmaya engel olmak gibi durumlar karşısında, bütün meslektaşların uyanık olmasını önemle öneririz.

c) Yanlış bazı hesaplarla, bazı derneklerin, Sendikaya dönüşüm yapmada tereddüt göstereceği ve dernek olarak kalmayı isteyebileceği de belki görülecektir.

“Bir tek sendika çatısı altında toplanacak olan yüz bini aşkın öğretmeni gerek mesleki yönden ve gerekse her kademedeki öğretmenlerimizin kişisel aile hak ve ihtiyaçlarını güçlü bir şekilde sağlayabileceği düşüncesinin çok kısa bir zamanda gerçekleşeceği heyecamı içindeyiz.”³²⁸

Hürrem Arman, bu tarihten itibaren TÖDMF yöneticilerinin tavrını şöyle anlatmaktadır:

“1965 Sakarya Kongresinden sonra, Federasyon’un da ‘tek sendika, tek örgüt’ kararını bırakmaya başladığı görüldü. Oysa Federasyonu ele alanların hepsi 1962’den beri, sorumlu kişiler olarak, ‘Tek Örgüt’ fikrinin ateşli savunucuları idiler. 1964 Eskişehir Kongresinde Federasyon’un feshinde bütün varlıklarının kurulacak sendikaya devrini sağlayan tüzük değişikliğini bunlar hazırlamış ve gerçekleştirmişti. (...)

“Federasyon yöneticilerinin sonradan ortaya attığı ‘işbirliği içinde beraber yaşama’ sloganının da sökmediği, artık herkesin bildiği gelişmeler ve hatta çatışmalar ortadadır. İllerde, ilçelerde ayrı lokaller ve yönetim ayrılıklarının para ve enerji israfı bir tarafa, görüş ayrılıkları ve çatışmalar yaratmaktadır. Sendika ve Federasyon yöneticilerinin en önemli konularda bile anlaşamadıkları, ayrı ayrı yapılan bölge toplantılarında yaratılan çatışmaların kongrelere kadar getirildiği ve ayrılıklar yarattığı görülmektedir. Bu durum sadece para gücünü israf ve kitle gücünü bölücü bir eylem olarak kalmamakta, yurt ve meslek sorunlarının çözümünde güçsüzlüğü doğurmakta ve işverenin ekmeğine yağ sürmektedir.”³²⁹

Federasyon’un 19. Kurultayı 3-7 Temmuz 1966 günleri Gaziantep’te toplandı. TÖDMF Başkanı Hayrettin Uysal, Kurultayı açış konuşmasında şunları söyledi: “Görev bilincine varmış aydınların, özellikle öğretmenlerin yetiştirici, toplumsal eylem ve davranışları tutucu çevrelerce yadırganıyor. Öğretmen, suçlanmak isteniliyor. İlkel taktiklerle saldırılar, oyunlar düzenleniyor. Öğretmeni halkla karşı karşıya getirmek entrikaları çevriliyor. Öğretmene komünist çamuru sıçratılmak isteniliyor. Ama duyurmak isterim ki, bu oyunlar sökmeyecektir. Çirkin yalanları ve iftiraları boğazlarında kalacaktır. Çünkü öğretmen, onun en büyük meslek kuruluşu TÖDMF, Atatürkçü ve gerçek milliyetçi niteliğiyle komünizmin karşısındadır. Çünkü öğretmen, bu toprağın insanıdır. (...) Türk öğretmeni tek bir sendika çatısı altında, Türkiye Öğretmenler Sendikası amacı içinde bilinçli bir güç olarak toplanacak, yasaların kendisine verdiği hakları büyük bir titizlikle ve korkusuzca kullanacaktır.”³³⁰

Kurultay’a sunulan raporda bu konudaki gelişmeler şöyle anlatılıyordu:

“Sendikanın gelişmesi yolundaki çabalarımızı sürdürürken, derneklerimizin güçlerinin korunmasını da önemle göz önünde bulundurduk. Çalışma yılı başında sendika yöneticileriyle Federasyonumuz arasında ortaklaşa alınan 6.9.1965 gün ve 5 sayılı kararımıza uyduk. Hepinizin de bildiği gibi bu karar ‘bütün derneklerimizin sendika olarak yeniden örgütlenmesi sağlanınca, bugünkü dernekler örgütlenmesinin kaldırılması konusunun Kurultayımıza getirileceği’ merkezinde idi. Bu konu Danışma Kurulu toplantısının sonunda sendikanın düzenlediği bir sohbet toplantısında da incelenmiş, bütün derneklerin sendikalaşmaya geçmesi sağlanmadan uzun yıllar boyu, büyük çabalarla elde edilmiş dernekler örgütlenmesinin kaldırılmayacağı üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Böyle bir hareket demokratik bir fikir savaşıyla parçalanmayı sağlayamayanlara kendi elimizle bir başarı kazandırmak demek olacağı belirtilmiştir. Bugün büyük bir gelişme göstermekle beraber sendikamız mevcut 462 derneğimizden 250’sinin bulunduğu yerde şube açmıştır. Bu şubeler birçok yerde henüz derneklerimizin bütün üyelerini de çatısı altına alamamıştır. Bu gerçek gerek sendika, gerekse Federasyon olarak bir süre daha çalışmayı gerektirmektedir. Bazı arkadaşlardan kulağımıza kadar gelen ‘Sendika şubesi açılan yerde, dernek feshedilmelidir,’ fikri, kanımızca yanlıştır. Federasyonun elde edilmiş büyük gücünü, sendikanın güçlenmesine paralel olarak daha bir süre korumakta faydalar vardır. Bunun yolu, yöntemi bulunacaktır. Şimdi yapılacak iş, öteki derneklerimizin de bir an önce sendikalaşmasını sağlamaya çaba harcamak olmalıdır. Bununla beraber, konuyu her yanından dikkatle eleştirdikten sonra verilecek karar yine Yüce Kurultayımıza aittir.”³³¹

Federasyon Başkanı Hayrettin Uysal’ın görüşmeler konusundaki değerlendirmesi tutanaklarda şu biçimde yer aldı: “Eleştirilmelerin cevaplandırılması için Yönetim Kurulu adına Başkan Hayrettin Uysal söz aldı. Federasyoncular ve TÖS’çüler arasında ayrı ayrı görüşler olduğuna değindi ve 1961 Anayasası ile getirildiğini izah ederek sendikacılığa doğru gidişte TÖDMF’nin olumlu bir yol aldığını, federasyonun sendikalaşmayı engelleyecek tek bir harf dahi sarf etmediğini belirtti. Yapılan çeşitli illerdeki toplantılarda hep aynı inançla çalışıldığını ileri sürdü. Ve kendisinin de sendikalaşmaya karşı gösterilmesinin şahsında büyük üzüntü yarattığını belirtti. 18. Kurultaydaki sendikalaşma hususunun sadece bir temenni olduğunu, herhangi bir karar alınmadığını belirtti.”³³²

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt da kurultayda yaptığı konuşmada federasyonun hemen dağıtılmasını istedi.

Kurultay’da 11 üyeli “Sendikalaşma İle İlgili Çalışmalar Komisyonu” kuruldu. Komisyonun beş üyesi, TÖDMF’nin 19. Kurultay’da feshini istedi; diğer altı üye Federasyon’un devamını savundu. Kurultay, Federasyon’un iki dairesinden birisini TÖS’e verme kararı aldı.

³²⁸ TÖDMF, 18. Kurultaya Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları ve Ekleri (12-15 Temmuz 1965, Adapazarı), s.35-36.

³²⁹ Arman, H., “Öğretmen Örgütlerinin Gelişimi,” *İmece Dergisi*, Sayı 76, Ağustos 1967, s.29-30.

³³⁰ TÖDMF, 19. Kurultay Çalışmaları (Gaziantep, 3.7.1966-5.7.1966), TÖDMF Yay.No.5, Ankara, 1966, s.14, 19.

³³¹ TÖDMF, a.g.k., 1966, s.24.

³³² TÖDMF, a.g.k., 1966, s.49.

TÖS, Kurultay sonrasında birleşme için çeşitli girişimlerde bulundu. Ancak bu girişimlerden bir sonuç elde edilemedi: “Gaziantep Kongresinden sonra, bu Kongrenin TÖS hakkındaki kararlarının uygulanması konusunda görüşmek üzere TÖDMF’ye 27.8.1966 tarihinde başvurduk. (...) 11.11.1966 tarihinde Genel Başkan, Genel Sekreter ve Genel Sayman olarak TÖDMF binasına gittik.” TÖDMF yöneticileri iki koşul öne sürdü: “TÖS, TÖDMF’nin varlığını sürdürmesi gerektiğini kabul edecek ve TÖDMF’nin feshinden hiç bir zaman söz etmeyecek. Gaziantep Kongresi kararlarının, TÖDMF’nin feshi yönünde her hangi bir hüküm taşımadığı TÖS’ce kabul edilecek.” TÖS yöneticileri bunları kabul etmedi. “Bunun üzerine TÖDMF, öteki sorunların ele alınamayacağını söyledi, görüşme böylece sona erdi. O zamandan bu yana TÖDMF ile aramızda bu konuda her hangi bir ilişki olmadı. Yalnız, TÖDMF yetkililerinin, basında yankılanan, *Öğretmenler Gazetesi*’nde yayınlanan öğretmen sendikacılığı konusundaki yeni görüşlerini izlediğinizi sanıyoruz.”³³³

Federasyon’un 20. Kurultayı 6-8 Temmuz 1967 günleri Giresun’da toplandı. Bu kurultaydan bir buçuk ay sonra da TÖS’ün Birinci Olağanüstü Genel Kurulu gerçekleştirildi.

Federasyon’un 20. Kurultayı’na sunulan raporda TÖS ile ilişkiler şu şekilde ele alınıyordu: “Federasyonun doğuş nedenlerini gereksiz kılan, çalışmalarını çok geliştirdiği zamanları unutturan koşullar henüz ortada yoktur. Ortadan çekilip meydana bazı demagoglara, kötü niyetli propagandacılar terk etmeye asla razı değiliz. (...) Federasyonu feshetme konusunun ikide bir ortaya atılması, aynı yönde çalışan ilerici topluluklardan meydana gelme öğretmen kitlesini zedelemektedir. Aralarındaki dayanışmaya zarar vermektedir. Böyle bir çekişme içinde bulunmak, ana sorunlardan uzaklaşma sonucunu doğurur. Artık tartışmalar, kuruluşların feshedilmesi noktasından uzaklaşıp, fonksiyonları genişletme yönüne çevrilmelidir.”³³⁴

TÖS’ün 22-24 Ağustos 1967 günleri toplanan 1. Olağanüstü Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda ise ilişkiler aşağıdaki biçimde anlatılıyordu:

“Bilindiği gibi, geçirdiğimiz dönemin başı, Federasyonumuzun Gaziantep Kurultayına rastlar. Federasyonumuzun TÖS’e dönüşümü amacıyla bu Kurultayda önemli adımlar atılmıştır. Onun için, dönüşüm konusunda Federasyonumuzla ortaklaşa eylemlerde bulunmak zorunluluğu doğmuştur. Bu amaçla, kuruluşlarımızın Genel Merkez Yöneticileri arasında iki ortak toplantı yapılmıştır. Bu iki toplantıda da, Kurultay kararlarının uygulama yöntemlerini saptamak olanağı bulunamamıştır. Bunun da nedeni, 19uncu Federasyon Kurultayı kararlarının yorumunda anlaşamamaktır. Federasyon yöneticilerimiz, bu kararlarda TÖDMF’nin feshine dönük her hangi bir işaret bulunmadığını öne sürmüşlerdir. Giderek, Federasyonun ilelebet yaşamasını kabul ettiğimiz takdirde bizimle işbirliği yapabileceklerini söylemişlerdir. 19uncu Kurultayın, dönüşümü öngören kararları için de Federasyon yöneticilerimiz, bunların ‘karar’ değil, ‘temenni’ olduğunu iddia etmişlerdir. Biz ise 19uncu Kurultayın TÖS’le ilgili kararlarının Kurultay tutanaklarında ‘temenni’ değil, ‘direktif’ olarak nitelendirilmiş olduğunu belirtmişizdir. Direktif mahiyetindeki bu kararlara göre, Federasyon Yönetim ve Yürütme Kurullarının, TÖS’e dönüşümü sağlayacak bazı etkinliklerde bulunmak yükümlü olduklarını işaret etmişizdir.

“İki ortak toplantımızın tamamını, son haber mektuplarımızdan birinde yayınladığımız protokollerden öğrendiğinizi sanırız.

“Federasyon yöneticilerimizin bu tutum ve anlayış içinde TÖS’ün gelişimine dört elle sarılmadıklarını söyleyebiliriz. Dönüşüm fikrinden vazgeçen federasyoncu arkadaşlarımız, daha sonra TÖS fikrinden de vazgeçtiklerini, TÖS yerine en çok, kademe sendikacılığını ve bütün öğretmen sendikalarının konfederasyonunu yeğlediklerini göstermeye başlamışlardır. Bu arada Ankara’da Köy Eğitimcileri Sendikası kurulmasına maddi ve manevi destek olmuşlardır.”³³⁵

“Sendikamız, 45.000 kişilik görkemli gövdeyi her yönden bir başına sürükleyebilecek başarı çizgisine ulaşmıştır. Bu çizgiden itibaren, üyelerimizin ikinci bir başa, yani Federasyonumuza ihtiyaçları kalmamıştır. Bunun içindir ki, Federasyonumuzun gücü gündün güne azalmakta ve TÖS, doğal gelişimi içinde tek kuvvet, tek baş haline gelmektedir. Federasyonumuz, eski görkemli günlerinin hasretine düşmeden, şaniyla şöhretiyle kendini TÖS’e dönüştürmelidir.”³³⁶

“Federasyonumuzun Giresun Kurultayına da, bu ödevimizin edası amacıyla gittik. (...)”

“Bütün bu çabalarımızın sonunda iyi sonuçlar alınması mümkün olabilmiştir. Bunun en önemli kanıtı, Federasyonumuzun yeni Başkanı Sayın Prof. Bahri Savcı’nın, Sendikamıza ve bizlere Giresun’da yapılan demagogik ithamların öğretmen bilincinde itibar görmediği, görmeyeceği kanısıyla ve bir çelişme havası içinde, ilk basın toplantısında söylediği sözlerdir. Sayın Prof. Bahri Savcı yer yer aynen şunları söylemiştir: ‘Anayasa devrimcisi ve toplumsuysuz. (...) TÖS de aynı toplumsuysuz çizgisini izleyen bir kuruluştur. Bu noktada tam uygunluk içindeyiz. Her iki kuruluş (TÖS-TÖDMF), kişilerin ve partilerin üstünde, Türk öğretmeninin aslıdır, eserdir. Sendikal harekette destekleyeceğimiz ideal, TÖS içinde sendikalaşmaktır.’”³³⁷

TÖDMF’nin 20. Kurultayı’nda da Federasyon’un feshi kararı alınamayınca, TÖS yöneticileri açık bir mücadeleye girdi ve TÖDMF’nin 1968 yılında toplanan 21. Kurultayı’nda TÖDMF yönetimi TÖS’ün eline geçti. Bu süreç, TÖS’ün 1969 yılında toplanan 2. Olağan Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda şu biçimde anlatılıyordu: “TÖDMF yöneticileri başlangıçta TÖS’ün gelişmesi için canla başla çalıştılar. TÖS’ün başarısı tabandaki güce dayanıyordu. Tabandaki güç ise TÖDMF’nin TÖS’e dönüşümü gerçekleştirilmelidir, diyordu. Ama TÖDMF yöneticileri tabanın bu isteğini hoş karşılayamıyordu. Bu yüzden 19. ve 20 Kurultaylarda TÖDMF’nin TÖS’e dönüşümü gerçekleştirilemedi. TÖS’ün tabanı da TÖDMF’nin tabanıydı. Öyle ise TÖS, TÖDMF’nin yönetimine talip olmalı ve bu suretle dönüşüm sağlanmalıydı. Bu gerekçeyle 21. Kurultayda TÖS

³³³ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.56.

³³⁴ TÖDMF, 20. Kurultaya Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları ve Ekleri, 6-8 Temmuz 1967, Giresun, s.21.

³³⁵ TÖS, a.g.k., 1967, s.39.

³³⁶ TÖS, a.g.k., 1967, s.40.

³³⁷ TÖS, a.g.k., 1967, s.40-41.

yöneticileri TÖDMF yönetimine seçildiler. Bir yıllık birleşik yönetim Genel Merkezlerde olduğu gibi şubelerimizde de işlerin daha düzenle yürütülmesini sağladı.”³³⁸

TÖDMF'nin 21. Kurultayı'nda Federasyon organları aşağıdaki biçimde oluştu:

Genel Başkan: Fakir Baykurt

Yürütme Kurulu: Doç.Dr.Osman N.Koçtürk, Mehmet Cihangir, Rifat Kelecioğlu, İ.Safa Güner, Ahmet Cenan, Necati Başak, Hasan Başçiftçi, İsmet Baran, Murat Şen

Yönetim Kurulu: Mehmet Güner, Mehmet Başaran, Veli Caner, Ekrem Kabay, Kemal Gülbaz, Cavit Karayaka, Nebih Tunçsiper, Ziya Akgün, Mustafa Özgür, Mehmet Öztekin Yiğit, Ergun Bozbek, Murat Kahyaoğlu, Hüseyin Kılıç

Danışma-Yargılama Kurulu: Osman K.Akol, H.Cemal Başbay, Halil Kaya

Denetleme Kurulu: Ali Tanır, Yaşar Bağ, Zekeriya Düzel

TÖDMF'nin 10-11 Temmuz 1969 günleri Kayseri'de yapılması öngörülen ve çıkan olaylar nedeniyle Ankara'da gerçekleştirilebilen 22. Kurultayı'na sunulan raporda bu konuda şu değerlendirme yapıyordu: “4-6 Temmuz 1968 günlerinde Ankara'da toplanan TÖDMF 21. Kurultayı sonucunda Türk öğretmeninin yıllardan beri beklediği bir olay oldu: TÖS ve TÖDMF genel yönetimleri aynı ellerde birleşti. Bu durum Türk Öğretmeninin devrimci çizgide her yıl yeni bir aşama aldığına açık bir belirtisi ve ayrılıkçılara verdiği derslerin en anlamlısıydı.”³³⁹

Federasyon'un ilk yürütme ve yönetim kurulları ortak toplantısı 8-9 Temmuz 1968 günlerinde Ankara'da yapıldı ve bir bildiri yayınlanması kararlaştırıldı. Fakir Baykurt'un hazırladığı bildiri, Yürütme Kurulu tarafından onaylandıktan sonra yayınlandı.

Federasyon tüzüğüne 1966 yılındaki Gaziantep kurultayında bir hüküm konmuştu: “Feshi takiben, Federasyonun her çeşit menkul, gayrimenkul mallarıyla mevcudu, alacak ve borçları Türkiye Öğretmenler Sendikası'na devredilir.” Federasyon'un 1969 Temmuz'undaki 22. Kurultayı'nda örgütün feshine karar verildi ve Federasyon'un tüm malvarlığı, bu hüküm uyarınca, TÖS'e devredildi.

İLKSEN ile İlişkiler

TÖS'ün 8 Temmuz 1965 tarihinde kurulmasından birkaç gün sonra, 12 Temmuz 1965 tarihinde İLK-SEN kuruldu.

İLKSEN önce Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası adı altında Ankara'da kuruldu. Bu örgüt bir süre sonra İstanbul İlkokul Öğretmenleri Sendikası ile birleşti ve Türkiye İlkokul Öğretmen Sendikaları Federasyonu'nu oluşturdu. Federasyon da 1969 yılında Trabzon'da yaptığı genel kurulda Türkiye çapında örgütlenen bir sendikaya (İLKSEN) dönüştü.³⁴⁰

Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası'nın amaçları, tüzüğünde şu şekilde ifade ediliyordu:

“Madde 3- Sendikanın gerçekleştireceği amaçlar şunlardır:

(a) Sendika, aşağıdaki temel amaçların gerçekleşmesinde Anayasamızdaki sosyal, ekonomik ve kültürel haklardan kuvvet alır. Sendika, insan hakları temelinde dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti içinde Türk Milli Eğitimine, Atatürk ilkeleri ışığında görev yapar.

(b) Eğitim mesleğinin gelişmesine, bu meslekte görev yapan ilkökul öğretmenlerinin ekonomik, hukuki ve sosyal, kültürel hak ve çıkarlarının korunup sağlanmasına ilişkin genel yurt sorunlarının çözümlenmesinde, ilgili demokratik kurumlara yardımcı olmak.

(c) Eğitim mesleğinin, çağdaş eğitim-öğretim ilkeleri, ilkökul öğretmenlerinin mesleğe ilişkin hak ve ödevleri, yurt çıkarları, insan hakları ve ilgili Anayasa hükümleri yönünden gelişmesine çalışmak.”³⁴¹

TÖS, başlangıçtan itibaren “tek sendika” ilkesini savundu. 1967 yılında toplanan 1. Olağanüstü Genel Kurul'a sunulan *Çalışma Raporu*'nda bu yaklaşım şu şekilde ifade ediliyordu:

“Biz, bugüne dek bizim dışımızdaki öğretmen sendikalarının varlığını yadırgamadık. Biliyoruz ki, bizim dışımızda sendika adı altında parça bölüm kuruluşlar olabilecektir. Bu kuruluşlara saldırmak, ne andığımız görüşümüze ve ne de gücümüzün görkemine yakışmaz. Biz dedik ki, gene de diyoruz ki, TÖS, çok sendika içinde TEK SENDİKADIR. (...) Bu anlayış içinde biz dedik ki, gene de diyoruz ki, bizim dışımızdaki sendikalar ya işveren çevrelerin gizliden kurdurup sürdürmeye çalıştığı, ya baş olma tutkularının doğurduğu, ya da iyi niyetli ama gerçekçi olmayan, kendimize özgü koşullar içinde geçerliği olmayan tutumların ortaya getirdiği kuruluşlardır. Öyle olmasaydı, tüm sendikaları tepkilere zorlayan bunca olaylar karşısında bu sendikalar hareketsiz kalmazlar, TÖS ölçüsünde olmasa bile bir şeyler yaparlardı. Yapmamalarını sayısal yetersizliklerine bağlayıp geçmek doğru olmasa gerektir. Örneğin öğretmen kıyımı olaylarında köy muhtarları bile tepkiler gösterirken, TÖS'ün dışında hiç bir öğretmen sendikasıyla ses gelmemesi, bu sendikaların yukarıda belirttiğimiz özelliklerinden başka bir yere bağlanamaz.”³⁴²

³³⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.42.

³³⁹ TÖDMF, 22. Kurultayına Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları (10-11 Temmuz 1969, Kayseri), TÖYKO Matbaası, 1969, s.3.

³⁴⁰ Güvenç, Serpil, “Türkiye’de Öğretmen Sendikacılığı ve İLK-SEN,” *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Sayı 22, Bahar 2008, s.164-187.

³⁴¹ *Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası Tüzüğü*, Ankara, 1969, s.2.

³⁴² TÖS, a.g.k., 1967, s.42.

TÖS tarihinin ilginç konularından biri, TÖS ile İLKSEN ilişkileridir. Aynı tabanı örgütlemeye çalışan, ikisi de “sol”da olan, Türkiye işçi sınıfı tarihinin önemli bazı eylemlerini birlikte gerçekleştiren bu iki örgüt, birleşme konusunda çeşitli girişimlere karşın, birleşmediler.

Bu iki örgütün birleşmemesinde örgüt yöneticilerinin kişisel tercihleri ve hesapları da olabilir. TÖS, tüm eğitim çalışanlarının aynı çatı altında bir araya gelmesini savunuyordu. İLKSEN ise kademe sendikacılığı temelinde sendikalar oluşmasını, bunların bir federasyon veya konfederasyon altında bir araya gelmesini istiyordu. Ancak temel ve belirleyici ayrılık nedeni, siyasal tercih farklılıkları olarak ortaya çıkmaktadır.

İLKSEN’in çizgisinde önemli değişiklikler yaşandı.

Bu örgüt henüz federasyon biçimindeyken “*Sorunlarımız ve Öğretmen Sendikacılığı*” adıyla bir kitapçık yayımladı. Bu tarihte Federasyon’un genel başkanlığını Kenan Keleş yürütüyordu. İLKSEN bu tarihte siyasetle uğraşmadığını, partilerüstü bir politika izlediğini belirtiyordu:

“Tüzüğümüzde yazıldığı gibi, siyasetle uğraşmadığımızın kanıtları çoktur. Türkiye İlksen kesin olarak günlük politikanın dışında meslek, meslektaş ve ulusa yararlı olmayı amaç edinmiştir. Anayasa teminatında tüm siyasi partilere saygı duyar. Hiçbirinin ne yanında ve ne de karşısındadır. İktidarda hangi siyasi parti bulunursa bulunsun, öğretmen hakları ve mesleki sorunların çözümü yönünde iyi ilişkiler kurulur; sonuç alınmazsa sendikacılığın gereği olan karşı koyma hareketlerine başvurulur. Sonuçlandırılmaya dek savaşı kutsal sayar. (...) Türkiye İlksen günlük politikanın dışında olmakla beraber, milli konuların halk toplumları yararına yöneltilmesi hususunda siyasi partilerüstü bir görüşle hareket eder. (...) (a) Biz gerçek Atatürkçüyüz. (b) Biz gerçek toplumcuyuz. (c) Biz Anayasacıyız. (d) Bütün aşırı akımların karşısındayız. (e) Eylemimiz, Anayasa teminatı altında Atatürk ilkeleri ışığında Türk Milli Eğitimine hizmet etmektir.”³⁴³

Ancak, aşağıda ele alınacağı gibi, Kenan Keleş’in TÖS’le birleşmek amacıyla 6-7 Ağustos 1970 tarihindeki kurultayda yaptığı konuşma, TİP çizgisindedir.

TÖS’te yönetimde olan Fakir Baykurt grubu, Türkiye’deki mücadelenin milli ve demokratik bir devrim stratejisi içinde geliştirilebileceği ve TÖS’ün de bu sürece bilinçlendirme aracı olarak katılması gerektiği görüşündeydi. Bu anlayış hem o tarihlerdeki Türkiye Komünist Partisi’nin, hem de o yıllarda TİP içinde ve dışında gelişen Milli Demokratik Devrim tezini savunan çevrelerin görüşlerine uygundu.

Yazarın İLKSEN Genel Başkanı Kenan Keleş ile 2 Eylül 1989 günü Aşağı Ayrancı’daki evinde yaptığı görüşmede, “biz o dönemler sosyalist devrim stratejisini savunuyorduk,” dedi. Kenan Keleş’in verdiği bilgilere göre, İLKSEN’in TİP’le sıcak ilişkileri vardı; Sadun Aren, Behice Boran, Mehmet Selik, Nuri Yıldırım, Şaban Yıldız ve diğer yöneticilerle sık sık görüşüyorlardı. Sadun Aren ve Kenan Somer, İLKSEN’in taşradaki şubelerine konferans veriyorlardı. İLKSEN Yürütme Kurulu’nun 5 üyesinin 3’ü TİP’li, 2’si CHP’li idi.

TÖS içinde de TİP’e yakın bir çevre vardı. TÖS içindeki görüş ayrılıkları, kitabın ilgili bölümünde ele alınmıştır. TÖS içindeki muhalefetin bir bölümü TİP’liydi. Yazarın TÖS içindeki muhalefetin önderi olan Feyzullah Ertuğrul ile 19 Mart 1989 günü evinde ve 4 Nisan 1989 günü Eğitim-Der Genel Merkezi’nde yaptığı görüşmelerde, bu siyasal tercihini açıkça ifade etti ve 1969 milletvekili genel seçimlerinde TİP’ten Muğla’da aday olduğunu söyledi. TÖS’ün İLKSEN’le ilişkisi konusunda da şu değerlendirmeyi yaptı: “TÖS’çüler İLKSEN’i pek ciddiye almayı, kendi tavırlarını sürdürdüler. Biz ise birliği savunduk.”

Bu koşullarda TÖS ile İLKSEN birleşmesi gerçekleşseydi, oluşacak yeni örgüt içinde Fakir Baykurt ve arkadaşları TİP’lilerin birleşmiş gücü karşısında büyük olasılıkla azınlığa düşecekti. Bu nedenle bir taraftan tabandan gelen baskıyla birleşme konusunda çeşitli girişimlerde bulunuldu, diğer taraftan bu birleşme pek de istenmedi ve gerçekleşmedi.

Fakir Baykurt’u dışarıdan yönlendirmese de Fakir Baykurt’un izlediği çizgiyi genel olarak olumlu bulan ve özellikle DEV-GENÇ mensuplarının TÖS şubeleriyle işbirliğini önemseyen MDD çizgisi, İLKSEN’e karşı açık tutum aldı.

TÖS ile İLKSEN arasındaki anlaşmazlık, bu yıllarda Türkiye sosyalist/komünist hareketi içindeki bölünmelerin yansımasıydı ve 12 Mart 1971 Darbesi olmasaydı, TÖS içinde ortaya çıkacak büyük sıkıntıların da habercisiydi. Nitekim 1970’li yılların ikinci yarısında TÖB-DER içinde yaşanan sorunlar, sosyalist/komünist hareket içindeki bölünmelerin demokratik kitle örgütlerini nasıl işlevsizleştirdiğinin somut örneğidir.

Aşağıda ele alınacak birleşme kurultayının başarısızlıkla sonuçlanması sonrasında bu yıllarda Milli Demokratik Devrim anlayışını savunan *Aydınlık Sosyalist Dergi*’nin Eylül 1970 tarihli sayısında yer alan yazı, anlaşmazlığın boyutlarını yansıtmaktadır:

“624 sayılı Sendikalar Kanununun yayınlanmasından bir ay sonra 10.7.1965 tarihinde TÖS’ün kuruluşu kesinleşmiş ve bundan iki gün sonra hakim sınıflar tarafından tezgâhlanan bir oyunla, TÖS’e karşı İLKSEN kurulmuştur. (...) Kuruluşundan bu yana hiç bir devrimci eylemde bulunmayan ve karşı-devrimci saflarda yer alan İLKSEN, tabandan gelen baskılar karşısında TÖS’le birlikte ortak eyleme girme zorunluluğunda kalmış ve 12 Aralık 1969’da TÖS’ün bütün Türkiye’de öğretmen boykotu ilanının ardından, 13 Aralık 1969’da iki öğretmen sendikası arasında boykot süresince ortak eylem protokolü imzalanmıştır. Bütün Türkiye’de başarıyla yürütülen öğretmen boykotu eylemi TÖS ve İLKSEN tabanını birbirine daha da yakınlaştırmıştır. İLKSEN yöneticileri tabandan gelen birleşme istekleri karşısında TÖS’le birleşme görüşmeleri yapmak üzere bir masaya oturmuştur. Ancak İLKSEN

³⁴³ Türkiye İlksen, *Sorunlarımız ve Öğretmen Sendikacılığı*, Yay.No.1, s.10-11, 30.

yöneticilerinin olumsuz tutumları burada da kendini açıkça göstermiş ve bu görüşmeler birleşme ile neticelenememiştir. Bu görüşmelerde alınabilen tek karar, yüzer delege ile İLKSEN-TÖS ortak genel kurulunun toplanması olmuştur.

“6-7 Ağustos 1970 tarihinde Ankara’da toplanan ortak genel kurula her iki örgütten yüzer delege gelmiş ve birleşme görüşmeleri İLKSEN’in katı ve karşı-devrimci tutumuyla baltalanmıştır. (...) Anadolu’da kongreler sonucu seçilen delegelerden oluşan TÖS grubuna karşılık, İLKSEN, ortak genel kurula merkezden tayin ettiği delegelerle katılmıştır. (...) TÖS içerisinde filizlenme olanağı bulamayan Aren-Boran oportünizmi, İLKSEN’in tabanından gelen sestten yararlanarak, iki öğretmen örgütünün birleşmesi için yürütülen çabalara, karşı-devrimci İLKSEN yöneticileri safında katılmış ve öğretmen örgütlerini bölerek hakim olmayı planlamıştır. Ortaya çıkan İLKSEN tezi de Aren-Boran oportünizminin damgasını taşıyan bir belgedir. (...) TÖS tezine karşı, özünde oportünizmin hedefi saptırıcı ve bölücü özelliklerini taşıyan Aren-Boran oportünizminin tezgâhladığı İLKSEN tezi ise şöyledir. (...)

“Tüm öğretmenlerin ve devrimcilerin görevi Aren-Boran oportünizminin, oportünist İLKSEN yöneticileriyle tezgâhladıkları oyunu açığa çıkararak, İLKSEN tezini ve bu tezde oportünizmi ezmek ve ortadan yok etmektir.”³⁴⁴

TÖS’ün bazı şubelerinin MDD çizgisine yakınlığının bir göstergesi de, bu tezin önde gelen savunucusu ve *Aydınlık Sosyalist Dergi*’nin kuramcılarında Mihri Belli’nin 19 Aralık 1970 günü Konya’da TÖS salonunda “kalabalık bir dinleyici kitlesi önünde Milli Demokratik Devrim konulu bir konferans” vermesidir.³⁴⁵

Bu değerlendirmeler ışığında, TÖS ile İLKSEN arasındaki ilişkilerin gelişimine bakılabilir.

İki örgüt arasında ilk önemli işbirliği, 15 Şubat 1969 günü Ankara’da gerçekleştirilen Büyük Eğitim Yürüyüşü vesilesiyle oldu. “15 Şubat 1969’da Başkentte düzenlenen ‘Büyük Eğitim Yürüyüşü’nde örgütlerin ismi kullanılmadan tüm öğretmenlerin katılımı için harcanan çabaya İlk-Sen de katılmıştır.”³⁴⁶ Bu yürüyüşe ilişkin ayrıntılı bilgi, TÖS’ün eylemlerine ve mücadelelerine ilişkin bölümde yer almaktadır.

TÖS’ün 1969 yılı Temmuz ayında yapılan 2. Olağan Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda İLKSEN’e ilişkin aşağıdaki değerlendirmeler yer alıyordu:

“Bir meslek içinde, bir iş kolunda iki sendika varsa bilelim ki bunun biri ‘sarı’dır. İkinci bir sendikanın kurulabilmesi için daha önce kurulmuş olan birinci sendikanın sarılaşmış, yani işverenin koluna girmiş olması gerekir ki, ortada böyle bir durum hiç olmamıştır. Bunu söylediğimiz zaman, ayrı sendikaları savunan ve yürüten arkadaşlarımız, ‘Biz sarı mıyız, biz işverenin kolunda mıyız?’ diye yakınırlar. İşverenin kolunda olmak ve sarılaşmak için işverenin kol kola resim çektirmek gerekmez. Oynadığınız rol sandır. Hareket ve davranışlarımızın sonucunda işverenin koluna girersiniz.

“Nitekim öyle olmuştur. Geliş gidişlerimizde kendilerini he zaman centilmen gördüğümüz, bizim de elimizden gelen saygı ve sevgiyi göstermekten çekinmediğimiz İLK-SEN’ci arkadaşlarımızın bir davranışlarına bakınız:

“...Esefle belirtiriz ki, öğretmenler istismar edilmekte ve siyasilerin çıkarlarına yöneltmek istenmektedir. Öğretmen ve ulus için tehlike arz eden Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) ve Milliyetçi Öğretmenler Birliği (MÖB) yöneticilerinin tamamen siyaset pazarına girmiş olduklarını kamuoyuna açıklarız. Bu kuruluş yöneticilerine en iyi dersi yine öğretmenler verecektir.”

“Bu paragraf Anadolu Ajansının 30 Ekim 1967 günlü İstanbul Bülteninden alınmıştır. Ajansın 4 numaralı haberidir. İLK-SEN bildirisinin TÖS ve TÖDMF Direnme Kararı karşısındaki görüşlerini dile getirmektedir. İki imza ile yayınlanmıştır. İmzaların biri Genel Başkan Keleş, biri de Genel Sekreter Halit Polat. Direnme Kararının açıklandığı gün, çok sendikalı bir ortamda başka bir meslek sendikasının, birinin giriştiği bir harekete karşı böyle çıkışlar yapması, onların sarı sendikacılık rolüne düşmüş olduklarının tam bir kanıtıdır. (...)”

“Böyle yarışmalı, sürtüşmeli ve çok sendikalı ortamda içtenliğinden de inanılır bir yanı olmuyor. Gene İLKİN SESİ gazetesinin Nisan 1969 tarihli 23-24 sayılarında, Genel Başkan Baykurt’un Fevzipaşa’ya sürülmesi sendikal mücadele için bir ‘zafer’ olarak niteleniyor.”³⁴⁷

1969 yılında TÖS büyük bir atığa kalktı. Büyük Eğitim Yürüyüşü’nün ardından 1969 yılı Temmuz ayında TÖS’ün 2. Olağan Genel Kurulu’nun Kayseri’de toplanması sırasında yaşanan saldırı, TÖS’ün etkinliğini daha da artırdı. 1968 yılında TÖDMF yönetimini ele geçirmiş olan TÖS’lülerin 1969 yılı Temmuz ayında Federasyonu tasfiye etmeleri de TÖS’ü ve TÖS yönetimini güçlendirdi. İLKSEN, hem TÖS’ün artan gücü, hem de TÖS içinde etkisi sınırlı kalan muhalefetin girişimleri sonucunda, birleşme tartışmalarını gündeme getirdi.

İLKSEN önce federatif yapıdan vazgeçerek, Türkiye çapında örgütlü bir sendikaya dönüştü.

TÖS Gazetesi’nin 20 Ağustos 1969 tarihli sayısında “İLKSEN TÖS’le Birleşmek İstiyor” başlıklı bir haber yayımlandı:

“İlk-Sen yöneticileri aynı işverene karşı ayrı sendikaların, sendikal çalışmaları yıpratarak ve amaca ulaşmada güçlük çıkardığını kabullenerek aşağıdaki basın bildirisini yayınlamıştır.

“Örgütlenme çabası içinde bulunan Türk öğretim ordusu için de 1969 yılı sürprizli oldu ve öğretmen örgütçülüğü yeni bazı aşamalara ulaştı.

“Örneğin, Federasyon biçiminde kurulup dört yıldır bu düzenle çalışan Türkiye İlkokul Öğretmen Sendikaları Federasyonu (TÜRKİYE İLKSEN) Trabzon’daki Genel Kurul toplantısında federe sistemden merkezîyet sistemine dönüşüm yaptı. Bu, sendikacılıkta bir aşamadır. Federe düzenin dört yıllık denemelerde rastlanan sakıncaları ışığı altında verilmiş olan bu karar örgütçülükte daha salim bir yolun bulunduğunu göstermiştir. Türkiye İLKSEN’in bundan daha isabetli ve yararlı ikinci davranışları bu sendikanın devrimciliği konusundaki kuşkuları silip süpüren kesin tavırları olmuştur. İLKSEN devrimci, halkçı ve Atatürkçü bir

³⁴⁴ *Aydınlık Sosyalist Dergi*, “TÖS-İLKSEN Ortak Genel Kurulu,” Sayı 23, Eylül 1970, s.411-414. Fakir Baykurt’un TÖS’ün 7 Temmuz 1969 günü Kayseri’de başlayan 2. Olağan Genel Kurul’u açış konuşmasının tamamı, MDD çizgisindeki *Aydınlık Sosyalist Dergi*’nin Ağustos 1969 tarihli 10. sayısında yayımlandı (s.304-319).

³⁴⁵ *Aydınlık Sosyalist Dergi*, “Mihri Belli’nin Konuşması,” Sayı 27, Ocak 1971, s.261-262.

³⁴⁶ TÖS, a.g.k., 1969, s.43.

³⁴⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.19-20.

örgüt olduğunu 5 Temmuz 1969'dan bu yana yayınladıkları bildiri ve aldıkları kararları ile kamuoyuna defalarca duyurdu. Böylece, öğretmenleri şekil ve yapı bakımından bölmeyi başaranlar sömürü emellerini sürdürmek üzere halkın gözüne perde çekti. Üzere kullanılacakları büyük öğretmen örgütlerinden birinin daha karşılarında bulunduğunu öğrenerek afalladılar. Tekin Erer'in 19.8.1969 günlü *Son Havadis Gazetesi*'ndeki yığın yığın bilgi yanlışları ile dolu perişan yazısı bu korku ve telaşın somut örneğidir.

"Bu yılın başka bir olayı Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu'nun feshidir. TÖDMF, öğretmen örgütçülük tarihinde en uzun ömürlü olanıdır. Ve dernekçiliğin yapısı gereği savaşı olamamasına karşın, bazı küçük meslek sorunlarını olumlu sonuçlara bile götürmüş olmakla etkin sayılan bir örgüt niteliğini de almıştır. Böyle olduğu halde ve binlerce öğretmenin, duygusal bağlarla sarıldıkları federasyonun feshi kolayca yapıldı. Çünkü öğretmen halk savaşının sendikacılık ile başarılacağı kanısındadır.

"Ardarda görülen bu gelişmelerin anlamı büyüktür. Türk öğretmeni toplum içindeki sınıfsal savaşın gittikçe kızıştığını ve büyük kitlelerin sürtütürülmesi içinde başarılı bir sonuca varmanın ancak büyük ve tek güç ile sağlanacağını anlamıştır. İçinde bulunduğumuz yıllar Türk toplum hayatının kaderini biçimlendirecek olaylarla doludur. Türkiye'nin sorunları içinde öğretmenlerin sorunları, bir kitabın bölümleri, bir bölümün paragrafları gibidir. Bütün çözülmedikçe parçaların çözümü anlamsız kalmaya mahkumdur. Bu bilince varan her öğretmen kendi çıkarını değil halkın, toplumun, ülkenin çıkarını önde görmek kararındadır. Bu karar bir temel felsefeden doğmakta ve öğretmeni sosyal savaşta sorumlu duruma düşürmektedir.

"Öğretmen halkı, emperyalizm ve işbirlikçilerine karşı uyararak ve güçlendirmekle yükümlüdür. Bu ağır ve zor işi yaparken uğradığı engelleri örgütünün desteği ile aşacaktır. Bu bakımdan da güçlü ve özgür bir örgüte muhtaçtır. Her öğretmen ergeç bu çizgiyi bulacaktır.

"TÜRKİYE İLKOKUL ÖĞRETMENLERİ SENDİKASI (İLKSEN)'nin değerli ve ülkücü liderleri öteden beri sürdürdükleri Atatürkçü savaşlarında kendi bünyeleri içinde karşılaştıkları çepeli cesaretle temizlemesini başardılar. Ve savaşta birliğin yararına inanmış ve geleceği iyi gören liderler olarak TÖS'le birleşme lüzumunu ortaya koymuş bulunuyorlar.

"Birleşme biçim ve yöntemleri incelenecek bir konu olabilir, bu önemli değildir. Önemli olan Türk öğretmenin düşünce, inanca ve ülküde ayrı olmadığına, menşelere göre, iş kademelerine göre, cinsiyet ve görev ayrılıklarına göre bölünüp birbirine düşürülmesinden yararlanacakların tüm melun umutlarının sönmesinde.

"İki büyük öğretmen örgütünün birleşmesi konusunda TÖS ve İLKSEN Genel Merkezlerinde ilişkiler kurulmaktadır. Mesleğimiz için büyük bir dönüm noktası olacak bu olayın gelişmesini yakından izlemekteyiz."³⁴⁸

Öğretmenler üzerindeki baskının ve öğretmenlerin sorunlarının artması üzerine, 1969 yılı Aralık ayında Büyük Öğretmen Boykotu gündeme geldi. 15-18 Aralık 1969 günleri gerçekleştirilen bu eyleme ilişkin ayrıntılı bilgiler, kitabın ilgili bölümündedir. Bu eylemden birkaç gün önce, 11 Aralık 1969 tarihinde, TÖS ve Türkiye İLKSEN arasında bir birleşme anlaşması imzalandı.

Türkiye İLKSEN Genel Başkanı Kenan Keleş ve TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt imzalı anlaşma şöyleydi: "Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası ile Türkiye Öğretmenler Sendikası, bugünden itibaren, yurt ve meslek sorunlarının çözümlenmesinde eylem birliğine karar vermişlerdir. Bu eylemler mutlaka devrimci yönde olacaktır. Örgütlerimiz, 1970 Temmuz'unda yeni örgüt biçimini saptamak üzere, eşit temsil olanakları ile ortak bir kurultay toplayacaklardır. 1970 Temmuz Kurultayına kadar her iki örgüt, sendikal eylemi yürütmek için ortak bir sendika eğitim komitesi kuracaklardır. İLKSEN ve TÖS Genel Yürütme Kurulları adına, bu kararımızı bütün üyelerimize, öğretmenlerimize ve kamuoyuna duyururuz."³⁴⁹

Ancak iki örgüt arasındaki ilişkiler, Büyük Öğretmen Boykotu sonrasında hemen gelişmedi. 1970 yılında "25 Mayıs'ta İlkSEN'in yapacağı eyleme TÖS'ün de katılıp katılmayacağını soran THA muhabirine," TÖS Genel Başkan Yardımcısı Dursun Akçam aşağıdaki açıklamayı yaptı:

"İLKSEN'in 25 Mayıs'ta yapacağını önerdiği eylem biçimi ve zamanı ile ilgili olarak TÖS'ün almış olduğu bir karar yoktur. TÖS, her zaman devrimci eylem içindedir. Öğretmenler üstünde yoğunlaştırılan bu kıyım ve zulüm işlemleri karşısında elbette sessiz kalmayacaktır. Zamanı gelince, fiili bir eyleme geçecektir. Ancak bu eylem mitingi ve boykotu aşan bir eylem olacaktır. Bu eylemin Mayıs ya da Haziran ayında yapılması söz konusu değildir. Öğrenci, öğretmen ve halk düşmanı bir iktidarın eline, öğrencilerimizin tam sınav döneminde terk etmek, velileri zor durumda bırakmak istemiyoruz. Şimdilik, başarılı geçmiş olan genel boykotumuzun hukuki sonuçlarını almak istiyoruz. Boykotla ilgili bütün haksız ve keyfi tasarruflarında idare, hukuk dışına düşmektedir. TÖS, son aylarda öğrencilerin ve halkın üstünde yoğunlaştırılan faşist baskıları ve halka yapılan işkenceleri ibretle izlemektedir. Hükümet saldırı çetelerine yeşil ışık yakarken, öte yandan devrimci geleneği olan Türk Ordusunu, karşı-devrimcilerin safında kullanarak karşı karşıya getirmek gibi basiretsiz ve tehlikeli bir oyunun içine girmiştir. TÖS, devrimci örgütlerin ve emekçi halkımızın yanında, devrimci eylemini daha bir güçle sürdürecektir."³⁵⁰

TÖS Gazetesi, 1 Ağustos 1970 tarihli sayısında, TÖS ile İLKSEN'in ortak kurultayının toplanacağını duyurdu:

"Genel Öğretmen Boykotundan önce imzalanan TÖS ve İLKSEN birleşme protokolü gereğince, 6/7 Ağustos 1970 günleri Ankara'da bir ortak kurultay toplanacaktır. Bu kurultaya TÖS ve İLKSEN eşit olanaklarla katılacaklardır. Kurultayın amacı, iki örgütte toplanmış öğretmenlerimizle örgütsüz meslektaşlarımızı birleştirecek yeni örgüt biçimini araştırmaktır. Ortak kurultaya her iki sendika 100'er kişilik gruplarla katılacak ve kurultay, her iki sendikaya da üye olmayan, tarafsız kişiliğiyle tanınmış bir bilim adamının başkanlığında çalışacaktır. Sendikalar bu başkanın yanına birer yardımcı ve birer yazman vereceklerdir.

"TÖS ve İLKSEN Genel Merkezleri, ortak kurultaya bir ortak birleşme önerisiyle gidilmesine çalışmışlar, fakat böyle bir öneri üzerinde anlaşamamışlardır. Sendikalar kurultaya kendi tezleriyle gelecekler ve yapılacak tartışmalardan sonra meslek tabanını temsil eden öğretmenler yeni örgüt biçiminin bulunması için hakemlik yapacaklardır. Ortak kurultayın alacağı kararlar, sendikaların kendi genel kurullarına götürülecektir. TÖS ve İLKSEN genel kurulları 1971 yaz tatilinde yapılacaktır.

³⁴⁸ *TÖS Gazetesi*, Sayı 37, 20.8.1969.

³⁴⁹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 44, 15.12.1969.

³⁵⁰ *TÖS Gazetesi*, Sayı.55, 1.6.1970.

“Meslek çevrelerinde ve kamuoyunda ilgiyle izlenecek olan ortak kurultay birleşmeyi sağlayabilirse, önemli bir meslek ve toplum hizmeti görmüş olacaktır. TÖS ve İLKSEN’in bu çabaları, iktidarın kanun çıkararak işçi sendikalarını birleştirmeye kalkıştığı ve ciddi tepkilere yol açtığı bir dönemde, öğretmenlerin bir araya gelerek ve biri birlerini ikna ederek birleşme çabaları olarak değerlendirilecektir.”³⁵¹

Fakir Baykurt da *TÖS Gazetesi*’nin 1 Ağustos 1970 tarihli sayısında “Öğretmenlerin Birleşmesi” başlıklı başyazısında şunları belirtti:

“6-7 Ağustos 1970 günleri Ankara’da TÖS ve İLKSEN ortak kurultayı topluyor. Genel Öğretmen Boykotundan önce imzalanan bir anlaşmanın sonucu olarak yapılan bu kurultay, öğretmenlerimizin bugünkü ihtiyaçlarından birini gözden geçirecek ve örgütlenme konusundaki görüşlerin açıklık kazanmasına yardımcı olacaktır. İktidarın Meclis’ten kanun çıkartarak işçi sendikalarını güya birleştirmeye çalıştığı bir dönemde, öğretmenlerin kendiliklerinden toplanarak ve birbirini ikna ederek birleşmek istemeleri, öğretmene yaklaşan anlamlı bir davranış ve bir toplum hizmeti olmaktadır.

“624 sayılı Kanun, ülkemizde bir sendika enflasyonu yaratmıştır. 1965’te, birden sendikacılık dönemine giren kamu personeli, gerekli bilgi ve deneylere sahip olmadan daldığı bu yeni ortamda, gereğinden çok sayıda sendika geliştirdi. Bugün 505 kamu personeli sendikasıyla dünyada en olumsuz durumu yaşayan ülkelerden biriyiz. Ne yazık ki, öğretmen sendikalarının sayısı da çoktur. Çok sendika olmanın başlıca zararı, sendikal savaşın etkinliğini azaltmak biçiminde özetlenebilir. Buna karşı en doğru tez, ‘bir işkolunda bir sendika’ tezidir. Ama bu, çok zor ulaşılabilecek bir aşamadır. Şimdi bütün dünyada, buna doğru bir toparlanma görülmektedir. İsveç’te, Macaristan’da öğretmen sendikaları tektir. Tarım kesimindekilerle birlikte İsveç’teki bütün işçi sendikalarının sayısı 38, memur sendikalarının sayısı 34’tür.

“Eğitim, tek iş kolu mudur, değil midir? Bu soru, doğru cevaplandırılabilirse, öğretmenlerin örgütlenmesinde en faydalı yolu bulmak kolaylaşacak ve çabuklaşacaktır. İlkinden yükseğine kadar eğitim ve öğretimle uğraşan herkes aynı işi yapmaktadır. Bunların işverenleri de tektir. Tek işveren etkeni, eğitim kadar başka hiçbir iş kolunda net ve inandırıcı değildir. Kamu personelinin işvereni olarak ‘devlet’i almazsak, kimi alacağız? Eğitimde, devlet ya da hükümet adına, karşımızdaki kurum Milli Eğitim Bakanlığı; kişi de Milli Eğitim Bakanındır. Tek işverene karşı tek örgüt olunmazsa, çok örgütlü bir iş kolunda işveren her zaman kendi lehine avantaj yaratma şansına sahiptir. Sarı kuruluşlar çıkarması kolaydır. Kuruluşları rekabete sokarak, birbirine düşürerek zaman kazandığı, sendikal savaşı yozlaştırdığı da görülmektedir. Bilinçli ve gerçek sendikalar da bunların sonuçlarıyla savaşmaktan, asıl konuya eğilmeye az zaman bulabilmektedirler. Beş yıldır bütün memur ve hatta öğretmen sendikalarının içinde bulunduğu durum, bu görüşümüzü kanıtlamaya yetecektir.

“Üstelik bugün öğretmenler, meslek sorunlarına daha geniş ve bilimsel bir açıdan bakıyorlar. Emperyalizmden kapitalizme, yoksulluğa ve yaygın kara cahillığe kadar pek çok ulusal sorun çözümlenebilmek için öğretmenlerimizin bilinçli ve örgütlü çabalarını beklemekteyiz. Bu ulusal sorunlar var kaldıkça, kademe ya da zümre ölçüsünde ulaşacağımız her başarı geçici kalacak, hatta hiçbir ciddi başarıya ulaşamayacağız. Kaldı ki, bugün hangi kademe çalışırsak çalışalım, biz öğretmenlerin ortak mesleki sorunlarımızı, ayrı mesleki sorunlarımızdan daha ağır basmaktadır. Örnek olarak, eş ve çocuklarımızın bakımını ele alalım. Hangi kademedeki öğretmenin bu sorunu çözülmüştür?

“Çalışan halka, öğretmene öğrenciye yaramayan bugünkü bozuk düzen değişinceye ve kapitalist üretim ilişkilerinden kurtuluncaya kadar izlenebilecek en doğru sendikal savaş yolu, grev hakkını da elde etmiş güçlü bir örgütle izlenebilir. Bu güçlü örgüt tek olur. Karar ve yürütme organı tek olur. Ama kendi içinde demokratik işleyişin bütün ölçülerine de uyulur. Böyle bir örgüt, bugünkü dağılmışlığın ve yarın yanlışlıkla yönelebileceğimiz herhangi bir ‘federatif’ birleşmenin zararlarından bizi koruyacaktır.

“TÖS olarak kurultaya bu inançla giriyoruz.”³⁵²

Ancak ortak kurultayda bir anlaşma sağlanamadı. Daha önce belirtilen denge ve hesaplar, kurultayın başarısızlığını baştan belirlemişti.

Kenan Keleş’in Kurultay’da yaptığı konuşmanın bazı bölümleri aşağıda sunulmaktadır. Kenan Keleş’in görüşleri birçok temel konuda TÖS’ün belirlenmiş politikalarından farklıdır. Ayrılık kademe sendikacılığı ile tek sendika anlayışının çok daha ötesinde farklılıklara dayanmaktadır:

“Türkiye’deki devrim savaşında yerimizi doğru olarak saptamanın sırası çoktan gelmiştir. Sorumluluğunu müdrik devrimci ilkökul öğretmenleri olarak, aynı cephede yer aldığımız kardeş örgüt TÖS ile öğretmen mücadelesinin örgütlenmesinde devrimci teori ve devrimci eylem birliğini sağlamanın şart olduğuna inanıyoruz. (...) Türkiye’deki kapitalist gelişme, kurtuluş savaşına damgasını vuran burjuvazinin liberal devletçilik ve kemalist devletçilik uygulamalarıyla hızlandırılmış ve yeni, sanayi, ticaret, tarım kapitalistleri yaratılmıştır. Devletçiliğin amacı ülkeyi kalkındıracak, milli birliğe kavuşturacak bir sınıfın, burjuvazinin güçlendirilmesi olmuştur. (...) 1960 yılında, burjuvazinin gerici kesiminin tuttuğu yolun çıkmaza girmesi sonucunda, burjuvazinin ilerici kesimi iktidara el koymuştur. (...) 27 Mayıs Hareketini yürütenlerin burjuvazinin bir kesimi olduğunu düşünürsek... (...) 27 Mayıs Hareketi, burjuvazinin kendi iç çekişmelerinin ürünü olarak doğan ve Kemalistlerin başlatmış olduğu burjuva devrimini tamamlamak hedefini güden demokratik karakterli bir sosyal olgudur. (...) Gerek ekonomik alanda, gerek politik alanda burjuvazinin egemenliğine karşı tek devrimci ve kurtuluşçu alternatif, üretken sınıfların işçiler öncülüğünde yürüteceği siyasi iktidar mücadelesidir. Biz devrimi, ileri bir üretim düzenine geçişi gerçekleştirmek üzere, toplumdaki en devrimci sınıfın müttefikleriyle birlikte iktidara gelmesi diye tanımlıyoruz. Ve bu tanım çerçevesinde, anti-kapitalist bir öz taşımayan hiçbir iktidar değişikliğini de devrim olarak görmüyoruz. İşte bu yüzden devrimci mücadelemizin kapitalizmi hedef almasını, burjuvazinin kalelerini zayıflatmasını şart koşuyoruz. (...) Bugünün Türkiye’inde devrimci eylem emperyalizme ve içerdeki egemen sınıflar düzenine, yani kapitalizme karşı olmaktan başka birşey değildir. anti-emperyalist ve anti-kapitalist mücadelemiz somut şartlardan dolayı birbiriyle doğrudan bir ilişki içindedirler. (...) Siyasi hareketten bağımsız, başı kıcı belli olmayan, dik kafalı bir sendikacılık biz İLKSEN’ciler tarafından onaylanamaz. Bunun tersini düşünmek, siyasi güçler karşısında tarafsız kalmak ya da yerimizi olduğundan fazla abartmak sarı sendikacılıktan başka birşey değildir. Partilerüstü sendikacılık bugün nasıl Türk-İş’i burjuvazinin müttefiki durumuna sokmuşsa,

³⁵¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 59, 1.8.1970.

³⁵² *TÖS Gazetesi*, Sayı 59, 1.8.1970.

öğretmen sendikacılığında da bizleri aynı ihanet çizgisine itecektir. (...) Öğretmen diye adlandırılan herkesi tek bir sendika içinde örgütlemek tezinin bugünün Türkiye'sinde özellikle geçerliliği yoktur.”³⁵³

Özetlenen bu görüşler, İLKSEN'in eski görüşlerinden de, TÖS'ün politikalarından da temelden farklıydı. TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'un konuşmasının bazı bölümleri de şöyleydi: “Bu devrimin ve temel reformların gerçekleştirilmesi için Mustafa Kemal yolunda, Mustafa Kemal'i de aşan yeni Mustafa Kemaller yetiştirmeye devam edeceğiz. (...) Ayrı lokalleri, ayrı örgütleri, lokallerimizin üzerlerinde asılı bulunan ‘Üye olmayanlar giremez’ levhalarını, lokallerimizden oyun araç ve gereçlerini kaldıralım. Bu dönemde güçlü bir öğretmen sendikası halinde halkla bütünleşmemizi başarıp, onun kafasındaki karanlığı dağıtalım. Türkiyemizi ve mesleğimizi aydınlık günlere ulaştıralım. (...) Yaşasın halkımızın devrimci mücadelesi! Yaşasın tam bağımsız, gerçekten demokratik ve ileri Türkiye! Yaşasın öğretmenlerin kardeşçe birliği!”³⁵⁴

TÖS birleşme konusunda ayrıntılı bir tez sundu.

TÖS Gazetesi 15 Ağustos 1970 tarihli sayısında kurultayda yaşananları “Doç.Dr.Mukbil Özyörük'ün Tarafsız Başkanlığındaki Ortak Kurultay Sonuç Vermedi” manşetiyle aşağıdaki biçimde ele aldı:

“Ortak Kurultay'ın Siyasal Bilgiler Fakültesi konferans salonunda toplanmasını İLKSEN'ci dostlar nedense uygun bulmadılar. İleri sürdükleri neden yersizdi. Ama TÖS diremedi. Kurultay Dilşat Düğün salonunda 6.8.1970 Perşembe günü saat 9.00'da toplanması isteğine katıldı.

“Kurultay'ın TÖS'lü üyeleri her ilden, o il içindeki şube başkanları tarafından seçilmişti. Seçimler tam demokratik bir hava içinde yapılmıştı. İLKSEN üyelerini Genel Merkez atamıştı. Bu en azından Kurultay'ın yarı üyesinin şartlandırılmış olduğunun bir belgesiydi.

“Kurultay tarafsız Başkan Doç.Dr.Mukbil Özyörük tarafından yönetilecekti. Divan'da TÖS'ten Şerafettin Kılıç, Nimet Bayraktar, İLKSEN'den Ahmet Altner, Nedime Elden görevlendirildiler. Bu arkadaşlar yerlerini alınca Yönetim Kurulu üyemiz Muzaffer Sayar'ın yönetiminde İstiklâl Marşı söylendi. Atamızın ve tüm devrim şehitleri ile Ortak Kurultay'a seçildikten sonra ve hareketinden önce bir kalp krizi sonucunda hayata gözlerini yuman TÖS Tavsanlı Şubesi Başkanı Ahmet Sezer için saygı duruşunda bulunuldu.

“Ortak Kurultay başkanı Doç.Dr.Mukbil Özyörük kısa bir açış konuşması yaptı:

“En büyük iki devrimci öğretmen örgütü tarihî bir karar verme durumundadır. Türk kamuoyu, bu iki Atatürkçü öğretmen örgütünün bir ve beraber olmasını bekliyor. Bu halkın umudunu kırmağa kimsenin hakkı yoktur. Mutlaka birleşeceksiniz. Eğer siz birleşmezseniz arkanızdan gelenler bu mutlu işi yapacaklardır.”

“Başkan bundan sonra her iki sendikanın Genel Başkanına söz verdi. İlk konuşmayı İLKSEN Genel Başkanı Kenan Keleş yaptı. 200 delegenin, basın ve dinleyicilerin izlediği konuşmasında Keleş, önceden başlamış olan ve Kurultay'ı izleyenlere dağıtılan broşürü okuyarak İLKSEN'in kademeci görüşünü nakletti. Konuşması bitince, Genel Başkanımız Baykurt, bir buket çiçek vererek Keleş'i kutladı. Daha sonra Baykurt TÖS adına konuşmasını yaptı. Öğretmenin devrimci savaşında birlik ve beraberlik içinde olmanın gereğini savundu ve bölünmüş sendikalar yerine, tek tip ve millî bir sendika altında toplanmanın daha yararlı ve sonuç alıcı olacağını belirtti. Genel Başkanlarının konuşmaları, iki örgütün birleşmeleri yolunda olumlu ve yapıcı nitelikteydi ve Kurultayın iyi niyetli ve sağduyulu kişilerini umutlandırdı. Daha sonra program gereğince, iki örgütün tezleri okundu. Her şey buraya dek iyi gidiyordu. Kurultay Başkanlığı Kurultay'a gelen kutlama telgraflarını okumaya başlayınca birleşmeyi gerçekler yerine duyguyla yorumlayan kişiler, salonu spor kulüplerinin rekabeti biçimine soktular. Ve özellikle İLKSEN'in birbirini tutan sözcüklerle çekilmiş telgraflarına yapılan gösteriler birleşmek umutlarını sarsan ilk darbeler oldu. Sıra konuşmacılara gelmişti. Artık bu anda yapılacak şey, geçmiş bir yana iterek, gerek dinleyicilerin, gerek Anadolu'nun her köşesinde Kurultay'ı dikkatle izleyen devrimci örgüt ve kişilerin önerdikleri ve arzuladıkları biçimde yaklaşma ve kaynaşmayı sağlayıcı konuşmalar yapmaktır. Türkiye'nin bugünkü koşulları, karşımızda tek cephe olarak duran feodal kalıntılı işbirlikçi ve karşı devrimci örgütlü güçlere, bölük pörçük değil, tek ve millî bir sendikayla karşı durarak, eylem ve örgüt birliğinde savunmaya zorunlu kılmıştı. Böyle bir durumda, öğretmenlerin kademe problemleri pek kişisel ve tutarsız olurdu. Ama konuşmacılar bu çıkarıcı düşüncenin çemberinden kendilerini kurtaramadılar ve ‘köydeki ilkokul öğretmeni ile kentteki profesörün sorunları bir olamaz’ dediler. Bu, TÖS'ün önerdiği devrimci anlayışla ters düşüyordu. Memleketin geniş cephede sorunları uyutulurken, zümresel ve kısır çekişmelere girmek gereksizdi. Bu iki ana örgütün birleşmesini yeren konuşmalar bolca alkışlandı. Anadolu'dan masraflar ederek Ankara'ya gelen temsilcilerin geliş amaçları suya düşmek üzereydi. Öyleyse iki sendikanın birleşmemesi önceden şartlandırılmıştı ve bu hesap Kurultay'da uygulanıyordu. Aksi halde alkış birleşmeyi öneren konuşmalar için yapılmalıydı. Kurultay'a birleşmemek için gelinmişti ve birleşilemedi. Kim bilir kaç zaman sonra bir Kurultay daha toplanacaktı. Bu Türkiye'nin geri kalmışlığının gerice bir adımı, atılmıydı. Türkiye'nin devrimle gelecek kurtuluşu, kademeciliğin dar ve zümreci ifadesiyle geciktiriliyordu.

“Veli Kasımoğlu, TÖS'ün tezini okudu.

“Konuşmacılarımız ise: Kâmil Karadeniz, Ferhat Aslantaş, Mukremin Tekin, Nazmi Erdem, İbrahim İşyar, Necati Erol, Fatma Oğuz, Tahsin Çayır, Fikri Kacık, Fikri Yavuz.”³⁵⁵

TÖS Gazetesi'nin 15 Ağustos 1970 tarihli sayısında “Ortak Kurultaydan Notlar” başlığı altında aşağıdaki bilgiler verildi:

“TÖS-İlksen Ortak Kurultay'ından bir gün önce Baykurt, TÖS Temsilcilerini topladı. Kendilerine bazı örgütlerde bulundu: Kendilerine güveni olmayanlar kızar, sinirlenir, kaba konuşur, hatta kavga çıkarırlar. Sizlerden dileğim şudur: Sakin olunuz, efendi olunuz, bir öğretmen olduğunuzu unutmayınız.

³⁵³ İLKSEN, *Türkiye-İlksen Genel Başkanı Kenan Keleş'in 6-7 Ağustos Ortak Kurultay Sunuş Konuşması*, Ankara, 1970.

³⁵⁴ TÖS, *Öğretmenlerin Birleşmesine Doğru, TÖS ve İLKSEN Ortak Kurultayı, TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'un Konuşması, TÖS'ün Birleşme Tezi*, Ankara, 1970.

³⁵⁵ *TÖS Gazetesi*, Sayı 60, 15.8.1970.

“Ertesi gün Kenan Keleş, Sayın Fakir Baykurt’un tam zıddı olduğunu her haliyle göstermek istercesine ‘sapık, dar kafalı sendikacılık’ gibi deyimler kullanarak söze başladı. Ona göre tek tip sendikacılık dar kafalılık, sapıklıktı. Oysaki, kendi örgütünü federasyondan tek tipe çevireli daha bir yıl olmuştu.

“Ertesi gün tarafsız Divan Başkanı Mukbil Özyörük kapanış konuşmasını yaparken Kenan Keleş, ikide bir yerinden kalkıp mikrofona yapışıyor ve ‘İlksen bu iki toplantıda yutulamaz’ sözünü protesto ediyordu. Nedeni anlaşılmadı.

“Keleş’in protestosuna ise Fakir Baykurt, sakın sakın gülüyordu.

“Neyse ki, TÖS Başkanının güler yüzü İlksen’lileri yatıştırdı.

“İlksen’liler bir de telgraf ve alkış rekabetine girdiler. Telgraflar cümle ve kelimeleriyle birbirinin aynıydı. Başka başka yerlerden çekilen telgraflar kelime kelime nasıl benzeşiyordu? Herkes şaşıtı.

“Kurultay’da en çok İsmet Baran alkışlandı. TÖS’ün geçen yılki listesine giremeyen ve ertesi gün kademeciliğin en iyi sendikacılık olduğu ilhamını alan Sayın Baran alkışlandıkça kızarıyordu. Sevinçten mi desek, utançtan mı?”³⁵⁶

Fakir Baykurt’un ortak kurultayı değerlendiren “Havada Kalan El” başlıklı başyazısı da 15 Ağustos 1970 tarihli *TÖS Gazetesi*’nde yayımlandı:

“TÖS ve İlksen Ortak Kurultayı, umulan sonucu vermemiştir. TÖS, Ortak Kurultaya, bugünkü örgüt biçimini geliştirerek, organlarında bütün öğretim basamaklarının sayısal oranlarına göre temsil edilebileceği, merkezî tipte tek milli sendika teziyle gitti. Bu ilkelere göre yapılacak bir tüzük değişikliğiyle, birleşmenin en sağlam adımını attı. Fakat İlksen, Adana öğretmenlerinden ve köylülerinden getirttiği telgraflarla ve kendi paralelindeki TÖS’ten sağladığı bir kademecilik mesajıyla tezini destekleyip direnmekten öte bir adım atmadı.

“1965’te TÖS kurulurken TÖDMF yöneticileri, 1963 Antalya Kurultayında verilen kurucularla ilgili bir karar gereğince bugünkü İlksen’in bazı yöneticilerini TÖS’ün kurucuları arasına alamayacaklarını bildirdiler. Eğer böyle davranmayıp alsalardı, şimdi ortada İlksen diye bir kuruluş bulunmayacaktı. Kurultaydaki direnmenin altında, 1965’ten gelen o eski kurgunluk bile vardır.

“TÖS, Ortak Kurultay’daki 100 delegesinin büyük çoğunluğunu illerde, demokratik seçimlerle getirmişti. Halbuki İlksen, delegelerini, kademecilik tezini katılıkla savunacak üyelerinden seçerek atamıştı. Atama yoluyla gelen delegeler, tam genel merkezlerinin istediği biçimde, öğretmen sorunlarının çözümünü, kademe sendikalarının federasyonu gibi, disiplinle gevşek, her an birbirinden kopmaya ve mevcut partilerin ve işverenin çengeline takılmaya elverişli bir örgüt biçimine bağladılar.

“Böylece, iki örgütün birleşmesi için TÖS’ün uzattığı el havada kaldı. Bundan sadece mesleğimiz ve memleketimiz zarar görecektir. Fakat TÖS, bunu önlemek için elinden gelen çabayı harcayacaktır.

“Eylem birliği konusunu da çok istismar ettiler. Eylem birliği, örgüt birliğiyle olur. Beş yıldan beri 72 bin üye sağlamış, üyelerinin kalitesini geliştirmiş, varlığını meslektaşlarına ve kamuoyuna kabul ettirmiş TÖS gibi bir örgütü parçalamak için durmadan çaba harca, sonra da eylem birliğinden söz et. Bu olamaz! TÖS, elbet eylemci bir sendikadır. Devrimciliği de dün ağzına almış değil, başından beri içtenlikli bir devrimcidir. Klikçi ya da parçalayıcı değil, bütüncü ve birleştiricidir. Temsil ettiği öğretmenlerin mutluluğunu, halkın ve memleketin mutluluğundan ayrı görmez. Şu, ya da bu düşünceyle memleketimizin devrimcilerini bölmez, bunları hor görmez. Bunların en kısa zamanda birleşmelerini arzu eder.

“Bu haliyle Ortak Kurultay, öğretmen örgütlerinin birleşmesi yolunda, bugün ileri bir adım atılmayacağı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Ama birleşme Türkiye’de bir özlemdir. Bugün gerçekleşmeyen bu özlem, yarın mutlaka gerçekleşecektir. Bütün devrimciler gibi öğretmenler de birleşeceklerdir.”³⁵⁷

TÖS Gazetesi’nde ortak kurultayla ilgili çeşitli yazılar yayımlandı. TÖS’ün önde gelen isimlerinden Osman K.Akol’un değerlendirmesi şöyleydi:

“Türk Eğitiminin devlet eliyle yürütülmeye başlamasından bu yana 124 yıl geçti. Beş kuşak, yani. Bugünkü görüntü acı ve yüz kızartıcıdır: Okulsuz binlerce köy, 2,5 milyon çocuk okulsuz ve öğretmensiz. Okullar perişan ve yarım gün eğitim yapıyor. Sınıflar tıklım tıklım. Halkın yarısından çoğu zır cahil. Üretici bir eğitim yok. Milyonlarca çocuk bugün de yobazların elinde orta çağ karanlığına gömülü.

“Bunun suçu öğretmenlerin omuzunda. Suçu başkasına yüklemek rahatlığını aramağa gerek yok, bu böyle. Kesin kes. İktidarlar gerici imiş, padişahlık düzeyi yüzyıllar boyu sürüp gitmiş. Bağnaz din adamları dış ve iç sömürütçülerin emrine girmiş de halkı uyutmuş. Lâf bunların hepsi. Öğretmen bütün bunları yenecek kız ve erkek delikanlılar yetiştirmeliydi! Yapmadı. Bir olup, birlik olup, bu işin üstesinden gelmeliydi! Gelemedi.

“BİRLİK, BERABERLİK:

“Ama 5 yıldan bu yana, durum değişti. 5 yıldır, halkın uyandırılması eğitimin ulusal çizgiye, üretici niteliğe kavuşturulması yolunda iktidarlara, iç ve dış sömürütçülerle kıyasıya bir savaş veriyor öğretmenler. Bunca kıyım, bunca sürgün, bunca cezalandırma bundan. Ama yılmıyor öğretmenler. TÖS’ün varlığının nedenini, TÖS’ün kuruluşunun anlamını işte bu savaşta aramak gerekir. Bugünkü genç öğretmen gergi gibi görev yaparken, koca bir yüzyılı boşuna harcayan öğretmenlerin başarısızlığını da silmek istiyor, güzelim mesleğinin alından.

“TÖS, TÖDMF örgütü içinde üç yıl süren bir araştırma sonucunda seçtiği sendika biçimini, 10.7.1965’te uygulamaya koyuldu. Çığ gibi artıyordu gücü. Üye sayısı hızla geliyordu. TÖDMF de kendisini feshederek, TÖS’e dönüşünce, savaş daha da etkinleşti. Bildiriler, basın toplantıları açık oturumlar, bölge seminerleri, şube ve Merkez Genel Kurulları, yayımlar, Devrimci Eğitim Şurası akla gelen baskılara karşın 40 bin öğretmenin yürüyüşü, yüz bin öğretmenin boykotu, TÖS yurt sınırlarını aştı, ününü dünyaya duyurdu.

“İktidar önceleri TÖS’ün gelişmesini ve etkisini kırmak üzere sarı sendikalar türetmeyi denedi. Hiç kimsenin tekelinde olmaması gereken milliyetçiliği kendilerine yafta yapmaları, TÖS’e saldırttı. Olmadı.

“Savaş ağırlaştı. Yaygınlaştı. TÖS daha da güçlenmek zorundaydı. TÖS’ten dört gün sonra kurulan Türkiye İlköğretim Sendikası (Türkiye/İLK/SEN) vardı. Federatif biçimde bir örgütlenmeyi seçmişti. 1969 yılı Temmuzuna kadar bu tip sendikacılıkta direndi. En sonunda Trabzon Genel Kurulu’nda bir tür bölücülük olan federatif sistemi bırakarak merkeziyetçi sisteme

³⁵⁶ *TÖS Gazetesi*, Sayı 60, 15.8.1970.

³⁵⁷ *TÖS Gazetesi*, Sayı 60, 15.8.1970.

dönüştü. Ama bazı şubeler koptu İLK-SEN'den. Hayli yara aldı. Federatif sistemde olduğu gibi merkezçiliğe dönüştükten sonra da, kamuoyunda kendini gösteremedi. Basında yer alamadı. Trabzon Genel Kurulu ile merkezçiliğe dönüşünce İLK-SEN, devrimci bir tutumu benimsemeye başladı. Bu dostça ilk temas oldu.

“TÖS milli tipte tek ve merkezî sendikacılığı savunuyordu. Az da olsa, bir kısım ilkokul öğretmeni arkadaşların ayrı bir sendikada kalmalarını istemiyordu. Büyük Eğitim Yürüyüşünde eylem birliği önerisinde bulundu. Hayli zorluklara karşın yürüyüşte beraberlik sağlandı. Bu bizi birliğe götürmeliydi.

“Bu umut dört günlük uyarı Boykotumuzda arttı ve ortak bir protokol imzalanıp yayınlandı. Bu iyi bir başlangıçtı. Bu başlangıcı daha da güçlendirmek için TÖS kendilerine 12.2.1970 tarihinde 50.000 lira borç para verdi. İLK-SEN güç durumdan kurtulmuştu. Ondan sonra girişilen görüşmeler uzadı gitti. Protokolde kararlaştırılan Ortak Kurultay gecikti. Kararlaştırılan kazandan bir ay sonra toplanabildi.”³⁵⁸

TÖS Yürütme Kurulu üyesi Mehmet Cihangir'in 1 Eylül 1970 tarihli *TÖS Gazetesi*'nde yayımlanan “Ortak Kurultay veya Bir Ümidin Fiyaskosu” başlıklı yazısı da aşağıda sunulmaktadır:

“İLK-SEN'in TÖS'ü parçalamak için, bilerek kurdurulmuş bir örgüt olduğu bütün TÖS'çülerce biliniyordu. Buna rağmen başlangıçtan beri, TÖS bünyesinde, İLK-SEN konusunda iki ayrı görüş oluşa gelmiştir. Birinci görüş gerçekçi kanadın görüşüdür. Bu kanada göre İLK-SEN'in kuruluş amacı TÖS'ü parçalamaktır. Bunun için İLK-SEN kurulmaz TÖS'e saldırıya geçmiştir. Devrimcilik ve devrimci sendikacılık anlayışına tamamen ters düşen kademe sendikacılığını savunmaktadır. Bilerek öğretmen gücünü parçalama amacındadır. Bu bir noktada sarı sendikacılık demektir. (...) İLK-SEN Genel Merkezi devrimci bir çizgiye yönelmiş görünmektedir. Ancak, taban henüz tamamen tutucu elemanların elindedir. Bu bakımdan bizim, TÖS olarak, İLK-SEN'e yardımcı olmamız, eylemlerimizde bu kuruluşu yanımıza almamız gereksizdir, TÖS'ün aleyhindedir.

“Bu görüşe karşı olan ikinci görüş ‘Ümitçi’ kanada göre, evet, İLKSEN TÖS'ü parçalamak için tutucu çevreler tarafından kurdurulmuş bir örgüttür. Başlangıçta devrimcilik, bugüne kadar TÖS aleyhinde çalıştıkları da doğrudur. (...) İşte görüyorsunuz Genel Merkez devrimci bir çizgiye yöneldi. Tutucu bazı sendikalarını federasyondan kovdu. 1969 Trabzon Kurultayında sakat federasyonculuk sisteminden vazgeçip TÖS tüzüğünü aşağı yukarı aynen almakla bir aşama daha aştılar. Bu çizgiye gelen arkadaşlar ilerde sakat kademe fikrinden de vazgeçebilirler, sabredelim.

“Kısaca özetini vermeye çalıştığımız bu iki görüş olaylar nedeni ile ve zaman zaman TÖS'te karşı karşıya geldi. (...) Ta ortak kurultaya kadar.

“TÖS 1969 yılı Şubatında bir miting ve yürüyüş düzenledi. Bu iş için aylarca emek, para ve göz nuru harcadı. Yürüyüşe kısa bir süre kala ortaya bir fikir atıldı: ‘İLKSEN'i de çağıralım.’ Gerçekçi kanat bunun şiddetle karşısına çıktı. Ümitçi kanat, ümit yoksulun ekmeğidir, dedi, çağırılım böylece aramızdaki buzlar erimiş olur. Çağırıldı. İLK-SEN 10 bin liralık masrafın yalnız 357 lirasına katılmak, yürüyüş sırasında olmadık zorluklar çıkarmak, yürüyüşten sonra yürüyüşü kendisi yapmış gibi tavır takınmak suretiyle aramıza yeni buz dağları yığdı. (...)

“Boykot öncesi eylem birliği hikâyeleri çıktı. Çünkü İLKSEN TÖS'ün yanında olmadıkça hiçbir eylem yapamayacağını biliyordu. TÖS boykotu kararlaştırdı, ümitçi kanadın yufka yürekliliği sayesinde İLKSEN buraya da sokuldu. Masraf ve emek TÖS'den olmak kaydıyla İLKSEN eylem sahibi oldu. Boykot üzerine kıyım başladı. Çok az üyesi kıyılmış olmasına rağmen, İLKSEN maaş ödeyemez duruma geldi ve TÖS'ün kapısını çaldı. TÖS'ten aldı ve yıkılmaktan kurtuldu. Hemen boykot ertesi İLKSEN'li yöneticiler bu 50 binin önemli kısmıyla TÖS aleyhinde propagandaya çıktılar. Ümitçi kanadımız yine ‘sabır’ dedi.

“Bu ara birleşme sözleri ortaya atıldı. Sabahlara kadar süren müzakerelerden sonra bu konuda bir protokol imzalandı. Protokole konulan imzaların daha mürekkebi kurumadan İLKSEN gazetesinde bir manşet gördük: ‘TÖS'le değil, Türk öğretmeni ile birleşeceğiz.’ Lafa bak hizaya gel! Sanki TÖS Türk öğretmeni değilmiş gibi. Ümitçi kanadımız yine ‘sabır’ dedi.

“Ortak kurultay için ön görülen süre yaklaşıyordu. Gerçekçi kanat, bir ön tasarıda anlaşmadan kurultaya gitmenin anlamsızlığını öne sürüyor, mutlaka bir taslak üzerinde anlaşma konusunda ısrar ediyordu. Ümitçi kanat önce bu görüşü benimsemişti. Fakat İLKSEN asla bu ortak tasarı görüşüne yanaşmıyor, ille de alaturka, başıboş bir toplantıda ısrar ediyordu. Bu geliş güzel çalışma isteği TÖS yürütme kurulunca reddedildi. Fakat yürütme-yönetim kurulları toplantısında ümitçilerin yufka yürekliliği yine ağır bastı ve alaturka ortak kurultaya karar verildi.

“Bir kere karar verildikten sonra TÖS'ün bütün organları ciddi hazırlığa girişti. Kurultay günü bir de ne görelim. İLKSEN'ci dostlarımız bizimle ciddi bir mesele görüşmeğe değil de, bilmem ne yarışına gelmişler. Çocukça mizansenler, ezberletilmiş sloganlar ve eski kinlerin adeta kusulması! Genel başkanlarının, tarafsız kurultay başkanının elinden mikrofonu kapmasına varıncaya kadar şirretlik haline gelmiş taşkınlıklar.

“Ümitçi kanadımız manzarayı ve ümidinin fiyaskosunu hüznle seyrettikten sonra gerçekçi kanada ‘haklısın’ dedi. Fakat ‘sabır’ demedi. Çünkü artık sabır taşı çatlamıştı.”³⁵⁹

Bu tarihten sonra iki örgüt arasındaki ilişkiler iyice koptu ve TÖS içindeki TİP'li muhalefet güç yitirdi. Örneğin, *TÖS Gazetesi*'nin 1 Eylül 1970 tarihli sayısında “Şu İlksen'in İşleri” başlıklı bir yazı yayımlandı:

“Devrimcilik Adına

“İktidar TÖS'ü bölmeye çalışıyor. İlksenci'ler de ‘Biz TÖS'ü böleceğiz,’ diyorlar. İkinin niyeti bir. Niyetleri bir olunca! Cenap Şahabettin'in bir vecizesi var! ‘Altından kendini gözet, zehiri hiçbir zaman teneke kutuda sunmazlar!’

“Bu da Nesi?

“İlksen yöneticileri, ‘TÖS eylemden kaçıyor’ diyorlarmış. Dilin kemiği yoktur, denmesine denir elbet. Ancak bir soru sormak gerekir: Şimdiye dek, İlksen'in TÖS eylemlerine eklenmekten öte ayrı bir eylemini görenler, bilenler varsa parmak kaldırsın.

“Şerbetli.

TÖS şubeleri basılır, TÖS'lü öğretmenler dövülür, sürülür. ‘Biz süper devrimciyiz’ diyen İlksen'cilere neden hiç dokunulmaz?

“İlksenizm

³⁵⁸ *TÖS Gazetesi*, Sayı 60, 15.8.1970.

³⁵⁹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 61, 1.9.1970.

“İlksen teorisyenleri, öğretmenleri dört sınıfa ayırıyorlar. İlköğretim, ortaöğretim sınıfı, mesleki ve teknik öğretim sınıfı, yüksek öğretim sınıfı. Böylece Marksist literatürü günün koşullarına göre geliştirmiş oluyorlar. Daha da geliştireceğe benzerler. “Marksist çevreler, İlksen’in yaptığı bu aşamaya ‘İlksenizm’ diyorlar. Tıpkı Leninizm gibi. Haydi hayırlısı.

“*Pembe Sendika*.

“İktidarın dümen suyunda giden sendikaların rengine ‘sarı’ derler. Ya iki muhalefet partisi arasında flört yapan, arada bir de iktidara göz kırpan bir sendikanın rengi nasıl olur dersiniz? Onu da söyleyelim! Pembe!

“*Mahkümü Hakime Şikâyet*

“İlksen, iktidarı halka şikâyet edecekmiş, oh ne güzel, ne güzel! Allah razı olsun şu İlksen’cilerden. Eğer onlar bu işi üstlenmeseydi, halkımız nereden bilecekti şu iktidarın zamparalığını!

“*Enayi Patronlar*

“İlksen’ciler, iddia ederler ki, ilköğretim müfettişleri, Milli Eğitim müdürleri işveren durumundaki kişilerdir. İlkokul öğretmenleri bu işverenlerle aynı sendikada olamaz. Ne var ki taşrada İlksen şubeleri açmaya çalışan, bu yolda maddi manevi yardımlarını esirgemeyenler de bazı müfettişler ve ilköğretim müdürleridir. Yani işverenler işçilerini zorla karşılarına alıp sendikalaşmalarını istiyorlar! Sendikalı işçileri işten atan patronların gözü kör olsun. İlksen tipi bir sendika niye düşünmezler? Enayiliklerinden

“*Rüşünü İspat*

“İlksen yöneticileri dertli. Her gittikleri yerde TÖS’le eylem birliğini yana yakıla savunuyorlarmış. Oysa TÖS, İlksen’in Eylül’de yapacağı biricik ‘iktidarı halka şikâyet etme’ eylemine katılmıyormuş. Doğru. Ancak, İlksen, devrimcilikte şöyle bir rüşünü ispat etsin, ondan sonra. Hakları da yok değil. Ortak eylemli boykotun tadı damaklarında!”³⁶⁰

TÖS İstanbul Şubesi Başkanı Tahsin Çayır ve Sekreteri Tayyar Kekeç imzasıyla 1970 yılı Eylül ayında İLKSEN İstanbul Şube Başkanlığı’na gönderilen ve *TÖS Gazetesi*’nde yayımlanan “İLKSEN mitingine katılmama kararı” yazısı, ilişkilerin geldiği noktayı göstermektedir:

“İlgi: 15.9.1970 gün, 334 sayılı yazınız k.

“27 Eylül 1970 günü yapılmasını kararlaştırdığınız ve hazırlıklarını tamamladığınız mitingine katılmamız hususundaki isteğinizi belirten yazınız Yönetim Kurulumuzda görüşüldü.

“1) İLK-SEN yönetici kligi, TÖS-İLK-SEN Ortak Kurultayı’na getirdikleri tezle öğretmen birliğini ve beraberliğini baltalamıştır.

“2) İLK-SEN, Ortak Kurultay sonrasında da tutum ve davranışlarıyla TÖS’ü parçalamayı hedef almıştır.

“3) Yapılacak ‘İktidarı Halka Şikâyet Mitingi’ zamansız seçilmiş olup öğretmenin devrimci potansiyelini harcama yönünden iyi bir değerlendirme yapılmamıştır.

“4) Eylemle ilgili dağıtılan çağrı ve bildirilerinde İLK-SEN, sendikal mücadele yolunu yanlış olarak devam ettirmiş ve ‘İktidarı Halka Şikâyet’ yerine TÖS’e kara çalma taktiklerine tevessül etmiştir.

“Bu nedenlerle TÖS olarak mitingine katılmayacağımızı bildirir, İLK-SEN yönetici kadrosunun yanlış savunmada ısrar etmemelerini ve öğretmen birliğini gerçekleştirecek tutum ve tavır almalarını devrimciliğin gereği olarak bir kere daha bütün samimiyetimizle dileriz.”³⁶¹

Siyasal Partilerle İlişkileri

TÖS siyasal partiler karşısında bağımsızlığını korumaya büyük özen gösterdi. Bu konuda çeşitli sorunlar yaşansa da, 1971 yılında kapatılınca kadar bunda başarılı oldu. Ancak 12 Mart 1971 darbesi olmasaydı, Türkiye’de sol içindeki farklılık, tartışma ve ardından kavgaların TÖS’ün bütünlüğünü etkilemesi ve siyasi örgütlerin TÖS’e doğrudan müdahaleleri gündeme gelebilirdi.

TÖS’ün 7 Haziran 1966 günü toplanan 1. Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda siyasal partilerle ilişki konusunda şu değerlendirme yer almaktadır: “Bize şu soru sorulmuştur: ‘Sendikanın falan partiyi tuttuğu söyleniyor, doğru mu?’ Bunun cevabını en uygun soru sahibi olan sizlere vermek için bekledik: TÖS’ün mevcut partilerden hiçbirisiyle açık kapalı bir bağlantısı ve onlardan birini tutması yoktur. Sendikacı olarak, bir yıl içinde hiçbir partinin kapısını çalmadık. Hiçbir partinin ayağına gitmedik. Öğretmenliği partilerden ve particilikten çok yüksek görüyoruz. Mevcut partilerin mensuplarından ara sıra bize uğrayanlar oldu. Hepsini aynı koltuğa oturtuk, hepsine çay, kahve, sigara sunup gönderdik. Sendikayı iktidardaki partinin yürümesine iterek bu sendika ‘sarı sendika’ olur. Bugün muhalefette bulunan partiler yarın iktidar partisidirler. Sendikayı onların yürümesine itmek, sendikayı şimdiden sarılaştırmak olur. Mesleğin sendikacıları olarak bu görüşü bizimle paylaşınız ve meslektaşlarımıza iletiniz.”³⁶²

TÖS’ün 22-24 Ağustos 1967 günleri toplanan 1. Olağanüstü Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda da sendikaların politik tavrı ve siyasal partilerle ilişkisi şu şekilde ele alınıyordu: “Bizim politika anlayışımız şudur: Yeryüzünde her davranış politiktir. O bakımdan TÖS’ün hatta tüm eylemleri politiktir. Ne var ki, bu politika, yasalarımızın bize yasakladığı politika değildir. Yasalarımız Türk memuruna ve onun sendikalarına iktidar çevresinde yapılan parti çekişmelerine karışmayı, belirli bir partinin iktidara gelmesi ya da iktidarda kalması amacıyla başka partilerden birinin ya da tümünün aleyhinde bulunmayı yasaklamıştır. (...) Biz TÖS olarak tüm eylemlerimizle halka kendimizi sevdirmeye, sorunlarımızı benimsetmeye çabasında bulduk. Düşünülün ki türlü siyasal inançlara sahip halkımızın gönlünü ve kafasını kazanmak, herhangi bir partinin

³⁶⁰ *TÖS Gazetesi*, Sayı 61, 1.9.1970.

³⁶¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 63, 1.10.1970.

³⁶² TÖS, *İlk İki Yılda TÖS*, Ankara, 1967, s.41-42.

dümen suyuna girmekle değil, yasalarımızın da buyruğunca tüm partilerin dışında kalarak olur. (...) Bir daha söylüyoruz ki, sendikamızın bugüne dek herhangi bir parti ile özel hiç bir ilişkisi olmamıştır, bundan sonra da olmayacaktır. Ancak biz, yakıştırmalardan korkarak, partiler üstü inanç ve eylemlerimizden ödün verecek adamlar da değiliz; bu da bilinmelidir.”³⁶³

1969 Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda da şu değerlendirme yer almaktadır: “Sendikalar partilerin yan kuruluşları değildir. Bunun açık yada örtülü olarak benimsenmesi, bir sendikayı ikiye üçe bölebilir. Sendikalar, hele bizim sendikamız, halkı kurtuluş ve kalkınma amaçlarımıza doğru uyandırır ve bilinçlendirirken, bunu gelecek seçimler için değil, milletin geleceği için yapmalıdır. Örgüt dışı hiçbir kurum ve merciden, dolaylı dolaysız, direktif kabul etmemek suretiyle bağımsızlığını titizlikle korumalıdır. Bu yapılmadığı takdirde, sendikalar, başka örgütlerin yan kuruluşu durumuna düşerek üyelerini ve etkinliklerini yitirirler.”³⁶⁴

TÖS üyelerinin büyük bir bölümü CHP yandaşıydı. Ancak mücadelede ve özellikle yönetimde sosyalistler de etkiliydi. TÖS’ün bu dönemde herhangi bir siyasi partiye bağımlı gözükmemesi, TÖS içinde büyük sıkıntılara ve hatta bölünmelere yol açacaktı. Bu nedenle TİP karşısındaki bağımsızlıkçı tavrı örgütün büyümesi ve toplumsal saygınlığı ve etkisi açısından doğru bir çizgiydi. Artun Ünsal TİP-TÖS ilişkisini şöyle özetliyordu: “TÖS yönetiminin, TİP’ten çok MDD hareketinin etkisi altında kaldığı da bir gerçektir.”³⁶⁵

Fakir Baykurt TİP’le ilişkideki tavrını anılarında ele almaktadır. TÖS’ün ilk olağan genel kuruluna TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar ile Behice Boran ve Kemal Bilbaşar geliyor. Fakir Baykurt konukları uğurlamak için kapıya çıkıyor. “Aybar’la el sıkışırken baktım elinin biri cebinde. Ben de soktum hemen. O öyle yapınca, ben kendisini hazır olda dinliyormuş gibi bir imaj mı vereyim? TİP’e tutkun arkadaşlar var çevremizde; davranışına bozulmuşlar. Aybar gittikten sonra kuliste, elimi cebime soktuğumu konuşuyorlar. ‘Sıkıysanız bunu kürsüde sorun, vereceğim yanıtı herkes duysun!’ dedim. ‘Ama büyük bir partinin genel başkanı; konuk!’ ‘Konuk, amenna! Büyük partinin genel başkanı, ona da amenna! Ben de büyük bir sendikanın genel başkanım! Sokmasaydı karşımda elini cebine. O soktu, ben de soktum.’”³⁶⁶

Fakir Baykurt bu ilişki konusundaki kaygılarını şöyle ifade ediyordu: “TİP-TÖS ilişkisini iktidar sömürüyor. Ama biz, yasal kısıtlardan ötürü konuyu aramızda bile tartışmıyoruz. Öğretmen ot mu? Elbet o da bir partiye eğilim duyacak. Bu parti neden TİP olmasın? Yurt sorunlarına son derece duyarlık gösteriyor. Ben TİP’e değil, onun sendika yönetimine yansımaya karşıyım.”³⁶⁷

Fakir Baykurt, 1971 yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesi’nde yaptığı savunmasında da bu konuda şunları söyledi: “TİP’e, öteki partiler yanında, öğretmen sorunlarının anlatılması konusunda bir defa başvurduğumuzu, bir defa da onların bizi çağırdığını, bunun dışında 6 yıl boyunca kendileriyle bir ilişkimiz olmadığını, Askeri Savcılığa verdiğim ifadede belirttim.”³⁶⁸

TİP 1965 yılındaki milletvekili genel seçimlerinde başarılı olunca 1969 yılında yapılacak seçimlere ilişkin büyük beklentiler ve planlar içine girdi. 1966 yılında Malatya’da yapılan İkinci Büyük Kongre’de Türk-İş’ten ayrılan ve ayrılacak sendikalarla yeni bir konfederasyon kurulması kararı alındı. TİP’li sendikacıların 1966 yılındaki Türk-İş Genel Kurulu’nda yönetim organlarından dışlanmış olmaları da bu kararı pekiştirdi ve 13 Şubat 1967 tarihinde Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu kuruldu. DİSK’in kurulması bu tarihlerdeki Sovyetler Birliği ve TKP politikalarına ters düşüyordu.³⁶⁹ İşçi sendikaları konusunda böyle bir politika izleyen TİP’in devlet personeli sendikaları konusunda da benzer bir anlayış izlemesi doğaldır. Bu tarihlerde devlet memurlarının siyasi partilere üye olmaları yasaktı; ancak TÖS içinde çok sayıda TİP yandaşının bulunduğu biliniyordu. TİP yandaşı TÖS’lülerin TÖS’te etkili olma çabaları, TİP’in bu konudaki politikalarıyla yakından bağlantılı olsa gerektir. Ancak bu girişimler başarısızlıkla sonuçlanınca, TİP’in 9-12 Kasım 1968 tarihinde Ankara’da toplanan Üçüncü Büyük Kongresi ile 29-31 Ekim 1970 tarihlerinde Ankara’da toplanan Dördüncü Olağan Büyük Kongresi’ne sunulan Çalışma Raporlarında TÖS ile ilgili hiçbir değerlendirme yer almadı.³⁷⁰

Türkiye İşçi Partisi’nin ilk kongresi 9-10 Şubat 1964 tarihlerinde İzmir’de toplandı. 1965 milletvekili genel seçimlerinden sonra TİP’in geleceğine ilişkin büyük beklentiler söz konusuydu. Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, 21 Ağustos 1966 günü TİP Bakırköy İlçe Kongresi’nde yaptığı konuşmayı şöyle bitiriyordu: “Dava, 1969 seçimlerine kadar Türkiye İşçi Partisi’ni köylere yerleştirmektedir. 10 Ekim ve 5 Haziran seçimlerinde hemen bütün köylerden bize oy çıkmış olması, ortamın hazır olduğunu, mayanın tuttuğunu göstermektedir. Şimdiden yarın seçim varmışçasına çalışacağız. Yurdu karış karış dolaşacağız; dolaşıyoruz da. Halkımızla diz

³⁶³ TÖS, a.g.k., 1967, s.44, 45.

³⁶⁴ TÖS, a.g.k., 1969, s.22.

³⁶⁵ Ünsal, A., *Umuttan Yalnızlığa, Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2002, s.272.

³⁶⁶ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.85.

³⁶⁷ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.100.

³⁶⁸ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.141.

³⁶⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Koç,C.-Koç,Y., *DİSK Tarihi, Efsane mi, Gerçek mi?*, epos Yay., Ankara, 2008, s.55-98.

³⁷⁰ Bkz. TİP, *Çalışma Raporu, Üçüncü Büyük Kongre*, İstanbul, 1968; *Genel Yönetim Kurulu Raporu, Dördüncü Olağan Büyük Kongre*, Ankara, 1970. Dördüncü Büyük Kongre raporunda 15-18 Aralık 1969 Büyük Öğretmen Boykotu yalnızca bir paragraf olarak ele alınmıştır (s.29).

dize, göz göze konuşacağız; konuşuyoruz da. Ve 1969'da başa gürseceğiz. Güzel günler uzak değıldir. Daha da yaklaştırmak güzel günleri, elimizdedir.”³⁷¹

TİP'in tüzük değışikliğı gündemli Olağanüstü Kongresi 30 Eylül 1966 günü Ankara'da toplandı. İkinci Kongre 20-24 Kasım 1966 günleri Malatya'da gerçekleştirildi. Üçüncü Kongre 9-12 Kasım 1968 günleri Ankara'da toplandı. Ancak 28-29 Aralık 1968 günleri bir olağanüstü kongre daha yaşandı. Mehmet Ali Aybar 15 Kasım 1969 tarihindeki Genel Yönetim Kurulu toplantısında genel başkanlık görevinden istifa etti. 29-31 Ekim 1970 günleri de dördüncü kongre toplandı.

TİP içinde daha başlangıçta varolan farklılıklar zaman içinde tasfiyelere, iç kavgalara, bölünmelere yol açtı. TİP'in 1965 yılındaki seçim başarısı da, hem seçim sisteminin değışmesi, hem de Türkiye'deki anti-komünist saldırılar nedeniyle, sürdürülemedi. TİP'teki bu gelişmeler, TÖS içindeki muhalif kanadın gücünü zayıflattı.³⁷² TİP içindeki sorunlar, TÖS yönetiminin TİP'le mesafesini korumasında da etkili oldu.

DİSK ile İlişkiler

TÖS'ün Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ile ciddi bir işbirliğı olmadı.

TÖS'ün 1969 yılındaki Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'nda “Sendikamızın, devrimci işçilerimizin bağı olduğu DİSK ile de iyi ilişkileri olmuştur; İstanbul Şubemizin düzenlediğı toplantıda sendikacılık konusunda TÖS ve DİSK yöneticileri ‘Öğretmen kıyımı ve devrimci eylemde izlenecek strateji ne olmalıdır?’ konusunda görüşlerini açıklamışlardır,”³⁷³ deniyordu.

Fakir Baykurt, DİSK'in 13 Şubat 1970 günü toplanan Üçüncü Genel Kurulu'na katıldı. “Üç gün süren bu toplantı sonunda gene aynı yöneticiler seçildi ve olumlu kararlar alındı. DİSK Genel Kurul toplantısına çağrılı olarak katılan ve bir konuşma yapan Genel Başkan Fakir Baykurt, öğretmen örgütlenmesinin ve devrimci öğretmen savaşının bugün geldiğı aşamayı anlattı, karşılaşılan sorunları açıkladı. Tarım işçileriyle, köylülerin eğitilmesi konusunu da ele alan Baykurt, öğretmenlerimizin çalışan kitlelerle dayanışmaları yoluyla ileri adımların atıldığını belirtti.”³⁷⁴

15-16 Haziran 1970 tarihinde İstanbul ve Kocaeli'de büyük işçi eylemleri oldu. TÖS ve bazı örgütler, bu konuda aşağıdaki ortak açıklamayı yaptılar:

“Ülkemizi ekonomik iflasın ve anarşinin içine sürükleyen işbirlikçi iktidar, bu iflası gözlerden saklayabilmek ve kitleleri sultası altında tutabilmek için Anayasaya aykırı birtakım oyunlar düzenlemektedir.

“Demokratik hakları elinden alınan işçiler, haklı bir direniş geçmişlerdir. Sendikalar Kanununda yapılmak istenen değışiklik, meclislerden geçtiğı takdirde, Anayasanın özüne ve emekçi sınıfların sendikal özgürlüğüne ağır bir darbe indirilmiş olacaktır. İktidarın amacı, devrimci sendikaları tasfiye etmek ve işçileri kendi dümen suyunda giden sarı sendika ağalarının buyruğı altına sokmaktır.

“Anayasaya aykırı kanunlara ve antidemokratik baskılara karşı direnmek, iktidarın ve onun yanında yer alan kendi tabanından kopmuş Türk-İş yöneticilerinin öne sürdüklerinin tam tersine anayasal bir haktır.

“Meydana gelen olayların sorumlusu, demokratik hakları için direnen işçiler değıl, Yahya Han formülleri peşinde koşan işbirlikçi iktidarın kendisidir. Kanlı Pazarlar düzenlenir, Yargıtay Başkanı'nın cenazesinde kazan kaldırılırken Kayseri, Konya, Düzce, Boğazlıyan ve benzeri olaylarda öğretmenler toptan öldürülmek istenir, binalar tahrip edilir, üniversitelere saldırı ve baskınlar yapılır, dekanlar dövülür, öğrenciler öldürülürken ve Doğu halkımız üstünde terör sürdürülürken tahrikçi aramayan iktidar, şimdi haklı bir direniş içinde bulunan işçileri susturabilmek için kasıtlı olarak tahrikçi aramaktadır.

“Bütün bu olayların baş sorumlusu olan kişiler, devrimcileri savunan 27 Mayıs Anayasasının yapıcılarını ‘Fuzuli şağıl’ olarak nitelendirmektedirler. Oysa asıl fuzuli şağıller, halkımızı yıllardan beri aç, sefil bırakanlar ve yurdumuzu emperyalizmin açık pazarı haline getirenlerdir.

“Biz aşağıda adları yazılı kuruluşlar, demokratik hakları için direnen işçilerin yanında olduğumuzu bildiririz.

“Günbegün genişleyen devrimci güç birliğimiz, egemen güçlerin baskıları arttıkça daha da gelişecek, işçileri, köylüleri ve bütün çalışanları kapsayan eylemlere geçecektir.

“İşbirlikçilerin hiç bir oyunu devrimci mücadelemizi ve dayanışmamızı engelleyemeyecektir.

“Yaşasın devrimci işçilerin haklı direnişi!

“(1) Türkiye Öğretmenler Sendikası, (2) Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası, (3) İnşaat Mühendisleri Odası, (4) Sağlık Kurumları Personel Sendikası, (5) Karayol-İş Sendikası, (6) Elektrik Mühendisleri Odası, (7) Teknik-İş Sendikası, (8) Üniversite Asistanları Sendikası, (9) Devrimci Avukatlar Derneğı, (10) Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu, (11) ODTÜ Öğrenci Birliğı, (12) Ankara Üniversitesi Öğrenci Birliğı, (13) Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Birliğı, (14) İTÜ Öğrenci Birliğı, (15) Gazi Eğitim Enstitüsü Öğrenci Birliğı, (16) Devrimci Doğu Kültür Ocakları, (17) Devrimci Kadınlar Birliğı, (18) Sosyalist Gençlik Örgütü.”³⁷⁵

Türk-İş ile İlişkiler

TÖS'ün Türk-İş ile hiç ilişkisi olmadı. Türk-İş bu yıllarda ABD ile yakın ilişki içindeydi; Türk-İş ve bağı sendikaların 600 dolayında yöneticisi 1-3 aylık sürelerle ABD'ye götürüldü ve gezdirildi. Bu anlayıştaki bir

³⁷¹ Aybar, M.A., *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm, Seçmeler 1945-1967*, Gerçek Yay., İstanbul, 1968, s.475.

³⁷² TİP içindeki gelişmeler için bkz. Varuy, N., *Türkiye İşçi Partisi, Olaylar-Belgeler-Yorumlar (1961-1971)*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2010.

³⁷³ TÖS, a.g.k., 1969, s.44.

³⁷⁴ *TÖS Gazetesi*, Sayı 49, 1.3.1970.

³⁷⁵ *TÖS Gazetesi*, Sayı 57, 1.7.1970.

Türk-İş ile ABD emperyalizmi karşıtlığını temel politikası yapmış olan TÖS arasında bir işbirliği söz konusu değildi. Bu nedenle, Türk-İş çeşitli vesilelerle TÖS tarafından eleştirildi.

Fakir Baykurt, TÖS'ün 1969 yılı Temmuz ayında toplanan 2. Olağan Genel Kurulu'nu açarken yaptığı konuşmada Türk-İş'i şöyle eleştirdi: "İşçilerimiz çalışıp çabalyorlar, ellerine geçen asgari gündelikler daha geçenlerde açıklandı. 14,5 lira ile 18 lira arasında değişiyor. Örgütleri var, Amerika'nın etkisi altında bir eğitim ve yönetim yaparak, hepsini ters yönde şartlandırıp uyutuyor. Bundan 15 gün önce Gaziantep'te yaptığımız bir açık oturumda bir işçi sendikası başkanı, 'biz patronun malının bekçisiyiz, biz partiler üstüyüz!'" diye konuştu. Patronun çıkarlarıyla işçilerin çıkarlarının temelde zıtlaştığını göremiyor."³⁷⁶

Türk-İş 1969 yılında Tandoğan'da bir miting düzenledi. TÖS'lülerin etkili olduğu *İmece Dergisi*'nin bu konudaki değerlendirmesi çok olumsuzdu: "Bu miting bütün yanları ile gösterdi ki, yerli egemen çevrelerle onların dışardaki işbirlikçileri emekçiler topluluğunu bölmede ve kendi amaçları uğrunda kullanmada büyük başarı elde etmişlerdir. İşçilerin mitingde taşıdığı bir döviz bunun kanıtıydı. Bu dövizde şöyle deniyordu: 'Sınıf şuuru değil, millî şuur.' (...) Ankara mitingini düzenleyenler, sınıfına ihanet etmiş ve ondan kopmuş, egemen çevrelere para ile satılmış kişiler olduklarını gösterdiler. En başta işçiyi miting alanında bile öteki çalışanlardan tecrit ettiler, hatta işçiyi uyandırmak isteyen gençleri dövdürdüler. Gizli polisin parmağı, miting düzenleyen sendikacıların beynine kadar girmişti. Türk sendikacılığı işçiye ve tüm çalışanlara ihanet belgeleri taşıyor. Aydınlarla düşen görev işte bu yüzden çok çetin."³⁷⁷

Ancak Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, TÖS'ün 15-18 Aralık 1969 Büyük Öğretmen Boykotu sonrasında yaptığı açıklamada TÖS'ü destekledi. Halil Tunç şunları söyledi: "Öğretmenlerin son olarak giriştikleri çok haklı hareketi kınamak veya tehditlerle kırmak yerine, onların sorunlarını çözme yolunda gerçekçi adımlar atılmalı, binbir fedakârlık ve feragat içinde yurt çocuklarını yetiştirmeye çalışan öğretmenlerin toplumda çok önemli olan yerlerine herşeyden önce saygı gösterilmelidir."³⁷⁸

TÖS Gazetesi'nin 15 Mart 1970 tarihli sayısında yer alan bir makale, TÖS'ün görüşlerini de yansıtıyordu. Ahmet Köklügiller'in makalesinin adı "Amerikan Modeli Sendikacılık" idi:

"Yurdumuzda işçilerin sendikal amaçlarla örgütlenmesini sağlayan 5018 sayılı Sendikalar Kanunu'nun çıkması Türk-Amerikan ilişkilerinin geliştiği yıllara rastlar (20 Şubat 1947). Diğer toplumsal kuruluşlarımız gibi, Türk sendikacılığı da, Türk-Amerikan ilişkilerinden geniş ölçüde etkilenmiştir.

"Bilindiği gibi, Amerika Birleşik Devletleri'nin ilişki kurduğu ülkelerde uyguladığı bir genel politikası vardır: Bütün kuruluşları, kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde yozlaştırmak; asıl çizgisinden saptırmak.

"Amerikan modeli eğitim, Amerikan modeli ekonomi, Amerikan modeli sendikacılık ve Amerikan modeli demokrasi meydana getirmek, bu 'büyük dost'umuzun değişmez sömürme politikasıdır.

"Türk işçi sendikacılığı, yakın zamana dek bu politika içinde oluşmuştur. Amerikan modeli sendikacılığın belli başlı özellikleri şöyle özetlenebilir: Sendikalar politik olmayan kuruluşlardır. Onun için hiçbir siyasal eyleme katılamazlar. Siyasal partilerle ilişki kuramazlar, sadece üyelerinin çıkarlarını düşünürler. İşçinin çıkarı neredeyse, orayı desteklerler. Grev zararlıdır. Millî menfaatlere uygun değildir. İşçiler, millî menfaatleri zarara sokacak hareketlerden uzak durmalıdırlar. Özel sektörü desteklemelidirler ki, yeni iş yerleri açılsın, memleket kalkınsın. Hak elde etmenin başlıca yolu, çok çalışarak, iş verimini artırarak patronu memnun etmektir. Kâr eden patron işçisini koruyacak, gerektiği zaman ücretini arttıracaktır. Sendikalar, memleket sorunlarıyla değil, kendi örgütlerinin sorunlarıyla ilgilenmelidir. Devlet işlerine karışmamalıdır. Hükümetlerle karşı karşıya gelmekten kaçınmalıdır. Hükümetlerle iyi geçinmek sendikaların baş görevidir.

"1947'den bu yana, adım adım Türk İşçi Sendikacılığında uygulanan ve işçilere telkin edilmek istenilen sendikal anlayış bunlar olmuştur. Sendikaların yönetimini ele alanlar, zaman zaman Amerika'ya giderek bu ölçüler içinde yetiştirilmişlerdir. Sendikalar, siyasal partiler tarafından kontrol altına alınmıştır. Örneğin, İstanbul İşçi Birliği kurulduğu zaman sendikacılık anlayışını şöyle saptamıştır: 'Haklar ancak Büyük Millet Meclisi ve Hükümet Nezdinde uyandırılacak sempati ve emniyetle elde edilebilir.' (*Dünyada ve Bizde Sendikacılık*, s.157, Varlık Y. 1966).

"1960'dan önce işçi sendikalarının genel anlayışı aşağı yukarı şu görüşte toplanmıştır denebilir: 'İşçi isteklerinin en iyi şekilde gerçekleşmesi, işverenle anlaşmakla sağlanır. İşverenle lüzumsuz yere mücadele etmek, onların yıkılmasına çalışmak fayda vermez. Verim artırılmalı ki, işçiler refaha kavuşsun.' (a.g.e., s.158)

"Çalışkan Türk emekçisinin yardımıyla verim durmadan artırılmış; her mahallede bir milyoner yetmişmiş, ama Türk işçisi yoksulluktan bir türlü kurtulup refaha kavuşma olanağı bulamamıştır. Türk işçisi yıllarca avutulmuş ve avutulduğunun da farkına varmamıştır! Sendikacılık hareketi AID fonlarıyla yetiştirilen 'sendika ağaları' tarafından yozlaştırılmış; sendika kurmak bir 'amaç' haline getirilmiştir. 27 Mayıs Devrimi de, getirdiği emekçiden yana Anayasasıyla bu oyunu temelinden bozamamıştır. İşin farkına varan uyanık işçiler de arada ezilmişlerdir.

"Bugün Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu dışında kalan bütün işçi sendikaları ve bunların birleştikleri Türk-İş, Amerikan modeli sendikacılık anlayışı içinde çalışmaktadır. Bunlara göre sendika bir 'araç' değil 'amaç'tır. İşverenle iyi geçinmek, başlıca metottur. Sendikalar partiler üstü bir statüye sahiptir. Politika ile uğraşamazlar. Aşırı eylemlerden kaçınırlar.

"Aynı ölçü, Kamu Personeli Sendikalarında da uygulanmak ve Amerikan modeli sendikacılığı şeklinde oluşturulmak istenmektedir. İyice incelenecek olursa, 1947'den sonra işçi sendikalarına yapılmış olan baskıların, dört-beş yıldan beri kamu personeli sendikalarına da uygulanmış olduğu görülecektir. Bugün Kamu Personeli Sendikalarının çoğu 'kontrol' altında ve 'mutemet' ellerdedir. Yani 'sarılık hastalığı' hemen sarıvermiştir onları. İşveren durumundaki Hükümet, devlet örgütünde çalışan personeli mümkün olduğu kadar bir araya getirmemek; etkili bir güç olmalarını önlemek için yoğun bir çaba sarf etmiştir. Bunun için, çok çeşitli sendikalarda birleşmeleri sağlanmıştır. Örneğin Millî Eğitim Bakanlığı örgütünde, 40'tan fazla sendika

³⁷⁶ TÖS, a.g.k., 1969, s.xv.

³⁷⁷ İmece, "Bir Miting Yada Sınıf İhaneti," *İmece Dergisi*, Sayı 101, Eylül 1969, s.3.

³⁷⁸ Türk-İş, 8. Genel Kurul Çalışma Raporu, Erzurum, 11 Mayıs 1970, Ankara, 1970, s.62.

kurulmuştur. TÖS ve İLK-SEN dışında kalan sendikalar ya Bakanlık tarafından 'memur' edilen adamlar, ya da bakanlığa yaranmak isteyen 'açıkgözler' tarafından kurulmuş olup, hemencecik Amerikan modeli sendikacılığı benimsemişlerdir. Bunlara göre 'hak' almanın başlıca yolu, 'kanun kapsamı' içinde kalmak, Hükümetle çatışmaktan kaçınmaktır.

"Amerikan modeli sendikacılık, bir avutma oyunudur. İşçiden değil, işveren yanadır. Görevi, üyeleri oyalamak; işverenle anlaşıp kişisel çıkar sağlamaktır.

"Amerikan modeli sendikacılık, siyasal ve sınıf bilincinin yayılmasına şiddetle karşı koyar. Gerçek sendikacıları 'anarşik' ve hak almak için girişilen grev ve boykot gibi eylemleri 'demokrasi düşmanlığı' diye tanıtmaya çalışır kamuoyuna. Nitekim son öğretmen boykotu, Amerikan modeli sendikacılığa uymadığı için, işbirlikçiler tarafından kırılmaya ve halka 'demokrasiye karşı girişilmiş bir eylem' gibi gösterilmeye çalışılmıştır.

"Bilindiği gibi sendikacılık, emeğin üstünlüğüne dayanır. Emeğin gerçek değeri, sınıf bilincine varmakla kazanılır. Baskılar ne kadar arttırılırsa arttırılsın, her gün biraz daha yoğunlaşan sınıf bilinciyle Türk emekçisi uyanacak, Amerikan modeli sendikacılık sona erecektir."³⁷⁹

12-13 Kasım 1970 günleri Adana'da Türk-İş'e bağlı Teksif'ten DİSK'e bağlı sendikalara geçmek isteyen işçiler bazı fabrikaları işgal ettiler. Güvenlik güçleri işgallere çok sert biçimde müdahale etti. *TÖS Gazetesi*'nin 15 Aralık 1970 günlü sayısında yayımlanan bir yazıda, bu olaylar sırasında Türk-İş'in işverenle açıkça işbirliği yaptığı ileri sürüldü.³⁸⁰

DEV-GENÇ ile İlişkiler

TÖS 1960'lı yılların ikinci yarısında gelişen gençlik olaylarını önce tümüyle destekledi. Fikir Kulüpleri Federasyonu 9-10 Ekim 1969 tarihindeki kongresinde adını Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (DEV-GENÇ) olarak değiştirdi. TÖS, 1969-1970 yıllarında gelişen, radikalleşen, işçi ve köylü eylemlerini örgütlemeye çalışan veya destekleyen DEV-GENÇ'le ilişkilerinde daha ihtiyatlı bir yol izledi.

Fakir Baykurt anılarında bu dönemi şöyle anlatmaktadır: "Baskılar arttıkça gençler de, öğretmenler de hırçınlaşıyor. Gençlik Anadolu'ya taşı. Her yerde TÖS şubesine uğruyor, sobamız yanıyorsa ısınıp köye geçiyor. Türkiye'de devrim olacak, devrimi gençler yapacak gibi bir hava basıyorlar. Belki onlar tıpa tıpa böyle söylemiyor, halk böyle anlıyor."³⁸¹

TÖS 12 Mart'a kadarki dönemde DEV-GENÇ ile çeşitli platformlarda bir araya geldi; ancak iki örgüt arasında özel bir ilişki de kurulmadı. Bunda bir taraftan DEV-GENÇ içindeki saflaşmalar ve kavgalar, diğer taraftan DEV-GENÇ'in bazı siyasal örgütlenmelerle yakın ilişkisi caydırıcı rol oynadı. Ancak görünüşte ilişkiler yakındı.

1970 yılı sonlarındaki DEV-GENÇ kurultayının *TÖS Gazetesi*'nde Aydın Devrim tarafından yazılan haberi aşağıda sunulmaktadır:

"İşçilerin Amerikan uşağı patronlara ve onların iktidarına karşı verdikleri mücadeleyi işçilerle birlikte omuz omuza yürüten; toprak ağalarının ve tefecilerin sömürüsüne isyan eden köylülerin yanında kavgaya katılan; miting ve yürüyüşlerde polis, gericilerin saldırılarını köylülerle birlikte püskürten; Amerikan filosunu İzmir'den, İstanbul'dan, Alanya'dan, Mersin'den denize döken devrimci gençler, 17 Ekim Pazar günü Türkiye'nin dört bir yanından Ankara'ya gelerek Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu'nun altıncı kurultayını topladılar. Toplantının başında işçilerin, köylülerin ve devrimcilerin Amerikan emperyalizmine, toprak ağalarına ve işbirlikçi patronlara karşı verdikleri mücadelede ölen şehitlerin hatırasına saygı duruşu yaptılar.

"Gençler bu mücadele içinde yaptıkları hatalarını açık yüreklilikle eleştirdiler. İşçi sınıfına ve bütün halka doğru düşünceleri ve doğru mücadele tarzını öğretmek, yol gösterebilmek için yeni kararlar aldılar.

"İşçi sınıfıyla ve yoksul köylülükle sağlam bağlar kurulmadıkça zafere ulaşamayacağını söyleyen gençler, asıl görevin halkı örgütlemek ve mücadeleye katmak olduğuna karar verdiler.

"Devrimci gençler işçilerin, köylülerin, memurların, bütün halkımızın yoksulluktan ve sömürüden kurtulması için verecekleri mücadelenin en ön safında dövüşeceklerine yemin ederek toplantılarına son verdiler. Bu yıl mücadelelerinde kendilerine başkanlık etmesi için aralarından Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencisi Ertuğrul Kürkçü'yü seçtiler."³⁸²

TÖS Gazetesi, Devrimci Liseliler Derneği'nin haberini de veriyordu: "Devrimci Liseliler Derneği üniversiteye giremeyen binlerce lise mezununun durumlarına bir çözüm yolu getirmek, okullarda yeniden kontenjan açtırmak için Ankara Üniversitesindeki bazı dekanlıkları işgal etmiştir. Dekanlar ileride yeniden kontenjan çıkaracaklarını söylemişlerdir. Dev-Lise Başkanı Barış Sarp, 'Bugün Türkiye'de yaklaşık olarak 70 bin lise mezunu sokaklarda dolaşmakta, okuma imkânı bulunamamaktadır. Bizim bu durumumuzun tek sorumlusu emperyalizm ve işbirlikçisi iktidardır. Biz şuna inanıyoruz ki, bizim çelişkilerimizin çözümü ancak emperyalizmin Türkiye'den kovulmasıyla gerçekleşebilir. Tıpkı bütün Türkiye halkının kurtuluşunun bu yolda olacağı gibi,' demiştir."³⁸³

TÖS'ün DEV-GENÇ'le ilişkileri sıkıyönetim mahkemesinde de gündeme geldi. Fakir Baykurt savunmasında bu konuda şunları söyledi:

³⁷⁹ Köklügiller, A., "Amerikan Modeli Sendikacılık, *TÖS Gazetesi*, Sayı 50, 15.3.2015.

³⁸⁰ Ayvalı, N., "Sanayi Proletaryasının Adana Harekâtı," *TÖS Gazetesi*, Sayı 68, 15.12.1970.

³⁸¹ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.393.

³⁸² *TÖS Gazetesi*, Sayı 66, 15.11.1970.

³⁸³ *TÖS Gazetesi*, Sayı 67, 1.12.1969.

“TÖS’ün kurulduğu 1965 yılından içinde bulunduğumuz 1971 yılına kadar Türkiye’nin hiçbir yerinde Dev-Genç, ya da başka kuruluşlar arasında böyle ortak çalışmalar yapılmamıştır. Şubelerin düzenlediği kültür çalışmaları, söyleşi toplantıları, konferanslar, şubelerin çabasıyla ya da şubelerle genel merkez elbirliğiyle düzenlenmiş ve gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarımıza başkalarının katıldığı, yada yardımcı olduğu doğru değildir.”³⁸⁴

“Bir kısım personel sendikalarıyla zaman zaman bir araya gelip öğretmen ve memur sorunlarıyla ilgili görüşmeler yaptığımız ve sonunda bildirimler yayınladığımız doğrudur. (...)

“Bu tür toplantılarımızdan bir yada ikisine DİSK ve Dev-Genç temsilcilerinin katılması 12 Mart Muhtırasından sonra olmuştur. Toplantıyı düzenleyen TÖS olmadığı için bunların çağrılması da TÖS’ü bağlamaz. Kaldı ki, bu toplantılarda 12 Marttan sonra ortaya çıkan durum görüşülmüş, *muhtıranın koşullu olarak desteklenmesi kararına varılmıştır*. Bu yolda bir de bildiri yayımlanmıştır. (...)

“Gene DİSK’le TÖS’ün de katıldığı 10 meslek kuruluşu arasında yapılan ve Dev-Genç’in çağrılmadığı toplantının konusu da aynıdır. Bu toplantıyı DİSK düzenlemiştir. Çağrılanları o saptamıştır. Bu toplantının sonunda kaleme alınan, işçi, memur ve yurt sorunlarına ilişkin görüşleri içeren ortak metin imzalanarak 1 Mart 1971 günü Başbakan’a sunulmuştur.”³⁸⁵

Köylü Birlikleri

1960’lı yıllarda köylerde yaşayanların toplam nüfus içindeki oranı hâlâ çok yüksekti. İlkokul öğretmenlerinin büyük bölümü de köylerde çalışıyordu. Öğretmenlerin önemli bir bölümü, öğrencilere bazı bilgiler aktarmanın yanı sıra, köylüleri de eğitmek ve köydeki toplumsal ilişkileri değiştirmek gibi bir görev üstlenmişlerdi. Bu çalışmalardan rahatsız olan muhafazakâr ve tutucu çevreler de köylüleri öğretmenlere karşı kışkırtıyorlardı.

TÖS, hem köyü dönüştürmenin bir aracı olarak, hem de köyde görev yapan öğretmenin güvenliğini sağlamak amacıyla köylü birliklerinin ve köy kooperatiflerinin kurulmasını teşvik etti.

Fakir Baykurt, sıkıyönetim mahkemesindeki ifadesinde köylü birliklerinin işlevlerini şöyle anlatıyordu: “Yurdun her yerinde öğretmenlere yönelen saldırılar çoğalınca, hükümete ve resmi sorumlulara yaptığımız başvurular sonuçsuz kalınca, öğretmenlerle halkın dayanışmasını sağlayacak ‘köylü birlikleri’ kurmayı bir ara düşündük, fakat buna da girişmedik. (...) Bizim düşündüğümüz birliklerin amacı, sadece, ücra yurt köşelerinde, mal, can, örgüt, konut güvenliğinden yoksun öğretmenlere arka çıkabilecek, tavırları ve varlıklarıyla onları kötü kasıtlardan koruyacak bir dayanak sağlamaktır.”³⁸⁶

Köylü birlikleri kurma konusunda pek bir başarı sağlanamadı. Ancak bu girişim, hakim sınıflar açısından TÖS’ün daha da tehlikeli bir örgüt olarak algılanmasına yol açtı.

Fakir Baykurt, yıllar sonra yazdığı anılarında bu dönemi şöyle değerlendiriyordu: “Mahkeme kararının gerekçesinde en çok ‘köylü birlikleri kurulmasına önayak olduğumuz’ için suçlanıyoruz. Bütün TÖS şubelerini bu işe seferber etmişiz. İşçinin, köylünün yanında yer alarak Türkiye’yi komünist ihtilali’ne hazırlamışız. Oysa biz köylü birliklerine, köylülerin ekonomik çıkarlarını koruması yönünde yardımcı olduk. Aynı zamanda üstümüze yönelen saldırıları kırabilmek için, halk desteği sağlarız diye umuyorduk. Kooperatif ve birlik kurmak yasaldir. Bizim de halkı aydınlatmak görevimizdir. Zaten desteğimiz en çok tüzük hazırlamak, kuruluş formalitesini yerine getirmek gibi konularda oldu.”³⁸⁷

TÖS, özellikle köylü derneklerinin kurulmasında öğretmenlere büyük görevler yükledi. Fakir Baykurt, 1969 yılında TÖS Yürütme Kurulu üyeleriyle yaptıkları bir toplantıyı şöyle anlatmaktadır: “En önemli konu, güneydeki köy birliklerinin desteklenmesidir. Oralardan başlayarak her yerde, halktan kendimize destek halkaları oluşturmaya bakalım. TÖS uyuyor mu, niçin sesi çıkmıyor? diyenlere aldırmandan yolumuza gidelim. TÖS’ün sesi bundan iyi daha nasıl çıkacak?”³⁸⁸

TÖS, bu yıllarda gündeme gelen köylü eylemlerini de destekliyordu. 1969 Genel Kurulu’na sunulan *Çalışma Raporu*’nda toprak işgalleri konusunda TÖS’ün tavrı şu şekilde anlatılmaktadır: “Göllüce ve Atalan köyleri, daha önce Elmalı’da ve başka yerlerde görülenlere benzer olaylar yaşadılar. Bu köylülerin, bıçak kemiğe geldikten sonra giriştikleri toprak işgallerinde, kendileriyle, konunun eğitime olan ilgisinden dolayı ilişki kurduk. Ayrıca Genel Başkanımız, İzmir Şubesi yöneticilerimizi de alarak köyü ziyaret etti. Köy muhtarı ve halkıyla, köyde çalışmakta olan öğretmenlerle görüştü. Haklı davalarında öğretmenlerimizin kendileriyle birlikte olduklarını belirtti.”³⁸⁹

Fakir Baykurt, 1969 genel kurulunu açarken yaptığı konuşmada da şunları söylüyordu: “Bugün ağır ve oturaklı öğretmen, Elmalı’da, Bayraklar ve Beyler köylülerini uyandıran, Avlan Gölü olayında topraksız çiftçinin yambaşında yer alan ve bu yüzden 16 il öteye sürülen TÖS’lü Ömer Serin’dir.”³⁹⁰

Fakir Baykurt anılarında bu konuda şunları yazmaktadır: “Öğretmenlerin öbür sendikalarla, halkla, özellikle işçi ve köylülerle ilişkisini artırmak gerekir. Köylü Birlikleri’nin kurulmasına üyelerimiz yardımcı oluyor.”³⁹¹

³⁸⁴ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.139.

³⁸⁵ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.142.

³⁸⁶ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.143.

³⁸⁷ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.526.

³⁸⁸ Baykurt, F., 2000, s.318.

³⁸⁹ TÖS, a.g.k., 1969, s.35.

³⁹⁰ TÖS, a.g.k., 1969, s.xvii.

³⁹¹ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.367.

TÖS Gazetesi'nin 1 Mart 1970 tarihli sayısında şöyle yazıyordu: "Köylü birliklerinin kurulmalarına ön hazırlık olarak uyarılar, zaman zaman köy muhtarları, ihtiyar meclisi üyeleri ve köyde hatırı sayılır kişiler TÖS'e çağırılarak ikramda bulunulması, onların işleriyle ilgilenilmesi, dilekçelerinin yazılması gibi girişimlere geçilecektir."³⁹²

TÖS Ergani Şubesi, 3 Mayıs 1970 günü 5000 dolayında köylünün Elazığ-Diyarbakır yolunu üç saat ulaşıma kapattıkları eylemi etkin bir biçimde destekledi. Eylem, Ergani TÖS Şubesi önünde son buldu. Köylüler öğretmenler ve TÖS lehinde sloganlar attılar.³⁹³

Anamur TÖS Şubesi ve Anamur Devrimci Gençlik Birliği'nin girişimiyle Anamur'da Anamur Köylü Birliği adıyla bir dernek kuruldu. Dernek üyelerinin tümü Anamur köylüleriydi. Dernek ilk olarak fıstık sömürüsünü protesto etmek amacıyla bir yürüyüş düzenledi. Yürüyüşe TÖS'lü öğretmenler ve üniversite öğrencileri de katıldı. Mitingde "sömürüye paydos" ve "bağımsız Türkiye" sloganları atıldı.

Anamur Köylü Birliği'nin tüzüğünde örgütün amacı şu şekilde ifade ediliyordu:

"Madde 2- Birliğin gerçekleştireceği amaçlar şunlardır:

"I- Üyelerin ekonomik, hukuki, sosyal, kültürel hak ve çıkarlarını sağlamak ve korumak.

"II- Köylü, çiftçi ve her türlü elinden emekli çalışan insanların çalışmaları ve geçim durumları, yaşayışları ile ilgili hak ve ödevleri, yurt çıkarları, insan hakları, ilgili Anayasa hükümleri yönünden gelişmesine çalışmak.

"III- Çalışma, iş ve işçi hayatının gelişmesine, bütün çalışan insanların ekonomik, hukukî, sosyal, kültürel hak ve çıkarlarının korunup çoğaltılmasına ilişkin genel sorunlarının çözümlenmesiyle ilgili demokratik kurumlara yardımcı olmak.

"IV- Anayasamızın koyduğu temel ilkelere uygun şekilde ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak ve bu yönde çaba göstermek."³⁹⁴ (Tüzükteki cümle bozukluklarına dokunulmadı, Y.K.)

İşçi Eylemleri

TÖS'ün işçilerle doğrudan bir ilişkisi pek olmadı. TÖS'ün ağırlık verdiği kesim, öğretmenlerin çok küçük yerleşim birimlerinde doğrudan ve sürekli ilişki içinde olduğu köylülüktü. 1968 yılında işçilerin işyeri işgalleri başladı ve eylemler 1969 yılında da devam etti. *TÖS Gazetesi*'nin 20 Ağustos 1969 tarihli sayısında işçilerle ilgili aşağıdaki haber yer aldı:

"Bu son günlerdeki işçi hareketleri bizler için ümit verici olmaya başladı. Çünkü Ereğli grevinde işçiler tam bir bilinçle önce örgütlenerek sloganlarını saptadılar. 'Bölmünmeye Hayır, İşçilerin Birliğine Evet' sloganlarının ışığında ekonomik kavgalarını demokratik yollarla vermeğe giriştiler.

"İşbirlikçi patron, karşısında böyle bir güç bulmamak için 'Parçala ve Hükmet' taktiğini ta baştan beri uyguluyordu. İşçi, Personel sıfatına büründürülmüş A ve B grubu personeli diye ayrılmıştı. Böylece de işçinin devrimci niteliği ve işçiler arasındaki dayanışma küçük hesaplarla yok edilmeye çalışılmış, işçiler sarı sendikalar elinde karşı güçlerin kucağına atılmak istenmişti.

"Fakat özü devrimci olan işçi artık emeğinin üzerinde oynanan oyunların farkındadır. Bunun için de örgütüne sahip çıktı. Demokratik direnişinin karşısında olan patrona gereken cevabı verdi. Grev de bütün ağırlığını ve gerçek yerini gözler önüne serdi. Grev gösterileri, sloganları ve davranışlarındaki tutarlılık artık işçinin kendi düzenini kurarak kendisinin savunuculuğunu yapabileceğinin kesin ve somut ifadesi oldu."³⁹⁵

DEV-GÜÇ ile İlişkiler

TÖS'ün içinde yer aldığı bir girişim, DEV-GÜÇ, Türkiye Devrimciler Güç Birliği idi.

12 Mart 1971 Darbesi öncesindeki dönemin önemli gelişmelerinden biri, Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki radikal subayların, Doğan Avcıoğlu'nun *Yön ve Devrim* dergilerinden de etkilenecek giriştikleri ilerici nitelikte bir darbe hazırlığıydı. Bu hazırlığın bir unsuru da, demokratik kitle örgütlerinin bu sürece katılmasıydı. Diğer taraftan, milli demokratik devrim tezini savunan örgütlenmeler de anti-empyralist, anti-feodal bir cephe oluşturmaya çalışıyordu. Doktor Hikmet Kıvılcımlı grubu da bu nitelikte bir cepheye sıcak bakıyordu. Türkiye Devrimciler Güç Birliği (DEV-GÜÇ) girişimi, bu ayrı ve ancak bağlantılı çabaların ürünüydü. TİP'liler bu girişimin dışında kaldılar. DİSK kısa bir süre bu girişim içinde yer aldı; ancak hemen çekildi. 1968 yılının ikinci yarısında öğrenci olaylarının gelişmesi sonrasında da, radikal subayların bu cepheleşme girişiminden vazgeçmeleri gündeme geldi ve DEV-GÜÇ girişimi söndü.

Türkiye Devrimciler Güç Birliği, 1968 yılı Nisan ayının ilk haftasında Ankara'da çeşitli kuruluşların temsilcileri tarafından kuruldu. Kuruluşu, "İrticaa Karşı Güçbirliği" olarak sunuldu.

Devrimci kuruluşlar adına Kadri Kaplan tarafından okunan bildiri aşağıda sunulmaktadır:

"Devrimci Güç Birliği adı ve kavramı altında görüş birliği yapan elliye yakın devrimci nitelikteki öğrenci, işçi, öğretmen ve çeşitli halk kuruluşları aşağıdaki hususlarda tam bir görüş birliğinde olduklarını kamuoyuna açıkladılar.

"1) Bugün Ülkemiz, görünür görünmez, açık kapalı bir şekilde empyralizmin yani yabancı kontrol ve çıkarlarının baskısı altında bulunmaktadır. (a) Köylerimize kadar sokulan Barış Gönüllüleri adı altındaki Amerikan Araştırmacıları ile, (b) Bakanlıklarımıza yerleşerek doları temsil ettiklerinden ötürü görevlerinden çok daha etken faaliyette buldukları şüphesiz olan

³⁹² *TÖS Gazetesi*, Sayı 49, 1.3.1970.

³⁹³ Atılğan, E., "Beşbin Köylü Yürüdü," *İmece Dergisi*, Sayı 111, Temmuz 1970, s.16-18.

³⁹⁴ *TÖS Gazetesi*, Sayı 64, 14.10.1970.

³⁹⁵ *TÖS Gazetesi*, Sayı 37, 20.8.1969.

yabancı uzmanlarla, (c) Sadece bizce bilinmesi gereken bütün askerî harekâtımızı rahatlıkla kontrol edip gözetleyebilen ve millî güvenliğimizi tehlikeye düşüren askerî ve askerî imkânları ile, (d) 32 milyona mezar hazırladıkları artık iyice bilinen atom üsleri ile, (e) Yurdumuzda kolaylıkla üretebileceğimiz tüketim mallarını gözler önünde pervasızca satan Amerikan Pazarları ile, (f) Suçluyu yargılamak hakkımıza bile set çeken ikili anlaşmalarla, (g) Yurdumuzda kendi çıkarlarına göre kredi dağıtabilen bankaları ile, (h) Malî politikamızı kontrol edip, müsaadesine başvurmaya ve yasaklarına uymaya mecbur tutulduğumuz konsorsiyumları ile, (i) Temel sanayimizin gelişmesine engel olan ve gittikçe tekelcilik yönünden gelişen ve iki misli pahalılıkla mal satan montaj sanayi ve bunun arkasındaki yabancı şirketlerle, (j) Ve nihayet ikide bir Dolmabahçe önünde ve İzmir’de demirleyerek gençlerimizi birbirine kırdırıp dostluk ziyaretlerini çok aşan filoları ile Emperyalizmin ne denli ve ne derece etken bir şekilde ülkemizi tahakküm zincirine vurmaya çalıştığı açıkça görülmektedir.

“Üstelik bir Başbakanın da kendi ulusunun gençlerini Amerika’ya şikâyet ederek, üzülmelerini salık vermesi karşısında büyük Atatürk’ün heyecanla dile getirdiği Tam Bağımsız Türkiye’den söz edebilmek mümkün olur mu? Bu acı veren gayri millî durum karşısında, Türk Ulusuna, bütün yurtseverlere düşen görev kurtuluşa devam etmektir.

“2) Yeni millî kurtuluş savaşı aralıksız sürdürülerek Türk halkına mal edilecektir. Bu mücadele şüphesiz ki, pençesini ensemizde hissettığımız Amerikan emperyalizmine ve onun içimizdeki işbirlikçilerine karşı yapılmaktadır. Bunun anlamı, yarınımızı gözetleyen fırsatçı diğer bir emperyalizme ve tahakküm fikrine boyun eğmek demek değildir. Yeni millî kurtuluş mücadelesi, tıpkı, kökünün bulunduğu Anadolu Kurtuluş Mücadelesi niteliğinde ve tıpkı onun lideri Mustafa Kemal’in dediği gibi ‘İstiklâl-i Tam’ımızı zincire vuran bütün tahakkümlere karşıdır. Hedef, TAM BAĞIMSIZLIKTIR. Uluslararası bütün ilişkilere karar verirken, dolaylı dolaysız hiç bir yabancı devletin peşine takılmamak ve baskısına boyun eğmemek ancak tam bağımsızlıkta mümkün olacaktır.

“3) Yeni kurtuluş mücadelesi, sadece Türk Halkının çıkarlarından yana ve onun düşüncesine bağlı bir mücadeledir. Ve bu mücadele, ancak, devrimciliğe, milliyetçiliğe, Mustafa Kemal kurtuluşçuluğuna ve toplumsallığına inanmış güçler tarafından yürütülecektir. Zira düşünceleri ile ve tutumları ile yabancı desteğine dayanan ve hatta himayesini düşünebilen gayri millî çevrelerin sahte milliyetçilikleri ile emperyalizme karşı savaş yürütülemez. Hele, şeriatçılığı Cumhuriyetimize, ümmetçiliğini milliyetçiliğimize feda eden ve kaynaklarımızı yabancılara peşkeş çeken gayri millî zihniyete, Büyük Türk ulusunun hiçbir ihtiyacı bulunmayacaktır.

“4) Ülkemiz ve Ulusumuz, Ortadoğu ve Balkanlar coğrafyasında, birçok uluslara örnek olacak ve bütün uyanan milletlerin umutlarını kendisine yönettirecek müstesna bir şansa sahiptir. Mustafa Kemal kurtuluşçuluğunda kullandığı bu şansını yeniden kullanabilmesi ancak, tam bağımsız ve kendine güvenli bir politikanın sahibi olmakla ve çok hızlı bir kalkınmaya yol açacak yeni bir ulusal düzeni kurmakla kabildir.

“5) Emperyalizme karşı savaşta esas hedef, yabancı desteğine bel bağlayan ve onunla işbirliği yaparak halkımızı sömüren ve sömürülmesine göz yuman yabancılarla işbirlikçi çevrelerdir. Bunlar gayri millîdirler, yabancılara paravanlık etmekte, onlara maskelik yapmaktadırlar. Bu paravan yırtılıp maskeler düşürülmedikçe, emperyalistlerin gerçek yüzü görülmez. Çünkü yeni emperyalizm saklı ve sinsi karakterde, paravanlı ve maskeli bir tiptir. Hedef, paravanı yırtıp maskeleri düşürerek, emperyalizmin gerçek yüzünü Türk halkının tükenmez gücünün ve sarsılmaz inancının karşısında bırakmaktır. Bu gücün ve inancın neler yapabileceğine tarih ve Tanrı şahittir.

“6) Ülkemizde başlamış olan yeni kurtuluş mücadelesi, ne fikir ne de metot bakımından hiç bir yabancı kaynakla irtibatlandırılmaz. Amaçları tamamen değişik olan dış kaynakların ağzına ve propagandasına bakarak, bu kutsal savaşın mücahitlerini dışa bağlamak hevesine kapılan gafil ağızlar artık susmalıdır. Vatansızlık ve dürüstlük odur ki, bu gibi durumlar tespit edildiğinde hiyanet suçluları kanunların pençesine teslim edilmelidir. Bu yapılmayıp da, Türk halkının uyanışını bastırmak için, bütün ilerici ve devrimci millî hareketlere aynen geçmişte olduğu gibi kızılık damgası vurarak hiyanetini örtmek isteyen gayri millî davranışlar elbette ki yakın bir gelecekte Türk ulusunun haklı şamarına hedef olacaktırlar. Zira yeni kurtuluş mücadelesi Cumhuriyet tarihinden gelmekte ve kökleri Mustafa Kemal kurtuluşçuluğunda bulunarak onun bir devamı olmaktadır. Unutmayalım ki, esir milletlere, hür olmanın tadını yeniden tattıran mücadele, Mustafa Kemal önderliğinde Türk Ulusunun inancı ile ve gücü ile başarılmıştır.

“7) Vatandaşın toplantı ve gösteri yürüyüşleri şeklinde Anayasal haklarını kullanmasında iktidarın hiç bir emniyet sağlamadığı ve sağlamak niyetinde de olmadığı artık açıkça belli olduğundan, kişilerin ve devrimci millî kuruluşların, gayri millî çevrelerin saldırganlıklarına karşı, aynı usullerle meşru savunmalarını yapmaları doğal bir hak haline gelmiş bulunmaktadır ve bu şekilde hareket edilecektir.

“8) Anayasaya uygun kurulu düzenden anladığımız odur ki, (a) Bu düzen, millî, demokratik, lâik, sosyal hukuk devleti ilkelere dayalı bulunmalı ve bu ilkelere göre kurumlaştırılmış olmalıdır. (b) Ferde huzur ve sosyal adalet getirmeyen ve hukuk eşitliğini gerçekleştiremeyen bütün iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel engeller devlet eliyle kaldırıldığı zaman bu düzen gerçekleşmiş olacaktır. (c) İktidarları, devlet adına bu görevi yapmaya zorlamak için; (1) Emperyalizm ile, (2) İktisadi sömürü düzeni ve toprak ağalığı ile, (3) Din sömürücülüğü ile, (4) Cehaletle ve mevcut eğitim düzeni ile, (5) Keyfi idare ile, şiddetle mücadele etmek ve bu mücadeleyi hem kişisel olarak hem de topluca sürdürmek herkesin bir Anayasa hakkı ve görevidir. Eski düzenin dayanakları böyle bir 5 YÖNLÜ DEMOKRATİK SAVAŞLA çöktürülmedikçe Anayasanın başlangıç kısmında belirtilen ve bütün sosyal ve hukuki temelleri ile kurulması Ulusça emredilmiş bulunan düzen kurulamayacaktır. Bu düzen, TAM BAĞIMSIZ VE GERÇEKTEN DEMOKRATİK BİR HALKÇI DÜZENDİR. Ancak bu 5 YÖNLÜ DEMOKRATİK SAVAŞ iledir ki, (1) Tam bağımsızlık, (2) Temelde planlı devletçilik ve toprak reformu, (3) Dinsel inançlara saygı, baskısız ve eşit işlem, (4) İşe dönük eğitim, yoksula ve köylüye eğitim önceliği, (5) Devlet kapısında vatandaşın eşitçe ve halkça sözünün geçerliği, bulunan 5 KÖKLÜ YENİ ULUSAL DÜZEN kurulabilecektir.

“9) Gerek 5 YÖNLÜ DEMOKRATİK SAVAŞIN, yeni millî kurtuluş savaşının yürütülmesinde, gerekse 5 KÖKLÜ ULUSAL DÜZEN’in kurulmasında inançlarını ve güçlerini birleştirmek üzere bütün devrimci, milliyetçi güçlerin bu mücadeleye katılmaları ve Dev-Güç adı ve kavramı altında işbirliği yapmaları tarihsel bir görevdir.

“Bu hususları yüce Türk Ulusuna duyurur ve kesinlikle belirtmek isteriz ki, AMERİKAN EMPERYALİZMİNE KARŞI OLMAK, RUSYA’YA YADA BİR BAŞKASINA BAĞLI OLMAYI İSTEMEK DEĞİLDİR. ÜLKENİN BÜTÜN İMKÂN LARI KENDİSİNİNDİR. YAŞASIN TAM BAĞIMSIZ TÜRKİYE.”³⁹⁶

³⁹⁶ *Türk Solu Dergisi*, Sayı 71, 25 Mart 1969, s.4.

Bildiriye imza koyan ve güç birliğine katılan kişiler de şöyleydi: 27 Mayıs Milli Devrim Derneği başkanı Mucip Ataklı, Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu başkanı Prof.Bahri Savcı, Türkiye Milli Talebe Federasyonu başkanı Sencer Güneşsoy, DİSK adına Uğur Cankoçak, TGMT adına Nusret Selen, *Türkiye Öğretmenler Sendikası adına Ahmet Cenan*, Fikir Kulüpleri Federasyonu başkanı Doğu Perinçek, Ankara Üniversitesi Talebe Birliği başkanı Bilal Moğol, Ankara Yüksek Okullar Talebe Birliği başkanı Necla Macit, TDD başkanı A.Ömer Egesel, ODTÜ Öğrenci Birliği başkanı Mustafa Akgül, Mülkiyeliler Birliği başkanı Mehmet Can, Hacettepe Üniversitesi Öğrenci Derneği başkanı Tefik Akoğlu, A.Ü.Tıp Fak. Talebe Derneği başkanı Mesut Kırız, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Talebe Cemiyeti başkanı Aziz Ekşi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Talebe Cemiyeti başkanı Celal Kargılı, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Öğrenci Derneği başkanı İsmail Baysal, Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği adına Zafer Kutlu, ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü başkanı Sinan Cemgil ve A.Ü. Fen Fakültesi Öğrenci Birliği başkanı Ömer Özturgut.

TİP'liler bu örgütlenmenin dışında kaldılar. Harun Karadeniz, DEV-GÜÇ hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktaydı: "DEV-GÜÇ'ün eylem çizgisi, 27 Mayıs ve Atatürk ilkeleri idi ve son tahlilde 27 Mayıs benzeri bir darbeye iktidara el koymaktı. 27 Mayıs, 1961 Anayasasını getirmekle ileri bir eylem yapmıştı, fakat Türkiye'yi sosyalizme götürecekti, DEV-GÜÇ taraftarlarının iddia ettiği gibi 27 Mayıs benzeri bir darbeden değil, geniş kitlelerin desteğinden geçiyordu."³⁹⁷

TÖS, DEV-GÜÇ'le ilişkisini, *TÖS Gazetesi*'nin 5 Nisan 1968 tarihli sayısında şöyle duyuruyordu: "Türkiye Devrimciler Güçbirliği Gerçekleşti. Kişisel ve siyasal çıkarları için inanç sömürücülüğü yapanlara karşı birlikte mücadele etmek üzere devrimci kuruluşlar bir araya gelip birleştiklerini 30.3.1968 günlü bildirimleriyle kamuoyuna duyurmuşlardır. Güçbirliği TÖS ve kuruluşlar tarafından imzalanan bildiri özetle sürekli işbirliği yapılması belirtilmekte ve 'hedef tam bağımsız ve gerçekten demokratik bir Türkiye'nin kurulması için Türk halkına düşman bütün güçlere karşı mücadeledir' denilmektedir."³⁹⁸

TÖS'ün Temmuz 1969'daki 2. Olağan Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'nda da şu değerlendirme yer alıyordu: "Başkente devrimci güçlerin bir araya gelerek meydana getirdikleri DEV-GÜÇ'e katıldık. Bu kuruluşun tüm eylemlerinde TÖS olarak etkin olduk. Devrimci güçbirliği içinde olan sendika, dernek ve gençlik kuruluşlarıyla ilişkilerimiz bazı olumlu sonuçlar vermiştir. Bizim için daha önemli sonuç bu ilişkilerden kazanılan tecrübelerdir. Bu tecrübeler ileride işimize yarayacaktır. DEV-GÜÇ ile normal ilişkilerimizi sürdürmekteyiz."³⁹⁹

DEV-GÜÇ'ün kurulmasından kısa bir süre sonra DİSK bu örgütlenmeden çekildi. Turhan Feyizoğlu'nun yazdıklarına göre, TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, DİSK adına bu yapılmaya katılan Uğur Cankoçak'ı çağırdı ve ona, "sen, derhal DEV-GÜÇ'ten ayrıldığına dair bir bildiri yaz ve kimi bulursan bu bildiriye imzalat," dedi.⁴⁰⁰

"DİSK'i temsilen DEV-GÜÇ toplantılarına katılan ve Aybar'la çok sıkı bağı olduğu bilinen TİP'li sendikacı Uğur Cankoçak, DİSK'in, DEV-GÜÇ toplantılarından çekildiğini açıkladı."⁴⁰¹

Türk Solu Dergisi, Reşat Fuat imzalı bir yazıyla, DİSK'in bu tavrını sert bir biçimde eleştirdi:

"Devrimci Kuruluşlar Güçbirliğine 35'i aşkın derneğin katılması, muhakkak ki emperyalizm düşmanlarının, yurt ve istiklal severlerin, ilerici demokratların, halktan yana olanların, hangi sosyal sınıf veya zümreye mensup olursa olsun, tümünü sevindirir. Her vatansız Türkün bu olayı şükranla karşılaması kendisi için bir görevdir. Fakat ne yazık ki Türk-İş ve DİSK gibi sendika teşekkülleri kodamanlarının, sosyalist oldukları iddiasını ağızlarından fırsat düştükçe eksik etmeyen dengeli (!) siyasi parti liderlerinin bu harekete yabancı kaldıktan başka etkileri altında bulunanları yada bulduklarını sandıkları kimseleri buna katılmamağa kışkırtmakta, Türkiye'mizin bağımsızlığı, ilerlemesi, refahı, bir kelime ile milli kurtuluşu için hararet ve özlemle karşılanmak gereken bu hareketi muhtelif şekillerle sabote etmekte oldukları teessürle müşahade edilmektedir. Güçbirliğine karşı yönelmiş bu çeşit tutumların objektif olarak emperyalizm ve irtica ile işbirliğinden başka bir şey olamayacağını uzun uzun açıklamaya lüzum yok."⁴⁰²

DEV-GÜÇ'ün genel çizgisi, *Türk Solu*'nda aşağıdaki biçimde anlatılıyordu:

"Devrimciler Güçbirliği'ni, DEV-GÜÇ'ü sınıf açısından nasıl tahlil edebiliriz?

"Devrimciler Güçbirliği, emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı, tam bağımsız ve gerçekten demokratik bir Türkiye'nin gerçekleşmesinden yana, daha çok devrimci aydın ve öğrenci çevrelerini temsil eden millici örgütler tarafından kurulmuştur.

"Emperyalist dünya sistemi içinde, sömürülen geri bir ülke olan Türkiye'de, şu anda, bilinçlenme yolunda olan şehir ve köy emekçi yığınlarının büyük çoğunluğu kendi öz örgütleri ile DEV-GÜÇ içinde henüz yerlerini almış değillerdir.

"Emekçilerin, kendilerini gerçekten temsil eden mesleki ve siyasi örgütler içinde birlik olarak Türkiye'nin toplumsal hayatında ağırlıklarını koyabilecekleri gerçek demokratik özgürlük ortamı henüz kurulamamıştır Türkiye'de. Emekçinin ilham ve isteklerini

³⁹⁷ Harun Karadeniz, *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, May Yay., İstanbul, 1975, s.139.

³⁹⁸ *TÖS Gazetesi*, Sayı 4, 5.4.1968.

³⁹⁹ TÖS, a.g.k., 1969, s.43.

⁴⁰⁰ Turhan Feyizoğlu, *Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi Fikir Kulüpleri Federasyonu*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.158.

⁴⁰¹ Zileli, Gün, *Yarımla (1954-1972)*, 2. basım, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 241.

⁴⁰² Reşat Fuat (Baraner), "Güçbirliği Bozguncuları İhanete Gidiyor, Şehir ve Köy Emekçilerinin Güç Birliğine Katılmaları Sağlanmalıdır," *Türk Solu Dergisi*, Sayı 25, 7 Mayıs 1968, s.1.

örgütlü olarak ifade edebilmesine engel olmak için, toplumdaki tutucu güçler, göze görünen ya da görünmeyen bir sürü engeller, sınırlamalar yaratabilmişlerdir.

“Bunlar çok kez emekçiyi temsil etme iddiasında olan örgütlerin, emekçiye karşı ve sömürü düzeninden yana güçler tarafından denetlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bunun en açık seçik, en göze batan örneği, sözde işçi örgütü olan Türk-İş’tir. O ölçüde göze batmayan başka örnekler de vardır. Onun için Türkiye’nin emekçi halkının örgütlü olarak iktisadi, siyasi ve toplumsal hayatımızda bütün ağırlığını koyabilmesini sağlayacak gerçekten demokratik bir özgürlük ortamını yaratmak için mücadele, birinci devrimci görevimizdir. (...)

“DEV-GÜÇ’ün kuruluşu anında saflarına katılan örgütlerin sınıf karakteri, ya da üye sayısı ile Güçbirliğinin kuvvetini ölçmeye kalkarsak, çok yanılırız. Önemli olan nokta, DEV-GÜÇ’ün savunduğu temel ilkelerin toplumdaki hangi sınıf ve zümrelerin çıkarlarına uygun olduğu, yani Türkiye’de hangi güçlerin, milli demokratik devrimin gerçekleşmesinden yana olduğu noktasıdır.

“Toplumumuzda sağlam ne varsa, millici ne varsa, şehir ve köy emekçisi ile, şehir ve köy küçük burjuvazisi ile, asker-sivil aydın zümresiyle, güçlü bir halk hareketi karşısında, hiç değilseniz bir süre için, demokratik devrim saflarında yerini alması mümkün olan milli burjuvazisi ile tüm Türk ulusu, bilinçlendiği ölçüde, DEV-GÜÇ’ün temel sloganını aktif olarak benimsemesi mukadderdir. Bu bilinçlenme önlenemez.”⁴⁰³

DEV-GÜÇ genel kurulu 1968 yılı Mayıs ayı başlarında toplandı. Bağlı kuruluşlar dört grupta toplandı: Öğrenci kuruluşları grubu, mesleki kuruluşlar grubu, işçi, esnaf ve halk kuruluşları grubu ve diğer dernekler grubu. Öğrenci kuruluşlarının koordinatörlüğüne TMTF ve FKF; mesleki kuruluşların koordinatörlüğüne TÖDMF ve TÖS; işçi, esnaf ve halk kuruluşlarının koordinatörlüğüne Aşıklar Derneği, diğer kuruluşların koordinatörlüğüne de 27 Mayıs Milli Devrim Derneği getirildi. DİSK’in ayrılmış olması önemli bir sorun yarattı. Oluşturulan İcra Komitesi’nde, “DİSK’in yeniden dönmesi umudu muhafaza edilerek,” Aşıklar Derneği de İcra Komitesine alındı. İcra Komitesi, böylece, 27 Mayıs Milli Devrim Derneği, TMTF, TÖDMF, FKF, DİSK ve Aşıklar Derneği’nden oluştu.⁴⁰⁴

DİSK’in DEV-GÜÇ’e katılmama kararı üye sendikalara bildirildi. Ancak buna karşın, Kemal Nebioğlu’nun başkanlığını yaptığı Türkiye Gıda-İş Sendikası DEV-GÜÇ’e katıldı.⁴⁰⁵ Dr.Hikmet Kıvılcımlı çizgisindeki sendikacıların yönetimde bulunduğu Yapı İşçileri Sendikası da Mayıs ayı başlarında DEV-GÜÇ’e katılma kararı aldı.⁴⁰⁶

DEV-GÜÇ konusunda önemli çalışmalarından biri, DEV-GÜÇ’ün İstanbul İcra Kurulu üyesi Sadık Göksu’nun yazdığı dört uzun makaledir.⁴⁰⁷ Sadık Göksu, DİSK üyesi Gıda-İş’in DEV-GÜÇ’te yer almasını şöyle değerlendirmektedir:

“Gıda-İş’in DEV-GÜÇ ile ilişkisi de pek güvenilir değildi. (...) TİP, DEV-GÜÇ’e karşı olduğuna göre, Nebioğlu’nun bu tutumdan ayrılması pek olası değildi.

“Sonradan kavradığıma göre, Gıda-İş’i DEV-GÜÇ’te tutan Mahir Kaynak’tı. Bu da şöyle oluyordu. Mahir Kaynak, Gıda-İş’te danışmandı ve Sendika’nın Genel Sekreteri Erdoğan Kalıpcıoğlu, Kaynak’ın kendisine çok bağlı adamıydı. (...)”⁴⁰⁸

“Gıda-İş’in Yürütme Kurulu’nun, DEV-GÜÇ’le ilgili şöyle bir karar aldığını kahkahalarla gülererek anlatmışlardı: Kemal Nebioğlu’nun başkanlığında toplanmışlar, Nebioğlu, ‘DEV-GÜÇ’ten çıkacağız,’ demiş. Akan sular durur, kararı almışlar. Nebioğlu gittikten sonra, altına bir ek karar yazarak, DEV-GÜÇ’le ilgili bu karar maddesini iptal etmişler.”⁴⁰⁹

Sadık Göksu, *Türk Solu Dergisi*’nin 11 Mart 1969 tarihli sayısında TÖS’ün Dev-Güç ile ilişkisini şöyle değerlendiriyordu:

“Kabul etmeliyiz ki, geçen aşamada TÖS de, Güçbirliği’ne bütün şubelerince kararlı, niyetli bir ağırlık koyamamıştır. (...) TÖS için, Devrimci Güçbirliği konusunu bizzat ele almak, öne düşmek, konuyu TÖS Şubelerinde geniş konferanslar, açık oturumlar ve seminerlerle işlemek, dün Milli Kongre çalışmalarında olduğu gibi bugün de Devrimci Öğretmenin bu çabalara önyak olması yolunu açmak zamanı çoktan gelmiş ve geçmektedir. Son Ankara’daki miting çeşitli anlamlarıyla birlikte bir daha göstermiştir ki, sivil kuvvetler içinde Atatürkçülüğü, Devrimciliği, bütün ülke yüzeyinde yaşatan ve ileri götüren öncü kuvvetlerden biri de öğretmenlerdir. Bu sebepten de, çok iyi bildiği gibi karşı-devrimcilerin en ağır hücumlarına uğrayan yine öğretmenler olmaktadır. O halde böyle bir Güçbirliği’nin herkesten önce bu savaşı güce yarayacağı açık değil midir? TÖS’ün Genel Merkez Yöneticileriyle birlikte bütün Şube Yöneticileri ve üyelerinin bu konu üzerinde önemli durmalarını diler ve tüm Atatürkçülük, Devrim ve Eğitim çabalarında başarılar dilerim.”⁴¹⁰

⁴⁰³ *Türk Solu Dergisi*, Sayı 26, 14 Mayıs 1968, s.1.

⁴⁰⁴ “Güç Birliği Genel Kurulu Toplandı,” *Türk Solu Dergisi*, Sayı 26, 14 Mayıs 1968, s.2.

⁴⁰⁵ “DİSK’te Otokritiğe Doğru: Nebioğlu Konutu,” *Türk Solu Dergisi*, Sayı 28, 28 Mayıs 1968, s.2-3.

⁴⁰⁶ *Türk Solu Dergisi*, Sayı 26, 14 Mayıs 1968, s.2.

⁴⁰⁷ Sadık Göksu, “12 Mart Yolcusu ‘Başsız Deve’lerden (Provokasyona Açık) DEV-GÜÇ Dosyası’nı Açıyoruz,” *Kuvayı Milliye Dergisi*, Sayı 26, Ocak-Şubat 2001, s.57-68; “12 Mart Cöngeli ve Kuzu Pöstekili Kurtlar, Cöngel Yolunda ‘Başsız Deve’lerden (Truva Atı) DEV-GÜÇ (2),” *Kuvayı Milliye Dergisi*, Sayı 27, Mart-Nisan 2001, s.41-47; “12 Mart Cöngeli ve Kuzu Pöstekili Kurtlar, Cöngel Yolunda ‘Başsız Deve’lerden (Truva Atı) DEV-GÜÇ (3),” *Kuvayı Milliye Dergisi*, Sayı 28, Mayıs-Haziran, s.5-14; “12 Mart Cöngeli ve Kuzu Pöstekili Kurtlar, Cöngel Yolunda ‘Başsız Deve’lerden (Truva Atı) DEV-GÜÇ (4),” *Kuvayı Milliye Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2001, s.73-84.

⁴⁰⁸ Mahir Kaynak’ın MİT mensubu olduğu daha sonraki yıllarda ortaya çıktı.

⁴⁰⁹ “12 Mart Cöngeli ve Kuzu Pöstekili Kurtlar, Cöngel Yolunda ‘Başsız Deve’lerden (Truva Atı) DEV-GÜÇ (4),” *Kuvayı Milliye Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2001, s.76.

⁴¹⁰ Göksu, S., “Milli Kongre, Devrimci Güçbirliği ve TÖS’lü Öğretmen,” *Türk Solu Dergisi*, Sayı 69, 11 Mart 1969, s.15.

1969 yılı ortalarında DEV-GÜÇ söndü. Sadık Gökso bu süreci şöyle anlatmaktadır: “DEV-GÜÇ İcra Komitesi Başkanı Kadri Kaplan, ‘Ben o işleri bıraktım Sadık Bey.(...) Ordu bu işlere iyi bakmıyor.’ (...) Nihayet DEV-GÜÇ’ün bittiğini pek açık olarak öğrenmişim. (...) Ordu’dan gelen, Tabii Senatör Kadri Kaplan’ın o sırada halen ordu ile ve kimlerle ne kadar içli dışlı olduğunu epeyce biliyordum. (...) DEV-GÜÇ kurulurken bir tarafında bazı ordu mensupları vardı. Ve şimdi onlar çekiliyordu.”⁴¹¹

TÖS’ün Dev-Güç’le ilişkisi, TÖS üyelerine yönelik saldırıların durdurulmasına ve TÖS’ün daha da güçlenmesine önemli ve somut bir katkıda bulunmadı.

“Devrimci Güç Birliği” Girişimi

DEV-GÜÇ girişimi 1969 yılı ortalarında söndü; ancak Türkiye’de ilerici/devrimci güçlere yönelik saldırılar daha da yoğunlaştı. TÖS’ün 7-9 Temmuz 1969 günleri Kayseri’de toplanan 2. Olağan Genel Kurulu’na yönelik gerici saldırı, giderek yaklaşan faşizm tehlikesine karşı birlikteliklerin daha da önem kazanmasına yol açtı. Bu saldırıların en büyük hedefi konumundaki TÖS yeni süreçte daha aktif bir rol üstlendi.

TÖS Gazetesi’nin 15 Eylül 1970 tarihli sayısının manşeti, “TÖS’ün önderliğinde devrimci eylem ve güç birliği kuruluyor, saldırılar kınandı” idi. Gazetenin haberi şöyleydi: “Onsekiz devrimci kuruluş ilk güçbirliği toplantısından sonra bir bildiri yayınladı. Devrimcilere, özellikle öğretmenlere karşı son günlerde tutucu, besleme örgüt ve kişilerin giriştikleri saldırılar üzerine 18 devrimci kuruluş, ‘Devrimci Güç Birliğini’ sağlamak amacıyla bir araya gelmiştir. İlk toplantısını, bu birliği gerçekleştirmek üzere devrimci örgütlere çağırıp yapan TÖS binasında yapılan kuruluşlar, bir bildiri yayınlamışlar, yapılan saldırıları kınamışlardır.” Devrimci Güç Birliği toplantısının ikinci toplantısı, eylem birliğini tespit etmek üzere 12 Eylül’de yapıldı.”

İlk toplantı sonrasında kamuoyuna aşağıdaki bildiri açıklandı:

“Amerikan emperyalizmi ve onun işbirlikçisi iktidar, milli ve demokratik güçlere olan baskısını sistemli bir şekilde yoğunlaştırdı.

“Din istismarı yapan açık ve gizli kuruluşlar, sarı sendikalar, paralı saldırganlar ve taşra mütegalibesi yurdumuzda devrimcilere saldırmaktadır.

“Ulusumuzun bağımsızlığını sağlayacak ve insanın insanı sömürmediği toplumu kuracak olan temel güçlerle, yani işçiler ve köylülerle, tutarlı bir şekilde, Amerikan emperyalizmine ve işbirlikçilerine karşı mücadeleye girmiş olan anti-emperyalist ve demokratik kuruluşlar boy hedefi olarak seçilmiştir.

“Son günlerde Türkiye Öğretmenler Sendikası’nın (TÖS) şubelerine, TÖS’e üye devrimci öğretmenlere, bu öğretmenlerin evlerine silahlı, sopalı toplu saldırılar düzenlenmekte, evleri dinamitlenmektedir.

“Yozgat’ta, Elbistan’da, Adıyaman’da, Burdur’da, Bekilli’de, Kars’ta ve daha birçok yerlerde yapılan insanlık dışı haysiyetsiz saldırılar, bunların en belirgin örneklerindedir.

“İşçilerin sömürülmesine karşı koymuş Yapı İşçileri Sendikası (YİS) Başkanı Necmettin Giritlioğlu, satılmış kurşunlara hedef olmuştur.

“Ankara’da tutarlı mücadele yürüten Yapı-İş Sendikası iktidar ve polis desteği ile düzmece komando kuvvetlerinin işgali altındadır.

“Bunlar, yine iktidarın desteği ile Atatürk yurdunda yuvalanarak ilerici kuruluşlara saldırılar yöneltilmektedirler.

“Büyük çoğunluğu DEV-GENÇ üyesi olan devrimci gençlere hapishanelerde Amerikan metodu ile insanlık dışı işkenceler yapılmakta; yiğit gençler sokaklarda kurşunlanmakta ve gerçek suçlular yargı organları önüne getirilmemektedir.

“Bir bilim yuvası olması gereken Erzurum Atatürk Üniversitesi gericiliğin merkezi haline getirilmiş ve iktidarı tarafından tayin edilen Rektör Kemal Bıykoğlu, devrimci öğretim üyelerine ve asistanlara baskı yapmakta, bir kısım asistanları üniversiteden mahkeme kararına rağmen çıkarmaktadır.

“Bütün bunların yanı sıra gayri milli ekonomimiz her gün daha fazla dışa bağımlı kılınmakta, iç ve dış sömürüyü ve pahalılığı artıran devalüasyon, kolera yaygarası ile saklanmak istenmektedir.

“Halkımızın her gün artan devrimci gücüne karşı iktidar, işçilerin haklı direnişini kırmak için ağır baskılar uygulamaktadır. İstanbul’daki sıkıyönetimi bunun en yeni örneğidir.

“Gittikçe artan baskılara, oyun ve taktiklere karşı bütün devrimci ve yurtseverlerin mücadelesi her gün fazla yoğunlaşacak ve bilinçli bir şekilde sürdürülecektir.

“Biz aşağıda imzası bulunan örgütler, ULUSAL VE DEMOKRATİK SAVAŞIMIZA BÜTÜN SALDIRI, BASKI VE OYUNLARA RAĞMEN GÜÇBİRLİĞİ İÇİNDE DEVAM EDECEĞİZ.”

DİSK, Yapı-İş Federasyonu, Ges-İş, Sağlık Personeli Sendikaları, T.T.İşçileri Sendikaları, Elektrik Müh.Odası, İnşaat Müh.Odası, T.M.G.T., Tek-Sen, 27 Mayıs Milli Devrim Derneği, Veteriner Hekimler Sendikası, Dev-Genç, Ankara Ü.Ö.B., O.D.T.Ü.Ö.B., Hacettepe Ü.Ö.B., Ünas, Yapı-İş, TÖS.⁴¹²

Ankara’daki toplantının ardından İzmir’de de bir güçbirliği toplantısı gerçekleştirildi. *TÖS Gazetesi*’nin 14 Ekim 1970 tarihli sayısında yer alan haber şöyleydi: “İzmir’de Güçbirliği Kuruldu. İzmir’deki 15 devrimci kuruluş faşizan saldırı ve baskılara karşı etkin olarak savaşmak için DEVRİMCİ GÜÇBİRLİĞİ kurmuşlardır. Şubemizin önderlik ettiği birlik 13.9.1970 günü yaptığı basın toplantısı sonunda bir bildiri yayınlamışlardır.”

DİSK Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu İzmir Bölge Temsilciliği, TÖS Türkiye Öğretmenler Sendikası, YİS Yapı İşçileri Sendikası, İPSD İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği, DEV-GENÇ, ÜNAS

⁴¹¹ “12 Mart Cöngeli ve Kuzu Pöstekili Kurtlar, Cöngel Yolunda ‘Başsız Deve’lerden (Truva Atı) DEV-GÜÇ (4),” *Kuvayı Milliye Dergisi*, Temmuz-Ağustos 2001, s.79.

⁴¹² *TÖS Gazetesi*, Sayı 62, 15.9.1970.

Üniversite Asistanları Sendikası, Genç Kemalistler, SDDF Sosyal Demokrasi Dernekler Federasyonu, Ege Üniversitesi Yük.Ok.Öğr.Der., Ege Üniversitesi Öğrenci Birliği, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Talebe Cemiyeti, İzmir Devrimci Kadınlar Derneği, Ege Üniversitesi Müh.Bil.Talebe Cemiyeti, Ege Üniversitesi Fen Fak.Talebe Cemiyeti imzasıyla yayınlanan bildiri aşağıda sunulmaktadır:

“İŞBİRLİKÇİ İKTİDARIN GAYRİ MİLLİ VE HUKUK DIŞI OYUNLARINA KARŞI DİRENECEĞİZ.

“Amerikan emperyalizmi ve onun işbirlikçisi iktidar, Milli ve Demokratik güçlere olan baskısını sistemli bir şekilde yoğunlaştırdı.

“Din istismarı yapan açık ve gizli kuruluşlar, sarı sendikalar, paralı saldırganlar ve taşra mütegalibesi yurdumuzda, devrimcilere saldırmaktadır.

“Ulusumuzun bağımsızlığını sağlayacak ve insanın insanı sömürmediği toplumu kuracak olan temel güçlerle, yani işçiler köylülerle, tutarlı bir şekilde, Amerikan emperyalizmine ve işbirlikçilerine karşı mücadeleye girmiş olan ANTI-EMPERYALİST ve demokratik kuruluşlar boy hedefi olarak seçilmiştir.

“Son günlerde Türkiye Öğretmenler Sendikasının (TÖS) Şubelerine, TÖS’e üye devrimci öğretmenlere, bu öğretmenlerin evlerine, silahlı, sopalı toplu saldırılar düzenlenmekte, evleri dinamitlenmektedir.

“Yozgat’ta, Elbistan’da, Adıyaman’da, Burdur’da, Bekilli’de, Kınık, Aydın, Sarıdere, Bergama, Kars’ta ve daha birçok yerlerde yapılan insanlık dışı haysiyetsiz saldırılar, bunların en belirgin örneklerindedir.

“Aliğa’da işçilerin sömürülmesine karşı koymuş Yapı İşçileri Sendikası (YİS) başkanı Necmettin Giritlioğlu satılmış kurşunlara hedef olmuştur.

“Büyük çoğunluğu DEV-GENÇ üyesi olan gençlere hapishanelerde Amerikan metodu ile insanlık dışı işkenceler yapılmakta, yiğit gençler, sendikalarda kurşunlanmakta ve gerçek suçlular yargı organları önüne getirilmemektedirler.

“İşbirlikçi iktidar, on binlerce halk çocuğunu yüksek öğrenimden yoksun bırakmış, yoksul halk çocuklarına tek açık kapı olan Yüksek Öğretmen Okullarını da kapatmak suretiyle emperyalizmin yeni oyununu uygulamıştır.

“Bugün yine, halkımızın büyük fedakârlıklarla yetiştirdiği çocuklar, bellekçi, tüketici ve hangi kademesinde olursa olsun ulusumuza katkısı bulunmayacak, bozuk eğitim düzeninin çarklarında ezilmeye mahkûm bırakılmak üzere yeni eğitim yılına girilmektedir.

“Bütün bunların yanı sıra gayri milli ekonomimiz her gün daha fazla dışa bağlı kılınmakta, iç ve dış sömürüye ve pahalılığı arttıran devalüasyon, suni yollar ile saklanmak istenmektedir.

“Halkımızın her gün artan devrimci gücene karşı iktidar işçilerin haklı direnişini kırmak için ağır baskılar uygulamakta, adım adım faşizmi getirmektedir. İstanbul’daki sıkıyönetim bunun somut ve yeni bir örneğidir.

“Gittikçe artan baskılara, oyun ve taktiklere karşı bütün devrimci ve Atatürkçü yurtseverlerin mücadelesi her gün daha fazla yoğunlaşacak ve bilinçli bir şekilde sürdürülecektir.

“Biz aşağıda imzası bulunan örgütler ulusal ve demokratik savaşıma bütün saldırı, baskı ve oyunlara rağmen güçbirliği içinde devam edeceğiz.

“YAŞASIN DEVRİMCİ GÜÇ BİRLİĞİ.”⁴¹³

TÖS’ün önderliğinde oluşturulan bu birliktelik 10 Kasım 1970 günü Anıtkabir’i birlikte ziyaret etti. *TÖS Gazetesi* bu etkinliği aşağıdaki biçimde veriyordu:

“Devrimciler Anıtkabir’de ant içti.

“Bizi Mahvetmek İsteyen Emperyalizme Karşı Halk Savaşı Vermek İçin Devrimciler Anıtkabir’de Ant İçti

“Mustafa Kemal’in ölüm yıldönümünde emperyalizme karşı halk savaşı vereceğimizi bütün dünyaya duyurmak ve büyük devrimcinin anısını yenilemek için 10 Kasım günü Ankara’da bir yürüyüş düzenlendi. TÖS ve DEV-GENÇ tarafından düzenlenen yürüyüşe onbin devrimci katıldı. Yürüyüş boyunca devrimci marşlar söylendi, sloganlar tekrarlandı. Devrimciler Türkocağı’nın önünden geçerken faşistlerin silahlı saldırısına uğradılar. Polisin koruyuculuğu altında yürüyüşçülere kurşun yağdıran Amerikan uşakları üç arkadaşımızı yaraladılar. Cemal Gürsel Meydanı’nda yapılan konuşmalardan sonra kalabalık dağıldı.

“Aynı günün akşamı Dil Tarih Coğrafya Fakültesi’nde bir toplantı yapıldı. Toplantıda Muammer Aksoy, Suphi Karaman, Doğan Avcıoğlu, Aziz Ekşi, Seyhan Erdoğan, Ertuğrul Kürkçü ve genel başkanımız Fakir Baykurt konuştu. Fakir Baykurt Atatürk’ün tam bağımsızlık ilkesini, onun bilime verdiği önemi anlattı. Sonra bugünkü devrimci eylemi eleştirerek, ‘Gençlik dünyanın hiçbir yerinde devrim yapmamıştır. Gençliğin görevi devrim yapmak değil, hareketin asıl sahibine, işçiye ve köylüye bilinç götürmektir. İşte bu sağlandığı zaman işçi sınıfının öncülüğünde emperyalizm yurttan kovulacak ve Mustafa Kemal’in istiklal-i tam ilkesi gerçekleşecektir’ demiştir.”

10 Kasım günü TÖS’ün ve devrimci kuruluşların yayınladıkları ortak bildiri aşağıda sunulmaktadır:

“YURTSEVERLERE ÇAĞRI

“Amerikan emperyalizminin sömürsünün gün geçtikçe yoğunlaştığı, bütün zenginliklerimizin Amerikan emperyalistlerine peşkeş çekildiği, ordumuzun saldırgan emperyalist ittifakı NATO emrine verildiği, halkımızın ve devrimcilerin baskı ve zulüm altında inletildiği bir Türkiye’de yaşıyoruz.

“Gün geçtikçe yoksullaşan, gün geçtikçe artan sömürüden kurtulmak istiyoruz. Amerikan uşağı patronlara, ağalara, tefecilere ve onların hain iktidarına karşı koyan işçiler, köylüler, öğretmenler ve devrimci gençler kurşunlanıyor, öldürülüyor. Yurtsever aydınlara ve öğretmenlere akla gelmedik işkenceler yapılıyor. Azgın gericiler ve yobazlar ulusal bayramlarda karşı-devrim çığlıkları atıyorlar.

“Ve biz böyle bir Türkiye’de Mustafa Kemal’i anıyoruz.

“Bugün, böyle bir Türkiye’de Mustafa Kemal’i anmak onun ‘istiklâl-i tam’ ilkesine sahip çıkmak demektir. Mustafa Kemal’i anmak demek yurdumuzu Amerikan emperyalizmine bağımlı kılan işbirlikçi hainlere karşı durmak demektir. Mustafa Kemal’i

⁴¹³ *TÖS Gazetesi*, Sayı 64, 14.10.1970.

anmak ‘bizi mahvetmek isteyen’ emperyalizme karşı halkımızın kurtuluş mücadelesine katılmak, emperyalizme ve hain işbirlikçilerine darbeler indirmek demektir.

“Mustafa Kemal’i anmak bu yüzden emperyalizme ve yerli işbirlikçilerine karşı mücadele eden bütün halkın, yurtsever aydınların, yurtsever askerlerin görevidir.”⁴¹⁴

Ancak bu girişimden de somut bir sonuç çıkarılmadı.

TÖS Bilimsel Danışma Kurulu

TÖS bir Bilimsel Danışma Kurulu oluşturdu. Cahit Talas, Mukbil Özyörük, Muammer Aksoy, Bahri Savcı, Cevat Geray, Alpaslan Işıklı, Sami Küçük, Haydar Tunçkanat, Halit Çelenk, Doğu Perinçek, Vahap Erdoğan, Muzaffer Erdost, Mustafa Ekmekçi, Yılmaz Gümüşbaş, Osman Nuri Koçtürk, Yıldırım Uler, Dursun Akçam, İsmail Safa Güner, Veli Kasımoğlu, Hulusi Gökçe, Kasım Taş, Mehmet Cihangir, M.Uygur, Nevzat Helvacı, Nazım Bayata, T.Yılmaz, Ali Çiçekli, Ahmet Kaymak, Feyzi Coşkun, Cemil Çakır, Avni Aytan, Dursun Kut, Muzaffer Gürses, Y.Bağ, A.Doğan, İ.Uçar’dan oluşan bu kurul, 18 Aralık 1969 günü bir bildiri yayınlayarak TÖS’e destek verdi. Bildiri aşağıda sunulmaktadır:

“TÖS, öğretmen, eğitim ve yurt sorunları konularında yürüttüğü çalışmaları yoğunlaştırmak ve daha verimli hale getirmek amacıyla, çeşitli kuruluşların temsilcilerinin de katıldığı Bilimsel Danışma Kurulu’nu 6.12.1969 günü toplantıya çağırmıştır. Bu Kurul iki gün süren çalışmaların sonunda:

“1) Öğretmenin, toplumda kendisine düşen milli görevi yeterince yerine getirebilmesinin kaçınılmaz bir şartı olan geçim güvenliği sorununu çözebilmenin, bugünkü toplum düzeninde, ancak toplu iş sözleşmesi ve grev hakkı ile sağlanabileceğini;

“2) Eğitim sorunumuzun yurt gerçeklerine en uygun ve devrimci bir ruh içinde düzenlenmesi ve öğretmenlik özlük ve sosyal haklarının dahi partizan zihniyetin baskısından kurtararak sağlam bir temel üzerine oturtulabilmesi için, öğretmenin yönetime katılmasının hayati bir önem taşıdığını;

“3) Devrimci öğretmenlere karşı yürütülen ve bir kıyım niteliği taşıyan Anayasaya ve memleket yararlarına aykırı hukuk dışı baskının, daha da yoğunlaştığını ve bu konuda Danıştay kararlarını hiçe sayan tatbikatın dahi devam ettiğini;

“4) Kamu personelinin sendika hakkını düzenleyen 624 sayılı kanunun, Anayasanın ruhu ile bağdaşmaz, kamu personeline bu alanda ciddi hiçbir hak tanımaz ve tümüyle değişmesi zorunlu bir kanun niteliği taşıdığını;

“5) Emperyalist güçlerin ve işbirlikçilerinin, halkın saf dinsel inançlarını istismar ederek karşı devrim amaçlarıyla örgütleyip kullandığını ve bunun Konya, Kanlı Pazar ve Kayseri saldırılarında olduğu gibi, gün geçtikçe yoğunlaştırdığını;

“6) Türk toplumunun yararlarını savunmakla görevli bütün devrimci kuruluşların, sonuca ulaşabilmek için, bir cephe halinde güçlerini ve eylemlerini birleştirme zorunluluğu karşısında bulduklarını;

“7) Bu milli harekete öncülük yapmakla ödevli öğretmenlerin, tek örgüt olarak TÖS’ün devrimci çatısı altında toplanmak suretiyle gereken güce sahip olacaklarını;

“Saptamış ve bütün bu sorunları ayrı ayrı inceleyerek raporlara bağlayacak çeşitli süreklî komisyonlar kurmuştur.”⁴¹⁵

Uluslararası Sendikal Örgütlerle İlişkiler

TÖS, 1967 yılında yaptığı 1. Olağanüstü Genel Kurul toplantısında, Uluslararası Öğretmen Sendikaları Birliği FİSE’ye katılma kararı aldı. Ancak 624 sayılı Kanunun 14/k maddesine göre, TÖS’ün uluslararası kuruluşlara katılabilmesi için Bakanlar Kurulu’nun izin vermesi gerekiyordu. Bu konuda yapılan başvuruya Bakanlar Kurulu ancak iki yıl sonra olumsuz yanıt verdi. TÖS bu yanıtın iptali için Danıştay’a başvurdu. 1971 yılı başlarında bu dava henüz sonuçlanmamıştı. 1969 yılında yapılan 2. Olağan Genel Kurul toplantısında üyelik için başvurma kararı yeniden alındı.

TÖS faaliyetinin son yılında Dünya Sendikalar Federasyonu’na bağlı Uluslararası Öğretmen Sendikaları Birliği (FİSE) ile bağlantı kurdu. FİSE Genel Sekreteri ve Dünya Sendikalar Federasyonu (WFTU) Yönetim Kurulu üyesi Marius Delsal, 8 Mart 1971 akşamı Türkiye’ye geldi ve TÖS’ün konuğu oldu. Marius Delsal, bazı sendikal ilişkilerde bulduktan sonra 10 Mart 1971 sabahı Sudan’ın Başkenti Hartum’da yapılacak bir uluslararası toplantıya başkanlık etmek üzere Ankara’dan ayrıldı.⁴¹⁶ Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*’nin 15 Mart 1971 tarihli sayısında yer alan yazısında şunları yazdı: “M.Delsal’ın Ankara’da geçirdiği günler, bizim için değerli bir fırsat oldu. Vakti elverseydi kendisini bazı şubelerimize götürmeyi de düşünüyorduk. Daha iyi koşullar içinde bu olanağı bulacağımız ümidindeyiz.”

Diğer Örgütlerle İlişkiler

TÖS 1970 yılında Milli Kurtuluş Savaşlarıyla ve Vietnam Halkıyla Dayanışma Derneği’nin kuruluşunda yer aldı. Derneğin amacı şöyleydi: “Elli yıl önce Türkiye halkını esir etmek için yurdumuzu istila etmiş olan ve bugün Türkiye’yi yarı-sömürge bir ülke olarak sömüren emperyalizme karşı, milli kurtuluş savaşı veren halklarla ve emperyalizme karşı yıllardır kahramanca mücadele eden Vietnam halkıyla, halkımız arasındaki dayanışmayı güçlendirmektir. Bu amaçla dernek, milli kurtuluş savaşlarının niteliklerini anlatmak ve kendi

⁴¹⁴ *TÖS Gazetesi*, Sayı 66, 15.11.1970.

⁴¹⁵ Altunya, N., a.g.k., 2008, s.155.

⁴¹⁶ *TÖS Gazetesi*, Sayı 74, 15.3.1971.

milli kurtuluş savaşımızla bağlarını göstermek için, konferanslar ve açık oturumlar düzenler, bu yolda yayın yapar.⁴¹⁷

Derneğin kurucuları geniş bir kadroydu: Tarık Almaç, İstanbul Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği Başkanı; Dursun Akçam, TÖS İkinci Başkanı; Muammer Aksoy, Türk Hukuk Kurumu Başkanı; Çetin Altan, eski İstanbul Milletvekili; Nahit Arda, emekli kurmay albay; Ahmet Arif, şair, gazeteci; Türkkaya Ataöv, SBF Doçenti; Mehmet Barlas, Cumhuriyet Gazetesi yazarı; Fakir Baykurt, TÖS Genel Başkanı; İbrahim Çamlı, dış politika yazarı; Cengiz Çandar, SBF Öğrenci Derneği Başkanı; Ayberk Çölok, Halk Oyuncuları sanatçısı; Deniz Gezmiş, İ.Ü.Hukuk Fakültesi öğrencisi; Mevlüt Karakaya, köylü, Değirmenözü Köyü, Kütahya; Hamdi Konur, öğretmen; Uğur Mumcu, Türk Hukuk Kurumu Yönetim Kurulu Üyesi; Tuncer Necmioğlu, Halk Oyuncuları Genel Başkanı; Ömer Özerturgut, *İşçi Köylü Gazetesi* Yazı İşleri Müdürü; Doğu Perinçek, A.Ü.Hukuk Fakültesi Asistanı; İlhan Selçuk, *Cumhuriyet Gazetesi* yazarı; Bahri Savcı, SBF Profesörü, TÖDMF eski başkanı; Ali Sirmen, *Akşam Gazetesi* yazarı; İsmet Sungurbey, İ.Ü.Hukuk Fakültesi Profesörü; Güner Sümer, Ankara Sanat Tiyatrosu Yönetmeni; Ahmet Yıldız, Senatör; Gün Zileli, TDGF Merkez Yürütme Kurulu üyesi.

TÖS'ün diğer memur sendikalarıyla ilişkisi çok sınırlıydı; herhangi bir üst örgüte de üye olmadı. "TÜRK-PERSEN ile yakın ilişki ve çalışmalarımız olmuştur. (...) İlerde tüm Devlet Personeli Sendikalarının bağlanacağını umut ettiğimiz TÜRK-PERSEN'e TÖS de zamanı gelince federe olacaktır. Bu yöndeki çalışma ve görüşlerimiz iyi niyet ve anlayış içinde karşılıklı olarak ileri bir tarihe bırakılmıştır."⁴¹⁸

XI. TÖS'E VE TÖS ÜYELERİNE SALDIRILAR

Anti-Komünizm Histerisi

1961 Anayasası Türkiye'de adım adım genişletilen büyük bir özgürlük ortamının zeminini hazırladı. Diğer taraftan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin dış politikasında 1962 ve 1964 yıllarında bir kırılma yaşandı. Türkiye, dış ve iç politikalarında çeşitlendirmeye gitti ve en önemlisi, Soğuk Savaş'ın sert biçimde sürdüğü yıllarda Sovyetler Birliği ile önemli iktisadi ilişkilere girdi. Sovyetler Birliği, Türkiye'de çok önemli kamu altyapı yatırımlarını teknik ve finansal olarak destekledi. Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında çok üst düzey karşılıklı ziyaretler yapıldı. 11-17 Nisan 1972 tarihlerinde Yüce Sovyet Prezidyum Başkanı Podgorni'nin Türkiye'ye yaptığı ziyaret sırasında "İyi Komşuluk İlkeleri Bildirgesi" imzalandı. Bu metinle Türkiye, topraklarındaki üslerin saldırgan amaçla kullanılmasına izin vermeme taahhüdünü üstlendi. Buna karşılık da SSCB, Türkiye'deki komünist akımları desteklememeyi kabul etti.⁴¹⁹

Bu süreçte Türkiye'de sosyalist hareket gelişmeye başlayınca, ABD emperyalizmi ve Türkiye'de işbirliği yaptığı veya kullandığı güçler, ilerici/devrimci/sosyalist kişi, hareket ve örgütlere karşı sistemli saldırılara başladılar. Belki devlet politikası da, Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler geliştirilirken, Türkiye'deki sosyalist/komünist örgütlenmeleri etkisiz kılmaktı. Böylece belki de ABD'ye bir güvence de veriliyordu.

Anti-komünist örgütler komünizmi tel'in mitingleri, şahlans mitingleri düzenlediler. Büyük olasılıkla kontrgerilla ile bağlantılı veya bu gizli örgüt tarafından doğrudan veya dolaylı olarak yönlendirilen kişi ve kuruluşlar, Türkiye'deki ilerici/devrimci/sosyalist güçlere karşı çeşitli saldırılar örgütledi. Hedeflerin başında TÖS geliyordu; ancak TÖS'ün hedef olmasından önce ve süresinde, Türkiye İşçi Partisi de büyük saldırılara maruz kaldı.

1960'lı yıllarda bu gerici saldırı çeşitli biçimlerde ortaya çıktı.

Cemaat ve tarikatların faaliyetleri yoğunlaşınca, Atatürk büstlerine saldırılar başladı. Örneğin, 28 Mayıs 1962 günü Silifke'de Atatürk büstü parçalandı. 8 Nisan 1966 günü İzmir'de Atatürk heykeline baltayla saldırıldı. 11 Nisan 1966 günü de Antalya ve Malatya'da Atatürk büstleri parçalandı. Atatürk büstlerine saldırılar daha sonraki yıllarda da devam etti ve özellikle TÖS'ün tepkisini çekti.

AP ve MHP de ilerici düşüncelere karşı kampanyalar düzenledi. Bazı örnekler o günlerdeki havayı yansıtabilir.

AP Genel Başkanı Demirel, 2 Şubat 1965 günü yaptığı açıklamada, "Aşırı sol mevcut düzeni zorla devirme gayretindedir," dedi. Başbakan Suat Hayri Ürgüplü 15 Nisan 1965 günü yaptığı açıklamada, TİP hakkında "işçiyi ordu aleyhine tahrik" iddiasıyla soruşturma açılmasını istedi. Bakanlar Kurulu 31 Mayıs 1965 günü sol akımlar için tedbir almayı kararlaştırdı. AP Genel Başkanı Demirel, 14 Haziran 1965 günü yaptığı açıklamada, CHP'yi aşırı sola karşı gevşek davranmakla suçladı. CKMP Genel Başkanı Alpaslan Türkeş, 16 Nisan 1966'da yaptığı açıklamada, "Marksizmle mücadeleyi kutsal sayıyoruz," dedi. Adalet Partisi'nin 28 Kasım 1966 günü toplanan 3. Büyük Kongresi'nde TİP'in kapatılması istendi.

⁴¹⁷ *TÖS Gazetesi*, Sayı 47, 1.2.1970.

⁴¹⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.43-44.

⁴¹⁹ Oran, B. (ed.), *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, İletişim Yay., İst., 2001, s.769-779.

Türkiye’de ciddi bir sosyalist/komünist hareketin bulunmadığı bir dönemde, Türk-İş 22 Aralık 1962 günü Ankara’da komünizmi tel’in mitingi düzenledi.

8 Ocak 1963 günü Sosyalist Kültür Derneği kuruldu. 11 Ocak 1963 günü de 5 siyasi parti, “Komünizmle Mücadele Komitesi” oluşturdu. Ardından da TİP’e yönelik saldırılar düzenlendi.

Bu saldırıların aşağıda sunulan bazı örnekleri, anti-komünist histerinin boyutlarını göstermektedir. Bu saldırıları gerçekleştirenlerin çeşitli biçimlerde korunması, saldırıların ardında emperyalizmin ve devlet içindeki bazı güçlerin olduğunu göstermektedir.

11 Kasım 1962 günü TİP’in İstanbul Beyazıt’taki Beyaz Saray toplantısı basıldı.

İstanbul Şişli’de Gültepe’de 9 Aralık 1962 günü TİP temsilciliğinin açılış törenine saldırı düzenlendi.

TİP Genel Başkanı M.Ali Aybar’ın 11 Mayıs 1963 günü Adana’ya yaptığı gezi sırasında bazı kişiler aleyhte gösteri yaptı.

10 Ocak 1965 günü TİP’in Genel Yönetim Kurulu toplantısının yapıldığı Eminönü Öğrenci Lokali’ne ve TİP Genel Merkezi’ne gericiler saldırdı. Saldıranlar “Kahr olsun Komünistler”, “Moskova’ya” gibi sloganlar attılar.

TİP’in Aydın İl Kongresi (Ocak 1965), Adana İl Kongresi (Şubat 1965), Kırıkkale İlçe Kongresi (Mart 1965), Konya İl Kongresi (Nisan 1965), Silifke (Temmuz 1965); Gaziosmanpaşa, Gaziantep ve Ödemiş (1965) toplantılarına saldırılar gerçekleştirildi.

TİP Akhisar ilçe yöneticileri 5 Mart 1965 günü Akhisar’da bir açık hava toplantısı düzenlediler. Akhisar Tütün Mitingi’ne gericiler saldırdı.

4 Temmuz 1965 günü TİP’in Bursa il kongresine Komünizmle Mücadele Derneği üyeleri saldırdı. 7 delege linç edilircesine dövüldü. 8 delege de yaralandı.

22 Ağustos 1965 günü TİP’in Bergama, Ödemiş ve Menemen ilçe merkezlerinde arama yapıldı.

2 Haziran 1966 günü AP’liler Kayseri TİP İl Merkezini tahrip etti.

14 Nisan 1967 günü TİP Sakarya İl Kongresi’ne Nurcular saldırdı; 2’si polis 6 kişi yaralandı.

TİP Kayseri İl Merkezi 6 Mayıs 1967 günü tahrip edildi.

TİP Fatsa İlçe Kongresi’ne 2 Nisan 1968 günü saldırı düzenlendi.

TİP’in İstanbul ve Ankara’da 17 Mayıs 1968 günü düzenlediği toplantılara saldırıldı.

20 Nisan 1968 gecesi TİP’in İstanbul Sağmalcılar’daki lokali tahrip edildi.

8 Mayıs 1968 günü Ankara’nın Bâlâ ilçesine giden iki TİP’li, AP’liler tarafından kaçırılarak dövüldü.

17 Mayıs 1968 günü Ankara Sincan’da TİP tarafından düzenlenen bir kahve toplantısı AP’liler tarafından basıldı.

TİP’in 19 Mayıs 1968 günü Kayseri’de düzenlediği açık hava toplantısına saldırıldı.

24 Mayıs 1968 günü Çorum Alaca’da TİP’in düzenlediği açık hava toplantısına AP’liler saldırdı.

30 Mayıs 1968 günü Çorum’da TİP’lilere saldırıldı. Aynı gün Ödemiş’te düzenlenen kapalı salon toplantısına da saldırı düzenlendi.

23 Temmuz 1968 günü Konya’da yeşil sarıklıların yönettiği bir kalabalık, Öğretmenler Lokali’ni, Yeni Konya Gazetesi’ni, TİP merkezini ve bazı kitapçılarını tahrip etti.

TİP’lilere saldırılar TBMM çatısı altında da sürdürüldü.

TİP Malatya Milletvekili Şaban Erik, 16 Şubat 1966 günü Millet Meclisi’nde konuşurken AP’lilerin saldırısına uğradı ve dövüldü.

AP’li milletvekilleri 6 Ocak 1967 günü Meclis’te TİP’li milletvekillerine saldırdı.

TİP İstanbul Milletvekili Çetin Altan 23 Nisan 1967 günü Millet Meclisi’nde dövüldü. Çetin Altan’ın dokunulmazlığı 21 Temmuz 1967 günü kaldırıldı. Anayasa Mahkemesi bu kararı 2 Ağustos 1967 günü iptal etti.

AP’li milletvekilleri 19 Şubat 1968 günü TİP’li milletvekillerine saldırdı.

Çeşitli çevrelerin ilerici/devrimci/sosyalist hareketlere karşı mitingleri ve saldırıları da oldu. 1960’lı yıllara ilişkin bazı örnekler aşağıda sunulmaktadır:

22 Mart 1964 günü İstanbul Şehir Tiyatroları’nın Tepebaşı Sahnesi’ni basan gericiler, Bertolt Brecht’in “Sezuan’ın İyi İnsanı” oyununda komünizm propagandası yapıldığını ileri sürerek, salonu tahrip ettiler, afişleri yaktılar, oyunculara saldırdılar.

19 Mart 1966 günü MTTB tarafından İstanbul’da komünizmi tel’in mitingi düzenlendi.

MTTB 8 Nisan 1966 günü de İzmir’de komünizmi tel’in mitingi yaptı.

11 Şubat 1968 günü, İstanbul’da yayımlanmakta olan *Bugün Gazetesi*’nin, “Kadıköy’de Kuran yakıldı” haberi üzerine Osmaniye’de Komünizmle Mücadele Derneği halkı kıskırttı ve Kaymakamlık taşa tutuldu.

24 Şubat 1968 günü Ankara’da düzenlenen Anayasa Mitingi’ne katılanlara 200 kişilik gerici bir grup, sopa ve demir kancalarla saldırdı.

3 Mart 1968 günü MTTB öncülüğünde İstanbul Taksim Meydanı’nda yapılan Şahlanış Mitingi’ne Komünizmle Mücadele Derneğinin 10 şubesi, 11 sendika ve 14 milliyetçi dernek katıldı.

30 Mart 1968 günü Ankara’da Milli Şahlanış Mitingi düzenlendi. Mitingde “yaşasın ordumuz, İslamiyettir yolumuz” sloganı atıldı.

3 Ağustos 1968 günü İstanbul’da komünizmle savaş mitingi yapıldı.

15 Eylül 1968 günü MTTB İzmir’de komünizmi tel’in mitingi düzenledi.

6 Ekim 1969 günü Konya’da İmanlı Büyük Türkiye Mitingi yapıldı.
3 Ağustos 1968 günü İstanbul’da Komünizmle Savaş Mitingi yapıldı.
16 Şubat 1969 İstanbul’da Kanlı Pazar yaşandı.

Saldırıları 1965’ten İtibaren Arttı

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihinde hiç bir sendikanın yönetici ve üyeleri TÖS üyeleri kadar sürekli, acımasız ve yaygın saldırılara maruz kalmadı. Yüzlerce TÖS üyesinin yanı sıra TÖS’ün iki genel başkanı da sürüldü. Fakir Baykurt birkaç kez saldırıya uğradı. 1969 yılında Kayseri’de 800 kişi yakılmaya çalışıldı. Çok sayıda öğretmen dövüldü. TÖS şubeleri ve TÖS üyelerinin evleri taşlandı, bombalandı, tahrip edildi.

Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi içinde TÖS’ün istisnai konumunun göstergelerinden biri, hakim sınıfların ve emperyalizmin TÖS’e bu denli acımasız bir biçimde saldırmasıdır.

Saldırının bir boyutu yargıydı. 1965 yılına kadar da öğretmenler aleyhinde davalar açılmıştı; ancak 1965 yılından itibaren yüzlerce öğretmen sürülmenin, görevden alınmanın, meslekten çıkarılmanın ve genellikle komünizm suçlaması ve bazen ilgisiz suçlamalar nedeniyle yargılanmanın ötesinde fiziksel saldırıların hedefi oldu.

TÖS’ün tüzel kişiliğine yönelik davalar da açıldı. “Doğrudan doğruya sendikamızın varlığını hedef alan davalar da açılmıştır. Bu davalardan biri sendikamızın ‘Devrimci Eğitim Şûrası’ adıyla topladığı ve çeşitli sorunları tartışma konusu yaptığı çalışmalar ‘politik faaliyet’ sayılmış, yönetim kadrosunun cezalandırılması ile birlikte TÖS’ün kapatılması da istenmiştir. İkincisi de ‘Büyük Eğitim Yürüyüşü’ ile ilgili davadır ve bunda da TÖS’ün kapatılması istenmektedir.”⁴²⁰

Ancak genellikle küçük yerlerde TÖS üyeleri büyük sıkıntı yaşadı.

Başka işkollarında birçok işyerinde sendika üyeleri birlikte çalışırken, TÖS üyelerinin birçoğu uzak köylerde veya kasabalarda yalnızdı veya birkaç kişiydi. Karşılarındaki saldırganlar ise, emperyalistlerin ve karanlık güçlerin tahrik ettiği, desteklediği ve yönlendirdiği kişilerdi. Bu saldırganların sayısı bazen binleri buluyordu.

Tarihimizde hiçbir sendikanın üyeliği “TÖS üyeliği” kadar tehlikeli olmadı. 2 Temmuz 1993 Sivas Madımak katliamının daha büyüğü, az kalsın 8 Temmuz 1969 günü Kayseri’de Alemdar Sineması’nda TÖS 2. Olağan Genel Kurulu’nun toplanması sırasında gerçekleşecekti.

Ancak tüm bu saldırılara karşın, TÖS’ün üye kitlesinin büyük bölümü, inatla ve sebatla mücadelesini sürdürdü.

Öğretmenlere 1965 öncesinde de saldırılar vardı. Ancak bu saldırıların hızla artmasında dönüm noktası 1965 yılıdır. 1965 sonuna kadar öğretmenlere yapılan saldırılar, TÖDMF Genel Başkanı Hayrettin Uysal’ın 31 Aralık 1965 ve 7 Ocak 1966 tarihli *Yön* dergilerinde yayımlanan “Öğretmenin Çilesi” başlıklı yazısında 60 başlık altında toplandı.

Saldırıları 1965 yılından sonra hissedilir biçimde arttı.

Talip Apaydın’ın bu konudaki gözlemi şöyledir: “1965’ten sonra politik ortam yavaşta değişmeye başladı. O Atatürkçü hava ilk seçimden sonra değişti. Tutucu, gerici partiler arka arkaya seçim aldılar. Bizler yine gözden düştük, bize yönelik baskılar da giderek arttı.”⁴²¹

Muammer Aksoy da 1965 yılını bir dönüm noktası olarak almaktadır: “Gerçekten, Türkiye’imizde 1965’ten (AP’nin iktidara geçişinden) bu yana, tarihte benzerine rastlanmayan bir öğretmen kıyımı, gittikçe artan tempoda devam edip gitmektedir. İktidar, hasmı (hatta düşmanı) saydığı ilerici, devrimci, Atatürkçü, memleketçi, bağımsızlıkçı, kısıcası toplumcu öğretmenleri durmadan cezalandırırken, hiç bir hukuk kuralı dinlemediği gibi, Türk toplumu için hem maddi ve hem de manevi alanda pek büyük zararların doğmasına da asla önem vermemektedir.”⁴²²

Muammer Aksoy “öğretmen kıyımı” olarak isimlendiren bu baskıları şöyle yorumlamaktadır: “Öğretmen kıyımında, diğer bütün az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi memleketimizde de, dış sömürücü gücün rolü olduğu şüphesizdir. Zaten bütün az gelişmiş ülkelerde durum aşağı yukarı böyledir. Halktan yana, bağımsızlıkçı, sömürü düşmanı yönetimlerin gelmesi için uğraşan bütün geri kalmış ülkelerde öğretmenlere (ilerici öğretmenlere) yönelmiş bir kıyım rastlanmaktadır. Bu kıyımı Birleşik Amerika’nın desteklediğinden şüphe edilemez. Geri kalmış ülkelerin bir numaralı baş belası olan CIA’nın parmaklarının bu kadar önemli bir konuya uzanmaması zaten akla sığmazdı.”⁴²³

TÖS’e Saldırı Biçimleri

Talip Apaydın, büyük kentlerden taşraya doğru gittikçe, hele uzak yerlerde öğretmenlere uygulanan baskıların ağırlaştığını, dayanılmaz boyutlara ulaştığını belirtiyordu.⁴²⁴

⁴²⁰ TÖS, a.g.k., 1969, s.45.

⁴²¹ Özberk, F., a.g.k., 2012, s.119.

⁴²² Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, s.200

⁴²³ Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, s.307.

⁴²⁴ Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.217.

TÖS'e karşı kullanılan güçlerden biri de imamlardı. Bu yıllarda Karadeniz'de bir yörede bir camide hoca hutbesinde TÖS'e karşı çıkıyor, TÖS genel başkanının komünist olduğunu söylüyor, TÖS'ün tersten okunuşunun SÖT, yani Sosyalist Öğretmenler Teşkilatı olduğunu ileri sürüyordu.⁴²⁵

Fakir Baykurt, 1971 yılında sıkıyönetim mahkemesinde yaptığı savunmada baskı biçimlerini şu şekilde özetliyordu:

- a) Bir bahaneyle üzerindeki okul yöneticiliği görevini almak,
- b) Bir daha okul yöneticiliği görevi vermemek,
- c) Yıl içinde görev yerini değiştirmek, yuvasını bozmak,
- ç) Maaşının birazını kesmek,
- d) Geçici ya da sürekli, maaşının hepsini kesmek,
- e) Sık sık kovuşturma açarak, mahkemeye vererek tedirgin etmek,
- f) Çevresindeki fanatikleri kışkırtarak dövdürmek,
- g) Bir uzvunu kestirmek,
- ğ) Örgütünün lokalini bastırmak, camını, çerçevesini kırdırmak,
- h) Örgütünün toplantılarını bastırmak,
- ı) Din düşmanı ve komünist olduğu yolunda propaganda yapmak,
- i) Maaşını az tutarak geçim sıkıntısı çektirmek.⁴²⁶

TÖS'ün 1969 yılında yapılan 2. Olağan Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'nda da baskılar şu şekilde sıralanıyordu:

"İşveren, (...) TÖS'lü öğretmenlere şu tür baskılar uygulamaya başlamıştır:

"a) Sanatçı olarak eserleriyle, konuşmacı olarak toplantılarda yaptıkları konuşmalarla, aldıkları oylar ile, baskılara karşı gösterdikleri dirençle önder vasıflı tipleri ezip gözdağı vermeler.

"b) TÖS Şubelerini kuran örgütçü tipleri, girişimlerinden vazgeçirme öğüdünden başlayıp sürgüne kadar uzanan zorlamalar.

"c) Tek sendika görüşüne karşı çok sendika, kademe sendikacılığı akımını teşvik etmeler. (...)

"d) TÖS için kullanılan baltalama biçimlerinin en affedilmezi olan öğretmen kıyımına geçmeler.

"e) Milli Eğitim, İlköğretim ve Okul Müdürlük ve yardımcılık görevlerine TÖS dışından adam seçmeler. Hatta bu yolla TÖS'den adam koparma örnekleri görülmüştür, çoğalmıştır. Devlet hizmetleri bu suretle nitelsiz ve kişisiz ellere teslim edilmeğe başlanmıştır.

"f) İlköğretim Müfettişlerini özel bir genelge ile örgütlerden koparma çabaları.

"f) TÖS'lü öğretmenler için özel ihbarcı ve şikâyetçi, daha beteri insanlık dışı karalamaya çalıştırmalar. Öğretmenin görevini ihmal etmesinden tutunuz zimmetine para geçirmeye, öğrencisine sarkıntılık etmeye kadar varan iftiralar. Bunlar resmi işlemlere konu olur ve kıyımın gerekçesini meydana getirir."⁴²⁷

"Özellikle İlköğretim Okullarımızda yürütülen baskı başka türdür. Mardin, Sinop, Tokat, Amasya, Kastamonu, vb. öğretmen okullarında gruplar halinde devrimci öğretmen, kış ortasında eşinden ocağından koparılmak suretiyle ve kimisi doğru dürüst bir tahkikat bile geçirmeden, kuytu yerlerde az öğrencili ortaokullara gönderildiler. Bunların yerine iktidar yanlısı ve tutucu bilinen öğretmenler seçilip yerleştirildi. (...) İmam Hatip Okullarında da bu ilkeye uygun işlemler görülmektedir. Binlerce imam adayı köy çocuğunu, muayyen bir dünya görüşüne göre hazırlayan bu okullarda devrimci düşünlü kültür dersi öğretmenlerimiz barındırılmamakta, kışkırtılan öğrenciler boykota geçmekte, bundan sonra da öğretmenler sürülmektedir."⁴²⁸

TÖS'ün Önlemleri

Çalışma Raporu'nda kıyımaya karşı TÖS'ün geliştirdiği önlemler de şu şekilde anlatılıyordu: "Önce, normal olarak, haksız kıyım işlemlerini idari yargı mercilerine götürdük. (...) İkinci iş olarak, kıyımaya uğramış öğretmenimizin çevresinde, Şube ve Genel Merkez işbirliği ile bir dayanışma yaratmaya çalıştık. Bunda yer yer başarılarımız da oldu. Sürgüne gönderilen üyemizi, ayrıldığı ve vardığı yerlerde yalnız bırakmadık. Onun yerleşmesiyle, önündeki yerel engellerle ve geride kalan çocuklarıyla ilgilendik."⁴²⁹

1968 yılında baskılar daha da arttığına, Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*'nin 5 Mart 1968 tarihli sayısına yazdığı "Namus Günleri" başlıklı başyazıda üyelerin direnme gücünü arttırmaya çalıştı:

"Bir süredir bazı illere, ilçelere giderek öğretmenlerle görüşmekte ve TÖS şubelerini görmekteyim. Birçok yerlerde meslektaşlarımız, 'Efendim, zor günler geçiriyoruz,' diye endişe belirtiyorlar. Doğrudur, zor günler geçirmekteyiz. Ama bu zorluk sadece biz öğretmenlerin başında değil, Türkiye'de pek çok mesleğin ve insanın ve dünyanın başında. Genel bir bunalımın, adaletli, adaletsiz bize vuran dalgaları üzerinde değil, bu dalgalanmayı yapan başlıca etmenleri bilmeliyiz. Bunu başlıca kaynağımız ve desteğimiz olan halka belletmeli ve benimsetmeliyiz.

"Dört yüz elli memur sendikasının en üstünü ve en itibarlı olan TÖS'ün üzerine altı aydır birden çullandılar. Bir mutemet oyunu çıkardılar; aybaşı gelince aylıkları vermiyorlar. Üye ödentilerini kesmiyorlar. 'Tavsiye' adı altında baskı yapıp müfettişleri sendikadan ayırıyorlar. En küçük köy mescidinden, başkentteki büyük camiye kadar öğretmenleri ve onların biricik sendikasını karalayan konuşmalar yapıyorlar. Şubelerde sivil polis. Gezimizde, toplantımızda sivil polis, sivil polis. Ve başkentin burnu

⁴²⁵ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.157.

⁴²⁶ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.58.

⁴²⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.29.

⁴²⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.12.

⁴²⁹ TÖS, a.g.k., 1969, s.12.

dibindeki şubelerimize baskılar, kaba saldırılar, ama ortada fail yok, tanık yok. TÖS'lü öğretmene müdürlük yok, iltifat yok, tayin yok. Üstelik son moda ihbar örnekleriyle insanı 141'e, 142'ye sokacak tertipler ve dilekçenin kuyruğuna 'Aynı zaman bu öğretmenin TÖS'lü olduğuna nazarı dikkatinizi çekerim!' eklemeleri.

"Hiç yadırgamayın bunları.

"Bakan 'TÖS'ü hizaya getireceğim!' sözüyle açmıştı bu yeni tür baskı dönemini. 'Siyaset yapıyorsunuz!' diye diye bu cümleyi sakıza çevirip, ortaya bir tek delil atamıyordu kanuna sığsın, Anayasaya sığsın!

"544 dava olmuş bugüne kadar açtığımız. 140 tanesi sonuçlanmış: 120 lehimize, 20 aleyhimize! Bize 7 işlem yapılmış, altısı yanlış, sadece birisi doğru!

"Dünyanın hiçbir ülkesinde, hiçbir sorumlu milletin öğretmenlerine bu kadarını yapmaz, yapabilemez. 'TÖS Bizim Radyo ile paralel konuşuyor!' Yani emri kumandayı oradan alıyor demeye getiriyor aklı sıra! TÖS'ün 53 bin üyesi var. Emir almak için 53 bin üye yetmez mi? Akıl almaktan dem vuruyorlarsa, o da bize değil, akılsızlara düşer! TÖS'ün kendine gerekli aklı, bilgiyi kendi olanaklarıyla araştırıp öğrenecek ve başkalarına öğretecek bir kişiliği ve gururu var.

"Unutmadık; aylarca dışarıdan para aldığımızı yayıp havayı bulandırmak, gelişmemizi durdurmak istediler. Acaba saygı diye, sağduyu diye bir nesne kalmadı mı ortalıkta? İşte yasalar, işte bankalar, postalar. İşte bu kadar da polis elinizde, emrinizde! Yapırtın araştırmanızı. Bir hafta süren bir teftişin tutanağını polis ve müfettişlerle beraber imzalamadık mı? Bulabildiniz mi beş fenik, beş peni, ya da beş ruble? Gene gelin, gene araştırın. Ama ondan sonra kapatın mübarek ağızlarınızı! Biz bu milletin okullarında öğretmenlik yapıyoruz. Devletten aldığımız aylık belli, giydiğimiz ceket belli, hepimizin şakağını örten-örtmeyen et belli. Hangimizde ileri fırlamış göbek var, Çankaya'da, Kordon'da, Bebek'te apartmanlar var?

"Hayır! Asılsız fasılsız suçlamalara hiç ara vermez ki, yüzde yetmiş hâlâ kara cahil kasaba eşrafi aşka gelsin, yürüsün okulun, öğretmenin ve onun örgütü TÖS'ün üstüne, eğitim değeri düşsün, böylece halk koşmasın bu ışığa, hep karanlıkta kalsın. Karanlıkta onu yönetmek, onu görünür görünmez yollardan sömürmek, sömürtmek; fazla zahmet çekmeden oylarını alıp iktidar sürmek kolay olsun.

"Toprak beyleri, ticaret erbabı, dini asliyetinden uzaklaştırıp toprak beylerine ve ticaret erbabına müttefik yapan din adamları; bir de bir kısım serbest meslek erbabı. Öyle elele vermiş, 404'le yapışmışlar ki; ayrılmayız Meclisten, ayrılmayız baştan, kârdan, kazançtan. Bunu diyorlar, bunu söylüyorlar.

"Anayasa böyle demiyor ama! Meclise halk girecek, kendini kendi yönetecek, kârı kazancı bütçeye katacak, devlet maliyesini güçlendirecek diyor. Anayasada bir tek virgül yok ki, yerliyle yabancı elele versin, bir milyar yatırınsınlar, dört milyar kazansınlar! Bir tek madde yok ki, en az kazananla, en çok kazanan arasındaki fark 22 bin kat olsun! Bir tek madde yok ki, çalışma olanakları böyle tekellere düşmüş ve bölüşme çok adaletsiz sürüp gitsin. Anayasa bunları önlemek için reformlar istiyor. Unutuldu mu, ne oldu köy köy zahmetini, çilesini çektiğimiz Anayasa?

"Öğretmenler! Gözümüzü açalım! Öğretmenler; suçlama ve kondurmalardan yılmayalım! Kalp para ile kem göz sahibine aittir. Aybaşında aylığımızı vermedikleri ve sendikamızın üyelik ödentisini kesmedikleri zaman, bilelim ki altında hep bu gerçekler vardır; onun için yılmayalım, safatalara kanmayalım, birbirimize düşmeyelim. Maaşımızı 'adam' gibi verecekler, ödentimizi keseceklerdir. Kesmesinler, tek tek kendimiz götürüp yatıralım, biricik meslekî savaş aracımız TÖS'ü zayıflatmayalım. Öğretmenler! Sakın korkmayalım, korkunun ecele ve olacıklara hiç faydası yoktur; korkmayalım, üstümüze çullananların isteği budur."⁴³⁰

AKIL DIŞI VE HUKUK DIŞI BASKILAR

1960'lı yıllarda öğretmenlerin maruz kaldıkları saldırıların bazı örneklerini Abdullah Kaygısız vermektedir.

1969 yılı sonbaharında Kayseri merkez lisesinde bir biyoloji öğretmeni derste kan gruplarını anlatırken, bir öğrenci müdahale eder ve Rus kanı ile Türk kanının aynı olduğunu mu ileri sürdüğünü sorar. Öğretmen de, Rus kanı ile Türk kanının aynı olduğunu söylemediğini, biyolojik olarak bütün dünyada yaşayan insanların taşıdığı kan gruplarının aynı olduğunu söylediğini belirtir. Öğrenci, bu söylenenlerin Türklerle Rus halkı arasında bir kan bağı olduğu anlamına geldiğini, bunun da komünizm propagandası olduğunu ileri sürerek, okul müdürüne başvurur. Müdür de olayı Kayseri valisine aktarır. Öğretmen açığa alınır. Valilik emriyle dört ay açığa kalan öğretmen, Nevşehir'e sürülür.

Aynı dönemde yine Kayseri lisesinde coğrafya öğretmeni Türkiye'nin komşularını anlatırken, kuzeyde de Rusya ile komşu olduğunu söyler. Bir öğrenci söz alarak, Rusya'nın bizim komşumuz olamayacağını, Rusya için "bizim kuzey komşumuz" demenin amacının komünist ülkeye ısındırma çabası olduğunu ileri sürer. Sınıf da bu itiraza katılır. Öğretmenin, "Rusya komşumuz değil, kuzeyimizde olan bir komünist ülkedir" demesi istenir. Öğretmen bu nedenle aylarca sıkıntı yaşar.

Bir ilköğretim müfettişinin bu yıllarda Kayseri'nin İncesu ilçesinde yaşadığı sorun da benzer niteliktedir. Müfettiş bir köye gider. Akşam köylü bir odada toplanır, öğretmenle sohbet ederler. Bu arada köy bekçisi de odaya girer, ancak oturmaz; ayakta bekler. Öğretmen bekçiyi oturtur ve onunla konuşur. Öğretmenin köy bekçisine değer vermesi üzerine ihbar edilir. İhbarda, müfettişin açıktan açığa komünizm propagandası yaptığı, bekçinin de bir insan olduğunu, bu ülkede en çok değer verilmesi gerekenlerin başında geldiğini söylediği, zenginleri ve siyasileri yediğini ve onların sömürücü, yalancı ve yabancıların emrinde olduğunu anlattığı ileri sürülür. Muhtar ve bir grup köylünün imzalarıyla hazırlanan ihbar mektubu valiye verilir. Vali müfettişi mahkemeye verir. Müfettiş tutuklanır. Mahkemeye köy bekçisi de çağrılır. Köy bekçisi ifadesinde, "müfettiş bana sen de insansın, sen de otur, senin bunlardan bir eksik yok, belki malvarlığın yoktur, dedi; bu söylemi ile beni komünist yapmaya çalıştı, der."⁴³¹

TÖS üyeleri ve yöneticileri 1965-1971 döneminde Türkiye tarihinde hiçbir sendika üyesinin ve yöneticisinin yaşamadığı saldırılara ve baskılara karşı direndiler. Aşağıda anlatılanlar, bu baskı ve saldırıların kayıtlara geçmiş

⁴³⁰ TÖS Gazetesi, Sayı 2, 5.3.1968.

⁴³¹ Kaygısız, A., a.g.k., 2005, s.64-69.

önemli örnekleridir. Ancak birçok öğretmen, yolun bile olmadığı ücra köylerde toprak ağalarıyla, şeyhlerle, aşiret reisleriyle, imamlarla, tüm gerici unsurlarla tek başına mücadeleyi göze aldı ve sürdürdü.

Bu yıllarda yaşanan önemli sorunlardan biri, hakkında açılan soruşturma veya dava nedeniyle açığa alındıktan sonra aklanan öğretmenlerin göreve başlatılmamasıydı.

TÖS Gazetesi'nin 20 Şubat 1968 günlü sayısında yer alan bir haber, bu dönemde sıkça yaşanan bir sorunu ifade ediyordu:

“Aklanan Üyelerimiz Göreve Başlatılmıyor

“Gönen İlçesinin Bostancı köyü öğretmeni Ahmet Öztaş, köyde komünistlik propagandası yapmaktan sanık olarak 28 Eylül 1967’de tutuklanmış ve Bandırma Ağır Cezasında yargılanmıştı. Ahmet Öztaş, Sendikamızca savunulmuş ve kendisi 14.12.1967 günü tahliye edilmiş, 19.2.1967 günü de beraat etmiştir. Balıkesir Milli Eğitim yöneticileri Ahmet Öztaş’ı Bostancı’dan alıp başka bir köyde görevlendirdi. Beraat etmiş olan öğretmenin yeri niçin değişiyor? Üstelik Ahmet Öztaş 76 gün tutuklu kaldıktan sonra Ocak 1968 maaşını niçin alamıyor?

“Bakırköy Lisesinden Beykoz Ortaokuluna, Beykoz Ortaokulundan isteği ve gereği yokken Ağrı Milli Eğitim kalemine kâtip olarak nakledilen Haşim Özönur’un durumu da böyle. Haşim Özönur hakkında ‘yürütmenin durdurulması’ kararı alındı. Ama eski görevine dönmesi için yaptığımız başvurma üç ayda sonuç verdi! Defalarca gidip geldik, ilgilileri uyardık. Bir de gidip gelmesek ne kadar uzayacaktı acaba?

“Milli Eğitim merkez ve taşra yöneticileri, mahkeme kararlarını uygulamada bu kadar gevşek davranmamalıdır. Kendilerini bir daha uyarıyoruz.”⁴³²

Bazı bölgelerde TÖS üyelerinin sürülmesi, öğrencilerin, halkın ve diğer öğretmenlerin eylem yapmasına yol açtı. Bu konudaki bazı örnekler, *TÖS Gazetesi*'nin 20 Mayıs 1968 tarihli sayısında verilmektedir:

- Iğın Lisesinden Denizli’ye verilen Ünal Akıncıların 423 öğrencisi olayı protesto ettiler.
- Kütahya’nın Altıntaş Köyü Kuyucak halkı 147 imza ile Başbakanlığa ve Milli Eğitim Bakanlığına başvurdu.
- Kütahya 19 Mayıs İlkokulu Müdürü sürülünce 300’den fazla imza ile çocuk velileri işlemleri haksız buldular.
- Keçiborlu Ortaokulu öğretmeni İlhan Alkan için öğrenciler ders boykotu yaptılar.
- Van’da öğretmenler arkadaşları için ders boykotu yaptılar.
- Çal Ortaköy’de iki öğretmen bir arkadaşlarına yapılan harsızlığı protesto için istifa ettiler.
- Mardin’den sürülenler için çeşitli kuruluşlar ve halk eylemi tel’in ettiler.
- Malatya Ortaokulunda arkadaşları dövülen öğretmenler can emniyeti kalmadığı gerekçesiyle dersleri boykot ettiler.⁴³³

Bu arada TÖS avukatları sendika üyelerine yönelik yaptırımlara karşı hukuki süreçleri kullanıyorlardı. Örneğin, Demirci İlköğretmen Okulu meslek dersleri öğretmeni iken komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla işten el çektirilen Ahmet Toptaş hakkında Danıştay ‘yürütmeyi durdurma’ kararı verdi. Danıştay’ın bu kararına kadar 8 ay açıkta kalan Ahmet Toptaş hakkında daha önce Demirci ilçe idare kurulu da ‘meni muhakeme’ kararı vermişti. Açıkta kaldığı sürece maaşlarını TÖS’ten alan öğretmen görevine dönme olanağına kavuştu.

Horasan Saldırısı

1967 yılının önemli saldırılarından biri, Erzurum’a bağlı Horasan’da gerçekleştirildi.

Horasan saldırısı konusunda TÖS Genel Merkezi’nin 17 Ocak 1967 tarihli açıklaması şöyleydi:

“Kubilya olayını hatırlatan Horasan olayını incelemek üzere olayın ilk günlerinde Horasan’a gönderilen Türkiye Öğretmenler Sendikası temsilcisi dönmüştür. İnceleme sonuçları korkunç denecek kadar ciddidir:

“1) Olay, dini safsata ile karıştıran bir imamın camideki öğretmenleri tahkir etmesinden doğmuştur.

“2) Olay üzerine mahalli politikacıların hemen Ankara’ya telefon ettikleri, bir AP’li milletvekilinden talimat aldıkları söylenmiştir.

“3) Arkasından T.C.Hükümet Konağı cemaat tarafından kuşatılmış, cemaat: ‘kelle istiyoruz’ naralarıyla kuşatmayı üç saat sürdürmüştür.

“4) Erzurum Valisi olay için Ankara ile daha çok resmi olmayan temaslarda bulunmuş, Horasan Hükümet Konağı önünde ‘kelle isteriz’ diye bağırarak cemaate Vali, ‘bütün öğretmenleri cezalandıracağım’ diyerek konuşmasına başlamış, ‘yaşa-varol’ sesleri arasında bitirmiştir.

“5) Öğretmenler Sendikasına ve Ortaokul Müdürünün evine yapılan baskınlarla devam eden olayın korkunç gelişmesi karşısında cumhuriyet savcısı harekete geçmemiştir. Bu konuda direnen bir avukat cemaat tarafından türlü hakaretlerle maruz kalmış ve dövülmüştür.

“6) Vaize itiraz eden Ortaokul Müdürü olay gecesi saat üçte jandarma nezaretinde Erzurum’a kaçırılmış ve Vali tarafından Erzurum’a nakle zorlanmış ve nakli yapılmıştır.

“7) Horasan olayları kapanmamıştır. Cumhuriyetin katlini, Anayasayı ve laiklik ilkelerini hedef alan yeni bahanelerle tekrar alevlenebilir, kanlı olaylar ortaya çıkabilir.”⁴³⁴

⁴³² *TÖS Gazetesi*, Sayı 1, 20.2.1968.

⁴³³ *TÖS Gazetesi*, Sayı 7, 20.5.1968.

⁴³⁴ TÖS, a.g.k., 1967 Ağustos, s.155-156.

TÖDMF'nin 1967 yılında yapılan 20. Kurultayı'na sunulan raporda Horasan olayları ve aynı dönemde gerçekleştirilen bazı saldırılar şu şekilde anlatılıyordu:

"Bu yıl, öğretmenlere karşı girişilen kitle hareketlerinin başında Horasan hadisesi gelmektedir. İkinci bir, kanlı Kubilay olayı çıkmasına ramak kalmışken, bir tesadüf eseri hadise yatışmıştır. Çarşıda, sokaklarda ve özellikle Horasan camiinde tahrik edilen halk, bir çeşit dini coşku içerisinde öğretmen evlerine, okullara ve hükümet konağına doğru yürümüş, kasabada dini bir tedhiş havası estirilmiştir. Meslektaşlarımız, günlerce üzüntü, ızdırap ve endişe içinde yaşamışlardır.

"İkinci olay geçen yıl Çumra'da oldu. Birbirine gece misafirligine giden ve birisi evli olan iki öğretmenin, bu normal davranışı ilçe halkınca yanlış yorumlanmış ve öğretmenlerin evi sarılmıştır. Sabah namazını Çumra camiinde kılan cemaat, camiden topluca öğretmenlerin bulunduğu mahalleye doğru yürümüştür. Başlarında imamları olduğu halde, 'din ve namus elden gidiyor' diye nümayiş yapılmıştır. Önce, hadisenin büyümesinde rolü olan birkaç kişi toplanmışken, kalabalık, saat ona doğru cemaatin de gelmesiyle artmış ve 600 kişiyi geçmiştir. Zabıta önleyici tedbir almamakla beraber, hadise büyüdüktan sonra, olay yerine gelmiş ve öğretmenleri linç edilmekten kurtarmıştır. Kaymakamın kalabalık arasında bir yere çıkıp, 'öğretmenlerin cezalandırılacağı hakkında teminat vermesinden' ve imamların teskin edilmesinden sonra olaylar yatışmıştır. Derhal Çumra'ya gönderilen ve olaya el koyan avukatlarımız, hadiseyi yerinde incelemişlerdir. Hadisenin haksız ve kasta dayanan bir tahrik olduğu anlaşılmıştır. Konya Milli Eğitim Müdürlüğü ve Milli Eğitim Bakanlığınca yaptırılan kovuşturma sonunda da tahrik tespit edilmiş ve öğretmen arkadaşlarımızın yerleri değiştirilmekle yetinilmiştir.

"Diğer kitle hareketleri ve toplumsal baskılar, Yeşilhisar ve Demirci İlçelerinde de görüldü.

"Demirci İlçesi İlköğretmen Okulunda görevli, meslek dersleri öğretmenin kooperatifçilik konusundaki açıklamaları, Demirci halı ağaları tarafından 'komünistlik' olarak tanıtılmış ve halk, bu çıkarlarının sarsılacağından korkan halı ağaları tarafından öğretmen aleyhinde kışkırtılmıştır. İlköğretmen okulunun İlahiyat Fakültesi mezunu din dersleri hocası ile, ilçeden milletvekilliği adaylığını garantilemek sevdasında olan Müdür de halı ağalarıyla birleşince, 'öğretmenin komünistliğinde' karar kılınmıştır. Okulda ve ilçede öğretmeni öldürme temayülleri görülmeye başlamıştır. (...)

"Hadiseden hemen sonra, gerçekte komünizmle değil, Anayasa ile mücadele eden, Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği, Demirci'de şubesini açmıştır. Bundan sonra, okullara baskı hareketi Demircili halı ağalarıyla elbirliği yapan bu şubenin kontrolü altında yürütülecek ve ilçede ne kadar uygar ve anayasacı kuruluş varsa, 'komünist suçlamaları' altında sindirilecektir.

"Yeşilhisar'daki hadiseler de üzücü olmuştur. Burada da halk ayaklanmış ve öğretmenleri linç etmeye kalkmıştır. Sanıklar, halkı kışkırtanlar tutuklanmışlarsa da delil yetersizliğinden salıverilmişlerdir."⁴³⁵

TÖS üye ve yöneticilerine yönelik saldırılar 1968 yılında daha da yoğunlaştı. Ankara Bâlâ'da Fahrettin Tuncer isimli bir kişi, AP'li Belediye Başkanının teşvikiyle TÖS şube başkanı Abdullah Uyaniker'i gündüz yol ortasında dövdü. TÖS Genel Merkezi saldırıyı mahkemeye verdi. 'Faro' adıyla tanınan Fahrettin Tuncer suçunu ikrar etti, dövülen öğretmen Abdullah Uyaniker iki günlük rapor aldı.⁴³⁶

1967 yılında Sakarya'ya bağlı Karasu ilçesinde bir kadın öğretmen kaçırıldı. Sanık ve suç ortakları yakalandı ve haklarında Adapazarı Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. TÖS Hukuk Bürosu davaya katıldı. Sanıklar 1 yıl 9 ay, ortakları 1,5 yıl hapis, 1500 lira manevi tazminat ve 800 lira vekâlet ücretine mahkûm oldular.⁴³⁷

DİSK'in Açıklama Desteği

TÖS bu saldırılar karşısında tek başına direndi. 13 Şubat 1967 tarihinde kurulan DİSK, Genel Başkan Kemal Türkler imzasıyla 31 Ocak 1968 tarihinde öğretmen kıyımıyla ilgili bir bildiri yayınladı; ancak somut herhangi bir adım atmadı. DİSK'in böyle bir destek vermeye gücü de, niyeti de yoktu.

"Ülkemizin bağımsızlığından ve ülkemiz çalışanlarının insanca yaşama olanaklarına kavuşmasından yana olan, ne tür olursa olsun sömürüye ve kula kulluğa karşı bulunan DİSK, ülkemiz insanlarını karanlıkta bırakmak isteyen çevrelerin sinsi çalışmalarını yakından izlemektedir.

"Halk çocuklarını eğitmek, müspet bilimin ışığında ülke sorunlarına akıl erdirebilecek duruma gelmelerini sağlamakla görevli yurtsever öğretmenlerin, yurdun bir bucağından öteki bucağına sürülmesi, körpe dimağlara müspet bilimin ve çağımız gerçeklerinin verilerini yerleştirdiği için kutsanması gerekirken, türlü şekillerde cezalandırılması, bu zihniyetin somut örneklerindedir. Politik literatüre 'öğretmen kıyımı' diye geçecek derecede genişleyen, bu olayın tek amacı, halk çocuklarını karanlıkta bırakmaktır.

"Anayasanın ve yasaların (...) uygulanması için savaşmak, DİSK'in en başta gelen amacıdır. Bu bakımdandır ki, demokratik rejimin gereklerine uymayan öğretmen kıyımını şiddetle protesto ederiz.

"Ve ülkemizin yararı bakımından şu hususları kamuoyuna duyurmayı borç biliriz:

"Eğitim kurumları ve öğretmenler, az gelişmiş bir ülke olan Türkiye'de, kalkınmış bir ülke yaratabilmek açısından ülkemizin en önemli sorunlarından birisidir.

"Anayasanın ve yasaların tanımış olduğu sınırlar içinde çalışan öğretmen, vicdanı ile baş başa kuşkusuz bir şekilde görevini yapabilmeli ve hiçbir partizan el onu tedirgin edememelidir.

"DİSK, özellikle işçi sınıfının ve emekçi halkımızın çocuklarının ülkemizin sorunlarını çözümleyici ve ülkemizi geri kalmışlıktan kurtarıcı bilinçte ve güçte kişiler olarak eğitiminde öğretmen teminatını şart sayar.

"Öğretmenleri iktidarların partizan politikası dışında tutmak anlamında olan Öğretmen Teminatı, bu konudaki savaşın temel hedefi olmalıdır.

"Ülkemizin kurtuluşu, biraz da bu savaşın sonucuna bağlıdır.

"Çünkü sömürücüleri tedirgin eden güç, uyanmış ve sömürü mekanizmasına akıl erdirebilmiş halk kitleleridir. Halk kitlelerinin uyanması ile sömürü de son bulacaktır.

⁴³⁵ TÖDMF, a.g.k., 1967, s.55-57. Ayrıca bkz. Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, s.603-604.

⁴³⁶ TÖS Gazetesi, Sayı 1, 20.2.1968.

⁴³⁷ TÖS Gazetesi, Sayı 6, 5.5.1968.

“Kişinin ülke gerçeklerini göre göre uyanabilmesi ise, O’na bu gerçekleri gösterebilmek teminatına sahip bir öğretim kadrosunun varlığına bağlıdır.

“Ülkemizin bağımsızlığından ve emekçi fakir halkımızın mutluluğundan yana olan bütün ilerici ve aydın güçleri, sürdürülen ve daha da sürdürülecek olan öğretmen kıyımına karşı demokratik direnmeye çağırıyoruz.

“Ülkemizde, her türlü riski göze alarak mücadele veren gerçek yurtsever öğretim kadrosunu yaşatmaya çalışmak ve O’nun safında demokratik mücadeleye girmek kaçınılmaz bir görevdir.”⁴³⁸

Baskılardan Örnekler

“Öğretmen kıyımı” olarak nitelendirilen uygulamalardan biri de ilköğretim müfettişliğinden alındıktan sonra Malatya ili ilkokul öğretmenliğine atanan Ahmet Nuri Macit’le ilgiliydi. A.Nuri Macit, Malatya’dan Ordu il emrine verildi; ardından da Ordu’nun Ünye ilçesinden Yozgat ili Basınayayla köyüne atandı. A.Nuri Macit, böylece iki yıl içinde üç kez kıyımına uğratıldı. TÖS bu sürece müdahale etti. Danıştay yürütmenin durdurulmasına karar verdi ve A.Nuri Macit Ordu Ünye’ye geri döndü.⁴³⁹

Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem 1968 yılında Denizli’de yaptığı bir konuşmada “TÖS’cülerin sapık bir ideoloji peşinde koştuklarını, memleket aleyhinde çalışan partilerin savunucusu olduklarını” söyledi. Bunun üzerine Ali Öztürk ve Hüseyin Çölgeçen isimli iki TÖS üyesi öğretmen, Bakan’a bir telgraf çektiler: “TÖS’lülere sapıklar diye seslenmeniz, gaflet ve dalâlet içinde olduğunuzu göstermiştir. Biz milletin öğretmeniyiz, lütfen hizaya gelin.” Bu iki öğretmen derhal Bakanlık emrine alındı. 1968 yılında Ali Öztürk odunculuk, Hüseyin Çölgeçen de İzmir’de gazete satıcılığı yapıyordu.⁴⁴⁰

Saldırıları yoğunlaştıkça TÖS üyeleri arasında sıkıntılar da başladı. Bir öğretmenin 1968 yılında anlattıkları şöyleydi: “Bu öğretmen kıyımı ne olacak biraderler? TÖS şubelerine de hayli istifa dilekçeleri gelmeye başladı. Bunlar okul müdürlüğü vaadi alanlardır. ‘TÖS’den ayrıl! Seni müdür yapalım’ diyorlar bunlara, onlar da kanıyor. Bunun yanında bazılarında da Milliyetçi Öğretmenler Derneğini kur, diyorlar. Kurulmuşsa, oraya kaydol, üst yanına karışma, müdürlük mü istiyorsun, yoksa merkeze nakil mi, meslekte yükselmek mi, hepsi mümkün diyorlar.”⁴⁴¹

TÖS içinde ve öğretmenler arasında büyük saygınlığı olan kişilerden biri, TÖS İkinci Başkanı İ.Safa Güner idi. İ.Safa Güner, *TÖS Gazetesi*’nin 5 Mart 1968 tarihli sayısında öğretmenlere hitaben yazdığı yazıda saldırılar konusunu ele aldı:

“Ülküdaşım;

“TÖS’ün bu sayısından itibaren sizinle dertleşmek istiyorum.

“Bu sayıda saldırı konusuna değineceğim. Son aylarda öğretmene yaygın bir saldırı havası esiyor. Bu saldırıcıların başında yöneticiler var. Tabii kişiliği sağlam, sağduyu sahibi, yurtsever olan kişiler değil bunlar. Ya 27 Mayıs’tan tokat yemiş, ya da şu veya bu kapıdan çıkar sağlamış eğitim yöneticileri bu dediklerim. Milli Eğitim yöneticiliğini başarı merdivenlerini tırmanarak değil de üstlere yaranarak elde edenler bunlar. Milli Eğitimin Genel Müdürlüğünden tutunuz İlköğretim Müdürlüğüne, hatta okul müdürlüğüne kadar yönetim basamaklarını tutan böylesine ezik ve içimizden vuranlar var. Bunlara tek tük mülkiye amirleri de katılıyor. İnsan 1968 Türkiye’inde ‘ben ne yapayım kardeşim nasıl baskı altında bulunduğumu bilmezsin!’ diyecek kadar sızlanan bir vali bulunacağına ihtimal veremiyor. Bu türlü valilere ayak uyduran kaymakamlar da seyrek sepildek görünmekte. Bir de partizanlardan gelen saldırılar var. Onların söylediği türkü belli. Küflü plaklar tekrarlanıyor. Solcular, dinsizler ve bu gibi.

“Saldırı kime?

“Bugün öğretmene yapılan saldırıyı bilmezden, görmezden gelmenin yararı yok. Bunu görmezden ve bilmezden gelmek, insanı avcıdan saklanan kuşlara benzetir. Önemli olan şey, saldırının nedenleri ile kimlere yöneldiğini iyi teşhis etmektir. Kimi arkadaşlarda yer etmiş bir sanı var. TÖS saldırının nedenidir. Eğer bu bulgu doğru ise saldırının kime yöneldiği ve nedeni aynı şeydir. Oysa bize göre gerçek bu değildir. Olayları gözden geçirdiğimiz zaman vardığımız bulgular başkadır. Örneğin, Bornova Savcısının davranışı Atatürk’ün Bursa nutkuna karşı bir tepkiydi. TÖS’lülükle, hatta öğretmenlikle ilgili değildi. Anamur olaylarına konu olan sekiz öğretmen Atatürk’ü anmak için program yapmışlardı, daha uygulamadan saldırıya uğradılar. Bunlar arasında TÖS’lü olmayan vardı. Adana’da Amerikalı çavuşlara karşı yapılan halk hareketine katılmış bir öğretmen tutuklanırken TÖS’lü olup olmadığı belirsizdi. Antalya’da Milli Eğitim yöneticilerinin yolsuzluklarını ortaya koyan öğretmenler sürüldü. Bir başka ilçede toprak isteyen halkı kıskırttı bahanesi ile bir öğretmen sürüldü. Öyleyse saldırı nedenleri Atatürkçülük, devrimcilik, insan hakları, özgürlük kavramlarına sahip çıkmaktan doğuyor. Eğer siz Atatürkçü, ülkücü, anayasacı, devrimci iseniz TÖS’lü olsanız da olmasanız da saldırıya uğramanız kaçınılmaz bir olgudur. Yok, böyle değil de halkın dertlerine sırt çevirir, Atatürk ilkelerini bir pula satar, devrimleri tutuculara lokma eder, yurt servetlerini kapkaççıların yağmasına bırakırsanız. Korkmayın, size dokunan olmaz.

“Saldırının bitimi kıyımdır ve siz aydın bir kişi iseniz saldırı alın yazısıdır. Bu takdirde TÖS’lü olmakla olmamanın farklarını göz önüne alıp karar veriniz. TÖS’lü iseniz, aylıklarınız ödenir, davanız açılır, hakkınız aranır. Ve daha akla gelebilecek tuzaklardan korunur zarardan kurtarılırsınız. Saygılar ve sevgiler dostlarım.”⁴⁴²

TÖS üyelerine yönelik saldırılar bıçaklama biçimini de aldı. Erzincan’da 23 Nisan 1968 gecesi saat 23.00 sıralarında evlerine gitmekte olan TÖS üyesi üç öğretmen altı, yedi kişilik bir grup tarafından dövülüp, bıçaklandı. TÖS Erzincan Şubesi Yönetim Kurulu yaptığı açıklamada şunları söyledi: “Son günlerde ilimizin çeşitli yerlerinde buna benzer öğretmenleri hedef tutan üzücü olaylar olagelmektedir. Biz öğretmenler olarak

⁴³⁸ *TÖS Gazetesi*, Sayı 1, 20.2.1968.

⁴³⁹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 1, 20.2.1968.

⁴⁴⁰ Makal, M., a.g.k., 1969, s.125.

⁴⁴¹ Makal, M., a.g.k., 1969, s.167.

⁴⁴² *TÖS Gazetesi*, Sayı 2, 5.3.1968.

halkımızın yanında ve hizmetinde iken, öğretmenliğin yüce anlamına kavrayamamış, toplumumuza yakışmayan bazı zorbalar tarafından saldırıya uğramamız bizleri ciddi olarak yaralamaktadır. Bizler fedakârca halkımıza ve onların evlatlarına hizmet etmeyi ve bu uğurda maddî, manevî her türlü kadre uğramayı görev biliyoruz. Bu türlü saldırıların çirkin örneğini Çayırılı’da, Refahiye’de ve Merkez İlçede görmek bizleri ne kadar huzursuz ediyorsa, toplumumuz da o denli zarar görmektedir. Kuruluşumuz bu çeşit olayları nefretle karşılar, üyelerinin haklarını korumaya azimli ve kararlı olduğunu muhterem halkımıza duyurur.”

Aynı günlerde benzer bir saldırı Sivas Divriği’de yaşandı. 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı akşamı Cumhuriyet İlkokulu öğretmeni Hasan Döne ile Atatürk İlkokulu öğretmeni Ali Ergün’ün pencerelerine taş atıldı. Taşlara bağlı kâğıtta “fazla konuştunuz, hayatınız tehlikededir” cümlesi yazılıydı. Durum savcılığa aksettirildi.⁴⁴³

TÖS’ün Karaman Şubesi’ne bağlı üyelerinden Mehmet Arıcı bazı kişiler tarafından dövüldü. TÖS Hukuk Bürosu’nun izlediği davada, sanık, 2 ay 6 gün hapse, 300 TL manevî tazminata mahkûm edildi.⁴⁴⁴

Konya Saldırısı

1968 yılının en önemli saldırılarından biri 23 Temmuz günü Konya’da yaşandı. *TÖS Gazetesi*’nin 5 Ağustos 1968 tarihli sayısında bu saldırı şöyle anlatılıyordu:

“Yüksek öğrenim gençliği ‘Amerikan emperyalizmini tel’in’ mitingine kalkışınca, Tahir Hoca’nın kışkırttığı kimselerin örgütlendiği esnaf dernekleri, Milliyetçi Öğretmenler, Yeşilay, Ticaret ve Sanayi Odaları, Mücadele Birliği, Komünizmle Mücadele Derneği, geniş bir toplantı düzenliyorlar. Bu toplantıda, Hoca’nın direktifleri yönünde yapılacak kırım dökümün plânı saptanıyor. ‘Anadolu’da Hamle’ gazetesi gerekli yayını yapıyor. Bu gazete, muhayyilesini çalıştırıp TÖS ve TÖDMF’nin adlarını da karıştırıyor. 23 Temmuz günü Hükümet binası önünde büyük birikinti oluyor. Gençler durumu görüp tasarladıkları mitingden vazgeçiyorlar. Valiliğe giriş çıkışlarında kendilerine sataşılıyor. Orada bırakmıyorlar. Hükümet binasının camını çerçevesine saldırıyorlar. Sonra İşçi Partisi il merkezini kırıp döküyorlar. Polis hareketsiz ve kayıtsız.

“Önceden plânlandığı gibi, sol eser satan kitapçevleri, bir bayanın işlettiği içkili Hayat Lokantası, *Yeni Konya* gazetesi sırayla yıkılıyor, cam çerçeve indiriliyor. Polis hareketsiz ve kayıtsız. ‘Öğretmenlere, öğretmenlere!’ diye bağıyor kalabalıktan bir kişi. Saflar halinde TÖS ve Dernek lokaline doğru yürünüyor. 1700-2000 kişi kadarlar. En önce 17-18 yaşındaki çıraklar, sonra işçiler, sonra esnaf ileri gelenleri, Hacı Operatör Komünizmle Mücadele Derneği Başkanı, vb. yürüyorlar. Hafif bir karşı koyma ile genç çıraklar çekilecek gibi davranınca arkadan ‘yürüyün bre!’ diye bağıyorlar.

“Hükümet binası önündeki kalabalık öğleden sonra 3.30’da toplanmıştı. Öğretmenlere gelince 19.00 oluyor. İçerde 15 kadar öğretmen var. Hiç bir şeyden haberleri yok. Onlar yoksul öğrenciler için kurs açmışlar, bitişteki okulda kursu çalıştırıyorlar. Yoruldukları zaman lokale gelip çay kahve içiyorlar, dinleniyorlar, sonra evlerine. Saldırganlar hınçla ve hızla yürüyorlar. Bir kamyon asfalt parçası var yanları sıra. Başlıyorlar taşlamaya. Levhaları indirip parçalıyorlar. Kapalı kapıları kırıp alt kata, ikinci kata, üçüncü kata çıkıyorlar. Yirmi metre mesafede Merkez Polis Karakolu var. Fakat içerdeki polisler ‘emir almadıkları için’ dışarı çıkmıyorlar. Hareketsiz ve kayıtsız, seyrediyorlar. Öğretmenler askeriye başvuruyor. Onlar da emir almamışlar. Bir buçuk iki saat sürüyor yıkım. İçerideki arkadaşlar panik içinde. Tartaklanıyorlar. Biri ikinci kattan atılıyor, ayağı kırılıyor. Cam çerçeve tamam olunca, yakındaki Bomonti Lokantasına saldırıyorlar. Polis gene hareketsiz. İçerden direnenler oluyor. Direnenlerin elinde et, ekmek bıçağı var. Fazla sokulmuyorlar. Orduevinin, Lion Klübün, Torrance gazinosunun bulunduğu Aleattin tepesine yürüyorlar. İkinci Ordu Kumandanı diyor ki, ‘Orduevine hücum olmadı, olsaydı ellerini kırardım!’ Askerler Orduevinin önünde nöbete geçiyorlar. Ama öteki yerler yıkılıyor. Lion Klüpte, masonlar toplanmış. Konya’nın kardeş şehri adına açılan Torrance gazinosu yıkılıyor. Oradan Karayolları parkına geçiliyor. İşler sona ermek üzeredir. Polis ve asker hafif tertip harekete geçiyor. Gece yarısı bulunca, sakinlerinin çoğunluğu öğretmen olan Selçukevler’e yürüyorlar. Öğretmenler önceden tedbir almış. Askerler de yolu tutmuş. Pek dalıp giremiyorlar gece yarısı mahalleye. Genelevlere gidiyorlar.”⁴⁴⁵

Bolvadin Saldırısı ve Diğer Saldırıları

Afyonkarahisar’a bağlı Bolvadin’de 10 Ekim Perşembe günü, akşama doğru, çoğunluğu 10-15 yaşında çocuklar olan 700-800 kişilik bir kalabalık TÖS lokalini basıp camlarını kırdı. Bu arada, tertibi hazırlayan ve halkı kışkırtan A.P. Belediye Başkanının kardeşleri olan Komünizmle Mücadele Derneği üyeleri ile Milliyetçi Öğretmenler Derneği mensubu olan tahrikçiler yakaladıkları beş öğretmeni dövdü, bunlardan 24 yıllık bir öğretmen olan Süleyman Güvenir’i ağır bir şekilde yaraladı. Bu kanlı gösteri Adliye ve Kaymakamlık önünde meydana geldiği halde, sorumlu yönetim ve yargı elemanları suçluları kovuşturmadı, olaya seyirci kaldılar. Belediyede ek görevli olan hükümet tabii ise, suçüstünden suçluları kurtarmak için komalık hale gelen öğretmeni, rapor vermediği gibi, hastaneye de yatırmadı.

TÖS Merkez Yürütme Kurulu, haberi aldığı Cuma akşamı, olayı yerinde izleme kararı aldı ve Cumartesi sabahı erken saatlerde avukatlarla birlikte Bolvadin’e vardı. Kaymakam ve Savcıya kanun ve görevlerini hatırlatan Yürütme Kurulu üyeleri resmi yollardan yaralı öğretmeni hastanenin doktoruna muayene ettirdiler, gerekli işlemlerin yapılmasına öncülük ettiler.

Aynı gün de lokalin camları takılarak açılmış, toplanan öğretmenlerle, İkinci Başkan Dursun Akçam bir konuşma yaptı. Bu dayanışma toplantısında olayı protesto eden telgraflar okundu, devrimci öğretmenlerin yılmadan, korkmadan, halkı uyandırma, cehalet ve gericilikle mücadele görevlerine devam edecekleri açıklandı.

⁴⁴³ *TÖS Gazetesi*, Sayı 7, 20.5.1968.

⁴⁴⁴ *TÖS Gazetesi*, Sayı 8, 5.6.1968.

⁴⁴⁵ *TÖS Gazetesi*, Sayı 12, 5.8.1968. Ayrıca bkz. TÖS, a.g.k., 1969, s.140-143; Aksoy,M., a.g.k., Cilt 1, 1975, s.644-695.

Yürütme Kurulu üyeleri ile konuşan halktan kimseler, çoluk çocuğa yaptırılan bu biçim taşkınlıklardan üzüntü duyduklarını açıkladılar ve elebaşları hakkında geniş bilgi verdiler.⁴⁴⁶

TÖS Düzce Şubesi 12 Ekim 1968 günü bir sanat şöleni düzenledi. Bu şölen İlim Yayma Cemiyeti, Komünizmle Mücadele Derneği ve Milliyetçi Öğretmenler Birliği tarafından beraberce basıldı. Bu üç örgüt bazı yoksul vatandaşlara akşam yemeği yedirdikten sonra Halk Eğitim Merkezi'nde onlara talimat vererek Belediye bahçesi salonundaki şölene saldırttı. Salonun camları kırıldı. Toplantının orta yerinde yeşil takkeli ve çember sakallı bir kişi kürsüde konuşan TÖS İkinci Başkanı'na saldırdı. Aynı anda da toplantı salonu dışarıdan taşlanmaya başlandı. Salona saldıranlar “Bunlar Allah'a küfür için toplanıyorlar,” “Allah'a sövdürmeyeceğiz,” “Dini bütün olan arkamızdan gelsin” diye bağıryorlardı. Polis saldırıları durduramadı. Olaya jandarma müdahale etti. Bazı öğretmenler dövüldü.⁴⁴⁷

Elazığ'da da TÖS Şubesi'ne bir saldırı düzenlendi. TÖS'ün 1969 Genel Kurulu'na sunulan *Çalışma Raporu*'na göre, *Elazığ*'da eski öğretmenler derneği Türk Hava Kurumu'nun binasında kiracı olarak faaliyet gösteriyordu. TÖS Şubesi kurulunca, bu bina TÖS'e devredildi. Ancak Türk Hava Kurumu'nun bir petrol istasyonu işleticisi olan başkanı, bir gece yarısı binayı yıktırdı.⁴⁴⁸

Gericiler, Malatya'da Turan Emeksiz Lisesi Edebiyat Öğretmeninin erkeklik organını 18 Ocak 1969 tarihinde kestiler. Saldırımın nedeni, öğretmenin Nurcular ve Saidi Nursi aleyhinde yaptığı konuşmaları.⁴⁴⁹

Antakya'da Öğretmen Okulu'nda çalışmakta olan TÖS üyesi Yusuf Esen gericiler tarafından İskenderun'a kaçırıldı ve denize atılmaya çalışıldı.⁴⁵⁰

Birecik Saldırısı

Fakir Baykurt'a 15 Ekim 1968 günü Birecik'te yapılan saldırı da önemliydi.

Fakir Baykurt Birecik'te Ceylan Sineması'nda bir konuşma yapacaktı. Ancak sinema salonu, büyük çoğunluğu İmam Hatip Okulu öğrencileri tarafından doldurulmuştu ve sürekli olarak “komünistler Moskova'ya” diye bağıryorlar, yaklaşık 40 kadar TÖS üyesini yuhluyorlardı. Kürsüye önce belediye başkanı çıktı ve öğrencileri kışkırtıcı bir konuşma yaptı. Ardından öğrenciler salondan çıkarıldı. Fakir Baykurt kısa bir konuşma yaptıktan sonra sinemanın dışarısına çıktığında saldırı başladı.

Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*'nin 5 Kasım 1969 tarihli sayısında “Başımıza Taş” başlıklı yazısında bu saldırıyı şöyle anlatıyordu: “Köy sahibi bir ağanın köy sahibi olan oğlu din dersi ve edebiyat öğretmenin, ‘Müscel’ (!) bir komünist gelmiş, bir gavur gelmiş, sinemada halkı toplayıp aşı yapacakmış, gidin konuşurmayın, vurun,’ diye ayarttığı lise öğrencileri, Ceylan Sineması'na toplanıp konuşmamı engellediler. Başına kepriç ve taş atıldılar kafamdan kan akıttılar.”⁴⁵¹

Fakir Baykurt yaşadıklarını yıllar sonra yayımlanan anılarında da şöyle anlatmaktadır: “Taş, tuğla, kerpiç parçaları. Savuruyorlar. Dolu gibi yağıyor başımıza. (...) Sırtıma, belime, başıma kaç tuğla, kaç kerpiç parçası, taş yedim bilmiyorum. Kimi bir tekme savurup geçiyor. Tam kuyruk sokumum üstüne geliyor tekmeler. Çok acı duyuyorum. Çok mahçup oluyorum. Ben kaçamıyorum, onlar koşuyor. Vuran biraz geri gidip sırayı öbürüne veriyor. (...) Başıma yeniden bir taş, sonra bir tuğla geldi. Yıkıldım. Korumaya çalışan polis bir iki daha yiyeyim diye kolunu kaldırdı.”⁴⁵²

TÖS Gazetesi bu saldırıyı şöyle verdi: “F.Baykurt'a Birecik'te Yobazlar Saldırısı. Genel Başkanımız Fakir Baykurt'un Birecik Ceylan sinemasında verdiği konferanstan çıkarken taşlattılar. 37 yıl önce Kubilay'ın kanını yalayan kuzgunlar, son günlerde öğretmenlere saldırmaktadır. Bir siyasi ekibin kuklası olan şeriat, hilâfet, din, milliyet, mukaddesat tellâlları, tüm azgınlıklarına ve güvendikleri saklı ustalarına rağmen öğretmeni, devrimleri ve Anayasa ülküsünü halka iletmeğe alıkoymayacaklardır. Bu şaşkın ve derviş bozuntularına hatırlatırız ki, kendilerine göz kırpan egemen sınıfa dayansalar da, bir gün halka hesap verecekler ve Menemen kuduzlarının akıbetine uğrayacaklardır. Kandırıp robot gibi kullandıkları zavallı insanlar ve masum çocuklar aydınlığa ulaşip gerçekleri öğrenince hain kılavuzlarının cezasını kendi elleriyle vereceklerdir. O zaman öğretmene el kaldırtanların memleketi felakete sürüklediği görülecek, lâkin korkulur ki iş işten geçmiş olacaktır.”⁴⁵³

Boğazlıyan Saldırısı

1969 yılı Temmuz ayında Yozgat Boğazlıyan'da olaylar yaşandı.

Ankara Tiyatrosu, Boğazlıyan TÖS Şubesi yönetimiyle anlaşarak, 6 Temmuz 1969 günü “Sarayda Bir Soyтары” oyununu sahnelemek üzere kente geldi. Gereken izinler alındı. Ancak bazı çevreler bu oyunda komünizm propagandası yapıldığı iddiasını yaydılar ve halkı kışkırttılar.

⁴⁴⁶ *TÖS Gazetesi*, Sayı 41, 20.10.1969. Ayrıca bkz.Aksoy,M., a.g.k., Cilt 1, 1975, s.637-638.

⁴⁴⁷ TÖS, a.g.k., 1969, s.36; Aksoy,M., a.g.k., Cilt 1, 1975, s.604.

⁴⁴⁸ TÖS, a.g.k., 1969, s.140.

⁴⁴⁹ Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, 1975, s.640-642.

⁴⁵⁰ Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, 1975, s.643.

⁴⁵¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 18, 5.11.1969.

⁴⁵² Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.186-7.

⁴⁵³ *TÖS Gazetesi*, Sayı 17, 20.10.1968.

Oyun kapalı sinema salonunda oynayacaktı. Ancak sinemanın önünde büyük bir halk kitlesi birikti ve saat 20.00 civarında halk sinemaya taş ve sopalarla saldırdı. Bir süre sonra jandarma yetişti; ancak halk jandarmayı da taş yağmuruna tuttu. Bazı jandarmalar yaralandı. Halkı yatıştırmak için konuşma yapan savcuyu da yuhaladılar. Bu arada TÖS'lü öğretmenlerin ve solcu avukatların evleri, TÖS şubesinin bulunduğu binaların cam ve kapıları kırıldı.⁴⁵⁴

Kayseri Saldırısı

TÖS'ün 2. Olağan Genel Kurulu'nun 7-9 Temmuz 1969 günleri Kayseri'de toplanması kararlaştırıldı. TÖS genel kurulunun ardından TÖDMF kurultayı da Kayseri'de toplanacaktı.

TÖS yönetimi 1967-1969 dönemine ilişkin *Çalışma Raporu*'nu hazırladı. Raporun başına, Fakir Baykurt'un genel kurul açış konuşması da eklendi. Fakir Baykurt açış konuşmasında Kayseri halkından övgüyle söz ediyordu: "Candan inanıyorum ki, burada kaldığımız beş koca gün boyunca, yağız Kayseri halkından, anlatılamayacak kadar yüksek bir konukseverlik göreceğiz. Buraya dışarıdan gelen temsilci ve konuk öğretmenlerimiz, edindikleri değerli izlenimleri, çok seçkin birer anı külçesi olarak köylerine, kentlerine, kendi görev yerlerine taşıyacaklar ve günlerce bu izlenimleri konuşacaklar, dile getireceklerdir."⁴⁵⁵

Ancak eğer askerler yetişmeseydi, 2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta Madımak Oteli'nde yaşanan katliamın çok daha büyüğü Kayseri'de 8 Temmuz günü (TÖS'ün kuruluş yıldönümünde) Kayseri Alemdar Sineması'nda yaşanacaktı.

Enver Atılğan, *TÖS Gazetesi*'nin 20 Temmuz 1969 tarihli sayısında yer alan "Kayseri Olayları ve Düşündürdükleri" yazısında saldırıyı şu şekilde anlatıyordu:

"Hiçbir devirde gericiler, tutucular, yobazlar, din istismarcıları böylesine gemi azıya alamamış ve meydanı boş bulup böylesine atlarını hoyratça oynatamamışlardı.

"Ve gene hiçbir devirde irtica böylesine korkunç bir şekilde hortlamamış ve böylesine kontrolden uzak kalmamıştı.

"Onun içindir ki, Amerikan emperyalizmi ve yurdumuzdaki işbirlikçileri Kayseri olaylarını yaratmak için en uygun zamanı ve yeri seçmekte ustalıklarını devam ettirmişler ve de başarmışlardır.

"Bugüne kadar devrimci güçlere karşı tertiplenen irtica olaylarının en korkuncu olduğu için Kayseri olaylarını bir kez daha anlatmakta fayda var sanırız:

"8 Temmuz 1969 saat 9.30 Türkiye Öğretmenler Sendikası Kayseri'de yapmakta olduğu 2. Olağan toplantısının 2nci gününde Alemdar Sinemasında her şeyden habersiz 700 delege ve 200 izleyici öğretmen toplanmış bulunuyor. Çoğunluk sağlandığı için Divan Başkanı Cemal Başbay toplantıyı açıyor. Dünden yarım kalan komisyon raporları üzerindeki görüşmeler bir delegenin söz alarak mikrofon başına gelmesiyle başlıyor. Saat 10'a 10 kala Divan Başkanı konuşmacının sözünü keserek, olağanüstü bir durum için Genel Başkan Sayın Fakir Baykurt'a söz veriyordu. Baykurt, 'Gericilerin, tutucuların, bağnazların saldırısına uğramak üzere olduğumuz ve büyük bir kalabalığın kongremizi basmak için şu anda sinema binasına çok yakın bir yerde olduklarını, bizi halkla karşı karşı getirmek için dün gece Mimar Sinan, Kurşunlu Camileri ile İmam Hatip Okulunun ve Türk Kültür Derneği'nin şehir cereyanı kesilerek dinamitlendiğini bildirerek Türk öğretmenlerinin bu tertip ve saldırısı karşısında da soğukkanlılıkla bu işi etkisiz kılacaklarına inancımın tam olduğunu ve bizleri öldürseler de halkımızla karşı karşıya gelmeyeceğimizi önemle belirtirim' diyordu.

"Arkasından ünlü bir halk ozanımız olan Nebi Dadaloğlu'nun gür sesi yükseliyordu. 'Gardaşlarım endişeye lüzum yok, gelecekleri varsa, göreceklere de vardır. Tedbir alalım.' Çok güzel ama neyle? Nasıl bir tedbir? Ne bekliyorduk ki, zamanında tedbir alalım. Şu anda etrafımıza bakıyoruz, kendimizi korumak için geçici divan kurulunun oturduğu 6-7 sandalyeden başka hiçbir şey göze çarpmıyor. İnsan kanına susamışların, dinsizleri, komünistleri öldürmek amacıyla aldatılmışların ulumaları duyulmaya başlıyor. Saat tam 10, bir ses daha yükseliyor. 'Hareket başladı.'

"Demir kapılar kırıldı. Aklınıza gelen her şey bir anda tuzla buz oldu. İç kapıları olanca gücümüzle koruyor, saldırganları içeri sokmamaya çalışıyoruz. Kaya taşlar, sopalar, demir parçaları, tuğlalar yıldırım hızıyla içeriye fırlatılıyor, arkadaşlarımızı bir bir yaralayarak yerlere seriyordu.

"Bunlar yetmiyormuş gibi fiçılarla, tenekelerle benzin taşıyor, benzine batırılmış paçavralar, molotof kokteylleri tutuşturulup içeriye fırlatılıyor, korkunç patlamalar yankı yapıyor, yer yer alevler yükseliyor ve hızla söndürülmeye çalışılıyor. Bunların bir sonuç vermediğini gören, deliye dönmüş saldırganlar fiçılarla, tenekelerle benzini döküp ateşliyorlar. Alemdar sinemasının yan kapısı koyu kırmızı bir aleve bürünüyor. İşte 900 öğretmenin hayatından tamamen ümidini kestiği an bu andı. Çünkü saldırganlar her haliyle bizleri çatır çatır yakmakta azimli ve kararlı olduklarını kanıtlıyorlardı. Elektriklerin sönmesi bu gerçeği daha da kuvvetlendiriyordu. Karanlık sinemaya hâkim durumdaydı. Özel jeneratörle aydınlanan iki lamba kalmıştı.

"Gericiler ve tutucular tarafından akşamdan koltukların altına yerleştirdikleri içi benzin dolu yüzlerce şişe toplanıyordu. Alevler bu benzin şişelerine yetiştiğinde 900 öğretmen sinemayla birlikte havaya uçacaktı. İşte yakmakta yüzde yüz kararlı oldukları bu tasarlanmış, plânlanmış ve tertiplenmiş olaylardan da rahatlıkla anlaşılıyordu. Durumun çok kritik ve tehlikeli olduğunu Paşaya haber verip yardım istemek için her türlü tehlikeyi göze alarak giden Genel Başkan Fakir Baykurt'un henüz dönmediği için hayatından endişe ediliyordu.

"İşte bu kuşku, korkulu ve ölümlü burun buruna geldiğimiz anda bir ses daha yükseldi. 'Askerler geldi.' Ama inancımızı kaybetmiştik, hiçbir şeye inanmıyorduk artık. Eli kolu bağlı 15-20 gönülsüz polisin saldırganlar arasında şaşkın dolaştıklarını gördükçe kahroluyor ve hükümetin emniyet kuvvetlerine güvenimiz kalmıyordu. Evet, tek ümit askerde. Ve nihayet askeri yardım sağlanmıştı. Sütne gerisinde işi tertipleyen çıkarıcıların ve bu işi niye yaptıklarını bilmeyen gencecik delikanlıları 10 lira karşılığında satın alan din tüccarlarının sevinçleri, Şanlı Ordumuzun çelik süngüsünü karşılarında bulunca her zamanki gibi kursaklarında kalmıştı. Asker kordonu altında havası alınmış konserve kutusunu andıran sinemadan alındık. Askeri hastaneye, oradan da Orduevine götürüldük. Bilindiği gibi saat 15.30'da askeri cemselerle Ankara'ya doğru yola çıkarıldık. Kırşehir'e gideceğimiz ve

⁴⁵⁴ *İnce Dergisi*, Ocak 1970, s.29-30.

⁴⁵⁵ TÖS, *Devrimci Öğretmenlerin Savaşı, TÖS Yönetim, Yürütme, Denetim Onur Kurulları 1967-1969 Çalışma Raporu, 2. Olağan Genel Kurul, 7-9 Temmuz*, Kayseri, 1969, s.viii.

akşam yemeğini orada yiyeceğimiz bildirilmişken o anda nedenini bilmediğimiz ani bir kararla karakolu bulunan Çuğul durağına götürüldük. Oradan sivil otobüslerle Ankara'ya ulaştık. Kongrenin yarım kalan kısmını S.B.F. konferans salonunda tamamladık. Alemdar sinemasının dışında cereyan eden olayları bizler de sonradan öğrendik. Sol yayınlar satan Tok Kitapevi'nin yağma edilip yakıldığını, öğretmenlerin kaldıkları otellerin basılıp eşyalarının yağma edildiğini, otelcilerin dövüldüğünü, barların, lokantaların, Öğretmen Sendikasının, Derneğin, Öğretmenler Bankasının yakılıp yıkıldığını, eşyaların tuzla buz edildiğini, bunlarla da yetinmeyip gözü dönmüş saldırganların kızlara kadınlara saldırdıklarını, bir ses sanatçısı kadını öğretmen sanarak çirliçirlik soyarak yerlerde sürüklediklerini, kadına hakaret yetmiyormuş gibi, tenasül uzvuna parmaklarını sokup kösnül arzularını gidermeye çalıştıklarını.

“Din elden gidiyor amacıyla aldatılmışların yarattıkları bu çirkef olayları içinde bulunduğumuz yüzyılın en çok yüz kızartıcı olayları olarak nitelemek hiç de yanlış olmayacaktır.

“Bizim şikâyetimiz hiçbir zaman sınıfının bilincine varmamış zavallı saldırganlardan değil. Bizim şikâyetimiz çıkarıcılardan, bu sömürü düzenini sürdürmek isteyenlerden, bizim şikâyetimiz bu memleketi Endonezya katliamına götürmek isteyen ve bunu açıkça söyleyen Ateşoğlu'ndan. Ve Kayseri olaylarını tertipleyen art niyetli gerçek suçluların hepsinden olayların üstünden 2 ay gibi bir zaman geçti. Dünyanın en azılı beynelmil müze soyguncuları bir haftada yakalanarak adalete teslim edildiği halde önemce çok daha ağır basan Kayseri olaylarının suçlularından hâlâ haber yok.⁴⁵⁶

TÖS, Fakir Baykurt imzasıyla, İçişleri Bakanı Prof.Dr.Ragıp Üner'e Kayseri olaylarıyla ilgili bir muhtıra verdi.

“Bilindiği gibi, 8 Temmuz 1969 günü Kayseri'de, öğretmenlerimizin yurt ölçüsünde yaygın iki büyük örgütünün bir arada yapılmakta olan Genel Kurul toplantıları saldırıya uğradı. Temsilci, dinleyici ve konuk olarak bulunan 800 kadar öğretmen ve öğretmen dostu yurttaşlarımızla hükümet komiseri, Bakanlık müfettişi gibi resmî görevli de, iki saate yakın toplantı yapılan Alemdar Sineması salonunda kapalı kaldı, dövülerek ve yakılarak ölüm tehlikesi geçirdi. Her türlü düşüncenin, mümkün bütün araçlarla açıklanabildiği, temel hak ve özgürlüklerimizin Anayasa güvenliği altında bulunduğu ülkemizde, üstelik yurdun öğretmenlerine karşı yapılan bu saldırı, aynı zamanda kitapevlerine, partilerden birinin binasına, öğretmen sanılan bir kadına ve öğretmenlerin kaldığı otellere, girip çıktıkları lokantalara da yöneltildi, çok yıkım döküm oldu. Bu arada Kayseri öğretmenlerinin kendi dar olanaklarıyla yaptıkları ve içinde barındıkları mütevazı Öğretmenler Lokali de yakılıp yıkılarak yağmalandı. Fakat Sayın Bakan, beni bu mektubu yazmaya yönelten ana sebep uğramış olduğumuz saldırıda gördüğümüz maddi zararlar değildir. Özellikle dört beş yıldır, ülkemizin devrimci öğretmenleri buna benzer çirkin saldırılara hedef olmaktadır. Uzak bir Anadolu kasabasında, büyük şehirlerdeki tiyatrolardan biriyle anlaşılabilir bir temsil düzenlemek, bir meslekî seminer yapmak, edebiyat matinesi tertiplemek; sınıflarda ve halk arasında yeniliklerden ve yeni düşüncelerden söz açmak çok zor etkinliklerden sayılmağa başlamıştır. Aslında yeniliklerin ve yeni düşüncelerin her ülkede, her toplum katında birtakım tepkilere yol açması doğal sayılabilir. Biz öğretmenler bunu bilmekte ve bu ilişkilerimizden dolayı karşılaştığımız zorluklara seve seve katlanmaktayız. Nihayet yüklendiğimiz kamu hizmetinin aslı esası da bu, yani öğrencilerimizi ve halkımızı yetiştirmektir. Düzce, Birecik, Konya, Boğazlıyan örneklerinde olduğu gibi, Kayseri'de uğradığımız saldırının halkla bir ilgisini görmüyoruz. Saldırıları, halkın dışındaki merkezlerden düzenlenmekte, halk üzerinde etkili bazı çıkarıcılar tarafından yönetilmekte ve suçu da halka yüklemektedir. ‘Öğretmenler din düşmanıdır. Allahsızdır, komünisttir!’ gibi asılsız, köksüz bahanelerle, iftiralarla koskoca bir mesleğin millet ölçüsündeki etkinlik gücü kırılmak, yani Türkiye'deki müzmin karanlık bir süre daha sürdürülmek istenmektedir. Bütün bu olup bitenlerden önce ve sonra hükümetin ve bizim kendi bakanlığımızın ciddi tepkiler göstermemesi ve tedbirler almaması, hatta bazen haksızlıklara kalkışması, mesela Kayseri olayları dolayısıyla üzüntülerini biraz hırçın bir telle ifadeye çalışan Trabzon TÖS Yönetim Kurulu toptan Bakanlık emrine alması saldırıları düzenleyen çıkarıcıların doğru hareket ettiği, aslında öğretmenlerin ‘cürümlü’ oldukları yolunda bir ‘samı’ uyandırmakta, böylece öğretmene sataşmak, saygısızlık etmek daha yaygın bir hal almaktadır. Kayseri olaylarından da sonra bu durumun resmen sürdürülmüş ve yanlış teamül ve ihmalî kıran bir resmî tavır takınılmamış olması, Mersin'de babası zengin bir kabadayı ve haylaz öğrencimizin Lice öğretmeni Nebih Tunçsiper'i bıçaklamasına yardım etmiştir. ‘Nasıl olsa sahipsiz bir öğretmen, Kayseri'de 800'ü birden köpekler gibi gebertiliyordu, Konya'da, Düzce'de eşek sudan gelinceye kadar dövüldüler, aşağı yukarı kimse ceza almadı, öyleyse bir bıçak da ben atayım!’ kanısı bugün bazı zihinlere yerleşmiş ve yayılmaya başlamıştır. Seçtiğimiz meslek gereği, pek çok çilekeş insan gibi biz de bıçaktan korkmuyoruz Sayın Bakan! Fakat Türk Devleti hâlâ yoksuldu. Onu yeni yeni öğretmen borçlarına sokmak, hele şu yaşadığımız ve çok borçlu olduğumuz günlerde hiç de doğru değildir. İzaha çalıştığım bu ‘kanı’, sanırım daha çok yayılmış ki, Mersin'de bıçaklanan Nebih Tunçsiper'e devlet hastanesinde tam yarım gün tabip müdahalesi sağlayamadık. Ben Sayın Müsteşarımızın ilgisini rica etmek zorunda kaldım. Kayseri olayları siz Bakan olmadan oldu. Fakat yurdumuzun daha önce de devlet hizmetinde bulunmuş ve yetişkin bir evladı olarak, öğretmenlerimiz etrafında çevrilen bu suikastların anlamını çok iyi kavradığımızı inanmakta ve çok kısa bir süre kalacağımız o sandalyede istenildiği takdirde bu çirkin ve müzmin gidişata dur denebileceğini gösterebilirsiniz ümidiyle size bu mektubu yazıyorum. Gene aynı inanç ve ümitle sizden bir iki ricada bulunmak cesaretini gösteriyorum.

“Sayın Bakan,

“Kayseri olayları üzerinden tam bir ay geçmiştir. Durum hâlâ mahkemeye intikal etmemiştir. Sanık diye sadece dört tutuklu vardır ve Kayseri öğretmenleriyle halkı, ‘Bütün bu kadar marifeti bu dört zavallı mı yaptı?’ diye gülmektedir. ‘Asıl suçlular’ Kayseri'de ve Ankara'da rahat rahat gezmekte, asacağız keseceğiz diye bildiriler yayınlamaya devam etmektedirler. Niçin böyle olmaktadır? Bu kadar ciddi bir suç işlendiği halde, devletin güvenlik kuvvetleri gerekli kişileri sorguya çekmemekte, doğru ve tam bilgilerle bir dosya düzenleyip Türk yargılarına teslim edememektedir? Bunu yapmak için bilgisi, gücü ve cesareti mi eksiktir? Yoksa güvenlik örgütümüzün bu olaylarla ilgilenen bir kısım elemanlarına gözbağı veya büyü mü yapılmıştır? Herkes gördü ki, güvenlik örgütümüzün bir kısım elemanları, daha zor bir durumu, İzmir Müzesi soygununu, yedi günün içinde ışığa kavuşturmuş, 17 sabıkalı profesyonel ve kurt soyguncu Alman Maximilien'i başarılı bir şekilde yakalayamamıştır! Kayseri olaylarının ardından kör parmağım gözüne dercesine yıkımların, yerlere saçılmış kitapların, dövülen öğretmenlerin resimleri boy boy gazetelere geçti, polise verildi, asıl sanıklar arasında bulunanların bildiriler yayınladığı, demeçler verdiği de kimsenin gözünden kaçmadı. Nihayet bu saldırıyı düzenleyenlerin kimler ve hangi hatırlı ve forslu kişiler olduğunu Kayseri'de çocuklar bile bilmektedir. Öyleyse niçin bunlar kanuna teslim edilmiyorlar?

“Sendikamızın bölge görevlilerinden çok üzücü haberler almaktayım. Olaylardan hemen sonra Kayseri Emniyet Teşkilatı, sadece müdürüyle değil, öteki kilit elemanlarıyla derhal değiştirilmiş ve bilgi sahibi olanlar ve olabileceği sanılanlar süratle başka görevlere uzaklaştırılmışlardır. Gene bizce sanıklar arasında bulunan Kayseri Valisi Asım İğneciler ise görevinin başındadır, devlet

⁴⁵⁶ TÖS Gazetesi, Sayı 37, 20.8.1969.

yetkisi taşımaktadır. Yeni atanmış olan emniyet elemanlarını topladığı delilleri alıkoymaktadır. Genel söylendiğine göre olaylar sırasında emniyetin çektiği resimler de bu beyefendi tarafından kaldırılmıştır.

“Sadece Vali için değil, hâlâ görevi başına gelmeyen Başsavcı ve kovuşturma işleriyle görevlendirilen yardımcısı için de kötü söylentiler vardır. Bu savcı yardımcısının 27 Mayıs Devriminden sonra tutuklanmış olması bazı tefsirlere yol açmaktadır. Sayın Bakan, Devlet sadece yurttaşlardan vergi alan ve onlara baskı yapan bir idarî araç değildir. Devlet pek çok niteliği yanında itimat edilir ve sevilir bir güvenlik kaynağı ve âdil yargı çarkıdır. İğnenin deliğindeki Alman soyguncuyu yakalayan polisle Kayseri’deki gün ortası hâlâ suç işlemeğe devam eden ‘cürümcü’leri tutup bir dosyayla yargıcın kapısını çalamayan polis nasıl olur da aynı devletin, aynı idarenin polisi olabilir? Bu kaba çelişkiyi çözmek gerekmektedir. Çözülmezse, Maximilien’i ele geçirmekle sağlanan dokuz on müspet puan hızla silinir ve güvenlik kuvvetlerimizin not cetveline Kayseri’nin menfi puanları yazılır. Nihayet hepimiz bugün söylenti ile gerçeği ayırmak gereğine inanmış kimseleriz. Bu yapılamazsa başlarındaki Bakan dahil bütün bu insanlar töhmet altında kalırlar. Halbuki hepimizin kesin inancı, Devlete rağmen hiçbir suçlunun yargıç karşısına gelmekten kaçamayacağı yönündedir. Ve hele kamuoyu ve öğretmenler, kitle haberleşme araçları yoluyla olaylar hakkında bu kadar bilgi sahibi olduktan sonra böyle bir görev asla ihmal edilemez. O zaman biz hepimiz, sadece güvenlik kuvvetlerimizin ve devletimizin itibarı için bu anlaşılmaz savsaklamaya karşı çıkarız. Muhtaç olduğumuz açıklığı bugün yaratmasak bile bunu yarın yaratmanın yollarını araştırırız. O zaman elbet, böyle bir görevin ifasını engelleyen her derecedeki amirin sorumluluklarını da haklı olarak büyültürüz.

“Bugün cevaplanacak sorular şunlardır Sayın Bakan:

“- Çocukları, çırakları ve kandırılmış yurttaşları tıpkı Konya’daki gibi saflar halinde öğretmenlerin üzerine saldıranlar kimlerdir?

“- Bunlar sadece habersiz gösteri yapmanın dışında, mala cana saldırmak, yağma yapmak vb. gibi hangi suçlardan dolayı yargıç önüne dikilmiştir?

“- Olaylardan iki gün önce Ankara’dan giden 5-6 taksi dolu adamla birlikte Vali İğneciler’in Pınarbaşı’nda yaptığı toplantının amacı nedir?

“- Kayseri Emniyeti’nde görevli ‘İspartalı Şeref’, olayların tertiplenmesinde Vali ile Emniyet Müdürünün de ilgili olduğunu Ankara’da bir gazete bürosunda söylemiştir. Ve bu Şeref Bey şimdi bir Doğu iline atanmıştır. Doğru mudur, yanlış mıdır?

“- Saldırlarda Kayseri cezaevinden çıkarılmış 20 kadar mahkûmun da kullanıldığı söylenmektedir. Aslı var mıdır?

“- Sızır ve Hirfanlı’dan gelen şehir elektriği, bunlar birbirinin yedeği olarak çalışabilecekken, nasıl olmuş da ikisi bir anda söndürülmüştür?

“- Kutsal yerlere ‘dinamit’ patlatma aptallığını öğretmenler yapmadığına göre bu marifet kime aittir?

“- Milletvekili Ateşoğlu’nun olaylardan hemen sonra verdiği demec, bu demeci tehdit ne demektir?

“- Saldırını düzenleyen cephenin elemanları bugün hâlâ asacağız keseceğiz diye bildiriler yayınlıyorlar. Bunlar kimden cesaret alır?

“- Çocuklara, çıraklara ve öteki saldırı elemanlarına verilen para nereden sağlanır? Devlet içinde başka bir devlet mi vardır?

“- Bugün Kayseri’de esnaf, konuşmasın diye, baskı altında tutulmaktadır. Emniyet görevlilerine bilgi vermek, mahkemede tanıklık etmek cesaret meselesi haline getirilmiştir. Bu ne demektir?

“- Devlet asıl sanıkları yakalamadığı için esnaf, son derece huzursuzdur ve bu huzursuzluğa öğretmenlerin sebep olduğunu sanarak onlarla ilgiyi kesmiş, alışveriş gibi en cazip hareketlerden bile kaçınmaktadır. Bu ne kadar sürecektir?

“- Nihayet, Kayseri’deki öğretmenlerimiz olaylardan sonra dağıldıkları köylerinden merkeze gelmeye çekinmektedirler. Lokalleri hâlâ yıkıktır ve onarımı yapacak olan ustalar tehdit edilmektedir. Örgütümüzün yöneticileri de tehdit edilmektedir. Bu nasıl bir haldir? Ankara’ya gelip giden temsilcilerimizden, bazı arkadaşlarımızın sırf kendilerini savunmak amacıyla silah, bıçak bulmak derdine düştüklerini haber almaktayım. Vali İğneciler, bizi apar topar GMC’lerle şehirden uzaklaştırırken, otellerdeki eşyamızı almamıza izin vermemişti. Gereğesi de, ‘hayatınızı garantiye alamam’ sözleri olmuştu. Gerçekten, devlet hayatımızı garanti edemeyecek durumda mıdır? Öğretmenin bile kendini korumak için silâh taşıma isteği duyması ne demektir?

“Bu soruları cevaplandırarak yargıcın önüne doğru ve tam bilgi ile düzenlenmiş bir dosya koyabilmek için aşağıdaki kimselerin sanık olarak sorguya çekilmeleri şarttır:

“(1) Milletvekili Mehmet Ateşoğlu, (2) Milletvekili Hüseyin Kalpaklıoğlu, (3) Vali Asım İğneciler, (4) Mersin’e nakledilen Emniyet Md. Talât Altunç, (5) Kayseri J.K.K. (il), (6) Milliyetçi Öğretmenler Birl.Baş.Av. Alemdar Güngör, (7) Sanayi Camii Yaptırma Der.Baş.İmam Fatih Şakiroğlu ve oğlu, (8) Hafız Okulu Der.Baş. ve eski D.P.Milletvekili Atif Gözübüyük, (9) İmam-Hatip Okulları Mezunları Der.Baş. Mehmet Soyöz, (10) Türk Kültür Der.Baş. Ahmet Bacanak, (11) Nuh Kitapevi sahibi Niyazi Büyükberber, (12) Vatan Eczanesi sahibi Bn.Naime’nin eşi Mustafa Demirkan, (13) Kasap Nuh Renkler, (14) Ankara’da Gima Genel Md. İbrahim Kirazoğlu ve kardeşi, (15) Müflis tüccar Cevher Bozkurt, (16) İmam-Hatip ve İlâhiyat Tedrisatı Yardımlaşma Der.Baş. Mehmet Çorakçı, (17) Bakkal Salih Demirhindi, (18) Milli Eğ.Md.Yardımcısı Ahmet Bozbey, (19) Mehmet Yetiştirme Yurdu Md. Orhan Gazi Uğur, (20) Namık Kemal İlkokulu Md. Mehmet Biyıklı, (21) Milli Eğ.Müdürlüğünde Sicil Memuru Turan Eroğlu, (22) Zincirleme Yurdu Öğretmeni Osman’ı döven sivil polis.

“Sanık olarak sorguya çekilecek bu kimselerin konuşurma metod ve olanaklarına sahip olan polis örgütümüze, yeter ki bunları sorguya çekme görev ve emri verilsin. Mutlaka sonuç alınacağına inanıyorum. Bunu sağlayabilmek için daha önce tarafınızdan alınması gereken bir idarî tedbir vardır, o da Kayseri Valisi ile J.K.K. olan kimselerin görevlerinden çekilmesi ve Bakanlık emrine alınmasıdır.

“Kayseri Valisi ile il J.K.K.’nın görevleri başında bulunmaları, yapılması gereken tahkikatın selamete yürütülmesine engel olduğu gibi, esnafın ve öğretmenlerin huzur ve güvenliklerini de bozmaktadır.

“Kayseri olayları üzerinde yapılacak biraz ciddi bir çalışma nihayet yurdumuzdaki örgütlü gericiliğin doğru olarak teşhisine ve doğru tedavi yollarının bulunmasına da yardım edecektir. Bunu bir bilim adamı Bakan olan siz ve daha iyi takdir edecek durumdasınız

“Güven, saygı ve başarı dileklerimle.”⁴⁵⁷

⁴⁵⁷ TÖS Gazetesi, Sayı 37, 20.8.1969. Kayseri saldırısıyla ilgili olarak ayrıca bkz. Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.287-300; Apaydın, T., a.g.k., 2012, s.188-189; *İmece Dergisi*, Sayı 100, Ağustos 1969; Kaygısız, A., *Ateş Çemberi*, Ankara, 2006, s.72-79; Bozkurt, A., *12’den 12’ye Anılar - 2*, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2000, s.25-32.

Kayseri olayları sonrasında bazı kişiler gözaltına alındılar. Daha sonra da olayda piyon olarak kullanılmış bazı gençler ve bazı işsizler yargılandı. Yargıç, izinsiz gösteri yapmaktan onar gün hapis cezası verdi. Daha sonra da bu cezayı paraya çevirip erteledi.⁴⁵⁸

Kayseri'deki büyük saldırı, 15-18 Aralık 1969 Büyük Öğretmen Boykotu'nun oluşmasında etkili oldu.

Saldırlara Karşı Önlemler

Deneyimli öğretmen örgütçüsü İ.Safa Güner, *TÖS Gazetesi*'nin 5 Ağustos 1969 tarihli sayısında, bu saldırıdan çıkarılması gereken dersleri, "TÖS Yeni Bir Çalışma Yolu Tutmalıdır" başlıklı yazısında şöyle özetliyordu:

"Bu durumda öğretmenler için, özellikle TÖS için yeni bir çalışma aşamasına geçmek şarttır. Kayseri'de iki buçuk soysuz binlerce insanı üstümüze saldırtmak için en cibilyetsiz eylemlerle en ahlaksız yollara başvurmuş ve iğrenç emellerine erişmişlerdir. Hiçbir zaman onların metodlarını kullanmayı salık vermem; lâkin halktan kopuk olduğumuzu, savaşımızda yardımcısız bulunduğumuzu kabul etmeliyiz. Bu gerçeği göremezsek doğru bir çalışma yolu bulamayız. Sadece iç yapımızla uğraşmak ve örgütlenme sınırları içinde çaba harcamak yetersizdir. Artık yan güçler bulmak, ülkümüzü halk yığınlarına, öteki örgütlere tanıtmak ve benimsetmek için çalışmalıyız. Bu amaçla:

"a- Çevremizdeki memur ve işçi sendikaları ile sıkı ilişki kurmalı ve ortak eylemlere girişmelidir.

"b- Meslektaşları örgüt dışı kalma uykusundan uyarmalıdır.

"c- Kendi iş alanımızda değişik ve perakende örgütçülüğün sadece yetersiz olmakla kalmayıp zararlı olduğunu bilmeli ve bildirmelidir.

"ç- Başımızı oyun masasından kaldırmalı, elimizi iskambil'den çekmeliyiz.

"d- Görev yoremizde halkla dertleşmeye zaman ayırmalı; sık sık ve isimli olarak onları lokallerimize çağırıp sohbetlerimize katmalıyız.

"e- TÖS'ün eğitim el kitaplarını okumalı ve okutmalıyız.

"f- Düzenlenecek konferans, açık oturum, forum ve seminerlere yanımızda birer memur, işçi, esnaf, köylü getirmeyi adet haline getirmeliyiz.

"Böylece halkı tanımalı, kendimizi halka tanıtmalıdır. O zaman 'Öğretmenler camilere dinamit atmış' yalanının peşine takılan Cemmi Gafil-aldatılmış topluluk bulunmaz."⁴⁵⁹

TÖS'e ve TÖS üyelerine saldırılar 1970 yılında artarak devam etti. Bu dönemde ülkenin her yerinde yerel örgütleri bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nden, TÖS'ü koruma konusunda ciddi herhangi bir girişim gelmedi.

1970'li yılların ikinci yarısında ilerici/devrimci güçlerle mücadelede giren ve saldırılar düzenleyen, ağırlıklı olarak ülkücü hareketi. 1966-1971 döneminde ise saldırıları düzenleyenler, halkı inanç temelinde harekete geçiren yerel güçlerdi ve büyük olasılıkla da devlet içindeki gizli yapılanmaydı. Bu gizli yapılanmanın unsurları bazen bir siyasi partinin yöneticisi, bazen bir esnaf, bazen imam veya öğretmendi.

Karaman Saldırısı

23 Nisan 1970 günü Karaman'da da bir saldırı yaşandı.

TÖS Gazetesi'nin 1 Mayıs 1970 tarihli sayısında Karaman'daki saldırı şu şekilde anlatılıyordu:

"Gerici yobazların Karaman'daki, uçları önceden yaptıkları tertip ve hazırlıklar ile 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı törenlerini baltalamak istediler.

"Özü itibarıyla şeriat düzeni özlemcisi ve onların destekleyicisi olan bu Ortaçağ düşüncesinin temsilcileri, Milliyetçi Öğretmenler Birliği, İlim Yayma Cemiyeti ve benzeri örgütlerde yuvalanmışlardır. İktidar partisinin çıkarıcıları ve yeni türeyen Milli Nizam Partisi, olayları örgütleyici olarak sahne gerisinde rol oynamışlardır.

"Yağmur duası yapmak bahanesi ile halkın en nazik ve en asil duygularını istismar ederek 15 bine yakın köylü, işçi, esnaf vatandaşı mezarlık semtinde toplanan bu kara kafalı mürteciler, halkı töreni basmaya sevkemeyi başaramadılar. Korkunç emellerinin gerçekleşmesi için bahane bulmak üzere devrimci ve Atatürkçü öğretmenlere saldırmayı uygun gördüler. Bu planı uygulamak üzere lise öğretmenleri Celalettin Özveri ile Mustafa Güleroğlu'na sataştilar. Bu işle görevlendirilen başıboş bir iki serseri Celalettin Özveri'ye söverek görevini yaptı. Bu küfür ve sataşma öğretmenlerin sabırlı davranışları ile bir olaya dönüşmeyebilirdi. Ne var ki, olayın yaratıcıları plânın uygulanması için yakaladıkları fırsatı kaçırmadan halkı kışkırttilar. Öğretmenleri dövdüler. Kaymakamlık jipi ile öğretmenlerin Adliyeye sığınmaları üzerine kalabalık Adliye'yi sardı. Öğretmenler yine Kaymakam jipi ile Konya'ya kaçırılmak suretiyle ölümden kurtarıldılar."⁴⁶⁰

Fakir Baykurt, *TÖS Gazetesi*'nin 15 Mayıs 1970 tarihli sayısında yer alan yazısında şunları yazıyordu: "Karaman'da AP'li komandolar, halkın kutsal din duygularını sömürerek, 'Yağmur yağmıyor, bunun sebebi Allahsız öğretmenlerdir, yürüyün!' diyor; yürütüyorlar yağmur duasına çıkmış zavallı halkı. Nereye? Halkın öz çıkarları için savaşan devrimci öğretmenlerin üzerine."⁴⁶¹

Saldırıları çeşitli biçimlerde devam etti.

⁴⁵⁸ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.326.

⁴⁵⁹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 36, 5.8.1969.

⁴⁶⁰ *TÖS Gazetesi*, Sayı 53, 1.5.1970.

⁴⁶¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 54, 15.5.1970. Ayrıca bkz. Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, s.606-607.

İslâhiye Saldırısı

TÖS Gaziantep İslâhiye Şubesi 14 Haziran 1970 tarihinde bölgesel nitelikte bir seminer düzenledi. Seminere TÖS Genel Merkezi'nden konuşmacı olarak Fakir Baykurt, Prof. Bahri Savcı ve Muzaffer Sayar katılacaktı.

Düzenlenen semineri baltalamak isteyen gerici çevreler, 13 Haziran günü Dervişîye Camiinde toplanarak, 'Yarın burada solcular toplanıp komünizm propagandası yapacaklar. Düşmanımız Rusya'yı övecekler, dostumuz Amerika'ya sövecekler' diye halkı tahrik ettiler. Ayrıca bir de şehir hoparlörlü araba dolaştırarak 'Yarınki cihada gelin' çağrısında bulundular. Olaylar bir anda TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'un görev yeri Fevzipaşa'da duyuldu ve seminerin yapılmasını isteyen Fevzipaşalılar minibüslerle İslâhiye'ye geldiler. Ancak seminere karşı olan grup da 500 kişi kadar oldu ve Dervişîye Camii önünde toplanarak TÖS'lü öğretmenler ve Fevzipaşalılara zaman zaman tecavüze yeltendiler. Kaymakamlıktan, semineri baltalamaya çalışanların tesirsiz hale getirilmesi ve çıkacak olaylardan onların sorumlu tutulması için tedbir alması istendi. 'Tedbirler alınmıştır. Toplantıyı kimse engelleyemez' diyen Kaymakam Nizamettin Güven'e, TÖS yetkilileri, 'Kayseri Valisi de aynı şekilde tedbir alındığını söyledi, fakat çıkan olayları önleyemedi ve devleti 300 bin lira zarara soktu' karşılığını verdiler. Tahrikçi olarak tespit edilen kişiler hakkında ilçe savcılığına şikâyetle bulunuldu.⁴⁶²

TÖS bu saldırılar karşısında gerilemedi.

TÖS Gazetesi'nin 1 Temmuz 1970 tarihli sayısında Dursun Akçam'ın "Güçleri Yetmeyecektir" başlıklı başyazısı bu kararlılığı gösteriyordu:

"Kınık, Elbistan'dan sonra Yozgat'ta Ersin Çelik, Sükrü İliş, Kemal Gözüyaşlı adıyla üç üyemiz dövüldü. İslâhiye'de seminer yaptırmak istemediler öğretmenlere. Din Görevlileri Cemiyeti, Komünizmle Mücadele Derneği, Genç Ülkücüler Derneği (Komandolar) Yozgat'ta 'Komünizmi Telin' mitingi yaptılar. Bu mitingde TÖS Şubesine, Öğretmenler Lokaline saldıracaklarını öğrendiğimizden arkadaşlarımızı saldırı karşısında korumak amacı ile Ankara'dan, Çorum'dan, Boğazlıyan'dan otobüslerle öğretmenler Yozgat'a gönderildi.

"Hükûmete güvenimiz yoktur. Kendimizi kendimiz savunacağız. Gerekirse bundan böyle halkımızı da bu saldırılara karşı öğretmenlerini korumaya çağıracağız. Ülkemizi bir ekonomik iflâsın ve anarşinin eşliğine getiren işbirlikçi iktidar, devrimci, Atatürkçü her davranışı kaba kuvvetle boğmayı, temel bir politika edinmiştir. Çözümlemekte yetersiz oldukları ekonomik sorunları külleme isteyenler, düzmece faşizm provalarının gölgesine sığınmak istemektedirler.

"Hükûmetin otoritesi kalmamıştır. Yurttaşların can güvenliği, mesken dokunulmazlığı her zaman tehlikededir. Gün öğle zamanı, büyük kentlerin ortasında modern eşkıyalık kol gezmektedir.

"Saldırıların hedef tahtası, öğretmenler seçilmiştir. Çünkü bu iktidar aydınlıktan korkmaktadır. Çünkü bu iktidar iktidarlığını halkın yoksulluğuna, bağına borçludur. Açık ablukası, kıyım işlemleri yetmedi, şimdi de kaba kuvvete bel bağladılar. Bir ay içinde yüz öğretmen ölesiye dövüldü. Kimileri komaya sokuldu. Saldırganlar ellerini, kollarını sallayarak dolaşıyorlar. Başvurmadık yer kalmadı. Sorumlularda bir suskunluk, bir aldırmaçlık.

"Saldırganlara ağıtık açığa sahip çıkan bir de siyasi parti türemiştir. Bu partinin Trabzon il başkanı, Trabzon TÖS Şubesi'ne tel çekerek öğretmenleri açıkça tehdit etmiştir.

"Emperyalizmin istediği çizgide, işbirlikçilerin bir maşa olarak kullandıkları kandırılmış bu zavallı saldırganların adına, kimi kez halk demektedirler. Saldırganlara da 'Komünizme karşı halkın galeyanı' adını vermektedirler. Halkımızın bu şaşkınlarla ilgisi yoktur. Halkımız öğretmenine saygılıdır, hele öğretmene karşı gelmek, ona el kaldırmak Türk halkının geleneğinde yoktur. Eğer öğretmenler de gerçek halkımızı yanına alır, bu çapulculara karşı çıkarsa onları analarından doğduğuna pişman ederler.

"BİR UYARI:

"Ama öğretmenler, yoldan çıkarılmış ve kimlerin olduklarını bilmeyen bu zavallı kişileri de aydınlatmak ister. Ve onlara derler ki 'vaz geçin bu sevdadan, sizi aldatıyorlar. Sizi kendi çıkarları yolunda kullanıyorlar. Sizi öğretmenlerin üstüne kışkırtanlar, perde arkasında yurdumuzun zenginliklerini yabancılarla paylaşmanın hesabı içindedirler. Siz sokak ortasında öğretmenlere saldırırken onlar, milyonlarca banka kredilerinin, arsa spekülasyonlarının tatlı kârlarını sefahat yuvalarında yemekle meşguldürler.

"Siz öğretmenleri dövmele yurdumuzu emperyalizmin sultanından kurtaramazsınız. Kapitulasyonlar devrine rahmet okutacak ne dış borçları, ne de dış ticaret açığını kapatamazsınız. Hele yurdumuzdaki vurgunu, sömürüyü hiç önleyemezsiniz. Ne işsizliği kaldırırsınız, ne de halkımızın yoksulluğuna bir çözüm getirebilirsiniz. Nüfusun % 60'ını alfabetik, 13.000 köyü okulsuz bırakan öğretmenler mi? Anayasayı uygulamayanlar, yoksul halk çocuklarına öğrenim kapılarını kapayanlar kimler?

"Öğretmenleri dövmeden önce bütün bunları öğrenseniz fena mı olur? Mutlaka dövmeniz gerekiyorsa, onlar sizin efendileriniz, patronlarınızdır. Onlara gücünüz yetmiyor mu? Son olarak bir kez daha kulağımızı çekiyor, aklınızı başınıza toplamanızı istiyoruz.

"BİR SÖZÜMÜZ DAHA:

"Kendileri perde arkasında saklanarak bu suçsuz insanları sokaklara salan işbirlikçi koalisyona da birkaç sözümüz var. Artık ipliğiniz pazara çıkmıştır. Saltanatınızı üstüne kurduğunuz kokmuş düzen, sallanmaktadır. Sahnelediğiniz tüm oyunlarla hukuk devleti ilkelerinin ve Anayasanın dışına düşmüşsünüzdür. Anayasa önünde mahkûmsunuz. Ne yaparsanız, hangi yöntemlere başvursanız bu suçluluktan ne kendinizi kurtarabilirsiniz, ne de ülkemizi soktuğunuz ekonomik çıkmazdan.

"İşten atsanız da, sürgün etseniz de, dövdürseniz de, on binlerce öğretmen bütün yurt düzeyinde köy köy, kent kent tüm sömürü metotlarınızı bir bir halka anlatacaklar ve halkın gerçek iktidarı için devrimci eğitim çalışmalarını sürdürecektir."⁴⁶³

1970 yılında Malatya Darendede, Tokat, İzmir Kınık, Yozgat Alaca, Burdur Bucak, Denizli Bekili, Kahramanmaraş Elbistan, Giresun, Adıyaman, Karabük Eskipazar ve Elazığ'da da olaylar yaşandı.⁴⁶⁴

Adıyaman'da 1970 yılı Ağustos ayında Komünizmle Mücadele Mitingi düzenlendi. Miting sırasında TÖS Adıyaman Şube Başkanı Bekir Önder ve Hasan Kavuklu adındaki bir öğretmen öldüresiye dövüldü.

⁴⁶² TÖS Gazetesi, Sayı 57, 1.7.1970.

⁴⁶³ TÖS Gazetesi, Sayı 57, 1.7.1970. Ayrıca bkz. Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, 1975, s.624-627.

⁴⁶⁴ Akgöl, H., a.g.e., 1981, s.72.

Tokat'ta 16 Eylül 1970 günü üç TÖS üyesi Ülkücüler Derneği'ne bağlı kişilerin sopalı ve demir çubuklu saldırısına uğradı.

Kahramanmaraş Elbistan'da 15 Ağustos 1970 günü AP ve Komünizmle Mücadele Derneği yöneticileri halkı TÖS'lü öğretmenlere karşı kışkırttı ve TÖS Şubesi'ne üç kez saldırı düzenlendi; bazı öğretmenler dövüldü.

Giresun'da TÖS üyesi öğretmenler taciz edildi ve ardından 1 Ağustos 1970 günü ülkücüler Namsel Uslu ve kardeşine saldırdılar.

15 Temmuz 1970 günü Yozgat'ta komünizmi tel'in mitingi düzenlendi. TÖS Şubesi'ne saldırı yapılacağı ihbarı alınınca, Ankara'dan ve Boğazlıyan'dan 90 kadar öğretmen ve genç Yozgat'a geldi. Miting sonrasında göstericiler TÖS Şubesi'ni sardı ve binayı taşa tuttu. Jandarma olaya müdahale etti. Binadakiler askeri araçlarla Alaca'ya götürüldü. Ankara'dan gelen 70 kişi burada kiralanan bir otobüsle Ankara'ya gönderildi. Alaca'dan kalıp Boğazlıyan'a gidecek 22 kişi Alaca halkının saldırısıyla karşı karşıya kaldı. Jandarma olaya müdahale etti. Boğazlıyan'dan gelenler yürüyerek şehri terk etti. Ancak Alacalı bazı kişiler onların arkasından gelerek, etrafa tabancayla ateş açtılar. 22 kişi gece karanlığında kaçtı ve sabaha kadar yürüyerek Yozgat'ın Sorgun ilçesine ulaştı ve oradan Boğazlıyan'a geçti. 22 Ağustos 1970 günü ise TÖS Yozgat Şubesi'nin kongresi için kente gelen TÖS yöneticileri Ankara'ya dönmek için otobüse binmek istediklerinde engellendi. Dursun Akçam ve arkadaşları polis arabalarıyla Sivas yoluna çıkarıldı. Saldırganlar taksilele takip etti ve otobüslerin TÖS'lüleri almasını saatlerce engelledi. Ancak uzun çabalar sonrasında Ankara'ya giden bir otobüste yer bulunabildi.

1970 yılı başlarında Malatya Darende'de Milliyetçi Öğretmenler Derneği Başkanı Hamza Tektaş, dört TÖS'lü öğretmenler tartıştı. Ardından okulun bitişiğindeki camiye giderek, "Komünistler Kur'anı yırtıp yerlerde çiğniyorlar; seyirci mi kalacaksınız!" diyerek halkı kışkırttı ve 300-400 kişilik bir halk topluluğu, müdürü ve üç öğretmeni dövdüler. Olaylar ertesi gün de devam etti. Hamza Tektaş'ı omuzlarına alan grup, Milli Eğitim Müdürünü ve Kaymakamı tartakladı.

Denizli'nin Bekilli ilçesinde 24 Ağustos 1970 günü TÖS üyesi beş öğretmen ülkücülerin saldırısına uğradı ve dövüldü.

Çankırı'ya bağlı Eskipazar'da 10 Kasım 1970 günü bir grup, bir vaiz hakkında soruşturma açan Kaymakam'ı protesto etti ve bazı öğretmenlerin evlerini taşladı.

İzmir'in Kınık ilçesine bağlı Yayla Köyü'nde köylüler TÖS üyesi Harun Ateş'i dövdüler ve öldü zannedip bıraktılar.

Gericiler Iğdır Tuzluca'da TÖS üyesi Hüseyin Özeydin'a 27 Ağustos 1970 günü saldırdılar, sağ kulağını kopardılar, dövdüler.

Burdur'a bağlı Bucak'ta gericiler 24 Temmuz 1970 günü TÖS üyesi iki öğretmene saldırdılar ve dövdüler.⁴⁶⁵

Milli Güvenlik Kurulu'na TÖS Muhtırası

15 Ağustos 1970 günü Elbistan'da TÖS'e ve öğretmenlere yönelik saldırıdan sonra TÖS Genel Başkan Yardımcısı Dursun Akçam, o tarihe kadar yapılan uyarıları dikkate almayan sorumluları uyarmaları için 18 Ağustos 1970 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu'nun asker üyelerine bir muhtıra ile başvurdu. Bu yazı ayrıca Cumhurbaşkanı'na, Başbakan'a, Milli Eğitim Bakanı'na, Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu başkanlarına da gönderildi. Muhtıra metni şöyleydi:

"Bugün Türkiye'de öğretmenler, tarihin hiçbir döneminde, belki de dünyanın hiçbir ülkesinde eşine rastlanmayan akıl almaz bir baskının ve zulmün altındadırlar. Olayları burada sıralamak fazlalık olur. Geçim sıkıntısı, kıyım işlemleri bir yana, gün geçmez ki, yurdun çeşitli bölgelerinden bir saldırı haberi gelmesin. Öğretmenlerin Lokalleri dinamitlenir, tahrip edilir, evleri basılır, gün öğle zamanı yolları kesilerek taşla, sopayla, bıçakla canlarına kastedilir. Bütün bunlar önemsiz olaylar sayılmaya başlamıştır.

"Son olarak, 15 Ağustos 1970 Cumartesi günü Elbistan'da miting yapanlardan bir grup çapulcu, yine TÖS Lokalini basarak orada oturmakta olan öğretmenleri ağır şekilde dövmüşlerdir. TÖS Şube Başkanı Ali Gözükara koma halinde hastaneye kaldırılmıştır.

"Öteki olaylarda olduğu gibi bu olayın suçluları da ellerini kollarını sallayarak dolaşmaktadırlar. Valiler görevlerini yapmıyor, kaymakamlar ses çıkarmıyor, güvenlik kuvvetleri olaylara seyirci kalıyor, hatta saldırganlardan yana bir tavır takınıyorlar.

"Bu konuda hükümete yaptığımız çeşitli uyarılar da hiç bir sonuç vermemiştir. Bakanlığın ve idarenin öğretmenler üstündeki haksız tasarrufları ve kıyım işlemleri saldırı olaylarına paralel olarak hızlandırılmıştır.

"Öğretmenler, her yönden tam bir güvensizlik içindedirler. Hukuk devleti ilkeleri, Anayasamızın 14. ve 16. maddelerindeki kişi dokunulmazlığı ve hürriyeti, konut dokunulmazlığı ve güvenliği havada kalmıştır. Zorbalık kol gezmektedir.

"İşlenen bunca facialar karşısında öğretmenler nice bir sabredeceklerdir. Artık bıçak kemiğe dayanmıştır. Onlar da halkı örgütlesin, karşı saldırıya mı geçsinler? Canlarına kastedenlere sopayla, silâhla mı karşı dursunlar? Biz hâlâ öğretmenin en büyük silâhının devrimci inançları, müspet bilim yolu ve kitapları, kalemleri olduğuna inanıyoruz.

"Varsa öğretmenlerin suçu, bu ülkenin savcısı vardır, yargıcı vardır, yürürlükte olan yasa vardır. Bakanlığın ve idarenin haksız işlemleri de dahil bugüne kadar adaletle intikal eden olaylarda hep öğretmenler haklı çıkmış, uğradıkları haksızlıklar bağımsız mahkeme kararları ile tescil edilmiştir.

"Öyle ise nedir öğretmenin suçu? Anayasayı ve Atatürk devrimlerini savunmak, halkın uyanması ve aydınlanması yolunda devrimci bir tavır takınmak! Anayasa ve devrim düşmanları bu yüzden öğretmenleri boy hedefi seçmiştir. Cumhuriyetin temel ilkelerini, Atatürk devrimlerini savunanları bir kaşık suda boğmak ve kendi gizli emellerini uygulama alanına çıkarmak amacı ile yurt çapında sahnelenen bu gerici, faşist oyunlara bir son verilmelidir.

⁴⁶⁵ Aksoy, M., a.g.k., Cilt 1, 1975, s.608-640.

“Öğretmene inen her yumruk, gerçekte Atatürk devrimlerinin başına inmekte; öğretmene saplanan her bıçak, halktan ve bağımsızlıktan yana Anayasamızın böğrüne saplanmaktadır. Bıçaklar, yumruklar, dinamitler, kıyımlar, sürgünler arttıkça karanlığın gücü de artmaktadır.

“Kimlerin aracı olduklarını bilmeyen bu organize faşist çetelerin gerçekte halkımızla hiçbir ilgisi yoktur. Halkımız öğretmenine saygılıdır. Çocuğunu teslim ederken büyük bir güven içinde, ‘eti senin, kemiği benim!’ diyen halkımız, öğretmenine el kaldırmaz, hele onu dövmek gibi aşağılık bir davranışı nefretle karşılar.

“12 bin köyü okulsuz, 2 milyon çocuğu alfabetik, 20 milyon insanı okumasız, yazmasız bir ülkede eldeki öğretmenlerin de dövülmesi, kıyılması keyfi gerekçelerle memuriyetten uzaklaştırılması, benzeri görülmeyen yüz karası manzaradır, halkımıza yöneltilen büyük bir ihanet örneğidir.

“Bugünkü zor hayat koşulları içinde, 500-600 lira aylıkla, açlık çilesi dolduran öğretmenlerin meslek onurları zati ayaklar altına alınmıştır. Bu ekonomik sefaletin üstünde yoğunlaştırılan türlü baskılar ve kıyım işlemleri yetmezmiş gibi bir de kaba saldırılarla iyice ezilmek istenmekte ve meslektan uzaklaştırılmaya zorlanmaktadır. Varılmak istenen amaca da böylece adım adım yaklaşılmaktadır. Yalnız Almanya’ya işçi olarak giden öğretmenlerin sayısı 5 binin üstüne çıkmıştır. 10 bine yakını da sıra beklemektedir. Okulsuz, öğretmensiz karanlığın kucasına itilen yoksul halkımız çocukları, yurdumuzu bir örümcek ağı gibi saran Kuran kurslarında morfinlenmekte, hilâfet özlemcilerinin safında birer devrim düşmanı olarak örgütlenmektedirler.

“Bu ülkede silâh ordusu ile kalem ordusunun ortak devrimci bir geleneği vardır. Atatürk devrimlerine, 27 Mayıs Anayasasına bağlı olduklarına kuşkusuz inandığımız Milli Güvenlik Kurulu Sayın Asker Üyelerinin bu ters gidişe daha fazla seyirci kalamayacaklarına, sorumluları gerekli şekilde uyaracaklarına olan güvenimizi belirtir, saygılarımı sunarım.”⁴⁶⁶

Kula Saldırısı

Kula’nın bir köyünde 24 Ocak 1971 gecesi yaşananlar da öğretmenlerin yaşadıkları zorlukları yansıtmaktadır: “Öğretmenlere yapılan saldırıların en çirkinini 24 Ocak 1971 gecesi Kula’nın Börtlüce köyünde meydana geldi. Okul müdürü Hüseyin Ergün, üzerine katran dökülerek ve boynuna yular geçirilerek, geceleyin köy sokaklarında dolaştırıldı, dövüldü ve öldü sanılarak köye yakın bir yere bırakıldı. Köylüler tarafından bulunarak traktörle Kula’ya getirilen öğretmen Hüseyin Ergün komadan zor çıktı. Öğretmen. Alınan ifadesinde, ‘tek suçum TÖS üyesi olmamdır!’ dedi. Olaydan sonra muhtar Yusuf Ceyhan, bekçi Mehmet Kaya ve köylülerden Ahmet Ceyhan, Osman Ural ve Hikmet Öztürk tutuklandılar. “⁴⁶⁷ TÖS, bu saldırıyı protesto etmek amacıyla Kula’da bir miting düzenledi. TÖS İzmir Şubesi Başkanı A.Nazmi Erdem’in yönettiği mitinge, TÖS’ün Ege Bölgesi’ndeki şubelerinin temsilcileri ve halktan yaklaşık 5.000 kişi katıldı. “Miting boyunca devrimci sloganlar bağırıldı. İzmir’den gelen Dev-Genç üyelerinin geniş emniyet tedbirleri aldığı mitingde İkinci Başkanımız Dursun Akçam siyasal iktidarı eleştirerek emperyalizm ve işbirlikçilerinin Türkiye’deki oyunlarını anlatmıştır.”⁴⁶⁸

Adapazarı Saldırısı

Bu saldırılardan en önemlilerinden biri 31 Ocak 1971 günü Adapazarı’nda TÖS şubesi tarafından düzenlenen mitinge yapılan saldırıydı.

TÖS Gazetesi’nin 15 Şubat 1971 tarihli sayısında bu saldırı şu şekilde anlatılıyordu:

“Kandırılmış Yurttaşlar Saldırdı.

“Adapazarı ilinin Geyve ilçesine bağlı Alifuatpaşa Bucağı Ortaokulu Müdürü Yakup Zeki’nin dövülmesi olayı üzerine Adapazarı TÖS şubesi tarafından, yurt çapındaki öğretmenlere saldırı olaylarını protesto amacıyla, 31 Ocak 1971 Pazar günü saat 13.30’da, Gümrükönü Meydanında bir miting düzenlenmiştir. Marmara Bölgesinden 2000’in üstünde öğretmen, ellerinde çeşitli dövizlerle Adapazarı’na sabahın erken saatlerinden başlayarak gelmeğe başladılar. Şehre bir canlılık gelmişti.

“Öğretmenler saat 13.00’e doğru gruplar halinde, TÖS lokali önünden alana doğru yürüdü. Alan bir mahşer yerini andırıyordu. 3000’i aşan bir seyirci topluluğu vardı. Henüz gruplar alanda yerlerini almamışlardı ki kalabalığın içinden bir grup: ‘Müslüman Türkiye!’, ‘Komünistler Moskovaya!’ sözleriyle tempo tutmaya başladı. Buna öğretmenler safından ‘Bağımsız Türkiye!’ sloganıyla karşılık verildi.

“Aradan bir dakika geçmemişti. Önceden hazırlanmış çivili sopalarıyla elli altmış kişilik bir grup: ‘Vurun komünistlere!’ diye saldırdılar. Elleri boş olan öğretmenler kaçıştı. Pankart taşıyanlar kendilerini savundu. Kısa süren bir kargaşalıktan sonra, beşi öğretmen yedi kişinin yaralandığı anlaşıldı. Bunlardan biri ve en kahramanca dövüşeni Ömer Yüce hastanede, içlerinde, genel merkez avukatı Cemal Başbay, Geyve öğretmenlerinde Şükrü Özcan’ın da bulunduğu öteki kişiler ayakta tedavi edildiler. Onaltı kişi gözaltına alındı. Ortalık sakinleşince miting programı uygulanmaya başladı. Konuşmalar normal bir biçimde sürerken bir süre sonra yeniden kıpırdanmalar, bağırışmalar başladı. Birkaç kabadayı ellerinde bıçaklarıyla bir saldırı denemesi daha yapmak istediler. Bu kez sökmedi. Öğretmenler, DEV-GENÇ’li öğrenciler ve işçiler karşı koydular. Polis saldırganları yakalayıp gözaltına aldı.

“Miting, alanın güvenliği kalmadığı için 15.30’da sonuçlandırıldı. Polis topluca çelenk konmasına karşı çıktı. Daha önceki olaylarda da saldırganları çember içine alıyor, fakat sabote etmelerine engel olmuyordu. İlk saldırı sırasında da daha çok öğretmenlerin elindeki pankartları toplamakla ilgilendi.

“Saldıran grubun göze batan iki militanı vardı. Birisi MNP’si il sekreteri kömürcü Musa adında biri, ötekisi ise M.Kemal İlkokulu Müdür Yardımcısı Aydın. Milliyetçi Öğretmenler Derneği yöneticisi olan bu meslektaş yöneticiliğe atanmasının minnet borcunu böylece ödemiş oluyordu. Kalabalığı teşkil edenler ise vagon fabrikası işçileri ve imam hatip okulu öğrencileriydi.

“Tutuklananlar arasında vagon fabrikası işçilerinden birinin sorgu sırasında söyledikleri, saldırının geldiği yönü ve nedenini aydınlatması bakımından ilginçtir.

“-Neden saldırdın?

“-Onlar komünist de onun için saldırdım.

⁴⁶⁶ *TÖS Gazetesi*, Sayı 61, 1.9.1970.

⁴⁶⁷ *TÖS Gazetesi*, Sayı 71, 1.2.1971.

⁴⁶⁸ *TÖS Gazetesi*, Sayı 72, 15.2.1971.

“-Bu miting yapan öğretmenler komünist mi?”

“-Hayır, komünist TÖS’tür, ben onlara vurdum.”

“Aynı kişinin üstü arandığında, cebinde 135.000 TL bulunmuştur. Adam paranın kendisine ait olduğunu, hiç bir yerden almadığını ifade etmiştir. Bir vagon fabrikası işçisi sabahleyin evinden çıkıp işine giderken kendisinin olan bu kadar çok parayı da yanına alıyor!”

“Olaylar yorum istemez.”⁴⁶⁹

TÖS Adapazarı Şubesi Başkanı Mükremin Tekin de olayları şöyle anlatıyordu:

“Günlerden beri yaptığımız hazırlık bitmişti. Saat 13.30’da Atatürk Bulvarında miting yapacaktık. Öğretmen dövmeleri, lokallere atılan patlayıcı maddeleri, gençliğe yapılan insanlık dışı hareketleri, devrimci profesörlere yöneltilen tertipleri bu mitingle protesto edecektik.

“Mitingimize Marmara Bölgesindeki tüm TÖS’lü öğretmenler çağrılmıştı. Yayınlanmış olduğumuz bildirimlerle ve belediye hoparlöründe yaptığımız duyuru ile miting kamuoyuna da iyice mal edilmişti. Konu üzerinde ayrıca mahalli basın fazlasıyla durmuştu.

“YOBAZ SALDIRIYOR

“Saat 13.30’a geliyordu. Miting başlamak üzereydi. Atatürk Bulvarı Marmara Bölgesinden gelmiş olan öğretmenlerle dolmuş bir vaziyette idi. Ayrıca halk da bulvarı doldurmuştu. Daha açış konuşması yapılmamıştı. Bir ara kürsünün sağ tarafına bir topluluk yaklaştı. Hep bir ağızdan tezahürata başladı. Önce ‘Müslüman Türkiye’ temposu tuttular. Sonra da ‘Komünistler Moskova’ya,’ ‘Mao’nun piçleri’ diye bağırılmaya başladılar.

“Bu adamların mitingi sabote etmek istediklerini anladım. Kürsüye çıktım, kendilerini teskin etmeye çalıştım. Yaptıklarının doğru olmadığını söyledim. Fakat adamlar durmadılar. İyice işi karıştırmaya başladılar. Bir ara ortalık karıştı. Meydan harp sahnesine döndü. Bütün dövizler parçalandı. Yaralananlar oldu. Polis yakaladıklarını karakola götürdü. Meydanda yobazların önceden hazırlanmış olup saldırı anında öğretmenlere vurmuş oldukları sopalar görülmüyordu. Keser sapı şeklinde yapılmış olan sopalar daha önceleri görülmüyordu.

“MİTING DEVAM EDİYOR

“Yarım asır önce Yunan kanının akmış olduğu Atatürk Bulvarında şimdi de Atatürk öğretmenlerinin kanı akıyordu. Kanı akıtan bir avuç gürühtü. Şartlandırılmış, aldatılmış zavallı akıl fukaraları kimselerdi.

“Saldırıyı müteakip kısa bir an meydanda sessizlik ve bir kaçışma başladı. İlk hareketin mitingi sabote olduğunu bildiğim için, ben tekrar kürsüye çıktım. Öğretmenlerin ve halkın dağılması için anons ettim. Mitingin açış konuşmasını yaptım. Meydan eskisinden daha çok bir toplulukla doldu.

“Miting boyunca ufak tefek bağırışmalar oldu. ‘itişip kakışmalar’ oldu. Konuşucular konuşmalarını yaptılar. Polis daha çok işe sarıldı. Mitingin yapıldığı yerin 50 m. gerisine askeri birlikler geldi. En son mitingin bitiminde gericiler kürsüye saldırmak istemişlerse de polis duruma hakim oldu. Cop kullandı. Saldırganları dağıttı. Neticede miting amacına ulaştı. Fakat bulvara kan aktı.

“YARALILAR VE TUTUKLULAR

“Olaylar birden bire kamuoyunu etkilemişti. Halktan miting yerinde bile saldırganları dövenlere rastlanıyordu. Radyo haberini müteakip Türkiye’nin pek çok yerlerindeki TÖS şubelerinden ve devrimci kuruluşlardan telefonlar ve telgraflar geliyordu.

“İlk saldırıda yaralanan ve tutuklanan arkadaşlarımız olmuştu. Onları serbest bırakıyorlardı. Saldırganları karakolun bir kısmında, bizim arkadaşları da ayrı bir kısmında tutuyorlardı. Yaralılar içersinde TÖS Genel Merkezi avukatlarından Cemal Başbay da vardı. Aynı zamanda tutuklu idi. Polis karakolunun soruşturması gece saat bire dek sürmüştü.

“Soruşturmalar bittikten sonra öğretmen arkadaşlarımızın serbest bırakılmalarını istedim. Fakat emniyet müdürü kabul etmedi. Neticede yaralı arkadaşlarımızdan bazılarını Devlet Hastanesine gönderdik. Polis karakolunda sabahı ettik.

“SAVCILIK VE MAHKEME

“Olayların ikinci günü sabah erken savcılığa gönderildik. Polis ve jandarmanın sıkı kontrolü altında savcılıktan çıktık. Saat 15’den sonra mahkemeye girdik. Yobazların ve tutuklu öğretmenlerin dışında mahkeme salonuna kimsenin alınmayışı özellikle dikkati çekiyordu.

“Saldırganları dört tane avukat savunuyordu. Öğretmenleri sadece bir avukat savunuyordu. O da miting sırasında yaralanmış olan TÖS Genel Merkez avukatı Cemal Başbay’dı. Bu avukatlar daha önce merkez karakolundayken yobazların ziyaretlerine gelmişlerdi. Şimdi de bunların savunuculuklarını üzerlerine almışlardı. Avukatın birisi AP’den milletvekili olmaya çalışıyordu. Diğer üçü de Millî Nizam Partiliydiler. Böylece perdenin arkasındakiler ancak şimdi ortaya çıkmıştı.

“Karakolda ve savcılığa gelirken namaz üstüne namaz kılan müslüman taslakları mahkemede boyuna yalan söylüyorlardı. Ama hakim bunların yalanlarını suratlarına vuruyordu. Sonunda dört tanesini tevkif etti. Ne yazık ki tevkif olanların içersinde bir tane de yüksek okulda okuyan öğrenci vardı. Hem de taa İstanbul’dan gelmişti.

“SONUÇ

“Sakarya’daki öğretmen mitinginde yere kan akıyordu. Bu kan Atatürk’ün öğretmenlerinin kanı idi. Bu kanı akıtanlar yarım asır önce devrim şehidi Kubilay’ın başını tekbir getire getire kesmişlerdi. O zaman başta bulunan Atatürk ‘Menemen’de taş üstünde taş komayın’ diye emir vermişti. Ama ilgililer sadece olaya sebep olan yobazları ipe çekmekle yetinmişlerdi.

“Sakarya’daki olaylar için vali ‘itişme kakışma’ dedi. Ankara’daki büyüklerden ise hiç bir şey duymadık. Belki de ‘oh oldu’ demişlerdir. Ama devrimci kuruluşlardan gelen telerin sayısı ise yüzleri bulmuştu.”⁴⁷⁰

1971 Ocak-Şubat Saldırıları

Öğretmenlere yönelik saldırılar 1971 yılında da sürdü. Fakir Baykurt, 1971 yılında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı askeri mahkemesinde verdiği ifadede 1971 yılı Ocak ve Şubat aylarında TÖS’e bildirilen saldırı olaylarını şöyle özetliyordu:

1 Ocak 1971: Elazığ’da öğretmen Kemal Güngörmüş’ün evine bomba atıldı.

⁴⁶⁹ TÖS Gazetesi, Sayı 72, 15.2.1971.

⁴⁷⁰ TÖS Gazetesi, Sayı 73, 1.3.1971.

- 1 Ocak 1971: Palu'nun Yeniköy'ünde öğretmen Cemile Erdoğan'ın evine saldırıldı. Olayı köy muhtarına bildiren okul müdürü dövüldü; yaralandığı için Palu hastanesinde tedavi altına alındı.
- 3 Ocak 1971: Sivas'ta öğretmen Numal Kartal'ın evine dinamit atıldı.
- 4 Ocak 1971: Eskişehir TÖS şube lokaline dinamit atıldı.
- 5 Ocak 1971: Düzce'nin Beciyörükler köyünde öğretmen Gül Aydın, okulu kapatmasına karşı çıktığı için muhtar Muhittin Gürol tarafından tokatlandı.
- 16 Ocak 1971: Konya TÖS şube lokaline dinamit atıldı.
- 17 Ocak 1971: Yunak ilçesi köylerinde üç bayan öğretmene saldırıldı.
- 23 Ocak 1971: Keskin TÖS şubesinde eşyalar parçalandı.
- 24 Ocak 1971: Kula'nın Börklüce köyünde öğretmen Hüseyin Ergün'ün üstüne katran döküldü, başına yular takıldı, geceleyin sokaklarda dolaştırıldı, yerlerde sürüklendi ve öldü sanılarak bir hendeğe bırakıldı. Öğretmen, Kula hastanesinde komadan zor çıktı.
- 25 Ocak 1971: Aybastı TÖS şube lokaline bomba atıldı.
- 26 Ocak 1971: Konya'da öğretmen Haydar Erol, cadde ortasında Ülkü Ocaklı komandolar tarafından dövüldü.
- 27 Ocak 1971: Sivas TÖS şube lokaline yeniden bomba atıldı.
- 27 Ocak 1971: Maraş TÖS şube lokaline yeniden dinamit atıldı.
- 27 Ocak 1971: Geyve'de bir bayan öğretmene sarkıntılık edildi. Saldırmanın jandarma tarafından yakalanmasından sonra okul müdürü de saldırıya uğradı, yaralandı.
- 28 Ocak 1971: Sarıgöl'ün Dalaklı köyünde Mustafa Akkuş ve Halil Aydan, bir bayan öğretmenin evine girdi. Öğretmenin feryadına köylüler toplandı, öğretmen kurtarıldı.
- 31 Ocak 1971: Dinar TÖS şube lokaline dinamit atıldı; büyük hasar oldu, iki kişi yaralandı.
- 31 Ocak 1971: Adapazarı'nda Geyve saldırısını protesto için yapılan açık hava toplantısı, Milli Nizam Partisi üyelerinin saldırısına uğradı. Öğretmenlerle birlikte TÖS avukatı Cemal Başbay başından yara aldı. Daha sonraki duruşmalarda TÖS avukatları tehdit edildi.
- 6 Şubat 1971: Keskin TÖS şubesine dinamit atıldı.
- 9 Şubat 1971: Alaca TÖS şubesi Yozgat'tan gelen Ülkü Ocaklı komandoların saldırısına uğradı.
- 10 Şubat 1971: Aydın'da öğretmen Atilla Sarıkaya'nın yolu kesildi. Dövülen öğretmen yaralandı.
- 13 Şubat 1971: Mucur'da bir öğretmen saldırıya uğradı, yaralandı.
- 14 Şubat 1971: Batman'da öğretmenler lokali tahrip edildi.
- 15 Şubat 1971: Kütahya Tavşanlı TÖS şubesi tahrip edildi.
- 18 Şubat 1971: Maraş'ta öğretmen Durmuş Kebapçı ve eşi saldırıya uğradı; yakın bir köye kaçarak ölümden kurtuldular.
- 21 Şubat 1971: İncirliova'nın Gerenliova köyü öğretmeni Şükrü Kahraman, AP'li Ali Sivri'nin saldırısına uğradı. Öğretmenin "suç"u köye kitaplık açmaktı. Öğretmeni köylüler kurtardı.
- 21 Şubat 1971: İzmir'in Şirinsulhiye köyü öğretmeni, köye Atatürk büstü dikti ve kız erkek öğrencileri yan yana oturttu diye AP'lilerin saldırısına uğradı. Parti, öğretmeni başka yere sürdürttü. Köylüler, öğretmen dönünceye kadar okulu boykot ettiler, çocuklarını okula yollamadılar.
- 23 Şubat 1971: Maraş'ta bir kitapevi ve TÖS şubesi saldırıya uğradı.
- 26 Şubat 1971: Amasya Lisesi ve TÖS şubesi basıldı. Bir öğrenci ve TÖS üyesi öğretmenler dövüldü. Aynı gün TÖS şubesi yeniden saldırıya uğradı, iki öğretmen dövüldü. Bir mühendis ve bir yedeksubaya da saldırı oldu.
- 27 Şubat 1971: İslahiye'de gençler ve öğretmenler saldırıya uğradı. Öğretmen Murat Sarpkaya yaralandı.
- 28 Şubat 1971: Afyon'da öğretmen Ali Dayanak saldırıya uğradı.
- 28 Şubat 1971: Tarsus'ta Devrim İlkokulu öğretmeni Mehmet Gemici saldırıya uğradı.⁴⁷¹

TÖS'ün 12 Mart'a ilişkin tavrında giderek artan ve acımasızlaşan bu saldırıların rolü büyük olsa gerektir.

Halkı TÖS'e karşı kışkırtan güçler, emperyalizm ve Türkiye'de NATO ile bağlantılı gizli kontrgerillaydı. Saldırıları örgütleyenler ise bazen siyasi partilerin yerel düzeydeki yöneticileri, bazen dernekler, bazen din adamlarıydı. Türkiye Milliyetçi Öğretmenler Konfederasyonu da halkı tahrik etmede önemli rol oynuyordu.

TÖS üyesi öğretmenlere yönelik saldırılar 12 Mart 1971 Darbesi sonrasında da devam etti.⁴⁷²

TÖS Aleyhinde Yayın Çalışmaları

Milli Türk Talebe Birliği 1969 yılında "*Fakir Baykurt'un İç Yüzü*" isimli 24 sayfalık bir kitapçık yayınladı ve çok sayıda basarak her tarafa dağıttı. MTTB İkinci Başkanı Tünaydın Demircioğlu tarafından derlendiği belirtilen kitapçıkta Fakir Baykurt'un bazı romanlarından, konuşma ve yazılarından alıntılar yapılmakta, F.Baykurt'un "öğretmenleri Marksist bir sosyalizm savaşına sürüklemeye çalışmakla" suçlanmaktaydı.⁴⁷³

Ankara Öğretmenler Derneği başkanı Hüseyin Yemişoğlu da 1969 yılında TÖS aleyhinde dört kitapçık yayınladı. Bu kitapçıklarda ciddi bir düzey düşüklüğü görülüyordu.⁴⁷⁴

Türkiye Milliyetçi Öğretmenler Konfederasyonu başkanı Salâhattin Arıkan ise sık sık yayınladığı ve büyük bilgisizlik örneği oluşturan bildirilerle halkı TÖS'e karşı tahrik etti. TÖS aleyhine bir de kitap yayınladı.⁴⁷⁵

⁴⁷¹ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.97-100.

⁴⁷² Bu konuda örnekler için bkz.Aksoy, M., a.g.k., 2. Cilt, 1975, s.1087-1112.

⁴⁷³ Demircioğlu, T. (derleyen), *Fakir Baykurt'un İç Yüzü*, MTTB Yay.No.2, Ankara, 1969.

⁴⁷⁴ Yemişoğlu, H., *TÖS'le Kavgalarım I*, Ankara, 1969; *Niçin Milliyetçi Öğretmenim? II*, Ankara, 1969; *Federasyon ve TÖS'le Davalarım III*, Ankara, 1969; *TÖS'le Kavgalarım IV*, Ankara, 1969.

⁴⁷⁵ Arıkan, S., *TÖS Dosyasından*, Çıkarıyol Yay.No.2, Ankara, 1971.

XII. 12 MART DARBESİ VE TÖS

Darbeye Destek Tartışmaları

12 Mart 1971 günü Genelkurmay Başkanı ve üç kuvvet komutanı hükümete bir muhtıra vererek yeni bir dönemi başlattı. 9 Mart'a kadar bir "ilerici" askeri müdahale beklentisi ön plandaydı. 9 Mart'ta müdahale planlayanların öngördükleri, anti-emperyalist ve ilerici bir düzendi. Başarılı olmaları durumunda yürürlüğe koyacakları anayasa taslağı, yıllar sonra yayımlandı.⁴⁷⁶

Ancak 12 Mart muhtırasının verildiği ilk günlerde gelişmeler yeterince bilinmiyordu. Ayrıca, bu müdahale, ilerici/devrimci/sosyalist güçlere karşı her türlü saldırının parvasızca sürdürüldüğü, hükümetin Anayasanın birçok hükmünü yok saydığı ve uygulamadığı, idarenin yargı kararlarını uygulamadığı, faşizan yasa tasarılarının gündemde olduğu bir dönemde Süleyman Demirel hükümetine karşı yapılmıştı ve 12 Mart'ın hemen arkasından yaygın tutuklamalar olmamıştı. Birçok kişi ve örgüt, 12 Mart muhtırasını, bazı anti-demokratik uygulamalara ve düzenlemelere başvuran DP'ye karşı gerçekleştirilen 27 Mayıs'ın devamı ve hatta tamamlayıcısı olarak görme ve yorumlama eğilimindeydi.

TÖS'ün 12 Mart Muhtırası'na ilişkin tavrını da bu konudaki algılar ve diğer örgütlerin tavrı belirledi.

Fakir Baykurt yıllar sonra 12 Mart konusunda şu değerlendirmeyi yapıyordu: "Biz bir destek bildirisi yayımlamadık. Aramızda toplanıp görüştük: İyi iş yapılırsa destekleriz, kötü iş olunca eleştiririz."⁴⁷⁷

Ancak bu yıllarda TÖS'te şube yöneticisi olan ve daha sonraki yıllarda TÖB-DER genel başkanlığı görevini üstlenen Gültekin Gazioğlu'nun gözlemleri farklıydı: "Birçok kuruluşun yanında TÖS de büyük bir yanlış yaparak 12 Mart Muhtırası'nı desteklediğini açıkladı. Ben ve arkadaşlarım da aynı yanlışla uyararak, ilçemizdeki kitle örgütlerini, esnaf teşekküllerini harekete geçirerek 12 Mart Cuntası'nı destekleyen telgraflar çektirdik. Üstelik kendimiz de benzer telgraflar çektik."⁴⁷⁸ Ancak daha sonraki haftalarda saldırının hedeflerinin başında TÖS geliyordu: "Bir gecede ülke çapında üç bin TÖS üyesi öğretmen tutuklandı."⁴⁷⁹

Silahlı Eylemler

1970 yılının sonları ve 1971 yılının başlarında ilerici/devrimci/sosyalist güçlere yönelik saldırılar iyice yoğunlaşmıştı. Buna karşılık, THKO ve THKP/C de banka soygunlarına ve Amerikalı kaçırma eylemlerine girişmişti.

THKO 29 Aralık 1970 günü Ankara Kavaklıdere'de polis kulübesini kurşunladı ve iki toplum polisini yaralandı. 1 Ocak 1971 günü İş Bankası Emek Şubesi'ni soydu. 15 Şubat 1971 günü Ankara'da bir Amerikalı polis çavuşunu kaçırdı. 4 Mart 1971 günü Ahlatlıbel Amerikan Radar Üssü'nden dönmekte olan dört Amerikan çavuşunu kaçırdı. Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan 16 Mayıs 1971 günü Şarkışla'da çatışmayla yakalandı. THKO 1971 yılı Mart ve Nisan aylarında İstanbul'da Akbank Selamiçeşme Şubesi, Ziraat Bankası Unkapanı Şubesi ve İş Bankası Gaziosmanpaşa Şubesi'ni soydu.

THKP/C ise 12 Şubat 1971 günü Ziraat Bankası Küçüksesat Şubesi'ni, 15 Mart 1971 günü Türk Ticaret Bankası Erenköy Şubesi'ni soydu. 4 Nisan 1971 günü Mete Has ve Talip Aksoy THKP/C tarafından kaçırıldı. İsrail İstanbul Başkonsolosu Ephraim Elrom 17 Mayıs 1971 günü kaçırıldı ve daha sonra öldürüldü. 1 Haziran 1971 günü de Sibel Erkan'ın rehin alındığı eylem, Hüseyin Cevahir'in öldürülmesi ve Mahir Çayan'ın yaralı olarak ele geçirilmesiyle sona erdi.

Darbe Öncesinde Açıklamalar

TÖS Genel Yönetim Kurulu, 1-3 Ocak 1971 günleri, Yürütme, Onur ve Denetleme Kurullarıyla birlikte toplandı ve TÖS'ün resmi görüşü olarak kamuoyuna bir bildiri yayınladı. Bildiri şöyleydi:

"Türkiye'de eğitim ve öğretim sorunları, beş yıldan beri, sorumlu ve görevli bütün mercilere defalarca anlatılmış, fakat herhangi bir olumlu değişim ya da gelişme görülememiştir. Müzmin bir sağrılık içinde bulunan ilgililer, söylenenleri işitmemişler, anlamamışlardır. Hızla kalkınması gereken ülkemizde uyanık, üretici, yapıcı, devrimci insan gücünü yetiştirecek olan eğitimin yönü, büsbütün geriye döndürülmüş, yararsız, hatta zararlı bir eğitim Türkiye halkının ve çocuklarının başına dert edilmiştir. Bu gidişe karşı çıkan öğretmenler idari ve politik baskılar altına alınarak öğretim özgürlüğünden, örgüt ve can güvenliğinden yoksun hale getirilmişlerdir. Birkaç yıldan beri de yeni bir uygulamaya girilerek öğretmenler mali baskı altına alınmışlardır. Personel Kanunu uygulaması ve intibaklarla, eski hakları ellerinden alınan meslektaşlarımız, ilkokul diploması bile olmayan, fakat partizan kullanışa elverişli bazı personelden daha aşağı statüye yerleştirilerek horlanmış ve tahkir edilmiş bir duruma sokulmuşlardır.

"Fakat öğretmenlerimizin zihinleri bugün, bundan da vahim, ulusal sorunlarla doludur. Memleketin başında bulunan siyasal iktidar, elde herkesi bağlayıcı ve geri gitmeyi önleyip ileriye yöneltici bir Anayasa bulunduğu halde, parlamento içindeki ve dışındaki bütün gerici müttefikleriyle birleşerek temel hak ve özgürlüklerin kısıldığı, faşist uygulamaların arttığı, sistemli bir zor düzeni kurmağa başlamıştır. Adam öldürmelere ve esrarlı yaralamalara cinayetlere kadar yol açan bunalım, sadece birkaç bin

⁴⁷⁶ Anayasa taslağının tam metni için bkz. Gürkan, Celil, *12 Mart'a Beş Kala*, Tekin Yay., İstanbul, 1986, s.231-249.

⁴⁷⁷ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.426.

⁴⁷⁸ Gazioğlu, G., a.g.k., 2010, s.102.

⁴⁷⁹ Gazioğlu, G., a.g.k., 2010, s.103.

üniversitelinin eseriymiş gibi; ortalığın bu kadar karışmasına, yoksulluğun artmasına, hayatın zorlaşmasına başta bulunan iktidarın gerici tutumu ve beceriksizliği değil de üniversiteler sebep oluyormuş gibi hava yaratılarak olağanüstü tedbirler alınması, baskı kanunları çıkarılması yönüne dönülmüştür.

“Türkiye Öğretmenler Sendikası, belirtmek ister ki, bugünkü bunalımın sebebi, üniversiteler ve gençler değildir. İçinde yaşadığımız bunalımın gerçek sebebi, ülkemizin yarı bağımlı hale getirilmesi, sınıfsal çıkarıcılık ve beceriksizlik yüzünden komşularından geri bırakılmış olmasıdır. Bu, uzun ve hazin bir hikâyedir. Üniversite, bir dereceye kadar bunun anlaşılmasına yardımcı olmakta ve üniversite gençliği, on binlerce devrimci baş halinde, bunu Türkiye’nin her yanına dağılarak halkımıza anlatmaktadır. Üniversite gençliği, toplumun en duyarlı bölümü ve Atatürk Cumhuriyetinin en yılmaz bekçisi olduğu için, en çok sorumlu ve yetkili olan görevliden daha önce ortaya atılmakta, arkadan bıçaklanmak, önden kurşunlanmak pahasına görevini yapmaktadır. Bu davranış, gençliğimizin ortak ve ağır niteliğidir. Onun bölünmüş, kamplara ayrılmış olması, doğrudan doğruya siyasal iktidarın ve bir takım esrarengiz başka kuvvetlerin içinde bulunduğu tahriklerin, kasıtlı müdahalelerin sonucudur. Büyük çoğunluğu birleşik, fakat bakımsız, üstelik baskı altında olan gençliğimizi biz öğretmenler seviyoruz, beğeniyoruz. Bütün kusurlarına, heyecanlı davranışlarına rağmen onları bağırımıza basıyoruz. Gençler bugün 20 yaş çevresindeki insanlardır. Fakat büyükler ne yapıyorlar, on yıldı daha az sürede milyon üstüne milyon vuran siyasi aile üyelerine memleketin kanı demek olan dövizlerini dışarı kaçırarak politikacı dostlarına, işimize gücümüze, okulumuza, politikamıza karışan yabancılara karşı büyükler ne yapıyorlar? Bugün bölgemizde yirmi yıl içinde borçtan kurtulan, kalkınan, cahilliği yenen, köyde kentte hayatı güzelleştiren ülkeler var. Boyları bizden kısa uluslar aya vardı. Bizim gıda sorunumuz, toprak sorunumuz, geçim sorunumuz ne zaman çözülecek? İktidar halkı avutmakta, içinde büyüklerin de bulunduğu muhalefet ya kendi arasında kavga etmekte, ya da kavuk sallamaktadır. Hastası bu kadar bol olan ülkemizde ilaç fiyatları bir kalemde % 40 artırılmakta, ne iktidardan, ne muhalefetten hiçbir tepki ve önlem görülmemektedir. Ondan sonra parlamentonun itibarı, üniversite muhtariyetini kaldırma, olay çıkaran gençleri askere alma. Bütün bunlar, halkımız için bir avutmaca bile değildir artık!

“İçinde kıvrandığımız bunalımdan kurtulmanın geçerli gerçek çareleri şunlardır; bir sefer daha öneriyoruz:

“1) Bizi yarı bağımlı hale getiren bütün dış politika ilişkilerine son verilmeli, Atatürk’ün ‘istiklâlî tam’ ilkesine içtenlikle yeniden sahip çıkılmalıdır.

“2) Tam 25 yıldır savsaklanan modern anlamlı bir toprak reformu daha fazla vakit geçirilmeden derhal yapılmalı, bey, ağa, tefeci gibi ortaçağ kalıntıları yok edilmelidir. Köylü, toprağın sahibi kılınmalı, büyük üretim kooperatifleri kurularak tarım yenileştirilmeli ve genişletilmelidir.

“3) Yeraltı ve yerüstü servetlerimiz yabancıların egemenliğinden kurtarılmalı, büyük maden ve enerji kaynakları devlet eliyle işletilmeli ve değerlendirilmelidir.

“4) Büyük endüstri devlet eliyle kurulmalı, devlet elinde kalmalı ve küçük özel endüstri ulusal kalkınma plânı içine alınmalıdır.

“5) Sigorta şirketleri, bankalar ve dış ticaret devletleştirilmeli, iç ticaretle üretici ve tüketiciyi mahveden aracılık kaldırılmalı, kooperatifçiliğin statüleri işler hale getirilmelidir.”⁴⁸⁰

12 Mart Muhtırası’na İlk Tepki

TÖS Gazetesi’nin 15 Mart 1971 tarihli 74. sayısının manşeti “Çeyrek Yüzyıllık Parlamentoculuk İflâs Etti!... Ordu İdareye El Koymaya Karar Verdi” idi. Muhtıra metnini sunan yazı şöyleydi: “Türk Silahlı Kuvvetleri adına Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celâl Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ‘Millî Güvenlik Kurulu Üyeliği’ sıfatlarını da kullanarak, Cumhurbaşkanı, Meclis ve Senato Başkanlıklarına ortak imzalı bir muhtıra verdiler. ‘Parlamento ve hükümetin süregelen tutum, görüş ve icraatı ile’ sebep olduğu çıkmazlara bir son vermek üzere, komutanların imzaladığı 12 Mart 1971 günlü Muhtıranın tam metni şudur:”

Muhtıra metni verildikten sonra, “15 Devrimci Kuruluş bir araya gelerek durumu görüşmüşler” deniyor ve aşağıdaki bildirinin tam metni veriliyordu.

TÖS, Türk Hukuk Kurumu, Devrimci Avukatlar Derneği, Elektrik Mühendisleri Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, TMGT, ODTÜ Mezunları Cemiyeti, Teksen, Dev-Genç, Ünas, Maden Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası, Orman Mühendisleri Odası, Türkiye Orman Yüksek Mühendisleri Odası tarafından 13 Mart 1971 günü yayınlanan bildiri şöyleydi:

“Kamuoyuna Bildiri:

“Emperyalizmin egemenliğindeki işbirlikçi iktidarlar tarafından çeyrek yüzyıldır uygulanan gerici parlamentoculukla yoksul ve geri bırakılmış olan Ülkemiz kesin bir sosyal ve ekonomik bunalımın içine itilerek ancak olağanüstü girişimlerle kurtarılacak bir duruma sokulmuştur. Bu bunalımın doğal sonucu olarak işçiler, köylüler ve emeği ile geçinen bütün halkımız gün geçtikçe yoksullaşmış, işsizlik ve pahalılık yoksul halkın sırtında dayanılmaz bir yük haline getirilmiştir. Toplumu ve ülkemizi bu hale getirenler her uyarılışlarında, bu uyarıyı yapanlar üzerindeki baskı ve zulümlerini artırmışlar, işçileri, köylüleri ve gençlerimizi kurşunlamışlar, devrimci öğretmenleri boyunlarına yular takarak yerlerde sürüklemişlerdir. Gittikçe yoğunlaşan ekonomik bunalımı gizleyebilmek için halkımızın dini duyguları hayasızca istismar edilmiş, düzenlenen güdümlü saldırılara ‘halkın galeyani’ süsü verilmiş istenmiştir. Bütün bu olumsuz gelişmelerin baş sorumluları ve suçluları parlamentoda mebus pazarları kurarak tutumlarını inatla sürdürmüşler, on yıldır işlemez hale getirdikleri Anayasayı kendi çıkarları ve maaşları için değiştirme pervasızlığına yönelmişlerdir. Böylece yakın tarihin en geri ulusları büyük bir hızla gelişirken Türkiye’imiz geri kalmışlığın bataklığına düşmüştür.

“Biz, bu bildiriye imza koyan devrimci örgütler çeyrek yüzyıllık bir yıkıntının yarı canlı unsurlarıyla ülkemizin sorunlarına çözüm getirilebileceğine inanmıyoruz. Ülkemizin kurtuluşu, emperyalizmle herhangi bir bağlantısı olmayan Atatürkçü tam bağımsız bir dış politikanın gerçekleştirilmesi, emekçi halkımızın ağırlığı ve etkinliği altında temel reformların yapılması ve insanın insana kul olmadığı yeni bir toplumsal düzenin kurulmasıyla mümkündür.

“İlerde yeniden emperyalizmin kucağına düşmemek için, atılacak her devrimci adımda başlıca dayanağımızın emekçi halkımız olduğu hiçbir zaman gözden uzak tutulmamalıdır. Onun bilinçlenmesi ve örgütlenmesi yolundaki bütün anti-demokratik engeller

⁴⁸⁰ *TÖS Gazetesi*, Sayı 70, 15.1.1971.

kaldırılmalı, devrimci gençlik, devrimci meslek örgütlerinin ve devrimci sendikaların varlığı birer güvence olarak kabul edilmelidir. Bu yoldaki bütün devrimci girişimler, halkımızın temel isteklerinin gerçekleştirilmesi için şimdiye kadar verdiğimiz mücadelenin doğal bir uzantısı olarak desteklenecek, korunacak ve sürdürülecektir.”⁴⁸¹

TÖS Gazetesi, bu alıntının ardından şunları yazıyordu: “Türk Silahlı Kuvvetleri’nin, 4.1.1961 gün ve 211 sayılı ‘İç Hizmet Kanunu’ndaki bu konuya ilişkin görev ve yetkisi 35. madde ile şöyle saptanmıştır: ‘Silahlı Kuvvetlerin vazifesi, Türk Yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyetini kollamak ve korumaktır.’ Toplum ve ülkemizin içine düştüğü kötü durum karşısında Ordunun davranışı sürpriz sayılmamıştır.”

TÖS Gazetesi’nin aynı sayısının başyazısı Fakir Baykurt’a aitti. Fakir Baykurt’un yazısı aşağıda sunulmaktadır:

“Yeni Durumun Gerekleri

“Çeyrek yüzyıldır, emperyalizmle işbirliği halinde, toplum ve ülkemizi eskisinden daha yoksul hale getiren ve bir kargaşadan başka eser veremeyen biçimsel demokrasi iflâs etmek üzeredir. Amerika’nın koltuğunda, kalkınıyoruz, kalkındık, kalkınacağız derken, Atatürk döneminde başlatılmış ve onun bıraktığı dinamizm ile geliştirilmiş işler ve eserler, birer birer elden gitti, borç boğaza çıktı. Nüfusumuz artarken, ulusal gelir düştükçe düştü. Çeyrek yüzyıl önce, bizden çok daha geri olan uluslar, bugün bağımsız, ileri uluslardır. Bizsek, bütün yeraltı, yerüstü servetleri sömürülen, sınırları içinde 100’den fazla yabancı üs ve tesis bulunan, halkının çoğunluğu cahil bir ülkeyiz. Gerici iktidarlar, para gücüyle demokrasiyi sadece kendi çıkarlarına dönen bir dolap haline getirdiler.

“Bu durumun baş sorumluları ve suçluları yıllardır hiçbir uyarıyı dinlemediler. Devrim ve gençlik düşmanlığıyla birlikte bir öğretmen düşmanlığı, yeryüzünün herhangi ülkesinde ve tarihin hiçbir döneminde görülmemiş boyutlara uzandı. Öğretmenlerin uzuvları kesildi, başlarına yular takıldı. Basılan kongrelerde yüzlerce yakılmak istendi.

“12 Mart 1971 günü Türk Silahlı Kuvvetleri, belli makamlara bir muhtıra verince, işlenmiş pek çok toplum suçunun sorumlusu olan hükümet istifa etti. Bu bir sonun sadece başlangıcıdır. İçinde bulunduğumuz günler pek çok gelişmeye gebe dir. Ulusun varlığından ve Atatürkçü geleneğinden soyutlanamaz olan Türk Silahlı Kuvvetleri üzerinde çıkarılacak dedikodu ve yapılacak spekülasyonlara karşı dikkatli olmak gerekir. Tarihin tekeri asla geri dönmeyecektir. Devrim ve halk düşmanları yere serilecek, Türkiyemiz devrim yolunda hızla ilerleyecektir.

“Bunun için öğretmenlerimizin, gündelik saman alevi parlamalara aldanmadan, geleceği geçmişle birlikte düşünerek davranmalarına ve şimdiye kadar olanlardan daha sıkı bir dayanışma içinde bulunmalarına ihtiyaç vardır.

“TÖS, ateş çemberlerinden geçip gelmiş bir ulusal örgüttür. İnsanın insana kul olmadığı yeni bir toplum kurulması yolunda onun hizmetlerine büyük ihtiyaç vardır. Bu dönemde TÖS üyeliğinin değeri iyi bilinmeli, yeni üye yazımında bu ölçü dikkatle hatırd a tutulmalıdır.”

TÖS Gazetesi’nin 15 Mart 1971 tarihli 74. sayısında TÖS Ankara Şubesi’nin “Kamu Oyuna ve Devrimci Ordumuza” başlıklı aşağıdaki bildirisi de yer alıyordu:

“Biz Türkiye öğretmenlerinin önemli bir parçası olan Ankara öğretmenleri Atatürkçü komutanların muhtırası ve Demirel hükümetinin istifası üzerine düşüncelerimizi açıklıyoruz.

“1) AP iktidarı, kendi iktidarını sürdürmek, dayandığı sermaye çevrelerinin çıkarını gözetmek amacı ile kasıtlı olarak sarstığı öğretmen itibarının tekrar sağlanmasını,

“2) Öğretmenlere zulmedenlerin, kıyanların, yular taktıran alçakların mutlaka hesap vermelerini,

“3) Devrimci kavgasında, karşı devrimci iktidar tarafından cezalandırılan öğretmenlerin cezalarının kaldırılmasını,

“4) Hukuk ve yasalardan yoksun bulunan kişilerin karar verdiği disiplin komisyonlarının yerine idari mahkemelerin kurulmasını,

“5) Personel ve kadro yasaları ile uğratıldığımız tüm mağduriyetlerin giderilmesini, öğretmenlerin insanca yaşayabilecek bir düzeye getirilmesini,

“6) Milli Eğitimin her kademesinde çöreklendirilmiş karşı-devrimci unsurların tasfiyesini istiyor, bu konuların halli için 70.000 öğretmenin örgütü olan T.Ö.S. ile ortaklaşa görüş birliğine varılmasını öneriyoruz.

“AYRICA:

“Biz Türkiye öğretmenleri olarak, ülkemizin tam bağımsızlığı ve gerçek demokrasi için, Amerikan emperyalizmine, yerli işbirlikçilerine ve tüm gerici faşist güçlere karşı, halkımızın insanca yaşayacağı ve insanın insan tarafından sömürülmeyeceği bir düzen için mücadele ediyoruz.

“Şu anda, Atatürkçülüğe ihanet eden, Anayasanın emrettiği temel reformları yapmayan, işçi ve köylülerin, Atatürkçü, devrimci öğretmenlerin ve gençlerin halkımızın kurtuluşu için verdiği mücadeleyi kıyımla, zulümle, kurşun ve işkence ile yok etmek isteyen Demirel iktidarı işbaşından uzaklaştırılmıştır. Yeni iş başına gelecek iktidarların Kemalist doğrultuda, köklü reformlardan ve tam bağımsızlıktan yana olması halinde ve bu doğrultuda yapacağı eylemlerinde yanında olacağız.

“Anayasanın emrettiği temel reformları yapmayan, devrim kanunlarını uygulamayan ve Atatürkçülüğe ihanet eden bugünkü gerici parlamentarizmin ve onun dayandığı sınıfların, halkımızın taleplerini karşılayamayacağına inanıyoruz. Ve gene inanıyoruz ki, işçi ve köylülerin ve tüm millici sınıf ve zümrelerin güç birliğini temsil etmeyen iktidarlar Türkiye’nin sorunlarına çözüm getiremezler.”

TÖS ve diğer devrimci kuruluşlar 16 Mart 1971 tarihinde ikinci ortak bildirimlerini yayımladılar:

“Halkımızın ve Devrimci Güçlerin Mücadelesi Mutlaka Başarıya Ulaşacaktır.

“Halkımızın, devrimci ve Atatürkçü kuruluşların yıllardır işbirlikçi iktidarlara karşı yürüttükleri mücadele ülkemizin sosyal ve ekonomik sorunlarından emperyalizme bağımlı gerici parlamenterizmin sorumlu ve suçlu olduğunu açıkça ortaya koydu. Türk

⁴⁸¹ *TÖS Gazetesi*, Sayı 74, 15.3.1971.

Silahlı Kuvvetleri tarafından verilen ultimatom da bu gerçeğin, Ordumuz tarafından benimsendiğini belgeledi. Ülkemizin içine düşürüldüğü durumun baş sorumluları, en önderinde İsmet İnönü olmak üzere, bugün de sahnededir. Oynamak istenen oyun açıktır. 27 Mayıs devriminden sonra tezgahlanan oyun bir kere daha uygulanarak Türk Silahlı Kuvvetleri içinden çıkan kaçınılmaz ve doğal ilerici atılım karşı-devrimci cephe tarafından boğazlanmak istenmektedir.

“Karşı-devrimci cephenin bayrakları çeyrek yüzyıldır demokrasi dediler, emperyalizme bağımlılığı getirdiler; demokrasi dediler, köylülerimizi yoksul, topraksız ve işsiz bıraktılar; demokrasi dediler, işçileri ve devrimci gençliği kurşunladılar; demokrasi dediler, polis devleti kurdular; demokrasi dediler, öğretmenleri taşlı, sopalı, bıçaklı saldırganlarla yoketmek istediler.

“Açıktır ki, gerici parlamentoculuk ve ‘Cici Demokrasi’ iflas etmiştir.

“Erken seçimlerle, Seçim Kanununda yapılması istenilen değişikliklerle, ‘Milli Koalisyon’ teraneleriyle karşı devrimci güçlerin örgütlenmesi amaçlanmakta ve faşizm tam anlamıyla gerçekleştirilmek istenmektedir. Öte yandan Türk Silahlı Kuvvetlerinin verdiği ultimatom kasıtlı bir şekilde özünden saptırılarak, Bayram nutukları edasıyla halkımıza sunulmakta, bunalımın nedeni olarak gençlik ve işçi hareketleri ileri sürülmekte ve aşırı uçlar edebiyatıyla zihinler bir kere daha bulandırılarak devrimci güçlerin ortadan kaldırılması gerektiği savunulmaktadır. Böyle bir tutum ve gelişim kuşkusuz Amerikan emperyalizminin ve işbirlikçi iktidarların çıkarlarına uygun olan bir gelişimdir.

“Biz aşağıda imzaları bulunan devrimci kuruluşlar halkımıza ve devrimci zinde güçlere bir kere daha duyuruyoruz ki, emekçi halkımızın özlemlerini dile getiren, onların örgütlenmelerine olanaklar sağlayan bütün devrimci girişimleri sonuna kadar desteklemeğe, karşı-devrimci cephenin bayraklarının oyunlarını kamuoyunda açıklamağa ve faşizmin maskesini düşürmek için eyleme geçmeğe kesinlikle kararlıyız.

“Bu görüşlerin ışığı altında bütün devrimci güçleri birleşmeğe ve uyanık olmağa çağırırız.”⁴⁸²

Nihat Erim’in başbakanlığındaki hükümet 26 Mart 1971 tarihinde görevi devraldı. TÖS, Fakir Baykurt imzasıyla, Milli Eğitim Bakanı Şinasi Orel’e 31 Mart 1971 tarihinde aşağıdaki mektubu gönderdi:

“Sayın Orel,

“Toplum ve ülkemizin türlü bunalımlar içinde kıvrandıği bir dönemde Milli Eğitim Bakanlığımıza getirildiniz.

“Sayın Erim başkanlığındaki Bakanlar Kurulu açıklandıktan sonra kamuoyunun birbirinden farklı istekleri Anayasada öngörülen köklü reformlar konusunda birleşmişe benzemektedir.

“Yeni bir toplumun yaratılmasında belli başlı etkenlerden ve kalkınmanın önemli desteği olan eğitim, çetin bir kamu hizmeti alanıdır. Bu alanda yapılacak reform da çetindir.

“Biz öğretmenler, tek yanlı çalışan ve başarısızlıklarla çekilip giden bakanlardan bıktık. Koşullarınızı olumlu olumsuz yanlarıyla dikkate alarak sizin başarılı olmanızı arzu ediyoruz.

“Yürütme Kurulumuz, işe başladığınız şu günlerde yararlı olur düşüncesiyle, düşüncelerimizin bir özetini yazdı, eklice sunuyorum.

“Ayrıca elverişli bir vaktinizde Yürütme Kurulumuz, Sizinle yüzyüze görüşmeyi arzu etmektedir. Bu vaktin tarafımıza bildirilmesini sağlamanızı dilerim.

“Candan başarı dileklerim ve saygılarımla.”⁴⁸³

Bakan’a verilen TÖS Yürütme Kurulu imzalı metin bu bölümün ekinde sunulmaktadır:

TÖS Genel Başkanı ve Yürütme Kurulu Milli Eğitim Bakanı Şinasi Orel’i iki kez ziyaret etti ve görüşlerini ilettiler. Başbakanla görüşme isteği, yoğun çalışmalar nedeniyle, sağlanamadı; ancak TÖS yöneticileri, Başbakan Yardımcısı Sadi Koçuş’la görüştüler. TÖS yönetimi gelişmeler konusunda da örgüte 21 Nisan 1971 tarihli bir genelge gönderdi.

TÖS Nevşehir şubelerinin bu konudaki açıklaması da *TÖS Gazetesi*’nin 1 Nisan 1971 tarihli 75. sayısında yayımlandı. Açıklama aşağıda sunulmaktadır:

“Birleşelim... Halk Düşmanlarını Yok Edelim

“Yurdumuz bir bunalım içindedir. Halkımızın uyanışını engellemek için çalışılıyor. Uyanan işçi, köylü, gençlik ve öğretmenler ağır baskılar altında, yoğun saldırılar karşısındadır. Yabancı düşmanların yaptıkları zulme taş çıkartacak olaylar olmaktadır ülkemizde. Bütün bunlar emperyalizmin baş temsilcisi Amerikan emperyalizmi, yerli işbirlikçileri ve bunların dayandığı ağalar, tefeci-vurguncu araçlar, satılmış sarı sendika ağaları, halkımızın kutsal inançlarını kişisel ve politik çıkarları için kullanmaya kalkan İslâm dininin ‘münafık’ saydığı din bezirgânları tarafından yapılmaktadır. Yurdumuzda iktidar bunların elindedir.

“Emperyalizm ve onun baş temsilcisi Amerikan emperyalizminin üç buçuk milyar liralık değerlerimizi yutması bundandır. Varlığımızın bir avuç azınlık tarafından yutulması bundandır. Faizci-vurguncuların yılda yedi buçuk milyar lira kazanmaları bundandır. Dışarıya ucuz ham maddelerimizi satıp dışarıdan pahalıya yapılmış eşya alışı bundandır. Geri bırakılmış bir tarım ülkesi oluşumuz bundandır. Yoksulluk ve işsizlik bundandır. Ağır vergiler ve hayat pahalılığı altında halkımızın ezilmesi bundandır. Devlet Memurları Kanunu ile öğretmenlerin ve küçük memurların ezilmesi bundandır. Yarım milyon insanımızın yurdundan uzaklarda çalışmak zorunda kalması bundandır. Topraksızlık bundandır. Okulsuzluk, öğretmensizlik bundandır. Hastanesizlik, doktorsuzluk bundandır.

“Kısaca, tam bağımsızlık ve demokrasi ile bağdaşmayan tüm uygulamalar bundandır. Bu yurdumuzun Amerikan emperyalizmine bağımlı olduğunu gösterir. Bunu değiştirecek devrimci uyanış başlamıştır. Bundan ötürü:

“-Devrimci işçi, köylü, genç, öğretmen ve bütün yurtseverlere baskı yapılmaktadır.

“-Devrimci işçi, köylü, genç, öğretmen ve bütün yurtseverlere saldırılmakta, baskınlar yapılmakta, öldürülmektedirler.

“-Yeni baskı kanunları çıkarılmaya çalışılmakta, adım adım faşizmin gerçekleşmesine çalışılmaktadır.

“İlimizde kaba kuvvet örgütleri kurulmuş, kaba kuvvet olayları tezgâhlanmıştı. Devrimci öğrenciler öldürülmüş, TÖS Şubesi yakılıp yağma edilmiş, kitleler anarşi için kışkırtılmış, bunlara karşı sorumlular gerekeni yapmamış, önleyici tedbirler almamış, suçlularını yakalamamıştır. Orta dereceli okullarda Atatürk ilkelerini ve özellikle tam bağımsızlık ilkesini savunmak

⁴⁸² Akgöl, H., a.g.e., 1981, s.104 (Atilla Karaosmanoğlu’nun kitabının 28-29. sayfalarının tıpkıbasımı).

⁴⁸³ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.176-177.

öğrencilerin okuldan uzaklaştırılmasına, öğretmenlerin kovuşturulmasına yol açan suçlar sayılmıştır. Okullarda faşizmin savunulmasına, okul tahtalarına faşist yazılar yazılmasına göz yumulmaktadır. Devrimcilere iftiralar alabildiğine yoğunlaşmıştır. Örgütlenme hakkı tam bir baskı altına alınmış, özellikle TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI (TÖS)'e üye olanlara karşı yoğun soruşturmalar yürütülmüş ve yürütülmektedir:

“TÖS Şube Başkanı Kâmil Karadeniz, Sivas ili Yıldızeli ilçesi, Yukarı Çakmak köyüne sürülmüştür. K15 ortasında neden bu sürgün? Atatürk'ün tam bağımsızlık ilkesini yaydığı, demokratik haklarını kullanmak için direndiği, kitlelere ve öğretmenlere devrimci örgüt bilinci vermeye çalıştığı, öğretmenlerin güvenini kazandığı görüldüğünden.

“Mehmet Ünal, Kuddusi Tekeli ve Faik Karaaslan da sürüldüler Diyarbakır, Çorum ve Siirt köylerine. Neden? Güya kavga ettikleri için. Nerede öteki kavga eden, nerede bütün kavgalara yol açanlar, nerede öğretmenleri bölmeye çalışmakta ellerinden geleni yapanlar, nerede öğretmenlere en ağır iftiraları yapanlar? Onlara dokunulmaz. Çünkü bu sürgünler de TÖS'e karşı. Öğretmenin sendikalaşmasına karşı, son çözüm devrimci örgütlenmeye karşı yapılmıştır.

“Kurtuluş için:

“Öğretmenler, TÜRKİYE ÖĞRETMENLER SENDİKASI (TÖS) içinde birleşmeliyiz.

“Köylüler, devrimci üretici sendikalarımızı kurup birleşmeliyiz.

“İşçiler, sarı sendikaları tanımalı, devrimci sendikalarda birleşmelidir.

“Bütün yurtseverler, tam bağımsızlık ve halkımızın demokratik hakları için ulusal kurtuluş cephesinde birleşmeliyiz.

“YAŞASIN TÜRKİYE HALKI, KAHROLSUN HALK DÜŞMANLARI!

“KAHROLSUN HALKIMIZI EZEN PAHALILIK VE ZULÜM!

“YAŞASIN BÜTÜN YURTSEVER BAĞIMSIZLIK SAVAŞÇILARI!

“YAŞASIN TAM BAĞIMSIZ, GERÇEKTEN DEMOKRATİK TÜRKİYE!”

Daha İhtiyatlı Tavır ve Ortak Talepler

Fakir Baykurt'un *TÖS Gazetesi*'nin 1 Nisan 1971 tarihli 75. sayısında yayımlanan başyazısının başlığı “Gerçekçi Olacağız” idi:

“Gerçekçi Olacağız

“12 Mart muhtırasının üzerinden üç hafta geçti, yeni hükümet kuruldu. Elbet güvenoyu da alıp işe başlayacak.

“Olacakları olanlardan çıkarmak mümkün. ‘Süregelen tutum ve davranışıyla’ memleketi huzursuzluğa sürükleyen ve ümitsizlik yaratan parlamento sağdır. Kabine yarısı tutucu, yarısı reformcu kişilerden oluşmuştur. Bürokrasinin yaratacağı zorluklar ne ölçüde yenilecek ve toplumun özlediği reformların ne kadarı başarılacaktır?”

“Halk yararına köklü değişikliklerin yapılabilmesi, siyasal iktidara yön verecek emekçi halk gücünün etken olmasına bağlıdır. Reform yapacak hükümetlerin bu güce dayanması gerekir.

“İyi biliniyor ki, bugün ortada görünen ordu gücüdür. Komutanların verdiği muhtıra ile Demirel hükümeti düşmüş ve AP'den alınan 5 bakanan hiçbirisi Millî Güvenlik Kurulu'na girecek sandalyelere yanaştırılmamıştır. Meclis içinde kim destekleyecek yeni hükümeti? CHP'nin bile üçte ikisi muhalif. Gene orduya kalıyor iş.

“Kısaca belirtelim ki, Türk ordusu, tarihsel ve aktüel nedenlerden dolayı öteki ordulardan farklıdır. Toplumdan soyutlanamaz. Toplumda olup bitenlerden etkilenerek ve onları yansıtacak bir duyarlılığı vardır ordumuzun, reformları da destekleyecektir. Radikal subaylar tasfiye edilmiştir. Ama onların varlığıdır ki, 12 Mart muhtırasını doğal olarak gene de ileri bir yöne doğrultmuştur. Ama bu ilerilik sınırlıdır, destek de sınırlı olacaktır.

“Burjuvazinin sınıf temellerine dokunulmayacaktır. Kapitalizm kalacaktır. Ağalığın tasfiyesi söz konusu olabilir. Toprak reformu yeniden dejenere edilmezse, alt ve üst yapılarıyla feodalizm yıkılacaktır. Din perdesi altında gericilik kurum ve akımları zayıflatılacaktır. Ekonomik gerilik bir dereceye kadar giderilse bile, ekonomik gericilik kalacaktır. Çünkü emperyalizm ile ticaret ve endüstri sermayesinin etkileri devam etmektedir. Bu etkileri burjuva radikal güçleriyle kırmak zordur. Emekçi kitlelerin siyasal gücüne dayanmak için gereklidir.

“Bu durumda biz öğretmenlere ve TÖS'e düşen görevler şunlardır: Halktan yana olumlu girişmeleri destekleriz. Eğitimin ulusal, eşit, işe yarar etkin ve kaliteli hale gelmesi için yapılacakları destekleriz. Öğretmenlerin ve halkın temel isteklerini dile getiririz. Bu ölçülerin gerisinde kalan girişim ve uygulamaları eleştirmeye, bunlarla savaşmaya devam ederiz.”

Daha sonraki günlerde DİSK, TÖS, TEKSEN, Türk Sağ-Kur, Elektrik Mühendisleri Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası, Orman Mühendisleri Odası ve ÜNAS ortak bir bildiri yayınlarak görüş ve önerilerini 1 Nisan 1971 günü Başbakanlık'a sundular ve kamuoyuna açıkladılar. Bildiri metni aşağıda sunulmaktadır:

“DEVRİMCİ İŞÇİ VE MESLEK KURULUŞLARININ TÜRKİYE'NİN BUGÜNKÜ SORUNLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİ

Başbakanlığa

ANKARA

“Aşağıda isimleri yazılı devrimci örgütler,

“-Türkiye'nin emperyalizme bağımlı, kapitalizm öncesi üretim ilişkilerini de içinde barındıran geri bırakılmış bir ülke olduğu,

“-Bugün Türkiye'de emperyalizm ve yerli işbirlikçileri ile başta işçi sınıfı ve yoksul köylüler olmak üzere, çıkarları emperyalizm ve işbirlikçileriyle bağdaşmayan sınıf ve tabakalar arasında uzlaşmaz bir çelişki bulunduğu,

“-Türkiye'nin, emperyalizmin ve onun faşizminin sömürü ve baskısından kurtarılmasının en acil görev olduğu, noktalarında birleşmişler;

“Ve ayrıca 12 Mart 1971 tarihli “Komutanlar Muhtırası” ve “Partilerüstü Hükümet” kurulması ile ilgili gelişmeleri de gözden geçirerek, söz konusu muhtıradaki belirtilen “Partilerüstü bir anlayışla mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve İnkılâp Kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin teşkili zarureti”nin de ışığında, aşağıdaki gerçekleri açıklamayı ve öncelikle gerçekleştirilmesini zorunlu saydıkları hususları “Partilerüstü Hükümet”e duyurmayı kararlaştırmışlardır.

“ANARŞİ, EMPERYALİZMİN VE ONUN FAŞİZMİNİN ESERİDİR.

“Emperyalizm, Türkiye’yi ideolojik, politik, ekonomik ve askeri alanlarda egemenliği altında tutmaya ve tüm geri bırakılmış ülkelere empoze ettiği siyasi modeli olan faşizmi, değişik biçimler arkasında, yıllardan beri Türkiye’de uygulamaya çalışmaktadır. Özellikle son yıllarda hızı artan kapitalistleşme süreci içinde üretim güçlerinin gelişmesi ve başta işçi sınıfımız olmak üzere, çıkarları emperyalizm ve işbirlikçileri ile çelişen bütün sınıf ve tabakaların emperyalizme ve onun faşizmine karşı mücadeleye girişmesi, işçiler, köylüler, öğretmenler, kamu personeli, devrimci gençlik vb. üzerindeki faşist baskıların gittikçe şiddetlendirilmesine yol açmıştır.

“Türkiye’de bugüne değin “Anarşi” olarak isimlendirilen ve devrimci güçleri ezmek için gerekçe olarak kullanılmak istenen durum; aslında, emperyalizmin ve işbirlikçisi hakim sınıfların, devrimci sınıf, tabaka ve zümreler üzerinde uyguladığı sömürü ve terörün objektif ve doğal bir sonucudur. Bu sonuçtur ki, Demirel Hükümeti’nin düşürülmesine neden olmuştur.

“Anarşi”nin ortadan kaldırılabilmesi, her şeyden önce, emperyalizmin ve onun faşizminin Türkiye halkı üzerindeki sömürü ve baskısının yok edilmesine bağlıdır.

“Başta işçi sınıfı ile yoksul köylüler olmak üzere bütün devrimci sınıf, tabaka ve zümreler,

“Emperyalizmin Ortak Pazar, konsorsiyum gibi uluslararası örgütleriyle, şartlı ve bağımsızlığımızı sınırlayıcı yardım antlaşmaları ile ekonomik alanda; NATO, CENTO gibi paktlar ve ikili antlaşmalarla askeri ve politik alanda; Amerikancı bir eğitim sistemi uygulatarak, gerici ideolojilerle ve finans-kapitale bağımlı kitle haberleşme araçları ile kitleleri şartlandırarak ideolojik alanda sürdürdüğü egemenliğe son verinceye,

“Emperyalizmin geri bırakılmış ülkelere uyguladığı siyasi sistemi olan faşizmi bütün araç ve yöntemleriyle yok edinceye kadar mücadelesini sürdürecektir.

“EMPERYALİZME VE FAŞİZME KARŞI BUGÜN İÇİN YAPILMASI GEREKENLER

“Devrimci örgütler, emperyalizmin egemenliğini sürdürdüğü ve işbirlikçi gerici sınıfların temsilcilerinden meydana gelen bir parlamentonun yasama ve denetim yetkisini elinde bulundurduğu sürece ‘anarşi’nin tamamen ortadan kaldırılamayacağına, köklü reformların gerçekleştirilemeyeceğine, emperyalizmin ve faşizmin kesin yenilgisinin ise, ancak gerçek halk iktidarının kurulmasıyla sağlanabileceğine inanmakla birlikte;

“Anarşiyi önlemek ve Anayasanın öngördüğü reformları yapmak’la görevli kılınmış bulunan ‘Partilerüstü Hükümet’in, Türkiye’nin kalkınması ve kurtuluşu yolunda bazı ilerletici adımlar atabileceği ve bu yolda somut olarak atılacak her adımın desteklenmesi gerektiği görüşünde birleşmişlerdir.

“Partilerüstü Hükümet’in kısa süreli olacağı açıklanan icraat dönemi içinde:

“1) Bütün dünya halklarının kardeşliği esasına dayanan, Türkiye halkının çıkarlarını gözeten, ulusal kurtuluş mücadelelerinden yana, bloklar dışı, bağımsız bir dış politika izlenmelidir.

“2) Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere bütün emperyalist ülkelerle şimdiki kadar imzalanmış olan ve egemenlik haklarımızı ayaklar altına alan tüm gizli antlaşmalar açıklanmalı ve Türkiye’nin çıkarlarına aykırılığı halkımızca da anlaşılan antlaşmalar fesh edilmelidir.

“3) Türkiye’yi ekonomik ve politik bakımdan tekeli kapitalizmin tam kontrolü altına sokacağı yerli sermaye çevrelerince de kabul edilen Ortak Pazar’a girilmemelidir.

“4) Emperyalizme ve işbirlikçilerinin düzenine karşı çıktıkları için devrimcilere uygulanan Anayasa dışı baskı, zulüm ve işkenceler önlenmeli, devrimci örgütler, kişiler ve yayınlar hakkında devrimci tutumlarından dolayı açılmış bütün soruşturmalar durdurulmalı, davalar düşürülmeli, tutuklu ya da mahkûm olanlar serbest bırakılmalıdır.

“5) Bölge, ırk ve mezhep ayırımına dayanan her türlü faşist teröre son verilmeli, özellikle Doğu Anadolu’da uygulanan baskı ve zulüm durdurulmalıdır.

“6) Devrimci örgüt, kişi ve yayınlara; bölge, mezhep ve ırk ayırımında bulunarak kitlelere bugüne kadar Anayasaya aykırı baskı ve zulümde bulunan kişiler ve kadrolar görevlerinden azledilmeli, işçi, köylü ve gençleri katlettirenler saptanarak adalete verilmelidir.

“7) Din ve inanç hürriyetine saygı gösterilmekle beraber, emperyalizmin çıkarlarına hizmet eden ve din perdesi arkasına gizlenerek şartlandığı kitleleri devrimci örgütlere ve kişilere karşı kıskırtan, saldırtan geri örgütlenmeler kaldırılmalı ve engellenmelidir.

“8) Başta Türk Ceza Kanununun 141. ve 142. maddeleri olmak üzere tüm faşist yasalar kaldırılmalı ve uygulamalar önlenmelidir.

“EMEKLİLERİN EKONOMİK VE SOSYAL HAKLARI KONUSUNDA YAPILMASI GEREKENLER

“1) İş Kanununun Anayasa Mahkemesince iptali ve yerine yenisinin çıkartılmaması yüzünden doğan, işçileri iş güvenliğinden yoksun bırakarak tamamen patronların insafına terk eden ve tazminatsız kapı dışarı edilmelerine imkân veren çalışma mevzuatı boşluğu süratle doldurularak çalışanlardan yana bir İş Kanunu derhal çıkartılmalıdır. İş Kanununun uygulamasında İş Mahkemeleri çoğaltılarak kuruluş amacına uygun bir işlerliğe kavuşturulmalıdır.

“2) İşçi sınıfımızın devrimci mücadelesini yozlaştırma amacıyla sendikal alanda Amerika’nın empoze ettiği sarı sendikacılığı hakim kılmak üzere çıkartılan ve 15-16 Haziran 1970’te işçilerimizin kahramanca direnişine sebep olan 1317 sayılı Yasa ve Anayasaya aykırı diğer yasalar derhal değiştirilmeli, çeşitli aidat kesme gibi oyunlar önlenerek, işçilerin referandumla kendi sendikalarını serbestçe seçebilmelerini sağlayacak yasalar çıkartılmalıdır.

“3) İşçi sınıfımızın grev hakkını işlemeze hale getiren uzun formaliteler kaldırılmalı, “Genel Grev” ve “Destekleme Grevi” hakları tanınmalıdır.

“4) Anayasaya aykırı “lokavt” yasaklanmalıdır.

“5) Köylünün ekonomik ve demokratik özelemlerini gerçekleştirmeye, mevcut çağdışı toprak ve üretim sistemini yıkmaya yönelik gerçek anlamda bir toprak reformu yapılmalı, öncelikle toprak mülkiyeti sınırlandırılarak topraksız ve az topraklı köylü kendine yeter toprağa kavuşturulmalıdır.

“6) Aracı ve tefecilerin kaldırılmasını sağlayacak bir biçimde üretim, satış ve kredi kooperatifleri kurulmalı, mevcut kredi müesseseleri ve özellikle Ziraat Bankası krediler, tohumluk, tarım araç ve gereçleri dağıtımı yoksul köylüden yana bir işlerliğe kavuşturulmalıdır.

“7) Tarım işçilerinin ve orman köylülerinin ekonomik ve sosyal durumlarını düzelten bir sistem kurulmalı, bugüne kadar ihmal edilmiş olan Mer’a Kanunu ile Tarım İş Kanunu çıkartılmalıdır.

“8) Bütün çalışanların ücretleri, geçiminde indeksine göre ayarlanmalıdır. Bütün çalışanları kapsayacak ve “İşsizlik Sigortası”na da içeren bir birleşik sosyal sigorta sistemi kurulmalı, yönetim ve denetimi çalışanlarca yapılmalıdır.

“9) Kamu Personelinin örgütlenme, grev ve diğer mücadele hakları tanınmalı, bunların diğer devrimci hareket ve örgütlerle ilişkilerini ve işçilerle kamu personelinin bir üst kuruluşta birleşmelerini engelleyen 624 sayılı Yasa hükümleri kaldırılmalı, anti-demokratik uygulamalara son verilmelidir.

“10) Kamu Personelinin ve özellikle öğretmenlerin can ve örgüt güvenliği sağlanmalı, “Kamu Yararına Meslek Kuruluşları” ile ilerici Dernek ve Örgütlerin devrimci tutum ve eylemlerini sınırlayıcı, bunları parçalayıcı her türlü uygulama durdurulmalıdır.

“11) Personel reformu iddiasıyla çıkarılan ve hiç kimseyi memnun etmeyen Personel Kanunu ciddi olarak ele alınmalı, devlet memurlarının çeşitli örgütlerinin kendi koşullarına uygun olarak hazırlayacakları tasarılar esas kabul edilmelidir.

“12) Emperyalizmin ve işbirlikçileri tarafından teşvik edilen emek ve beyin ihracını önleyecek bir sistem kurulmalı, bugüne kadar yurt dışına giden yüzbinlerce işçi, on binlerce teknisyen ve doktor, yedi bini aşkın öğretmenin Türkiye’ye dönmeleri için gerekli koşullar yaratılmalıdır.

“13) Bütün çalışanların, çalıştıkları kurumlarda söz ve karar sahibi olmalarını sağlayacak bir “Yönetime Katılma” sistemi kabul edilmelidir.

“14) İdarî reform yapılarak devlet işlerinde kırtasiyecilik önlenmeli, kamu kesiminde “iktisadi suç ve ceza” kavramı yerleştirilmeli, adli ve idari zabita ayrılmalı, geçmiş iktidardan kaldıran aşırı kazançları sınırlayacak bir vergi reformu gerçekleştirilmelidir.”⁴⁸⁴

“16) Türkiye halkının insanca yaşamasını sağlayacak eğitim, sağlık, konut, beslenme, sosyal güvenlik vb. anayasal haklarının gerçekleştirilebileceği bir düzene erişmek ve gerçek kalkınma yolunu açmak açısından, dış ticaret, banka ve sigortalar, başta petrol ve madenler olmak üzere yeraltı ve yerüstü servetleri, ulaştırma araçları, ilaç sanayii vb. hayati sektörler kamulaştırılmalıdır. Yatırımlarda temel sanayiye öncelik verilmeli, bölgeler arası dengesizlik giderilmelidir.

“17) Bütün sağlık hizmetleri devletleştirilmelidir.

“18) TRT ve üniversite gibi Anayasaca özerk kabul edilmiş kuruluşların bu niteliklerini zedeleyen her yasa ve uygulama kaldırılmalı, özerk kuruluşların halktan yana işlemlerini sağlayacak bir otokontrol sistemi kurulmalıdır. ‘Mütevelli heyet’le yönetilen öğretim kurumlarımızda bu işbirlikçi kurullar lağvedilmeli, bütün yüksek öğretim kurumlarında öğretim üyeleri ve yardımcıları ile öğrencilerin yönetime katılmaları sağlanmalıdır.

“19) Ulusal kalkınmaya yönelik, fırsat eşitliğini sağlayan, planlanmış, halk hizmetinde bir eğitim sistemi gerçekleştirilmelidir. Bütün eğitim derecelerinde çağdaş ve devrime yönelik öğretim yapılmasını sağlayacak eğitim kurumları kurulmalı, eğitimin, kalkınmaya destek olarak, işbilir, hünere insan ihtiyacımızı karşılayacak biçimde mesleki, teknik ve tarım okulları açılarak yeniden düzenlenmesi sağlanmalıdır.

“20) Gençliğin bütün eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak, onların Türkiye halkına karşı sorumluluğunun bilincine erişmesini sağlayacak ve gerçek demokrasi yönünde devrimci nitelikte yetişmelerini gerçekleştirecek bir eğitim ve öğretim sistemi kurulmalı, ayrıca Üniversite ve Yüksek Okullar şimdilik çift öğretime götürülmek suretiyle başta işçiler olmak üzere istekli ve yetenekli emekçilerin devlet kurslarıyla orta ve yüksek öğrenim görmeleri olanağı sağlanmalıdır.

“21) Kitle haberleşme araçlarını ve özellikle basını emperyalizmin çıkarlarına hizmet eden bir ‘Beyin Yıkama Aracı’ olmaktan çıkartabilmek için gereken tedbirler alınmalı, tiyatro ve sinema gibi kültür kurumları üzerindeki mali ve idari baskılar kaldırılmalı, Anayasaya aykırı ‘sansür’ uygulaması iptal edilmelidir.

“SONUÇ

“Yukarıda belirtilen taleplerin biran önce gerçekleştirilmesi gerektiğinde birleşen devrimci örgütler ‘Partilerüstü Hükümet’in bunları gerçekleştirme yolunda atacağı her adımın Türkiye halkının kurtuluşu yolunda ilerici bir aşama olacağı inancını belirtirler;

“Ve bu inançtan hareket ederek:

-Bu yoldaki her adımı destekleyeceklerini,

-Buna karşılık, işçi sınıfının anti-kapitalist mücadelesini ve onun önderliğindeki kitlelere anti-emperyalist ve anti-faşist bilinç götürmek yolundaki çalışmalarını ‘anarşiyi önleme’ bahanesi ile ezmeğe yönelecek her türlü Anayasa dışı tutuma karşı mücadeleye kararlı olduklarını açıklarlar.

“Saygılarımızla arz olunur.”⁴⁸⁵

EK. TÖS’ÜN TESPİT VE TALEPLERİ (TÖS’ÜN MİLLİ EĞİTİM BAKANI ŞİNASİ OREL’E GÖNDERDİĞİ MEKTUBUN EKİ, 31 MART 1971)

Anayasamızda öngörülen reformları “Atatürkçü bir görüşle” ele alacak, “Devrim kanunlarını uygulayacak” yeni hükümetin tarihsel bir görevle karşı karşıya olduğu bir dönemde yapacağı reformlardan birisi, kalkınmaya destek olması bakımından belki de en önemlisi, hiç kuşkusuz Eğitim Reformudur.

Bu reformun başarıya ulaşması herşeyden önce, bu konudaki plan ve programların doğru ve tam olarak hazırlanmasına ve uygulanmasına bağlıdır. Bunun için de Millî Eğitim merkez ve taşra örgütünün yeniden düzenlenmesi ile, Eğitimin canlı unsuru ve uygulayıcısı olan Öğretmenin destek ve yardımının sağlanması başta gelen iki koşuldur.

(a) Millî Eğitimin bugünkü merkez ve taşra örgütü işe yaramayacak kadar karışık, tıkanık ve elemanlar bakımından yetersiz bir durumdadır.

(b) Geçmiş iktidarlar, devrimci ve Atatürkçü öğretmenleri, karşı-devrimci bir uygulamanın sadık piyonları yapmak istemişlerdir. Ancak bu çabalarında başarı sağlayamadıklarından öğretmenleri bir kıyıya itmekle yetinmemişler, türlü baskılar, kıyım işlemleri ve kaba saldırılarla büyük öğretmen çoğunluğunu karşılarına almışlardır.

Bunun sonucu olarak çok sayıda nitelikli öğretmen ya nötrale edilmiş yada mesleğine küstürülmüştür. Neredeyse % 50 nüfusu alfabeden yoksun ülkemizin 7000’e yakın öğretmeni yurt dışına işçi olarak gitmek zorunda kalmıştır. Kişiliksiz, yetersiz bir avuç kadroyla tek başına kalan Millî Eğitim Bakanları hepten şaşırılmışlar ve eğitim öğretim işlerini iyice çıkmaza sokmuşlardır.

Bu bakımdan, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) olarak Millî Eğitim Bakanının reform girişimlerinde başarı sağlayabilmesi için, öncelikle ve ivedilikle ele alması ve yerine getirmesini zorunlu gördüğümüz hususları sıralıyoruz. Bunlar, bugün başarılması “mümkün” ve yapılması “gerekli” olan hususlardır.

-A-

⁴⁸⁴ TÖS Gazetesi, Sayı 75, 1.4.1971.

⁴⁸⁵ Bu metnin ikinci bölümü Atilla Karaosmanoğlu’nun *Ekonomik Açıldan Ülkemizin İçinde Bulunduğu Durum* (TÖS Yay., 1971, s.30-36) kitabından alınmıştır. Bu kitap bulunamamıştır. Açıklama, Halim Akgöl’ün *Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965-1971* başlıklı Yükseklikans Tezinde Atilla Karaosmanoğlu’nun kitabından tıpkıbasım olarak yer almaktadır (s.105-108).

I. ÖĞRETMEN GÜVENLİĞİ VE ÖZLÜK HAKLARI

(1) Bakanlık merkez örgütünün yeniden düzenlenmesi, genel müdürlük sayısı azaltılarak örgüt şemasının sadeleştirilmesi, tıkanıklıkların giderilmesi, işleğin artırılması,

(2) İlkokul müdüründen Bakanlık başmüfettişine kadar yönetim kadrolarına partizan hesaplarla yerleştirilmiş ve öğretmen kıyımına adı karışarak öğretmenlerin düşmanı haline gelmiş tutucu, hatta karşı-devrimci kişilerin tasfiye edilmesi, reforma inanmış Atatürkçü ve devrimci kişilerin işbaşına getirilmesi,

(3) Öğretmenin can, mal ve çalışma güvenliği ile öğretim özgürlüğünün sağlanması,

(4) Siyasi iktidarlarca, partizan hesaplar ve politik ölçülerle yapılan disiplin işlemleri ve idari tasarrufların kaldırılması ve bu konuda alınmış yargı organı -Danıştay- kararlarının geciktirilmeden ve eksiksiz uygulanması,

(5) Personel Kanunu ve intibak uygulamalarının getirdiği haksızlık ve yanlışlıkların düzeltilmesi.

Örneğin:

(a) İlkokul öğretmenlerinin terfi sürelerinin 4 yıldan, eskisi gibi 3 yıla indirilmesi ve tavandaki sınırlandırılmanın kaldırılması,

(b) İlkokul öğretmeni olup da başka görevlerde çalıştırılanlara da aynı ölçülerin uygulanması,

(c) Yatılı okullar, yetiştirme yurtları ile sağır ve körlük okullarında görevli öğretmenlere fazla çalışmaları karşılığında ücret ödenmesi,

(ç) Okutulması zorunlu ders saatlerinin her basamakta eşit tutulup fazlası için saat ücreti ödenmesi,

(d) Birleştirilmiş sınıflarda çalıştırılanlar ile, hem sınıf eğitimi, hem okul yönetimi yapanlara iş gücünün zammı ödenmesi,

(e) Bugüne kadar sadece bir üvey evlat işlemini görmüş olan öğretmenlerimizin tüm hizmetlerinin emekliliklerine sayılması ve öteki özlük haklarının gerçekleştirilmesi,

(f) Meslekte bir süre çalıştıktan sonra yüksek öğrenim yapanların mağduriyetlerinin giderilmesi,

(g) Mahrumiyet bölgelerinde çalışan öğretmenlere mahrumiyet yeri ödeneği ödenmesi,

(ğ) 657 sayılı Yasa ile öngörülen tüm sosyal güvenlik haklarının eksiksiz uygulanması,

(h) Kapitalist ülkelerde işçi olarak çalışan 7000 öğretmen ile meslekten ayrıлып yurt içinde başka işlere geçmek zorunda bırakılmış öğretmenlere Bakanlıkça bir çağrı yapılması ve döneler eski durumlarına denk hizmetlerin verilmesi.

II. İŞ VE MESLEK GÜVENCESİ

(1) Öğretmenlerin meslekte ilerleme ve yükselme olanaklarının kolaylaştırılması,

(2) İlkokul öğretmenlerinin de başarıları ve yeterlikleri dikkate alınarak, Milli Eğitim örgütünün her basamağında yönetici olmaları olanağının sağlanması,

(3) Merkez örgütü dışında yönetim görevlilerinin öğretmenler tarafından seçilmesi ve böylece yönetimin demokratik bir biçime sokulması,

(4) İdari soruşturma ve karar organı olarak tarafsız, objektif ve bağımsız disiplin mahkemelerinin kurulması.

III. ÖĞRETMENİN ÖRGÜT GÜVENLİĞİ

(1) 624 sayılı Kamu Personeli Sendikaları Yasasındaki Anayasanın 46. maddesi ile düzenlenen örgütlenme hakkını sınırlayan maddelerinin değiştirilmesi ve öğretmene grev hakkının tanınması,

(2) Eğitimde planlama, yönetim, disiplin ve denetim işlerinin düzenlenmesi ve uygulanmasında örgütümüzün temsiline olanak hazırlanması,

(3) Uluslararası meslek örgütleriyle ilişki kurma hakkında konulan engellerin kaldırılması. Türkiye Cumhuriyeti temsilcilerinin de katılımıyla 1966'da Paris'te düzenlenen konferansta kabul edilen "Öğretmen Hakları Protokolü"nü uygulanması,

(4) Sendikamızın, her kademedeki yöneticilerine güvenlik sağlanması ve merkez yöneticilerinin, bu görevleri süresince İşçi Sendikalarında olduğu gibi izinli sayılması.

-B-

EĞİTİMİN BÜNYESİNDE

(1) Geçmiş iktidarlar döneminde, karşı-devrimci uygulamalarla eğitim, laik niteliğini geniş ölçüde yitirmiştir. Bu nedenle, beslenip geliştirilen irtica yuvalarının temizlenerek, laik eğitimin yeniden ele alınması ve bozulan "Öğretim Birliği"nin sağlanması,

(2) Eğitim ve öğretimin, plan program ve metodlarının yabancı etkilerden kurtarılması, bunların yerli uzman ve teknisyenlerimizin yetki ve sorumluluklarına teslim edilmesi, yabancı malzeme ile yürütülen beslenme eğitiminin durdurulması,

(3) Bölgeler, yerleşme üniteleri ve cinsler arasında gittikçe artan eğitim eşitsizliğinin kaldırılması ve her kesimdeki vatandaşın tüm eğitim olanaklarından yararlanma yollarının açılması,

(4) Eğitimin, halkımızın ve ülkemizin gerçek ihtiyaçlarına uygun, etkin, üretken, insancıl ve barışçıl nitelikleri içeren biçimde planlanıp uygulanması, tarım ve teknik alanlarda okul açma işine önem verilmesi,

(5) İlköğretimin süresini artırma konusunun, Anayasanın 50. ve 222 sayılı Yasanın yine 50. maddelerinde öngörülen hususların gerçekleştirilmesinden sonra gözden geçirilmesi.

(6) Eğitim ve öğretim araçları ile program, kitap ve başka malzeme sorunlarına, çağdaş ve bilimsel yollarla çözüm aranması ve yoksul halk çocuklarına her türlü eğitim araçlarının parasız sağlanması,

(7) Teftiş sisteminin demokratik danışmanlık ve verimlilik ilkelerine göre yeniden düzenlenmesi, ilköğretim müfettişlerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi,

(8) Anayasa Mahkemesince Anayasaya aykırılığı saptanan özel yüksek okulların, öğrencileri kurtararak tasfiyesi, Yüksek Öğrenim Kurumlarımızın halka yararlı ve demokratik olma niteliklerini koruyarak yeniden düzenlenmesi, "mütevelli heyeti" gibi yabancı ve geri yönetim organlarının ivedilikle kaldırılması, bunun yerine üniversiteler bünyesinden seçimle çıkacak organların yetki ve sorumluluk sahibi yapılması.

SONUÇ

Yukarıda maddeler halinde sıraladığımız sorunlarla ilgili olarak, plan ve yöntemlerin saptanıp uygulanmasını, köklü bir eğitim reformunun ön hazırlığı olarak değerlendirmek gerekir. Yapılacak reform girişimlerinde Eğitim Bakanlığımıza yardımcı olmak isteriz. Bunun için de Bakanlıkla örgütümüz T.Ö.S. arasında sürekli ilişkinin ve diyalogun kurulmasını, başarının ön şartı olarak görüyoruz.

Saygılarımızla,

Türkiye Öğretmenler Sendikası

Genel Yürütme Kurulu

XIII. TÖS HAKKINDA AÇILAN DAVALAR

12 Mart Darbesi öncesinde TÖS üyeleri hakkında çok sayıda dava açıldı. Bunlara ek olarak TÖS'ün tüzel kişiliği aleyhine açılan davalar da oldu.

Kitabın daha önceki bölümlerinde ele alınan DEV-GÜÇ konusunda Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde E.1969/38 no.lu dava açıldı.

TÖS tarafından düzenlenen Devrimci Eğitim Şûrası nedeniyle Ankara 4. Asliye Ceza Mahkemesi'nde E.1969/37 no.lu dava açıldı. Bu dava K.1971/12 sayılı kararla düştü.

15 Şubat 1969 günü gerçekleştirilen Büyük Eğitim Yürüyüşü nedeniyle Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nde açılan E.1969/196 no.lu dava beraet ve kapatma isteğinin reddiyle sonuçlandı.

15-18 Aralık 1969 Büyük Öğretmen Boykotu nedeniyle Ankara Toplu Basın Mahkemesi'nde E.1969/233 no.lu dava açıldı. Bu dava 1803 sayılı Af Kanunu kapsamına girdi.

12 Mart Darbesi'nden sonra 3500 dolayında TÖS yöneticisi ve üyesi gözaltına alındı; bir bölümü işkenceden geçirildi; diğerleri başka biçimlerde kötü muameleye ve hukuksuzluklara maruz bırakıldı.

DİSK hakkında dava açılmazken TÖS hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 numaralı Askeri Mahkemesi'nde dava açıldı.

Askeri Mahkemenin gerekçeli hükmü 26 Aralık 1972 günü açıklandı. Askeri Mahkeme'nin gerekçeli kararında suç tarihi 1969-1971 olarak gösteriliyordu.

Sanıkların gözaltı ve tutukluluk süreleri ayları buldu. Fakir Baykurt 17 Mayıs 1971'den 27.12.1971 tarihine kadar gözaltında ve tutuklu idi. Dursun Akçam'ın gözaltı ve tutukluluk süresi 5 Temmuz 1971'den 17 Aralık 1971 tarihine kadar sürdü. Veli Kasımoğlu'da 18 Mayıs 1971'den 17 Aralık 1971'e kadar gözaltında ve tutuklu idi.

TÖS davasında 151 kişi suçlandı. Sanıkların büyük bölümü arasında bir örgütsel bağ söz konusu bile değildi. "Davamız, kamuoyuna, resmi Sıkıyönetim bildirimlerinde bile, 'TÖS Davası' olarak sunulmuştur. Ancak görüldüğünün ve gösterildiğinin tersine, TÖS'le ilgisi az olan bir davadır. (...) Bir araya getirilen 188 kişinin birbirleriyle ilgileri yoktur."⁴⁸⁶

Fakir Baykurt, 9 Ekim 1971 günü verdiği ifadesinde şunları söyledi: "Biz de, bizden önceki öğretmenler gibi, Mustafa Kemal'in öğretmeni Şemsi Efendi gibi, şehit arkadaşımız Mustafa Kubilay gibi inanmış öğretmenleriz. Huzurunuzda beraet edemeyip cezalandırılacak da, 'Eyvaaaah anlaşılmadık, mağdur olduk, çile çektik!' diye mesleğimize, memleketimize küsecek değiliz. Mesleğimizin, memleketimizin suçu yoktur. Suç, eğer varsa bizde, yoksa bizim bu durumlara düşmemize neden olanlardır. İnsan kötüler yüzünden gül gibi mesleğine, memleketine niçin küssün? Beraetimizin sevinci gibi, cezalandırılmamızın tesellisini de aramızda kardeşçe ve içtenlikle paylaşacağız. Şimdiye kadar öğretmen olarak davrandık, bundan sonra da öğretmen olarak davranmağa dikkat edeceğiz."⁴⁸⁷

Baki Tuğ tarafından hazırlanan iddianamede, TÖS yöneticilerinin yanı sıra, Samsun Grubu, Keskin Grubu, Konya Grubu, Kırıkkale Grubu biçiminde adlandırılan gruplar suçlandı.

İddianamenin sonuç bölümünün bir kısmı aşağıda sunulmaktadır:

"Merkez örgütünü kuran, sevk ve idare eden, Fakir BAYKURT, Osman KORKUT AKOL, Dursun AKÇAM ve Veli KASIMOĞLU'nun,

"Taşra şubelerinden Keskin örgütünü kuran, sevk ve idare eden, Abdullah ÖZCAN, Hülya ZAĞYAPAN ve Celal YILDIZ'ın,

"Kırıkkale örgütünü sevk ve idare eden, Ahmet GÜLTEKİN ve Muharrem TEKİN'in,

"Kulu örgütünü sevk ve idare eden Nezihe ORCAN, Osman ASLAN'ın,

"Konya örgütünü sevk ve idare eden Fikret SOYSAL, Ahmet SAY, Hasan ZORLU, Yılmaz DEMİR, Hayri ÖZDOĞAN'ın,

"Samsun örgütünü sevk ve idare eden, Kaya ODABAŞI, Recep CÜRE, Atilla ÖZOVA ve Mümin DOĞRU'nun,

"Ağrı örgütünü sevk ve idare eden, Babür ERGÜNEY'in,

"Ayrıca suçlarının vasfı değişen ve Haymana örgütünü sevk ve idare eden, İbrahim KAYGISIZ ve İsmail Ercan ALİSBAN'ın,

Şereflikoçhisar örgütünü sevk ve idare eden, Ömer YİĞİT'in,

"Konya Selçuk Eğitim Enstitüsünde kurulan işçi-köylü komitelerini kuran, Hasan YALÇIN, İbrahim BAYAR, Tuncer GÖNEN, Ali ARSLAN ve İbrahim SEVİMLİ'nin,

"Çorum'da gizli örgüt faaliyetlerini sevk ve idare eden, Gürol İLBAN'ın,

"Malatya'da yine aynı nev'i faaliyetleri sevk ve idare eden, İbrahim KANLIBAŞ'ın T.C.K.nun 141/1-6, (...)

"Her ne kadar son Anayasa değişikliği ile TÖS kapanmış, bu kuruluş mensupları TÖB-DER Derneği haline gelmiş iseler de, hukukî neticeler yönünden Mahkemenizin vereceği karar bazı değişiklikler arzedeceğinden, vuku bulacak bu değişiklikler nazarı itibara alınarak iddianamemizdeki bu hususla ilgili talebimizin isafını Mahkeme'nin takdirine bıraktığımızı arz ederken, diğer taleplerimizin uygulanmasını istem ve iddia olunur."

TÖS Davasında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No.lu Askeri Mahkemesi, 26.12.1972 gün ve 1972/3-144 sayılı ilk kararında 151 sanıktan 92'si beraet etti.⁴⁸⁸ Diğer sanıkların büyük çoğunluğunun Türk Ceza Kanununun 141. maddesi uyarınca cezalandırılmalarına karar verildi. Genel Başkan Fakir Baykurt, Genel Başkan Yardımcısı Dursun Akçam, Genel Sekreter O.K.Akol, Yürütme Kurulu üyesi Veli Kasımoğlu 8 yıl 10 ay 20 gün ağır hapis cezasına çarptırıldı.

Hakim Binbaşı Zeki Eğin, gerekçeli karara yazdığı karşı oy yazısında, Fakir Baykurt, Dursun Akçam, Osman Korkut Akol, Mümin Doğru, Kaya Odabaşı, Atilla Özova, Fikri Yavuz, Oya Baydar Sencer, Ferhat Aslantaş, İbrahim Kanlıbaş'ın beraetleri, Veli Kasımoğlu'nun TCK 141/1'den değil de, komünizm propagandası nedeniyle TCK 142/4'tan cezalandırılmasını savundu.

⁴⁸⁶ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.21.

⁴⁸⁷ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.190.

⁴⁸⁸ Sanıkların savunmaları için bkz. TÖB-DER Dergisi, Sayı 36 (1.11.1972), Sayı 39-40 (1.1.1973).

TÖS davasında sanıklar, doğum tarihleri ve Askeri Mahkemenin 26.12.1972 tarihli kararına göre beraet edenler aşağıda gösterilmektedir.

1) Fakir Baykurt, 1929. 2) Osman Korkut Akol, 1904. 3) Veli Kasımoğlu, 1926. 4) Nazmi Yalçın, 1943. Beraet. 5) Dursun Özden, 1950. Beraet. 6) Dursun Akçam, 1930. 7) Yusuf Çelikdemir, 1929. Beraet. 8) Salim Kara, 1930. Beraet. 9) Süleyman Yorulmaz, 1951. Beraet. 10) Hasan Hamamcı, 1942. Beraet. 11) Babür Ergüney, 1944. 12) Nuri Ayvalı, 1938. Beraet. 13) Kemal Kırılgaç, 1939. Beraet. 14) Ali Dündar, 1334 (1918). Beraet. 15) Niyazi Aslan, 1926. Beraet. 16) Ömer Yiğit, 1950. 17) Veli Yılmaz, 1945. Beraet. 18) Sadık Yılmaz, 1943. Beraet. 19) Mümin Doğru, 1933. 20) Fikri Yavuz, 1935. 21) Mehmet Kır, 1931. Beraet. 22) Mustafa Akman, 1944. Beraet. 23) İhsan İlkyaz, 1930. Beraet. 24) Recep Cüre, 1930. Beraet. 25) Kasım Altun, 1930. Beraet. 26) Kadir Ulusoy, 1930. Beraet. 27) Ruşen Berber, 1925. Beraet. 28) Abdullah Akın, 1928. Beraet. 29) Niyazi Tan, 1933. Beraet. 30) Ahmet Albayrak, 1932. Beraet. 31) Atilla Özova, 1943. 32) Fikri Aytekin, 1933. Beraet. 33) Kaya Odabaşı, 1930. 34) Mahmut Kolukısa, 1928. Beraet. 35) Mehmet Gökçe, 1928. Beraet. 36) Ekrem Tıgılı, 1941. Beraet. 37) Yahya Gündüz, 1926. Beraet. 38) Cemalettin Etili, 1938. Beraet. 39) Muammer Pektaş, 1936. Beraet. 40) Ferhat Arslantaş, 1932. 41) İbrahim Kanlıbaş, 1946. 42) Abdullah Özcan, 1941. 43) Hülya Zağyapan, 1950. 44) Fikret Soysal, 1945. 45) Celal Yıldız, 1943. 46) Hasan Zorlu, 1950. 47) Oya Baydar Sencer, 1940. 48) Yılmaz Demir, 1946. 49) İbrahim Sevimli, 1950. Beraet. 50) Hayrettin Bozalp, 1950. Beraet. 51) Musa Gürhan, 1947. Beraet. 52) Dursun Bila, 1947. 53) Ayşe Soysal, 1951. 54) Güler Koç, 1951. 55) Sadettin Saygı, 1950. Beraet. 56) İsmail Kömürçü, 1951. Beraet. 57) Cahit Bozalp, 1949. Beraet. 58) Mehtap Güçlü, 1950. 59) Gülsen Baskan, 1952. Beraet. 60) Meral Kayır, 1952. 61) Hüseyin Topal, 1937. Beraet. 62) Ali Rıza Özdemir, 1940. Beraet. 63) İbrahim Seven, 1932. Beraet. 64) Öztürk Adıgüzel, 1950. Beraet. 65) Kerim Yaşar İcad, 1945. Beraet. 66) Feyhan Tolgay, 1948. 67) Kudret Yaman, 1950. 68) Cemal Çiçek, 1940. Beraet. 69) Nermin Mirza, 1952. Beraet. 70) Sultan Sönmez, 1952. Beraet. 71) Melahat Aygün, 1953. Beraet. 72) Tarık Duru, 1951. 73) Volkan Koçer, 1949. Beraet. 74) Salim Mermer, 1940. Beraet. 75) Salih Yakın, 1945. Beraet. 76) Zehra Güven, 1952. Beraet. 77) Kerim El, 1947. Beraet. 78) Malik Hatipoğlu, 1951. Beraet. 79) Galip Aslan, 1936. 80) Ahmet Yüksel, 1950. 81) Seher Tolgay, 1951. 82) İdris Yalçın, 1950. 83) Kerim Metli, 1950. Beraet. 84) Ayla Atfur, 1945. Beraet. 85) Hayri Özdoğan, 1931. 86) Necati Çınar, 1933. Beraet. 87) Fuat Turgut, 1942. Beraet. 88) Kemal Soysal, 1947. 89) Mevlüt Güvercin, 1949. 90) Ahmet Yanar, 1950. 91) Teoman Ulusoy, 1947. Beraet. 92) Ayhan Sağlam, 1933. Beraet. 93) Ali Aslan, 1947. 94) Tuncer Gönen, 1944. 95) İbrahim Ata, 1946. 96) Hakkı Şimşek, 1930. 97) Osman Yaman, 1333 (1917). 98) Ahmet Gültekin, 1943. 99) Haluk Tokar, 1936. 100) Hilmi Erden, 1943. 101) Muharrem Tekin, 1931. 102) Oktay Kılıç, 1953. Beraet. 103) Muharrem Ekinci, 1953. Beraet. 104) Turhan Saltık, 1954. Beraet. 105) Timur Baytek, 1953. Beraet. 106) Ekrem Yüksel Aktaş, 1952. Beraet. 107) Harun Reşit Özçiçek, 1948. Beraet. 108) Bülent Seylan, 1953. Beraet. 109) Erdoğan Tombak, 1952. Beraet. 110) Yakup Arıca, 1952. Beraet. 111) Osman Karagöz, 1949. Beraet. 112) Halil Erdem, 1945. Beraet. 113) Şaban Sezer, 1942. Beraet. 114) Latife Atay, 1951. Beraet. 115) Bahattin Peksat, 1949. Beraet. 116) Aygün Ünal, 1950. Beraet. 117) Nezihe Orcan, 1947. 118) Mithat Kılıç, 1941. Beraet. 119) Mahmut Hayrani Kolay, 1943. Beraet. 120) Dağıstan Polat, 1942. Beraet. 121) Burhan Aydoğan, 1949. Beraet. 122) Osman Arslan, 1934. Beraet. 123) İzzet Kolay, 1948. Beraet. 124) Ömer Yılmaz, 1948. Beraet. 125) İsmail Ercan Alısbah, 1949. 126) M.Reşat Özbilen, 1949. Beraet. 127) Selahattin Bulut, 1940. Beraet. 128) Kemal Bulut, 1949. 129) Sedat Vural, 1959. 130) İbrahim Kaygısız, 1941. 131) Vahit Başaran, 1945. Beraet. 132) Hüseyin Erdural, 1949. Beraet. 133) Hasan Kapıcı, 1938. Beraet. 134) Zeki Oğuz, 1951. Beraet. 135) Mehmet Tarhangil, 1950. Beraet. 136) Kamil Günaydın, 1939. Beraet. 137) İbrahim Bayar, 1946. 138) Gönül Kayır, 1951. Beraet. 139) Aslan Keçeli, 1935. 140) Esat Özcan, 1950. Beraet. 141) Ahmet Say, 1935. Beraet. 142) Bahattin Durak, 1951. 143) Nurten Gezer, 1954. 144) Akın Oktay Akkaya, 1949. 145) Güner Kelek, 1949. Beraet. 146) Orhan Çipli, 1949. Beraet. 147) Aziz Aydın, 1945. 148) Hasan Yalçın, 1944. 149) Yüksel Erbaytan, 1949. 150) Emine Dinç, 1949. 151) Gürol İlban, 1948.

Fakir Baykurt bu süreci şöyle anlatmaktadır: “Yargılanmayı sürdürdük, dava bitti sonunda. 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi’nin kararına göre bize 8 yıl, 10 ay, 20 gün ağır hapis cezası biçildi. Ama bunun bir de Yargıtay’ı vardı. Askeri Yargıtay’a gittik. Askeri Yargıtay, iki GMC kamyonu tutarındaki dosyaları inceledi. Çok uzun sürdü bu iş. Duruşmaya çıktık, savunma yaptık. Sonuçta, sıkıyönetim mahkemesinin kararını ‘hem asıldan, hem usulden’ bozdu. Böylece beraet ettik. Uzun işlemlerin sonucunda karar kesinleşti.”⁴⁸⁹

Askeri Mahkeme’nin kararı Askeri Yargıtay’a gönderildi.

Bu arada 15.5.1974 gün ve 1803 sayılı Cumhuriyet’in 50nci Yılı Nedeniyle Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun (*Resmî Gazete* 18.5.1974) kabul edildi. Ancak CHP-MSP Koalisyon Hükümeti’nin anlaşmasına karşın, MSP’li 20 milletvekilinin muhalefetle anlaşması üzerine, Türk Ceza Kanununun 141, 142, 146 ve 149. maddeleri af kapsamının dışında bırakıldı.

Kanunun 5/A maddesi şöyleydi: “Madde 5. — Aşağıda yazılı bentlerde gösterilen suçlar, bu kanun hükümleri dışında bırakılmıştır : (A) Türk Ceza Kanununun 141, 142, 146, 149 ve Askerî Ceza Kanununun 148 nci maddesinin (B) bendinde yazılı fiiller ile Türk Ceza Kanununun 414 ncü maddesinin 2 nci fıkrası ve 416 nci maddesinin 1 nci fıkrasında yazılı suçlar. 1 nci maddenin (D) bendi hükmü saklıdır.”

Ancak Anayasa Mahkemesi 2 Temmuz 1974 tarihinde bu fıkrayı iptal etti. Böylece bu maddelerden hükümlü 1164 kişi ile bu maddelerden yargılanan 2030 sanık da af kapsamına girdi.

Fakir Baykurt bu gelişmelerden sonraki durumu şöyle anlatmaktadır: “Derken Af çıktı. Bizim dâva da kapsama girdi. Yararlanmayıp davayı sürdürme hakkımız var. Arkadaşlar toplandık. Özellikle Osman Akol Hoca, ‘Beraet alalım, TÖS aklansın, tarihe öyle geçsin,’ diyor. Peki, dedik birlikte.”⁴⁹⁰

Anayasa Mahkemesi’nin 1803 sayılı Af Kanununda TÖS’lülerin suçlandığı maddeleri kapsam dışı bırakan fıkrayı iptal etmesinden sonra, Askeri Yargıtay 19.7.1974 gün ve 974/1-703 sayılı kararıyla, bazı sanıklar için bozma, bazı sanıklar için onama, bazı sanıklar için de 1803 sayılı Af Kanununa dayanarak kamu davasının ortadan kaldırılmasına karar verdi.

⁴⁸⁹ Baykurt, F., a.g.k., 1994, s.11.

⁴⁹⁰ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.528-9.

Dosya Askeri Mahkemeye iade edildi.

Askeri Mahkeme davayı yeniden ele aldı ve 29.12.1975 gün ve 1382 sayılı onama talebiyle Yargıtay'a gönderdi. "Yargıtay 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nin kararını 'hem asıldan, hem usulden' bozdu. Yargılama yeniden başladı. Baki Tuğ hâlâ cezalandırılmamızı istiyor. (...) Yeni yargılamanın sonunda mahkeme, Askeri Yargıtay'ın kararına uydu. Askeri Yargıtay da bunu onaylayıp hakkımızdaki beraet kararını kesinleştirdi"⁴⁹¹

Askeri Yargıtay'ın kararı bu bölümde EK olarak sunulmaktadır.

12 Mart Darbesi sonrasında TÖS'ün malvarlığı TÖB-DER'e devredildi.

Anayasa'nın değiştirilmesiyle birlikte TÖS'ün kapatılması durumunda malvarlığı konusunda sıkıntı yaşanmasının önlenmesi amacıyla 3 Eylül 1971 tarihinde Türkiye Öğretmenler Birliği kuruldu. TÖS Yürütme Kurulu'nun 6 Eylül 1971 tarihli toplantısında alınan kararlar, TÖS'ün G.M.K. Bulvarı'ndaki iki adet dairesi, İstanbul Burgazada'daki öğretmen dinlenme evi ve tesisleri, taşra şubelerinin yararlanmasına sunulmuş tüm taşınmaz mallar, Genel Merkez ve şubelerdeki taşınır mal ve demirbaşlar, Genel Merkez'deki telefon ve nakit varlık, Türkiye Öğretmenler Birliği'ne devredildi. Bu katkının o günün parasıyla 680 bin lirayı bulduğu tahmin edilmektedir.⁴⁹² Türkiye Öğretmenler Birliği'nin adı 1972 yılında Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER) olarak değiştirildi.

Anayasa'nın 46 ve 119. maddeleri 20.9.1971 gün ve 1488 sayılı Kanunla değiştirilerek (*Resmi Gazete*: 22.9.1971) memurların sendikalaşma hakkı kaldırıldı ve Anayasa'ya Geçici Madde 16 eklendi: "Anayasanın 46 ve 119 uncu maddelerinde yapılan değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihte 624 sayılı Kanuna dayanılarak kurulmuş olan kamu hizmetlileri sendikalarının faaliyeti sona erer."

Anayasa değişikliği sonrasında Ankara 6. Sulh Hukuk Mahkemesi'nin 30.3.1972 tarihli kararıyla TÖS'ün geride kalan mallarının yönetimi için Osman Korkut Akol kayyım olarak görevlendirildi. O.Korkut Akol, TÖS'e ilişkin hukuki işlemlerin yerine getirilmesi için Halit Çelenk, Cemal Başbay, Nevzat Helvacı ve Şakir Keçeli'li vekil olarak tayin etti. Bu arada O.Korkut Akol öldü. Ankara 8. Sulh Hukuk Mahkemesi, 26.2.1976 tarihli kararıyla Kasım Taş ve İ.Safa Güner'i kayyım olarak atadı.

EK. ASKERİ YARGITAY'IN TÖS DAVASINA İLİŞKİN BERAET KARARI⁴⁹³

Es.No.:976/17
Ka.No.:976/136

İLAN

Türk milleti adına adalet dağıtan Askeri Yargıtay 4. Dairesi Askeri Yargıtayın kuruluşuna dair 1600 sayılı K.nun 5.maddesi gereğince;

BAŞKAN: Hak.Alb.Hikmet TAVUKÇUOĞLU

ÜYE : Hak.Alb.Faruk MARŞAN

ÜYE : Hak.Alb.Naci TURANAY

ÜYE : Hak.Alb.Bahattin SIZIROĞLU

ÜYE : Hak.Alb.Burhanettin KELAV

lerden müteşekkil olarak Ankara'da Askeri Yargıtay Mahkeme salonunda toplandı.

Raportör Hak.Alb.F.MARŞAN dinlendi,

T.C.K.nun 141/1, 5, 142/2, 312.maddeleri hükümlerine muhalefet suçlarından sanık Fakir BAYKURT ve 27 arkadaşı haklarında Ankara 4.Kor.K.lığı nezdinde kurulu Sıkıyönetim As.Mahkemesince mahkumiyet, beraet, kamu davasının ortadan kaldırılmasına mütedair verilen 26.3.1975 tarih ve 1975/1-2 karar sayılı hüküm As.Savcı, komutan ve sanıklar vekilleri tarafından temyiz edilmiş olmakla dava dosyası Başsavcılığın onama istemini havi 976/138 sayılı tebliğnamesiyle 4.Daireye gelmiştir.

KARAR: Nezdinde Sıkıyönetim mahkemesi kurulmuş bulunan Komutan, Askeri Savcı ve sanık vekillerinin temyiz istemlerinin süresince olduğu görülmelele yapılan incelemede

Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak, memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal temel nizamları devirmeye matuf cemiyet kurmak ve bu cemiyeti sevk ve idare etmek, bu nevi cemiyete üye olmak, komünizm propagandası yapmak, 6136 sayılı Kanuna muhalefet etmek, hükümetin manevi şahsiyetini tahkir ve tezyif etmek, halkı kanuna karşı itaatsizliğe veyahut cemiyetin muhtelif sınıflarını umurun emniyeti için tehlikeli bir tarzda ve kin adavete tahrik eylemek suçlarından sanık münfesi Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) Genel Başkanı Fakir BAYKURT ile davanın diğer 150 sanığı hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesinin 26.12.1976 gün ve 1972/3-144 karar sayılı mahkumiyet ve kısmen beraeti muhtevi olan hükmü temyiz edilmiş, dava dosyası Başsavcılığın kısmen onama ve kısmen de bozma istemini ihtiva eden tebliğnamesiyle dairemize havale olunmuş, duruşmalı olarak yapılan inceleme sonucunda dairemizin 19.7.1974 gün ve 974/1-703 karar sayılı ilamı ile bir kısım sanıklar hakkında Bozma, bir kısım için Onama ve diğer bir kısım sanıklar için de 1803 sayılı Af K.nuna istinaden kamu davasının ortadan kaldırılmasına karar verilmiş, dosya mahal mahkemesine iade edilmiş, 4.Kor.K.lığı nezdinde kurulu Sıkıyönetim 1 Numaralı As.Mahkemesince bozma ilamına uyulmuş ve yeniden yapılan duruşma sonunda 26.3.1975 gün ve 1975/1-2 karar sayılı hükümle bozma ilamı istikametinde yeniden hüküm tesis edilmiş ve bu hüküm de Komutan, As.Savcı ve sanık vekilleri tarafından süresinde temyiz edilmesi üzerine dava dosyası Başsavcılığın 29.12.1975 gün ve 1382 sayılı Onama istemini havi tebliğnamesiyle Dairemize havale edilmiş olmakla;

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

1) Hüküm mahkemesince Bozma ilamına uyulmasına karar verildikten sonra, usulü hükümler yerine getirilmiş, ilk hükümde T.C.K.nun 141.maddesi gereğince mahkumiyetlerine karar verilmiş bulunan TÖS Genel Merkezine mensup sanıklardan:

⁴⁹¹ Baykurt, F., a.g.k., 2000, s.528-9

⁴⁹² Akgöl, H., a.g.e., 1981, s.80.

⁴⁹³ Karar metninin tıpkıbasımı, Akgöl, H., a.g.e., 1981, s.91-99.

1- Fakir BAYKURT, 2- Veli KASIMOĞLU, 3- Osman KORKUT AKOL, 4- Dursun AKÇAM, Samsun gurubuna mensup sanıklardan 5- Mümin DOĞRU, 6- Kaya ODABAŞI ile Konya gurubu sanıklarından 7- Hayri ÖZDOĞAN (bu iki sanık hakkında T.C.K.nun 141/1.maddesi gereğince dava açılmış, aynı K.nun 141/5.maddesine tevfikan uygulama yapılmış, Komutan ve Savcı aleyhte, sanık vekilleri lehte olan temyizi üzerine hüküm delil yetersizliği yönünden bozulmuştur), yine Konya gurubu sanıklarından 8- Yılmaz DEMİR, Kırıkkale gurubu sanıklarından 9- Muharrem TEKİN ile 10- Ahmet GÜLTEKİN, Genel Merkeze bağlı sanıklardan 11- Nezihe ORCAN, 12- İbrahim KANLIBAŞ (Bu dört sanık hakkında T.C.K.nun 141/1.maddesine tevfikan dava açılmış, aynı K.nun 141/5.maddesine istinaden uygulama yapılmış, Komutan ve As.Savcının aleyhte, vekillerinin lehte temyizleri üzerine hüküm sübut ve delil yetersizliği yönlerinden bozulmuştur) haklarında bozma ilamı istikametinde tesis edilmiş bulunan Beraet kararları ile haklarında T.C.K.nun 141/5. maddesine tevfikan mahkumiyet hükmü tesis edilip hükmün dairemizce vasıf yönünden ve suçun aynı K.nun 141/1.maddesine temas ettiği görüşü ile aleyhe olarak bozulması üzerine bozma ilamına uyularak ve mukni gerekçe gösterilmek suretiyle hükümlülüğüne karar verildikten sonra cezasının 1803 sayılı Af.K.nun 1/B maddesine tevfikan fer'i ve mütemmim cezaları ile ceza mahkumiyetlerinin sonuçlarını da kapsamak suretiyle ortadan kaldırılmasına karar verilmiş bulunan Konya gurubu sanıklarından 13-Hasan ZORLU ile hakkında T.C.K.'nun 141/1 maddesine tevfikan kamu davası açılıp aynı K.nun 141/5.maddesi gereğince mahkumiyetlerine karar verildikten sonra Dairemizce bu sanığa ait suçun T.C.K.nun 312.maddesini ihlal niteliği taşıdığı görüşü ile vasıf yönünden bozulmasına karar verilen ve mahal mahkemesince de Dairemiz görüşü istikametinde ve gerekçe gösterilmek suretiyle suçun T.C.K.nun 312.maddesine uyduğu kabul olunan ve bu suçun da 1803 sayılı Af.K.nun 1/A maddesi şumulüne girdiği saptanarak T.C.K.nun 97.maddesi gereğince hakkında kamu davasının ortadan kaldırılmasına karar verilen Keskin Gurubu sanıklarından 14- Cemal YILDIZ haklarındaki kararlardan bir tutarsızlık, delillerin takdirinde herhangi bir hata ve zaaf müşahade olunmamıştır.

Herne kadar nezdinde askeri mahkeme kurulmuş bulunan komutan 6.4.1975 tarihli temyiz layihasında (Dos.39-shf.316) münfesh Türkiye Öğretmenler Sendikasının (TÖS)ün illegal bir örgüt olduğunu, sanık Fakir BAYKURT, Veli KASIMOĞLU, Dursun AKÇAM, Osman Korkut AKOL, Mümin DOĞRU, Kaya ODABAŞI, Yılmaz DEMİR, Muharrem TEKİN, Hayri ÖZDOĞAN, Ahmet GÜLTEKİN, Nezihe ORCAN, İbrahim KANLIBAŞ, Babur ERGÜNEY'in Marksist-Leninist nitelikteki bu illegal örgütün kurucusu olduklarını öne sürmüş ise de; Dairemizin 19.7.1974 gün ve 974/1-703 karar sayılı bozma ilamının 1-40.sahifelerinde etraflı şekilde açıklandığı üzere (Dos.37-shf.389) mevcut deliller TÖS'ün T.C.K.nun 141/1.maddesinin öngördüğü bir cemiyet haline dönüştüğünün isbatına yeterli görülmemiştir.

Bozma ilamına uyan hüküm mahkemesi aynı görüşü benimsemiş ve aynı sonuca varmıştır (Dos.39-shf.278). Gerek bozma ilamında ve gerekse aynı sonucu benimseyen mahkeme kararında TÖS'ün illegal bir örgüt olduğuna mevcut delillerin yeterli bulunmadıkları ayrıntılı bir şekilde açıklandığından bunların tekrar tahlili ve münakaşasının yapılması zait ve gereksiz görülmüştür.

Yukarıda isimleri geçen sanıkların ise kişisel durumlarına bozma ilamında ayrı ayrı yer verilerek haklarındaki mahkumiyet kararları bozulmuş, bozmaya uyan hüküm mahkemesi ise gerekçe göstermek suretiyle bu sanıkların beraetleri cihetine gitmiş ve bu sonuç kanuna ve dosya muhtevasına uygun bulunmuştur.

Komutan diğer temyiz sebebi olarak TÖS'ün örgütsel faaliyeti olmasa yan kuruluşlarından bahsedilmeyeceğini ve mahkumiyeti onaylanan Hasan ZORLU'nun da tecziye edilemeyeceğini öne sürmüştür.

Bozma ilamında ayrıntılı olarak bu yönlere değinilmiş ve gerek TÖS'ün Merkez Teşkilatı olarak ve gerekse taşra teşkilatı olarak (TÖS Şubeleri) illegal örgüt niteliğinde olduklarına dair mevcut delillerin yetersiz buldukları açıklanmış, hüküm mahkemesi de 2.yargılama sonunda aynı sonuca varmıştır. Bu cihette kanuna ve dosya muhteviyatına uygun düşmektedir.

Hasan ZORLU'nun mahkumiyetinin onanması ise TÖS Genel Merkezi veya Taşra Teşkilatı ile ilgisinden değil, Konya Devrimci Grubuna dahil olarak haklarındaki mahkumiyet kararları onaylanan Fikret SOYSAL ve Abdullah ÖZCAN'la irade birliği halinde olması ve bu şahıslarla müşterek ve aynı doğrultuda faaliyet göstermesinden ileri gelmiştir. Bu cihette bozma ilamında bu şekilde ver verilmiştir. (Dos.37-shf.337)

Askeri Savcı temyiz layihasında birinci temyiz nedeni olarak TÖS Taşra Teşkilatının Askeri Yargıtayca Marksist-Leninist olduğunun kabul edilerek kurucu ve üyelerinin mahkûm olduğu, merkez teşkilatı ve yönetim kurulu üyeleri hakkında aynı uygulamanın yapıldığını öne sürmüştür.

Bozma ilamının incelendiğinde görülmektedir ki (Dos.37-shf.389) TÖS Genel Merkezi ile doğrudan doğruya ilgili olmayan ve fakat Konya grubu olarak isimlendirilen ve ancak öğrencilik dönemlerinde aralarında T.C.K.nun 141/1.maddesine müteveccih olarak irade birliği kuran ve öğretmenlik dönemlerinde de ilişkilerini devam ettiren bir kısım sanıklar (Konya ve Keskin gurubuna dahil) dışında TÖS'ün merkez teşkilatında olduğu gibi taşra teşkilatında da Marksist-Leninist hüviyete dönüşme hali kesin delillerle saptanmış değildir. Dairemizin görüşü bu yönde olduğu gibi hüküm mahkemesinin ikinci yargılama sonunda vardığı sonuç bu merkezdedir. Bu kabul dosya muhtevasına uygun bulunmaktadır.

Askeri Savcının TÖS Taşra Teşkilatını As.Yargıtayın illegal örgütler olarak kabul ettiği yolundaki iddiasının bozma ilamında bir ön mesele olarak tezahür edip herhangi bir incelemeye imkan vermeden uygulanmasını zorunlu bulunan 1803 sayılı Af.K.nun olaya resen tatbik edilmiş olmasından ileri geldiği anlaşılmaktadır.

As.Savcının 2.temyiz sebebinden 9.temyiz sebebine kadar olan kısımlarda TÖS'ün Marksist-Leninist hüviyete büründüğü, yöneticilerinden Fakir BAYKURT, Dursun AKÇAM, Osman Korkut AKOL ve Veli KASIMOĞLU haklarında mahkumiyetlerini gerektirecek delil bulunduğu öne sürülmüş ve bazı neşriyat ile bazı eylemler mesnet olarak gösterilmiş ise de; Dairemizin aksi yöndeki görüşü bozma ilamında ayrıntılı olarak açıklanmış, mevcut deliller, gerek TÖS'ün bir kuruluş olarak ve gerekse isimleri geçen 4 sanığın yönetici olarak tecziyeleri için yeterli bulunmamıştır. Aynı görüş mahal mahkemesince de benimsenmiş, bu şekilde kabul ve uygulama ve dosya muhtevasına uygun görülmektedir.

Askeri Savcı diğer temyiz nedenlerinde dairemizin bozması üzerine haklarında beraet kararı verilmiş bulunan Veli KASIMOĞLU, Osman Korkut AKOL ve ayrıca İbrahim KANLIBAŞ, Mümin DOĞRU, Kaya ODABAŞI, Hayri ÖZDOĞAN, Yılmaz DEMİR, Muharrem TEKİN, Ahmet GÜLTEKİN, Nezihe ORCAN'ın kişisel durumlarına değinerek bozma isteminde bulunmuştur.

Mahal mahkemesinin Dairemizin bozması üzerine aynı görüş ve aynı yöndeki gerekçeyi yansıtan Beraet Hükümünde bu sanıkların mahkumiyetleri için delillerin yetersiz olduğu mukni bir tarzda açıklanmıştır.

II) Sanık Hasan ZORLU'nun T.C.K.nun 141/5 maddesine istinaden evvelce tesis edilmiş bulunan mahkumiyetine dair hükme karşı As.Savcı sanığın eyleminin aynı maddenin 1.fikrasına uyduğundan bahisle temyiz isteminde bulunmuş, bu istem dairemizde varid görülerek hükmün bu sanığa ait kısmı As.Savcının temyizine atfen aleyhe bozulmuştur. Mahal mahkemesinin bozma ilamına uyduktan sonra T.C.K.nun 141/1.maddesine istinaden tesis ettiği mahkumiyet hükmü ile 1803 sayılı Af.K.nun 1/B maddesinin uygulanmış bulunması gösterilen gerekçe karşısında isabetli bulunmuştur.

Sanık vekilleri Av.Nevzat HELVACI ile H.Cemal BAŞBAY 39 sayılı klasörün 280.sirasında bulunan temyiz layihalarında hükmün (Yasa hükümlerine ve içtihadlara aykırı olduğu görüşünü öne sürmüşler ise de) bu genel mahiyetteki temyiz sebepleri dosya muhtevası karşısında varid ve kabule değer görülmemiş, bu sanık için kabul sureti ve uygulamanın uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

III) Ayrıca hiçbir guruba ve örgüte mensubiyeti saptanamayan sanık 14-Babür ERGÜNEY hakkında T.C.K.nun 142/1-5.maddesine istinaden evvelce tesis edilmiş bulunan mahkumiyet hükmünü nezdinde Askeri Mahkeme kurulmuş bulunan komutan ve askeri savcı suçun aynı K.nun 141/1.maddesine temas ettiğinden bahisle temyiz etmişler, ayrıca sanık vekilleri lehte temyize gelmişlerdir. Hüküm, dairemizce sanığın T.C.K.nun 141/1.maddesini ihlale matuf olarak herhangi bir kimse ile irade birliği yapmamış olduğu, öğrencilerine söyledikleri sözlerin komünizm propagandası niteliği taşımadığı, ancak aynı kanunun 312.maddesinin ihlalinin söz konusu olabileceği yönünden bozmuş,

mahal mahkeme bozmaya uymuş, yeniden yapılan duruşmayı takiben tesis ettiği gerekçeli hükmün 21.sahifesinde sanığın eyleminin T.C.K.nun 312.maddesine temas ettiği ve aleniyet unsurunun da gerçekleştiğini kabul etmiş, ancak aynı hükmün 24.sahifesinde sanığın eyleminin T.C.K.nun 141/1 ve 142/1.maddelerine uymadığı ve fakat T.C.K.nun 312.maddesindeki aleniyet unsurunun yokluğu bakımından suçun teşekkül etmediği belirtilerek, sanığın beraeti cihetine gitmiştir.

Görüldüğü üzere kararın ilk kısmındaki kabul ile son kısmındaki kabul arasında bariz bir çelişki bulunmaktadır. Bu çelişki sanığın Beraetine müncar olmuştur. Dairemizin bozma ilamının 62.sahifesinde (Dos.37,shf.328) ilgili klasörlere atıfta bulunularak sanığın eyleminin T.C.K.nun 312.maddesine temas ettiği telmih edilmiştir.

Gerçekten sanığın öğrenciler arasında ve genellikle sınıfta kanunun cürüm saydığı fiili açıkça övdüğü sabit olduğu cihetle aleniyet unsuru gerçekleşmiştir. Bu takdirde de kanunun 312.maddesi, 1803 sayılı Af.K.nun 1/A maddesi şumulüne girdiğinden kamu davasının Ortadan Kaldırılmasına karar verilmesi gerekirdi. Bu kanuni lazime riayet edilmediğinden dairemizce hükmün bu sanığa ait olan kısmı bozulduktan sonra Af.K.nun uygulanması yapılmıştır. Yine bu davanın sanıklarından olup Keskin Grubuna dahil olan 15-Celal YILDIZ hakkında ilk hükümde T.C.K.nun 141/5 maddesine tevfikan mahkumiyet hükmü tesis edilmiş, Komutan ve Askeri Savcı suçun T.C.K.nun 141/1.maddesine uyduğu görüşü ile aleyhe, sanık vekilleri ise lehte olarak temyiz isteminde bulunmuşlar, dairemizce suçun T.C.K.nun 312.maddesine temas ettiği görüşü ile hüküm bozulmuş, mahal mahkemesi bozmaya uymuş, ancak T.C.K.nun 312.maddesinin 1803 sayılı Af.K.nun 1/A maddesi şumulüne girmesi nedeni ile kamu davasının ortadan kaldırılmasına karar vermiştir. Bu karar için sadece sanık vekilleri Av.H.Cemal BAŞBAY ve Nevzat HELVACI genel mahiyette olarak kararın kanuna ve içtihatlarla uymadığından bahisle temyiz isteminde bulunmuşlarsa da dosya muhtevasına göre bu sanık hakkında tesis edilen hükmün kanuna uygun olduğu görülmüş, sanık vekillerinin temyiz nedenleri varid ve kabule değer bulunmamıştır.

IV) P.D.A.'ya Bağlı Örgüt:

Bozulan ilk hükmün 325. sahifesinden itibaren Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü Proleter Devrimcileri olarak tanımlanan bir örgütün varlığına ve örgüte mensup olan sanıkların kişisel durumlarına yer verilmiştir. Hükmün 380.sahifesinde ise bu örgütün TÖS'le hiçbir suretle ilişkisi bulunmadığı kanaati izhar edilmiştir. Gerçekten dava dosyası (klasörler) incelendiğinde bu kanaat ve kabulün tamamen gerçeği yansıttığı görülmektedir.

Bu gurupta yer alan 13 sanıktan Hasan YALÇIN Yüksek Elektrik Mühendisi olup Şafak Davası olarak isimlendirilen davanın sanıklarından ve Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisinin faal elemanlarından. Amcasının oğlu İdris YALÇIN ise yine bu partiye mensup olan bir kişi olup Konya Selçuk Eğitim Enstitüsünde öğrenci iken okuldan belge alarak ayrılıp ilişkisini kesmiştir (Dos.13-shf.60). 16-Hasan YALÇIN hakkında TÖS davasına dahil olarak kamu davası açılmış, T.C.K.nun 141/1 maddesi gereğince tecziyesi istenilmiş, sevki iddiaya uygun olarak mahkumiyeti cihetine gidilmiş, sanığın temyizi üzerine mahkumiyet hükmü sanığın Şafak Davası ile irtibatı yönünden bozulmuş, mahal mahkemesince sanığın bulunamaması nedeni ile duruşmanın muvakkaten tatiline karar verilmiş, ancak As.Savcı bu sanığın eyleminin hem TÖS teşkilatı içindeki faaliyeti ve hem de Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (T.İ.İ.K.P.) durumu nedeni ile T.C.K.nun 141/1.maddesinin 1.bendine uyduğu görüşü ile temyiz yoluna başvurmuştur. 17-Sanık İdris YALÇIN hakkında ise T.C.K.nun 141/5.maddesine tevfikan dava açılmış, sevki iddiaya uygun olarak mahkumiyeti cihetine gidilmiş, As.Savcının aleyhe temyizi üzerine dairemizce bu gurubun dahil olan 13 sanık meyanında bu sanığın da Şafak davası ile irtibatı yönünden mahkumiyet hükmü bozulmuş, hüküm mahkemesince gerekli usuli işlemler yerine getirilmiş, Şafak Davası ile irtibatı ciheti tahkik edilmiş, neticede TÖS davası ile ilgili olarak hakkında karar itirazına lüzum olmadığına ve Şafak Davasındaki mahkumiyeti bozulduğu takdirde TÖS davasındaki delillerin Şafak Davasında değerlendirilmek üzere 3 numaralı Sıkıyönetim As.Mahkemesine gönderilmesine karar verilmiş, As.Savcı bu sanık için de Hasan YALÇIN için olduğu gibi T.C.K.nun 141/1.maddesinin 1.bendinin uygulanması gerektiği görüşü ile aleyhe temyize başvurmuştur. (Dos.39-shf.310, As.Savcının temyiz layihası).

Bu guruba dahil, yani P.D.A. sanıklarına ait klasörlerdeki deliller incelendiğinde açıklıkla görülmektedir ki, bu sanıkların TÖS Merkez veya Taşra Teşkilatı ile münasebetleri yoktur. Bu delillere göre sanık Hasan YALÇIN T.İ.İ.K.P.'nin faal bir elemanı gibi görülmektedir. Amcasının oğlu olan sanık İdris YALÇIN'ın ise Konya Selçuk Eğitim Enst.'nün eski bir öğrencisi olması, Konya ilçeleri halkından bulunmaları bu Enstitü öğrencileri arasında T.İ.İ.K.P.'nin ideolojisi doğrultusunda faaliyette bulunmalarını kolaylaştırmıştır. Bu sanıkların Konya'daki faaliyetleri ayrı ve müstakim olmayıp mensup oldukları T.İ.İ.K.P.'nin çalışmalarını Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü içinde de devam ettirmeleri şeklindedir. TÖS davasına dahil edilen bu gurubun (P.D.A.)nın faaliyetleri T.İ.İ.K.P.'nin faaliyetlerinin bir uzantısı teşkil etmektedir.

Bianenaleyh Hasan ve İdris YALÇIN'ın TÖS sanığı olarak ve hem de T.İ.İ.K.P.'nin sanığı olarak T.C.K.nun 141 maddesinin 1.fıkrasının 1.bendinin öngördüğü (bu kabil cemiyetlerin bir kaçını sevk ve idare) etmek gibi eylemleri mevcut değildir. Bu nedenle Askeri Savcının eski görüşü temyiz sebebi dosya muhtevasına uygun bulunmamaktadır. Esasen bu iki sanık Şafak Davasının da sanığı olarak 4.Kor.K.lığı nezdinde kurulu 3 numaralı As.Mahkemesinin 974/1-25 karar sayılı hükmü ile T.C.K.nun 141/1.maddesine tevfikan mahkum edilmişlerdir. Ancak dava dosyaları henüz temyiz incelemesi safhasındadır.

Sanık Hasan YALÇIN TÖS davası ile ilgili olarak As.Yrg. mürafasından sonra ele geçmediği için 353 sayılı Kanun 262/3.maddesine istinaden gaip addedilerek aynı maddenin ikinci fıkrasına göre hakkındaki duruşmanın muvakkaten tatiline karar verilmiştir.

Bu nevi kararlar temyiz incelemesine tabi olduklarından As.Savcının temyizine atfen gerekli inceleme yapılmıştır. İlk nazarda karar kanuna aykırı (Uygunluk) arzettekine ise de, bu sanık esas itibarıyla Şafak Davasının bir sanığıdır. Şafak Davasına ait delillerin toplanmadığı ve dava ikamet edilemediği bir dönemde Konya Selçuk Eğitim Enstitüsünde bir kısım öğrencileri ile ilişkisinin tesbiti üzerine bu öğrencilerle (P.D.A.) birlikte TÖS davasına dahil olarak hakkında kamu davası açılmıştır. Ancak Şafak Davasındaki yeri artık açıklık kazandığından hakkındaki evrakın tefrik edilerek kendisini ilzam eden Şafak Davası ile birleştirilmek veya yetkili mahkemeye gereğinin takdirini sağlamak üzere 3 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesine gönderilmesine şahsi ve fiili irtibatın varlığı ve ceza uygulamasının zaruri bir icabıdır. Bu nedenle hakkında verilen duruşmanın tatili kararının Savcının temyizine atfen bozulması cihetine gidilmiştir. Ancak bu sanığı Şafak Davasındaki mahkumiyet hükmü kesinleştiği takdirde TÖS davasına ait olan kamu davasının hükümsüzlüğüne karar verilmesinin gerekeceği bedihidir.

Sanık İdris YALÇIN hakkında verilen (karar itirazına lüzum olmadığı) yolundaki karar ise nihai kararları gösteren 353 sayılı K.nun 162/2. maddesinde yer alan kararlardan değildir. Bu itibarla kanuna uygun olmayan bir karar niteliğindedir. Ayrıca bu sanığın esas itibarıyla Şafak Davasının sanığı olduğu Konya'daki faaliyetlerini T.İ.İ.K.P.na mensubiyeti nedeni ile sürdürdüğü bir vakıdır. Bu husus mahal mahkemesince de kabul edildiği (Dos.39-478/3, gerekçeli hüküm shf.23-24) cihetle bu sanığın durumunun takdir ve gerekli karar itirazı için hakkındaki evrakın tefrik edilerek Ankara Sıkıyönetim 3 Nolu mahkemesine gönderilmesi kanuni ve usuli bir zaruret teşkil ettiği için As.Savcının temyizine atfen hakkında tesis edilen (karar itirazına lüzum olmadığı) kararının bozulması cihetine gidilmiştir. Ancak bu sanığın da Şafak Davasındaki mahkumiyeti kesinleştiği takdirde Hasan YALÇIN için olduğu gibi bu sanık için de TÖS davasına ait olmak üzere kamu davasının hükümsüzlüğüne karar verilmesi gerekecektir.

As.Savcı diğer bir temyiz sebebi olarak da P.D.A. gurubuna dahil olan diğer sanıklardan 18-İbrahim BAYAR, 19- Ali ASLAN, 20- Akın Oktay AKKAYA, 21- Aziz AYDIN, 22- Emine DİNÇ, 23- Yüksel ERBAYTAN, 24- Tuncer Gönen, 25- Mevlüt GÜVERCİN, 26- İbrahim ATA, 27- Ahmet YÜKSEL haklarındaki kamu davasının ortadan kaldırılmasına kararında isabetli olmadığını ileri sürmüş ise de (Haklarında duruşmanın tatiline karar verilen ve temyize gelinmemesi nedeni ile inceleme dışı bırakılan 28- Güral İLBAN dahil olmak üzere) yukarıda isimleri geçen sanıkların Şafak Davasına dahil edilmemeleri haklarında açılmış olan kamu davası TÖS mevcut bulunması ve cümlesinin eylemlerinin mahkemenin kabulü gibi ancak T.C.K.nun 141/5.maddesine temas ettiğini, bu maddenin ise 1803 sayılı Af.K.nun 1/A maddesi

şumulüne dahil olması ve affin ise bir ön mesele teşkil etmesi nedeni ile adı geçen sanıklar hakkında kamu davasının ortadal kaldırılmasına karar verilmesi kanuna ve dosya muhtevasına uygun bulunmaktadır.

Askeri Savcı ayrıca P.D.A.ya mensup olan sanıkların T.İ.İ.K.P. ile irtibatlı olmadıklarını, bunun uydurma bir irtibat olduğunu öne sürmüş ise de;

Ayrıca Şafak Davası sanığı olan Hasan YALÇIN'ın sanık Ali ASLAN adına Konya P.T.T.sine 309 numarada kayıtlı Posta Kutusuna T.İ.İ.K.P. yayın organları olan Proteler Devrimci Aydınlik, İşçi-Köylü gazetelerini göndermesi ve bunların sözü geçen sanıklar tarafından okunmaları, Hasan YALÇIN ile yazışma yapmaları (Dos.3-shf.418) (Dosya 5/A Gr.da sanık Hasan YALÇIN'a ait kısımda 2/4 ile 3 ve 4 numaralı mektuplar, Dos.13-shf.47 ile 13 sayılı klasörde shf.237'de Hasan YALÇIN'ın ifadesi 30 no.lu klasörün 161.sirasında Hasan YALÇIN'ın savunması, Dos.3-shf.300'de sanık Ahmet YÜKSEL'in ifadesi, aynı klasör shf.306'da Kerim METLİ'nin ifadesi, Dos.3/B Gr.shf.22'deki bir fotokopiden sanık İbrahim BAYAR'ın Proleter Devrimci Aydınlik Dergisi İdarehanesine gittiğinin anlaşılması, aynı klasörün 24.sirasındaki 5.6.1970 tarihli mektupta (fotokopi) yine İbrahim BAYAR'ın İşçi-Köylü Gazetesinin başlıklı kağıdını kullanması, sanık Akın Oktay AKKAYA'nın İşçi-Köylü Gazetesine eleştiri yazısı göndermesi (Dos.13-shf.76/Dos.20-shf.84) Sanık Aziz AYDIN'ın eşine İşçi-Köylü Gazetesine abone olmasını tavsiye eden mektubu (Dos.28.11 numaralı mektup) Sanık Emine DİNÇ'in İşçi-Köylü İdarehanesine gittiğini sanık Yüksel ERBAYTAN'ı hastanede ziyaretine gelmesi ile tanıştığını, bir iki defa İşçi-Köylü Gazetesini sattığını ifade etmesi (Dos.13-shf.273) Sanık Yüksel ERBAYTAN'ın İşçi-Köylü Gazetesi idarehanesine devam etmesi (Dos.23-shf.273'te Emine DİNÇ'in ifadesi) (Dos.3-shf.302'deki Ahmet YÜKSEL'in Tuncer GÖREN, İbrahim BAYAR ve Ali ASLAN'ın olan ideolojik beraberliklerini ifade etmesi (Dos.13-Ek.8, shf.14'deki Emine DİNÇ'in sanık Tuncer'e mektubu, yine Tuncer Güren'in yazıp Şafak Davası sanıklarından Gün ZİLELİ'ye gönderdiği Sanatta Özgürlük Masalı ve Devrimci Sanat başlıklı yazısının fotokopisi (Dos.13, shf.1-10) bu yazı Gün ZİLELİ'nin eline geçmiştir (Aynı klasör Ek:9-shf.12. Sanık Mevlüt GÜVERCİN'in Ali ASLAN ve Tuncer GÖREN'le aynı düşüncede olduklarını söylemesi (Dos.3-shf.376)da sanığın hazırlık ifadesi) Sanık İbrahim ATA'nın Selçuk Eğitim Enstitüsünde devrimci olarak görünmek için diğer sanıkların dahil olduğu gruba katıldığını, Mevlüt GÜVERCİN'e, Balıkesir'e okulunu nakledince mektup yazdığını söylemesi (Dos.3-shf.429, hazırlık ifadesi) Sanık Ahmet YÜKSEL'in Proleter Devrimci Aydınlik Dergisine yazı göndermesi (Dos.20,shf.246, Derginin 508 shf.si). İdris YALÇIN'ın İşçi-Köylü Gazetesi ile Proteler Devrimci Aydınlik Dergilerini Konya'da dağıttığını ifade etmesi (Dos.3-shf.447'deki sanığın hazırlık ifadesi) ve bu guruba dahil olan sanıkların kendilerini proleter devrimci olarak tanımlamaları, P.D.A.ya mensup olan sanıkların özellikle sanık Hasan YALÇIN'ın yakın ilgisi ile T.İ.İ.K.P. yayınlarına ilgi göstermeleri, bunları okumaları, yazı göndermeleri, gazete dağıtmaları ve satmaları ve bu nedenlerle de As.Savcının iddiasının aksine Hasan YALÇIN'ın aracılığı ile T.İ.İ.K.P. örgütü ile bir ölçüde irtibatlı olduklarını kanıtlamaktadır. Ancak eylemleri T.C.K.nun 141/5.maddesine temas eden niteliktedir. Bu itibarla haklarındaki uygulama isabetli bulunmaktadır.

Askeri Savcı son temyiz nedeni olarak da hükümün gerekçesizliğine değinmekte ise de bozma ilamı doğrultusundaki hükümün yeter derecede gerekçeyi (Hükümün müsadere ile ilgili kısmı hariç) ihtiva ettiği görülmüştür.

V) Müsadere Konusu:

Müsadere, bir şeyin hazineye intikal ettiren bir tedbir niteliğindedir. Bu işlemin farik vasfı genel değil, muayyen eşyaya hasren uygulama olanağı vermesidir. Ancak ve istisnai hallerde ve kanunda yazılı olduğu yerlerde genel bir müsadere söz konusu olabilir; bu nevi müsadereye As.C.K.nun 78.maddesi misal olarak gösterilebilir. T.C.K.nun 36. maddesi ise böyle bir genel mahiyetteki müsadereye ceviz veren madde değildir. Madde tetkik edildiğinde ancak üç halde müsadereye hükümlenacağı görülmektedir.

Birinci Hal:

Mahkumiyet Halinde: Cürüm veya kabahate kullanılan veya kullanılmak üzere hazırlanan veya fiilin irtikabından husule gelen eşya fiili de methali olmayan kimselere ait olmamak şartı ile mahkemece sabit ve müsadere olunacaktır.

İkinci Hal: Kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması ve satılması cürüm veya kabahat teşkil eden eşya bir ceza mahkumiyeti olmasa ve faile ait bulunması dahi mutlaka zabıt ve müsadere olunacaktır.

Üçüncü Hal: Taşınması memnu olmayan silahların ruhsatsız taşınması halinde de zabıt ve müsadereye hükümlenacaktır.

Birinci fıkranın uygulanabilmesi için evvel emirde mahkumiyet şartının tahakkuk etmesi gerekmektedir. TÖS olarak isimlendirilen bu davanın ilk yargılama safhasında 151 sanığı olduğu ve halen de dosyasının 67 klasör ve üç adet karton dosyaya bağlı olduğu düşünülen davanın vüsat ve şumulü kolayca anlaşılacaktır.

Mahal mahkemesi ve kısmen de dairemizce sanıkların bir kısmı hakkında Beraet, bir kısmı hakkında 1803 sayılı Af Yasasına tebaen kamu davasının ortadal kaldırılması ve bir kısmı hakkında ise mahkumiyet kararı verilerek 1803 sayılı Af K.nun 1/B maddesi uygulanmış, iki sanık hakkında da duruşmanın muvakkaten tatili kararları verilmiştir. Mahkemenin müsadere ile ilgili kararında 36. maddenin hangi fıkrasının uygulandığı sarih değildir. Bu kadar şumulü olan dava muhteviyatında değerlendirilmeye tabi tutulan ve tutulmayan, ayrıca sanıklara ait olan veya olmayan çok sayıda mektup, kartpostal, bildiri, fotoğraf, afiş, kitap, dergi, gazete, bülten, defter, broşür, çalışma notları, v.s. bulunmaktadır. Bunlardan hangilerinin hangi sanığa ait olduğu hangi yetkili merci tarafından yasaklandığı ve toplattırılmasına veya müsadereye karar verildiği, karar yerinde açıklanmadığı gibi, bizatihi müsadereye gereken eşyanın mahiyet ve muhtevaları ile mahkemeyi bu kabule götüren sebepler açık ve kesin ve tadadi bir tarzda hüküm yerinde gösterilmeden, diğer bir deyişle müsadereye hükümlen evraktan hangilerinin hangi sanığın mahkumiyetinin bir neticesi olarak kullanılması veya kullanılmak üzere hazırlanması veya fiilin irtikabından husule gelmesi nedenleri ile müsadereye cihetine gidildiği veya esasen kullanılması, yapılması, taşınması ve bulundurulmasının cürüm veya kabahat teşkil eden eşyadan olduğu tevzih edilmeden umumiyet ifade eden bir üslubla müsadere kararı verilmesi T.C.K.nun 36.maddesinin bünyesine ve vazı maksadına uygun bulunmamaktadır.

Esasen T.C.K.nun 36.maddesinin 2.fıkrasının ile 1803 sayılı Af.K.nun 13.maddesindeki şartların varlığı halinde C.M.U.K.nun 392. ve 393.maddelerine tevfikan muayyen eşyanın (Evrakın) müsadereye karar itihazi her zaman imkan dahilindedir.

Bu nedenlerle Dursun BİLA'ya ait PB.Model 70-Patro Boretta Kardone V.T.Marka 7,65 çapındaki bir adet tabanca ile 6 adet 7,65lik mermisi ve bir adet şarjörün T.C.K.nun 36/2.maddesine tevfikan müsadereye ciheti hariç olmak üzere hükmen müsadere ile ilgili kısmı kanuna uygun görülmemiş ve hükümün bu yönünden bozulması cihetine gidilmiştir.

SONUÇ OLARAK:

Haklarında Beraet kararı verilmiş bulunan sanıklardan,

1) Fakir BAYKURT, 2) Veli KASIMOĞLU, 3) Osman Korkut AKOL, 4) Dursun AKÇAM, 5) Mümin DOĞRU, 6) Kaya ODABAŞI, 7) Hayri ÖZDOĞAN, 8) Yılmaz DEMİR, 9) Muharrem TEKİN, 10) Ahmet GÜLTEKİN, 11) Nezihe ORCAN, 12) İbrahim KANLIBAŞ ile hakkında mahkumiyet kararı verilir 1803 sayılı Af K.nun 1/B maddesi uygulanan 13) Hasan ZORLU hakkındaki kamu davasının ortadal kaldırılmasına karar verilen; 14) Celal YILDIZ, 15) İbrahim BAYAR, 16) Ali ASLAN, 17) A.Oktay AKKAYA, 18) Aziz AYDIN, 19) Emine DİNÇ, 20) Yüksel ERBAYTAN, 21) Tuncer GÖREN, 22) Mevlüt GÜVERCİN, 23) İbrahim ATA, 24) Ahmet YÜKSEL'e ait hükümlerde herhangi bir isabetsizlik, delillerin takdirinde herhangi bir hata ve zaaf müşahade olunmadığından ve esasen bozmaya uyularak yeniden yapılan duruşma sonunda bozma icapları tamamen yerine getirildiği gibi bu safhada subutu etkileyecek derecede evvelkilerden ayrı olarak da başkaca bir delil ikame edilmiş bulunduğundan, Hasan ZORLU ile Celal YILDIZ'ın vekillerinin, 25) Gürel İLBAN hariç (Bu sanık hakkında verilen duruşmanın tatili kararı için temyiz gelinmediğinden, hakkındaki karar kesinleşmiş ve temyiz incelemesi yapılmamıştır) diğer 24 sanık hakkında Askeri Savcının bunlardan 13'ü hakkında ayrıca Komutanın ileri sürdükleri temyiz sebepleri varid ve kabule değer görülmediğinden cümlesinin 353 sayılı Kanunun 217/2.maddesine tevfikan REDDİNE, usul ve kanuna uygun olarak hükümün bu kısmının ONANMASINA,

26) Sanık Babür ERGÜNEY hakkındaki bozma ilamına uyulduktan ve bütün usuli ve hukuki işlemler yerine getirildikten sonra tesis edilmiş bulunan gerekçeli hükmün 21.sahifesinde bu sanığın eyleminin T.C.K.nun 312.maddesinin ihlali niteliğinde olduğu fiili talebe arasında işleyerek aleniyet unsuru da teşekkül ettiği açıklandıktan sonra kamu davasının Ortadan Kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken aynı gerekçeli hükmün 24.sahifesinde beraetine karar verilmiş olması usul ve kanuna uygun bulunmadığından müttehas Beraet hükmünün Komutan ve As.Savcının temyizlerine atfen ve resen 353 sayılı K.nun 221.maddesine tevfikân BOZULMASINA eylemin mahal mahkemesinin kabul ettiği gibi T.C.K.nun 312.maddesine temas ettiğiinden ve bu suçta 1803 sayılı Af.K.nun 1/A maddesi şumulüne girdiğinden T.C.K.nun 97.maddesi gereğince hakkındaki KAMU DAVASININ ORTADAN KALDIRILMASINA

27) Sanık Hasan YALÇIN ile 28) İdris YALÇIN'ın TÖS davası içindeki durumlarına işbu ilâmın (6) ve (7).sahifelerinde değinilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır. Hasan YALÇIN hakkındaki duruşmanın muvakkaten tatili kararı ile İdris YALÇIN hakkındaki karar ittihasına lüzum olmadığına dair olan kararın kanuna ve usule uygun bulunmadıkları bu (okunamadı, Y.K.) saptanmış olduğundan, bu sanıklar hakkındaki müttehas kararların 353 sayılı K.nun 221.maddesine tevfikân ve Askeri Savcının temyizine atfen ve resen BOZULMASINA

Yukarıda açıklanan nedenlerle hükmün müsadere ile ilgili kısmı (Dursun BİLA'da zuhur eden ve evsafı kararda yazılı olan tabanca, mermiler ve şarjörün müsadereci ciheti hariç olmak üzere) usul ve kanuna uygun görülmediğinden hükmün bu kısmının sanıklar vekillerinden Av.Nevzat HELVACI ve M.Cemal BAŞBAY'ın temyizlerine atfen (Dos.39-shf.280) ve resen 353 sayılı K.nun 221.maddesine tevfikân BOZULMASINA sanık Hasan ZORLU hakkında Üye B.SIZIROĞLU'nun karşı oyuyla ve oyçokluğuyla, diğer yönlerde oybirliğiyle ve genellikle tebliğnameye uygun olarak 13.4.1976 tarihinde karar verildi.

BAŞKAN	ÜYE	ÜYE	ÜYE	ÜYE
Hak.Alb.	Hak.Alb.	Hak.Alb.	Hak.Alb.	Hak.Alb.
H.TAVUKÇUOĞLU	F.MARŞAN	N.TURANAY	B.SIZIROĞLU	B.KELAV

KARŞI OY YAZISI

Sanıklardan Hasan ZORLU'nun Fikret SOYSAL ve Abdullah Özcan ile birlikte Konya Devrimciler Gurubu olarak isimlendirilen T.C.K.nun 141.maddesinin 1.bendinde yer alan bir cemiyet kurdukları yolunda yeter delil bulunmadığı gibi bu kişilerin birbirlerine yazdıkları mektupların münderعاتı itibariyle de cemiyetin teşekkülü için bulunması zorunlu gaye birliğinin de teessüs etmiş sayılamayacağı görüşünü taşıdığından Hasan ZORLU hakkındaki mahkumiyet hükmünün ONANMASINA ilişkin çoğunluk kararına karşıyım.

ÜYE
Hak.Alb.
Bahattin SIZIROĞLU

Sonuç: TÖS Yeniden Yaratılabilir mi?

TÖS, çok zor koşullara ve büyük saldırılara karşın, öğretmenlerin yaklaşık yarısını örgütleyebilen ve neredeyse dörtte üçünü 4 günlük kanun dışı genel greve götürebilen başarılı bir örgüttü.

TÖS, kitabın "TÖS'ü TÖS Yapan Koşullar" bölümünde özetlenen durumun bir ürünüydü.

TÖS yeniden yaratılabilir mi/

1965 yılından günümüze köprülerin altından çok sular aktı.

2015 yılında eğitim alanında çalışan yüzbinlerce kamu ve özel sektör çalışanını örgütlemek ve mücadeleye sokmak, bazı açılardan daha zor, bazı açılardan daha kolaydır. Ancak TÖS'ün yeniden yaratılamayacağı kesindir.

Günümüzün öğretmeni, köy enstitülerinde o günlerin anlayışıyla "devrimci" olarak yetiştirilmiş, mesleğiyle özdeşleşmiş, "halkı aydınlatıp kurtarma" inancı ve misyonuyla donatılmış bir kişi değildir.

TÖS'ün en haklı ve meşru talebi, Anayasanın uygulanmasıydı. Türkiye demokratik devriminin önemli kazanımlarının biri olan 1961 Anayasası günümüzde yoktur. Günümüzün ekonomik, toplumsal ve siyasal mücadelesi, 12 Eylül Darbesi'nin ürünü Anayasaya rağmen yapılmaktadır.

Tarihte bireyin rolü daima ikincildir; ancak TÖS'ü TÖS yapan özelliklerin en önemlilerinden biri, birikimi, kişiliği, yazarlığı, önderlik yeteneği, sade yaşantısı, çalışkanlığı ve toplum içinde ve öğretmenler arasındaki büyük saygınlığıyla Fakir Baykurt'tur.

Diğer taraftan, günümüzde eğitim çalışanlarının örgütlenmesi ve kitle eylemlerinin gelişmesi açısından önemli üstünlükler de vardır.

TÖS dönemindeki öğretmenler kendilerini işçi sınıfından kabul etmiyordu; işçilerle ilişki kurmada büyük zorluk yaşıyorlardı. Günümüzde öğretmenlerin giderek artan bir bölümü, işgüçlerinden başka satacak birşeyleri olmadığını kavrayan ve kendilerini işçi sınıfının bir parçası kabul eden insanlardan oluşmaktadır.

TÖS döneminde düzenle uyumlu çalışan ve yaşayan bir öğretmenin ataması derhal yapılıyordu; öğretmenlerin işsizlik diye bir sorunu yoktu. Günümüzde işsiz öğretmenlerin sayısı artmaktadır. Ayrıca özel sektörde öğretmen istihdamında yaşanan büyük sorunlar, öğretmenleri sınıf mücadelesine daha açık bir biçimde zorlamaktadır.

TÖS döneminde öğretmenlerin hâlâ önemli bir bölümü kendilerini işçilerin üstünde bir "aydın tabakası" olarak görürler ve işçi örgütlerinden uzak dururlardı. Günümüzde bu alanda işbirliği olanakları artmaktadır.

TÖS döneminde soğuk savaş yaşanıyor ve ilerici/devrimci/sosyalist kişi ve örgütler, emperyalizmin kontrolü ve yönlendirmesi altındaki gizli veya açık örgüt ve kişilerin saldırısına uğruyordu. Günümüzde bu nitelikte saldırılar yoktur. Komünistler bile özgürce örgütlenebilmekte ve çalışmaya yürütebilmektedir.

TÖS döneminde kapitalizmin Altın Çağı yaşanıyor ve insanların yaşam standartları sürekli olarak yükseliyordu. Bu koşullarda düzene karşı halk desteği sağlayabilmek olanaksızdı. Günümüzde ise hem kapitalizmin üçüncü küresel krizi, hem de Türkiye ekonomisinin krizi yaşanmaktadır. Bu krizlerin genel olarak halkın ve özel olarak öğretmenlerin somut yaşamlarına yansması çok şiddetli olacaktır. Yaşam standartlarındaki yükselmenin en önemli kaynağı, kredi kartları ve tüketici kredileridir. Halkın ve öğretmenlerin büyük bölümü borçludur. Yaşanan ve giderek derinleşen ekonomik kriz, öğretmen kitlesinin halk desteği alabilmesi de günümüzde daha kolay kılmaktadır.

TÖS döneminde öğretmenleri büyük bölümü, yüzyıllardır kendisini fazla değişmeden aynı biçimde üreten köylüler arasında çalışıyor ve yaşıyordu. Günümüzde Türkiye halkı ağırlıklı olarak kentlidir.

TÖS döneminde köylerde ağalık, şeyhlik, aşiret reisliği çok etkiliydi ve bu yerel güçler, öğretmeni kendi güçlerini tehdit eden düşman olarak algılıyor ve tavırlarını bu algıya göre belirliyordu. Günümüzde kırsal kesimde ağalık, şeyhlik ve aşiret reisliğinin etkisi epeyce azalmıştır.

TÖS döneminde televizyon yeni yayılıyordu; bilgisayar ve internet yoktu; bilgiye erişim çok zordu. Köylerde ve küçük yerleşim birimlerindeki insanlar büyük bir darbakışlılık içindeydi; gerici yerel güçlerin yönlendirme ve tahriklerine açıktı. Günümüzde dünyada ve Türkiye’deki gelişmeler çok daha iyi izlenmektedir.

TÖS döneminde emperyalizm soyut bir düşmandı. Soğuk savaş koşullarında halkın büyük bölümü için ABD, emperyalist bir güç değil, “emperyalist Rusya”ya, “aile tanımayan ahlaksız ve Allahsız komünistler”e karşı Türkiye’nin müttefikiydi. Günümüzde emperyalizmin Türkiye’ye yönelik politikaları çok daha somut olarak yaşanmakta, halkın giderek artan bölümü ABD emperyalizminin karşısında bilinçsiz veya bilinçli bir biçimde tavır almaktadır.

TÖS döneminde İslamcılarla emperyalist güçler arasında güçlü bir ilişki vardı; İslamcılar, komünistlere karşı ABD ile işbirliğine hazırды. Günümüzde İslamcı cephe bu konuda bölünmüş durumdadır. İslamcılar içinde emperyalizme ve hatta kapitalizme karşı tavır alanların etkisi giderek artmaktadır. Çıkarlarını ve anlayışını ABD ile özdeşleştiren İslamcılar bugün azınlık konumundadır.

TÖS döneminde ülkücüler anti-emperyalist bir tavır almıyor, komünistlere karşı ABD ile ittifakı savunuyordu. Günümüzde ülkücülerin ABD ile ilişkileri değişmiş durumdadır.

TÖS döneminde Türkiye’nin devlet politikası ABD ile ittifaka dayanıyordu. Buna bağlı olarak da devlet içindeki gizli yapılar, bu ittifaka karşı çıkan TÖS’ü hedef almıştı. Günümüzde devlet içinde giderek güçlenen kesimler ABD’nin bölgemizdeki politikalarına karşıdır; anti-emperyalist güçlere yönelik gizli operasyonlar yapılmamakta, dolaylı saldırılar düzenlenmemektedir.

Bunlara karşılık, öğretmen kitlesi içinde sınıf bilinci ve kimliği yerine etnik köken kimliği veya inanç kimliğiyle hareket eden kesimlerin sayısı ve oranı, TÖS dönemiyle kıyaslanamayacak kadar büyüktür.

1965-1968 döneminde sol pek bölünmemişti; 1968-1971 dönemindeki bölünmeler de tabana pek yapılmamıştı. Ancak günümüzde her renginden sol büyük bir bölünme içindedir ve bu bölünmeler demokratik kitle örgütlerine taşınmakta ve bu örgütleri felç edebilmektedir.

Tüketim çılgınlığı eğitim çalışanlarının büyük borçlar altına girmesine yol açmıştır. Borç, insanları (belirli bir noktaya kadar) mücadeleden caydırmaktadır.

Bunlar ve benzeri etmenler dikkate alındığında, TÖS’ün yeniden yaratılabilmesinin olanaksız olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak günümüzde kapitalizmin çok gelişmiş olduğu koşullarda, sınıf çelişkileri dikkate alınarak, sınıf mücadelesi anlayışıyla gerçekçi ve somut programlarla, güçlü bir kitlesel eğitimciler hareketi yaratılabilir.

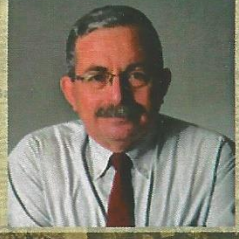
KAYNAKÇA

- 12 Mart Belgeleri, Madanoğlu Cuntası-İddianame, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1973.
- AID, *Directory of Participants Trained Under Joint Programs of the U.S. and the Turkish Governments 1949-1968*, Ankara, 1968.
- Akgöl, H., *Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965-1971 (Kuruluşu, Etkinlikleri, Sorunları)*, Yüksekisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Haziran 1981.
- Akpınar, H., *Kurtların Kardeşliği, CKMP'den MHP'ye (1965-2005)*, Bir Harf Yay., İstanbul, 3. baskı, 2005.
- Aksoy, M., *Devrimci Öğretmenin Kıyımı ve Mücadelesi*, Cilt 1 ve 2, Ankara, 1975.
- Aksoy, M.-Alican, C.-Arman, H.-Koçtürk, O.N.-Talas, C., *Öğretmen Boykotu, TÖS 2. Devrimci Eğitim Şurası* geçici baskısı, Ankara, 1971.
- Aksu, A., "Osmanlı'dan Günümüze Köylü Mücadeleleri," Aysu, A.-Kayaoğlu, S. (der.), *Köylülükten Sonra Tarım, Osmanlı'dan Günümüze Çiğçinin İlgası ve Şirketleşme*, epos Yay., Ankara, 2014.
- Altunya, N., *Türkiye'de Öğretmen Örgütlenmesi, 1908-2008*, Yenilenmiş 2. Baskı, Ürün Yay., Ankara, 2008.
- Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 2 Numaralı Askeri Mahkemesi, *TÖS Davası Gerekeçeli, Hüküm*, 1972.
- Apaydın, T., *Akan Sulara Karşı, Öğretmenlik Anıları*, Öğretmen Dünyası Yay., Ankara, 2012.
- Arcayürek, C., *Demirel Dönemi, 12 Mart Darbesi, 1965-1971*, Bilgi Yay., Ankara, 1985.
- Arıkan, S., *TÖS Dosyasından*, Çıkaryol Yay.No.2, Ankara, 1971.
- Ataer, İ.E., *Milli Eğitimde Olaylar ve Belgeler, Kızıl Rapor, 1919-1975*, Kırışlı Yay., İstanbul, 1975 (?).
- Atsız, N., *Makaleler – IV*, İrfan Yay., İstanbul, 1997.
- Aybar, M.A., *Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm, Seçmeler 1945-1967*, Gerçek Yay., İstanbul, 1968.
- Başar, E., *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1960-1971)*, MEB Yay., İstanbul, 1999.
- Baykurt, F., *İfade, TÖS Savunması*, Eğitim-İş Yay., Ankara, 1994.
- Baykurt, F., *Öğretmenin Uyandırma Görevi, TÖS Dönemi: 1965-1971*, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2000.
- Baykurt, F., *Özyaşam 5, Bir TÖS Vardı*, Papirüs Yay., İst., 2000.
- Baykurt, F., *Sendika ve Grev*, TÖS Eğitim El Kitabı No.2, Ankara, 1969.
- Baykurt, F., *Yanar Bir Işık, TÖS, İmece, abece Yazıları*, Eğit-Der Yay.No.6, Ankara, 2000.
- Bila, H., *CHP, 1919-1999*, Doğan Kitap, İstanbul, 1999.
- Bozkurt, A., *12'den 12'ye, Anılar-2*, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2000.
- Bozkurt, A., *Köyden Köye, Anılar-1*, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2000.
- C.H.F., *Program*, İstanbul, 1931.
- Çalışlar, O., *Refah Partisi Nereden Nereye*, Pencere Yay., İstanbul, 1997.
- Çatma, E., *1965 Madenci Direnişinin Öyküsü, Kömür Tutuşunca*, Evrensel Basım Yayın, 1997.
- Çetinkaya, H., *Fethullah Gülen'in 40 Yıllık Serüveni*, Günizi Yay., İstanbul, 2004.
- CHP, *İnsanca Bir Düzen Kurmak İçin Halktan Yetki İstiyoruz, CHP'nin Düzen Değişikliği Programı*, Ankara, 1969.
- CHP, *XIX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu 18 Ekim 1968*, Ankara, 1968.
- CHP, *XX. Kurultayı Parti Meclisi Raporu (3 Ekim 1970-Ankara)*, Ankara, 1970.
- CKMP, *Müreffeh ve Kuvvetli Türkiye İçin CKMP Programı*, Ankara, 1965.
- Darendelioğlu, İ., *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*, t Yay., 1975.
- Demir, İ., *Grev ve Direnişler Üzerine Anılar-Deneyler, İşçi Sınıfı Mücadelesinden Bir Kesit, 1962-1975*, İstanbul, 1980.
- Demir, S., "Türkiye'de Kamu Görevlileri Dernekleri 1971-1980," *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, Mart 1991.
- Demircioğlu, T. (derleyen), *Fakir Baykurt'un İç Yüzü*, MTTB Yay.No.2, Ankara, 1969.
- Devrimci Doğu Kültür Ocakları Dava Dosyası-1*, Komal Yay., Ankara, 1975.
- DİE, *Genel Nüfus Sayımı, Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 24 Ekim 1965*, Yay.No.568, Ankara, 1969.
- DİE, *İstatistik Göstergeler, 1923-1998*, Ankara, 2001.

- DİSK, *Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Ana Tüzüğü*, 1967, çoğaltma.
- Doğan, A., *Dün Eğitim Vardı. Ya Bugün? 1968 Devrimci Eğitim Şurası, 1969 Öğretmen Boykotu*, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul, 2010.
- Ecevit, B., *Ortanın Solu*, KİM Yay., İstanbul, 1966; Ecevit, B., *Atatürk ve Devrimcilik*, Tekin Yay., İstanbul, 1970.
- Ege Bölgesi Köy Öğretmenleri Derneği Tüzüğü*, İzmir, 1949.
- Erboz, F.-Soydan, M., *1962'de Geldiler, 1972'de Gittiler, Barış Gönüllüleri, 10 Karanlık Yıl*, Empati Yay., Ankara, 2005.
- Evren, S.-Erdem, S.-Yıldırım, C., *Eğitim Emekçileri Tarihi, Encümen-i Muallimin'den Eğitim-Sen'e*, Bireşim Yay., İstanbul, 1995.
- Feyizoğlu, T., *Fikir Kulüpleri Federasyonu, Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi*, Ozan Yay., İstanbul, 2002.
- Fişek, K., *Türkiye'de Devlet-İşçi İlişkileri Açısından Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili*, AÜ SBF Yay.No.274, Ankara, 1969;
- Gazioğlu, G., *Roman Gibi, Anılar*, Genişletilmiş 2. Baskı, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2010.
- Genç, S., *12 Mart'a Nasıl Gelindi*, İleri Yay., Ankara, 1971.
- Georgeon, F., *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri, Yusuf Akçura, 1876-1935*, Tarih Vakfı Yay., İstanbul, 4. basım, 2005.
- Göldaş, İ., *İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin Grevi*, İstanbul, 1984.
- Gündoğan, A.Z., *The Kurdish Political Mobilization in the 1960's: The Case of "The Eastern Meetings"*, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, 2005.
- Gürkan, C., *12 Mart'a Beş Kala*, Tekin Yay., İstanbul, 1986.
- Güvenç, S., "Türkiye'de Öğretmen Sendikacılığı ve İLK-SEN," *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, Sayı 22, Bahar 2008.
- Harun K., *Olaylı Yıllar ve Gençlik*, May Yay., İstanbul, 1975.
- Helvacı, N., *Öğretmenin Hukuk Rehberi*, TÖS Yay.No.2, Ankara, 1969.
- İLKSEN, *Türkiye-İlksen Genel Başkanı Kenan Keleş'in 6-7 Ağustos Ortak Kurultay Sunuş Konuşması*, Ankara, 1970.
- Işıklı, Alpaslan, "Dünyada ve Türkiye'de Öğretmen Sendikacılığı," A.Ü.S.B.F., *Kanun-u Esası'nın 100. Yılı Armağanı*, Ankara, 1978.
- Karaosmanoğlu, A., *Ekonomik Açından Ülkemizin İçinde Bulunduğu Durum*, TÖS Yay., 1971.
- Kaygısız, A., *Ateş Çemberi*, Ankara, 2005.
- Keleş, K., *Türkiye-İlksen Genel Başkanı Kenan Keleş'in 6-7 Ağustos Ortak Kurultay Sunuş Konuşması*, İlksen Yay.No.6, 1970.
- Kili, S., *1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler, Siyaset Bilimi Açısından Bir İnceleme*, Boğaziçi Üniversitesi Yay., İstanbul, 1976.
- Koç, C.-Koç, Y., "Türkiye'de 1960-1969 Döneminde İşçi Sınıfı Eylemleri," *TÜRK-İŞ Yıllığı-1999, I, 1997'den 1999'a Değişimin Dinamikleri*, Ankara, 1999.
- Koç, Y., *TÖS Antiemperyalist Bir Öğretmen Örgütü*, Kaynak Yay. Emekçi Kitaplığı No.5, İstanbul, 2012.
- Koç, Y., *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi, Osmanlı'dan 2010'a*, EPOS Yay., Ankara, 2010.
- Koç, Y., *Türkiye'de Sınıf Mücadelesinin Gelişimi (1923-1973)*, Birlik Yay., Ankara, 1979.
- Koç, C.-Koç, Y., *DİSK Tarihi, Efsane mi, Gerçek mi?*, epos Yay., Ankara, 2008.
- Koç, Y., *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Yapraklar*, Ataol Yay., İstanbul, 1992.
- Küçükköy, İ., *Bir Uyanışın Anatomisi, Mücadele Birliği*, Konya, 2005.
- Kur'an*, Türkçeye çeviren: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Ankara, 1957.
- Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal)*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.No.90, Ankara, 1973.
- Macit, A.N., *Öğretmen Kıtımı*, Macit Yayınları, Ankara, 1967.
- Makal, M., *Zulum Makinası, Öğretmen Kıtımı*, May Yay., İstanbul, 1969.
- Ökçün, G., "1920-1930 Yılları Arasında Anonim Şirket Olarak Kurulan Bankalar," Okyar, Osman (ed.), *Türkiye İktisat Tarihi Semineri*, Ankara, 1975.
- Oksay, K., *Kamu Personeli İstihdam ve Gelir Dağılımı Araştırması*, Cilt 1, DPT:1091 – SPD:236, Ankara, 1971.

- Oran, B. (ed.), *Türk Dış Politikası*, Cilt 1, İletişim Yay., İst., 2001.
- Oruç, Z., *Bir Öğrenci Hareketi Olarak Milli Türk Talebe Birliği*, Pınar Yay., İstanbul, 2005.
- Özakıncı, C., *United States of İrtica 1945-1999*, Otopsi Yay., İstanbul, 1999.
- Özbalkan, M., *Gizli Belgelerle Barış Gönüllüleri*, Ant Yay., İstanbul, 1970.
- Özberk, F., *Ortakının Oğlu Talip Apaydın*, Kaynak Yay., İstanbul, 2012.
- Öznur, H., *Ülkücü Hareket, Cilt 2, Teşkilatlar ve Mücadeleler*, Alternatif Yay., 2. baskı, Ankara, tarihsiz, 2003 veya 2004.
- Peters, R., *Islam and Colonialism, The Doctrine of Jihad in Modern History*, Mouton Publishers, The Hague, 1979.
- Roy, D.A., *The Zonguldak Strike: A Case Study of Industrial Conflict in Turkey*.
- Şaylan, G.-Oyal, E., *Türkiye'de Memur Sendikacılığı*, TODAİE Yay., Ankara, 1971. (Çoğaltma).
- Tanrı Buyruğu Kur'an-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsiri*, İnkılap ve Aka Yay., İstanbul, 1980.
- Tanrı Buyruğu, Kur'an-ı Kerim'in Tercüme ve Tefsir-i Şerifi*, Ahmet Halit Kitapevi, 2. baskı, 1947.
- TİP, *Çalışma Raporu, Üçüncü Büyük Kongre, 9-12 Kasım 1968*, Ankara, 1968.
- TİP, *Genel Yönetim Kurulu Raporu, Dördüncü Olağan Büyük Kongre*, Ankara, 1970.
- TÖB-DER, *Demokratik Eğitim Kurultayı*, Ankara, 1978.
- TÖDMF, *16. Kurultay Çalışmaları (Antalya, 15.7.1963 – 18.7.1963)*, Yay.No.2, İstanbul, 1964.
- TÖDMF, *17. Kurultaya Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları ve Ekleri (13-16 Temmuz 1964, Eskişehir)*, Ankara, 1964.
- TÖDMF, *18. Kurultaya Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları ve Ekleri (12-15 Temmuz 1965, Adapazarı)*.
- TÖDMF, *19. Kurultay Çalışmaları (Gaziantep, 3.7.1966-5.7.1966)*, TÖDMF Yay.No.5, Ankara, 1966.
- TÖDMF, *20. Kurultaya Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları ve Ekleri, 6-8 Temmuz 1967, Giresun*.
- TÖDMF, *22. Kurultayına Sunulan Yönetim ve Denetleme Kurulları Raporları (10-11 Temmuz 1969, Kayseri)*, TÖYKO Matbaası, 1969.
- TÖDMF, *Büyük Eğitim Mitingi*, Ankara, 1964.
- TÖDMF, *Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu 19. Kurultay Çalışmaları (Gaziantep, 3.7.1966 – 5.7.1966), Konuşmalar, Tutanaklar, Komisyon Raporları*, Ankara, 1966.
- TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi*, 1969.
- TÖS, *1967-1969 Çalışma Programı*, Ankara, 1968.
- TÖS, *2. Devrimci Eğitim Şurası Bildirileri (Genel Kurulda Tartışılmak İçin Geçici Baskı)*, TÖB-DER tarafından tekrar basılmıştır.
- TÖS, *Büyük Eğitim Yürüyüşü (15 Şubat 1969)*, Ankara, 1969.
- TÖS, *Devrimci Eğitim Şurası (4-8 Eylül 1968, Ankara)*, TÖS Yay.No.4, Ankara, 1969.
- TÖS, *Devrimci Öğretmenlerin Savaşı, TÖS Yönetim, Yürütme, Denetim Onur Kurulları 1967-1969 Çalışma Raporu, 2. Olağan Genel Kurul, 7-9 Temmuz, Kayseri, 1969, s.viii.*
- TÖS, *İlk İki Yılda TÖS*, Ankara, 1967.
- TÖS, *Öğretmenlerin Birleşmesine Doğru, TÖS ve İLKSEN Ortak Kurultayı, TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'un Konuşması, TÖS'ün Birleşme Tezi*, Ankara, 1970.
- TÖS, *TÖS Araştırma ve Sendikal Eğitim Başkanlığı Yönetmeliği*, Ankara, 1970.
- TÖS, *TÖS Bölge Baştemsilci ve Temsilciler Yönetmeliği*, Ankara, 1970.
- TÖS, *TÖS Şubeler Yönetmeliği*, Ankara, 1970.
- TÖS, *Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası Tüzüğü*, Ankara, 1969.
- TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Birinci Olağanüstü Genel Kurulu (22-24 Ağustos 1967), Yürütme ve Yönetim Kurulları Çalışma Raporu*, Ankara, 1967.
- TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü*, Balkanoğlu Matbaacılık Ltd.Şti., Ankara, 1967.
- TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü*, Resimli Posta Neşriyat ve Matbaacılık Ltd.Şirketi, Ankara, 1966.
- TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü*, Şark Matbaası, Ankara, 1965.

- TÖS, *Türkiye Öğretmenler Sendikası Tüzüğü*, TÖYKO Matbaası, Ankara, 1969.
- Tuğ, B., *TÖS İddianamesi*.
- Türk-İş, 8. *Genel Kurul Çalışma Raporu, Erzurum, 11 Mayıs 1970*, Ankara, 1970.
- Türkiye İlköğretim, *Sorunlarımız ve Öğretmen Sendikacılığı*, Yay.No.1.
- Türkiye İlköğretim, *Türkiye İlköğretim Öğretmenleri Sendikası Tüzüğü*, Ankara, 1969.
- Türkiye Köy Öğretmen Dernekleri Federasyonu Tüzüğü*, Zühal Matbaası, 1961.
- Türkiye Muallimler Birliği, *Esas Nizamnamesi*, İstanbul, 1958.
- TÜSTAV, *Mustafa Suphi ve Yoldaşları*, İstanbul, 2004.
- Uçurumun Kenarında Türkiye-1, TÖS Dosyası-1*, Töre Devlet Yay., Ankara, 1973.
- Uçurumun Kenarında Türkiye-6, TÖS Dosyası-2*, Töre Devlet Yay., Ankara, 1973.
- Ünsal, A., *Umuttan Yalnızlığa, Türkiye İşçi Partisi (1961-1971)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2002.
- Uysal, M., *Nereden Nereye*, Ardıç Yay., Ankara, 1993.
- Vahide, Ş., "A Chronology of Said Nursi's Life," Ibrahim M.Abu-Rabi (ed.), *Islam at the Crossroads, On the Life and Thought of Bediuzzaman Said Nursi*, State University of New York Press, New York, 2003.
- Varuy, N., *Türkiye İşçi Partisi, Olaylar-Belgeler-Yorumlar (1961-1971)*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2010.
- Yemişçiöğlü, H., *Federasyon ve TÖS'le Davalarım III*, Ankara, 1969.
- Yemişçiöğlü, H., *Niçin Milliyetçi Öğretmenim? II*, Ankara, 1969.
- Yemişçiöğlü, H., *TÖS'le Kavgalarım I*, Ankara, 1969.
- Yemişçiöğlü, H., *TÖS'le Kavgalarım IV*, Ankara, 1969.
- Yüksel, T. (der.), *Sorunlarımız*, TÖS İstanbul Şubesi Yay., İstanbul, 1967.
- Zileli, Gün, *Yarılma (1954-1972)*, 2. Basım, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Türkiye işçi sınıfının yüzyılı epeyce aşkın tarihinde yalnızca 6 yıl ömrü olan bir sendikanın tarihini yazmaya değer mi?

Yaşı 60'ların ortalarına gelmiş bir kişinin yazmayı düşündüğü bunca başka kitap ve yapması gereken bir sürü günlük iş varken, ömrünün geride kalan sınırlı zamanının epeyce bir bölümünü bu örgütün incelenmesi için harcamasına değer mi?

Hangi sendika, eylemler veya mücadelesi nedeniyle görevden uzaklaştırılan üyelerinin aylıklarını tam olarak ödeyebilmiştir?

Türkiye işçi sınıfı tarihinde, 72 bin üyeye sahipken bu kadar kısa bir süre içinde bu ülkenin toplumsal ve siyasal tarihini böylesine etkileyen başka bir sendikal örgüt veya işçi sınıfı örgütü yoktur. TÖS'ün faaliyet gösterdiği dönemde 658 devlet personeli sendikası, 6 federasyon ve 3 konfederasyon vardı. Bugün bunların hemen hemen hiçbirinin adı bile hatırlanmıyor. Günümüzde daha fazla üyeye sahip sendikalar var. Büyük olasılıkla, bunların hiçbirinin adı 50 yıl sonra hatırlanmayacak. Ama TÖS hatırlanıyor, biliniyor; çünkü köylere kadar uzanan üyeleriyle toplumsal ve siyasal gelişmelere etkili bir biçimde müdahale etti, Türkiye'yi birçok açıdan sarsan kararlı bir mücadele sürdürdü.

TÖS Tarihi kitabının Türkiye işçi sınıfı tarihinin bu eksik bölümünün doldurulması açısından uyarıcı bir görev yerine getireceğini umuyorum.

TODMF Kendisini Feshetti

28₺

978-605-9184-10-6

9 786059 184106